

Demosthenes mihi gratissimus. Postquam
dixi non minus (non) Tugra
id est nihil aliud quod
quod scribere. Unde id
hinc quod rebus elyptis
dedit magis quod in his
et apud matibz quam
spiritu domini vultus
stipulis modum

Johannes Bobles

Anno Christi

1607

62 st

396
14 62 C

Jo. us nazaranus rex Judeor

• D • ERASMI •

ROTERODAMI OPVS DE CONSCRI

bendis Epistolis, ex postrema autoris recognitione

emendatius editum. Cum annotationibus

marginalibus, quæ partim artificium,

partim autorum locos expli-

cant. Et indice locu-

pletiore.

COLONIAE,
Ioannes Gymnicus excudebat. AN.
M. D. XXXVII.

ERASMVS

ROTTERODAMVS NICOLAO

Beraldo S. D.

Holonius
Leodiensis
typogra-
phus q col-
loquia pri-
mus for-
mulis ex-
cudit.

OSTEAQVAM Holonius ille
desierat esse apud superos, eruditif-
sime Beralde, non putabam mihi quen-
quam alium metuendum, qui nenas
quas iuuenis, uel exercendi stili gra-
tia, uel obsequiundans amicorum af-
fectibus scripsissem, in uulgus ederet, in quiduis potius,
quam in hoc natus. Et ecce de repente apud Britannos
exortus est alter Holonius, qui librum de componendis
epistolis excudit, quem annis ab hinc ferme triginta Lu-
tetiæ scribere coeperam, cuidam amico parum sincero,
cui simili munere gratificari uolebam, uidelicet ut habe-
rent similes labra lactucas. Læctioni simul & composi-
tioni, non plus temporis tributum est, quam dies uigin-
ti. Atq; adeo non erat tum animus hoc opus absoluerè,
ut archetypum illi tradiderim auferendum (nam adora-
nabat longinquam profectiorem) nullo antigrapho ap-
ud me seruato. Aliquanto post, amici quidam, qui, nescio
quo casu, nacti nugas eas descripserant, precibus adoge-
runt me, ut operis rudimentum absoluerem. Erat enim
non solum rude, uerumetiam truncum ac mutilum. Re-
ceperam

ERAS. NICOLAO BERALE.

seperam in manus, sed cum ne retractanti quidem arri-
deret, in totum abiici, nequaquam fore suspiciens quenq̃
tam effrontem, qui me iuvo & reclamante schedas meas
euulgaret. Verum (ut uideo) nihil iam pudet typogra-
phos, posteaquam experiuntur nihil auidius rapi, quàm
nugacissimas quasq; nenas, neglectis interim priscis
ac probatis autoribus, perfricta fronte sequuntur illud
è Satyra: *Lucri bonus est odor ex re qualibet.* Pro- Iuuenalis
inde nos tametsi sic essemus affecti, ut nunquam antehac Satyra 14
æque senserimus, quomodo fuerit animatus Flaccus, cū
scriberet carmen illud: *Vt nox longa quibus, &c.* Nam Epist. 1.
agnoscis reliqua: tamen sepositis operis sacrationibus, lib. 1.
quæ ut magis decent hanc ætatem, ita magis iuuant hūc
animum, dies aliquot in recognoscendis quæ iam exis-
erant, perdidimus, nescio quanta iactura studiorū gra-
uiorum, certe maximo meo tædio. Quod ne mihi sæ-
pius accidat, etiam atq; etiam te rogo mi Beralde, effice
quouis pacto, ut iuuenis iste nimium (ut apparet)
amans mei, librum quem (uti scribis) à callido uendis-
tore magno emit, aut aboleat, aut certe tibi tradat ad
me transmittendum, quo mihi liberum sit de eo statue-
re. Typographis quid imprecer, nisi mentem melio-
rem ipsis dari? Cæterum iuuentutem studiorum cultri-
cem, libens admonuerim, ut in hisce nugis quàm minis-
mum operæ perdat. Video discretiorq; animo, bellum
hoc inter Germanos & Gallos indies magis ac magis

ERAS. NICOLAO BERAL:

incrudesce. Quanta totius rei Christianæ calamitas,
 duos potentissimos orbis monarchas, sic feralibus dissi-
 dijs inter se conflictari? Tolerabilius esset, si res eorum
 quorum interest monomachijs finiretur. Sed quid com-
 meruere ciues & agricolæ, qui spoliantur fortunis, exi-
 guntur sedibus, trahuntur captiui, trucidantur ac la-
 niantur? O ferreos principum animos, si hæc perpens-
 dunt, ac ferunt: ò crassos, si non intelligunt: supinos, si
 non expendunt. Erat nōnulla spes in hoc uno pontifice,
 primum theologo, deinde spectatæ à primis annis inte-
 gritatis. Verum haud scio quo pacto fit, ut pontificum
 autoritas longe plus ualeat ad excitandum, inter princi-
 pes bellum, quàm ad componendum. Sed hi tumultus nō
 dirimunt Musarum fœdera, nec hæc cōmercia nobis in-
 tercipere possunt bellorum leges. Non conuenit Cæsar-
 rianis & Gallis, sed pulchre conuenit honestissimorum
 studiorum sodalibus. Quare ualebis uir humanis

sime, simulq; cum dabitur opportunitas, Bua-
 daum, Deloinum, Brixium, ac reli-

quos amicos meo nomine salu-
 tabis diligenter. Basileæ

VIII. Calend. Iun.

ANNO

M. D. XXII.

INDEX RERVM

SCITV DIGNARVM QVAE

in hoc de Conscribendis epistolis

opere continentur.

A

Abruptum epistolæ initium	119
Adoptiua nomina	87
Ad præpositio, an semper tēpus reddat incertū	95
Affectatio	19
Affectio	189
Affectus	120
Agrorum descriptio	336
Amatoria epistola	330 & 332
Amatoriæ sylua	333
Amatoria themata	23
Ammiraldus	78
Amplificatio	140
ἀνθύπατος	79
Apologi	135
Apulciani	9
Assumptio	184
Atticismus	8
αὐτοκράτωρ	79

B

Barbare loquendi mille formæ	10 & 11
Beneuolentiæ parandæ ratio	115. & 116.
	& 117. & 118.
Breuitas epistolæ quomodo constabit	17

C

Caduceator	78
Caroli epistolæ	22

I N D E X.

Catholicon	Ibidem & 77
Causa duplex	190
Character epistolæ	1
Character epistolæ peculiaris	15
Ciceronis cum Roscio certamen	56
Ciuium magister	78
Clementia	171
Cognatorum & affinium epitheta	84
Cohortatoriæ epistolæ exemplum	146
Collectio	180
Commendatitia epistola	294
Commendatitia ex suasio & demonstratiuo ge- neribus miscetur	295. & 296
Commendationis triplex tractatio	296
Commendatitiæ exemplum	297
Commendatitiæ sylua	300. & 305
Complexio	173
Complexio falsa	Ibidem
Compositio	13
Comprehensio	193
Conciliatoria epistola	401
Conciliatoriæ exemplum	331
Conclusio simplex	175
Confutatio argumentorum	200
Consilium	190
Consolatio familiaris cum obiurgatione	274
Consolatio iocosa & familiaris	275
Consolatoria epistola	237
Consolatoriæ sylua	265. 270. & 271
Consuetudo	170
Consuetudo unū multitudinis nūero cōpellandi	59
Continentia	171
	Con-

I N D E X.

Contraria exempla	128
Criminatoria epistola	337
Criminatoriæ exemplum	338
D	
Decimus liber epistolarum Plinij	62
De emendando	48
Definitio	195
Dehortatorium genus	151
Dehortatio	159. & 166
De lenienda exhortatione	138
Dæmones	39
Demonstratiui generis epistolæ	334
Deprecatoria epistola	362
Deprecatoriæ exemplum	363. 364. & 365
Deprecatoriæ sylua	Ibidem
Differentia quid	195
Disputatoria epistola	414
Dissuasorium genus	232
Dominus conditionis nomen	90
Domini parlamentares	78
Domitianus imperator	63
Duodecim uersiculorum epistola	5
E	
Elegantia	18
Energia	139
Engelbertus	22
Enthymema	192
Enumeratio	174
Epenthymema	193
Epodos	113.
Epistola	5
Epistola à Turpilio definita	16
Epistola hominum ingenijs accommodanda	14
a	4
Epi-	

I N D E X.

Epistolarum genera	104
Epistolarū genera apud gręcos quomō diuīsa	107
Epitheta & nomina adoptiua	82
Epitheta orationem augent	140
Epitheta quomodo transfigurantur	86
Epithetis ubi & quomodo potissimū utendum	85
Exempla quomodo tractanda	128
Exemplar à se elaboratū proponet p̄ceptor	27
Exemplum epistolę consolatorię exiliij	237
Exemplum aliud consolationis	250
Exemplum ultę contumelię de singularis numeri salutatione.	64
Exercitatio & imitatio	19
Exhortatoria epistola	120
Exhortatio	155. & 166
	à laude 120
	à spe & metu 122
	ab amore, odio, miseratione 123
Exhortatio	ab æmulatione 125
	ab expectatione duplici 126
	ab inimicorū expectatione Ibid.
	ab exemplis 127
Exordium à communi sententia	118
Exordium epistolarum	110
Exordiorum epistolę libertas	112
Expostulatoria epistola	342
Expostulatorię exemplum	342. & 343
Expostulatorię sylua	345. & 347
Exprobratoria epistola	356
Exprobratorię exemplum	Ibid.
Exprobratorię sylua	359
Extraordinaria genera epistolarum	367
	Fabu-

I N D E X.

F

F Abulosa exempla	134
Facile	205
Facta, casus, & orationes	189
Familiare genus epistolarum	106
Fidentia	171
Figuræ ad grauitatem pertinentes	145
Fluminis aut lacus descriptio	335
Formulæ quibus utimur post uale	95
Fortitudo	171
Fortuna	189

G

G Enus	194
Gratia	170
Gratiarum actio	377
Gratiarum actio pto libera admonitione	384
Gratias agendi exemplum	379. & 380
Gratias agendi sylua	Ibid. & 385
Gratulatoria epistola	395
Gratulatoriæ exemplum	395
Gratulatoriæ sylua	396. & 397
Grauitas epistolæ	7

H

H Abitus	189
Habitus epistolæ	15
Hebræi pacem optant salutantes	70
Heraldus	78
Honestum	169
Honoris gratia numero abutentes	60

I

I Laborata epistola	5
Impulsio	190
a 5	Incre-

I N D E X.

Incrementum	141
Inductio	179
In epistola quid liceat	12
Inæqualitas exemplorum	129
Infames materiæ pueris proponendæ	233
Insinuatio	113
Intelligentia	170
Inuectiua epistola	360
Inuectiux sylua	362
Inuentio confirmationum	191
Inuentio expolitionis	192
Iocosa commendatio	296. & 30
Iocosa exempla	400
Iocosa sylua	Ibid.
Iocus in consolando fugiendus	241
Iucundum	203
Iudicatum	171
Iudicialis generis epistolæ	337
Iusticia	170
L	
L Aconismus	4
Lamentatoria epistola	385
Lamentationis exemplum	Ibidem
Lamentatoriæ sylua	387. & 393
Laudabile	171
Laudationes principum quo consilio reperræ	308
Laudatoriæ sylua	403
Lex	171
Loci communes	32. & 228
à genere	194
à specie	Ibidem
à differentia	195
	à pro-

INDEX.

	à proprio	Ibidem
	à definitione	Ibid.
	à descriptione	196
	ab etymologia	Ibid.
	à toto Ibid.	à causa 197
	à materia	Ibid.
	à forma	Ibid.
	à fine	Ibid.
	ab usibus	198
	à generatione	Ibid.
	ab adiunctis	Ibid.
	à iudicatis	Ibid.
	à simili	Ibid.
	à maiori	199
	à minori	Ibid.
	à pari	200
Loci topici	à proportionē	201
	à priuatiue oppositis	Ibid.
	à negatione	202
	à relatiue oppositis	Ibid.
	à contrarijs	Ibid.
	à disparatis	Ibid.
	à transumptione	Ibid.
	à coniugatis	203
	à casibus	Ibid.
	à diuisione	Ibidem
	M	
Magister noster		90
Magistratus cognitus quō circuitiōe notandus		79
Magistratum ciuiliū epitheta		83
Magnificētia		171
Mammætreſtus		22. & 77
		Man-

INDEX.

Mandatoria epistola	374
Mandatoria exemplum	ibid.
Mandatoria sylua	375. & 376
Marchio	78
Materia	190
Memoria	170
Mixta epistolæ exemplum	98
Modestia	171
Modus	190
Modus repetendæ lectionis	315
Monitoria epistola	307
Monitoria epistola de ratione studij	312
Monitoriæ exemplum	319
Monitoriæ exemplum de uita aulica	317
Monitoriæ exemplū cū admixta obiurgatione	321
Monitoriæ sylua	322. & 328
Montis descriptio	336
Myrothecia	5
N	
Natura	170. & 188
Necessarium	203
Nihil est in reꝝ gñe q̃ literis nō cōmittatur	104
Nomen	188
Nominibus salutare religiosum antiquitus	70
Nominis proprii appellatio blandum quid habet	71
Nouæ salutandi formulæ	79
Nunciatoria epistola	367
Nunciatoriæ exemplum	368
Nunciatoriæ sylua	370. & 375
O	
Obscruantia	170
Obte-	

INDEX.

Obtestatio	137
Officium	170
Officiosa exempla	406
Officiosæ sylua	Ibid. & 412
Oppositio	176
Optima epistola	15
Optimus maximus	93
Ordo epistolaris	96
P	P
Actum	170
Palinodijs exercendi pueri	56. & 57
Par	170
Patientia	171
Perseuerantia	Ibid.
Persona	187
Perspicuitas epistolæ	8
Petitionis obliquæ exemplum	282
Petitio rei parum honestæ	282
Petitionis honestæ exemplum	283
Petitoria epistola	277
Petitoria sylua	285. & 291
Philostratus de charactere epistolæ	108
Phinantiarij	78
Pietas	170
Plagosi literatores	53. & 54
Principum epitheta	83
Propositio	184
Propositionis exornatio	187
Propositionis excogitatio	34
Propositionis inuentio	186
Proprium	195
Prouidentia	170
	Pruden-

INDEX. I

Prudentia		Ibid.
Purgatio		346
Purgationis exemplum		Ibid.
Purgatoriæ sylua		350. & 351
Q		
Q Væ considerāda in unaquaq; propositione	186	
Quæstor ærarius		78
Quæstor paricidius		Ibid.
Quibus respondendum exhortatori	167	
Quid inter cōmendationem & conciliationē	405	
Quid inter exhortationē & suasionem	109	
Quid post uale	95	
Quis exhortatorio generi character proprie con- ueniat	139	
Quomodo dicendum uale	90	
Quomodo exercenda iuuentus in epistolicis argu- mentis	21	
Quomodo lenienda exhortatio	38	
Quomodo per aliū salutandū aut resalutandū	80	
Quomodo proponenda materia	30	
R		
Atiocinatio		148. & 1
Ratio	184	Rationales 78
Rationum inuentiones à circumstantijs	187	
Rectum		169
Reddita salutatio per alios		81
Redituarius		78
Religio	170	Res 190
Responsio ad commendationem		306
Responsio ad consolationem		270
Responsio ad gratiarum actionem		384
Responsio ad gratulationem		399
		Re-

INDEX.

Responsio ad laudem	405
Responsio ad monitionem	330
Responsio ad petitionem	393
Responsio ad purgationem	354
Ridendum salutandi genus	75

S

Salutatio	68
Salutationem prodigiosis assentationibus facientes	75
Schola	52

Sculptetus	78
------------	----

Secretarijs quid obseruandum in scribendo	109
---	-----

Senatores seu selecti iudices	78
-------------------------------	----

Simplex epistolę tenor nō semper probandus	2
--	---

Simplicis salutationis formulę	77
--------------------------------	----

Socraticę inductiones	136
-----------------------	-----

Studium	189
---------	-----

Suasoria epistola	168
-------------------	-----

Suasorię exemplum	204
-------------------	-----

Subiectio	176
-----------	-----

Superstitio epithetorum	88
-------------------------	----

Σμα	37
-----	----

T

Tempus publicum quomodo epistolis addit	94
---	----

Temperantia	171
-------------	-----

Thema nudum aliquoties proponendum	56
------------------------------------	----

Thomę Linacro epistola metro scripta	9
--------------------------------------	---

Transitiunculę unde petendę	96
-----------------------------	----

Tres omnium generum fontes	105
----------------------------	-----

Tribunus plebis	78
-----------------	----

Triplex ratio tractandę consolationis	237
---------------------------------------	-----

Tutum	203
-------	-----

V

Valedi-

I N D E X.

Valedicendi formulæ	91
Valedicendi formulæ apud Christianos	92
Varia petendi ratio	278
Varietas phraſeos & argumētōrū in epistolis habent gratiam	14
Veritas	179
Victus	189
Vindicatio	170
Violatio	178
Virtus	169
Vitia quæ in adolescentibus displicere non debeant	59
Vnde trāſſata conſuetudo ſtatim in fronte epistolæ ſalutandi	69
Vnico ſolæciſimo non contenti uoſſiſſatores	63
Vocabula barbara & ſono abſurda quomodo mutanda	71
Volumen	5
Voſſiſſatores	59
Vrbis & ædificij deſcriptio	335
Vrbis præfectus	78
Vſitata	9
Vtile	172
Y	
Y	79

FINIS.

DES. ERASMVVS

ROTERODAMVS, DE RA-
tione conscribendi Epis-
tolas.

QVIS EPISTOLAE CHA-
racter.

V In epistolis unum aliquem cha- De his q in
racterem uel requirunt, uel prae unā regu-
scribunt, id quod ab eruditioribus lā epistolā
etiam quibusdam uideo factum: ij cōstringūt
mihi nimirum de re tam multipli-
ci, propeq; in infinitum uaria ni-

mis anguste atque arte, uidentur agere. Neq; sanè ita
multo minus absurde facere eas existimo, quàm si sutor
omni pedi ad eandem formam crepidam uelit consue-
re: aut si pictor quoduis animal ijsden. liniamentis, ijsdemq;
coloribus conetur effingere: aut sarcinator consimilem
uestem pumilioni ac giganti tribuere studeat. Negāt epi-
stolam ferendam esse, nisi quæ intra exilem dicendi figu-
ram sese contineat: nisi quæ illaborata dissolutaq; fluat,
& omnibus contentionis neruis careat: nisi quæ uulgo
mutuatis uerbis contexta: nisi deniq; quæ breuitate ipsa
epistole nomen mereatur, potius quàm uoluminis. Hanc
formam si quis suo quodam instituto sequi maluit: ut sæ-

A penumero

Simplicē
epistolę te
norē non
semper p
bandum.

penumero pro ingeniorum uarietate, aliud scribendi ge
nus, alij magis arridet: cum hoc equidem non admodum
pugnabo. Sit enim per me suum cuique pulchrum. Ves
rum si cam nobis ita pręscribit, ut uel solam uel opti
mam haberi uelit, cum argumentorum species non mi
nus sint innumerabiles, quàm mundi illi Democritici: et
nullum ferè argumenti genus non recipiat epistola: et
nusquam oporteat orationis habitum cum argumenti
genere dissidere: qui quæso potest tam infinitę rerum
uarietati, simplex sermonis character accommodari?
Quem quidem, ut uel maxime alioqui per se opti
mam deligas, fieri tamen non potest, ut idem ubique op
timus esse uideatur. Ego tum unamquamque orationis
figuram optimam existimo, cum maxime in loco adhi
betur: tum pessimam, quoties iuxta priscum Gręco
rum adagionem, τὸ ἐν παντὶ μύγον, hoc est, In lente
unguentum admiscuerimus. Atque hæc quidem erudi
tis abunde satis in summa dicta fuerint. Ceterum lite
ratoribus istis quibusdam triuialibus, ut multo indoctio
ribus, ita non paulo magis importunis, pinguiore (quod
aiunt) Minerua, et per partes satisfaciendum est. Qui
bus etiam si (ut solent esse pertinaces) fieri satis non
poterit, tamen eos coargui uel puerorum interest, ne
horum autoritate decepti, ea rudibus annis discant, atque
imbibant, quę grandes iam dediscere, aut pudeat aut
nolint, et ut maxime uelint non possint. Atqui hoc indo

ctum

CONSCRIBEN. EPIST.

3

Hum doctorum genus, & illiterata literatorum turba,
literarijs in ludis hodie præcipue regnat, & tanquam
in sua tyrannide Phalarismum quendam exercet. Illic
mihi blatero quispiam arrepta censoria uirgula, Solonis
leges dictabit, clamabit' que delendam esse epistolam,
que non intra duodecim uersiculos constiterit: hanc
enim epistolari modo præfixam esse metam. Oblitere-
mus igitur hoc censore plerasque Platonis, Ciceronis,
Plinij, Senecæ, Diui Hieronymi epistolas, ὅπως τὰ ἐπὶ
καταλέγονται πρὸς ὧν τὰς, & contemptis istorum limitibus,
in iustum usque uolumen porrectas. Quid si argumen-
tum uarium & amplum obiectum erit, tu nihilo minus
me cohibebis, & circulum istum tuum magicum egre-
di uetabis? Agesilaus haud quaquam probum cerdo-
nem sibi uideri dicebat, qui paruo pedi magnum induce-
ret calceum: at quāto molestior, qui magnum pedem ar-
etioire calceo stringit, torquet' que. Recte Fabius scribit
absurdum fore si quis Herculis personam, et cothurnos
infanti tribuat: uerum multo uidetur absurdius, si infan-
tis fasciolas calceolosq; Herculi coneris accommodare.
Neque paulo grauius est tum flagitium, tum etiam peri-
culum, in re copiosa contrahi, quā in re nō ampla co-
pioiorem fieri: propterea, quod superuacua fortasse cum
tædio leguntur: certe necessaria nō nisi magno utriusq;
dispēdio prætercuntur. Porro si omnino propositū est,
delicatis quorundam ingenijs consulere, quibus omnis

Hoc est, uel
tra septa
transilien-
tes.

L. 6. cap. 2

A 2 epistola

epistola longa est, nihil esse scribendum præcipiamus. Neque rursus hæc dixerim, quod eos probem, qui ridicule copiam affectantes, emendicatis uoculis & male con-
 sutis sententiarum cetonibus, epistolam infarciant: quiq;
 cum omnino scribere nesciant, tamen scribendi finem in-
 uenire nunquam possunt. Nihil enim infantia loquacius. Sed ut puerorum causa, eorum stultitiam refellam, qui suam infantiam Laconismi nomine prætexunt, cum interim nec ipsa breuitatis ac copię uocabula, quid sibi uelint intelligant, cum unius atque eiusdem artificis sit utrumque. Etenim quemadmodum apud Platonem Socrates, cum demum optime uerum dicere posse colligit, qui sit idem artifex mentiendi optimus: ita nemo breuitatis nomine recte laudabitur, qui non idem quàm copiosissime scribere possit. Nam quid tandem est, breuitatē præstare? Nempe maximam rerum uim, quoad fieri potest, in pauca conferre: non pauca scribere, quod alioqui uel indoctissimus quisque, desidiosissimusq; facillime possit. Omnem igitur ad copiose dicendum supellectilem in animo præpararis oportet, si Laconismi, hoc est, breuius loquentie laudem auferre uoles. Ea autem pro argumenti oblato modo, utq; sese dabit ocium uel scribenti uel lecturo, ita utemur: modo rei satis fiat. Neque interim ulla epistola non breuis uidebitur, in qua præter argumenti dispendium nihil adimere queas: quæ sic est scripta, ut iterum atq; iterum relecta, tamē nō satiet, cū tua interim,

De centōe
 lege, puer.
 farcire cē-
 tones.

In Hippia
 minore.

Breuius
 dicere.

CONSCRIBEND. EPIST.

§

interim, uel intra duodecim uersiculos consistens, adeo breuis non sit, ut Iliade quoq; uideatur prolixior. Quādoquidem in hac, tametsi longissima, nullus ex tot uersuum milibus redundat, cum ex tuis illis undecim uersiculis, septem possint rescari: atque ita sanè rescari, ut reliqui quoque ob sermonis ineptiam, immensæ prolixitatis nauseam faciant. Quare si quem in scribendis literis impendio delectat hic laconismus, per me quidem licebit, si rei oijq; modo, non chartarum spatij, ac uersiculorum numero breuitatem metiatur. Nec ita scribat paucissima, ut ex ijs ipsis supersint quædam, sed ut uelut è diuite rerum aceruo optima quæque decerpta fuisse appareat. Meminisse tamen debemus, nonnihil interesse inter uolumen & epistolā, propterea quod hæc ad temporis, rerum, personarumq; præsentem rationē, quantum licet, est accommodanda. Volumen quoniam omnibus scribitur, ita temperandum est, ut optimis atque doctissimis placeat.

Prouer-
bium.

Epistola.

Volumen.

DE ILLABORATA

epistola.

SVNT qui non ferant epistolam nisi inelaboratam, & hac de causa figuratam esse nolint: ne si quid in ea phaleratum fuciue appareat, lucernam olere dicatur. At ego citius feram epistolam, quæ lucernam oleat, quàm quæ temetum, quæ myrothecia, quàm quæ hircum. Quis porrò tam iniquus censor, qui non eas ue-

Myrothe-
cia pxis

A § terum

anquenta
ria, quā Ci
cerō nar
thecium.

5

ERAS. DE RATIONE

terum epistolas optimas iudicet, quæ sint omni cura at
teq; elaboratæ? Quid unquam exquisitius accuratiusq;
scripsit Cicero, quàm illam prolixam ad Lentulum: rur
sus illam, quæ Curioni commendat Milonem, & plerasq;
quæ ad M. Varronem: præcipue uero eam, quæ Luceio
persuadere conatur, ut res ab se gestas literis mandet:
quam ipse uelut accurate feliciterq; scriptam, Atticum
uti legat hortatur? An lector his anteponat eas, quas
scripsit ad Terentiam, Ciceronem, Tironem, aut Acili
um? An Plinius, dum Ariano suo scribit, quid sit actum
in causa Marij Prisci: dum Gallo Laurētinum suum de
scribit, dū Minitiano narrat, quid rerū gesserit in pro
uincia Betica: dum Apollinari Tuscos agros suos de
pingit, num decem uersibus absoluit epistolam? Atque
is testatur eas potissimum à se collectas, quas scripsisset
accuratius, nimirum ut posteritate digniores. Sed inte
rim habenda ratio, cui scribas. Sunt qui neglectam & il
laboratam epistolam, sui contemptum interpretantur.
Sed ut dicam in genere, quemadmodum incidere po
test, ut pro personæ cui scribis, proq; argumenti ratio
ne, nullum ornamentorum aut dignitatis genus non de
ceat epistolam: ita ferè congruit simplicitas quædam or
ationis, sed elegans. Non efflagito phaleras, sed idem
non fero pannos. Non desidero calamistros, modo adsit
mundicies. Pigmenta negas, at sordes ut absint facito.
Non requiro curam anxiam ac morosam, sed rursum
nolo

nolo scopas dissolutas. Postremo, si libet, scribito ex tempore, scribito quicquid in buccam uenerit, sed ita, ut ad Prouerb. Atticum fecit Cicero.

DE GRAVITATE EPI

stolæ.

NAm istos qui nusquam uolunt assurgere epistola phrasim, sed quotidiano sermoni proximam esse oportere contendunt, uel una Ciceronis epistola facile reuicerit; nimirum ea, quam scripsit ad Octauium Augustum: quæ adeo non repit humi, ut non solum attolatur ad orationum procellas, uerum etiam in tragicæ diam exeat. Et arbitror atrocissimam eius epistolæ partem esse resectam ab ijs, qui hoc uel Octauij, uel Ciceronis interesse putabāt. Quid enim illa, quid illis interrogantibus, quid agat nunc Respon. respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam æternam domum discesserit? à quo accipiente de posteris suis nuncium, ueteres illi Africani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria sua audierint, quam spolijs triumphisq; decorarum, & cætera quæ consequumur. Num remissiora tibi uidentur, Ex Miloniana. illa Albanorum tumulorū obtestatione, qua nihil in oratione uehementius inueniri posse putat Fabius? Effertur L. 12. c. 10. uescet igitur uel in tragicam usq; uociferationem epistola, si quādo res ita postulabit, sumetq; ampullas, et sesquipedalia uerba. Neq; de bello paceq; simili stylo loquatur cruditis magnatibus, quo de maceradīs, salsamemīs, aut Atticisimū Cicero uo

cat quicquid
sicce, & in
regre &
ample, &
ornate, &
copiose po
stremo q
quid bene
dicitur.
De Pericle
Plini. Iun.
L. i. episto
la. nō lon
ge à fine.

coquendis holeribus mandaret famulo. Ceterum in no
diocribus argumentis, si non incidet quod aliud suade
at, non displicebit Atticismus in epistola: nec hic requi
ram fulmina aut tonitrua Periclis, si modo sermo uelut
è fonticulo lymphidis aquis, grato leniq; murmure per
streptentibus fluat, non uelut mortuus, stagni in morem
torpeat, omnium expers affectuum.

DE PERSPICUITATE

epistola.

ECCE autem maxima pars eorum, qui hoc iuris,
uel etatis, uel fortunæ prerogatiua sibi uin
dicant, ut de literis quas non didicerunt, censuram
agant, magnis etiam conuicijs à nobis efflagitant pers
picuitatem. Graue flagitium esse clamitant, si uerbum
ullum misceatur epistola, quod legentem uel tātisper re
moretur. Memini quum ipse puer annos natus quatuor
decim, scripsissem tutori cuidam meo, quem magis ce
tiam puer habueram institutorem, & exlectione libro
rum, qui tum suppetebant, admiscuissem nonnihil: re
scripsit homo, non minus superciliosus, quàm indoctus,
ut si posthac esset animus tales epistolas mittere, ea
dem opera commentarium adiungerem: sibi semper
hunc fuisse morem, clare, & punctuatim scribere. nam
his flosculis sibi placebat. Non hæc dico, quod negem in
quaui oratione præcipuam esse laudem perspicuitatis,
Quid enim est oratio, quæ non intelligitur? Sed quem
admodum

admodum pro re non solum probanda, uerum etiam necessaria est perspicuitas, facilitasque sermonis: ueluti, quoties serium quippiam petitur ab homine semidocto, morosoque, aut etiam uehementer occupato: ita incidit nonnunquam, ut non aliud genus excusatius admittat obscuritatem: uelut cum eruditus cum erudito uelutatur literatis iocis, quos nolit à quouis intelligi. Quem admodum nos olim lusimus cum cruditissimo uiro Thoma Linacro, cui scripsimus epistolā metro trochaico tetrametro, sed ita temperata compositione, ut aliud agentis non suboleret esse carmen. Admonueram in epistolæ frontispicio, ut sibi caueret: nam mihi in animo esse, ipsum hac epistola fallere: et in calce adieci iam me fecisse, ni falleret ipse. Non sensit homo fraudē, nisi monitus à me. Mihi non displicet illud Octauij Caesaris, non aliter in sermone fugiendum uerbum insolens, quam in cursu scopulum. Et merito ridentur hoc nostro seculo quidam Apulciani, et obsoletæ antiquitatis affectatores. Arridet usitatis uerbis contexta oratio, sed ab istis lubens quæsierim, quæ tandem appellent usitata. Num est cōpitis, ac triuijs sumpta? Recte sanè si Gallice, aut Germanice scribendum erit. Verū si Græce aut Latine, quid minus conuenit, quam eius sermonis mundiciem ab his autoribus petere, apud quos præter mæras sordes nihil est? Olim hoc iuris erat consuetudini publicæ, ut quasdam uoces antiquaret, alijs gratiā nouitatis adderet. Quan

Vide Gel.
ca. 10. li. 1.

quam ne tum quidē omnia placebant doctis, quæ vulgo
 in conciliabulis, theatris, aut castris iactarentur: et erāt
 in libris eruditorum, ad quæ resisteret plebeius lector.
 Nunc uero latine loquendi consuetudo, non à foris aut
 cōciliabulis idiotarū, sed à probatis autoribus petitur.
 Itaq; nullum uerbū inusitatum uideri debet, quod extet
 in elegantis mundi; scriptoris literis. Quid Ciceronis
oratione candidius, quid apertius? At hic nōnullis uide-
 tur Cimmerijs tenebris obuolutus. Quid Terētiano ser-
monē luculentius? At hunc ne commentarijs quidem ad-
 iuti, complures intelligunt. In sordidis autoribus uersa-
 tus, si quando inciderit in Quintilianum, clamat omnia
 sibi uideri Græca aut Arabica. Danda est opera, ut sis-
 mus aperti, sed eruditis. Neq; quenquam commoueat ob-
 scuritatis crimē, quod sit illi cum Ciccone, aut Tito Li-
 uio commune. Clamitas tenebricosam esse Flacci dictio-
 nem, sed eruditus uel in primis admirabilis est erudita
 perspicuitas. Proinde colligis, opinor, in te tenebras es-
 se nō in autore. Tu in quēcunq; scriptorē incideris, mo-
 do laudatum, noctem istam tecum circumfers. Vocifera-
 ris spinosum esse librum, sed tui pedes spinas habēt, non
 locus: caligas in sole, et lux ipsa tuis oculis noctuinis pro
 caligine est. Mutandus est, inquis, stylus: quī quoquo mo-
 do accidat, tamē non intelligitur. At quanto iustius est,
 et tibi etiam utilius, tuum mutare uitium, q̄ eruditos o-
 mnes suam orationē tue uitio accommodare. Barbare lo-
 quende

Prouerbi-
um.

Prouerbi-
um.

CONSCRIBEN. EPIST. II

quendi mille sunt species, ac subinde exoriuntur nouæ.
Itaq; simplicius est ac facilius, ut unâ emendate loquēdi
rationē discant omnes, q̄ ut omnes barbare dicendi for-
mas singuli. An æquū cēses, ut docti Romanam linguam,
cui tot egregiæ disciplinæ, cui Christiana religio concre-
dita est, sinant intermori, ne quid offendant istorū indo-
ctam arrogātiā? Num par esse iudicas cōmittere ut in-
tereant: nō dicā Cicero, Quintilianus, et huius generis
ceteri: sed Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, ut pro
his legatur, Catholicō, Holcot, Bricot, et Gorra? An lusa-
cinia cōmutabit cū cuculo modulos suos, ppterca quod
asello iudici planius & intelligibilius canit cuculus? At
iniquius sit, si docti cogātur rectū sermonē dediscere, ut
cum istis fœde balbutiāt: præsertim cum eis in manu sit,
imò cum eis tot nominibus expediat ea discere, quæ suo
magno malo fastidiūt. Ego uero qui semper discēdi sum
cupidus, nec his succensere soleo, qui priscas uoces et à
Ciceronis etiā consuetudine semotas eruūt. Fortassis &
his usus erat Cicero, si extaret quicquid scripsit. Non in-
dignor obiectum esse, quod non intelligam, sed oblatum
gaudeo quod discam. Tu cōtra maius alienā eruditionē
reprehendere, q̄ tuā ipsius inscitiam uel agnoscere mo-
deste, uel mutare prudēter. Maius solē in crimē uocare,
q̄ lippientes oculos tonsori Licino cōmittere. Ac uide in-
terim, q̄ studiose in nos iniquus sis: tu qui tuus in literis
sordidissimi sermonis portenta inculcas, quā uere tene-
ratius.

Tōsor Au-
gusti Cēs.
fuit Licin⁹
de quo no-
ratius.

bricosus

bricosus sis, sanis etiam oculis: dilucidus tamē uideri potest, et alios obscuritatis accusas. Paria certe facere debueras: et si oculis tuis irasci non potes, saltē nostras falsas dissimulare tenebras, quā tuas, quæ teterrimæ, uerissimæq; sunt, cupias et laudari. Non dignatur tua prudentia Latinam linguam discere, quo possis D. Hieronymum (nam unum hunc plurimorū uice nomino) intelligere, et nos uis fecem istam sermonis in tua culina nati, perdiscere, ut te tuosq; sodales delirantes, ac misere balbutientes intelligamus? Nō uero hæc optime lector, in hoc tot uerbis differimus, quod eruditam sermonis simplicitatem contemnamus: quæ mea sententia, sæpenumero plus habet artis, q̃ operosa structura: sed ut ueram perspicuitatem à ueris tenebris separemus. Seruicendum est auribus, sed eruditis: in his duntaxat, quæ cupimus ab eruditis legi. Quod huic obscurum est, illi dilucidum est. Sed hic lusciosus, ille puris oculis, Est tamen aliquid suapte natura dilucidum, ad cuius sensum repurgandi sunt oculi. Ceterum, ut ad institutum sese referat oratio, quanquā obscuritas quoties officit, ubiq; uitanda est uel dicenti, uel scribenti, tamē haud scio, an ullo in genere plus inueniat ueniæ, q̃ in epistolis: modo non indocta, in quibus. Al Ciceronis exēplo, licet subinde Græca miscere Latinis: ol' scuris allusionibus uti, amphibologijs, significationibus par' remijs, enigmatibus, clausulis de re pēte precis. Tamen habeda ratio, qua de re, cui scribas,

In epistola
quid liceat.

bas. Non damnabitur libertas, si non destituat nos consilium, cui decet artem ubique cedere.

DE COMPOSITIONE.

Porro qui compositionem in hoc genere damnant, De cōpositione lege
Fab. lib. 9.
cap. 4.
equidem non adeo demiror, quum uideam fuisse permultos, qui eam ne in orationibus quidem æquo animo tulerint. Quanquam mihi nunc cum ijs potissimum res est, qui quid sit in oratione compositio, prorsus ignorant. Cæterum quum eiusdem sit artificis, orationis numerum uel adhibere in tempore, uel negligere, & hanc partem scriptoris arbitrio relinquo: nisi quod uelim adolefcentem, qui tantum exercendi styli gratia scribit, aliquandiu compositionem etiam elaborare. Ita fiet, ut si res postulet orationem numerosam, apte moduletur: si neglectam, tamen uitet illud Cicconis conuicium, scopæ dissolutæ.

DE HABITU EPISTOLAE.

Magna olim inter cruditos sententiarum uarietas fuit, quod dicendi genus maxime probaretur, Atticum, Rhodiense, an Asiaticum. At Fabius existimat cum optimum dicendi genus sequi, qui pro re, pro loco, pro tempore, pro qualitate auditorum quam appositissime dicit: ut inepte faciant, qui dictionem ad ceteras leges astringunt. Itidem & ego eam epistolam optimam iudico, quæ à uulgato hoc & indocto literarum genere quam longissime recedat: quæ sententijs exquisitissimis,

14 ERAS. DE RATIONE

tissimis, uerbis electissimis, sed aptis constat: quæ argu-
 mēto, loco, tempori, personæ, quæ maxime sit accommodata:
 quæ amplissimis de rebus agens, sit grauissima: de me-
 diocribus, concinna: de humilibus, elegans, et faceta: in
 iocis acumine delectet ac lepore, in encomijs apparatus:
 in exhortando uchemens sit, et animosa: in consolando
 blanda sit, et amica: in suadendo, grauis sit, et sententio-
 sa: in narrando, lucida, et graphica: in petendo, uerecun-
 da: in commendando, officiosa: in rebus secundis, gra-
 tulabunda: in afflictis, seria. Denique (ne quæ sunt infi-
 nita persequar) sit uersipellis, ac polypus quemadmodum
 semet ad omnem subiecti soli habitum, ita sese ad quem-
 uis argumenti, reliquarumque circumstantiarum habitum
 attemperet. Neque enim rei solum obsequundabit episto-
 lae stylus, uerum ut dignum est egregio quopiam Mercurio
 (nam nuncij uice fungitur epistola) temporum per-
 sonarumque rationem habebit: nec eadem de re quouis tem-
 pore, nec apud quosuis loquetur: alia specie sese offeret
 senibus, alia iuuenibus, alia tetricis ac seueris: alia ijs,
 qui festiuore sunt ingenio: alia aulicis, alia philosophis:
 alia familiaribus, alia ignotis: alia uacuis, alia negotio-
 sis: alia fidis sodalibus, alia fictis amicis, ac parum bene-
 uolentibus. Sed interim et illud spectabit, unde ueniat,
 non solum ad quem ueniat, aut quibus de rebus legata.
 Proinde Mercurium quendam aget, semet pro re præ-
 senti in omnem transfigurans habitum: sed ita tamen,

Ingenijs
 hominum
 epistolam
 accommo-
 datam ef-
 fe.

Nam ille
 nunc nunc
 ej, nunc
 mercato-

ut

CONSCRIBEN. EPIST. 15

ut in tanta uarietate, unam quendam tenorem obtineat: uidelicet ut semper munda sit, semper erudita, semper sana. Ab his si non fuerit recessum, nullum est præterea delictum in epistola, cui non sit parata uenia. Erit loquacior, scripta dicetur tum auido, tum ocioso. Elaboratior erit, & lucernam olens, scripta est crudito. Habebit artificium, talem decebat mittere artifici. Carebit artificio, scripta putabitur ei, cui placebat simplicitas, aut imperitiori. Laconismum habebit, occupatus scripsisti occupato. Fucator erit, ac picturatur, scripta dicetur curioso: priscis uerbis, antiquario: blandior, amico: licentior, familiari: asperior, improbo: adulantior ambizioso putabitur. Denique quicquid alibi non uacasset erimur, hic uel à re, uel à persona scribentis, uel à moribus, fortunæque, uel ætate eius cui scribitur defensione inueniet. Quin & aliàs damnanda phrascos, & argumentorum uarietas, & inæqualitas, hic uel præcipuam habet gratiam. In Noctibus ac Miscellaneis argumento subinde nouo datur uenia, stylo subinde diuerso non datur. In epistolis inuit etiam uidere, quantum oratio inuenilis differat à senili, quid uel ætas stylo uel adiecerit, uel detraxerit. Quare qui unam quampiam formam ac faciem huic generi tribuere conantur, hi non solum inane, uerum etiam ridiculam operam sumunt.

ris, nunc
furis habi
tum gerit.

Qualia
Gellio &
Politiano
scripta
sunt.

PECULIARIS EPISTOLAE character.

Fortas

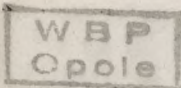
Sunt qui
ad Liba-
niū tanq̃
ad germa-
num auto-
rem refe-
runt.

Fortassis erunt, qui quasdam epistolas scmoueunt
ab hoc ordine: quod genus sunt epistolæ ad exerci-
tationem, uel ostentationem ingenij confictæ: ueluti Pha-
laridis, quas eruditi tribuunt Luciano: & amatorię
Philostrati sanè quàm elegantes, si perinde essent castæ:
ad hæc heroinarum, autore Nasone, aliæq; consimiles,
quas si quis malit appellare declamatiunculas, equidem
non admodum refragabor. Sunt in quas magis libri no-
men uidetur competere: quales sunt aliquot Platonis,
Senecæ omnes: pleræq; Hieronymi, Cypriani, & Augu-
stini; Tertulliani pauca. Sunt quas aliquis malit oratio-
nes appellare, nimirum quæ ad principes aut magistra-
tus, arduis ac pplexis de rebus prolixè scribuntur. Tunc
enim epistola, non cōfabulonis, aut nūcij, sed oratoris ul-
ce fungitur. Quod si quis non dignatur epistolæ uocabu-
lo, nisi quæ priuatis de rebus inter amicos obambulet:
quanq̃ ne hic quidē certa forma præscribi potest: tamē
si qua peculiaris est huic generi, uideor mihi non maio-
re compendio quæ sit iudicare posse, q̃ si dixero talem
oportere esse dictionem epistolæ, quales sunt amicorum
inter ipsos cōfabulationes. Est enim (quod scite scriptū
est à Turpilio Comico) epistola absentium amicorū, quasi
mutuus sermo, quē neq; agrestem, aut asperum, neq; su-
catum esse oportet, neq; una de re, neq; ad fastidiū usq;
multum, Eoq; simplicitatem, cādo rem, festiuitatē, argu-
tiā amat hoc epistolarū genus. In his igitur omnia lepō

rum genera cōsectabimur, nisi quā res, aut personæ di-
 uersa postulabūt. Neq; diu sermonem eundē urgebimus:
 & quod solemus cum amicis confabulantes, miscebimus,
 si uidebitur, non solum multa, uerum etiā uaria. Huic ge-
 ueri magis congruet Atticismus, ac stylus humilior, co-
 mœdiæ propior quā tragoediæ, aut si quid etiam humi-
 lius phrasi comica, modo docta sit humilitas: meminere
 musq; non inferioris esse facultatis, cum laude humi ser-
 pere, quā cum Dædalo uolare per aëra: et uicinum lit-
 tus legere contractis uelis, quā sublatis antennis, me-
 dio ferri pelago. Amica est huic generi breuitas, maxi-
 me si uel de multis, uel de minutis negotijs agatur: &
 si aut ipsi qui scribimus, aut ij quibus scribitur occupa-
 tiores erūt. Ceterū quibus rationibus præstanda sit bre-
 uitas, indicauimus in opere de Copia. Quod ad hoc insti-
 tutum attinet, breuiloquentiam præstabimus, si quando,
 ita ut sit in comœdijs, statim mediam in rem aggredie-
 mur: si præfationes superuacancas uitabimus: si uerbis
 quā significantissimis utemur: si rerum exitus ita pro-
 ponemus, ut ex his conijciantur ea quæ præcesserunt: si
 epistolæ, cui respondemus, argumētum recensere super-
 sedebimus, quæ res nonnunquam bonam epistolæ par-
 tem occupat, sed hoc ē nostris diuinandum relinque-
 mus. Quod genus sunt illa: Quid narras? Antonius epi-
 scopus? Ouem lupo quod aiunt. Hæc tempestas magis
 desiderabat Aurclium. Ille quid aliud quā nullus ma-

Breuitas
 epistolæ
 quomodo
 constabit.

B gnus

gnus malus piscis. Tu uerbo, sed absolutius totum hominem depinxisti. Occideras de ualitudine fratris: sed optimo medico quantum debeam, breui re ipsa declarabo. Fœcunditas uxoris mihi iucundior esset, si res unâ cum prole cresceret. Cum Laurentio homine furiose maledico, satius arbitror nullo pacto contendere. Quid enim aliud quàm irritabis crabronē, aut si quid crabrone pestilentius? Ex his enim uerbo notatis perpendet lector, quid ille scripserit, cui rescribitur. Sunt qui aliam epistolam penè totam recensent, ac propemodum uerbosius, quàm is qui scripsit. Si res postulet, ut repetatur argumentum, id dextra quadam, ac commoda breuitate fieri conueniet. Qua quidem in re Politianus mirus est artifex, qui hoc in plerisque epistolis facere cōfucuit, nimirum lectori consulens, ne quid desideraret, si forte non extarent epistolæ, quibus respondet: aut si tales essent, ut non liberet legere.

ELEGANTIA.

Elegantia
mūdices,
& puritas
sermonis
Latini.

Iam admonere, ut sermonis uitijis carcat epistola: tametsi hoc in arte sua præcipiunt rhetores, tamen mihi uix operæpretium uidetur. Nec enim tam ad rem atque timet admonere, ne fiat, quàm dedocere nostram ætatem, quæ passim id facit. Nihil breuius præcipitur, quàm ut sit elegans epistola: at nihil maiore negotio discitur: nec usquam peccatur, aut turpius, aut frequentius. Hoc
uitium

titium intolerabile reddit infelix affectatio. Quid enim tam portentosum, quàm oratio: quæ quum munda non sit, tamen ornata uideri uelit: & quum sana non sit, tamen formosa uideri gestiât, purpurissum huiusmodi linēs, ueluti is qui nostra ætate maluit dicere, sagio quid portendas, quàm sentio quid tibi uelis. Multa lectione, multis præscriptionibus, accurata scriptorum obseruatione, multo scribendi, dicendiq; usu paratur sermonis mundities. Erit hic igitur primus ac præcipuus labor, si supputet orationis puritas, atque etiam ingenij sanitas. Artem in epistola non admodum efflagitabimus: si uiderit, risum etiam mouebit artis affectatio.

EXERCITATIO ET IMITATIO.

NE illud quidem hominum genus errare sinemus, quos ipse non parū multos deprehendi, qui tribus præceptiunculis, ceu magicis uerbis recte scribendi facultatem dari posse credant, quorum stultitiæ utinam olim non obtēperassem. Talis enim erat is, in cuius gratiam ante annos uiginti quinque opus hoc deliniarā, non tam ex animo, quàm mea facilitate cupiens obsequium dare efflagitāti: quem mox expertus sum, & ingratum discipulum, & perfidum amicum: Is in principum aulis meliorem ac maiore ætatis partē contriuerat, nisi quod sacerdotijs opimis onustus, iam sero sapere cœpit, et de literis cogitare, quæ marsupium non cōsequuntur. Sed huius generis non parum multos comperi, qui simulatq;

A quibus non licet si ne periculo discedere.

Allusum ē uulgato Hieronymo.

à prophanis negocijs, et à sordidissimis coaceruadæ pecuniae curis, ad literas sese appulerint, huiusmodi quasdam cõpendiarias recte scribēdi leges à nobis flagitare solent: quas & ita breues esse uolunt, ut tertiã paginã non totã impleant: & ita efficaces, ut intra mensem non totum, è muta pecude reddant oratorē eloquentem. Asiunt sibi opus esse omni compēdio, propterea quod sunt ignauissimi, ut quàm minimum operæ sumāt in rebus honestis, et ætatis bonã partem iam alijs in nugis perdiderūt: postremo quod ad sordida illa negocia redire festinant, literas igitur uelut obiter secū rapere studēt. Hos si ridere libeat, iubeo semel ex musarū fonticulo bibere, atq; in Parnasso somniare, quo repente nobis prodeant ex asinis lusciniæ. Caterū de quibus aliqua bona spes affulgebit, hos admonēdos cõseo, ne errent. Neq; enim cõmittam, ut hæ præceptiones, quas studiosorum adolescentiū industriæ promouendæ paramus, aliorū stultitiã augeant. Augerent autem, si quis tantum his tribueret, ut citra uariam eruditionem, citra studium uigilantissimum, citra multum usum ex his sibi facultatē recte scribendi polliceretur. Caterum delicatos istos, & indociles senes, quibus pluris sunt pecuniæ, quàm literæ: quibus uacauit tot annis arcas onerare nūmis, nec uacauit animū onerare honestis disciplinis, in Parnasum ut dixi, mittamus, ut postq̃ illic unam noctē cum Ennio somniant, magno omniū stupore, subito pro Midis redeāt

Cicero

Cicerones. Aut certe legemus illos ad talem præcepto-
 rem, qualem rhetorices doctore depinxit Lucianus. Por In Rhetor
 rō iuvenes industrios, ac meliore mente præditos, ad ui^{re}.
 giliās, & exercitationis assiduitatem hortabimur; quā,
 quum in omni re, tum in hac potissimum tenere primas,
 & à grauioribus autoribus dictum est, q̄ ut sit dubitan-
 dū: & sæpius repetitū est, q̄ ut hic sit admonendum. Ne-
 que tamen inficiabor, bonā laboris partē, doctoris cōmo-
 ditate posse detrahi: quē ut assiduum et indefatigatum,
 ita quā doctissimum esse uolo: ne quod præcipit, ipse
 præstare non queat: et iuxta prouerbium, Sus suum do-
cere incipiat. Quod si ob nostrorum temporum infelici-
 tatem, non temere talis contingit, ut exquisita doctrina
 præpolleat, ferendus tamen erit: modo ne sit ex horū nu-
mero, qui falsa persuasione doctrinae turgidi, magna (ut
inquit Fabius): confidentia, stultitiā suā perdocent: illite Li. 2. ca. 7.
rationes, q̄ ut alios docere possint: elatiores, q̄ ut ab alijs
doceri se patiātur. Cuiusmodi pestes procul ex urbibus
 deportandas curarent ubiq; magistratus, si quidem aut
 partes agnoscerent suas, aut ulla omnino Reip. cura tā
 gerentur. Amplissimis salarijs aluntur tot tibicines ac
 tubicines: at nemo potius erat amplissimo salario accer-
 sendus, quā eruditus ludimagister. Verū hoc salarium
 nolim esse certum ac perpetuum, ne magnitudo merce-
 dis improbos inuitet, et indoctos, quibus semper minus
 est frontis, et plus audaciæ, q̄ eruditis. Cōueniet salariū

arbitrio doctorum, et spectata fidei uirorum, pro merito eius qui asciscitur, præstitui, atq; etiã augeri, minui, uel, si is sua doctrina, suaq; industria uinceret expectatio- nem de se, aut contra. Alioqui periculum erit, ne usu ue- niat, quod in amplissimis sacerdotijs uidemus accidere: quæ quo sunt magis opima, hoc ab indignioribus occupā- tur. Extant apud nos, si musis placet, etiã uolumina non exigua de conscribendis epistolis, ad unamquancq; for- mam additis aliquod exemplis: sed ò deum immortalē, cuiusmodi. Sed hæc prodigiosa barbaries illi seculo im- putanda est, quo prorsus extinctis omnibus bonis lite- ris impune regnabat inscitia, publice simul ac priuatim: quum grauis & copiosus autor esset Māmetrectus, o- pulentū quoddam copię cornu Catholicon Iā apud Ita- los coeperant reuiuiscere bonæ literæ, quū Louanij ma- gno cū applausu legerentur epistolæ Caroli cuiusdam, q̃ multis annis moderatus est pædagogium Liliense, quas nunc nemo dignetur sumere in manus. Apud Hollādos, orbis lumen habebatur Engelbertus quidā, qui suis epi- stolijs nihil aliud docebat pueros, q̃ inepte scribere. At nisi me fallit animi præagiū, breui ueniet ætas, quū nec his monitis erit opus, nec meis præceptionibus iuuenus cgebit. Sed interim ut mediocriter literatos didascalos industria nostra nonnihil adiuuemus, postea quā suis tradiderit cōpendio artis rhetoricæ præcepta, studebit illos breuibus, & epistolaribus argumentis frequēter ex-
 ercere.

Mammæ-
 rectus.
 Catholi-
 con.
 Epistolæ
 Caroli.

Engelber-
 tus.

Quomo-
 do exercē-
 da iuuent⁹
 in epistoli-
 cis argu-

exercere. In his delectum habebit & curam, ut ea potissimum proponat, quæ ætati illi amœnitatem uelut illecebriæ blandiantur. In his enim pueri ut libentius, ita et utilius exercebuntur. id fiet, si uel noua sint, uel faceta, uel aliqui puerorum ingenijs affinia. Ea uel è poëtarum fabulis, uel ab historicis erunt petenda, nisi quid nouæ rei, ut ferè fit, suggererit uita mortaliũ. Frequenter enim et nostris tēporibus eueniunt, indigna quæ nesciat posteritas. Et primi quidem generis sunt *amatoria Nasonis*, in quibus fortasse tutũ non sit, rudẽ ætatẽ exerceri. Quamquam heroinarum sunt castiores, neq; quicquid et hoc genus caste uerecundeq; tractari. Veluti si proci blandis literis amiat nuptias puellæ. Si Helena Paridem ab amore nõ permissõ deterreat. Nã Penelopes ad Ulyssē epistola tota pudica est, quẽadmodũ et Acōtij ad Cydippẽ. Si uxor marito peregre cessanti scribat, uti domũ properet. Si Nestor uir natu grãdis et faciendus, hortetur Achillẽ epistola, ut Bryseida creptã ab Agamẽnone magno animo ferat: ostendẽs regi etiã improbo parẽdũ esse, tum publicũ cõmodum priuato dolori anteponendum: postremo uehemẽter indignũ esse, Achillis uel genere clarissimo, uel animo generoso, uel factis egregijs, ob barbaræ ancillæ amorẽ, uirtutis obliuisci. Vbi simul etiã amœnus sese locus aperit, aduersus uoluptatẽ inhonestã, rursum alter p̃ immortalitate gestis eximijs apud posteros paranda. Si Phoenix cidẽ scribat, ut cũ Agamẽnone

mentis.

Amatoria
themata.Homerus
Iliad. 1.Phoenix
Achillis

præceptor
de quo Ho
mer. Ili. 1.

ne redeat in gratiã et periclitantibus Græcis subueniat.
Aut si Amenor Priamo suadeat, ne grauetur raptã He
lenã suo Menelao reddere, uel quia per se iustum sit, uel
quia stultissimi regis sit, committere, ut ob turpissimum
effœminati iuuenis, et uix uiri Paridis amorem, tot for
tissimi uiri dimicationem suscipiant: tot populorum for
tunæ, simul et uita, in extremum discrimen pertrahan
tur. Aut si Agamemnon suadeat Menelao fratri, ut ne
gligat potius Helenam, q̃ ut ob mulierculã uita indignã,
tot procerum milia in uitæ periculũ adducat, & eam to
tius orbis tumultu repetat: quæ etiam si ultro rediret,

Linus Her
culem do
cuit.
Lege Xe
nophonem.
Zethus
Amphio
nis frater.

non esset recipienda. Aut si Linus Hercule duabus con
spectis deabus, utrã potius sequatur hesitantem, ad uo
luptatis contẽptum, & uirtutem amplectendam extimul
let. Aut si Menelaus Paridi uiolatũ hospitũ exprobrat.
Si Amphion fratrem ad musices studiũ adhortetur, con
tra ille ad suũ inuitet. In hoc genere pleriq; Græci non
infelicitè luserũt, sed nemo felicius Luciano. Ex his ta

In dialo
gis minori
bus.

men deligenda cẽseo, quæ nõ omnino sunt otiosa, sed ha
beant aliquid ad uitã cõmunem conducibile. Ociosa sunt
illa Luciani, de Ioue cerebro prægnãti, & implorãte se
curim Vulcani. De Neptuno per Mercuriũ non admis
so, cũ recens Iupiter peperisset è cerebro Palladẽ. Nã
huius generis quæ sunt, ut sunt amœna, et ingenij felici
tatem arguunt, ita non multũ faciunt ad uitam commu
nem. Huc propius conducunt, quæ è comicorũ argumen
tis duo

tis ducuntur. Quod genus fuerit: si Phædræ sodalis il-
 li scribat, ut Thaidis amorē penitus excutiat ex animo,
 ac pristinae suæ seueritatis memor, ineptire desinat: præ-
 sertim cū magno fame, rei quæ dispendio sit alenda, quæ
 nec amet ex animo, nec uni sui copiam faciat. Si quis di-
 uiti illi Plautino suadeat ut Eucleonē pauperem probū,
 potius quàm diuitē illum procū asciscat generū: aut cō-
 tra, diuiti potius colloget filiā, quàm pauperi. Si Demea
 fratrē ad suum uitæ institutum uocet, hoc est, ab urbana
 uita, ad rusticā: à cœlibatu, ad matrimoniū: ab indul-
 genti liberorū educatione, ad seueriorē. Si è diuerso Mi-
 tio Demeā, ad suum uitæ genus adhortetur. Et hæc qui-
 dem pueris gratiora. At illa quæ ab historiographis si-
 muntur, propius etiam ad uerū accedunt, eo quæ plus fru-
 gis adferūt, nec ita multo minus iucunditatis. Veluti si
 Horatius iam capitis dānatus, patris opem imploret, su-
 amque fortunā tam repente mutatam deploret. Si Cicero
 Milonem, ut forti animo ferat exilium, hortetur. Si quis
 Catonē à literis Græcis, quas iam senex appetebat, de-
 terreat. Si quis Cicroni secum deliberanti, an mortem
 sibi consciscat: an fuga saluti cōsulcre properet: an exu-
 stis Philippicis uitā ab Antonio redimat: quodlibet ho-
 rū triū, uel suadere, uel dissuadere conetur. Si quis Qu-
 Curtio gratuletur, tam fortem ac piū animū, qui priuā
 tam salutem posthabuerit suæ ciuitatis incolumitati. Si
 quis Delphicis sacerdotibus suadeat, ut Phalaridis tau-

Legedecla-
 mationē

Luciani.

rum recipiāt. Si quis Lucretiā ui constupratā à uolūta-
ria morte reuocet. Si Ionathas Saulis filius, Dauid am-
cū regis metu latitantem, uagantemq; cōsoletur, ut pro-
missi diuinitus imperij expectatione mentē in rebus tam
afflictis fulciat. Si Plato Dionysiū regē ad philosophiæ
studiū adhortetur. Rursus si alius quispiam dehortetur.
Si Resp. Romana Camilli exulis uirtutem, aduersus Gal-
los extrema molientes, imploret. Si Aristoteles Calisthe-
ni ad Alexandrū Magnū proficiscen- rationē præscri-
bat, qua debeat regis consuetudine uti, docens, cum regi-
bus, aut q̄ rarissime loquendum, aut q̄ iucundissime: quo
uel silencio tutior sit, uel sermone gravior. Si Calisthenes
Aristoteli respondeat, consiliū futurū fuisse philosopho
dignius, si potius autor fuisset, nō proficiscendi in eius-
modi principis aulā, in qua philosopho uel seruiliter es-
set tacendum, uel turpiter adulandū: sibi magis curæ fo-
re, quæ sint honesta, quàm quæ utilia aut tuta. Si Alcibia-
des Socrati suadeat, ut uxore rixosam ac procacem do-
mo exigat. Aut si Callicratides, ut omisso philosophiæ
perenni studio ad mores communes, et reip. administra-
tionem sese conferat. Si Crito eidem suadeat, ut elapsus
ē carcere uitæ suæ consulat. Huiusmodi copiosissimam
uim Vale. Maximus, aliq; scriptores, qui res memorabi-
les ex historicorum libris decerpserunt, citra uestigadi-
tadium suggerent. Quin ex una quapiam historia, uelut
ē uita Catonis, aut Antonij, aut Iulij Cæsaris, plurima
thematā

Hac de re
Laertius
in uita A-
ristotelis.

Lege Gel-
lium lib. 1.
cap. 17.

themata duci possunt. Quare nos rem, & infinitam, & cuius promptam non persequemur plurimis uerbis. In hoc genere uarie, diligenterq; conuenit exerceri iuuentutem, quod præter styli fructum, uetustas ac memorabiles historias, hac ratione uelut aliud agentes imbibent, ac penitus insigent memorie: hominū & locorum nominibus assuescent: ad hæc decori uim, & probitatis naturam præcipuas orationis uirtutes ita potissimum cognoscant. Quare doctoris erunt partes, prius quàm epistola formam proponat, rem gestam, unde necesse crit repetitam, & quemadmodū conueniet accuratissime pueris exponere, indicatis & temporū momentis, & personarum proprietatibus, reliquisq; circumstantijs: ne aut aberrant à decoro scribentes, aut parum consentanea dicant. Deniq; ut sint parati fontes, unde ducant, uel argumenta, uel argumentorum confirmationes, q̄ ad rem non uulgariter adiuuat circumstantiarū cognitio. Tum locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud autores, ut ipsi uerborum ac sententiarum uim inde uel colligāt, uel imitentur, ex alijs similia coniectantes. Iā qualia argumenta suppeditant historiæ, talia licebit et confingere: cuiusmodi pleraq; sunt declamatoria, ueluti Luciani de medico abdicato: & Auli Gellij de puerpera, cui sua Li. 12. c. 11. det Fauorinus, ut proprio lacte nutriat infantulum, de quo genere mox nonnihil attingemus. Sed est et illud breuius ac puerorum ingenijs appositius exercitationis generis.

nus, uarios locos cōmunes, aut excogitados, aut ab autoribus traditos, arte tractare. Hi ferè sumuntur, uel ab apophthegmatis ueterū celebratis, uel à prouerbijs, uel ab apologis, uel à similibus, ac metaphoris. Siquidem ex horū unoquolibet potest argumentū epistolæ compingi. De apophthegmate sit hoc exemplū: Socrates bibiturus cicutā, uxori Xanthippæ uociferanti, quod innocēs esset moriturus: Quid ais, inquit, mulier, nū me malles nocentē mori? Id ualebit in epistola cōsolatoria. Si unusquispiam esses de turba uulgi, merito grauiter ferres exilium, quod longe aliter pro merito conigit: sed quoniā scio te uirum cordatum, ac philosophiæ quoq; præceptis nō uulgariter institutum, hoc ipso leniter ferre debes fortunam tuam, quod indigno obtigit. Ea demū grauis et acerba est calamitas, quæ accidit commérito: Nūc ista fortune procella, quid aliud, quā integritatē tuā, ac in Remp. merita illustrat? Sub hac narrabitur apte, quod modo retuli, de Socrate. Prouerbij exēplum esto: Si me audies, desines cum tam multis coniuratis contendere. Nec tu Hercules es, nec res ista uirtute geritur. Et tamē si prouerbio credimus, ne Hercules quidem aduersus duos, & tu cum tot caneris, cum tot hydris congregieris unus? Apologi exemplum erit. Si quem admonebimus, ne periculoso negotio se temere admisceat, nisi prius perpensa ratione, qua confici possit, quod instituit, adhibebit apologum de Capro, quem siti periclitantem uulpes

mulpes pertraxit in putcum, unde postea non dabatur
 exitus. Item si quis admonebit amicū, ne pendeat ex of-
 ficio quorundam, qui magnifice polliceantur, sed ipse co-
 ram suum agat negotium, eleganter accommodabit fa-
 bulam auiculæ castitæ, quam in Noctibus suis refert Au-
 lus Gellius. Parabolæ uero sit hoc exemplum. Si quæ ad-
 monebimus ne pertendat obstinatè, quod per se quidem
 optimum esse iudicat, sed præsentibus rebus semet ac-
 commodet: similitudinem adhibebimus de prudente nau-
 clero, qui non semper eò dirigit clauum, quò recto cur-
 su cuperet ire, sed frequenter obsequundat æstui, frequen-
 ter uentis: ac uelis flexis, cum portum petit, non quò cur-
 sum instituerat, sed quem præsens tempestas concedit.
 Hæc mihi uidentur aliquanto plus cōducere ad paran-
 dā orationis facultatem, quàm quædam, quæ in suis pro-
 gimnasmatis tradit Aphthonius. Cæterū quod de apolo-
 gis diximus, idem habebit locum in poëtarū fabulis, ad
 seriam rem uel confictis, uel detortis. Veluti si quæ à ne-
 gocio maiore, quàm ut ipsius uiribus conueniat, deterre-
 re pares, Icari, aut Phaëtonis casum accommodes. Si
 quem à studio congerendæ pecuniæ reuocare studeas, in
 tempore adhibetur Tantali fabula. In huiusmodi thema-
 tis præludat ætas illa rudis, ut, quod diligenter admonet
 Fabius, teneræ adhuc mentes ueluti sub nutricibus mol-
 lius alantur, & uberiore quodam iucundioris discipli-
 næ, cibo lacteq; saginētur. Cæterum adultiores iam, ad
 materias

Li. 2. c. 29.

materias uero proximas paulatim sunt abducendi. Eas præceptor uel aliunde sumptas proponet, uel ipse comminiscetur, ex omni genere causarum uarias, maximeq; fœcundas. Alioqui fiet, ut pueri nihil aliud discant, quàm inepte scribere: si quemadmodum in plerisque ludis fit, literator indoctus pro themate proponet friuolum stulti capitis somnium, in quo neq; sit ulla sententia, neque quicquam cohereat, ne sermonis quidem ulla gratia. Porro in castigando tantum notantur insignes solœcia smi: ueluti si deprehendant, admonco uobis, pro admo-
neo uos, quum alia quæ dissimulantur, magis etiam ad rem faciant. Nam ista uitia uel usu dediscuntur, illa neglecta hærent in omnem usque uitam.

QVOMODO PROPONENDA materia.

Argumen-
ta quomo-
do inueni-
antur.

AT doctor ne absolute pertractatam materiam proponet, ne nihil relinquatur inuentioni puerorum, neq; nudam tamē, uerum circumstantijs aliquot circumscriptam, ut assuescant uelut ad certam scopum dirigere sagittas, & ex his sententias, argumenta & argumentorum probationes, amplificationes, aliasq; figuras comminisci. Veluti si quis suadeat puerperæ, ut suo lacte alat quod peperit, addat puerperam esse puellam, puerum elegantem, ac patri similem. Quancquā uix aliud argumentum reperies, quod alienius sit à circumstantijs. D. Hieronymus in epistola, qua matri reconciliat

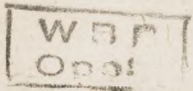
ciliat filiam: nam ipse propemodum fatetur, hoc argumentum ab se scholastico lusu confictum: non nude proponit, filiam indecore diuulsam à matre, addidit matrē uiduam, filiam uirginem, cui frater esset monachus: filiam adolescentulam, corpore uegeto, relicta matre, cōtempto fratre, in monachi cuiusdam nulla propinquitate coniuncti, formosuli & adolescentis, domesticum conubium concessisse, cum hoc coniunctissime uiueret: nec aliud incusare, quàm maternorum morum difficultatem: cognatos suspectum conuietum grauitè ferre, fratrem in primis, nec tamen adduci puellam, ut cum matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordinem omnem Hieronymo denarrasse, qui sic proposuit, nonne eadem opera multam orationis suppellectilem supeditauit? Ad hanc imaginem multa licebit confingere. Quod genus sit: Lucius & Antonius utriq; adolescentes, sed alter mediocri fortuna, alter beatissimis parentibus natus, à primis annis sese non secus ac fratres amarent. In lusbis, in conuiujs, in compotationibus, in amoribus, alijsq; uoluptatibus, & uitijs, quibus ea ferè laborat ætas, uterq; alterum & consciuum habuit, & sodalem. Natus maior Lucius, re male profligata, & infamiae iam promulgatæ, & amoris infelicitatis tædio, clàm patria profugit: Lutetiae, forte fortuna, quendam amicum paternum nactus, ab eoq; excitatus, simul & adiutus, bonas literas non minus ardere cœpit, quàm antea scortorum

scortorū amoribus aestuauerat. Hic Antonio sodali Briggis relicto scribens, & sibi de mutato foeliciter animo gratulatur, et ueterem sodalem à perdita uita ad literarum studium pertrahere conatur. Sit hæc propositio totius argumenti, non sine circumstantijs. Mox ostendet argumenti genus, quod est suasorium. Deinde demonstratis partibus, quæ solent in hoc genus incidere communiter, quæq; traduntur ab artis rhetorice scriptoribus, quæ sint huic themati peculiare, indicabit. Admo-uebit totius epistolæ caput in hoc esse, ut corruptæ illius uitæ turpitudinem, infamiam, pericula, incommoda diligenter enumeret, atrociter exaggeret, dilucide subiiciat oculis Lucius. Tum innoxie uitæ, & honestorum studiorum commoda, cum amplificatione recenscat: quâtopere hominem deceant: quàm ad beate uiuendum conducant: quantum item ornamenti, quantum solatij in utraque fortuna præsent: quàm solæ nominis immortalitatem, ac nunquam intermoriturū honestæ famæ decus largiantur. Deinde per collationem doceat has ueras et solas esse opes: in his uera esse uitæ oblectamenta: ex his ueros honores proficisci. Et hæc erunt futuræ epistolæ, ceu liniamenta quædam, ueluti carbones denotata. Addet deinde ad unamquamque partem diuitem supellectilem, rationum, confirmationum, similium, exemplorum, sententiarum. Ostendet qua parte possint commode succurrere loci communes, & quomodo tractari. Si-

Locī com- quidem

quidem hic locus communis esse potest: Peregrinatione corrigi saepenumero, quos patriæ deliciae corrumpunt. Alter: Nihil homini felicius accidere posse, quàm fidum & amicum consilium. Deinde exordiendi rationes alias quot aperiet. Iucundissimi conuictus memoriam cum uoluptate renouabit. Dicet suam charitatem ob intermissam uitæ consuetudinem neutiquam refrixisse erga ueterem sodalem, uerum id optare se uotis ardentissimis, ut ea charitas quæ puerilibus auspicijs, & ineptis uoluptatibus alita fuisset, quo uerior ac diuturnior esse possit, adamantinis uinculis astringatur. Id futurum, si quam in stultis uoluptatibus habuissent societatem, & coniunctionem animorum, eam in honestis studijs obtinerent. Et hic statim incidit locus communis de uera falsaq; de firma et infirma amicitia. Negabit se satis sibi etiam felicem uideri, quod ab illa insania resipuerit, quod honestissimis disciplinis pro turpissimis delicijs fruatur, nisi & alteram sui partem, è similibus malis exemptam, suæ felicitatis participem uiderit. Nec id difficile futurum: siquidem ille sodalem his auribus audiat, de communi salute differentem, quibus saepenumero audiuit de suis flagitijs pueriliter garrientem. Rem agi neque leuem, neque summis auribus hauriendam, sed in intima pectoris penitus demittendam. Et huiusmodi quidem exordiendi ratio poterit indicari. Quod si quid erit causæ, cur mas sit obliquo ductu uti, finget se nihil dubitare, quin ille

C quoq;

De obliq
ductu mul
ta Trape
zuntius.

Lege Plu-
tarchū in
uita The-
sei.
Propositi
onum ex-
cogitatio.

Libro 5.

Lib. 2. de

quoque totus sit immutatus: atq; illi ueluti ad meliorem
frugem immutato pro suo in illum amore, gratuletur,
prædicans ab eo fieri, quicquid ab eo fieri uellet. Tum
suasionis ingressus quidam, ac ueluti transitus ostende-
tur. Negabit Lucius Antonium suum mirari portere,
si quæ nunc scribit, longissime à pristina uita dissideat:
imò si frequenter in falsis bonis, uerisq; malis sodali gra-
tulatus est errans erranti: nunc demum iustissimam es-
se gratulandi causam, qui stultissimas, ac pestíferas uolup-
tates, cum felicissimo studiorū amore permutarit. De-
inde tanquam diuisione proponet, se duo quædam in ea
epistola conari, alterum, ut prorsus illi persuadeat, quan-
ta sit ipsi gratulandi causa, id est, quantū effugerit ma-
lorum, & quid felicitatis sit assequutus. Alterum utri-
usq; interesse, ut Antonius, abiectis nugamentis, quibus
iam nimium ætatis datum sit, ad eadem studia totum se
conuertat, & ipse saluus, Perithoum suum tanq̃ ab infe-
ris reuocatum, conspicitur. Id erit uelut argumentatio-
ni uestibulum. Sub hæc propositiones indicabit argumē-
tationum, ceu bases totius negocij. Quarū excogitatio,
ut longe omnium difficilima est, ita cum primis necessa-
ria: adeo, ut nisi his repertis, reliqua futura sint otiosa.
Et non aliud est quod minus arte præscribi possit. Qua
de re peculiaria quædam tradidit Fabius Quintilianus,
proposita controuersia Thebanorum ac Thessalorum
& nos in commentarijs de copia, rem, si non erudite,
certe

certe crasse explicauimus. Huic igitur argumēto huius ^{decima di}
 modi propositiones generales constituere licebit. Libe ^{latandi rā}
 ralibus studijs nihil esse pulchrius. Ea sumitur ab hone ^{tione.}
 sto. Nihil gloriosius, ea sumitur à laudabili, quod natura
 quidem ab honesto separatum non est, sed persuaden
 di causa separatim tractatur. Nihil suauius. Ea sumi
 tur à iucundo. Primæ, quæ generalis est, huiusmodi se
 cundariæ subseruiunt. Maxime secundum hominis na
 turam esse scire, eoque nec hominis uocabulum mere
 ri, qui literas nesciant. Proinde si literæ nihil adfer
 rent momenti ad famam honestam, nihil ad uitæ iucun
 ditatem, nihil ad opes aut dignitates parandas, tamen
 propter sese expetendas, Altera fuerit, ad perfectam
 uirtutem, solas literas esse duces, ac ueluti pedagogas.
 Cuius ut semina proficiuntur à natura, ita à literis
 petitur absolutio. Ab his præstari cognitionem rerum
 expetendarum, ac fugiendarum: has mederi morbis a
 nimorum, tranquillare mentes mortalium. Ab his com
 pesci sequūdis in rebus insolentiam: ab iisdē peti lenimē
 ac robur in rebus afflictis. In priore propositione con
 firmāda adhibebitur argumenti uice, quod puelli quoq;
 natura gaudemus, si proposito ænigmate sensum conie
 cimus, aut si quid nouæ rei discere contigit. Contra fal
 li moleste ferimus. A philosophis ceu propriā notam tri
 bui, rationālē esse: at hæc non in illū competit, qui nihil
 ratiocinatur, sed pecudum more sensibus et usu ducitur.

C 2 Esse

Hesiod⁹ in
Theogo-
nia.

Esse uero qui negent hominem à reliquis animantibus differre rationis specie, sed gradibus duntaxat: ita fieri posse, ut paulatim adiectis inscitie stultitiæq; incrementis, homo deducatur usque ad pecudem. In hoc natura finxit hominem erectum, & inscuit cognoscendi studiū, ut in rebus à deo conditis philosopharetur: simulq; & deum omnium opificem, & seipsum, & reliquam huius mundi machinam contemplaretur. Ad hæc locupletanda poterunt adhiberi, quæ poëta, Platonici, reliquiq; scriptores de hominis cōditione prodiderunt. De luteo Promethei simulachro, cui igniculus ille cœlestis inditus fingitur: de luto, quod deus summus ille figulus, afflatu suo animauit: de particula diuinitatis, iuxta quosdam corporibus humanis addita. Quidā enim arbitrati sunt animam nihil aliud esse, quàm scintillam ex igni, aut radiolum è luce illa diuina. De mentibus è stellis petitis, aut certe è thesauro dei. Huc pertinebit illud Platonis figmentum, de animabus in terram delapsis, quibus hic scire nihil est aliud, quàm ceu per somnium reminisci eorum, quæ quondam libere corporibus uiderunt apud Iouem. Hæc, aliæq; multa, diuinitatem quandam animi declarāt. Declarat & illud, quod unus animus exiguo corpusculo inclusus, tot, tam uarias ac difficiles disciplinas intellectu complectitur, memoria retinet. Id prodigiosum uidebitur, si quis perpendat, quot hominum ac rerum uocabula tenet, qui unam modo linguā didicit, quanto prodia

to prodigiosius, quod Mithridates unam & uiginti lin- Plinius li.
 guas calluit. Et hæc est minima portiuuncula mentis hu- 7. ca. 24.
 manæ. Addendum his quod Plato negauit, corpus ad
 hominis naturam pertinere: nihil enim aliud esse, quàm
 instrumentum, domicilium, aut uehiculum animi: animū
 esse totum hoc, quod hominem nominamus. Item illud
 quod dixit Seneca, ni fallor: Vita sine literis mors est,
 & uini hominis sepultura. Quid minus est homo, quàm
 hominis cadauer? Iam enim corpus, non corpus est, sed
 sepulchrum: animum etiam ipsum à natiuo uigore cohi-
 bens: & hinc philosophi σῶμα dictum putant, quasi σῆ-
 μα, hoc est, sepulchrum. Nec alio spectat, quod Plato
 scripsit philosophiam nihil aliud esse, quàm mortis medi-
 tationem. Nam si abduci à corpore, dicitur animæ mo-
 ri: & philosophia abducit animum à rebus corporeis &
 crassis, ad res æternas & intelligibiles: iam incipit ani-
 mus uiuere, quum ab hoc sepulchro emicat. Ex historia
 sumi potest, quod Diogenes accensa in meridie lucerna, Apud La-
 rogatus quid ageret, respondit se hominē querere. Rur- ertium in
 uitis.
 sus aduocata concione populi hac uoce: Audite homi-
 nes, audite homines: quum iam satis magna multitudo
 congregata, rogaret, quid uellet dicere, respondit sese
 homines aduocasse, nō illos qui nihil haberent hominis.
 Adhiberi poterat & illud Mimi cuiusdam dictum de ho-
 mine crasso & indocto: Nullus, magnus, malus, piscis. Prouerb.
 Nullum appellabat nullius precij, nihiliq; magnum, onu-

stum obeso corpore, atq; abdomine pigrum: malum, nulla uirtute præditum: pisces, infantem et elinguem. Huc referri potest, quod uulgo quoque iactatis prouerbijis stupidis & indoctis adimunt hominis uocabulum. Quid enim aliud sibi uult, quod stupidum & indoctum appellat statuum, ueluti figuram duntaxat hominis, non hominem. Item asinum ad lyram, suem: Suen Boeoticum. asinum Antronium: nihilo dissimilem elephanto: ouem, beluam, pecudem, fungum, stipitem, caudicem, plumbum, somnium hominis, monstrum hominis. Adhibebitur et pa-

Plinius li. 12. cap. 17. rabola: Vt auena uitio soli in lolium degenerans: ut triticum simili de causa degenerans in siliginem, nomen sui generis amittit: ita homo pecus esse incipit, si neglectis honestis studiis, uentris tantum & inguinis curam agere coeperit. Rursum alia: Et sicut materia sculpendo si mulacro habilis, tamen signum non dicitur, nisi forma artificis industria accesserit: ita natiuitas non facit hominem, sed humanæ naturæ capacem. Quod nascitur, ceu rudis quædam materia est: institutio formam inducit. Tertia fuerit: Vt maxime sequundum naturam est surculum insitum, eius arboris referre saporem, unde decerptus est: ita non oportet animum hominis, cuius est origo cœlestis, à suo genere degenerare. Et ut natium est igni nostro sursum niti: trahitur enim ui genuina ad fontem originis: ita hominis ingenium, quanquam est his uaporibus corporeis immersum, tamen principij non potest

potest obliuisci. Rursum alia similitudo: Vt ursus non
 esset ursus, si mens hominis sub urfi figura lateret: quæ
 admodum nec Apuleius uere asinus erat, quum incolu-
 m mente formam asini circumferret: ita nec homo dice-
 retur, si mens pecudis humanam animaret figuram. I-
 tem si statua figuram hominis per omnia representans,
 quales ferunt fuisse Dædali, non statim homo dicitur,
 quod mente uacet: nimirum figura non facit hominem,
 sed scientia. Hinc est quod Poëtæ ueteres, nimirum ho-
 mines prudentissimi, fabulis non ociosis prodiderant:
 hos, quibus nulla colendi ingenij cura fuisset sed pecuinis
 uoluptatibus sese totos dedidissent, in ferarum naturam
 abiisse. Contra, qui sapientia ceteris præcelluissent, eos
 ut dijs genitos, in decorum consortium à morte reuerti.
 Et demones, quos illi deos inferiores existimant, autu-
 mant dictos, quasi Δαίμονες, hoc est, doctos, aut scien-
 tes. Et Horatius imperitum hominem appellat corpus si-
 ne pectore. Huiusmodi suppellectilis uariâ copiam pue-
 ris suppeditabit præceptor. Nam mihi interim satis est
 ratione ijs qui docent indicasse. Et quod nos in una pro-
 positione locupletanda tentauimus, id ille faciet in singu-
 lis: & in harum unaquaque parte, si quid erit tractabi-
 le: non ut omnes pueri reddant omnia, sed ut ex multis
 suo quisque ingenio consentanea rapiat: & ex his quæ
 tradita sunt, similia consuescat effingere. Sed iam nunc
 quo dam exaudire uideor, præceptiunculis meis obsere.

Lege pro-
 uerb. Dæ-
 dalistatua

Vide Ma-
 crobiū in
 Somn. Sci-
 pionis.
 L. i. epist.
 ad Tibul.

Et bole p
 a ntipho-
 ram.

pentes. Hui, inquit, nã tu dura mones, & negocij ple-
 na: tum autem puerorum animis, atque ingenijs maio-
 ra. At ego iam ab initio non asinum, sed præceptorem
 mihi requirebam, nec ineruditum, nec laboris fugitan-
 tem. Nam si indoctus est, quã fronte doctoris nomen, ac
 locum occupat? Si ignavus, cur negocium tam opcro-
 sum suscipit? Hæc est literatoris professio: hæc fabula
 quam agendam suscepit. Nemo uinetum colendum susci-
 pit, nisi statim animum suum ad inexhausti, & ut inquit
 Vergilius, in orbem redeuntis laboris circulum præ-
 paret. Pueri uero quid possunt audire, uel iucundius, uel
 utilius? Ab his exercitamenis prodibunt, qui facunde
 concionentur in templis: qui prudenti eloquentia mode-
 rentur senatum: qui cum laude obeant publicis de rebus
 legationes: denique qui quauis in re, & iudicio ualeant,
 & oratione. At ista, inquit, nondum illis annis sapi-
 unt. Vestro sanè uitio, à quibus bonorum autorum loco,
 modos significandi, & id genus glossemata, non minus
 stolidi, quàm proluxa didicerunt. At antiquitus pueri à
 nutricibus in ludum missi, statim ab optimis autoribus,
 literarum studium auspicabantur, neque detinebantur
 decem annis in dediscendis nenijs. Liceat quæso per
 uos, ò molesti, uel adolescentibus discere, quod uos pue-
 ros docere debueratis: finite ut prima statim ætate hau-
 riant, quod semper meminisse sit pulchrum. Imbibat te
 fula recens, succum purissimum, quem diu resipiat. Di-
 scant

In Geor.
 Redit la-
 bor actus
 in orbem.

Fabius li-
 bro 2.

ſcant iſta in pröptu habere, & in uarios uſus, ut res hor-
tabitur, accommodare. Quid enim docendo agitur, niſi
ne ſemper ſint docendi iuuenes? Quibus ſi quando opti-
ma traditurus es, quur ea non ſtatim tradis? Si nunq̃,
quid doces? An hoc agitur, ut tu ſemper doceas, illi ſem-
per ſint docendi? Ne pigeat bonum uirum, ac de Repu-
blica uel gratis benemereri cupientem: huius operæ di-
ſcentibus quidem neceſſariæ, cæterum nec ipsis qui do-
cent, ſterilis et inſrugiferæ. Ergo poſtea quàm totius o-
peris, ad hunc modum imaginem quandam, ac ſyluam
ſubmiſtrauerit, affectus denique & epilogum oſtende-
rit: tum indicabit idem argumentum alia quoq; ratione
tractari poſſe. Quod genus ſit, ne à propoſito receda-
mus exemplo: Si docebit omnem literarum commendæ-
tionem tractari poſſe per comparationem, itidem & in-
ſcitiz uituperationem. Huius generis hæc erit propoſi-
tio: Inter omnes res quas mortales tantopere mirantur,
ac per fas neſasq; ſequuntur, nihil eſt quod cum erudi-
tione ſit conferendum. Nam honores iſtos, in quibus am-
bitio mortalium finem boni conſtituit, multo periculo
peti, maiore poſideri, ne honores quidẽ ueros eſſe: quip-
pe qui peſſimo cuique ſepenumero contingere ſoleant,
nec eſſe perpetuos, etiam ſi uerſi ſint, atque adeo nõ per-
ennes, ut ne diuturni quidem ſint: quippe quos fortune
temeritas, ut interdum in ſperantibus obijcit, ita frequen-
ter inopinato tollit. Contra, literas in ocio parari, ſumma

Idem li. 2.
capite 5.

Secũda ra-
tio tractã-
di hoc ar-
gumentũ.

Salluſt. in
proœmijs

ma tranquillitate possideri, non nisi sua cuique industria contingere, ueram & immortalem parare gloriam. Et hic primus differendi campus, multis locis communibus undique amoenus est: multa exemplorum similiumque uarietate foecundus. Deinde aperiendus alter: Bonam mortalium partem, aurum, argentum, gemmas, & alias hoc genus opes, per saxa, per ignes, magno capitis & uitae periculo persequi, quum ista sint aliena bona: quippe quae & ociosis obueniant, & à cæca fortuna passim ut dantur indignis, sic etiam dignis adimantur. Proinde extra hominem esse, nec in hominis potestate: quippe quae infinitis casibus intereant, ueluti naufragio, incendio, bello, furto, carie, situ: quorum si nihil accadat, certe usu consumi. Quod si non utaris, nihil habere pulchri, quamobrem sint expetendae. Ad hæc ut affatim contingant, tamen non explere mentem hominis, sed tantum irritare miseram cupiditatem. Postremo nec animi, nec corporis morbo mederi posse, sed potius utrique hominis parti malorum omnium seminaria suggerere: & adco per se non esse honestas, ut à uirtute uel in primis auocent: benignitate exhauriri, parsimonia putrescere: magno sudore congeri, maiore cura congestas seruari, maximo dolore diu seruatas amitti. In literis contra hæc omnia. Nam alteram contentionis partem omitto: partim ne sim æquo longior, partim ut aliquid aliorum inuentioni reliquum faciam.

Atq;

Atque hic sequendus porrigitur campus, latissime pas-
 tens & uarius, nec inamœnus. Tum tertio loco propo-
 net: Formæ dotem plerisque magnum quiddam uideri, et
 omnibus uotis expetendum: uerum hanc nemini sua cum
 laude contingere, ut neque culpa negari. Ab ijs enim **Aristoteles.**
 quæ nobis adsunt à natura, neque laudem meremur, ne-
 que reprehensionem, neque etiamnum sciri, si bona con-
 tingat, utrum ab irata natura, an propitia detur: pro-
 pterea quod multis eximia species corporis perniciem
 attulit, & ipsis qui possident, & ijs qui spectant. Nam
 possessori quid adfert formæ uenustas, præter sollicitu-
 dinem, metum, suspicionem, rumorem parum sequendum,
 materiam peccandi, libidinis fomitem, & copiâ. Quod
 si hac præditus, pudicus esse cupiet, hoc ipso miser est
 quod formosus. Multas enim pellicit in perniciem, solici **Autor**
 tatur ab innumeris, atque hinc est quod legimus quosdam **Valerius.**
 sibi faciem cicatricibus defœdasse, quod sentirent alios
 sua forma periclitari. Sin impudicus est qui forma præ-
 cellit, quid tandè debet suo bono, nisi ut facilius perditis-
 usque pereat. Itaque sua forma neminem pudicū delectari:
 alienâ qui amet, libidinosum esse. Tū ut hoc magnum sit **Cocentio**
 bonum, tamē corporis esse tamū, fluxum, caducū, & a
 deo nō perpetuū, ut uel febricula, uel macie, uel alio quo-
 uis casu, subito marcescat: certe ætatis progressu deflo-
 rescere, certe morte perire. Diuersa in literis, hoc est,
 animi bonis omnia. Vides & hic aperiri campum mire
 fecundum

fœcundum, si quis conetur hanc partem omnibus suis numeris tractare. Quarto loco proponet, non paucos mortalium corporis uoluptates, uti præcipuum quoddam uitæ bonum mire complecti: uerum istas insanias esse, falsò iucundas, non uoluptates, nec aliud quàm risum (ut aiunt) Sardonium. Quir enim ei uoluptatis bonum tribuas, qui sui sensu caret? Ad hæc obscenas esse, beluinas, ac prorsus homine indignas, quæ nos in feras transferant. Tum insynceras, multo plus aloes habere, quàm mellis: magno constare & rei, & famæ dispendio, quibus admixtum sit fastidium, comes poenitudo: malorum omnium escas, laudis ac uirtutis inimicas: infidas his à quibus adamanur, quos tandem deserunt, etiam si non deserantur ipsæ. Exhaustire loculos, offuscare faciem, corporis uoletudinem atterere, ebibere succum uitalem, accelerare senium, morborum omne genus adducere, sui iustissimas ultrices: denique totum hominem in tartara demergere. At longe feliciores oblectationes ex honestis studijs colligi: tanto nimirum meliores, quanto corpori præstat animus, & homo beluis antecellit: tanto honestiores, quanto uirtutis decus turpitudinem superat. Feliciter parari, felicius possideri, quæ nos nobis non eripiant, sed restituant: quæ nos non ex hominibus in feras, sed ex hominibus in deos transformet.

Ouid. de
Pōto: Ad

Ad hæc synceras esse, nullo fermento uitiatas: quæ omnem animi, si qua resedit, amaritudinem edulcent: quæ

regus

reguſtando fruendoq; dulceſcant: quæ liuorem neſci-
ant, hoc ſuauioreſ, quo cum pluribus cõmuneſ: quæ noſ
ad extremum uſque rogũ non deſerant: quæ annis qui-
buſ omnia deteruntur & obſoleſcunt, effloreſcant: nau-
ſeam, ſatietatem ac pœnitudinem neſciant: quæ præ-
ſtant, ut non uni aut alteri, ſed omni ſexui, omni ætati, ſi-
mus iucundi: quæ præſtant, ut ipſi nobiſ etiam uoluptati
ſimũ: quæ faciunt, ut ſenectus etiã moleſtia careat: quæ
noſ in omnem regionem, in omnem fortunam comitan-
tur. Deniq; quæ delectant eam hominiſ partem, qua ue-
re ſumũ homineſ. Sed parcã hæc longiũ perſequi. Ne
que enim hæc ſunt omnia, & innumera ſunt, quibuſ hæc
locupletari poſſent. Neq; noſ aliud in præſentia, quàm
uiam indicamũ. Poterat hoc genus & alio colore tra-
ctari: uidelicet ut literaſ alijs bonorum generibuſ ante-
ponamũ. Præclara reſ eſt opulentia ad quam mortaleſ
inſatigabili ſtudio contendunt: quanto par eſt acriori-
buſ ſtudijs eniti ad honeſtaſ literaſ, quibuſ diteſcit ani-
muſ. Et in hunc modũ de cæteriſ partibuſ quaſ propo-
ſui, aut alijs hiſ ſimilibuſ: cuiuſmodi ſunt, iuuetuſ, ui-
reſ, nobilitaſ, et ſi quid aliud ſit, in hominũ uita uehementer
expetitum. Quin & per fictionem tractari poterant. Tertia ra-
tio huiuſ argumen-
ti tractan-
di.
Eruditionem eſſe rem præclaram ac magnificam, adeo
ut ſi nihil etiam adferat emolumentũ in hac uita, tamen
ſua ipſiuſ cauſa ſit expetenda: quod attigimũ in initio. Quarta
ratio. Vi-
de Fab. in
amplifica-
tione. Ee
Eraf. in
Copia.
Quis enim non optet perfectam omnium rerum cogni-
tionem,

Plato in
epistola
ad Archy-
tam.

tionem, etiam si nunquam esset uicturus inter homines? Nunc instrumenta sunt ad iuuandā Remp. ac priuatim amicos, ut etiam si citra doctrinā ipsi possemus feliciter uiuere, tamen quoniam uir bonus non solum sibi nascitur, uel in hoc comparanda sit eruditio, ut alijs possumus esse subsidio. Verum in epistola seria nolim has partes nimium extare, id quod etiam in orationibus nonnunquam expedit dissimulare. Sed oportebit alia quaedam epistolari facie obduci, nonnunq̃ data opera perturbari: sed tamen hic ordo profuerit animo, magnam rerum ac uerborum uim congerenti: ex quibus licebit optima seligere, si locus postulabit breuitatem. Ita fiet, ut non sit iciuna breuitas. In hoc argumento poterit et illud admoneri, blandiorem oportere fingi epistolam, quam adolescens adolescenti, congerro congerroni, amans scribit amanti. Tū quod qui suadet, inde sibi plusculum fidei conciliabit, quo suum errorem simpliciter agnoscat ac damnet: & ueterum uoluptatum memoriam ita reflicabit, ut declaret animū etiam à cōmemoratio-
ne abhorrere. Ab etate sumet occasionē quæ si grādi-
or est, dicet cōuenire, ut plus sapiat, qui uiuat annis. Absur-
dum fore, si qui dux huius instituti debuerat esse, nūc re-
cuset esse comes: sin minor, dicet nullā etatē magis ido-
neā disciplinis, propterea quod sanguine calente, magis
ingenio uigeat, quodq; tenacius heret, quæ primis annis
hauriuntur. Hoc magis esse properandum ne pars eius
optima

Quintil.
lib. 1. ca 1.

Optima frustra effluat. A forma itē: quæ si præstans est, dicet minime conuenire, ut in formoso corpore, animus inhabitet deformis: sin minus, dicet hoc magis excolens dū bonis studijs animū, ut cum corporis forma paria fiant. A genere, quod si fingitur illustre, dicet olim nullos magis incubuisse liberalibus studijs, quàm claro genere prognatos. In alijs aut latere, aut negligi doctrinā, fortuneq; sordibus obscurari, in bene natis habere suū deus. Tū obscuri hominis, literas fortune adminiculis destitutas, per paucis esse præsidio: nobiles, quoniā ferè ad ciuiles magistratus aut ecclesiasticas dignitates uocetur maximā adferre perniciem, si ad tractandam Remp. cētra doctrinā accedant: si contrā, maximam adferre publice simul ac priuatim utilitatē. Sin obscuro genere fuerit, excitandus est, ut sibi suis ipsius præsidij pariat nobilitatem, non paulo ueriores, quàm qua uulgo tument, claris orti natalibus. Ab opibus. Si rem familiā rem habeat amplam, demonstrabit illi, tantum magis enitendum ad honesta studia, ne quum fortuna cetera suppeditarit, ipse sibi defuisse uideatur: magnum adiumentum ad consequendas liberales disciplinas esse diuitias: sed has tum demum esse splendidas, ac salutaris, si possessor his norit uti, atque hoc præstare doctrinam. Alios plerosque felicibus quidem ingenijs præditos, sed ob rei familiaris angustiam, frustra consecretari liberalia studia: ipsi ob rem ampliſsimam, ne ocium, nec librorum

Conclusio librorum uim defuturam, & optimi cuiusque praecepto-
ris futuram copiam. Sinerit tenui fortuna, tanto eni-
xius oportet incumbere parandis litoris, quae & rem,
& famam pariunt, sed insignes. Nam diuitibus satis est
uel infra mediocritatem esse doctos. Haec quidem à no-
bis fusius ac loquacius dicta sunt, uerum in tantum ne-
cessaria, ut uerear ne multis haec etiam tam multa non
sufficiant. Fateor, ad docendum sunt per pauca, sed ad
rationem ac uiam indicandam, non inerti, nec indocto
praeceptori arbitror fore satis. Nam his doctorem ma-
gis instruximus quàm pueritiam.

DE EMENDANDO.

Quintili.
li. i. ca. 4.

Iam uero in emendandis his quae pueri reddunt, ex-
actissima diligentia est adhibenda. Neque enim sat ha-
beat doctor, manifesta sermonis uitia castigare, uerum
si quod uerbum parum elegans, si minus ornatum, si sor-
didum, si durius translatum, si quae contra ueterum con-
suetudinem orationis figura, si quid absurdus compos-
situm, si quid asperum, si quid hiulcum, id notatum emen-
dabit, mutabitque. Tum si quid alio loco dictum, quod alio
magis quadrabat: si quid additum, quod non cohaereat:
si quid praeteritum, quod inferi oportebat, si quod ar-
gumentum futile, uanum, translatum, aut alioqui uitios-
sum: si quod decus parum feliciter affectatum: si iocus
sit frigidior: si languidius dictum, quod acrius oportebat:
sicubi à decoro fuerit recessum: si tractationis co-
lor

lor parum prudenter sit delectus: si uerbosius tractatū,
 quod oportebat breuius: aut si breuius perstrictū, quod
 fusius erat tractandum. Neq; simul tamen omnia repre- Lege Fab.
li. 1. ca. 2.
& libro 2.
cap. 2.
 hendet præceptor, sed aliās alia, ne pueri despondeant
 animum. Quæ ferri non poterunt, ea non statim aspe-
 re, et cum conuicio reprehendenda: et his uerbis, co-
 uul- tu, quasi discipulum oderis. Nam ea res, teneros animos
 in odium studiorum trahit, fitq; ut prius oderint lite-
 ras, quàm norint cuiusmodi sint. Verum quæ tolerari
 non poterunt, ea blandius quidem, sed tamen diligen-
 ter corrigenda: quæ ferri utcumque poterunt, aut dissi-
 mulanda interim, aut ingenio collaudato uertēda in me-
 lius. Contra, quæ scite excogitata tractatāue uidebun-
 tur, ea nominatim probabit, & quamobrem placeant,
 exponet. Atque interim iubebit & reliquos omnes attē-
 tis auribus accipere thema cuiuslibet quod recitatur, ac
 diligenter obseruare, si quid animaduertant reprehē-
 dendum, aut etiam imitandum: neque illud inscite monet
 Quintilianus, pueros ipsos percōtationibus excitādos Lib. 2. ca.
pite 5.
 esse, et quid illic uideant uitij, et qua ratione mutādum:
 & quid sequutus sit, qui feliciter affectauit. Hoc satius
 est, quàm si non periclitante illorum iudicio, tantum in-
 dicet ipse, quid damnet aut probet. At huiusmodi percō-
 tationibus, uide quantum commoditatum consequemur.
 Primum, audiētibus securitas aberit, ut ait Fabius, neq;
 persfluent aures quæ dicentur, simulq; perducentur ad

Lib. 2 ca. 3

id, quod ex hac re queritur: nimirum ut aliquando hæc inueniant citra indicem, & intelligant ipsi. Sunt autem quedam uitia, quæ præceptoribus in adolescentulis non debeant displicere, ueluti sublimior spiritus, & orationis luxuries: quod hæc indoles promittat perfectam ma-

Lege Fab. turitatem: Ego in nostris & alia pro tempore ferenda
li. 2. ca. 4. censeo, puta uoculas, aut etiam clausulas ex autoribus
Cice. li. 2. subleatas: poetarum uersiculos, aut hemistichia subinde
de Orato. intertextas: translationum licentiam: apertiorcm artis

Vide Fab. affectationem: compositionem curiose numerosam, ac
lib. 9. cap. ultimo. propè carmen exprimentem. Hæc enim omnia, tametsi
in adulto scriptore uitia sunt, in proficientibus tamen
necessaria sunt. Porro siue quid laudes, siue reprehendas, utrunq; & cum modo, & uarie faciendum. In alijs inuentionis nerui, in alijs argumentandi subtilitas probanda, in alijs sanitas, in alijs grauitas: in his lepos, in illis uarietas. In nonnullis dispositio, in nonnullis consili-
um, ut ad quamq; uirtutē quisq; uidebitur accedere. Hæc
lib. 1. cap. 2. laudis ac reprehensionis dispensatio faciet, ut neq; quisquam de se desperet, neq; despiciat quenquam: tum æmulatio quedam inter omnes excitata, dum iritatis omnibus, alterius quisq; laudē affectabit, dictu mirum, quantum calcar addet ad studium. Quorundam putidis ingenijs, & rustico pudori, priuatis ac blandis admonitionibus erit succurrendum. Profuerit & illud, præmiola quedam puerilia proponere ijs, qui primas tulissent,

Victores

Victores collaudare modice: uictos ad conandum hortari, quasi industria, nō ingenio sint prateriti. Hic rursum mihi cachinnum tollet grammatista quispiam existo ordine, qui Michaëlem Modistam pueris solent prelegere, meque clamitabit, è ludo theatrum facere. Atqui cum ipse è suo ludo carnificinam faciat, mihi concedat, si ueterum consuetudinem renouare studeo, apud quos in scholis huiusmodi concertationibus iuuentutem exercitissolitam, uel ipse Diuus Aurelius Augustinus testis est, Siquidem is in libris, quibus titulum indidit, confessionum, narrat sibi frequenter acclamatum fuisse, ubi Iuonis Apud Maronem in Troianos stomachantis, uerba & affectus ceteris felicius adumbrasset. Agnoscis theatricum uerbum acclamadi in ludos literarios fuisse receptum, et tu putas scholæ nihil conuenire, nisi plagas, & eiulatus? Fabius haud uulgaris formandæ pueritiae artifex, non uno in loco præcipit, iuuenum studia non asperitate deterrenda, sed blandis applausibus, modestisq; laudibus alenda, atq; exacuenda: uultq; doctorem in parentis abire affectum: contra discentes, præceptorem non horrere ut carnificem, sed obseruare ueluti parentem. Nec obscurum, quid sibi uelit Horatianū illud:

Quondam pueris dant crustula blandi

Doctores, elementa uelint ut discere prima.

At contra hic Arcadicus quispiam asinus, leonis indutus

D 2 exuuiis,

L. 1. Aen.
Gēs inimici
ca mihi
& cat.

Lib. 2. ca.
4. & lib. 1.
cap. eodē.

Lib. 2. de
officio præceptoris.

Lib. 1. Ser
mo. Sat. 1.

exuuiis, quum & indoctior sit, quàm ut admiratione sui
 pueros habere possit attentos: & insuauior, quàm ut à
 quoquam possit amari, uel amare quenquam, tumultuosa
 carnificina menses eximit: puerosq; ingenuos, quos ne-
 que meliores potest reddere, quippe uir stultus & im-
 probus, neq; literatiores, ipse illiteratissimus, flagris ex
 carnificat miseros, clamoribus & conuicijs obsurdesca-
 cit, ut optimis illis annis sine fruge contritis, magnam
 crudelitatis suæ mercedem percipiat. Vtinam tibi, ô sa-
 crilege: nam barbari leuius ac dilutius est uocabulum:
 dignus tuis factis honos aliquando contingat, compella-
 risq; pilcum istum, quem ut non promereris, ita nec in-
 telligis, cum cuculla permutare: pro ueste illa laciniosa,
 sagum aut renonem accipere: pro soleis ac sandaleis,
 perones: pro ferula ligonem, aut scuticam: istoq; ornatu
 è scholis, in quibus nihil aliud es, quàm canis in balneo,
 rus extrudaris: aut stiua, cui natus es, alligandus: aut,
 quod malim, in compedibus fossurus: aut si omnino sine
 imperio durare non potes, boues & asinos ista tua uoce
 territaturus. Tu'ne audes, ô clurinum pecus, ut Plauti
 uerbis utar, docendi literas occupare munus, quum ni-
 hil unquam didiceris? tunc audes stolidè carnifex, bene
 natos & ingenuos atque ingeniosos adolescentes lania-
 re flagris, quos citius occidere possis, quàm docere?
 Tun' in eo loco, quem Græci ab ocio scholam, Latini à
 uoluptate ludum appellandum censuerunt, plus quàm
 Phalaridis

A uoto.

In Trucu-
lento.

Ausonius
ad Nepot.

Phalaridis tyrannidem exerceas? Tum hominis monstrum ab his etiam mercedem, si superis ita placet, exigis, de quibus prius sis meritis, quam scelustus ille Faliscorum literator de sua pube? Siquidem ille dolo peccabat, tu palam et cōfidentissime perdis bonæ sp̄ci pueros. Ille clementi hosti tradidit, ueluti pacis obsides, à quo sunt citra fraudem restituti. Tu hosti crudelissimo, teter rimoq; prodis: uidelicet inscitiae: à quo fermè nullus elabitur, qui semel in illius ius uenerit. Sed efferri me uideo longius dolore iustissimo quidem, utinam perinde utili. Regnare iam passim uideas plagosum hoc & indoctum grāmatarum genus: antra illa de quibus deblaterant, ceu furiarum regnum, misero ciulatu undique personare. Et credimus istam uerberadi consuetudinem Quintiliano, uiro tum prudenti, tum erudito, adde etiam, castissimo, sine causa tantopere displicuisse. Et quod uir ethnicus ut seuum ac perniciosum explofit, nos Christiani libenter recipimus, seuiemtes non solum in pueros, uerum etiam in ætatem penè uirilem. Quod si plagoso illi compotatio contigerit largior, iam pueris etiam instat uitæ periculum. Rideatur hoc, nisi nostra ætate permulta sint exempla infeliciū, quos doctoris temulentia seuitia plagis occidit. Et postea deligimus equis nostris idoneum curatorem, liberos cuius asino committimus. Sed hanc cadendi, seuiendiq; necessitatem in puerorum ingenia transferunt, qui ceu Phrygum filij, nisi plagis cō-

Lege Liuium. lib. 5. decad. 1. Valer. li. 6 cap. 5. Plutarchū in uita Camilli.

Li. 1. ca. 4

Prouerb.

D 3 cisi,

cisi non emendantur. At quo tandem ore, dic quæso bæ-
 lua, tu flagris à pueris officium discipuli requiris, quum
 tu doctoris officium non præstes? Effice ut merito te ad-
 met grex tuus: ut miretur, primū studia, deinde te quo-
 que studiorum gratia: postremo utrunq; alterius causa.
 Quod si nec amari potes, homo stolidus ac sæuus, nec ad-
 mirationem meretur triuialis ista, ne dicam culinaria
 doctrina, uel inscitia potius, quid etiam in ludo sedes im-
 pudens? Sin ueterem morem tuo damnas instituto, age
 profer istos egregios artifices, quos tu nouus magister
 sic institueris, ut cum ueterū uel infimo certare possint.
 Quod si qui sunt ad literas indociles pueri, præstat eos
 ablegare rus, ac parentibus reddere. Sed interim docto-
 ri decrescunt reditus. Et ideo bonum uirum oportet es-
 se, qui suscipiat erudiendam iuuentutem. Sed istis nō alia
 ratio est, quàm tyrannis principibus, qui malūt imperio
 quàm equitate retinere populum: nō quod illud melius
 sit, sed quod hoc difficilius. Sed iam dudū tempus est, ut
 ad id quod instituerat, nostra recurrat oratio: iamq; fia-
 nis sit cū istis Bæoticis subus rixandi. Ergo præceptor
 idoneus, & istorū dissimilimus, postea quàm annotarit
 quid in scriptis puerorum placeat aut displiceat: tum
 exemplar aliquod à se studiose elaboratū proponet, aut
 etiam dictabit: neq; pigebit in marginibus quid ipse sit
 sequutus annotare. Indicabitur ordinis ratio, transitus
 cōmodus: si quod schema speciosius: si quod argumētum

noue tractatū: ut in eo perinde ac speculo uideant, quid ipsos suffugerit, quid assequi non quiverint, ubi dormitauerint, aut cæcutierint. Alioqui quod isti faciunt, prauam epistolæ formam proponere, quid aliud est, quàm docere perperā scribere? Dicent, quotumqueng; reperiās, cui sit stylus? Calceolariam nō docet, nisi calcifex: coquum non instituit, nisi coquus: gubernādi rationem nemo tradit, nisi nauclerus, & miraris si literas docere non queas, quas nescis? Quid docet grammaticus, qui loqui nescit? Expediēt aliquoties & nudum thema proponere, ac totum inuentionis laborem ipsorum ingenijs relinquere, quo uirium suarum periculum faciant. Magis autem blandiuntur etiam nobis, quæ ipsi quasi peperimus ingenio: uerum id raro fieri uelim. Nos olim quum A suo exē
Senæ Alexandrum archiepiscopum, titulo D. Andreae, plo.
Iacobi Scotorum regis filium, rhetorum studijs exerceamus, isq; qui sibi iam uidebatur nōnihil profecisse, rogaret, ut tantum indicatis propositionibus summis, reliquam omnem inuentionem ipsi relinquerem, paruimus adolefcenti ingenioso, miræque speci. Adnissus est summa ui, fortasse sperans fore, ut tametsi sermonis ubertate uinceretur, tamen ob ingenij uigorem, non multum esset à nobis relinquendus. Primum collaudabam hominis industriam, & passus sum illum sibi aliquandiu placere. Mox ubi indicassem, quàm multa illum fugissent, quàm multa nō suo loco dixisset, cristas demisit, et agno

D 4 uit,

uit, quantum adhuc abesset à mcta. Illud in genere memin-
 erit doctor, ut pro sui quibusq; ingenij uiribus præ-
 eat. Rudibus tota erit epistola præformanda: progres-
 sis sat erit liniamenta quædam prænotare: adultis suffe-
 cerit nudum indicare thema: ut & hac in parte paren-
 tum curam doctor imitetur, qui primum infantibus cri-
 bum præmāsum in os inserunt: deinde sat habent in ma-
 num dare: mox mensistantum admovent: postremo etiā
 domo extrudunt, ut suapte industria ipsi sibi quærere
 consuescant, & quod dici solet, nare sine cortice. Con-
 ducet & illud, si iam ad mediocritatem progressis, pro-
 ponemus idem argumentum iterum ac tertio, alijs uers-
 bis, aliāq; sermonis figura tractandum. Quæ res potissi-
 mum conferet ad parandam orationis copiam, ac felici-
 tatem. Id autem commodius fiet in breuioribus thema-
 tibus. In hoc genere Ciceronem legimus cum Roscio suo
 certare solitū, utrum ille sapius eandem sententiam ua-
 riatīs gestibus repræsentaret, an ipse mutatis uerbis ef-
 ferret. Extant etiamnū & Maronis in hoc genere pro-
 gymnasmata, ueluti de aurora, et anni partibus, sed hac
 de re tempestiuus ac pluribus dictum est in libello de Co-
 pia. Caterum ad inuentionis facultatem pertinebit, ut
 palinodijs exerceantur: ut quod modo suaserint, rursum
 dissuadeant, quod in cœlum laudibus tulcris, id uituperā-
 do ad inferos deiicias: ad quod sis adhortatus, rursum
 ab eo deterreas. Quæ quidem in facultate plurimum ua-
 luisset

Autor
 Macro-
 lib. 3. Sa-
 turnal.

Li. 1. ca. 2.

luisse fertur Carneades. Hæc erunt propemodum simili
 lia locis, quos rhetores communes appellant, ut pro a-
 more, quemadmodum apud Platonem dicunt, præter So-
 cratem multi: & contra amorem, quemadmodum apud
 eundem Lysias: pro literis, contra literas: pro diuitijs,
 contra diuitias: pro monastica uita, & contra: pro lin-
 guis, contra linguas: pro matrimonio, contra matrimo-
 nium: pro monarchia, contra monarchiam. Eiusdem ge-
 neris sunt, quæ per collationem seu contentionem tra-
 ctantur. Vtra uita præstantior, ciuilis, quam practicã
 uocant Græci: an contemplatiua, quam theoricam illi uo-
 cant. Cœlibatus potior, an coniugium? Ad dicendum u-
 trum ars plus possit, an natura? Vtrum recens hoc The-
 ologiæ genus præstantius, an priscum illud. Vtrum plus
 ualeat ad parandam famam militia, an literarum stu-
 dium. Ad rem parandam, utilior'ne sit iuris prudentia,
 an studium medicinæ. Idem fit in personis. Vter dux
 melior, Hannibal, an Scipio. Vter philosophus excellen-
 tior, Plato, an Aristoteles. Vter poëta doctior, Vergi-
 lius, an Hesiodus. Vtrius facundia mirabilior, Demo-
 sthenis, an Ciceronis. Hæc incident in consultationibus,
 uerum quum deliberabit aliquis, utrum Romæ citius pa-
 retur fortuna, an in patria: utrum satius sit literarum
 gratia adire Italiam, quàm Lutetiã, præter ea quæ sunt
 locorum communium, ex proprijs circumstantijs multa
 ducet argumenta. Vtrum expediat pueros statim admo-

De Car-
 neademul-
 tis in lo-
 cis apud
 Ciceronẽ
 In dialo-
 go de A-
 micis.

Lege Fab.
 li. 2. ca. 4.

uere studio literarum, an parcere tenerioribus illis an-
 nis, donec ætatis progressu nōnihil roboris collegerint.
 Neque semper necesse est, ut præceptor se thematis in-
 ueniendi labore fatiget. Ex historijs, ut dixi, sumere po-
 terit. Ex epistolis cruditorum, si quas pueri nondum le-
 gerunt, ueluti ex epistolis Ciceronis, Plinij, Cæcilij, Sym-
 machi, Apollonij, Ang. Politiani. Quir enim hūc in hoc
 genere non cum quolibet uetcrū cōferamus? Sed tamen
 ē Symmacho rem peti malim, quā phrasin. Promptis-
 simam huius generis uim, epistolæ diuersæ Græcorū sup-
 peditabunt. Ex omnibus degustatis præceptor, optima
 quæq; proponet. Semper enim ab absolutissimis exordi-
 endum. Proinde Plinium illis statim obijci malim, quā
 Franciscum Nigrum, Marium Philelphum, etiamsi pa-
 ter in epistolis nonnihil habet laudis: Aeneam Gaspari-
 num, Campanum: multo minus Carolum Virulium Lo-
 uanensem: cuius scripta cito gratiam exuerunt. Non
 quod negem in his esse, quod aliquis possit imitari, sed
 quod mediocribus, aut tolerabilibus tātum anteferri ma-
 lim eximios. Caterum cui palma debeat in hoc gene-
 re, nō est huius instituti pluribus uerbis persequi. Si quis
 omisiss Græcis, patiatur quenquam ullo in genere ame-
 poni, M. Tullio, Plinio, & Politiano primas detulerim.
 Sed hac sanē in re fruatur suo quisque iudicio.

DE CONSVETVDINE VNVM

multitudinis numero compellandi.

IAm uero cōsuetudinem insulsiſſimam quidem illam,
 ſed aliquot iam ſeculis mire receptam, unum homi-
 nem multitudinis numero compellandi, non tam dedo-
 cendi ſunt iuuenes, quàm animandi, ut auſint contemne-
 re: certe quoties cum his agitur, unde nihil ſit periculi.
 Mea certe etate iam hæc ineptia magna ex parte ob-
 ſoleuit, paulatim ſuboleſcentibus bonis literis. Quan-
 quā ſuperſunt & hodie nō pauci uoſſiſſatores, qui quod
 pueri male didicerunt, non ſolum ipſi mordicus tenent,
 uerum etiam ab alijs exigunt. Inexpiabili contumelia
 ſe putant affici, ſi quis unum ſingulari numero ſalutet:
 ac planè rem putant iniuriarum actione dignam, ac le-
 gibus uindicandam. Tu pro tua prudentia quid ſit opti-
 mum diſpicio. Hic mihi continuo Tragicum uociferās
 in re nihili. Quid tu, inquit, me tuiſſas? tuiſſa famulos
 tuos, ego ſum & te, et tuis omnibus melior. Quid ais ho-
 minis monſtrū, tu ſic appellare dedignaberis, quomodo
 olim reges ſuos appellabāt paraſiti? quomodo ſummos
 orbis monarchas olim affabantur libertini, aut è plebe
 cerdo q̄libet? Deniq; quomodo tu ipſe deum Opt. Max.
 compellas? Quir non ut unum alloquar, quum unum ui-
 deam, etiāſi Polyphemo maior eſſes? An ideo Athonem
 montes dicā, non montem, quod ingens ſit? An ideo non
 eſt mare Oceanus, quod ualte pateat? Adco qui uix ſunt
 homines, ijs nō ſatis eſt, ſi unius hominis loco ducantur.
 Ceſari totius orbis monarchæ loquimur; Superi bene
 uertant

Obiectio.

uertant quod agis Cæsar. Et hic indignatur, nisi dixeris: Bene uertant quod agunt uestræ dominationes: perinde quasi non unum hominem, sed Hecaten quampiam triformem, aut Hermetem trimegistum, aut Geryonem tricorporeum alloquamur. Hoc fortassis in muliere grauidâ sit tolerabilius, aut etiâ, si mauis, in scropha. Quur à grammaticis distincti sunt numeri, singularis, dualis, & pluratiuus, nisi ut uteremur? Honoris, inquit, gratia abutimur: apte dictum abutimur. Nam istud est planè abuti, perinde quasi quis soleam utranq; eidem inducat pedi. Sed quis istuc iuris uobis donauit? An æquum putatis, ut honoris uestri gratia, præter ueterum consuetudinem, barbære loquantur homines? Quod si tyrannidè occupatis, ut nouæ etiâ linguæ nobis sitis autores, quur non saltem constatis uobis? Etenim si numerus mutatus honorem habet, quur non eadem opera uidetur honorificum, plures singulari numero compellare? Quur non idem sit in tertijs personis? Honorificum est, si quis Marcolpho dicat, gratulor uobis: qui minus honorificum est, saluta eos, cum unum iubeas salutare, sed honorabilem? Quur hic honos tantum in pronominebus situs est? Honorificum est, saluto uos domine episcopo: qui minus saluto uos domini episcopi? Honorificum est, uidi uos ambulantes: quur non uidi uos ambulantes, si uni, sed honorato loquaris? Nimirum aucta pluralitate, crescit honos. Quur in re diuina, edituus non hunc in modum respondet

Alia obie
ctio.

Dilatio
ironica.

respondet sacrifico: & cum spiritu uestro? Quir is deo loquēs, audeat dicere, pręsta quęsumus omnipotēs deus.

Quir nos homunculi non ueremur illi dicere: remitte nobis debita: & ne nos in lucas, si tantum honoris est in abusu numeri? Certē primus honos debetur deo, quir hunc tanto fraudamus honore, quir huic pręferimus homuncionem? Quid hic respondebunt isti? an nobis obijcient heterosine? Audio, sed hac non utuntur emendate loquentes, nisi in prima persona, uel modestię, uel festiuitatis, uel euphonię gratia. In sequenda nunquam, nisi quum genus significamus non personam. Quale est illud Nasonis: Quę uestra libido est. Taxat enim uiro-
rū genus, ueluti si quis uni meretrici dicat, uos estis per-
niciēs adolescentum, non unam notans, sed totū ordinē.
Huic similem est illud in tertia persona: Quum ad ux-
ores uentum est, tum fiunt senes. Vnde quod olim mo-
destię erat, aut inuidiosum, nunc repente honorificum
esse cępit? O imitatores seruū pecus, ut mihi sępe ris-
sum, sępe iocum uestri mouere tumultus. Istos fefellit,
opinor, quod ueterū quispiam magistratu fungēs, hunc
in modum scripserit: Consideramus, retulimus, statui-
mus, nimirum munus publicum cum suis collegis commu-
nicans, et potestatis inuidiam declinare uolens. Hoc ni-
fallor, exemplo reges & episcopi cęperūt & ipsi scri-
bere: Nos Ioannes episcopus Cameracensis: Nos Caro-
lus rex Gallorum. Nec dubiū quin & hoc qui primi cę-
perunt,

In prima
epist. Ama-
tori.

Terent. i.
Phormio.
Hora. li. i.
epist. 20.

perunt, modestiæ causa fecerint, uidelicet quo tyrannidis speciem fugerent. Tyrannicum enim uidebatur, potestatem cum nullo prorsus habere communem. Verum is scribendi mos simulatque regius haberi coepit, à nostris honorificentiæ causa certatim usurpatus est. Rêdicule sanè. Nam si modestiæ laus est, ubi quis pro: ego Ioannes episcopus, scribit, nos Ioannes: qui uos Ioannes dicit, pro, tu Ioânes, contumeliosus sit oportet. Nam se deijcere, uirtutis est: alterum contemnere atq; extenuare, maligni est atq; inuidi, si id fiat in absenti: si in præsentē, procacis & cōtumeliosi. Romanus pontifex in suis diplomatis, admiscet nonnunq̃ hāc Petri sedem, q̃ indigni tenemus. Quis ferat, si quis idem dicat illi: Confugimus ad istam Petri sedē, quā indignus tenes. Quod si hanc sermonis ineptiam idiotarum stulta ambitio commenta est, qui dedignentur orationem habere cum alijs communem, cur eruditi hanc ineptam ac muliebricam inanitatē assentando alunt? Scio deberi honorem magistratibus, parentibus, præceptoribus. Sed hic ridiculus est honos, quē præstat solœcismus. Verū largiamur interrim, ut tantum ualuerit consuetudo. Neq; enim me fallit in epistolis decimi libri, qui Plinianis per Aldū adiectus est, legi semel atq; iterum sermonem huiusmodi: Vt primum me domine, uestra indulgentia promouit. Quam & hic tergiuersari licuit, eas epistolas non esse Plinij: deinde hoc ipsum tam raro fieri illic, ut mendum uideri

Occupa-
tio.

videri possit. Postremo cum uestra dicit, uoluit senatus
 auctoritatem cum Caesaris uoluntate coniungere, quod
 sciret hoc esse gratum imperatori modestissimo. Sed ut
 omissa tergiuersatione, largiamur quod isti uolunt, sit sa-
 nè ciuilitatis hoc honore blandiri maioribus: sit rusticæ
 & inurbani, hoc honoris non reddere: certe nouum in-
 solentiæ genus est, non esse contentum, si quis cui dece-
 dat de uia: si caput aperiat: si genu flectat, nisi ridicule
 etiam loquatur honoris gratia. Scripserit aliquis Tra-
 iano, uestra indulgentia: at idem non offenditur, cum to-
 ties repetitur, tua pietas, pro, uestra pietas. Deniq; non
 sic illi loquitur Plinius, quum consul illius laudes prædi-
 cat, quam orationem oportuit quàm maxime honorificā
 esse. Isti tam insolitum honorem etiam conuicijs, atq; a-
 deo flagris exigunt à nobis. Domitianus imperator, uir
 prodigiôsæ arrogantiae, se deum ac dominum scribere
 solitus est in suis diplomatis, atq; ita se compellari in a-
 liorum instrumentis edixit. At is nemini unquam succē-
 sūt, quod singulari numero compelleretur. Ferri pote-
 rat res, si modo sint unico solœcismo contenti: uix dupli-
 catus istorum ambitioni satis facit. Nā oro uos, simplex
 erat solœcismus, quem istorum insolentia iamdudum ut
 plebecium, nimis que popularem fastidit ac renuit. Oro
 uestram humanitatem, sesquimendum erit: nihil adhuc
 nisi uulgaris honor. Oro reuerendissimas humanitates
 uestras

Autor
 Suetonius
 in Domi-
 tiano.

uestras, bene congemmatum uitium: mediocris honor
 est, & ferendus. Adde tertium solœcismum, et plenam
 inieris gratiam: Oro reuerendissimas paternitates ue-
 stras, domine præstantissime. Cumulatissimam uis inire
 gratiam, quadrigam solœcismorum facito hunc in mo-
 dum: Oro reuerendissimas paternitates uestras, domine
 præstantissime, domine præsul. Euge euge. Iste demum
 honorificentissimus est sermo, dignusq; quo solenniter
 adeantur reuerendissimi præsules, ac potentissimi mo-
 narchæ. Magis enim ridiculum, quod quidam honoris
 gratia personam quoque uertunt, dicimus. Mandauerat
 mihi reuerentia sua, pro uestra, siue tua. Huius sermo-
 nis ineptiam si quis non uidet, illiteratissimus sit oportet: si
 quum sentiat, non expuit, patientissimus: si tam absurdam
 assentationem libentibus etiam auribus haurit, glorio-
 sissimus sit oportet. Et hæc sermonis portenta cuiusque
 principis aures ferunt? Et huiusmodi non solum ferunt
 quidam, uerum etiam efflagitant Christianæ modestiæ
 columnina: ac non parētibus homines seuerissimi grauiter
 succensent: adeo ut quibusdam hac de causa dicam fuisse
 scriptam sciam, non de asini umbra, quod dici solet, sed de
 iniuriarum adhibiti solœcismi. Nuper etiam quidam, graui
 nimirum exemplo, ultus est huiusmodi contumeliam, ad
 hunc quidem modum. Ab amicis magnis studiis ageba-
 tur apud episcopum quendam, ut quidam spectatis mo-
 ribus, egregia doctrina uir, sacerdotio, quod tum forte
 demortuus

demortuus uacuum fecerat in auctoraretur. Negabat uigilantissimus pastor, temere sacerdotia committi oportere inexploratis. Ipsum qui commendabatur, accersit uet, uidelicet de doctrina, prudentiaq; uiri periculum fa Ironia.
 eturus. Adest ille uir sanè antiqua lituratura probe praeditus, sed syncerus ac simplex, qui nondum nouum hunc Ironia.
 eloquentiae florem attigerat: postremo qui praesules omnes putaret didicisse literas. Salutat numero singularem: Salue reuerende praesul. Vix totam salutationem dixerat, auertit se praesul atq; abijt, indignabundus non aliter, quam si quis in faciem illius conspisset. Admirantibus & causam rogantibus qui salutatorem commendarent, negat se illos conspectu colloquioq; dignari suo, à quibus sic in os contemneretur. Frustra quidem rem purgare nituntur, planeq; surdo canitur fabula. Iratus ille, sacerdotium in alium quèdam disertiore transulit, qui quadruplicato solœcismo humanissimas reuerentias domini domini salutaret: & qui unum hominem in multis, rursus in uno multos uideret. At quāto falsius isti nobis talionem reponerent, si ipsi singuli singulariter appellati, nos uicissim binos aut ternos singulari uoce conuenirent. Etenim si honorificum est, uni multitudinis appellationem tribuere, ueluti πολλῶν ἀντ' αἰῶν ἅλλ' Id est, multis praestati alijs.
 λων, quān crit insignis cōtumelia, plures singularibus uerbis alloqui: Tibi Paule, nos abbas dicimus, tanquam plures in unum conflati, uix efficiant hominem alicuius

E precij.

Subiectio
Persiana
imitatio.

precij, sic erat par pari referendum. Dices optime lector: Rides tu quidem iam dudum, & nimis uncis naribus indulges. Quid aliud faciam in re tam ridicula? Nā si planē contendunt honoris significationem esse in catechresi numeri, cur frequenter unicam rem, eamq; frivolum, nihiliq; tricas, apinas, quisquiliasq; uocamus, multitudinis numero? Quur unicum instrumentum quo uerimus pauimentum, multitudinis numero scopas uocamus? Non inuidendus honos istorum, quem cum quisquilis & scopis habent cōmunem. Hoc etiā interest, quod nisi multitudinis uocabulo, nemo scopas recte salutauerit, nisi dixerit, saluete scopæ: quum istis interim studiose barbarie gratificemur, omnibus quidem grammaticis, ac grammaticorum filijs iratis. Quid quod interdum non sine periculo pluratiue conuiciamur etiam, nimirum assueti. Quid enim si strabus quispiā, dubijq; contuitus, uni ē multis conuicium dicat, multitudinis numero: nōne quum oculis quē petit nō distinguat, periculū erit, ne tanquam commune maledictum in se quisq; rapiat, et pro uno omnes in miserum strabum conuicia regerant? Id uero periculosius etiam fuerit cæco. Proinde de genus hoc sermonis, quibus est hoc uitij, magnopere fugiendum censeo, ne forte oculorū morbo, plures pro singulis cernere putentur. Sic enim nuper quispiā istiusmodi salutatorem aperte derisit, et asperere potius, quām urbane: nisi forte uidebitur recte, malo nodo, malus

quæ

quæsitus cuncus. Is enim solus cum esset in conclavi, & à strabo quodam multa cum pluralitate adiretur, iterum atque iterum circumspiciens, respondit, cæteros abiisse, se solum esse: si quid uellet, oportuniore tempore rediret, dum illi adessent. Ille uero negat se quenquam præter ipsum unum querere. Tum alter hominē percontantur, quot illic lectos uideret. Quum unum duntaxat respondisset, Et quæ tandem, inquit, intemperie te agitant, aut è qua popina nobis probe potus ades, ut ego tibi non unus uidear, sed multi? Et sunt etiā qui rem tam absurdam tueri conentur rationibus philosophicis, ut aiunt. Siquidem Aristoteles scripsit, regem ut cæteris rebus præcellit populum, ita sermone quoque differre debere. Itidem par esse, ut quos conditio, dignitas, opes, cultus, & insignia discernant, discernat & sermo. Nec prorsus alia nota rectius dignosci, à priuato magistratum, quàm abusu numeri, propterea quod ille unus sit è multis, hic non simplicem suslineat personam. Papè, accipio commentum: quanquam apud Græcos istud fiet commodius, quibus tres sunt numerorum differentie. Ergo cui geminus sit episcopatus, aut cuius episcopatum abbatia quæpiam opima conduplicarit, huic dicemus, χαίρετον. Quod si tres sint episcopatus, aut duobus addita abbatia, ternarium illum sacrum ac mysticum expleat, huic dicemus, χαίρετε. Hac quidem lege, si τετράδα aut ἑξάλογος numero sacerdotio

Id est saluete uos duo.

Saluete Quaternarium, Septenarium.

E 2 rum

Cōclusio.

rum sint prætergressi, æqui dent ueniam, si nostram distinctionem sua ambitione confuderunt. Nec uideo quibus minus liceat ad hunc loqui modum: Nos episcopi, nos abates, cui uni plures sint episcopæ, aut abatiæ. Sed dubitari iamdudum potest, isti ne stultiores, qui à re tam absurda, tamen abduci non queant: an ego qui in nugacissimis nugis tantum operæ sumpserim, nisi quod ut hoc facerem, plurimæ res me cohortabamur, sed duæ potissimum: tum ut istos apertius irrisos aliquando suæ stulticiæ pudefceret: tum uti eos qui plane depudiissent, iuuenes partim ueterum exemplis animati, partim nostris uerbis moniti, non dubitarent cum sua ambitione continere. Desinet offendere, postea quàm desierit esse insolens: & aliquando placebit omnibus, quod nunc placet cruditis.

DE SALVTATIONE.

Translatio
pceptiōes.

NVNC ad præceptiones huic argumento peculiare reuertemur: sed si paucis admonuerimus, quæ sint in salutatione fugienda, unde solemus epistolam auspicari, ne pessimi gubernatores uideamur, si statim in portu (quod aiunt) impegerimus. Est enim hæc ceu prima frons epistolæ, in qua delinquentem non solum imperitiæ dedecus, uerum etiam religionis neglectæ periculum maneat. Nam à ueteribus superstitiose obseruatum uidemus, ut è primis illis forte congregientium uerbis, futuri sermonis uelut omen quoddam arriperent. Eoque

qui sibi forte fortuna uenirent obuiam, qui'ue quapiam de re inter sese tractaturi congregeremur, quo faustus esset occursum, ac bene ominatus sermo feliciter utrique uerteret, mutuam salutem dicebant. Et sacerdos quoties prodibat ad populum, salutabat, ac resalutabatur. Ea consuetudo è medijs hominum moribus, in epistolā, quæ, ut dixi, colloquiū est inter absentes, translata est. Eāque semper ueteres à dicēda salute sunt auspicati. Idque tam à Græcis, quàm à Latinis, tertia persona factitatum uidemus: siue quod usus sermonis rex, personam mutauit, siue quod studio festiuitas quædam, quam adfert personæ hypallage, uidetur affectata: siue quod olim salutatio nō adderetur epistolæ, sed in tergo tituli uice adderetur, uelut ab eo recitāda, qui literas perferret. M. Tullius Cicero Trebatio imperatori S. D. Græci fermè ad hunc modum, πλάττω τῷ δ'ίῳνι ἐν πρῶτῳ. Quæ uerba non hoc sonant Græcis, quod quidam existimant, quasi iubeamus illos, quos ita salutamus bene uiuere, sed quod felicitatem precemur. Nam quibus res sunt sequūda, ij Græcis ἐν πρῶτῳ dicuntur. Quidā pro ἐν πρῶτῳ τῷ dicunt χαίρειν, quod apud nos sonat gaudere. Vtrumque uno uersu expressit Flaccus:

Vnde trās
lata cōsue
tudo ut sta
tim in frō
te epistolę
salutem⁹.

Id est, Pla
to Dioni
bene age
re.

L. i. epi. 8.

Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano. Latini in hunc fermè modum salutant: M. Tullius Cicero, M. Varroni S. D. Plinius suo more addit, suo, opinor quod non scribat nisi amicis: C. Plinius Sabino suo

E 3 S. D.

S.D. Hebraei vulgato gentis suæ moræ, pacem optant salutantes, siue quod sentiant bellum ac discordiam esse se malorum omnium compendium: siue quod pacem appetant summam rerum prosperitatē, ubi nihil est quod offendit animum. Autor est Plinius auunculus religiosum antiquitus fuisse, nominibus salutare, ne preces, opinor, ambiguae ad alienum auertantur: quemadmodum in deuotionibus nomen addebatur, uelut irrita futura execratione, nisi urbis aut gentis uerum nomen

Epilogus
huius loci

apponeretur. Ergo ne dirum nomen habeat epistola, utriusque nomen in ipso statim ingressu præfandum est: priore quidem loco illius, unde uenit epistola, posteriore eius, ad quem mittitur: etiam si longe sit honoratior cui scribitur, quàm qui scribit. Puerilis mihi uidetur illa nominum honoris gratia transpositio, nisi nobis placebit illa Gnathonis salutatio: Parmenonem suum summum, plurima salute impartit Gnatho. Aut nisi si quis ad hunc modum loquatur: Idem equus portabat Cæsarem et Augustam, existimemus hominem læsæ maiestatis reum peragendum, quod plus honoris habitum sit equo, quàm Cæsari, et eius uxori. Sed extra iocum, mihi probatur ueterum simplicitas, quam utinam per nostra tempestatis corruptissimos mores ubique liceret æmulari, ut nos inuicem nudis nominum titulis salutaremus: C. Plinius Caluo suo S.D. Quid enim erat uerius aut purius? Siquidem ubi quis nomen audit, omnes pariter uirtutes

In Eunuchio Terentiana.

suas audit compendio. Habet præterea nescio quid peculiariter blandum proprii nominis appellatio, quo auditore delectari uidentur & animantia bruta. Quo magis istos admiror, qui uocabulum suum quod inditum est in baptismo, non alijs auribus accipiunt, quàm si atrox ingereretur conuicium. Stultius, quod aulici quidam nõ ferunt, ut liberi patrem patris, aut matrem matris appellent uocabulo, dominus ac domina malunt audire, quum illis uocabulis neque sit quicquam honorificentius neq; charius affectibus: adeo nihil illis placet cum plebe commune. Porro nominum uocabulo, prænomina, agnomina, cognominaq; cõplectimur. Prænomina ferè à maioribus mutuamur, Marcus Tullius. Cognomina pleraque gentilia sunt, Bruno Amorbachius. Agnomina solent ex euētu quopiam accrescere, Scipio Africanus, Cato Uticensis. Hodie cognomina aut gentilicia sunt, quæ admodum apud Italos, Medicum, Baptistarum, Balborum. Aut à loco ducuntur, Angelus Politianus. Nam præter ueterum consuetudinem faciunt, qui paternum nomen cognominis uice subiiciunt: ut si quis Antonium Dionysij filium, Antonium Dionysium appellet. Cæterum qui parentis uocabulum gignendi casu subnectunt, magis referunt Hebræorum consuetudinem, quàm Romanorum: Iacobus Alphæi, Ioannes Zebedæi, Petrus Simonis. Iam barbara, nonnunquam & sono absurda uocabula, uel hominum, uel locorum, uel familiarium,

Notat eos
q proprii
nomē tan
quam con
uicium as
pernātur.

aut Latinis Græcis uenocibus reddenda sunt, aut in Latinam faciem commodè deflectenda, ut ab idiotis etiam uulgatum nomē agnoscatur: ut quum pro barbir, quod uulgo tonsorem sonat, Barbirium dicimus, pro Busleid, Buslidium, aut pro Lang, Langium. Quod idem in Græcis & Hebræis sibi permittunt eruditi: ueluti cum pro elephas, dicunt elephantus, pro Adam Adamus, pro Abraham Abrahamus. Quibusdam religio est, cognomē gentis immutare. Sed sunt quædā adeo barbara, ut striidores sint uerius, quàm uoces: præsertim nonnunquam apud Germanos, monosyllaba quinq; conferta consonantibus, quæ non sonari quidem possint ab eius lingue rudibus, quæ si molliri non poterunt, in Græcas aut Latinas uoces uertentur. Cognomentis quæ ducuntur à loco, uel originis, uel domini, quidam dure addunt præpositionem, Picus de Mirandula: Latinius est, Picus Mirandulanus: tolerabilius putant, Picus à Mirādula. Ac fortasse licebit unum aut alterum exemplum apud autores inuenire, ubi addatur, de, sed pueri quod optimum est primum assuescant imitari. Non abhorret à ueterū consuetudine, nonnunquam ijs quæ diximus, magistratus, professionis, cognationis, aut etiam affinitatis cognomen annectere: idq; contra recentium morem, qui honoris gratia præponunt dignitatum uocabula: Beatissimo papæ Alexandro sexto. Veteres contra: Trebatius M. Tullio Ciceroni imperatori. Hieronymus Damasus papa.

*pæ. Budæus Copo medico regio. Erasmus Ioanni Colce-
 to theologo. M. Cato Bruto consuli. M. Tullius Quin-
 to fratri. M. Brutus Portiæ uxori. Optarim si fieri pos-
 sit nihil adulationis admisceri titulis. Erras autem, si te
 laudari putas, quum episcopus scriberis, aut theologus,
 professionis ista sunt nomina, non gloriæ. Is demū te lau-
 daret, qui bonum episcopum, aut eruditum theologum
 scriberet. Tolerabile fuerit, si uxorem charissimam aut
 liberos dulcissimos appellemus, aut patrē optimū. Por-
 rō quoties docti plusculum admiscunt honorificentiæ ti-
 tulis, nō suo seruiunt ingenio, sed alienis obsequuntur.
 Istos nemo modestus feret, opinor, qui prodigiosis asser-
 tationibus salutationem infarciunt: ac tum existimant
 salutationem esse mire rhetoricam, ubi nonnunquam i-
 pso etiam hominis nomine prætermisso, hunc solem dixe-
 rint, alium lunam: hūc luciferum, alium cynosuram, aut
 lucernam ardentem, speculū sine macula, thuribulum o-
 doriferum, pyxidem unguentariam, candelabrum au-
 reum, uirtutum sacrarium, disciplinarum thesaurum, o-
 mnis scibilis gazophilacium, phœnicem, aquilam, uitē,
 hortum, flumen, fontem, pelagus, apicem, culmen, florem
 gemmam, iubar, fulmen, paradisum, deniq; rerum o-
 mnium laudabilem copię cornu. Et quid non? Ita nos-
 trus hic saluator iuxta Comicum, uenustum dat adueni-
 ens principium. Atq; etiam ne parum sint Gnathones,
 quemadmodum alios immodice efferunt, ita sese pari ue-*

*In Eunū.
 scē. 2. act. 3*

nustate deiciunt atq; extenuant, seruiolos à pedibus, uili-
 ssima mancipia eius cui scribunt appellantes. Huius sa-
 lutationis exemplum hoc erit, si quis forte requireret ani-
 mi causa: Perspicacissimo domino, septem artium libe-
 ralium candelabro aureo, Radianti theologorum apice,
 Religionis lucernæ semper fulgenti, Dominicalis or-
 dinis lucifero, Vtriusque testamenti gazophilacio. Hæ-
 resiarcharum malleo, Omnium uirtutum heroicarum et
 non heroicarum, speculo lympidissimo. Dignissimo do-
 mino meo, domino præceptori, humilimus dominatio-
 nis suæ discipulus, & uilissimus seruitor, oscula pedum
 pro salute. Rides exemplum? Sanè merito rides, sed hu-
 iusmodi non solum utuntur isti, uerum etiam libris edi-
 tis præcipiunt adolescentulis. Hæc noua salutandi Ve-
 nus priscis incognita, tum demum nata est: ubi prosliga-
 tis linguis, exactis bonis autoribus, quos illi poëticos uo-
 cant, in ludis literarijs pro Grammatica tradebatur
 Michaël Modista, pro rhetorica similes nugæ. Quis un-
 quam Gnatho, aut Colax, aut Gelasinus, usque adeo fuit
 impudens, aut in tantum esuriit, ut istiusmodi uerba re-
 gi suo ausus sit in os dicere? Qui plagas pati possunt,
 qui iure perfundi, qui offe peti, qui commingi sustinent:
 tamē non sustinent sic salutare, quæ admodum nos Chri-
 stiani grauib; etiam uiris adulamur. Quando Plautus
 ille Parasitorum licentiosus & immodicus effictor, aus-
 sus est talem inducere in fabula? Si Christianam simpli-
 citatem

Ironia.

Gnatho
 Terentia.
 Colax Ge-
 lasinus
 Plautini.

citatem tueri non libet, simus uel ethnicorum exemplo
 paulo minus impudentes. Paulus scripsit, inquit, hos Occupa-
 nore inuicem praeuenientes. At Apostolus illic non de sa-
 lutatione, sed de subsidio loquitur: sic enim ille solet hos-
 norem appellare. Quod si uitari non potest: quin blan-
 dius agatur cum eo cui scribitur, est uerecundius quod-
 dam assentandi genus. Sunt figuratae laudes, his episto-
 lam, quanta erit expleas licebit. Verum in ipsa statim sa-
 lutatione, tam impudentem Gnathonismum, obsecro
 quis ferat, nisi aut Mida stolidior, aut Thrasone glo-
 riosior? Aequè uitio dandum est, quod quidam in prin-
 cipum literis faciunt, eius cui scribitur, aut qui scribit
 titulum, trecetorum cognominū longa serie in decimum
 usque uersum producere. Iustinianus imperator Caesar,
 Flavius, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germani-
 cus, Anticus, Slauius, Vandalicus, Africanus, pius, fe-
 lix, inclutus, uictor, ac triumphator, semper Augustus.
 An non fessus lector, epistolam parabit abijcere, prius
 quàm ad epistolam perueniret, nisi coronidem quam re-
 censendis titulis finire non poterant, per & cetera prae-
 cidissent? Ridendum & illud salutandi genus, inepte fu-
 catum, quod Carolo Louaniensi quoque cum primis ar-
 risse uidetur: quo salutis loco, nunc hoc, nunc illud ap-
 precamur: ueluti, Midæ diuitias, loco salutis. Aut, humi-
 limam recommendationem uice salutis. Promptam cum
 debita ueneratione seruitutem, loco salutis. Hæc equidē
 deliramenta

Laudes fi-
 guratae, q̄
 non aban-
 mo profe-
 runtur.

deliramenta inuitus refero, sed aliter dedoceri non poterant. Et in primis hæc sunt dediscenda: tum quod salutationem uerbis superuacaneis onerāt, puritatemq; ac simplicitatem corrumpunt, tum quod stultissimum uideatur, aliquid salutis uice subijcere, quum ipsa salute nihil sit melius. Eiusdem ineptiae sunt illa: Quot habet coelum stellas, quot habet mare guttas, tot tibi mitto salutes. Quod si quādo pietate commēdati uiri, secus atque nos docemus, salutarunt: præpostere fecerimus, si à quibus uiuendi petenda fuerant exempla, non loquendi, in his quod optimum habuerunt, negligemus: quæ pessima, ea sola nobis proponemus. Neq; si quando D. Hieronymus, D. Augustinus, D. Gregorius suorum temporū consuetudini concesserunt, id nunc oportebit in ludum literarium uocare, præsertim hac tempestate, qua nihil est omnino literis cum uulgo commune. Postremo quid absurdius, quā ex magni nominis autoribus nihil imitari nisi quod erat contemplatione cæterarum uirtutum ferendum? Post expressas reliquas Hieronymi uirtutes, salutationis nouitatem condonabimus. Quod si non potes, noli huius prætextu tueri, quod temporis suo dedit ille, non iudicio. Sed offendemus inquit, si tuis præceptis parebimus. Quis enim non hanc salutem, Petrus Tartaretus Henrico Bedæ theologo S.D. comumeliam interpretetur potius, quā salutem? Verum ego non in hoc hanc operam suscepi, quo docerem sermonem stultorum

Occupatio alia.

Obiectio.

rum auribus atq; animis accommodare, sed uti recte scribendi rationem traderem. Neq; tamen usq; adeo despicandum existimo nostrum hoc seculum, ut errorem quē corrupti mores hominum, & inscitia potuit inuehere, eum bonorum & eruditorum uirorum autoritas, & usus non possit reuellere. Videmus quantum profectum sit paucis annis. Vbi nunc in scholis auditur Michaël Modista, ubi glossema Iacobi, ubi citatur Catholicō, Brachylogus, aut Mammatrektus, quos olim ceu rarum thesaurum, aureis literis descriptos habebant monachorū bibliothecæ? Certè semper erit ad optima conandum. Si statim sanctum erit, & ἀκρίτως, quicquid hic aut ille de prauarit in studijs, neque quod deprauatum fuerit, restituere licebit, quò tandem recident literæ? Denique si istis crassis licet ueterum eruditorum exemplum contemnere, nobis uicissim non licebit istorum indocilem inscitiam pro nihilo ducere? Quod si quid à ueterum consuetudine libebit innouare, si uidebitur aliquid dandum eius animo cui scribitur, aut publicæ cōsuetudini, tolerabitur quidem: modo absit enorme uitium, hoc est, ne salutatatio sit uel loquacitate molesta, uel assentatione parasitica, uel affectationē quod morosa, ne diximus, pessimū sit omen toti epistolæ, si statim à uitio fecerit auspiciū.

Id est, im-
motum.

SIMPLICIS SALUTATIONIS

aliquot formulæ.

Salutationum quæ præter indicium nihil habēt formulas

mula sunt huiusmodi: Pius pontifex Romanus, eius nominis primus, Lodouico Gallorum regi, eius nominis undecimo, S. D. Tiberius Cæsar senatui Romano S. D. Senatus P. Q. R. Machabeo duci, & socijs Iudæis S. D. Horatius Trib. Mil. Bruto imperatori S. D. Henricus Angliæ rex Maximilia. Cæsari S. D. Demetrius eques Romanus Tito Lucio iudici selecto S. D. In huiusmodi nominibus officiorum plerumque hæretur à doctis, partim quod incertum quæ ueterum nomina, quibus nunc respondeant: partim quod pleraque iam recepta sunt, peregrinis ac barbaris uocabulis. Siquidem quem olim urbis præfectum uocabant, nunc alicubi uocant Marchionem, alicubi locum tenentem, quem tribunum plebis, nunc ciuium magistrum uocari credunt. Quem olim quæstorem ærarium, nunc credituarium uocant, siue receptorem. Quos olim rationales, nunc, opinor, phisantiarios dici. Quos olim quæstores paricidij, nunc scultetos. Quos olim caduceatores, nunc hiraldeos. Quos olim senatores, seu selectos iudices, hodie uocant dominos parlamentares. Nam Ammiraldus pro litorum curatore, siue maris præfecto, nescio cuius linguae uerbum est. Quod genus sunt & illa: Marisschalcus, Sceneschalcus, Baro, quæ uidentur unà cum barbarico imperio inuasisse. Aut igitur his utendum, aut uetus aliquod uocabulum subiiciendum, quod nouo respondeat. Id commodius faciet, qui primum ex antiquis historiographis, è

**Ammiral
dus.**

Varrone

Varrone, è Cicerone de legibus, è iurecōsultorum libris, ex libello Feneſtelle, quem ex profeſſo ſcripſit, et inſcripſit de magiſtratibus, animaduertit ſingulorum, & uocabula, & functiones. Item huius temporis officia, quibus uerbis dicantur, et quibus in rebus uerſentur. Eādem curā oportebit adhibere, in conferendis Græcis ac Latinis officiorum uocabulis. Nam illi ὑπάτορ, hoc eſt, ſummum uocant conſulem, ἀνὺπάτορ proconſulem, ἀντοκράτορ dictatorem, ſeu imperatorem, quem eundē interim & βασιλέα uocant, ſed hæc res plus habet negotij, quā ut hic ſit obiter tradenda. Argumentū hoc proprium uolumen poſtulat, tantum indicabo, quibus rationibus cognitum magiſtratum poſſis circuitione notare. Qui præeſt deſcribendis epistoſis, & uulgo ſecretarius dicitur, uocabitur ab epistoſis: qui ſchedas citatorias ſcribunt, et notarij uocantur, dicuntur à libellis, qui theſauro præſectus eſt, à theſauris: qui cubiculis, à cubiculis, quem cubicularium, ſiue camerarium uocant: poſcillator, à poculis: ſcriniōrū præſectus, à ſcrinijs. Qui notant ac recitant acta in iudicijs, ab actis dicuntur, ſiue actuarij. Atque item de cæteris.

NOVÆ SALVTANDI FORMULÆ.

Pliniano demum ſeculo natum uidetur, ut quos familiarius amarent, eos in ſalute ſuos dicerent, blādiore ſcilicet pronomine, conuinctiſſimam neceſſitudinem ſignificantes. Plinius Calphurniæ ſuæ S. D. Ebutius

Hiſpale

*Hispalæ suæ S.D. Quod si nobis permittimus à consue-
tudinē ueterum recedere, tot poterunt esse in epistolis
salutandi formulæ, quot in congressu. Salue pater opti-
me. Salue mater optima. Salucte liberi dulcissimi. Salue
mea Terentia charissima. Salue multum. Salue pluri-
mum. Salue etiam atque etiam. Salue quantum mereris.
Salue pro tuis meritis. Antonius Licinio suo multā op-
tat salutem: plurimam salutem: perennem salutem. Nā
plurimas salutes, aut innumeras salutes, non ausim dice-
re, nisi sentiam à diuersis allatas. Politian. Marsilio suo
multam ex animo precatur salutem. Erasmi. Fausto suo
multam optat faustitatem. Andreas Aegidio sodali iu-
cundissimo multam optat felicitatem. Antonius Lauren-
tius Marco fratri charissimo perpetuam optat incolu-
mitatem. Terq; quaterq; salue meum præsidium. Salue
re te iubet tuus Lodouicus. Saluere te iubet, qui ipse nō
saluct. Salutem tibi dico, quam ipse desidero. Salutē tibi
mittit, qui ipse perijt. Salutem tibi mittit, quam ipsa nisi
tu dederis non est habitura. Saluus sis optimus socer. Ae-
ue præceptor optime. Has itaq; atq; huiusmodi formas,
quāq; nonnihil diuersas à ueterum consuetudinē, tamē
non uidēo quur oporteat in totū dānare, modo in loco
adhibeātur. Illud genus nō perinde probō: Salua sit tua
præstantia, tua reuerētia, tua nobilitas, tua dominatio.*

QUOMODO PER ALIVM SALV-
tandum, aut resalutandum.

Crebro

Eiusmodi
salutatio-
nis formu-
læ extant
nonnullæ
in epist.
Ouidiæ.

C Rebrum & hoc in epistolis, ut per alios salute-
mus alios. Id apud eruditos ferè fit his modis:
Attico nostro multam ex me salutem dicito. Vxorem tu-
am ac liberos mellitissimos omnes meis uerbis saluere iu-
bebis. Generum mea causa salutabis officiose. Amicis
omnibus communem ex me salutem dicito. Parentem op-
timum meo nomine salutabis diligenter. Fac ut amicis
communibus mei uice salutem annuncies. Totam fami-
liam tuam per te meis uerbis salutatam uolo. Non erat
ocium omnibus scribendi, sed omnibus pro me multam
dices salutem. Tu mihi apud amicos omnes uicarius esto
saluator. Omnibus ex me annunciaris, me illis omnia
leta precari. Gener tuus iussit, uti suis uerbis tibi multam
salutem ascriberem. Socru tua optabis prosperam uale-
tudinem meo nomine. In salutandis amicis, quoniam in
presentia mihi non uacauit scribere, fac Erasmi tui ui-
ces grauiter obeas. Quam blandissime salutabis Anto-
niū, sed meo titulo. Salutassem abbatē meis literis, sed tu
mihi apud illū epistolae uice fueris. Grauiabo te non ma-
gna sarcina, ut meo nomine salutē perferas ad socrum
meum. Quæso ut sodalitatē totā mihi salutes accurate.

REDDITA SALVTATIO

per alios.

Attica, quam illi tuis uerbis dixi salutem, liben-
ter accepit, teq; uicissim per meas literas saluere
iussit. Tuam salutem Attica libens accepit, ac suam re-
mittit.

Exempla
sunt apud
Ciceronē
multa.

F mittit.

mittit. Ambrosius salutem quam illi tuis uerbis renun-
ciaui, totidem uerbis renumerat. Amici per me tuo no-
mine diligenter salutati, dederunt hoc negocij, ut te ui-
cissim suo nomine iuberem saluere. Genero tuis uerbis
salutem scripsi, nā aberat, is suo nomine tibi multam sa-
lutem iussit rescribi. Socer tuis uerbis per me salutatus,
te uicissim meis resalutat. Qui me per te salutant, hos o-
mnes mutua salute meis uerbis imparties.

DE EPITHETIS ET NOMINI-

bus adoptiuis.

Nonnunquam urbanitatis & comitatis est, adde-
re honoris, aut adoptiua cognomina: quorum po-
sterius exemplum est, ut si senem bene de nobis merentē,
appellemus patrem: iuuenem nobis charum, filiū: nouer-
cam, matrem, sororis maritum, fratrem, quibus adjicien-
tur & epitheta, quæ Fabius uertit, apposita. Hæc uete-
res parcius admiscebant titulis, etiam si recentium con-
suetudo diuersum obtinuit, sed horū maior erit usus in
media epistola. In his illud in primis erit obseruandū,
ut si tribuenda sunt, tribuantur apposita personis, &
rei, de qua agitur. Ecclesiasticis dignitatibus hæc serē
congruunt: Beatissime papa. Pontifex maxime. Summe
pōtifex. Amplissime pater. Sanctissime præsul. Vigilan-
tissime pastor. Sacratissime pater: uenerande, suspicien-
de, obseruande, integerrime, religiosissime pater.

Prin

PRINCIPVM EPITHETA FERRE
sunt huiusmodi.

CAesar Auguste. Rex inuictissime. Fortissime imperator. Dux illustrissime. Clementissime princeps. Vir generosissime, præpotens, ornatissime, clarissime, splendidissime, Opt. Maxime: quod à Ioue sumptum, quidam in Christum transferunt, in quem uerius competit, quàm in Iouem. Nonnulli etiam ad summos monarchas traducunt. Diuos, ac deos appellare reges, ethnici cuiusdam gnatonismi est. Dominos appellare barbaritum, etiãsi coepit hoc nomen ferre Romana lingua, postquam ingenia iugum tyrannicum ferre poterant, mox ecclesiæ procures, quo differrent à prophanis, pro dominis, domini uoluerunt appellari.

MAGISTRATVVM CIVILIVM EPITHETA fuerint hæc.

Consul uigilantissime, Senator splendidissime, Censor grauiissime, Aedilis magnificentissime, Iudex incorruptissime, Prætor integerrime. Ex his uero qui literas profitentur: Theologos graues, synceros, absolutos, sacros, ac diuinos appellabimus: Rhetores disertissimos, suauiloquentes, facundissimos: Poëtas sacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos: Iurisperitos, iuris utriusque consultissimos, prudentissimos legum, iuris utriusque iuxta doctos: Dialecticos, acutos, argutos, inui-

ctos: Medicos, peritissimos, fidos, eximios; Mixte doctos, undecunq; doctissimos.

COGNATORVM ET AFFINIVM

hæc ferè sunt Epitheta.

Pater optime. Mater indulgentissima. Frater charissime. Patruus obseruande. Soror charissima. Vxor suauissima. Nepos mellitissime. Iucundissime gener affinis, sodalis, commilito. Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota sunt insignes, diuites, et autoritate præstantes uiros appellabimus: Optimates uiros, summatum, primarios, nobiles, graues, grauissimos. Ornatos, uirtute aut eruditione præcellentes: Obseruandos, honorandos, colendos, absolutos, eximios, egregios, prudentes, suspiciendos, spectatos, perspicaces, circumspectos. Matronas nobiles, primarias, optimas, integerrimas, probas, pudicas. Puellas lepidas, bellas, amabiles, optime moratas, pudicas, iucundas, mellitas. Adolescentes ingeniosos, probos, modestos, optimæ spei, eximiæ indolis, generose indolis. Milites fortissimos, exercitatissimos. Opifices industrios, solertes, peritos, exquisitos, accuratos. Reliqua sibi quisq; ex his quæ recensuimus inueniet. Atque hic quidem cautio sit oportet, non solum ne quæ alijs congruunt, in alios transferamus: ueluti si quis puellam uenerandam, senem iucundissimum, regem pudicissimum, matronā inuictissimam nominet: Verum etiam ne quando manifestò falsa tribuamus, ut

Quid cauendū sit.

theolo.

theologum male doctum, grauiſſimum potius appelles,
quàm eruditiffimū: Præſulcm ſtupidum ac ſupinū quid-
uis potius quàm uigilantem: Regem inſigniter auarum,
clementem magis dicas, quàm munificum. Etenim ſibi
quiſque conſcius, hæc in contumeliã rapit, non aliter,
quàm ſi deformem ſenem, formoſum puellum appelles,
aut pumilionem egregium heroa.

VBI ET QVOMODO POTISSIMUM

utendum epithetis.

HÆC, ut dixi, in ſalutationibus optarim par-
cius adhiberi. Cæterum in media epiſtola quum
res agitur, erit his aliquando locus. Quamquam nec hic
paſſim quæuis, et ſine delectu erunt adhibenda. Nam ut
boni ducis eſt unumquenque militem, ita boni oratoris
eſt, unamquãq; uocem eo ſtatuerẽ loco, ubi quàm ma-
xime poſſit uſui eſſe. Veluti principem cui gratias ages
pro accepto munere, aut à quo uelis aliquid impetrare
largitatis, tempeſtiuius munificentiſſimum, aut benigniſ-
ſimum nominariſ, quàm fortiſſimum, aut inuictiſſimum.
Adhibebimus autem in loco, ſi dicemus: Ignosces primo
errori, dux mitiſſime. Patere te exorari clementiſſime
Cæſar. Turcarum uim à Chriſtianorum humeris depel-
le rex inuictiſ. Succurre periclitãti eccleſiæ, religioſiſ-
ſime princeps. Reſtitue per calumniã oppreſſos, æquiſ-
ſime prætor. Non eſt mecum tibi conſilium impartiri, uir
oculatiſſime. Tuo conſilio nobis ſubueni, uir prudentiſſ-

E 3 ſime.

fime. Siquidem in his orationibus nō sunt ociosa epitheta, sed argumenti uim obtinent. Vt enim probes non esse tuum illi dare consilium, assumis argumētum, quod ipse quum sit oculatissimus, domi consilium habeat, nec egeat mutuo.

DE TRANSFIGVRANDIS

epithetis.

TRansfigurantur hæc appositiva nomina nonnumquam haud inelegāter in substantiua, itaq; pronominum uicem gerūt: Obsecro te pater piissime: Obsecro tuam pietatem pater, Gratulor tibi uir fortissime: Gratulor tuæ uirtuti. Condone mihi hunc errorem uir mansuetissime. Condone mihi hunc errorem tua mansuetudo. Nostræ stultitiæ præsidio sis, queso, uir sapientissime. Nostræ stultitiæ tua sapientia sit præsidio. Compeste improborum audaciam uir integerrime. Improborum audaciā tua compestat integritas. Publica calamitas implorat te princeps clementissime. Publica calamitas implorat tuam clementiam optime princeps. Succurre religioni Christianæ piissime Cæsar. Tua pietas Opt. Max. Cæsar, succurrat religioni Christianæ labāti. Nō est hominis imperiti, uiro prudentissimo consilium dare: Non est meæ imperitiæ, tuæ prudentiæ consilium dare. Te, inquam, appello uir impudentissime: Tuam, inq̃, appello impudentiam. Nonnumquam uehementiæ causam duplicamus, sed immutata uoce. Succurrat mihi tua benignitas

benignitas liberalissime Mecœnas. Te omnes execratur
 homo ignauissime: Tuam ignauiam execrantur omnes,
 homo formidolosissime. Demiror te homo uecordissime
 Vecordiam tuam admiror, o demens. His igitur, si modi
 ce et in loco utemur, et grauiorem amplificando redde
 mus orationem, et argumento iuuabimus sententiam, et
 sermonem grata uarietate nouabimus. Nam uulgo scrip
 torum in huiusmodi, neq; modus est ullus, neq; tempe
 stiuuitatis ratio. Sic enim passim: Dominationis tuæ lite
 ras accepimus. Et reuerendissima tua præstantia mihi li
 teris significauit. Et nobilitas tua meo nomine salutabit
 uxorem suam. Et charitati tuæ breuiter respondeo. Et
 nostra paruitas, dignissimæ paternitati tuæ gratias ag
 git. Stultum est ita uitare personam, quasi fas nō sit ea
 uti. Et tamen fateor alicubi gratiam habere, uocabulum
 qualitatis personæ loco submissum. Stulticiæ meæ prudē
 tia tua sit præsidio. Nostram tenuitatem tua foueat libe
 ralitas. Nostram inopiam tua copia sustineat.

DE ADOPTIVIS NOMINIBVS.

VT autem redeamus ad id quod superius attigi
 mus, iisdem locis gratiam habent adoptionis uo
 cabula: quoties, potentes, quorū autoritate subleuamur,
 quorū beneficētia adiuuamur, patronos, parētes, ac præ
 ceptores nominamus: Forminas, patronas, ac matres:
 Aequales amicitia iunctos, fratres, ac sorores: Eius.

dem studij sodales, aut eiusdem instituti professores, cō-
militones: adolescentes, filios, discipulos, alumnos.

DE SUPERSTITIONE EPI-

thetorum.

Fvgienda est infelicitas eorum, qui se certis uoci-
bus alligant, quas magica, penè dixerim, superstitio-
ne uel mutari, uel inuerso proferri ordine, piaculum
existimant, perinde quasi louem conceptis uerbis euo-
cent, aut noxios demones asciscant. Quos nisi rite, cer-
tisq; uerbis compelles, capitis tui periculo feceris. Bea-
tissime pater, audit Romanus pontifex. Si scripseris, pa-
ter beatissime, rescinditur diploma. Audit sanctissimus
pater. Si quis scribat, pater sanctissime, mutatur scri-
ptum. Audit sanctissimus dominus noster, nisi addas no-
ster: aut si præpostere dixeris, noster sanctissimus domi-
nus, ingens flagitium commissum putabitur. Simili su-
perstitione receptum est, ut cardinalibus tantum, reue-
rendissimas dominationes tribuamus. Archiepiscopos
reuerendissimos appellemus. Episcopos & Abbates re-
uerēdos. Priores, uenerabiles: Decanos spectabiles. V-
num Gallorum regem Christianissimum. Solum Hispa-
niarum regē catholicum. Angliæ regem serenissimum.
Solum Cæsare semper Augustum. Duces illustrissimos.
Alios inferioris nobilitatis tātum illustres: alios claris-
simos. Quis hanc titulorum superstitionem inuexit in
mundum? Nimirum pharisaicum illud hominum genus,
quod

quod alijs quoque ceremonijs, & falsæ doctrinæ, falsæq; religionis præstigijs, diu mortalium generi nimium credulo imposuit. Huiusmodi reuerendissimis dominationibus, & catholicis maiestatibus, amplissimis paternitatibus subinde repetitis, bonam epistolæ partem occupamus, et Latini sermonis gratiam perdimus. Ignosco ijs, qui utuntur inuiti: non ignosco, qui hæc comminiscuntur, aut qui exigunt ceu rem seriam. Quid enim si regē pro patriæ salute sese periculis obijcientem, pro catholico, aut Christianissimo dixero, patrem patriæ: ridebit, opinor, me crasso Calphurnius ore? Quid si Romanum pontificem non ambitioni, non quæstui, non uoluptatibus, non tyrannidi inhiantem, sed Christi gloriæ, Christianiq; gregis saluti seruientem, dixero pastorem euangelicum: an non appositius loquar, quàm si dicam, beatissime pater, cum beati cognomē quadret etiam in diuitem? Si uere talis est pontifex, tribui dignum titulum: si non est, submonui qualis esse deberet. At isti putant aliud esse, dominus Petrus, & Petrus dominus. Et prophanos honoris gratia semel dominos appellandos, ecclesiasticos, dominos, domino s. Cæterum Abbates aut episcopos, dominos. Quod si dominici uocabuli congeminationo facit ad significationem dignitatū, quoties eos uocabimus dominos, qui plus quàm uiginti sacerdotijs onusti sunt? Et de his tricis, doctissimi scilicet homines sudantes disputant, cum utrunq; iuxta sit barbarum. Con

Persiana
imitatio.

Obiectio.

Dilutio.

F S ditio

ditionis nomen dominus est, non honoris: tyrannicum, non magnificum, barbaricum non Romanum. Nam & denonem cui mancipia sint, dominum recte dixeris. Itidem magistrum nostrum si dicas, theologum intelligunt, præsertim Lutetiæ, et Louanij, quum calceariorum famuli, suum patronum inter se confabulantes, nostri magistri uerbis significant. Veluti quum aiunt: ubi cessat noster magister? Temulentus est alicubi noster magister. Utinam nunquam domum redeat noster magister. Quod si capræ loqui possent, pastori suo diceret, noster magister. Tantulum interest inter caprarium abiectissimum, & idiotam, & inter sacrosanctum diuinæ mentis interpretem. Dicent: Quid faciam, si quis honoris gratia me uocat magistrum nostrum? Ride, moue caput, et desinēt te sic honorare, si senserint aures tuas non delectari tistulis ineptis.

Q VOMODO DICENDVM VALE.

Quemadmodum à salutatione auspicamur epistolam, ita dictio uale, claudimus. Nisi quod apud Græcos *Χαίρε* utroque loco ponitur, sed in calce rarius. Item apud Latīnos salue. Vale non dicitur nisi in digressu, quemadmodum nec apud Græcos *ἔστω*. Hoc interest, quod salutatio nonnunquam sic offertur, quasi recitetur à tabellario. Cicero Trebatio salutē dicit. Vale semper ad scribentis personam accommodatur. Vale mea Terentia. Nemo sic scribit: Cicero Terentiā suā

bene uas

CONSCRIBEN. EPIST. 91

Bene ualere iubet, quemadmodum: Cicero Terētiā saluere iubet.

VALE DICENDI FORMV

le aliquot.

Vale. Vale recte. Bene uale. Cura ut q̄ rectissime ualeas. Etiam atq; etiā cura ut ualeas. Da operā ut belle ualeas. Communem ualetudinem fac eures diligenter. Si tu recte uales, nos iamdudum ualemus. Vale tudini tuæ, si quidē nos ualere uis, omni sollicitudine fac seruias. Adnitere ut quā optime ualeas. Sit tibi curæ tua ualetudo mi Tyro: Si quidē nos amas, ualebis mi Cicero, meq; mutuo diliges. Fac ualetudinem tuam summo tueare studio. Valeto. Scribam aliās copiosius, interim mihi ualebis. Adero ad Calendas Maias, interea curabis ut ualeas. Da operam ut sis prospera ualetudine. Age curam ualetudinis tuæ. Si quid crit quod uelimus, eius cui scribimus animo inherere, solet post uale subijci Vale, nosq; quod soles, ama. Vale mi Petre, & hoc unum fac memineris, te inter uenena uiuere. Iam uale. Valebis autem, si philosophiam amplectēris. Vale, & quicquid acciderit, cogita te mortalem esse. Vale nostri memor. Valeto & nominis immortalitati totis neruis incumbito. Vale meū decus, & caue ne tibi excidat, quod admonuimus de fratris negocio. Nonnunq̄ & post dictū uale subijcimus, quod nos fugerit, aut quod ideo fingimus nos fugisse quo tenacius insideat animo. Vale

*Formulae
quibus uti*

mi Mos

mur post
uale.

mi Morc. Sed heustu, propemodum praterieram, quod
in primis dictum oportuit. Vale. Iam parabam obsigna
re literas, sed quia prater spem ocij nonnihil obtigit, li
bet etiam diutius tecum garrere. Vale. Sed iam obsigna
turo epistolam, illud percommode uenit in mentem. Va
lebis. Sed mane paulisper: nunc demum occurrit animo,
quod primo loco dictum oportuit. Vale. Sed ò me obli
uiosum, penè sero soceri tui negocium mihi uenit in men
tem. Vale. Iam ceræ admoueram anulum, Papæ, quàm
penè me fugerat, quod omnium maxime scire te uole
bam. Valebis, sed si illud prius admonuero, ut à fucatis
amicis te subducas. Vale. Eia, de libro nunc demum sese
offert memoriæ: ne cui credas, nisi uideris mecum chiro
graphum. Vale iterum atque iterum. Equidem nō pos
sum desinere, adeo mihi dulce est cum amico iucundissi
mo confabulari. Vale iam tertio. Sed prius quàm obsi
gnem epistolam, unum illud addam. Vale. Iam epistolam
complicaueram, cū adiret me gener tuus, qui te iussit sal
uere plurimum suis uerbis. Iam obsignaram epistolam,
quum alteras tuas ad me literas reddidit ueredarius. Ita
taque resignaui, & eadem opera binis tuis respondeo.
Huiusmodi figura nō hoc tantum in loco, uerū aliàs etiā
habent gratiam, si quid Fabio credimus, Nam & amo
uent suspicionem fuci, & artificij, & lectorem dormi
tabundum, uelut ad rem nouam exprogerfaciunt. Repe
riuntur apud Christianos dicendi uale formula diuersæ

ab

ab his, non tamen in totum damnandæ, mea quidem sententia. Incolumem te nobis diu seruet Opt. Max. Iesus. Faxit Christus autor omnis salutis, ut nobis et quàm diutissime, & quàm rectissime ualeas, Diu te nobis ac Reip. sospitem uelit esse dominus Iesus. Huius generis formas si quis effingat accommodas, non arbitror reprehendendum. Ceterum alienas illas coronides, dureq; affectatas Periphrasis est dei, nisi tu Neptunū intelligas. non feram. Vale in eum qui uaste cingit fluctibus orbē, Validum te seruet, qui mare & terras, uarijsq; mundū temperat horis. Quid enim terra mari cincta facit ad ualitudinem tuam? Aut quid annus in quatuor partes digestus? Mollius erat: Ille qui solus sanat omnem ægritudinem, donet tibi ut quàm optime ualeas.

QVID POST VALE.

Post uale continenter locum ac diem ascribunt ueteres. Locum uarie, his quidem modis. Datum Romæ, datum è Roma. Scriptum Mantuæ, siue è Mantua. Aut omisso participio: Carthagine, Lutetia, Athenis. Ex arce nostra. E uilla paterna. Ex nostro Formiano. E castris Cæsarianis. Ex regia Britannia. Ex nostro Musco. E naui. Ex pandocheo. Nam hoc quoque non Cause due cur nomē loci statim subiūcitur. nunq̃ iuuat discere, ubi fuerit amicus qui scribit, Et locus ac tempus nonnunq̃ excusat epistolā neglectius scriptam. Tempus priuatum his ferme modis ascribitur: Tempus priuātū. Ruri ad multam noctem. Puteolis prima luce. Ex horis suburbanis. Inter coenādum, aut mox à cœna. E paternis

Tempus
publicum.

Annotati
ancla.

ternis ædibus crepusculo. Ex litore marino ad lunam.
Ex aula Cæsaris, nocte concubia. Noctu, multa nocte,
profunda nocte, alta nocte, plurima nocte, nocte interna
pesta. Sub galliciniū. Ex balneis pomeridianis. Tempus
publicū his rationibus additur: Anno à Christo nato mil
lesimo quingētesimo. Anno à natali Iesu Christi, quingē
tesimo supra millesimum. Anno à uirginis partu, millesi
mo trecentesimo nono: Anno ab orbe redempto, post mil
lesimum quingentesimo. Anno à Christo passo, sexagesi
mo sexto. Anno ab hominum genere restituto. Anno sa
lutis humane. Quidam auspicātur annum à natali Chri
sti, quidam à Calendis Ianuarijs, quidam à die pasche,
quidam à festo annunciationis. Atque ex hac re sepe nu
mero captio nascitur parum attentis: quam uarietatem
expediret tolli è rebus mortalium. Veteres ab orbe con
dito supputabant. Græci numerabant Olympiades, quæ
admodum alij indictiones. Romani primum ab urbe
condita numerabant: mox per consules designabant an
num, quod is magistratus esset annuus. Asscribitur et
mensis, et dies mensis. Romæ calendis Ianuarijs, siue
Ianuarij. Ad Calendas Ianuarij, uel Ianuarias. Nonis
Martijs, uel Martij. Idibus Iunijs, uel Iunij. Ad idus Iu
nias. Pridie calendarum Ianuarij, uel pridie calendas
Ianuarij, quod posterius apud autores probos est usita
tius. Postridie calendas Octobres, uel calendarum Octo
briū. Tertio calendas Augustas, uel Augusti: uel ad ter
tium

tium Calēdas Augustas. Recētius est autē, quod quidam à principe mensis die supputant: Die mensis Iulij uigesimo octauo. Errant autē, qui præpositionem ad, additā, existimant semper tempus reddere incertum. Etenim cum M. Tullius frequenter sic asscribit diem: Ad X V. Cal. Feb. num ita potius erat, ut quo die scriberet ipse nesciret? Imò hic sermo sumptus est à Græcis, qui τῷ Id est, ad αὐτῶν τῶν αὐτῶν dicunt, pro τῶν αὐτῶν. Ceterum si quando quartum, de tempore ambigit qui scribit, hoc pacto scribere licebit: Anno circiter nonagesimo supra millesimum. Anno plus minus quingentesimo. Ad annos circiter nonaginta. Annos fermè nonaginta. Dies qui Calendarū diem, aut nonarum, aut Iduum proxime antecedit, nō est aliter designandus, q̄ per aduerbium pridie. Pridie Calendarum Ianuarias. Is enim est ultimus dies mensis Decēbris. Qui proxime consequitur, duplici modo notari potest: Postridie nonis Iunias: siue, Octauo Idus Iunias. Nec absurdum est, quod nonnulli nostris festis indicant dies: Natali Christi. Natalicio uirginis matris. Pridiē natalis Ambrosiani. Ferijs Paschalibus. Die à natali Ioannis Baptiste tertio. In scriptis, ubi cum periculo possit errari in tempore, profuerit eundem diem, aut annum uarijs notis indicare, ut: Anno à Christo nato M. D. Alexandri Pontificis decimo. Nonis Aprilis, postridie Pasche. Etenim si scriptoris uitio contigerit deprauari numerum, unum ex alio poterit restitui.

De

Ordinem in epistolis, uel à natura, uel ab arte licet accipit petere, sed ab arte infrequentius. Nam si in actionibus forensibus, omnis ferè dispositio à consilio sumitur, non præceptis: quanto magis id faciendum in literis quæ leguntur non audiuntur, et leguntur à docto, non à uulgo. Postremo quæ nullum omnino nonnunquam habent ordinem: & si habent maxime, melius dissimulant, quàm ostendunt. Quare superstitiose faciunt, qui libertatem illà epistolarem, certis partibus alligant, atque eiusmodi scruituti includunt, cuiusmodi ne oratio

L. 6. c. 6. & li 7. c. 10. & li. 4. de narratiõe nes quidem tenere Fabio placet. In simplicibus argumentis, eum sequamur ordinem, quem consilium nobis dicta uerit, non præceptiuncule. In confusancis epistolis, in quibus innumerabilium propè rerum aceruus congeritur: aut ut quicquid in buccam uenerit, ita effundemus: aut ordinem aliquem à tēpore, loco, personis, aut rebus imaginabimur, cum crebris transitiunculis breuiter significamus. Quas quidem uel à similibus, uel à dissimilibus, paribus, imparibus, cōtrarijs, disparatis, relatis fingemus ad hūc modum. Habes animum monstruosum, nūc corpus accipe monstruoso animo dignum. Mea in illum officia tenes, iam quam ille gratiam retulerit, cognosce. Sed hæc adhuc puer, iam quæ adolescens designarit referam. Verum hæc tibi cū multis cōmunia, illud tuæ propriæ laudis. Sed hoc leue, illud non tolerandum. Sed hæc

Transitiū
culę unde
petendæ.

in suis

mus ad splendida. Sic episcopatum est assequutus, nunc audi quomodo gesserit. Sic emit magistratum, nunc dicam ut episcopatum administrauerit. Adhuc uetera diximus, illud nouum & inauditū. Sed haecenus iocati sumus, ueniamus ad seria. Sed tristia mittamus, reuertamur ad letiora. Habes Britannici itineris tragœdiam, nunc Gallicas accipe Comœdias. Vulnus aperui, nunc remedium ostendam. Sed hoc nihil ad nos, illud uehementer mea refert. Ad primas tuas habes, nunc reliquis respondebo. Minuscula tuæ epistolæ respondi, uenio ad maiorem. Priori tuæ epistolæ satisfactum, ad alterā accingimur. Quæ hic gerantur audisti, nunc ad literas tuas ordine. Sed hæc memagnopere delectat, illud male habet. Quid doleam, habes: nunc quid metuum, accipe. Sed hæc spes tantum erat, illud iam tenebamus. Quantam rem susceperis, ostendi: nunc qua ratione perficias, discere. Tuis de negotijs habes, nostræ uero res sic habent, Prioribus tuis, opinor, respondimus, nunc ad posteriores accingamur. Habes forensia, nunc domesticas res accipe. Rusticanas res habes, nunc urbanas accipe. De tuis habes ad omnia, de meis nunc uicissim accipe. Sed iam satis diu de Repu. ad domestica ueniam. Sed hæc rumore tantum cognouimus, illa uidimus ipsi. Dixi ducē, nunc tibi paucis moderatorem describam. Sed hæc corrigi possunt, illud ne leniri quidem ulla arte potest. Turpissima audisti, audi turpiora. Quid ingratius? sed audi etiā ingratiora.

tiora. Omnibus ferè de rebus habes, illud unum addam:
 Consilij mei rationem habes, nunc quid te facere uelim,
 aperiã. Sed iam nimis multa de externis, de nostris pau-
 ca modo memorabo. De partu, recte: de diuortio, di-
 scrutior. De affinitate noua uoluptatem nuncias maxi-
 mam, sed de Cassiano uita defuncto, acerbum profecto
 nunciũ. Huiusmodi transitiuiculis cõmode excogitatis,
 tanq̃ ansulis quibusdam inter se connecti poterunt, quæ
 natura non cohærebunt: pariterq̃ fiet, ne tanquã scope
 dissolutæ, turpiter diffuset epistola, et legetur libentius,
 & intelligetur facilius, & hærebit diutius. Quare con-
 nexionibus breuibus, & aptis, crebrius uti conuenit: nõ
 in hoc solũ genere, uerum etiã in simplicioribus argumẽ-
 tis, quibus ea quoq̃, quæ natura sunt perpetua, interse-
 cemus, quo legentis animus subinde renouetur.

Cõclusio.

MIXTAE EPISTOLAE EX-
 emplum.

Mixtæ epistolæ exempla, quanq̃ apud Ciceronẽ
 plurima suppetũt, maximeq̃ ex ijs, quas ad At-
 ticũ, & Qu. fratrẽ scripsit, tamen nec ubi nostrã operã
 studiosi adolescentes desiderent, unum subiiciemus.

DOMITIVS LVCIO SVO S. D.

Seculum exisse scribis, quod ne litera quidem à no-
 bis adfertur: quanquam impudens ὕπερβολή, nam
 seculum istud uixdum etiam trimestre: tamen ut me sine
 culpa incusari doleo, ita tuo nostri desiderio maiorene

in modum delector: Nos uix demum post Vlyſſeos erro-
res, ad Muſas rediimus, nondū ſatis etiā placatas. Ex
poſtulant adhuc, & queruntur ſibi parum obtempera-
tum à nobis fuiſſe, qui quidem feliciffimo literarū ocio
reliſto, tantis fluctibus memet iniecerim. Lucubratiōes
tuæ nitidiſſimis formulis excuſæ, nuper in uulguſ exie-
runt, bonis, ni fallor, auibus: nam paſſim & à diſtracto-
ribus, et à ſtudioſa iuuentute rapiuntur. Neq; deſunt ta-
men Momi quidam, qui Veneris ſandaliū calumnientur,
ne nihil in abſolutiſſimo opere reprehendant. Styli noui-
tatem ſubaccuſant, id eſt, antiquitatem, quod ego tamen
ſummam laudem interpretor. Quare tu hæc æquo ani-
mo feres, ne tibi Vergilius inuideat, cuius cœleſtis eru-
ditio huiuſmodi Momos non potuit effugere. Nos quo-
que dialogum noſtrū incudi redditum perpoliuiſus: is
iamdudum in bibliopolarū eſt officinis, æditionis aleam
ſubiturus. Ceterū modo ab Ariſtotele, cuius ſigna à pu-
eris ſequuti ſumus, deſciuiſus, eſq; Lyceo, & ambula-
cris illis in Platonicam familiam tranſmigruiſus. Et
adeo deſectionis non pœnitet, mi Luci, ut te quoque ad
meam Academiam ſolicitare non prius ſim deſiturus, q̃
perſuaſero. Verū de ſcholis alijs, nunc ad politica. Hic
oīa plaſu, letitiaq; perſtrepunt. Mediolanum receptū,
dux à uictore in Galliā deportatus. Galli ſucceſſu ui-
ctoriæ ſublatis, maiora moliuntur, & iā Italiæ minatur.
Nunc ad domeſtica ueniā. Cetera ut uolumus, ne potulus

Vide Do-
natū in uī-
ta Vergil.

Alludit ad
peripaton

tuus iam menssem febricula afflictaur, sed medicus bene sperare iubet. A nobis neq; pecuniæ parcitur, neq; ulli rei, quæ ad illius ualeitudinem curandam pertineat. Ambrosium, qui tibi debet, iã tuis uerbis sæpius appellauit, sed homo planè faciem perfricuit; quare aut nomē condones censeo, aut obtorto collo hominem in ius trahas. Etiam si uereor, ne oleum & operam omnē luseris. Elabatur aliquā Proteus, sed de hoc tute statues. Domesticæ res sic habent. Nunc ad tuam epistolam. De Britannia adeunda, quid ita mihi in mentem inciderit, demirari te scribis, ita credo quia parū feliciter euenit. Quid facerem? Orabat is, cui negare fas nō erat, & per æstiuos menses in Gallia desidendum erat. Putabam esse aliquid, eadem opera, & amicissimo homini gratificari, & insulam multorum literis nobilem uisere. Postremo fatebor enim, nonnihil etiam nominis atque emolumentis spes sollicitabat. Consilium habes nostrum, nunc euentū accipe. Ad reditum usque secunda omnia.

Nunciato
ria.
Aeneid. 6.

Facilis descensus Auerni.

Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras,

Hoc opus, hic labor est.

Prius quàm nauim conscēderemus, in littore omnis mea pecuniola naufragium fecit. Cæterum placidissima nauigatione Gessoriacū appulimus. Hic denuo portitor oēs crumenæ angulos rimatur, ac Douariēsem portitorem deuouet, qui sibi prædam præripuerit. O scelus! in-

quies

quies littus. Imò amicū & salutare. Nā nisi me nudum
 Britannia remississet, actum de nobis fuerat. Siquidem
 in Gallia in latronum sicas incidi, à quibus sola me nudi-
 tas seruauit. Nam aduersus hoc hostium genus nullis ar-
 mis melius defendimur quàm inopia. Lutetiam deniq;
 reuersum febris æstuantissima excepit, quæ oculos pa-
 riter & corpus exhaustit. Habes non mali consilij pessi-
 mum exitū. Quod mihi de noui honoris acceßione tam
 ex animo gratularis, morem tu quidem antiquum tuum
 obtines, ut amicali commodis propè uehementius, q̃ tuis
 ipsius gaudeas. De Cassij morte nã tu mihi luctum acer-
 bum annuncias. Quod Vari nebulonis improbißimi im-
 pudentiam fregisti, ò quàm factum bene. Sed quid ais?
 Petronium ne gladiatorio animo ad te uiam affectare,
 & tibi tam odiose negotiū faceßere? An hoc quoq; por-
 tentum tuæ uirtuti fata destinarunt? Quod Antonius
 de nobis amantißime, & loquitur & sentit, noui nihil
 nuncias. Quod librum tam impendio carpit Zoilus, in-
 credibile quàm placeam, ut illi me intelligo magnopere
 displicere. Fratres è turpi similitate, te autore in gra-
 tiam redisse serio gaudeo. Dabis operã ne quando quod
 factum est, rescindatur. Nepotem tuum tam solícite mi-
 hi toties abs te commẽdari, sub iracunde fero. Ignosces,
 non tibi concedo, ut ille tibi magis curæ sit quàm mihi,
 etiam si cum amas plurimum. Quod hereditaria pecu-
 nia es auctus, neq; me uis tibi gratulari, neq; gratulan-

Lamenta-
tio.

Gratiz.

Monito-
ria.

Officiosa.

Gratula-
tio.

dum puto. Quis enim non uel Cræsi diuitijs illiusmodi hominis consuetudinē anteposuerit? Sororem tuam filiolo auctā, te nepotulo uolupte est. Eam rem spero superi bene fortunabunt. Generū tibi uoluptati esse gaudeo.

Deprecatoria.

Ah in filium nimium se uis. Memineris facito, illū & hominem esse, et puerum, teq; idem quod ille est, fuisse. An illum uis repente nasci senem? Age mitte hāc noxam, me precatore, meoq; periculo. Ad me recipio illū post hac emendatiorem fore. Sed o deum immortalem, quantos risus tu mihi nuncias? Itāne Sabellius bibit, & fugit?

Iocosa.

Monitoria.

Multum æris reliquit, sed alieni. Tandem fatearis oportet, me uatem esse optimum. Quanto ante fugam istam prospexi, & præcinui? Consilium tuum de nauigando neutiq; probō. Terrēt me hyberni menses: sinus naufragijs infamis: tua ualetudo nondū etiam confirmata. Sed de hoc ipse uideris me certe autore non facies. De puero amādando, sanūne es? Certe differ in reditū meū.

Dissuasoria.

Domestica.

Quod de filiæ nuptijs cogitas, ego tuæ sententiæ uehementer subscribo. Habes ad oēm epistolam tuā. Sed heu tu, illud unū me suggerat, fundus tuus si est uti describis, supra modū me delectat: tum ædificiū, euge q̄ scite abs te cogitatum. Iā isthuc gestio reuolare, ut in Academia nostra, ab omni urbano strepitu semoti pariter philosophemur, certemusq; utrū ego te ad Academicorū partes abducam, an tu me per fugā in peripateticorum familiā reuoces. Hæc meditare dum accurro. De ædificio

te, quanquam architectum tantum, tamen hoc unum ad-
monebo, ut cœnaculū speciosis frequentibusq; luminibus
illustre fiat. In hortis platanus sit patulis diffusa ramis
et prope fonticulus aqua frigida subscatens, ut Musas
quoq; si quando uidebitur, possimus arcessere. Respon-
di-
mus tuis, nūc qd hic agatur accipe. Nos certe hic in gra-
uissimo aestu, tamen frigemus. Pontifex meus mōtes ille
quidem aureos promittit, sed promittit tantum, mittit
nihil. Ceteram spe Crassi diuitias uincimus. Ut ut res
cadent, nos certe utemur foro. Tu mi N. toto pectore,
id quod per te facis, in nominis immortalitatē incumbe,
Iam orbis propē uniuerſus ingenij tui expectatione su-
spensus, nescio quid cœleste sibi de tua uirtute promit-
tit. Et eum in locū res adducta est, ut desistere turpissi-
mum fuerit. Nos hic gloriæ tuæ propaganda magno ar-
demus studio. Nepotulos meos ideo tibi non commendo,
quoniam commendatissimos esse scio. Scripseram hæc
multa quidem nocte, post ridie daturus, et ecce tibi ante
luccm, de repente Lucilius adest: uixq; resalutatum ec-
quid abs te literarum apportet, rogo. Negabat quicquā
esse scriptorum, sed multum omnino rerum nouarū tuis
uerbis nūciauit. Primū nauigandi te mutasse consiliū, id
quod ego utriusq; nomine uehementer gaudeo. Caminij
fucatam beneuolentiam in apertam similitatem tandem
erupisse, adeo moleste non fero, ut etiam gratuler tibi.
Nam personatus amicus damnum dare poterat: apertus

Iocosa.

Trāsitio.

Exhorta-
tio.Commen-
datitia.

Transitio

Gratula-
tio.

Gratiarū
actio.

Monito-
ria.

hostis, quid tandē est quod possit nocere? Quod pro nos-
tra existimatione tantā cum inuidētissimis hominibus
dimicationē suscepisti, non ego tibi tanq̃ pro nouo offi-
cio gratias agam, cum id facere nunquā desinas. Quod
de adiungenda Demetrii affinitate nos consulis, quanq̃
ipse consilio abundas, tamen in reditū nostrum rē profe-
ras censeo. Coram agere pręstabit. Plura tecū garrere
libebat, quid enim faciā libentius? Sed iamdudum accin-
ctus tabellio literas efflagitat. Quare ualebis ipse, nos-
trosq; omnes ualere meis uerbis iubebis. Datū Aurelię
Nonis Decemb.

EPISTOLARVM GENERA.

In eos qui
tria tantū
epistolę
genera es-
se conten-
dunt.

Li. 2. epi. 3

Huiusmodi literarum genere ex uarijs rebus con-
sarcinato familiares inuicem persępe utantur.
Nunc simpliciu genera proponemus. In pręsentia ne cō-
siliū quidem est omnes epistolarum formas recensere, id
quod nō minus infiniti negotij puto, q̃ Libycas harenas
pernumerare. Nam quod M. Tul. ad Curionem tria epi-
stolarum genera facit, non id agebat ut singulas litera-
rum species distingueret, sed ut propositę cōplexioni
seruiret. Ea uero diuisio quę nō ex argumenti uarieta-
te, sed ex characteris cōditione ducitur, parum mihi ui-
detur ad docēdum appositā. Quod si quis ex argumen-
torum differētia formas commetiatur, cum illorum in-
finita sit uarietas, quis erit formarum modus? Quid
enim est in rerū genere, quod literis non committatur.

In his gaudemus, dolemus, speramus, metuimus, In his
 stomachamur, expostulamus, blandimur, querimus, iur-
 gamur, bellum denunciamus, in gratiam redimus, conso-
 lamur, consulimus, deterremus, minamur, excitamus, cō-
 pescimus, narramus, describimus, laudamus, uituperamus.
 In his odimus, amamus, miramur, deliberamus, paciscimur,
 conuiuiamur, nugamur, somniamus deniq; eaq; quid tandem non?
 His tanquam certissimis ministris, omnes animi affectus, his publica,
 his priuata, his domestica credimus. Quare in re per se infinita eam moder-
 ationem adhibebimus, ut neque summa tantum genera po-
 namus, neq; minutissimas quasque partes frustulati cō-
 cisas persequamur: ne aut nimia paucitas studiosis non
 multum adferat adiumenti, aut immodica diligentia id
 demū, quod ait Fabius, assequamur, ut quum nimis multa,
 necdum tamen omnia uideamur dixisse. Li. 5. ca. 10

TRES OMNIUM GENERVM

fontes.

Rhetorum plerisque tria causarum genera placuerunt, suatorium, encomiasticon & iudiciale. Ci. 2. de
Orat. &
Quintili.
lib. 3. ca. 4
 Ad hæc tanquam ad fontes pleræque literarum formæ
 referuntur, ut suasio has ferè partes subiicias, Conci-
 liationem, reconciliationem, exhortationem, dehortatio-
 nem, suasionem, dissuasionem, consolationem, petitionem,
 commendationem, monitionem, amatoriam. In demon-
 stratiuo genere uersantur descriptiones personarum,

G S regio

regionum, prædiorum, arcium, fontium, hortorum, montium, mōstrorum, tempestatum, itinerum, conuiuiorum, ædificiorum, pomparū. Ad iudiciale genus, hæc ferè referantur: Accusatio, querela, defensio, expostulatio, expurgatio, exprobatio, comminatio, inuectiua, deprecatio. His tribus quartum genus accersere licebit, quod si placet, familiare nominemus. Eius eiusmodi ferme species esse possunt: Narratoria, qua rē apud nos gestā, longe positis exponimus. Nunciatoria, qua nouarum rerū quippiam annunciamus, siue de publicis, siue priuatis, siue etiam domesticis. Gratulatoria, qua amicorum felicitatem nobis iucundam esse testamur. Lamentatoria, qua uel nostra, uel necessariorum incommoda deploramus. Mandatoria, qua negocij quippiam alij nostro nomine gerendum committimus. Est quæ gratiarum habet actio nem, qua nobis gratum fuisse benemerentis officium declaramus. Collaudatoria, qua puerum, aut qui in nostro sit imperio officio functum laudamus. Officiosa, sic enim uisum est appellare, qua operam ac studium ultro pollicemur amico. Iocosa, qua cuiuspiam animum festiua urbanitate delectamus. Verum de his prudens super sededo, propterea quod ut incantatores certas quasdam præculas, ita isti formulas quasdam præscriptas habēt, ut ne apicem quidem sine summo rerum humanarum diuinarumq; discrimine putent demutari posse. Nos eorum conatus, nostris præceptionibus adiutamur, qui ad optimum

Notat for
mularios.

optimum scribendi genus adnituntur: non qui uel ar-
rogantissima superstitione, quod semel arripuerunt,
id pro optimo defendunt: uel ad sordidissimum lucellum
toto pectore inbiantes, pro optimis pessima sequi ma-
lunt. Quid enim ijs præcipias, quibus ea demum episto-
la optima est, quæ quæstuosissima? His disputatoriam,
sciscitatoriam, doctrinalemq; adijcias licebit. In quibus
et theologicæ, et ethicæ contineri possunt. Neque uero
me præterit, apud Græcos esse, qui epistolarum genera
diuidat hunc in modum, ut φιλική dicatur, quam ami-
cus scribat amico. συστατική, quæ quempiam alteri com-
mendamus. μεμπτική, quæ desideramus in aliquo offi-
ciū ὀνδύσις, quæ cuipiā exprobramus ingratitude,
παράκλητική, quæ cōsolamur afflictos in rebus aduersis.
ἐπιτιμητική, quæ increpamus aliquē lapsū. νοουθετική,
quæ libere admonemus, quid sit agendum, quid non. ἀ-
πειρητική, quæ comminamur alicui ac metum iniicimus.
ψεκτική, quæ morum improbit. tē alicui exprobramus.
ἐπαινετική, quæ collaudamus aliquem officio functum,
συμβουλευτική, quæ consulimus, quid nobis uideatur
optimum factū. ἄξιωματική, quæ deprecatores inter-
cedimus pro aliquo, qui deliquit. ἐρωτηματική, quæ
sciscitamus, aut percontamur ab alio quod scire cupi-
mus. ἀποφωλική, quæ percontanti respondemus. ἀλλή-
γοική, quæ testis uerbis significamus cuipiam, quod ab
eo solo, cui scribimus uolumus intelligi. ἀντιόλογική,

Hæc ex
principio
uoluminis
i. epistola
rū Græca
rum.

quæ

qua reddimus causas, cur aliquid aut factum non est, aut non est futurum, κατηγορικῇ, qua quēpiam incusamus. ἀπολογικῇ, qua nos purgamus. εὐχαριστικῇ, qua gratulamur amico suam felicitatem. ἐρωτικῇ, quum diuersa scribimus, ac sentimus. ἀπὸυχαριστικῇ, qua gratias agimus pro officio in nos collato. Has epistolarum formas tantum recensent, & exemplum qualecunq; subiiciunt, nec indicant qua ratione genus unumquodq; tractandū sit. Quod si maxime facerent, tamē ipsa generum distributio, non uidetur ab ulla ratione profecta. Nam quod appellant φιλικόν, non ab argumento sumptum est, sed à persona. Alioq; quos familiariter amamus, hos admonemus, obiurgamus, exhortamur, cum his iocamur, aut expostulamus. Extat & Philostrati præfatio, de charactere epistolæ, admonens nos, quod epistolam non oporteat nec Atticam esse plus satis, nec omnino carere Atticismo, quod hoc ipso figurata sit, quod figurata non est, quod tametsi civilis sit, tamen non abhorreat à mollitudine: quod in breuioribus epistolis liceat circulum absolueri, in prolixioribus non item, nisi uel in calce, uel in epilogo, uel in epiphonemate: quod perspicuitas præcipue cōgruat epistolæ. Hæc ut sunt ab illo festiuiter Græce scripta, ita non uideo, quid adiuuent adolescentes ad recte scribendum. Nos igitur iuuentutis industriæ consulere pro uirili cupientes, diuersam generum distributionem sequi maluimus. Sed ecce properantem aliò, me uelut

uelut è cursu reuocat, auremq; uellicat secretariorum
chorus, qui principibus sunt ab epistolis. Ita ne nostri, in
quiunt, ὡς περ τῶν μετ' αἰσῶν οὐδ' εἰς λόγον. Verū Id est, ut
his difficile sit aliquid præscribere, quorum calamus li Megaren
ber non est. Sed quemadmodum præcipit Martialis, ut fū nulla
coquus habeat gulam domini, itidem isti coguntur affe ratio.
Et ui principum seruire: quos illud tantum obiter admo
nebo, ut ubique doctam sermonis facilitatem, ac perspi
cuitatem sectentur, ac decori cum primis meminerint.
Id metiendum erit, non ab ipsorum animo, sed ab eorum
fortuna moribusque, quorum nomine scribunt. Hactē
nus igitur epistolarum genera quatuor proposuimus,
et suas cuique generi formas subiecimus: nunc ordine
de unaquaque specie præcipientus.

QVID INTER EXHORTATIO

nem et suasionem.

AC primum finitimæ admodum inter se sunt, ex
hortatio, et suasio, quas nos tamē dicendi gra Vide an re
tia separauimus: idq; fecimus neq; sine exemplo, neque etius docē
citra iudicium, propterea quod et ueterum nonnulli in di gratia
arte dicendi, exhortatorium genus à deliberatiuo distū legi possit
xissent, et ipsi nonnihil discriminis perspiceremus. Si
quidem nec eodem tendit utrunq; neque uia simili. Nam
suadendo id agitur, ut uelis: exhortando ut audeas. Sua
sio probatiōibus docet, exhortatio stimulis excitat. Sua
sor sententiam mutat: exhortator animum addit. Suade

mus aut errantibus, aut certe hæsitantibus: exhortamur cessantes, aut etiam iam currentes. Quare si rem ad uivum excutiamus, exhortatio suasoria epistolæ pars erit, nempe epilogus, qui affectibus constat, non argumentis. Neq; enim suadenti sat erit, quid sit optimū factū docuisse, nisi & stimulos subijciat, ne uel difficultate, uel periculo deterriti, uel ignavia retardati, quod optimum esse uiderimus, non sequamur. Sed ut in suasionem ferē semper incidit exhortatio, ita in hac non raro continget uti suasionē. Est autem utrunq; officiosum literarū genus, cuiusq; usus maximis, minimisq; in rebus quā latissime pateat. Atq; hoc maiore cura, diligentiaq; nobis erit pertractandum.

DE EXORDIO EPISTOLARVM.

Imitatus
est Fab. li.
7. ca. ulti.

Sed illud unum prius in genere studiosis adoleſcentibus præcipiemus, ut epistolam scripturi, nō statim præcepta respiciant: aut ad libros, unde uoculas, sententiolasue aliquot mutuentur, confugiant, sed prius res, de quibus scibere constituerint, solertiſſima cogitatione dispiciant: tum eius, ad quem scribitur, naturā, mores, affectusq; omnes perspectos habeāt: quantum etiam ipsi apud eum uel gratia, uel autoritate, uel meritis deniq; ualeant. Eq; his omnibus diligenter pensculatis, epistole tanquam uiuum exemplar ducant. Quo constituto, tum demum nihil equidem morabor, quo minus locos aliquot ex autoribus petant, unde tum uerborum optimorum,

rum, tum sententiarum copiosam supellectilem possint mutuari. Eaq; omnia oportebit commode demutata, ad rem presentem accommodare, ne ueluti male assuta, maleq; conferruminata, hoc ipso furtiuu deprehendantur, quod pessime coheret. Quin Maronis ingenium potius imitemur in alienis asciscendis, ut non aliunde corrogata, sed domi nostrae nata uideantur.

Vide Macrobius. li. 5. Satur. c. 1. 2, et 3.

De exordienda epistola, illud etiam in uniuersum trademus, hoc in genere principij rationem esse minus difficilem, quam in orationibus. Propterea, quod illic sepe fit, ut orator iudicis animum, et mores penitus pernoscere non potuerit: & quoties apud complures cognitores agitur, hoc etiam accedit difficultatis, ut quo alius conciliatur, eo propter diuersum ingenium alienetur alius. At qui unicuique epistolam mittit, non difficulter potest exploratum habere, quibus ille rebus soleat commoueri: quod etiam si nulla intercessit familiaritas, id quod ferè fit, tamen diligenti percontatione licet peruestigare. Quare praeter ea quae de colligenda beneuolentia, attentione, docilitate: quaeq; de animorum motibus, rhetorum literis praecipuntur, & proprii cuiusque mores, uel conuictu familiari, uel curiosa diligentia percepti, peculiarem quandam exordiendi materiam ministrabunt. Porro si ad parum notum scribetur, hoc commodior erit oratoris, quam scriptoris conditio: quod illi obseruatis iudicum uultibus, mutare quaedam

Vide Fab. lib. 4. c. 1.

Lege Fab. li. 4. ca. 1. et Cic. de inuent. vii. haec sumpta.

Frons in-
dex animi

Deuotioſis
exordijs,
lege Cice.
li 1. de in-
uentione.

ex tempore: & ſi quid aliorſum quàm expectarat, rapè
uiderit corrigere dicendo, aut ſi præſenſerit, declinare
liceat: quum epiftola ſemel reddita, neque fronti legens
tis poſſit obſequundare: & is qui leditur ſcriptura, ſo
leat relegendo dolorem ſuum exaſperare, cui periculo
conueniet exactiſſima cura occurrere. At quum inter
ſe norunt, nō eſt difficilis principij conſtituendi uia, ma
ximeq; præterea uaria. Nam in actionibus multis modis
delinquitur in exordiendo: ſi nimium longo, ſi uulgato,
ſi communi, ſi translato, ſi altius petito proœmio quis
utatur. At ea literarū eſt libertas, ut undelibet initium
ſumere liceat: modo id ſit eiufmodi, quod illū ad id quod
pares præparet. Veluti ſi quis pecuniam mutuam roga
turus, ſtatim in epiftolæ initio de quopiam nunciet, quod
ille ob amorem nominis eius, ſingularem ſimilitatem aut
odium amarum cupidiſſime ſit accepturus: uel ſi quis a
mico, quem non ignoret accurate ſcriptis literis impen
ſe delectari, fabellam aliquam quàm lepidiſſimis uerbis
fucatam recenſeat: deinde inter alia quædam ita de mu
tuando ſermonem interijciat, ut quouis potius quàm huc
ſuperiora illa ſpectaſſe uideātur: nōne alieniſſimum ini
tium fecerit, in oratione non ferendum, in epiftola ſci
tiſſimum? Vbi illa etiam ſimulatio plurimū obtinet gra
tiæ, quando nos aliò, quàm deſtinauerimus, delabi: aut lō
gius amore rapi ſingimus, quàm initio conſtituiſſemus.

Vide Qui

Erit aliquoties à re media, aut omnino præpoſtere in
gredi

grediendum, modo ita simulemus, nō etiam obliti nostri
 fluctuemus, eamq; ipsam erroris adumbrationē scito co
 lore, ad rei commoditatem torquebimus. Idq; incredibi
 li quadam amoris magnitudine dicemus accidere, qui
 neque modum nouerit, neque ordinem. Calamum ab affe
 ctu duci: nos ibi denuo incipere, ubi desinendum erat:
 propterea quod dum scribimus, corā cum charissimis
 hominibus sermonem nobis serere uideamur. Quare ob
 liquo illo procemij genere, quod Græci ἐφοδον, Latini
 insinuationem dixere, in actionibus non nisi tribus de
 mum temporibus utendum putant: quum aut negocij tur
 pitudo, iudicem à nobis uehemēter abalienauit: aut qui
 ante dixit, admodum persuasit: aut oratione nimis lon
 ga, auditoris animum defatigauit. At in epistola, quo
 ties uidebitur, oblique ingredi licebit, & quamlibet lon
 ga repetere, & quamlibet alienum assumere principiū,
 dum quacunque uia tamen ad rem conferat. Neque hoc,
 ut in dictionibus, ita et in literis uitiose uidebitur fieri,
 eo quod illic auditor unum quiddam expectat: ad quod
 dum festinat, fastidiat necesse est, quicquid alio ducere
 uideatur. At in epistola, quia contra fit id, quod per
 dissimulationem assumitur, non ingressus uitiosas, sed
 separata quedam epistolæ pars uidebitur. Rectum
 uero exordium, his omnino rationibus constituitur,
 quas in iudiciali genere tradiderunt ij, qui de arte con
 scripserunt. Sed oportebat eadem præcepta, quæ illi re

Derecto
 exordio
 quo in re
 bus hono
 ris uti
 mur.

H Et

ēte ad forenses causas accommodarunt, ad proprietatem epistolarem deflectere. Alioqui quid tandem erat uel fructus, uel negocij, quæ fuissent à ueterum permulctis accuratissime, optimeq; per scripta, denuo uel eadē, uel deterius scribere: id quod ab omnibus, qui de hoc genere tractauerūt, factum uideo. Repetunt ē Cicerone, quomodo exordiendum: quot narrationum genera: quomodo partitione constituenda controuersia: quemadmodum narratione apperienda causa: quibus argumentis uel communienda nostra, uel aduersariorum coarguenda: quot epilogorum species: deinde quid in compositione fugiendum, aut sequendum: de sermonis elegantia, de luminibus. Sed deum immortalem, quid hæc proprie ad epistolam? Aut si maxime ista discēda sunt, ita uti sunt, quanto rectius à Cicerone petentur, aut Fabio, eloquentiæ fontibus, quàm ē corruptis istorum lacunulis? Ut omitterem interim quædam etiam illic præcipi, quæ ad epistolam pertinere ne possint quidem: puta de personæ litigatoris, et oratoris: de circumstantium personæ: de subiijcienda re pro homine: de homine pro re submittendo, de constituenda quæstione. Nisi forte quædam ex his in criminatorem epistolam incidere uidebuntur, sed etiam si incidunt eadem, tamē incidunt aliter. Ergo si quædo res hortabitur, ut eius ad quem scribimus beneuolentiam, aut conciliemus, si dubius sit animus: aut redimamus, si læsus: aut augeamus, si res erit durior: aut excitemus,

semus, propter diutius intermissam necessitudinis consuetudinem, à personis his ferè modis fauorem captabimus, si nostris parentibus cum illius maioribus, arctissimam charitatem, copulatissimam consuetudinem intercessisse dicemus, plurima utrinque extitisse officia: & si eam beneuolentiam nobis tanquam per manus, & hereditaria successione traditam, nunq̃ neglectui fuisse dicemus. Verum amorè, quem ueluti cum nutricis lacte imbibissemus, unà cum ipsis annis accreuisse et primū quidè fatalem potius fuisse, quàm iudicio constitutū: nunc consuetudine, officijs plurimis sic esse confirmatum, ut nullo prorsus casu conuelli possit. Præterea quanta semper **Alia ratio** patris illius, aut patrui, aut matris fuerit in nos charitas, aut nostrorū in illum, et quàm nos illos inuicè studiose, quàm obseruanter coluerimus, aut ille nostros. Quod si auitam, paternamq̃ amicitiam, quia nulla fuerit, commemorare non licebit, dicemus eos solere maiorū suorū necessitudines repetere, qui ipsi nullis amicitiae uinculis essent coniuncti: quemadmodum auita facinora narrant, qui nihil ipsi memorabile gesserint. Hanc necessitudinem non tanquam hereditaria sorte temere obuenisse, sed à nobis ipsis & natam, & educatam, initio quidem, ingeniorum studiorumque similitudine pueriles animos mira charitate conciliante: deinde conuictu coniunctissimo, mutuis officijs: postremo mutua uirtutū utriusq̃ admiratione sic coaluisse, adoleuisse, maturuisse

Quomodo captanda beneuolentia à personis.

A similitudine studiorum.

H 2 se, ut

sc, ut iam nihil accedere posse uideatur, uel ad beneficiorum cumulum uel ad amorum magnitudinem. Tum nominatim, quo in loco, & quemadmodum, quibus communibus studiis pueritiam, aut etiam ephēbiam transegerimus, quas uoluptates, quæ incōmoda, quæ pericula communiter tulerimus. Hæc omnia iucunda commemoratio ne refricabimus. Solemus enim grandes eiusmodi rerū mutua recordatione mire delectari: & consuevit plerumque ex his inter pueros inita beneuolentia, in senam usque senectam, multa cum uoluptate perseuerare. Porro si qua propinquitas, si qua affinitas intercedet, sic natura coniunctissimos fuisse dicemus, ut longe tamen mutua charitate cōiunctiores. Sin nulla erit, affirmabimus nulla esse cognationis uincula, quæ nostros animos arctius aut iucūdius, aut etiam tenacius alligent, quàm necessitudinis: sine his cognationem aut affinitatem nullam quoque haberi: ubi hæc adsunt, illa non magis

Ab amore
ex admira
tione uir
tutis nato.

re requiri. Nullum esse præstantius firmitusq; necessitudinis genus, quàm quod à uirtute pulcherrimisq; studiis ceperit initium. Affinitatis copulam diuortio dirimi, cognatorum charitatem simultate rescindi: beneficij conflatam beneuolētiam, alterutrius ingratitudine in odium uerti solere: tum contractum amorem temere euanescere: eam demum copulam quam uirtutis admiratio coniunxit, quemadmodum uirtutem ipsam immortalem esse. Proderit & illius in nos merita, cum gratitudi

Ab illius
meritis.

nis significatione uehementer exaggerare: nostra uicissim in illū, multa cum uerecūdia ac figurate significare. Qui nostri de illo sermones, quā penitus infixa memoria: quantopere illius literis delectemur: ut illius cōmodis gloriaq; magis etiam ex animo gaudeamus, quā nostrapte: quodq; incommoda illius non paulo acerbius quā propria feramus: quantam pro illius dignitate, fortunaq; curam, studiumq; præstiterimus: quā acere contra maleuolentium improbitatem, dimicationem sustineamus. Postremo uel eruditionem, uel uirtutem quāpiam in eo laudemus: nostra si qua erunt laude digna, uerecunde commemoremus. A miseratione beneuolentiam captabimus, si nostram fortunam aut eorum quos commēdamus flebiliter exponemus. Ab aduersariorum persona, fauorem aucupabimur: si quas minas, si qua conuicia: si quam contumeliam illius causa nos pertulisse narrabimus, ab ijs qui & ipsum & eius nomine nos quoque habent inuisos. Contra quid nos in illos, aut fortiter contumeliosēue dixerimus, aut inimice fecerimus. Sed hæc suis in locis. A re præparatiores reddemus, si negabimus ulla ex parte ad nos pertinere quo de scripturi sumus, ad illum magnopere: nobis illic neque feri, neque meti, nisi quod amici charissimi commodis haud secus atq; nostris commouemur: si præterea negocij magnitudine, periculo, nouitate, antiquitate, utilitate, iucunditate, necessitate aut huiusmodi quapiam commendatione excita-

A nostris
incommodis.

Ab officio

Ab eruditione.

A miseratione.

Ab aduersario.

A re.

H 3 binus.

Ab illius
prudētia.

Exordiū
à commu-
ni senten-
tia.

Li. i. epist.
19.

A facto
memora-
bili.

bimus. Si iubebimus animo minime oscitanti legere, pro-
pterea quod longe plus momenti sit in re, quàm præ se
ferat. Si quantopere cum nobis, tum ijs quos illum pluri-
mi facere cognouimus curæ sit, quanti-que referat ape-
ricimus. Quod si res ipsa durior esse uidebitur, blandis
mentis præleniemus, prudentiam illius obtestabimur: ut
quæ nos optimo amanti-^{simo}que studio dicturi sumus, ea
pro sua uetere mansuetudine, in optimam partem acci-
piat. Rē eiusmodi negabimus esse, cuiusmodi primo sta-
tim occur-^{su} uideatur, tum si maxime dura sit, tamē ad-
monebimus quantulū amaritudinis, summa utilitate cō-
penset. Sed hæc quoniam neque proprie exordij sunt, ne-
que in genere commodè præcipi possunt, in suum quæ-
que locum transferemus. Neque omnino eam exordien-
di formam improbauerim, quam uideo neotericis scri-
ptoribus nimio plus placuisse, ut à peruetusta quapiam
sententia facto-ue memorabili in epistolā ingrediamur.
Quod genus sit: Scio non temere scriptum esse Flacco:
Quem cui commēdes, etiam atque etiam aspice, ne mox
Incutiāt aliena tibi peccata pudorem. Nec ignoro iudi-
cium tuum exactum, cui non temere quiuīs probatur.
Sed tamen tot modis exploratum habeo huius iuuenis in-
genium, ut illum non dubitem tibi uel meo periculo com-
mēdare. Item Hercules olim aduersus hydrā Lernæam
& cancrum congressurus, coactus est alienam opem im-
plorare, qui solet opitulari ceteris. Ego unus cum tot
monstris

monstris dimicans, ijsq; subinde nouis exoriētibus, quid faciam?

ABRVPTVM EPISTOLAE

initium.

S Atyrice illa, & ueluti ex abrupto principij species, in iocosis & familiaribus mire decet, qualis est illa Ciceronis: Ita ne præter litigatores istos nemo ad te uenit? & deum immortalem, quid ego audio? Sic est inquam uti scribis. Siccine igitur ueterem amiculum negligis? Ergo mutabimus sententiam, quando tu quidē hoc tantopere censes. Quin ego igitur tibi gratulor? Quia tu igitur huc reuolas, sic isthæc ut scribis res habet. Hui quis te tā esse uirum credidisset? Eho, quid ais obsecro? Ringitur Zoilus? Næ tu mihi al'bum apportas nuncium. Huiusmodi figuris id assequimur, ut non minus Lib. 12. ad
Cornifici
um. tam epistolam epistolæ, sed uiuo sermoni, uiuum item sermonem referre uideamur. Et quoniam utrinque missæ acceptæq; literæ, mutuum alloquium imaginantur, pulcherrimum fuerit, quam rem representant, eā quā ap- Vfus. positißime adumbrare. Porro solennes illas commendationes, quas iam ex more præsuunt, aut prorsus omit- tendas, aut in epistolæ calcem censeo traducendas. Quāquam ubiuis etiam imperite uidetur fieri, ut nos ipsos cuiquam commendemus, sed offerimus magis, ac dedicamus operam nostram. Alios commendamus id est, laudamus, ut beneficio digni uideantur.

DE EXHORTATORIA EPISTOLA.

Affectus.

Quoniam exhortatorium genus, quod Græci παραινετικόν uocant, affectibus serè constat, quos iuxta sapientum multorum sententiam, natura nobis, tamquam stimulos quosdam ad uirtutem perfectam ac paedagogos addidit, animaduersum nobis penitusq; perspectum esse debet, quæ sit humani animi natura: quæ uarietas ingeniorum: quem quæq; res affectum pariat: quibus quisque rebus maxime ducatur, à quibus abhorreat. Qua quidem in parte proprie facultas oratoria dominatur. Sed hæc è rhetorum præceptionibus haurienda. Nos tantum breuiter attingemus, quantum ad huius generis epistolam conficiendam satis esse putabimus. Ergo ex his potissimum locis extimulandi animi rationes petemus. A laude, spe, metu, odio, amore, miseratione, emulatione, expectatione, exemplis, obsecratione.

Locū.

A LAUDE.

A laude bifariâ exhortabimur, ut tum rem ipsam laudemus, tum hominem. Re laudanda excitabimus, si piam, si magnificam, si gloriosam, si raram, si nouam, si arduam, si hætenus intentatam dicemus. Quam hanc partem in suadendo diligentius tractamus. Personæ collaudatio in exhortando plurimum habet usus. Nam et honos unice uirtutem excitat, alit' que. Et ita mortaliū animos natura finxit, ut uix quisquam adeo demisso

So sit pectore quin laudibus erigatur. Quare studios
se cohortationis monita multa cum laude miscebimus,
id quod Cicero & facit, & factū à se refert, ut ex
hortandi artificium quoddam indicare uoluisset uideat
tur. Ergo ab hac parte commouebimus, si ab eo bene ge
sta artificiosa laude dilatabimus: id quod tum à modo, tum à loco, à tempore: tum à persona, à difficultate rei: per
collationem, per fictionem, alijsque amplificandi modis,
de quibus suo loco non nihil attingemus: propterea quod
cum plerisque in generibus plurimum ualent, tum ad hoc
proprie precipueque pertinent. Si quæ pulcherrime ad
huc perfecit, ab omnibus in cœlum tolli dicemus, ut quæ
feliciter et strenue cœpta, pari aut maiori etiam animæ
magnitudine pergat hortabimur: nihil illius immortalis
tati præter extremam manum deesse: cum imponere non
tam esse arduum, & negotiosum, quàm ad tuendam quæ
iam uirtute parta sit gloriam, necessarium, ut qui eate
nus omnes reliquerit, in hoc tanquā extremo actu bonus
artifex seipsum superet. Si generis claritatem, si fortu
næ splendorem, si nobilitatem, si dignitatem, si imperij
præstantiam, si ingenium, si uires, si sapientiam, si uirtu
tem, si etatem, si rerum usum extollemus, ac ne quid his
indignū admittat admonebimus. Itaque rei dilatata præ
stantiam cum eius uirtutis amplitudine commetiemur:
dicemusque illius diuinam uirtutē, huic tam præclaro mi
neri unam parē inueniri. Ac rei quidē securior est am

Lege Fab.
lib. 8. ca. 4

Ex Saty-
ris Horat.

plificatio, personam uero quemadmodum laudes, nonnihil refert. Sunt enim alij paulo inaniore, qui laudem etiam apertiore facile agnoscunt. Est alius morosiore natura, cui male si palper, recalcitrat undique tutus.

Quare illi plenius, hic laudāus figuratius. Tantum ad mores attinet. Neq; nihil in etate discriminis. Siquidem iuuentus quoniam & etatis uitio, & rerum imperitiā timet, apertiore laude tanquā applausu clariore, crias attollit, & senectus decrepita ob deficientis etatis infirmitatem laudationē libenter accipit. At matura illa, & uirilis etas, quo magis suis confidit uiribus, quoq; longius, uel à puerorum ineptia, uel à senum deliramento abest, co tectius minusq; scenice laudari debebit. Ergo apud uiros natura seucriores, laudandi inanitatē figuris obtexere conueniet: ut aut occupatione laudem dissimulemus, aut contrario ductu orationis tanq̃ obiurgantes, maiore fide laudemus: aut in alteram quampiam personam laudationem eam transferamus. Quouis demum artificio apertum Gnatonismum effugiamus.

Sic aliquā
do laudat
Turnum
Vergilius
ut crescat
Aeneæ uir
tus.

A SPE ET METV.

Peracre res utraque calcar habet, tum ad excitandos animos mortalium, tum ad sustinendos, ne rerum magnitudine defatigētur. spes premiorum, & incommodorum metus: quorum alterius quidem in adhortando propriæ sunt partes, alterius in deterrendo. Vtrunq; in genere deliberatio late tractatur: hoc in genere

genere catenus adhibetur, ut tanquā suasio epologo,
commodorum, incommodorumq; summam, breuiter &
non sine amplificationibus, tanquam in conspectu ponā
mas, immortalitatem, beatitudinem, decus, gloriam, ho-
nores, opes, uoluptates, tranquillitatem, aut aliud emolu-
mentū diuersa ex parte, inferos, æternos cruciatus, tur-
pitudinem, ignominiam, ægestatem, dolores, tumultus.

Quod si utrisq; partibus uno in genere, id quod ple-
runq; fit, utemur, per Antithesim cōmoda dilatata cum
incommodis item exaggeratis conferre oportebit. Et
quibus queng; rebus maxime duci senserimus, eas res stu-
diosius ampliatis, frequentius ingeremus: puta ambitio
so honores, auaro emolumentū, seni uitæ tranquillitatē:
itemq; de reliquis contra, ut quicq; maxime inuisum es-
se cognouerimus, ita q̄ atrocissime, ac creberrime pro-
ponendum. Deinde laborem, quo uel tanta commoda pe-
tuntur, uel incommoda uitantur, per depressionē opor-
tebit extenuare, ac postea per contentionē componere.

AB AMORE, ODIO, MISE-
ratione.

Vehementer commouerimus, si eorum quorum no-
mine pericula subeuntur, charitatem, comme-
moratione renouabimus, & artificio alleuabimus: ut in
patriam, parentes: in liberos à natura insitam pietas-
tem: in bene meritos amorē: in amicos necessitudinem:
in præstātes uirtute uiros obseruantia. Rursus si odium

Metapho
ra ab exer
citu sum
pta.

Li. 4. ca. 1.

Li. 6. ca. 1.

2. & 3.

Fab. lib. 6.

ca. 1.

et atrocitatem, in eos contra quos dimicatio suscipitur, quam grauissime exaggerabimus. Neque enim amanti solum, quod antiquitus dictum est, nihil est difficile, uerum idem et odium prestat. Quare utrunque calcar admouebimus, et hinc amicorum gratiam, hinc inimicorum atrocitatem cornibus aduersis conferemus: ut pro sanctissima Christi religione, contra teterrimam Turcarum superstitionem: pro coniugibus, pro liberis, contra nepharios parricidas: pro fidelissimis sociis, contra crudelissimos hostes: pro charissimo, honestissimoque amico, contra maledicentissimum sycophantam. Idem et iisdem rationibus efficiet commiseratio. Si amicorum solitudinem, inopiam, luctum, squalorem: et regione inimicorum potentiam, ferociam, audaciam, insolentiam proferemus. Sed hos affectus, quemadmodum oporteat suscitare, et augere suscitatos, à Fabio plenissime traditum est, in exordij, et conclusionis preceptis. Hoc tantum à nobis admonebitur, grauissimos animi motus excitaturum, qui consequentis temporis imaginem graphice representabit: quantum commodorum sequatur si res bene geratur: sin contra, quantum malorum. Et qui per prosopopœiam, rebus ipsis uocem dabit, uti patriæ, religioni, templis, mœnibus, sepulchris, manibus et monumento excitis: hisque affectus, et sermonem conuenientem, ac decorum accommodauerit.

AB AEMVLATIONE.

Hic

Quid emu-
latio Cic.
li. 4. Tus.

Hic locus ab inuidia sumitur, nō illa ignaua et ex-
hecrata, quæ cum ipsa nihil præclari machinetur,
alienis tamen uirtutibus uritur, sed illa generosa, quam
animis nostris insecuit natura prudens, ut emulatione cō-
tra certatium, tanquam acerrimis quibusdam stimulis,
incitaremur ad fortiter agendum: quæ nobis persuasit
gloriosum esse, & quantisuis periculis redimendum q̃
plurimos præcedere: contra turpissimū, & quauis mer-
cede fugiendum, in simili certamine posteriores tulisse.
Verum non simplex est ab emulatione exhortandi ra-
tio. Vtrinq; enim accrescent animi, si æmulorum uirtu-
tem, gloriam, studium, conatum, opes, improbitatē, cum
amplificatione ante oculos ponemus. Sed cauendum ob-
ter, ne contra certantium laudem usq; adeo exaggera-
mus, ut eius animum, quem erigere conamur in despera-
tionem abijciamus. Vnde comminisci quippiam oportea-
bit, ut æmulos, uel fortunæ ui, uel huius lentitudine non
nihil præterisse dicamus, haud uirtute: eoq; acrius anni-
tendum, ut id dispendij, quod fortunæ culpa sit acceptū,
studio nostro sarciamus: & pudorem, quem negligentia
contraximus, uincamus industria, siue eorundem igna-
uiam, inscitiam, infirmitatem, inopiam per eleuationem
proferemus: hac quidem moderatione, ne quemhorta-
mur, ad securitatem, & oscitationem trahamus. In su-
periori modo erectior reddetur, ubi intelliget, tãto glo-
riofiore futuram uictoriam, quanto uirtute gloriaq;
prea

præcelluerint ij, quibus cum certatum est, cum ab egregijs uiris uel superari nō indecorum haberi soleat. In altero sic facilem esse uictoriā ostendemus, ut tamen haud negligendam arbitremur, incertos esse rerum humanarum exitus. Et multo magis pudendum esse, ab ignauis æmulis superari. Hortabimurq; ut iam non cū illis, quos longo interuallo post se reliquerit, sed ipsi secum certamen esse putet.

AB EXPECTATIONE

duplici.

EXPECTATIO quidem geminum habet calcar: nam haud mediocrē iniecerimus solitudinē, si quanta sit omnium amicorum, & beneuolentium publica priuataq; de illius uirtute expectatio: nominatim quantum sibi promiserint ij, quorum ille iudicium, & autoritatē plurimi facere uidebitur, quorumq; causa facturus omnia putabitur, ostendemus: non illius unius interesse, sed omnium necessariorum: sed posterorum, in quos ea sit gloria transfundenda. Expectationem quā maxime probabilem efficiemus, à generis nobilitate, ab indole palam spectata, ab educatione, à loci celebritate, ab ante actis, & ante dictis, ab omnibus somnijs, & uaticinijs, atq; alijs item id genus circumstantijs.

AB INIMICORVM EXPECTATIONE.

etatione.

E Diuerso maleuolētium & inuidorum expectatio: Primum
nem, et studia peruersa atrociter exaggerabimus, calcar.
ē quibus nominatim referre quosdam fuerit efficacissimum,
quos illi præter ceteros inuisos atque infestos
nouimus: & quid quisq; aut inuide dixerit, aut inimice
fecerit referre. Horum omnium qui nunc presenti gloria
eius uruntur, si quod ipsi uix ausint sibi promittere,
res parū feliciter euenerit, quā insolens sit futurū gaudium:
quanta in bene cupientes insultatio, quæ scommata,
qui risus: quanta ferocitas, descriptione ante oculos
ponemus. Ita eius unius uirtutē, in editissimo frequentissimoq;
theatro omniū oculis expositam: unde necesse sit,
aut cum summa beneuolentiū gratulatiōe & plausu
recedere, aut inuidentiſsimorū hominum sibilis cū summo
nostro nostrorumq; pudore exigi atq; explodi.

AB EXEMPLIS.

Iam nulla perinde re ad uirtutem inflammescimus, ut
eorum quos admiramur exemplis, maximeq; illustribus,
peruetustis, ac domesticis. illa enim autoritate, hæc
affectu cōmendantur, propterea quod priscorum uirtutes,
quoniam ab inuidia longe absunt, & audit quisq; libenter,
& miratur impensius: & natura fit, ut quisq; si
nitimis exemplis acrius tangatur, ueluti maiorū nostrorum,
affiniorum, præceptorum, & eorum quibus cum nobis
uel patria, uel ordo, uel professio communis sit.

In omni
genere
scripti
plurimū
ualent ex
empla.

EXEMPLA QVOMODO TRACTANDA.

Valer. li. 3
ca. 4. Plu-
tar. in uit.

IN his ergo tractandis, ut summa est utilitas, ita stu-
dij curæq; plurimum erit adhibendum. Primo quos
proponemus imitandos, eorum uocabula cum laude sta-
tim aliqua, & honorifica præfatione proferemus, hunc
ad modum: Socrates uir bonus diuino testimonio sapiēs
iudicatus. Perspexit hoc Plato philosophiæ parēs. Egre-
gie Phocion Græcorum longe incorruptissimus. Vidit
hoc Alexander ille Macedo, uir gloriæ natus. Dauid de
quo dubites, utrū rex gloriosior, an propheta sanctior.
Præstanti uir animo Camillus. Imperio et triumphis ge-
nitus Scipio. Nūquam satis laudatus Aemilius. Oporte-
bit autem huiusmodi præfatiunculas ad rem esse accom-
modas: etiam si quacunq; laus exempli autoritatem ad-
iuuat, tamen alieniorem adhibere infantis est hominis:
ut si quis cum unde fortiter dicēdi duxerit exemplum,
diuitem appellaret aut studiosum.

DE CONTRARIIS EXEMPLIS.

Lege Vale-
rium lib. 1
cap. 2.
Lege Iust.
Plutar. in
uita Ant.

Diuersum in contrariis exemplis fieri conuenit,
ut quæ posteritas Dionysij sacrilegi tyranni no-
men non execrabitur? Nobilitatus credulitate Nero.
Sardanapalus uir muliere corruptior. Cleopatra regi-
na meretrix. Catilina impiissimus patriæ proditor. Sibi
felix, patriæ funestus L. Sylla. Nam huiusmodi exemplo-
rum non in dehortando modo uerum & in exhortando
frequens est usus, propterea quod quemadmodum uirtu-
tis imagine allicimur, ita uiciorū simulachris ad honesti
amorem

amorem accendimur. Neque raro usu uenit, ut eadem opera pariter & adhortemur, & deterreamus, ueluti qui ad capeffendam Remp. exhortetur, idem utiq; à priuato otio deterreat.

DE INAEQUALITATE

exemplorum.

ET quoniam exemplorum multa uarietas est: nam alia ex parte, alia intotum similia, aut dissimilia, alia contraria, alia maiora, minora, paria: ostendit in Topicis Cicero, ad exhortandum efficaciora esse inaequalia. Quod ego quidē in hunc accipio sensum, ut semper à maiore ad minus descendat exhortatio. Nā etiam si aut persona, aut res minor esse uideatur, tamen complexus rerum & uerborum facit, ut maius sit, quod assumitur. Exempli causa, si propter matrimonia uiolata urbes euerse sunt, quid fieri adultero par est? Hoc Fab. Li. 5. ca. 11. bius recte putat à maiore ad minus. Illud huic aduersum existimat: Tibicines cum ab urbe discessissent, publice reuocati sunt, quanto magis principes ciuitatis uiri, & de Rep. bene meriti, cum inuidiae cesserint, ab exilio reducendi. At hic tametsi tibicinum persona sit principum conditione inferior, tamen hoc ipsum tibicines fuisse publice reuocatos maius est, ob complexum, quam si principes ab exilio reducantur. Quod si hic intellectus non placet qui mea quidem sententia uerissimus est, negationē obseruemus necesse est, id quod à neotericis

Vide Fab.
li. 5. ca. 11.

Li. eodem

Vide Liuium
1. 9. ab urbe cōd.

Exhortatio
omnis ab inaequalibus.

I dialectica

dialecticis utcūq; præcipitur. Sed hæc inæqualitas erit per collationē aperienda, quæ ferè exemplis subijci consuevit. Infinitum uero traditu, unde ea ducatur. Nā non modo ab una qualibet circumstantiarū sed etiam ab alijs quibuscumque differentijs sumitur. Omnia tamen ad perso-

A psona.

nam, & rem referuntur. A persona ad hunc quidē modum. Formica brutum & minutum insectum & uix animal, hyberno uictui æstate consulit, & homo senectæ nō prospiciet in adolescentiā? Hoc ausa est mulier, quid te uirum oportet? hoc uir guncula intellexit, te anum quid par est sapere? Ille ethnicus, tu Christianus. Ille barbarus, tu Romanus. Ille prophanus, tu sacris initiatus. Ille priuatus, tu magistratus. Ille tribunus militum tantum, tu consul. Ille tyrannus, tu philosophus. Ille obscurus, tu patricius. Alienus ille, tu patruus. Ille omnis expertus doctrinæ, tu à puero philosophiæ rationibus optimis institutus. Rudis ille, tu multo rerum usu exercitatus. A re

**A re sine
negocio.**

autem hoc pacto: Vitam ille contempsit, tu uoluptatem non contemnes? Vt corpus ualeat, ferrum patieris & ignes, et ut animo ualeas salutarē obiurgationem nō ferres? Opes caducæ & sordidæ, per tanta pericula petuntur, & à sapientia quiduis incommodi deterret? Vnus ille, nos multi non idē faciemus? Ille inermis, imparatus, uos instructi. Regnū ille sperabat, tibi immortalitas certa proposita. Toties ille, tu semel. Ille intāta rerū diffi-

Ab utroq;

cultate, tibi omnia expedita. A persona, et à re pariter:

Puella

Puella uitā pro nihilo habuit, tu uir & uir eruditus, uoluptatulas nescio quas non quibus contemnere? Erit hoc artis, quæ natura paria sunt ea dicēdo imparia facere, & artificiosa collatione, altera exaggerare, deprimere altera.

DE VARIETATE ET ORDINE

exemplorum.

Quāq̃ autem appellatione propria id demū exemplum dicimus, cum res gesta aut perinde ut gesta exhortādi causa proponitur, tamē illustriū uiro-
rum grauit̃ dicta, philosophorū paradoxa, poetarū figmēta, autorū nobilium sententiæ, parcemiæ uulgo receptæ, allegoriæ, parabole: breuiter quicquid similitudinibus est affine, id exēpli uim habet, & à Fabio huic generi subiicitur. Neq; primū illud genus, quod retulimus simplex est. Nam quædā ab inanimis ducuntur, uti: Sol Christo moriēte luxit, quid hoīem oportet facere? Saxa mors illius scindere potuit, humanā mentē non permolliet? Orbes cœlestes perpetua uertigine parēt imperatori deo: nec ullū sydus ē tot stellarū milibus ordinem deserit, aut in officio cessat, & mortales qd facere par est? A mutis rebus. Tigris pro catulis præceps sæuit in prædonem, & pro liberis cōiugeq; charissima, uirū fortem qd facere oportet? Leo in uictos, et abiectos nō se uitet non idē faciet imperator? Apis non solū mutū uerumetiā exigū animal, in cōmune laborat, et hoīes Rēs

Exemplū
qd pprie.

Li. 9. ca. 11

Exempla
ab inanimis.

Plin. li. 8.
cap. 18.

publicam negligunt? Elephanti numen agnoscit, & negligunt mortales? Quæcunq; autem ab inanimis ducuntur et mutis, imparia ferè sunt. Siquidem ut similia, non

A spiritibus.

ut paria proponuntur: sicut & illa, quæ à spiritualibus trahuntur, quod genus est: Cacodæmones credunt, & contremiscunt, quo magis oportet hominem immortale numen uereri. Cœlestes illæ mentes, & immortales, nocturni diurniq; uitæ nostræ custodes, perpetuo nobiscum obambulant: quanto studio par est, nos ipsos pro nostra salute uigilare. Deus ipse, cui liberum est diffingere pro arbitratu quod arbitrio suo finxit, ad ulciscendos fontes lentissimus, ad ignoscendum promptissimus est, et regem

Require capite præcedenti.

mortalem cuiusmodi esse conuenit? Iam quæ ab hominibus ad homines transferuntur, ea tribus modis imparia fieri ostendimus, à persona, à negotio, ab utroq;.

Exempla inanimorum unde accumulanda.

Ergo ut primi generis exempla copiose suppetant, omnium rerum, maximeq; insignium naturæ, uires, miracula, et ex autorum monumentis, & nostræ observatione, comparata esse debent: fontium, fluminum, marium, montium, gemmarum, arborum, herbarum, florum atq; ex his quæ plurimæ similitudines iam præparatæ, atq; repositæ: ut si quando usus

Exempla irrationalium unde petenda.

fuerit, uelut è proximo depromantur. Secundi uero generis, diuitem suppellectilem accumulauerimus: si quæ ueterum erudita curiositas, de uolatilibus, de quadrupedibus, de ferarum, de serpentium, insectorum, piscium ingenijs memoriæ prodidit: quæq; quotidie mortalium experientia

tia deprehendit, eorum omnium quàm densissimā multi-
 tudinem in memoria, tanquam in procinctu paratā has-
 beamus: maxime si qua sunt, quæ à certis autoribus pro-
 diogiose facta referuntur. Quod genus est illud, de
 Delphino amatore, & puero adamato apud Aulum Gel-
 lium: et de dracone, qui nutricium suū, iam à latronibus
 in sylva iugulandum seruauit: deq; leone, qui hospiti ob-
 os exemptum gratiam uenatum aggerendo retulit. Et
 de Arione ac Delphino, cuiusmodi permulta à Plinio
 referuntur: quorum & inanimis nōnullus est usus. Ve-
 rum hæc quoniam ad fabularum speciem proxime acce-
 dunt, autoritas erit grauitate, & multitudine, tum etiā
 sermonis commoditate fulcienda, deniq; præfatiuncu-
 lis etiam munienda. Porro eorum quæ ab humana per-
 sona ducuntur, minime frugalem, maximeq; uariam cos-
 piam constare oportebit: tum ex priscis historijs, atque
 annalibus: tum ex his, quæ nostra serè memoria gesta
 memorantur: eaq; cum sit expeditior, magisq; ad manū
 copia, de qua; uirtute, de quoq; uitio, de quoq; re illu-
 stri aliquot exempla sunt ediscenda, aut præmeditanda:
 neque id ab unico historico, aut unica gente, sed à Græ-
 cis, Latinis, Hebræisq; scriptoribus omnibus, ex his quæ
 apud Aegyptios memorabiliter sunt acta, quæ apud La-
 ccedæmonios, quæ apud Thebanos, quæ apud Atticos,
 quæ apud Syros, quæ apud Persas, apud Romanos, apud
 Gallos, apud Britānos, apud Iudæos, apud Scythas.

L. 7. c. 8. &
 Plin. Iun.
 li. 9. ad Ca-
 ninium.
 Gel. li. 5.
 cap. 14.
 Gel. li. 17.
 cap. 19.
 Herodot.
 li. 1. Plin.
 li. 2. cap. 8.

Ordo exē
plorum.

Nam habet sua quæq; gens miracula, suos ritus, sua quædam instituta. Narrāt hodieq; nautæ & negociatores, qui per omnes terras ac maria quærendæ studio rei circumuolitant, quædam non minus prodigiosa q̃ prisca uetustas finxisse creditur. Horum omnium duplex esse ordo poterit, ut ad efficaciora sensim increascat series: qui quidē non tā est uulgatus, quā utilis aut ut ab antiquissimis, maximeq; externis, per gradus ad nostratiam, & proxima demum ueniamus, ut ab Aegyptijs, Phrygijsque ad Persica, à Persicis ac Syriacis ad Græca, à Græcis ad Hebræa: ab his ad Romana, à Romanis ad barbara, ab ethnicis ad Christiana, à peregrinis ad nostratiam: tum à ueteribus ad recentiora, ab ijs, ad ea quæ nostra sunt gesta memoria descendamus, à quibus ad gentilitia, postremo ad domestica perueniamus.

DE FABVLOSIS EXEMPLIS.

Fabulari
usus.

Proximæ sunt huic generi ueterum poëtarum fabulæ, & prophetarum allegoriæ. Sed fabularum hic erit usus, ut aut fabulas esse negemus: fuisse antiquitus permulta, & his incredibilia, quæ tamē à certissimis autoribus sint literis prodita: aut poëtæ laudē præfati, quid sibi eruditissimi, prudentissimiq; homines eiusmodi figmentis uoluerint probabiliter aperiemus, hoc pacto: Nimirum hoc sentiebat diuina mens Homeri, non poëseos modo, sed omnis etiam philosophiæ parentis, quum & in Iliade Vlyssē, plerisque belli negotijs ad-
misceat

miseret, & in Odyſſea tot caſibus alterum decennium
 fecerit iactari, arduum, perq; duriffimos labores eſſe
 uirtutis iter. Neq; temere proſecto, neq; aniliter crudi-
 ta finxit antiquitas Herculem, tam multis exantlatis la-
 boribus, conſumpto igni corpore, in deorum contuberni-
 um fuiſſe relatum. Id enim erat priſcis illis ſapientia-
 bus inſtitutum, ſanctiſſimæ philoſophiæ myſteria, ne paſ-
 ſim euulgarentur, huiusmodi doctis fabellis obtexere.
 Significauit autem immortalitatem, non contingere niſi
 ſi his qui perpetuam ætatem honeſtis laboribus exegiſ-
 ſent, & inexhauſto uirtutis ardore, cum omnium uitio-
 rum monſtris indefatigati bellū geſſiſſent. Sub hoc ge-
 nere, & myſticos ueterū ſacrorum ritus, ſuperſtitioſa-
 ſq; nationum priſcarum ceremonias complectimur, in
 primisq; Hebraicarum literarum myſteria: in quibus
 quidem interpretandis, utinam tam eſſemus circunſpe-
 cti, quàm ſumus frequentes, et audaculi. Mirabor enim,
 ſi quiſquam illa ſcite interpretabitur, omnis antiquita-
 tis ignarus: ita ut ferè ſunt iſti, qui tantum uerſantur in
 plus quàm mutis literis, ac ſpinofis quæſtiunculis. Eodē
 referenda ſunt (nam eundem habēt uſum) quæ à tragis
 cis comicisq; perſonis mutuamur, & eorum qui in dia-
 logis, & item hitorijs, non ad fidē rei geſtæ, ſed ad imi-
 tationem compoſitis inducūtur. Huc quoque pertinere
 Fabius autumat apologos Aëſopicos, et Aniani, quos il-
 le λόγους μυθικούς, id eſt, ſermōes fabuloſos appellat.

*His enim uehementer duci animos, præcipue simplices
 & imperitos cum tantum ualuerit ille Menenij Agrip-
 pa, de membris humanis aduersus uentrem coniuratis,
 sermo, ut grauitè irritatam plebem patribus reconci-
 liarit. Quod si quem deterreas, ne cum potentiore con-
 tendat miros habebit stimulos apologus Horatianus, de
 rana sese inflante. Neq; leuiter interdum mouent excel-
 lentium uirorum dicta, itidem ut facta: qualia nonnulla
 Plutarchus collegit, & ueterum sapientum paradoxa.
 Vt rex est qui metuit nihil. Et poëtarum & illustrium
 scriptorum insignes sententiæ, ut Enniana illa:*

Ci. 2. Tuf.

Fortes fortuna iuuat. Et Vergiliana:

Vergil. 5.
Aeneid.

Nate dea, quò fata trahunt, retrahuntq; sequamur.

Quicquid erit, superada omnis fortuna ferendo est.

*Aut uulgo receptæ, quas adagia nominant. Sunt & à no-
 bis animosæ quedam, & plenæ spiritus fingendæ, ut: uiri
 est, aut fortiter interire, aut uincere. Nō moritur, quis-
 Gel. lib. 3. quis pro patria mortem appetit. Vt palma contra impo-
 cap. 6. sitū omnis, tam masculus animus, contra fortunæ difficul-
 tatem debet erigi, ultroq; insurgere. Virtus duris labo-
 ribus pascitur, nō frangitur. Viri nihil habet, qui glorio
 soli labori ullam uoluptatem anteposit. Inductiones autē
 Socraticæ, quas εἰσορᾶς ὡς αἰετὸς uocat, non tam ad excitandū
 ualent, quàm ad persuadendum, etiam si ad utrūq; sunt
 non inefficaces. Horum omnium miscellaneam quandam
 agemus, quo uaria magis sit oratio.*

DE OBTESTATIONE.

EXhortandi locos ceu fontes ferè omnes aperui-
mus, quod si quis epilogum etiã paræneticũ quẽ
dam requireret: is non incommode per obtestationem su-
mitur, ut cum per inclytas maiorum imagines, quibus
plus lucis attulerit, quàm acceperit, per egregia gentis
decora, quæ sua uirtute non mediocriter illustrauerit:
per gloriam bene gestis partam, per egregia facinora,
quibus quotidie se ipsum uincat: per immortale nomen,
cuius iam æterna iacta sunt fundamenta: per felicissi-
mam indolem: per ingenium immortalitati & pulcherri-
mis rebus natũ: per incredibilem sapientiã, prudẽtiam sin-
gularem, doctrinam raram, animi magnitudinem pro-
pè diuinam, uirtutem absolutam, à qua nihil sit tam ar-
duum: quod aut præstari non queat, aut non ab omnibus
expetetur: per maiorum manes, qui se à sua posteritate
bene factorum gloria superari gaudeant: per liberorũ,
& nepotum pietatem, ad quos decus hoc unà cum patri-
monio sit hereditaria traditione transiturum: per ami-
corum & beneuolentium uota, per inuidorum studia: per
odia execrata maleuolentium, quos optime sic demum
ulturus sit, si inuidientissimas aures illorũ, & oculos, uir-
tutũ splẽdore, & pulcherrimis rumoribus perstringat,
atq; obruat, obtestabimur, atque obsecrabimus, ut se di-
gna uelit & audeat.

DE LENIENDA EXHORTATIONE.

I S Verum

Verum si quando periculum esse iudicabimus, ne quid offendant uehemens, & importunior exhortatio: nam habet hæc nescio quid monentis, præcipientisq; aut etiam diffidentis: & quorundam ingeniorum ea est insolentia, & securitas sui, ut ne moneri quidem patiantur. Id igitur ubi metuemus, multis rationibus exhortationis molestiam leniemus: ut aut negemus nos oratione nostra languentem uelle accendere, sed currentem incitare, ac ne incitare quidem, ut ea gerat, quæ iam dudum sua sponte facit, sed nos pro nostro singulari in illud studio ita gerenti gratulari: orabimusq; ut importunitati nostræ det ueniam, quæ non aliunde proficiascatur, quàm ab immodico quodam gloriæ illius studio. Nihil esse tam magnificum, quod illius uirtus non sit abunde præstatura: sed tamen qui in certaminibus spectant, tametsi si nihil opus esse sciunt, tamen non possunt non applaudere, cui ualde fauent: quumq; is qui certat, suæ uirtutis probe conscius, securus sit ab animo: tamen fautor ille securus esse non potest, donec certam uictoriam uiderit. Aut longe aliud à nobis institutum fuisse simulabimus, sed præter consiliū huc calamū esse delapsū trāuersum scilicet agente nos incredibili quodam amore, ut eum exhortaremur, qui non tã calcaribus egeat, quàm freno. Deniq; uirtuti eius omnia secunda precabimur.

QVIS HVIC GENERI CHARA

ster proprie conueniat.

EX multis styli generibus, graue illud, & acre atq;
ardens, & incitatum exhortationi præcipue con
uenit. Nam florida, concinna ac festiua, alibi gratiam ha
bent, hic masculus, & ut ita dicam, robustus debet esse
character, amplius, & neruosus. Grauitas autem est, q̃
Sæuorip Fabius nominat, eamq; inter præcipuas oratio
nis uirtutes ponit. Sed in his quæ ad concitandos affe
ctus potissimum ualent, his ferè rationibus constare ui
detur, rebus, uerbis, amplificatione, figuris, & composi
tione. Rebus grauitatem consequemur, si quàm optimis
sententijs, è sublimibus, grauib; ac magni nominis, &
peruettustis autoribus petitis: si exemplis exquisitis
mis, si priscis, si illustribus, si neutiquam uulgaribus ute
mur. Verbis rerum grauitatem augebimus, si uoces so
nantissimas, si amplas, si quàm maxime grauitè transla
tas, significantes deligemus. Sonantes, ut: bellicos tumul
tus diuina propè uirtute profligasti. Amplas: Immorta
lia uirtutum tuarum monimenta, nulla unquam seculorū
series obliterabit. Significantia, ut: Fratrem ne desere
frater.

Egregiam uero laudem, & spolia ampla refertis,
Vna dolo diuum, si scæmina uicta duorum est.

Hanc uirtutem sermonis Fabius energiā appellat, quod
nos actionem, aut efficaciam uertere possumus. Ea præ
stat, ne quod uerbum tota oratione sit ociosum quæmad
modum in hoc carmine Vergiliano:

L. 8. ca. 2.

Grauitas
quibus re
b^o constare

Aeneid. 4

Li. 8. ca. 31

Tunc

Tu'ne in triuijs indocte solebas

Stridenti miserum stipula disperdere carmen.

Nam in posteriore uersiculo, singula quæque uoces nouum pondus addunt. Hoc modo grauitatis laudem assequemur, si sermonem perpetuum, argumentis, amplificationibusq; infarciemus, eaq; singulis uocibus includemus. Augent orationem & epitheta, id est apposita, maximeq; translata, ut cruentis manibus sacratissimū deorum &c. Huius tamen modum requirit Fabius, & ociosa sunt uitanda, quibus ad uoluptatem, non ad usum utuntur poëta.

Fa. l. 3. c. 6

DE AMPLIFICATIONE.

Amplificatio unde sumitur, & quanta eius.

Modus amplificationis an eleuando.

Deprimendo.

IN affectibus autem promouendis præcipue atq; adeo propè sola dominatur amplificatio: cuius quidē uis omnis in alleuando, deprimendoq; consistit. Ea sumitur à circumstantiis omnibus, à quibus & probationes ducuntur. His autem rationibus licebit amplificare. Primum quidem commutato rei nomine: ut si, qui casus sit, eum dicamus occisum: & qui sit improbus, eum latronē nominemus. Si quod nobis molestum est, id enecare, aut ad restim adigere dicemus. Contraq; si, qui pulsarit hominem attigisse, qui uulnerarit, lesisse dicetur. Si impudica quæ sit, meretrix: si audaculus, gladiator nominabitur. Alter est modus nihil à superiore diuersus: nisi quod illic sola ponuntur quæ amplificanti, hic per collationem offeruntur etiam illa, quæ recta erant, ut magis emineat

emineat atq; increseat amplificatio. Quod genus est Ci
 ceronis in Verrem: Non enim furem, sed raptorem: non
 adulterum, sed expugnatorem pudicitie: nō sacrilegū,
 sed hostem sacrorum religionūq;: non sicariū, sed cru
 delissimum carnificem ciuium, sociorum, in uestrum iu
 diciū adduximus. Tertius amplificandi modus, incre
 mentum uocatur: quum non statim quod est atrocissimū
 ponimus, sed per gradus plures, aut etiam unum perue
 nitur, interdum ad summum, interdum ad id quod supra
 summum est quodammodo. Sic oratio increuit Cicero
 ni: Facinus est, uincire ciuem Romanum: scelus uer
 berare, parricidium, necare: quid dicam, in crucem tolle
 res? Hic ultra summum peruentum est. Ad summum sic:
 Matrem tuam cecidisti, quid dicā amplius? occidisti. In
 crescit & citra distinctionem oratio: dum cursu quodā
 grauius, grauiusq; semper aliquid insequitur: ut, pecu
 niam, honores, regnum, uitam denique patrie charitate
 contempsit: & de uomitu Antonij: In cœtu uero populi
 Romani, negocium publicum gerēs, magister equitum.
 Est & hoc incrementi genus, quum tanquam per fictio
 nem, inferiora que sunt augemus, ut illa maiora uidean
 tur, ut hanc rem tam æquam, si quilibet ignotus abs te
 peteret, tamen ignoto recusare non debebas: nunc orat
 pater, & pater sic meritis. Si tantis officijs nullam gra
 tiam reposuisses, ingratisissimus eras: nūc pro summo be
 neficio, maleficiū summum retulisti. Si liberorum &
 coniungam

Actio. 2.

Incrementum.

In verrem
Act. 5.

In Phil. 2.

Pro Clu-
tio.

coniugum salus defendēda tantū esset, tamen nullum ea-
rat periculum non subeundum: nunc pro totius Christie-
ni orbis incolumitate, dignitate, capiuntur arma. Consi-
ne est huic, quum id quod tanquam exempli causa pro-
positum est augemus, eoq; aliud maius etiam esse ostendē-
mus: uti Cicero mulieris facinus, quod medicamētis par-
tum abegisset exaggerat: ac merito rei capitalis dama-
natam dicit, quæ quidem spem parentis, memoriam no-
minis, subsidium generis, hæredem familiæ designatum:
Reip. ciuem sustulisset. Deinde Opianici culpam, cuius
par noxa uidebatur, hunc ad modum exaggerat per col-
lationem: Quanto est Opianicus in eadem iniuria maio-
re supplicio dignus. Siquidē illa quum suo corpori uim
attulisset, seipsam cruciavit. Hic autem idem effecit per
alieni corporis uim, atq; cruciatum. Grauius auget illud
comparationis genus, quum utrinq; plura pluribus red-
duntur. Quod genus est illud M. Tull in Catilinam. An
uero uir amplissimus P. Scipio pontifex maximus, Tibe-
Gracchum mediocriter labefactantem statum Reip. pri-
uatus interfecit, Catilinam orbem terræ cæde atque ine-
cēdio uastare cupientem, nos consules perferemus? Hic
& Catilina Graccho, adolescens perditus uiro ornatissi-
mo, & status Reipublicæ orbi terrarum, & medio-
cris labefactio cædi, atque incendijs, uastationi, & pri-
uatus consulibus comparatur. Per ratiocinationem am-
pliamus, quum alibi fit, alibi ualet amplificatio, id quod

Amplifica-
tio per ra-

nō simpliciter accidit. Amplificantur enim & ex antecessoribus consequentia, & ex consequentibus antecessoribus. tiocinatio nem.
 tia. Prioris exemplū hoc erit: Ille cauum cōuersa cuspide montē impulit in latus, ac uenti uelut agmine facto, Qui data porta ruunt. Ex his sic amplificatis apparet quanta sit tempestas consequutura. Et Christiani iudicij supremi horrorem exaggeramus, amplificatis his monstrosis, quæ feruntur antecessura. Posterioris erit illud Ciceronis in Antonij uomitū, quem tantum ait uini in Hippie nuptijs hausisse, ut postridie cegeretur in conspectu populi Romani uomere, & frustis esculentis subsellia cōplere. Mirè significauit, quanta præcesserit ingurgitatio, quum eo in loco uomeret, neq; casu, neq; uolens, sed necessitate, neq; recēs, ut ferè solet, cibus refunderetur, sed qui in posterum usque diem redundasset. Est alia huius generis species, quum aut ea quæ per se grauissima sunt, consulto deprimimus, quo magis, magisq; attollantur, quæ sequutura sunt: aut diuersa attollimus, ut augeamus ea quæ præferuntur. Prioris exemplum erit illud in Verrem: Lexia sunt hæc in hoc reo. Metum uirgarū Nauarchus nobilissimæ ciuitatis, precio redemit, bus manū est. Alius ne securi feriretur, pecuniam dedit: usitatum est. Ex his quæ grauissima nō uideri non possunt, sic eleuatis, necesse est atrocissimum quiddā colligi, atq; expectari. Sic amplificauit Terētia. Hegio, ubi Demæ de uirgine uitiata questus, facinus hoc ueluti uulgatum
Actio. 7.
In Adel.
lam,

iam, & humanum contemnit, iubetq; grauius adhuc accipere, quum pater nihil hoc grauius, neq; fieri, neq; dici posse crederet. Posterioris generis illud est, quum Vergilius Aeneae laudes ex amplificata Turni uirtute adauget: aut quum Hannibalis bellicis lauibus crescit uirtus Scipionis, aut quum Germanorum, aut Gallorum fortitudo, Cimbrorum immanitas augetur, ut maior sit uictoris gloria. Sed infirmitate propè sunt, ex relatione ad aliquid, amplificandi formæ: ueluti si clades à Troianis, Græcisq; acceptas amplifices, quo uideatur Helena species admirabilior, ob quam non piguerit sapientissimos uiros, tot mala perpeti: utq; in Platonis symposio, & Alcibiadis forma, & toties oblata copia, Socratis continentia singularis colligitur. Reliquum est ultimum augendi genus, quod συρταγοισμός, id est, congeriem appellant, quæ rem eandem alijs atque alijs modis efferrimus. Nam nisi summa fiat uarietate, uitiosa erit iteratio, ueluti Cicero pro Ligario: Quid enim tuus ille Tubero distinctus in acie Pharsalica gladius agebat: cuius latus ille mucro petebat: qui sensus erat armorum tuorum, quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi: quid cupiebas: quid optabas: Sed plus habet grauitatis, quum paulatim series increfcit, ut: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium Romanorum lictor Sextius. Iam uero extenuandi eadem sunt rationes, quæ amplificandi, neque diuersus usus. Optime extenuatio

Lib. 12. Aeneidos. O præstas animi iuuenis &c.
L. 10 3. de cados.

Ratio amplificandi per congeriem.

Ex 7. act. Verrina.

enuationis exemplum erit illud comicum: Hæc uerba una me hercle, falsa lachrymula, quam oculos terendo misere uix ui expresserit, restinguet. Hic uitiosissimum fuerit ad leuiora à grauioribus orationem proficisci, ut uitam, sanguinem, pecuniam pro te effundere non dubitem. Plurimum uero ponderis orationi accedat necesse est, quoties hinc amplificata, hinc eleuata inter se componuntur.

Extenuandi ratio.
In Eunu.
Observatiuncula.

DE FIGVRIS AD GRAVITATEM

facientibus.

IN hoc genere potissimum consecretabimur ea sermone nis schemata, siue tropos, quæ reddunt acrem et ardentem orationem. Huiusmodi sunt ex his quæ in uerbis sita sunt, membra, articuli, comparia, repetitiones, contentiones, interrogationes, dubitationes, metaphoræ, prosopopœia, apostrophæ, demonstrationes, quæ rem oculis subiiciunt cum exaggeratione. Eandem uim habent asseuerationes, si quis tamen has inter schemata numerat, epiphonemata, quas acclamationes recte uerteturis. De quorum singulis non est huius instituti prolixius differere: qui rhetoricè hic non docemus, sed indicamus duntaxat, quod ad scribendas epistolas attinet. Ceterum totius huius generis supellectilem, ac uim copiosam colligere licebit, quum ex alijs scriptoribus, tum præcipue ex historiographis: apud quos reperire licet crebras orationes, quibus dux exercitum, aut miles militè,

K aut

aut magistratus populum ad fortiter agendum cohoro-
tatur. Profuerit & ea meminisse, quæ philosophi & sa-
cūdi scriptores, de fortitudinis natura memoriæ prodi-
derūt. Nos tamē interim, quo quæ præcipimus iuuetuti
ceu digito cōmonstremus, unicū subiiciemus exemplum.

EXEMPLVM EPIST. CO

hortatorie.

Principiū
à laude.

Exhorta-
tio cum
laude mi-
xta.

Laus à be-
ne cœptis.
A genere.
A patre.
Ab indole
Ab erudi-
tione.

D Ici non potest, iucundissime nepos, quanta tum
me, tum tuos omnes uoluptate affecerit pulcher-
rimus rumor, nuper hic de rebus fortiter abs te gestis,
exortus. Iacta sunt perpulchra immortalitatis tuæ fun-
damenta. Quid autem hortari incipiam, ut rem diuini-
tus cœptam, perficias: qui eo animo sis natus, ut nihil un-
quam humile, aut sordidum cogitaris, utq; non tam cala-
caribus quàm frenis egere te putem? Sed tamen incredi-
bili quodā erga te studio, compellor currētem (quod a-
iunt) incitare. I, bone, quò uirtus tua te uocat, i, pede fau-
sto: perge absolvere, quod summa cum laude cœpisti, te
natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unq̃ uidit illustrius,
patre tuo clarissimo, ista tua indole, ista eruditione, isto
animo dignum præstare. Impone summam manum im-
mortalibus monimentis, à quorum absolute non mula-
tum abes: quod maximum ac difficillimum est præstitis-
ti: quod desideratur, plus habet decoris, quàm difficul-
tatis. Certasti cum maiorum tuorum imaginibus, quibus
tu apte uirtute, plus lucis attulisti, quàm acceperis. Vici-
sti

Si etatem, qua cum propè adhuc impubes habearis, ni-
 hiltamen non forti uiro dignum uel gessisti, uel cogitas.
 Anteuertisti maioribus tuis uirtutum magnitudine: uici-
 sti haftenus, & tui studiosorum expectationem, & emu-
 lorum inuidentiam. Sed postquam omnia superasti, unū
 etiam certamen reliquum esse puta: nempe ut te ipsum i-
 miteris, tui similis esse studeas: tu te ipsum præire con-
 tendas. Nam uinci à te ipso, tam foedū fuerit, quàm pul-
 chrū fuerit reliquos superasse. Ita si semper tibi instes,
 non deerit, qui cum laudibus certare possis. Cogita te
 eum in locum, ipsius fortunæ manibus esse deductum, ut
 necesse sit, aut summa cum laude peragere fabulam, aut
 summo cū probro defatigari. Ardua quidem & diffici-
 lis est uirtutis uia, sed amplissima tibi præmia propone.
 Decus, immortalitas, imperiū, opes, dignitas, felicitas, in
 manu sunt, si pertenderis. At si (quod omē dij auertant)
 defatigeris, nō solū pristinae gloriæ tenebras offuderis,
 uerum etiam in posterum omnem dignitatis spem tibi re-
 cideris. Labores neque diuturni sunt, neque ita magni:
 præmia tum æterna, tum amplissima proponuntur.
 Multa iam pars exhausta, annus duntaxat est tibi perdu-
 randus: in quo facito, ut tanquam in conclusione, & ex-
 tremo muneri tui parte, perfectissimus atque ornatissi-
 mus fuisse uidearis. Fac ut ueterum heroum pulcherrima
 facta tibi ob oculos assidue uersentur. Hercules
 ille, totius Græciæ facile princeps, quot laboribus

A spe me-
 tuq.

A metu.

Ab exem-
 plo.
 Exemplū
 poeticum.

K 2 sibi

**Tractatio
fabulæ.**

sibi iter in cœlum aperuit, quot monstra superauit, quæ ad inferos etiam ipsos legitur penetrasse? Quæ tibi si facta de illo uidebuntur, non pugno quidem, sed tamen diuinitus à sapientissimis, doctissimisq; uiris, excogitata sunt, quo nobis heroicæ uirtutis exemplum absolutum proponerent, & ad immortalitatem nominis uiam ostē-

**Laus autem
ræ.**

derent. Nam quonam alio consilio Homerus, cui magno doctissimorum hominum cōsensu, diuinitas quædam tribuitur, Vlyssen quæ nobis ut sapientis uiri simulachrū proposuit, tam diuturnis laboribus iactatum scripsit, nisi ut significaret hanc unam esse uiam, ad æternum no-

**Exemplū
Græcum
ex histo-
ria.**

minis decus parandum apud posteros. Hac Epaminondas, hac Alcibiades clarissimi Græciæ imperatores, sibi immortalem apud posteros laudem pepererunt. Quid aliud Alexandrum Magnum cogitasse credis, cum se tā-

**Exemplū
Macedoni-
cum.**

tis periculis obijceret? Quem tu laborē Decios illos recusaturos fuisse unquam credis: quorum alter ut æternam sibi laudem compararet, dijs manibus se deuouit, al-

**Exemplū
Romanū.**

ter in medios hostes se præcipitem dedit? Quæ nō ætas Machabeorum nomen celebrabit, quorum unus elephanti uentre perfosso pulcherrimam oppetens mortem, clarissimo facinore immortalem gloriam est consequutus.

**Exemplū
feminarū.**

Quid hodie uel celebrius, uel plausibilius Iudith, Debbo-ræ, & Rachab memoria? quæ quoniam sexu suo maiores masculum animi robur præstiterunt, non inter fœminas, sed inter heroes commemorantur: Sed quid nos ex æ-

terna

terna atque antiqua repetimus? domi habes, qui te ad huiusmodi uirtutem debeant incitare, & quidem eo uehementius, quo genere coniunctiores. Nam ceteros quidē egregios uiros imitari, laudi ducitur; at tuorū sine summo dedecore dissimiles esse non potes. Viuit adhuc recens, & posteritate ipsa crescit aui tui uiri fortissimi memoria. Quāto ille animo iam inde à teneris annis ad nominis immortalitatem contendit? Honestos ille labores, pro ludo habuit; uoluptatem & ocium non secus, ac pestem teterrimam fugiebat. Sæpe ipse adolescens ex eo iā natu admodū grandi audiuisse memini, se haud lōgio rem uitam à superis optare, quā ut patriæ sua industria posset usui esse, cui se potius quàm sibi ipsi natum dicebat. Ad propiora ueniam, tibi magis, quàm mihi ipsi nota. Pater tuus uir fortissimus, atque optimus, quid unquam durum, aut difficile iudicauit, quod uel ad gloriæ incrementum uel reipublicæ commodum pertinere putasset? Quot ille, quāmq; difficiles legationes adolescens, non sine summa laude obiit? Quot hymes sub pelibus egit? E quantis angustijs sua se uigilantia expe-
diuit? Quem ille magistratum non petiit? Quid autem petiuit, quod non obtinuit? Quid obtinuit, quo non summa cum laude sit perfunctus? Debent pectori tuo paterna illa monita infixæ sedere, Sæpe enim te adolescentulum, ut memini, Vergiliano illo carmine consuevit ex-
osculans hortari: Disce puer uirtutem ex me, uerumq;

Transitus
Exemplū
domesticū

Exemplū
aui.

Exemplū
patris.

Repetitio
nes.

Dicta fa-
miliaria
patris.

K 3 laborem

laborem, Fortunam ex alijs. Nec raro me audiente, hunc
usurpare sermonem solebat, sibi prorsus uideri nihil in-
teresse inter eos, qui nunquam nati essent, et eos qui nul-
la re memorabili gesta, obscuro ex hac uita migrassent.

Ab expe-
ctatione.

Quare quum ab his sis maioribus ortus, huiusmodi præ-
ceptis foris, domi'que institutus, obscurum tibi esse non
debet, quid tui, uel patria potius ipsa abs te expectet:
præsertim cum isti generi, isti indoli, egregiam quoque
doctrinam adiunxeris: quum iam istiusmodi rudimenta
adideris. Cogita tuorum omnium, non amicorum mo-
do, sed ciuium etiam quotquot sunt oculos in te unum
coniectos, omnium in te suspensos animos: quorum iam
expectationi uix satis facturum uideris, si tantum à nas-
taliu tuorū uirtute nihil de generaueris. Nescio quid
maius sibi de te pollicentur, quorum si uotis tua uirtus
responderit, quid si etiam uicerit, quantus erit tuorum
omnium triumphus, quanta patriæ gratulatio? Quan-
tum autem Trebonij uiri, ut scis, tui amantissimi, et iudi-
cio de te, et amor in te accesserit? Sin rem indiligenter
gesseris (quod omen deus auertat) maleuolentissimi ho-
mines, qui tuæ hactenus inuiderunt uirtuti, quos'que re-
rum tuarum splendor excruiat, continuo uerticem tol-
lent, erimus'que et tu, et tui omnes ludibrio, et risui
nebulonibus inuidentissimis. Amici obmutescent, inimici
insultabunt, beneuoli frigidi, maleuoli feroces. An hæc
feret ista tui pectoris celsitudo? Zoili in te odium nosti.

Conten-
tiones.
A certa
persona.

Nulla

Nullo cōmodiore modo pestem illam ulcisci potes, quā
ut gloriæ tuæ inuidia contabescat. Varum autem uiru-
lentissimum hominem planè ad suspendium adegeris, si
nobis uictor redieris. Codrus iam nunc suspendio tras-
bem delegit. Si nihil te, neque tua gloria, neque nostra ex-
pectatio mouerit, hoc certe tanti fuerit ut hæc monstra
conficias. Quare te Charissime nepos, unica spes, & is-
dem decus tuæ gentis, per luculentissimas maiorum tuo-
rum imagines, per egregiam indolem, per sapientiæ lau-
dem cui semper studuisti, per nostram, patriæq; expecta-
tionem: per bene auspicata laudum tuarum initia, obse-
cro, atque obtestor, ne committas, ut quum hætenus cæ-
teros uiceris, à te ipso superatus uidearis. Dijt tua cœs-
pta secudent, & felicibus utere fatis. Vale decus nos-
trum. Est & inter Hieronymianas epistolas, exhortato-
ria ad Heliodorum, quæ uniuersum eius generis artifi-
cium una complectitur.

Epilogus
per obse-
crat. onē.

DE GENERE DEHORTA

torio.

O Peræ precium non putauī, dehortationis exem-
plum subijcere, quod eadem sit utriusq; generis
ratio, quū uix unquam exhortemur, quin eadem opera
dehortemur. Exempla eorum quibus ea res infelicitè
cesserit accumulabimus. Deinde rei turpitudinem, pros-
brum, conuicia, damnum, incommoda diligenter collige-
mus, quæ per exornationem, quam am rictores descriptio

K 4 nem

nem appellant, ante oculos ponemus. Sed hæc aliâq; studiorum industria relinquenda putauimus. Nunc ad singulas cuiusq; generis partes, non quidẽ ex omnibus, sed optimis autoribus sylvam quandam uerborũ, ac sententiarum subministrabimus: quibus ex nostris nonnihil adiiciemus, quo scripturi, hæc semper tanquam penum ad manum habeant, & imitandi studio, similia discant effingere.

EXEMPLVM DE PROMPTVM EX

prima Ciceronis ad Q fratrem epistola.

Ab expectatiõe bonorum.

Quare, quoniam in istis urbibus cum summo imperio & potestate uersaris, quibus uirtutes tuas coniectatas, & in deorum numero collocatas uides, in omnibus rebus quas statues, quas decernes, quas ages: qd tantis hominũ opinionibus, tantis de te iudicijs, tantis honoribus debeas, cogitabis. Quod si in mediocri laude sermonis, ac prædicationis, res nostræ essent, nihil à te eximium, nihil præter aliorum consuetudinem postulare. Nunc uero propter earum rerum, in quibus uersati sumus, splendorem, & magnitudinem, nisi summam laudẽ ex ista prouincia assequimur, uix uidemur summã uituperationẽ posse uitare. Ea nostra ratio est, ut omnes boni tũ faucant, tũ etiam à nobis omnem diligentiam, uir-

Ab expectatione malorum.

tutemq; postulent & expectent: omnes autem improbi, quod cũ his bellũ suscipimus sempiternũ, uel minima re

ad

ad reprehendendū contenti esse uideantur. Quare cum
 eiusmodi theatrum est totius Asiæ celebritate refertissi-
 mum, magnitudine amplissimum, iudicio eruditissimum,
 natura autem ita resonans, ut Romam usq; significatio-
 nes uocesq; referantur, contende quæso, atq; elabora,
 non modo ut his rebus dignus fuisse, sed etiam, ut omnia
 illa tuis artibus superasse uidearis.

Simul & illud cogita, nos non de reliqua & sperata
 gloria iam laborare, sed de parua dimicare, quæ quidem
 non tam expetenda fuit, quàm tuenda nobis est: quod re-
 liquum est, id non tam difficile, q̄ præclarum.

Exhortationem mitigat hoc modo: Atq; hæc non eo
 dicuntur, ut te dormientem oratio mea excitasse, sed po-
 tius ut currētem incitasse uideatur. Facies enim perpe-
 tuo, quæ fecisti &c. Tu quanquam consilio non eges,
 uel abundas potius, tamen hoc animo esse debes, ut nihil
 cures, quàm ut ante factum aliquod egregiū audiamus
 quàm futurum putaremus. Te uero admoneo tum bene-
 ficijs tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam
 ad quam à puero inflammatus fuisti, omni cura atq; in-
 dustria consequare, magnitudinemq; animi, quam ego
 semper admiratus sum, semperq; amaui, constanter ob-
 tineas, nec unquam inflectas cuiusquam iniuria. Illud te
 ad extremum & oro & hortor, ut tanquā poëtæ boni,
 & actores industrii solent, sic tu in extrema parte, &
 conclusione muneris, ac negotij tui diligentissimus sis.

Mitigatio
 exhorta-
 tionis.

A laude.

Obsecra-
 tio.

K S Quam

Plinius.

Quamobrem si me amas, quantum profecto amas: si dormis expergiscere, si stas ingredi: si ingrederis currere: si curris aduola. Hoc sit negotiū tuum, hoc otium, hic labor, hæc quies: in his uigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid, & excude quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te, alium atque alium dominum sortientur, hoc nunquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Scio quem animum, quod hor ter ingeniū. Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti uideberis alijs si tibi fueris. Quod te quoque ut facias, & hortor & moneo: memento quibus imaginibus onereris, quæ nomina, & quanta sustineas. Proinde dum suppetit uita enitamur, ut mors quàm paucissima quæ abolere possit, inueniat. Lusus uocantur, sed hi lusus non minorem interdum gloriam quàm seria consequuntur. Confugit in sinum tuum Respublica. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minus mirum uidetur, quod mortales istos caducosque titulos, aut depreceris aut temperes. Scis enim ubi uera principis, ubi sempiterna sit gloria: ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arces enim & statuas templaque demolitur, & obscurat obliuio, negligit carpitque posteritas. Contra contemptor ambitionis, & potestatis domitor, ac frenator animus, ipsa uetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime necesse est. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trahi

erabibus aut saxis nomen tuum, sed monumentis æterna laudis inciditur. Ibit in secula fuisse principem, cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, sæpius nulli decernerentur.

EXHORTATIO.

SED præsta te cum, qui mihi à teneris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. Hæc profecto uides quanto expressiora, quantoq; illustriora futura sint, cum aliquantum ex prouincia, atque ex imperio laudis accesserit.

Cicero.

Quam te ita gerere uolo, quæ per exercitum atq; imperium gerenda sunt, ut hæc multo ante mediare, huc te pares hæc cogites, ad hæc te exerceas sentiaq; id, quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime posse obtinere summum atque altissimum gradum ciuitatis: quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis aut sine causa suscepta uideatur &c. Teq; ad studium summæ laudis cohortabor. Est enim tibi grauis aduersaria constituta, & parata incredibilis quædam expectatio, quâ tu una re facillime uinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in ijs esse laborandum. Lib. IX. epistola, Duabus tuis, locos habet hortatorios, & item gratulatorios, circa medium et finem. Quam indicare malui, partem ne uolumen oneretur, partim quod gratiora sunt

quæ

Cicero ad
Atticum.
Dehorta-
tio, id est,
uniuersæ
uirtutis
memêto.

Adhorta-
tio ex obli-
quo.

quæ nobis ipsi decerpimus. Epistola lib. X. Quû ipsum
Furnium, aliquot habet locos exhortatorios. Item τῶν
τοῖς ἀγαθῶς μὲν ὀνείδεο, curaq; & effice, ut ab omni-
bus & laudemur, & amemur. Per fortunas tuas Cice-
ro, per liberos te oro & obsecro ne quid grauius de sa-
lute, & incolumitate tua consulas. Nā deos hominesq;
amicitiāq; nostram testificor, me tibi prædixisse, neque
temere monuisse. Quare si tibi tu, si filius unicus, si do-
mus, si spes tuæ reliquæ tibi charæ sunt, si aliquid apud
te nos, si uir optimus gener tuus, ualemus, eorum fortu-
nam non debes uelle conturbare, ut eam causam, in cuius
uictoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur
aut impiam cupiditatem contra salutem tuā habeamus.
Etiam atq; etiam Cicero cogita, ne te, tuosq; omnes fun-
ditus euertas: nec te sciens, prudensq; eò demittas, unde
exitum nullum uides esse. Quare quid est quod ego te
horter, ut dignitati & gloriæ seruias? Proponam tibi
claros uiros, quod facere solent qui hortantur neminē
habeo clariorē, quàm te ipsum. Te imitere oportet: tes-
cum ipse certes, ne licet quidem tibi iam tantis rebus ge-
stis, non tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non
est necessaria, gratulatione magis utendum est. Contis-
git enim tibi, quod haud scio, an nemini, ut summa seue-
ritas animaduersionis, non modo non inuidiosa, sed etiā
popularis esset: & cum bonis omnibus, tum in fimo cuiq;
gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset gra-
tularer

tularer felicitati tuæ, sed cōtigit magnitudine tum ani-
mi, tum etiam ingenij, atq; consilij. Quo factō, intellige-
re debes in te positam esse Remp. tibiq; non modo tuen-
dos, sed etiā ornandos illos uiros, à quibus initiū liberta-
tis profectum est. Tu quoniam Remp. nosq; conseruas,
fac diligentissime teipsum, mi Dolobella, custodias. Nūc
mi Attice, tota mente incumbere in hanc curam, magna e-
nim res est. Quam ob rē aduola obsecro, atq; cā Remp.
quam uirtute atq; animi magnitudine, magis q̄ euentis
rerum liberaſti, exitu libera: omnis omniū concursus ad
te futurus est. Fortē & liberum animum, quo & consul
& nunc consularis Remp. uendicaſti, sine constantia,
& æquabilitate nullum esse putaris. Nihil enim per se
amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat: quia neminē
magis decet, quā te Remp. amare, libertatisq; defenſo-
rē esse, uel ingenio, uel rebus gestis, uel studio, atq; effla-
gitatione omnium: Tute exuscita, ut eam ciuitatem, in
qua maxima geſiſti, liberam atq; honestam fore putes,
si modo sint populo duces, ad resistendum improborum
consilij. Quare magnum fac animum habeas, & spem
bonam. Cessator esse noli, et illud, γυνώσκειν σεαυτὸν noli pu-
tare ad arrogantiam minuendā solum esse dictū, uerum
etiam ut bona nostra norimus. Præterea meminerimus,
quanto maiori animo honestatis fructus in conscientia,
quā in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti-
debet: nec si casu aliquo non sequatur, idcirco quod glo-
riam

Cicero ad
Q. fratrem.

Plinius

riam promeruit, minus pulchrum est. Si uero qui beneficia sua uerbis adornant, non ideo prædicare, quia fecerint, sed ut prædicarent, fecisse creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente uanescit. Homines enim cum rem destruere non possunt, iactationem eius incessant. Ita si silēda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non sileas, ipse culparis. Multo deformius amittere, quàm non assequi laudē. Item lib. II. tota epistola, cuius initium: Hominem te patientem. Huiusmodi sententijs extimulamus animum laudis cupidum.

εἰς δῖωνος ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πατρίδος. Id est,

Vnum augurium optimum pugnare pro patria.

Ἀλκιμότερος ἔσθαι ἵνα τίς σε καὶ ὁ ψιγόνων εὖ ἔπη.

Strenuus esto, ut aliquis te etiā posterorū prædicet.

ἀνέρες ἐσὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ Διὸς ἰδὲ Ἀλκῆς.

Viri estis chari, recordemini autem Martis laboris.

Aeneid. 5. I, bone quò uirtus tua te uocat, i, pede fausto.

Nate Dea, quò fata trahunt, retrahuntq; sequamur.

Aeneid. 6. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito

Quàm tua te fortuna sinat.

Plinius. Fac aliquid dignū promissis. Difficilia quæ pulchra,

In magnis et uoluisse sat est.

Maeste hac grauitatis gloria Caesar.

DEHORTATIO.

SED ego te ut ad certam laudem adhortor, sic à di-
 nicatione deterreo: redeo que ad illud, quod initio
 scripsi, totius facti tui iuditiū, non tam ex consilio tuo,
 quam ex euentu homines esse facturos.

Cicero
 epist. fam.

COMMENTICIA MEA.

NON est affectanda gloria forti uiro, suapte uir-
 tute cōtento: sed hæc bene facta non aliter q̃ um-
 bra corpus consequitur. Non appetit laudē, sibi bene cō-
 scia uirtus eximia, sed hoc cōtingit illustrior ac uerior.
 Splendidus titulus, pater patriæ: sed hunc promeruisse
 pulchrius est, q̃ possedisse. Inter omnia tua, gentis q̃; tuæ
 decora, si mihi credis, erit hoc præcipue gloriosum, Tot
 egregijs facinoribus summa cum laude gestis, fac istum
 ceu colophonem addas. Arduum facinus ad quod te hor-
 tor, sed tuo genere, tuoq̃; animo dignū. Ab ista familia,
 ab ista indole, ab istis factis, nihil expectatur plebeium,
 aut mediocre. Omnia summa præstes oportet, si uelis
 maiorū tuorū ornamentis, si tuæ pristinae gloriæ, si cū
 de te expectationi respondere. Cogita te uersari in thea-
 tro longe frequentissimo, omniū oculos in te coniectos:
 quibus nunquā satisfacies, nisi summa cū laude perege-
 ris coeptam istius pulcherrimi facinoris fabulam. Ipsa
 uirtus abunde magnum sui præmium est. Non uiuit,
 qui uiuit inglorius. Non perit, qui moriens, honestam
 sui memoriam relinquit posteris. Vt omnia mors tollat,
 certe nominis honesti decus à rogo redditur illustrius.

Dehorta-
 tio à glo-
 ria petita.

Exercis

Hor. li. 3.
oda. ult.

Erexe-
ris, mihi crede, tibi monumentum ære perennius,
quod non liuor edax, non aquilo impotens, possit dirue-
re, aut innumerabilis annorū series, aut fuga temporū.
Onerant te tuorum imagines, non illustrant, nisi quibus
factis illi sibi nobilitatem pepererunt, ijs tu tuearis &
alas. Huc te uocat generis tui claritas, huc patriæ pie-
tas, huc ciuium tuorum nunc in tua uirtute sita salus: tan-
tum exeras istum uere magnum animum tuum, aderunt
fortibus ausis superi fauentes. Audaces adiuuat ipse
Deus. in re honesta, suus cuiq; animus Deus est. Nunc de
libera, utrum malis maiorum tuorum ornāmētis, tuisq;
laudatissimis factis hoc decus ac ueluti summam manum
addere, an generi tuo tenebras offundere: & quicquid
hactenus tot egregijs laboribus partū est gloriæ, semel
amittere. Nulla possessio difficilior aut tardius para-
tur, quā honestæ famæ, nulla citius amittitur. Si te nū-
la mouet tantarum gloria rerū, certe liberis tuis nullā
possessionem relinquere potes, uel speciosiore, uel pre-
ciosiore, q̄ huius facti nunq̄ intermorituram gloriā.
Vt leones et aquilæ, non cum quibuslibet feris belligerā-
tur, sed quasdam prædas, ut suis unguibus indignas con-
temnunt: ita tuum est, hoc facinus, quomāius est, ac dif-
ficilior, hoc maiore cum animo suscipere, uelut eximia
gloriæ materiam, eximiæ uirtuti seruata. Scio difficilio-
rimum esse ad quod hortor: nec ignoro uerū esse quod di-
ci solet, οὐ παντὸς ἀνδρός: sed aliquādo grauiora præ-
stitisti,

Aeneid. 1.

Idest. Nō
cuius
uir. pro
uerb.

stitisti, nec alius animus par tanto negotio. Si palma de dignatur cedere ponderi imposito, sed magis aduersus impositum nititur, sursum erigens sese, quanto magis oportet fortissimi uiri animum, ex ipsa negotij difficultate crescere. Non hæc scribo, quo te cessantem extimulem, sed quo sponte currenti calcar (quod aiunt) addā.

Non tam hortor ut ista facias, quam gratulor ultro Miriga-
tio. properanti, quò nostra uota tuam uirtutem uolebāt inuitare. Primum cogita, quid deceat Germanum, deinde quid Saxonem, deinde quid Alberti nepotem, postremo quid Philippum. Duplicē sustines expectationem nimirū ut laudatissimo patri Philippo Philippus, et eximio fratri, cui succedis, respondeas. Nobilitas uera, non aliunde quam ex egregijs factis nascitur. Hæc ipse tibi præstare potes. Quid suspicis uetusta stemmata? Quin ipse tibi paras imagines? pulchrius erit decus, cuius autor fueris, quam cuius hæres. Quanto pulchrius est, te tuis maioribus, tua uirtute prælucere, quàm in alienæ laudis hereditatem uenisse?

Probrum ignauia quorundam nuper acceptum, tua uirtus tuaque uigilantia sarciat oportet. Proxime acceptam cladem omnes fortune imputabunt, si nunc declararis, quantum in bello ualeat fortis et infractus animus cum eximia prudentia coniunctus.

Nihil magis nostrum est, quam quod nobis nostra paratur industria. Hoc tibi præstat ista pectoris uirtus,

L ut

Vergil. 9.
Aeneid.
Maeste
puer.

Epiphona.

ut audeas: hoc patriæ pietas, ut uelis: quod reliquum est
dabunt superi, & pietatis fautores, & honestæ uirtutis
prouectores. Maeste istius animi esto. Istiusmodi stu-
dijs ad nominis eternitatē grassare. Eia maeste uirtute.
Sic sic itur in cœlū. Age fortissime iuuenis, ne defatiga-
re, ne conuiesce, donec pulcherrimis gestis honestissi-
mum finem imposueris. Maxima studij pars tibi iam de-
cursa est: hoc alacrius ad metam propera, quo propior
es. Nihil est tam arduū in rebus humanis, quod non effi-
ciat, si sibi imperarit animus, ut magnopere uelit. Quæ
res primū deos, ac diuos fecit? nōne præclara in Rēp.
merita? Quid enim deo similis, quàm excelsus ani-
mus, uel gratis de uniuerso mortalium genere bene me-
reri studens? Magnificentius est, amplissimos honores
promeruisse, quàm obtinuisse. In magnis et uoluisse ma-
gnum est. In rebus præclaris etiam conatus in magna
laude ponitur. Quum haftenus in campo gloriæ præ-
curreris omnes, hic tui similis sis oportet. Si quid in
te generosa mentis, si quid paternæ indolis, si qua scin-
tilla pietatis in patriam, si quid consilij, si quid constan-
tis animi, si quid masculi roboris, si quid heroicæ uirtu-
tis, id totum nunc expromas oportet. Non poteris in
hoc laudis cursu defatigari, si spectes quæ præmia tibi
sint proposita. Perge infracto animo, quā cœpisti, no-
menq; tuum immortalitati commenda. Verum decus nō
in opibus sed in uirtute positum est. Bene collocauit, quæ
patriæ

patriæ uitam impendit. Te unum spectant oculi ciuium tuorum. Tuis humeris innixa est patria. Illi despondunt animum, nisi cum præstiteris, quem semper esse iudicarunt. Hæc ruitura est, si te subduxeris. Cogita laborem esse breuem, felicitatem ad quam properas esse perennem. Ardua est, iuxta Hesiodum, uia, sed in uertice manet inestimabile præmium. An aliquid durū uideri debet, quo paratur æterna felicitas? Ne specta, quid hic aut ille interim de te loquatur, sed quid tota posteritas semper sit loquutura. Vere regium, magniq; animi est, male audire, cum bene feceris. Inuidiam maleuolorum, gloria benefactorū obrue. Pulcherrimū uindictæ genus est, inimicum benefactis ad suspendium adigere. Inuidorū latratus, uelut ignauorū canum negligere. Illud uide, quò te bonorū consensus prouocat. Malis placuisse tam turpe est, q̃ ob turpia. Enitere ut his placeas, qui bonis placent omnibus. Asina per medios ignes succurrit suo foetui, & uir fortis destituet patriam periclitantem: cuius pars sunt & liberi? Parua & exilia sydera, ualidorum exortu obscurantur, sed tu non potes magis illustrare progenitorum tuorum gloriam, q̃ si ad istum modum famam illorum obscures. Eò perge, non quò te reuocat mundus, sed quò te uocat Christus. Ante remotatur difficultas, ubi cælum promittitur? An diffidis, ubi fautor & adiutor est Christus? An dubitas de præmio, ubi promissor est Deus? Non agnoscet beneficium

Simile.

Adhorta-
tio ad lire-
ras.

tuum ætas tua. Atqui istud demum est animo excelso di-
gnum. Nullum beneficij genus heroicis animis dignius,
quàm quod erogatur in posteros. Sudoribus emuntur li-
tere, sed pariunt immortalitatem. Vigilijs parantur,
sed semel parte nunquã amittuntur. Serius contingunt,
sed ubi contigerint tutissima simul & perennis est pos-
sessio. In alijs egregie gestis, magna laudis portio fortu-
næ deceditur, nonnullam & hi sibi uendicant, quorum
opera res peracta est, huius facti gloria in solidum tua
erit. Summam de te spem concitasti, non est tibi commit-
tendum ut hanc sefellisse uidearis. Genus, indoles, pru-
dentia, animi sublimitas, pristina decora, miram quandã
de te concitarunt apud omnes expectationem: hanc fal-
lere turpissimũ fuerit, æquare necessarium, uincere pul-
cherrimum. Si uoles cogitare, quid te dignum, sic te ge-
ras in ista prouincia, ut qui in eadem ante te, non medio-
cri cum laude uersati sunt, tui comparatione magnam
laudis partem amittant: neq; quisquam exoriatur, qui
tibi ausit succedere. Fac ita te geras in isto magistratu
ut & autoritate tua successorì tradas augustiorem, &
integritate uigilantiaq; difficiliorem. Cogitato tecum,
quicquid est istud laboris, quod percipiendæ iuris pru-
dentia datur tribus, aut ad summum quatuor annis ab-
solui: ceterum honorem in omnem usq; uitam te comita-
turum. Labor abit, honestas manet: Labor breuis, glo-
ria immortalis. Alij tot annos desudant, per terras, ma-
riaq;

Adhorta-
tio ad iu-
ris studiũ.
Gel. li. 16.
cap. 1.

riaq; uolitant, ut rem familiarem augeant, te pigebit ad
 paucos annos honestissimis studijs incūbere, quo tibi si-
 mul & rem, & dignitatem pares? Honos alit artes, ut
 scripsit Cicero: & hoc tibi calcar non mediocre debet
 addere, quod is princeps nobis contigit, sub quo nemo
 gratis uirtutē colit. Quidā ita propagant nominis tui
 memoriam, at nullum monumentum fidelius custodit ho-
 minis famam, q̄ si benefactis nomen tuum in sculpas ani-
 mis hominum, hoc est, si ingenij monumentis, non solum
 de tua patria, uerum etiam de cunctis nationibus: non so-
 lum de tuæ ætatis hominibus, uerum etiā de posteris bene
 mereris. Vide etiam atq; etiam necubi dormites in hoc
 opere. Magni refert, unde famam aspiceris. Expedit
 omni cura perpolitum esse, per quod primum innotescere
 uis populo. Posteaquā semel bonarū literarum pa-
 trocinium suscepisti, non oportet de gradu cadere. Vi-
 des cū cuiusmodi monstris res est, prorsus Hercule quo-
 piam est opus. Eum nemo melius præstabit uno te. Obte-
 stor te per nostram amicitiam, per utriusq; salutē: nam
 mea, nisi te incolumi nō cōstiterit, ne te periculoso nego-
 tio admisceas. Vel hircus Aesopicus te doceat, ne te cōij-
 cias temere in negotiū, unde cum uoles, non possis temet
 ipsum extricare. Facilis descensus Auerni, sed reuocare
 gradum, perdifficile est. Si tibi uilis est tua uita, uxo-
 ris ac liberorum te moueat calamitas. Sine his tu perire
 non potes, cum ex te uno pendeant omnes. In te omnis

Dehorta-
tio.

Aeneid. 6.

domus inclinata recumbit. Hanc tua prudentia, tua uigilantia, tua fortitudine fulcias oportet, alioqui collapsuram. Tu inuictō animo, quod honestissimum iudicabis sequere. Optimæ causæ fauebunt & numina.

EXHORTATIO MEA.

Cogita quanta factum istud laus & gratulatio sit
 oscuturā. Quid multis? sic te numeris omnibus
 uirtutū absolutū præsta, ut inimici uituperare te nō pos-
 sint, nisi simul laudēt. Illud noctes diesq; tecum cogita,
 Georg. 3. Tentanda uia &c. quo te quoq; possis Tollere humo, uictorq; uirū uolita-
 ro per ora Quis nō exosculetur istam eximiā indolem?
 Quare te etiam atq; etiam hortor, ut quod tibi maiores
 prætulerunt, tu posteris præferas. Tu uel unus efficere
 potes, ne prorsus uerū sit, quod uulgo iactatur nobiles
 nostros, nihil habere in domibus suis pulchrum, nisi ima-
 gines: Hortantur te uno ore amici omnes, ut magno sis
 animo, utq; omnia summa speres. Hoc utilissimum iudi-
 cato, quod est cum honestate coniunctum.

DEHORTATIO MEA.

Sic habeto rationem dignitatis, ut memineris salus
 tis. Fama egre quidem restituitur sed restituitur ta-
 men. Vita semel amissa nunquā recuperatur. Stultū est
 cum eo contendere, cui par esse non possis. Qui certat
 cum eo, quē non potest uincere, quæso quid aliud q̄ irri-
 tat crabrones? Frustra nitendo, nihil aliud quā odium
 querere, an non extremæ dementiæ est? Si aduersus na-
 turam

turam tuam niteris nihil aliud quam cum dijs pugnaue-
ris: & sis res ea successerit gigantibus. Quanto cū pe-
riculo tentantur ea quæ uires nostras superant, Phaeton
tis, Icarī, & gigantū fabula te docere poterit. Quam
non tutum sit audacem esse erga potentes & armatos,
Adonidis interitus docere nos debet.

De Phae-
tōte Oui.
li. i. meta.
De Icar. 8
De Ado-
nid. 10.

QVIBVS RESPONDENDVM
exhortatori.

CVM ego id ipsum destinassem, addidisti calcar spō
te currēti. Video quā faueas gloriæ meæ. Itaq;
dabo operam, ut non solum iuditio de me tuo, uerum et
tiam studio satisfaciam. Quanquā ipsa res iamdudum
inflammaret animum meum, tamen non mediocre calcar
addidit tua tam amica exhortatio. Utinam fortuna, &
meo animo, & tuo studio respondeat. Non alia ratione
poteras me magis deterrere, quā me conatus es in-
citare. Ais quicquid præscripsero, omnes habituros
oraculi uice. Absit ut in negotio tam periculoso, meam
autoritatem quisquam sequatur. Strenue tu quidem suf-
fundis aquam, quod aiunt, sed mihi magis opitulatore
opus est, q̄ hortatore. Quin ipse capessis ad quod me in-
stigas? Si uideres uires meas esse pares negotio, nihil es-
set opus, qui adderet animum. Animi satis est, si tantum
demisset uirium. Næ tu equum, quod aiunt, in campum
prolocus. Te quidem autore nihil non audebo. Iste tuus
an mus tam feliciter ominans, mihi fuerit auspicij uice.

Prouerb.

Nutantem animum, tua exhortatio totum impulit in curam huius negotij. Omnis iacta sit alea. Nos tuis auspicijs, rem fortiter aggrediemur. De exitu uiderint superi. Nos quod in nobis est, fortem & erectum animum prestabimus. Age, nos uela uentis pandemus. Tantum ut fortibus ausis aspirent superi. Vtinam, quemadmodum addis animum, ita possis & successum rei dare. Tanti est apud me tua autoritas, ut te autore non dubitem uel in medio saltare foro. Quis tam est Thersites, quem ista tua tam ardens oratio non faciat uirum? Acres stimulos addidit tua exhortatio, sed iam currenti, ut aiunt. Quod mea sponte faciebam, id tuo hortatu multo faciam alacrius. Vt forti militi tubæ sonitus ad prælium addit animos, ita tua exhortatio me satis iam animatum, reddidit alacriorem. Vt qui monet quasi adiuvat, quemadmodum ait Plautus, ita qui hortatur, qui acclamat, qui applaudit.

Homer.

Illiad. 2.

Adagium

Thersif. facies.

In Curcu.
act. 3. sce.
ulti.

DE EPISTOLA SVASORIA.

Iam ad suasorium genus ueniamus, quod quidem ab illo superiori non admodum abhorret. Nam ut illic, ita hic quoque laudem, spem, expectationem, cohortationi nonnunquam admiscemus. Complectitur autem hoc genus uarias epistolarum species, quas separatim tractabimus. Nam & qui petit suadet, & qui commendat, & qui consultat, & qui monet, & qui consolatur. Suasoriam igitur epistolam hoc pacto licebit instituire. Si res postulabit capitane

Quibus par
tibus con
stet suaso
ria episto
la.

captanda paucis est beneuolentia. Id quemadmodum Exordiu.
 fieri conueniat, à rhetoribus diligēter monstratum est.
 Deinde narrationem subiiciemus, in qua omnia ad sua Narratio.
 dendum accommodabimus, & tanquam argumentorum
 semina iaciemus. Deinde si res ipsa partes in se conti- Diuisio.
 nebit, eas cum diuisione proponemus. Quod si simplex
 erit, ipsi nostro ingenio diuisionem faciemus, & ratio-
 num capita, à quibus potissimum sumus suasuri, sub di-
 stributione, ut diximus, enumerabimus. Deinde singulas Confutatio.
 rationes uarie, copioseq; tractabimus. Si quid uehemen-
 ter nostræ rationi uidebitur officere, id statim in princi-
 pio destruemus: aut ut quicque inciderit, ita confutanda
 erit. Sed de rationū inuēctione prius, postea de earū
 tractatione præcipientur. Sumuntur autem rationes ab
 his potissimum partibus, honesto, utili, tuto, iucundo, fa- Enumeratio
 cili, necessario. Honestum autem diuiditur in rectum & par-
 tiū, à quibus
 laudabile. Rectum in uirtutē & officium. Virtus in pru- confet.
 dentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Pruden- Partes à
 tia in intelligentiam, memoriam, prouidentiam. Iustitia quib⁹ sua-
 in naturam, consuetudinem & legem. Natura in religio- detur.
 nem, pietatem, gratiam, uindicationem, obseruatiam, ue-
 ritatem, pactum, par, iudicatū. Fortitudo, in patientiā,
 magnificentiam, fidentiam, perseverantiam. Temperan-
 tia, in continentiam, clementiam, modestiam. Honestum
 est, quod propter se est expetendum. Rectum, quod cū
 uirtute sit & officio, Virtus est animi habitus, rationi

L S consentas

consentaneus. Officium est uirtutis, ad unamquamque personam accommodatio. Id sumitur ab etate, scientia, dignitate, professione, alijsq; circumstantijs, ut aliud est officium militis, præceptoris, discipuli, consulis, prætoris, nobilis, plebei, obscuri, senis, iuuenis, docti, indocti, uiri, fœminæ, coniugati, cœlibis. Quæ quidem officia pro loco, tempore, & rerum conditione uariantur. Prudentia est rerum multarum memoria, & usus complurium

Memoria.

Intelligentia.

Prouidentia.

Iustitia.

Natura.

Religio.

Pietas.

Gratia.

Vindictio.

Obseruãtia.

Veritas.

Consuetudo.

Pactum.

Par.

Iudicatiũ.

negociorum. Memoria est, per quam animus præteritis repetit. Intelligentia est, per quæ ea quæ sunt, perspicimur. Prouidentia est, per quam futurum aliquid uideatur, ante quàm fiat. Iustitia est æquitas, ius unicuique tribuens, pro dignitate cuiusque. Natura ius est, quod nobis nõ opinio, sed quedam uis innata inseuit. Religio est uis insita quæ deorum metu, & ceremonijs hominem ducit. Pietas est in parentes, aut patriam aut alios sanguine iunctos officium. Gratia est officiorum, honorum & amicitiarum memoria, & remuneratio. Vindictio est, quæ uim, & contumeliã defendendo aut ulciscendo propulsat, per quam peccata punimus. Obseruantia est, per quam etate aut sapientia, aut dignitate aliqua antecedentes ueneramur: Veritas est, quæ nos mouet ut res sicuti est & sicuti scimus dicamus. Consuetudo ius est, quod sine lege propter uetustatem, æque ac si legitimum sit, usitatum est. Pactum est, quod inter aliquos conuenit. Par est, quod inter aliquos commune et æquale est. Iudicatum

catum

eatum est, de quo alicuius uel aliquorum sententia iam
 constitutum est. Lex ius est, quod aut populi, aut impe- **Lex.**
 ratorum iussu constitutum est. Fortitudo est rerum ma- **Fortitudo**
 gnarum appetitio, & rerum humilium contemptio, &
 laborum cum utilitatis ratione perpeſſio. Magnificen- **Magnifi-**
 tia est rerum magnarum, cum ampla animi cogitatione **centia.**
 administratio. Fidentia est per quam animus in magnis **Fidentia.**
 & honestis rebus multū in se fiduciæ certa cum spe col- **Patientia.**
 locauit. Patientia est rerum arduarum, ac difficilium
 honestatis, ac utilitatis causa, uolūtaria, et diuturna per-
 peſſio. Perseuerantia est in ratione bene considerata, sta- **Perseueran-**
 bilis & perpetua permansio. Temperantia est rationis **tia.**
 in libidinem, atque alios non rectos impetus animi, fir- **Temperan-**
 ma, ac moderata dominatio. Continentia est, per quam **tia.**
 cupiditas, consilij gubernatione regitur. Clementia est, **Continen-**
 qua animi temere in odium concitati, comitate retinen- **tia.**
 tur. Modestia est, per quam pudor honestus, claram & **Clemētia.**
 stabilem comparat auctoritatem. Hæc sunt quæ honesta **Modestia.**
 appellantur, propter se expetenda. Quæ his autem
 contraria sunt, turpia nominantur, & propter se sunt
 fugienda. Et quoniam uirtutibus uitia sunt finitima, nō
 difficile erit, quamuis rem uel ad laudem, uel ad repre-
 hensionem retrahere: id quæ uel à nominis depraua-
 tione, uel ab aliqua circumstantiarum. Sed hæc rhetor-
 rum sunt, & ex eorum præceptis mutuanda. Laudabile **Laudabile**
 est,

Vtile.

Bona tri-
plicia.

est, quod conficit honestam & presentem, & sequentē
cōmemorationem. Id ex officio & uirtute nascitur, ne
que unquam ab honesto separatur. Vtilitas in conserua
tione presentium, & comparatione sequentium com
modorum, & in eorum quæ his sunt contraria, euitatio
ne consistit. Commodorum uero, quæ & bona appellantur,
quædam sunt corporis, ut forma, uires, facultas, &
eiusmodi: quædam animi, ut docilitas, celeritas ingenij,
memoria felix, bonitas naturæ & indolis. Ad hæc quæ
nostra paramus industria, eruditio, magnanimitas, tem
perantia, ac ceteræ uirtutes, quædam fortunæ, ut hono
res, magistratus, opes, amici, & eiusmodi. Horū ut quic
que tractandum sit ne sim prolixior, à rhetoribus peti
iubebo. Tantū argumentandi formas annotabo, quæ rhe
tori conueniant: nā eas quas in tres figuras digessit Ari
stoteles, magna ex parte frigent, etiam in philosopho
rum scholis. Quanquam hanc partem non reperi in ex
emplari, quod apud me fuit manu descriptum. Atq; in
ter cognoscendum planè cōperi, hoc ab alio quopiā as
sutū fuisse, q̄ nactus sit hæc in schedis meis, ex rhetorū
præceptionibus, in alium quempiam usum decerpta. Nō
refecimus tamen, quod in his magis desideraremus ap
ptam tractationem, quàm utilitatem.

DE COMPLEXIONE ET CAE
teris argumentationum oratoriarum
generibus.

Coma

Dilemma.
Exempla.

Complexio est, in qua utrumuis concesseris, reprehenditur. Vnde, si tibi bonus præceptor fui, quid insectaris bene meritum? sin malus, cur reuocas? Poëtas desine calūniari, quos si ipse didicisti, cur in alijs reprehendis, quod ipse feceris? sin, quod magis credo, non didicisti, cur quod ignoras calumniaris? Pater si maritum improbum noueras, cur me illi collocasti? si probum, cur distrabis? Gabinium admonendum non censeo, nā si probus est, non est reprehendendus: sin improbus, admonitionem tuam contemnet. Miserum est habere uxorem: nam si formosa sit, metu angeris: sin deformis, hoc ipso miser eris, quod deformem habes. Si meministi, obtundam, sin obliui es, quum re nihil egerim, quid uerbis efficere possim? Stultum est, cuiquam absenti obrectare: nam si amicus est, cur præsentem potius non admones? sin inimicus, cur odium eius irritas, & illi nihil nocēs? De futuris euentis angere metu non debemus: etenim si bona sint, frustra metuimus: sin aduersa, infelicitatem duplicamus. Deprauata autem complexio dicitur, quā aut utraque pars, aut altera conuerti potest, & in aduersarium retorqueri: ut illud apud Aulum Gellium: Intendo tibi litem: si persuafero me nihil debere, non reddo mercedem, quia persuaasi: sin minus persuafero, nihil debeo, neque enim didici artem. Sic utraque pars conuertitur: Si persuaferis te nihil debere, dabis, quia didicisti artem: sin minus persuaferis, rursus accipiam, quia non persuasisti.

De falsa
complexione.
L. 3. ca. 10.

Aliud exē
plum.

sisti. Accusandus omnino non est: nam si ueretur, quid cum accusas, qui probus est: si non ueretur, quid eum accusas, qui id parui aestimet? Inuerte partem priorem: imò si ueretur, maxime est accusandus, ut corrigatur. Inuerte posteriorem si: imò si non ueretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus. Complexio, quæ ex oppositis partibus constabit, refelli non poterit, ut hæc: Non sum accusandus si aliter euenit quàm putauī. Nā si scies bas id nō profuturum, tu potius es accusandus qui quod Reipublicæ utile uidebas, præsens conticuisti: sin nesciebas, nec hic sum accusandus, cum & tu eiusdem futurorum inscitie reus sis. Enumeratio est, in qua pluribus rebus expositis, ac cæteris infirmatis, una reliqua necessario confirmatur, hoc modo: Si illum ab hoc dicis occisum, quum sine caussa nunquam suscipiatur malificium, necesse est, aut metu, aut odio, aut spe alicuius commodi, aut amici alicuius gratia ab hoc esse occisum: sed neque odium, neq; metum, neque spem intercessisse, neque ad amicum aliquem mortem eius pertinere, probare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non esse occisum.

De enumeratione.

ALTERVM EXEM

plum.

Quoniam hunc fundum constat meū fuisse, quem tu nunc possides, necesse est aut hereditate tibi obuēnisse, aut te uacuum occupasse, aut hunc emisse, aut usu tuum fecisse, aut certe me inde uidecisse. Me uiuo, mea res heredi

hereditate tibi obuenire non potuit. Emptio nulla profertur. Vacuum, quod meum fuisse constat, possidere non potes: usu tuum non fecisti. Relinquitur igitur, ut ui me à mea possessione deieceris: Hec argumentatio confutatur, si aut unum aliquod membrum, quod ab aduersario præteritum erat, profertur: aut si unum quipiam ex his quæ prolata sunt, falsum ostenditur. Vt si dicat eum agrum sibi datum esse, quod ille in enumeratione præterierat: aut si emptionem proferat, quod aliter in enumeratione negarat. Simplex conclusio, est argumentatio, in qua ex eo quod antecedit, aliquid consequi necesse est, hoc modo: Si hunc hominem in provincia constat fuisse occisum, ab hoc qui tum Romæ fuit, occidi non potuit. Item: Spirat, igitur non est mortuus. Perit, igitur cum uiro concubuit. Cum uiro concubuit, igitur uirgo non est. Homo est, igitur animale est. Poëta nouit, igitur didicit. Hæc argumentatio confutatur, si non coherere consequens ostenditur: ut, Si mater est, diligit filium. At Medea (dicet aduersarius) filium interfecit. Poëta est, igitur lasciuus. At Prudentius continentissimæ uitæ fuit. Sunt enim quedam, quæ probabiliter quidem, ac iuxta sensum communem, sed neque necessario, neq; perpetuo consequuntur. Ferè fit, ut iuuenes illaquentur amoribus, sed reperiās castissimis moribus præditos. Aut quod antecedit negabitur: ut si in primo exemplo dicat aduersarius, cum non Romæ,

Confutatio enumerationis.

De simplici conclusione.

Romæ, sed in prouincia fuisse. Subiectio est argumentatio, in qua quærimus, quid pro aduersario, aut contra nos dici possit. Deinde p singulas interrogationes prospere subiicimus rationes, quibus id quod dictum est, non ita esse ostendimus, hoc modo. Quæro igitur, unde iste ex tenui, tam pecuniosus sit factus? patrimonium amplum relictum est? At patris bona uenierunt. Hæreditas aliqua obuēnit? At à suis exheredatus est. Ex mercatura q̄ agere constituit, quæstum maximum consequutus est? At ex ea re, quæ habere uidebatur, omnino amissus sit. Quare si his rationibus locupletatus non est, aut illi aurum domi nascitur, aut unde non oportuit surripuit. Numeratur hæc argumentatio & inter exornationes. Nam quatenus aliquid colligimus, argumentatio est, quatenus ornatam conficit orationem, exornatio putatur. Neq; tantū ad concludendū adhibetur, quum non minus habeat dignitatis, hoc modo: Quid faciā miser? taceā? instigem? purgem me? laterem lauē. Reprehenditur hæc argumentatio, ut enumeratio: à qua non multum differt, si aut aliquid prætermisum ostenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis. Oppositio est argumentatio, in qua ex opposito propositionis, ad ipsam propositionem reuertimur, hoc modo: Si eo tempore, quo hunc hominē in prouincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquitur à me occisum non fuisse. Hæc propositio est, cuius oppositum sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominem

in

De opposi-
tione.

in prouincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquitur à me occisum non fuisse. Hæc propositio est, cuius oppositum sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, in prouincia fuisset, à me occisum suspicari poteratis: nunc autē, quum eo tempore in prouincia non fuerim, nihil est, quod hominem à me occisum suspicemini.

ALIVD EXEMPLVM.

Oportet nouo exemplo contra Cimbros Caium Marium imperium continuare. Nam si pax esset, & nullus nos ad nouas cogitationes cogeret, liceret autem facere quæ uolumus, nunquam nobis Quirites nouandum aliquid dicerem contra exempla atque instituta maiorum. Contentus enim essem moribus his, legibus, eaq; consuetudine, quæ nobis à patribus tradita est. Nunc autem cū bellum acerrimum sit, & hostes Italiam deuastent, quotidieq; propius ueniant, ac iam urbi imminere uidentur, is qui omnibus imperatoribus antecellit Caius Marius, uel contra instituta ciuitatis (silent enim leges inter arma) ut nos liberet, nouo quodam exemplo, hoc etiam anno consulatum ac imperium contra Cimbros accipiet. Etenim quæ non faceremus, si pax esset, hæc nobis cum bellum sit necessario suscipienda uidentur.

Redit ad
primam
propositio-
nem.

ALIVD EXEMPLVM.

Non ab insignibus modo, uerum etiam à leuissimis uitjs nobis temperandum est. Nam si nulli nobis essent ini-

M mici,

Hæc pro-
positio est
oppositi.

mici, facile istis uitij ignoscerem, quæ & humana sunt
& ipsa ætate penè excusantur. Nunc autem quum in di-
gnitate uitæ constitutus, à pluribus inuidis & malicio-
lis obserueris, dandam tibi operam censeo, ne uel in mi-
nima culpa deprehendi queas.

ALIUD EXEMPLVM.

Grauißime omnino istam iniuriã feram necesse est,
quæ si mihi ab alieno quopiam, de quo nihil essem bene
meritus, obiecta esset, æquiore animo ferrem, liceret es-
nim inimicum ulcisci, & simplex uulnus eßet. Nunc au-
tem quum ab eo hanc contumeliam acceperim, qui cum
summa mihi familiaritas fuit, & in quem tantum officio-
rum contuli, quantum in alium neminem, non molestissi-
me ferre non possum. Duplicatur enim uulnus, quum in-
iuriæ ingratitude summa additur, & cum, quo amico
sum usus, sine summa turpitudine non licet ulcisci.

ALIUD EXEMPLVM.

Haud æquũ est, ut tibi meam operam sine fructu cõ-
modem. Nam si referendi facultas tibi deesset, uoluntas
prompta adesset, uoluntate contentus essem. Nunc au-
tem quum sis opulentissimus, & id tibi supersit, quod mi-
hi deest, haud par est, te gratis meum officiũ postulare.

Violatio.

Violatio, quam Græci Βίωσις appellant, est argu-
mentatio, in qua ex aduersariorum ratione, nõ id quod
ipsi uolunt, sed quod nobis utile est, sequi demonstra-
mus. Hæc in consutatione solum adhibetur.

Exemplum.

EXEMPLVM.

Non est ducenda uxor, Ratio, eo quod ex connubio, in orbitatem & luctum incidamus. Imò eo maxime est uxor ducenda, quæ filijs alijs procreatis, luctum orbitatis à nobis expellit.

ALIVD EXEMPLVM.

Non sunt legendi poëtæ, demulcent enim legentis animum, & alliciunt. Imò ob id ipsum sunt legendi, quia demulcent animum.

ALIVD EXEMPLVM.

Nihil est magni tentandum cuiquam, eo quod brevis sit hominis uita. Imò tanto magis aliquid egregij tentandum erit, ut quum diu uiuere non possimus, aliquid relinquamus, quo nos uixisse testemur. Et iterum: Dammandus est, occidit hominem: imò præmio donandus, quia tyrannum hominem occidit.

Inductio est argumentatio, quæ rebus non dubijs cōcessis, propter similitudinem, rem quæ dubia erat, comprobatur. Dic mihi prætor, uarijs sententijs pugnandum, nec ne, si illo die inter nos dissensissemus, utrius sententiæ staretur? Nō est dubiū, inquis, quin consulis. Quod si diuersa fuissent auspicia, & mea quidem pugnandum eo die significassent: tua, quiescendum: meis ne auspicijs pugnandum fuisset, an tuis quiescendum? Meis scilicet, quia consul fui, parendum dices. Age uero, si meis auspicijs mea sententia, pugnatum prospere est, æquum ne ti

De inductione.

bi uidetur, eum honorem ex ea re assequi, cuius nec sententia, nec auspicijs quicquam actum est?

ALTERVM EXEMPLVM.

Dic mihi senex ingratiſſime, ſi nihil in te beneficij collocassem, num tu me iniurium uocasses? Non, inquit, Neque enim iniuria uideri poteſt, ſi nihil de eo benemerearis, cui nihil debes. Nunc igitur quum ultro plurimum in te officij contulerim, non æquum eſt te mihi succenſere, quod bene facere deſierim, qui succenſere non poteras, etiam ſi nunquam bene facere cœpiſſem.

De collectione.

Collectio eſt argumentatio, quæ rationibus & expolitione abſoluitur. Hæc in quinque partes diſtributa eſt. proſitionem, rationem, rationis confirmationem, expolitionem, & conſuſionem. Proſitio eſt, per quam ſummatim oſtendimus, quid ſit, quod probare uolumus: Ratio eſt, quæ demonſtrat uerum id eſſe, quod propoſuimus uno aut pluribus argumentis. Rationis confirmatio quæ rationem expoſitam corroborat. Expolitio eſt, quæ rei locupletandæ & honeſtandæ cauſa ſumitur. Conſuſio eſt, quæ poſtremo diſſuſius dictas breuiter colligit partes argumentationis.

EXEMPLVM.

Proſitio.

Quoniã breuiter docui, iudices, qua de cauſa ſemper Vlyſſes Aiaceſt extinctum uoluerit, nunc quid uobis impedimento ſit, quin eum ab hoc interfectum uel hac luce cla-

ce cla-

ce clarius uideatis: potuisse quoque quod uoluerit facile
 perficere, quàm breuissime ostendam. Nam is quum si
 ne socijs acerrimum uirum uideret, tum demum cogita
 uit posse eum incautū opprimi. Etenim quum arborum
 frequētiam prospectum omnem eripere uideret, tum eū
 securum, alijs cogitationibus occupatum, non ante quicquam
 aduersi suspicaturum arbitrabatur, quàm ei gladium
 occultus insingeret. Itaque solitudo loci, obscuritas,
 insidiæ præparatæ ac dolus, acerrimi, & capitalis inimi
 ci nihil metuentis, solitudo et securitas, potestatem inte
 rimendi fortissimum uirum, deterrimo omnium atq; per
 fidissimo præbuerunt. Non credat hoc quisquam nisi cō
 stet nihil esse Vlyssis animo sceleratius, atq; improbius.
 Cuius rei indigna mors Palamedis præclarum testimo
 nium est, quum singularis prudentiæ uirum dolo atque
 insidijs confusus, uel publico iudicio superare posse spe
 rauerit. Quod si non in syluis, neque in solitudine, sed
 celeberrimo loco, cunctis spectantibus, publico iudicio,
 sapientissimum hominem superare posse credidit, quan
 to magis solum, atque incautum, idq; in latebris interire
 mere posse sperauit: præsertim quum Palamedis iniusta
 nex animum ad maius facinus audendum accenderit.
 Quare si syluam, si solitudinem, si illum inermem, incau
 tum, hunc præmeditatum hæc omnia, paratumq; fuisse
 intellexistis, nolite amplius dubitare, iudices, Aiacem ab
 Vlysse occidi potuisse.

Ratio.

Confirmatio.

Expositio

Cōclusio.

Propositi-
tio.

Ratio.

Confirma-
tio.Expoliti-
tio.

Conclusio

Nihil dementius est, quàm de improbo homine bene mereri. Quisquis enim id facit, suo officio, suoq; sumptu hostem sibi facit eum, quem neque amicum, neq; inimicum habere licuit. Nam si eum suis officijs nullis deuinxisset, nihil cum improbo commercij fuisset. Nunc quum is ei se deuinctum sentiat, cui gratias referre nolit, cui debitorem uideri pudeat, necesse est, ut eiusmodi hominem extinctum uelit, ne sit, cui debere superbissimus simul & ingratissimus homo uideatur. Id si cui obscurum uidetur: Trebonij hominis innocentissimi casu, liquido poterit intelligere, qui quum Varum senem, omnium quos terra sustinet, ingratiissimum, amicum etiam habere potuisset, si nihil de eo meritus esset, cum suis summis beneficijs, acerrimum effecit inimicum. Itaq; quanto se deuinctiorem illi intelligit, cui homo superbissimus minime uelit, tanto diligentius in eius perniciem incumbit. Quis eum hominem sane mentis iudicaret, qui latroni gladium quo ipsum iugularet, ultro ministraret? Nihil plus sapit is, qui improbum et ingratum demerens, causam illi præbet, cur se perditum uelit. Quare cum nostro beneficio summum malum nobis parari intelligamus: & quemadmodum amico nostro cesserit, uideamus, in ipso Oreste uidebimur insaniore, si posthac improbum hominem nostris beneficijs demereri uelimus.

ALIUD EXEMPLVM.

Sapientis

Sapientis est famæ suæ longe diligentius, quàm opibus suis, non minus uero diligenter quàm uitæ consulere. Minus siquidem damni, & incommodi accipit, qui pecuniam, aut etiam uitam amittit, quàm qui famam.

Propositio.

Ratio.

Pecunia enim amissa sarciri potest, fama semel amissa, in integrum restituitur nunquã. Et uita quidem corporis, quum certos à natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama uero hominis quæ

Confirmatio.

est altera, & potior uita nostra, etiam post cineres & rogum superest. Vitam igitur quisquis eripit, rem adimit, qua nullo etiam auferente, diu frui non poteramus.

At famam qui eripit, re immortalis, & pulcherrima nos spoliât. Quod ueteres recte intellexisse mihi uidentur, qui nō pecuniam modo, uerū etiam uitam ipsam effundere non dubitabant, quo nomen suum quàm maxime prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, ut postq̃ se fama spoliatos uiderent, ne causam quidem esse putarent, cur diutius in uita manerent. Adeo granius famæ, quàm uitæ dispendium iudicabant. Quod si homines

Expolitio.

ijs rebus maxime timere uidemus, quæ cum sint præciosissimæ, facillime tamen perduntur, ac difficillime restituantur: sapiens existimandus non est, qui famæ, quæ neque restitui potest semel amissa, & qua nihil habet homo præciosius, non multo diligentius consulendum putat quàm pecuniæ, aut etiam uitæ. Potest etiã tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio:

Cōclusio.

M 4 si uel

si uel confirmatio, uel expositio, uel utraque omittitur.

De ratiocinatione.

Ratiocinatio est, argumentatio perfectissima, quæ accōmodatione assumptionis, ad id quod propositum est, elicit conclusionem. Hæc quoque sicut collectio paucioribus

partibus constare potest, tamen ea quæ perfectissima putatur, quinque partibus consumitur: Propositione, ratione, propositionis assumptione, assumptionis ra-

Propositio.

tione, & complexione. Propositio est per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argu-

mentationis. Ratio est, quæ demonstrat uerum esse, quod proposuimus uno, pluribus uel argumētis. Assum-

ptio.

ptio est oratio per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur.

Assumptionis ratio est, per quam id quod assumptum est, confirmatur. Complexio est, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus hoc modo.

Omnes qui causam habent ad suscipiendum facinus, si uita eorum à maleficio non abhorret, libenter maleficiū suscipere solent. At Vlysses interficiendi Aiakis sum-

mā causam habuit; nec est homicidium ab eius uita alienū. Vlysses igitur interficiēdi Aiakis maleficiū susce-

pit. Hæc est ratiocinatio tripartita, omīssis rationibus. Hanc quinq; partibus hoc pacto tractabimus. Omnes

Propositio.

homines, iudices, quorū uita per consuetudinē à scelere nō abhorret odio sic mouentur, ut uehementer exoptēt

suas inimicitias, quouis explere facinore. Nā eiusmodi

homines,

homines, qui manus semper iniusto sanguine cruetas habere consueti sunt, cū non possint à uitio animi recedere: nō solum, cū aut ita accidit, ut cōmodū consequatur, aut incommodum maleficio uitent, mouētur ad facinus, uerumetiam ipsi causas quærunt, quibus socio iniurias manus adferant. Etenim si boni uiri cauendum putant, ut ne causam quidem habeant, qua prætermittere officium compellantur, hos crudeles uiros, hos iniquos, qui semper sanguine gaudent, non mirum est interficiendi hominis causam quærere. Præterea, si boni nonnunquā metu, aut inimicitijs à recta uia qua semper uixerūt depulsi sunt, quis non credat homines prauos cōmodo suo moueri, ut conseruare consuetudinem suam uelint?

Illi uirtutem sibi solitam utilitate decepti omittūt: hi officium quod nunquam obseruauerunt, cum utilitatem scelere adipisci se posse intelligunt, obseruabunt? Vides licet ignoratis, iudices, quanta uis sit iræ? quid inimicitie possint, quid odium pariat? Non dico hic beluas iræ et odio moueri, ut alteri noceant. Non dico multos sapientissimos uiros, odio atq; ira permotos, temperare sibi non potuisse. Præterire melius est, quot urbes, quot regna, quot gentes infectæ odio iacent. Quare iudices, si etiā bonos inimicitijs corrumpi uidetis, huiusmodi homines qui per consuetudinem à maleficio abesse non possunt, odio motos, obtruncare inimicū uoluisse dubitatis? At Vlysses acerrimus inimicus, capitaliq; odio ab Aia-

ce dissidebat. Scitis enim omnes, scitis: nec opus est, ut altius rem uobis aperiā, quem in illum animum gessit, post iniquissimam illam contentione armorum. Scitis timidum hunc hominem, qui nihil unquam uirtute animi, omnia fraude egerat, fortissimum hominem, acerrimum hostem, inimicorū persecutorem, iniuria lacesitum uehementer extimuisse. Intelligebat enim nisi uitā illi eriperet, se incolumem esse non posse. Consueuerat, si manifeste non poterat, quouis modo aduersarios aggredi: cui rei Palamedis indigna mors testimonio est, quem quum prudentia omnes superare uidebat, non ignoratis qua proditiōe, quibus insidijs, qua inuidia motus, occiderit. Atque ex illo nullum periculum metuebat. Aiāis metu conficiebatur. Hac in re inuidia, odium, ira, & metus, simul concurrunt. In Palamedē inuidia solū mouebatur.

Cōplexio Quare iudices huiusmodi homines, uel parua de causa maleficia suscipere solēt. Hic autē odio acerbo Aiāis, ac metu perculsus erat. Non est audiendus, si neget se Aiāem interficere uoluisse. Propositiones autē, à principalibus causarum locis inueniuntur, ut in coniecturali statu, à petitione testium, hoc modo. Sine testibus non est audiendus aduersarius. In negociāli constitutione, à lege hoc pacto. Non oportet aliquid innouari contra leges. His contraria, ut nō sunt omnis rei petendi testes: pluri enim flagitia occulte committuntur. Et hoc tempore contra leges aliquid innouare oportet. Si uero id quod

De propositionis in uentione.

ab aduersarijs propositum est, aut proponi poterat, re- De exor-
 fellere uoluerimus, tum utendū erit propositione, subla- nāda pro-
 tione, opposita propositione, solutione. Propositio est, positione.
 sublationis pollicitatio. Exemplū, Nec me clām est, quid
 callidissimus senex calumniatur. Sublatio est aduersa-
 rij. Exemplū, Non debuisse me contra pactionē discede
 re. Opposita propositio est, solutiōis pollicitatio. Ut, Ve-
 rum id q̄ friuolum sit, non est difficile ostendere. Solu-
 tiōē secundarijs locis cōfirmabimus, hoc modo: Ridicu-
 le enim mihi pactionē allegat, quā ipse prior soluit. Cō-
 uenerat, ut bienniū abs me doceretur, fateor: uerū ea le-
 ge, ut ille mores in melius mutaret. Nunc cū ex malo fa-
 ctus sit pessimus, ab utro nostrum est pactio uiolata? nem-
 pe ab isto.

ALIVD EXEMPLVM.

Nec audiendos Theologos puto, qui poētas legēdos
 negent, quod uerborum nitore legentis animum uehe-
 menter alliciant. Quid enim magis pro poētis dici po-
 test? Nā si ut fatentur, poētae mira quadā dicendi poli-
 tic, uenustateq; delectant: cū ea uoluptas nō modo à tur-
 pitudine absit, uerum etiam summam adferat utilitatem,
 causa est ostensa, cur maxime poētas legere debeamus.

Rationes porrò, quibus propositiones confirmātur, De ratio-
 inueniuntur à circumstantijs quæ sex numerari solent, num inuē-
 persona, res, causa, locus, tēpus, modus: quibus additur à tione.
 nonnullis septima, materia. Persona est, quæ ad aliquam Persona.
 rem confirmandam, uel infirmandam capitur, hominis Quæ cōfi-
 deranda.
 in unaquā
 que psona
 condia

Nomen.

conditio. Persona est duplex. Vna extra causam, ut maiorum aliorum iudicum, auditorum. Alia in causa, ut accusatoris, rei, iudicis, testium. Persona in decem partes distribuitur. Nomen, naturam, uictum, fortunam, habitum, adfectionem, studia, facta, casus, orationes. Additur & consilium. Nomen proprium, ut Cato sapiens, Aristides iustus, Metellus Numidicus Pius, Pomponius Atticus, Melaius Polynices, Petrus Candidus. Nomen commune ciuitatis, aut gentis, aut prouinciae, ut Poenus persicus, Graecus leuis, Athenienses studiosi, Romani bellicosi. Ab his saepe rationem ducimus, maxime in genere demonstratiuo, nomen fortuito impositum in calumniam trahentes. Vt, Hic uero nomine Niger, nomen ex re habet. Credo hoc nomen non fortuito, sed praesagio quodam & omine contigisse. Aut inuertimus nomen: ut, falso nomine Innocentius, cum nihil sit eo nocentius. Candidus cum praeter nomen nihil habeat candidi. Aut per antiphrasin, ut Vigilantius dictus, cum Dormitantius merito debeat appellari. Fingimus & ipsi nomina, de quo suo loco dicemus. Nihil enim ad rationum inuentiones ea res attinet. Natura aut diuina, aut humana, et mortalis est. Diuina sumitur ex augurijs, extis, ominibus, prodigijs, oraculis, diuinitus dictis. Mortalis natura diuiditur in sexum, ut uir, mulier. Nationem, ut Graecus, Barbarus. Patriam ut Romanus, Atheniensis: Cognationem, ut nobilis, ignobilis. Aetatem, ut puer, iuuenis, senex: Dignitatem,

Natura.

tatem, quæ in commoda animi & corporis distribuitur, siue etiam incommoda. Animi autem cōmoda, & incommoda sunt, ut acutus, hebes, memor, obliuiosus, prudēs, stultus, timidus, audax: dum hæc insunt à natura, non industria comparata. Corporis autem sunt, ualetudo, imbecillitas, longitudo, breuitas, formositas, uelocitas, tarditas, candor, fuscedo. Item & nasutus, birsutus, glaucus, & huiusmodi. Victus distribuitur in educationē, apud quos, quo modo, & cætera. In usum, ut quo in negotio, quo questu sit occupatus, & cætera. In mores, ut libidinosus, an frugi, auarus, an liberalis, & huiusmodi. In Fortuna considerandum est, seruusne sit, an liber, pecuniosus, an tenuis: exul, abdicatus an secus: priuatus, an cum potestate: fortunatus, an infortunatus. Adfectio est animi, & corporis ex tempore aliqua mutatio, ut uultus letus, tristis, cupiditas, metus, titubatio, pallor, rubor, tremor, oculorum suffusio, gestus insolitus, incessus modo citus, modo tardus, quæ inter signa coniecturalia numerantur. Habitus uirtutes, et uitia corporis & animi complectitur, quæ non insunt à natura, sed industria sunt comparata, ut uelocitas, robur, ingenium, memoria, probitas, eruditio, facundia & huiusmodi. Studium est uehemens animi ad rem quampiã applicatio, ut medicus, orator, poëta, theologus, miles, uel equorum studiosus, & eiusmodi. Facta, casus, & oratiōes, ex tribus temporibus considerantur. Ex præterito quid fecerit, quid

Victus.

Fortuna.

Adfectio.

Habitus.

Studium.

Facta.
Casus &
oratiōes,

- quid illi acciderit, quid dixerit. Ex præsenti, quid faciat, eueniat, qd dicat. Ex futuro quid facturum sit, quid illi euenturum sit, quæ dicturus sit, aut ipse aut eius socij, ciues, maiores, amici, inimici. Consilium est faciendi excogitata ratio. Res est totius negotij certis signis cōflata complexio, quæ potissimum in epilogis adhiberi solet. Causa diuiditur in impulsione, ratiocinatione. Impulsio est temerarius impetus animi ad aliquid faciendum, aut non faciendum, ut ira, cupiditas, uolentia, timor, furor, & omnis animi perturbatio. Ratiocinatio est, quæ commodorum comparatione, aut incommodorum uitatatione ad rem hortatur. Ea consistit in commodorū adeptione, retentione, augmento, aut incommodorum cuiatatione, reiectione, diminutione. Est autē duplex causa principalis, & accessoria. Principalis, ut occidit hominem ex quo pecuniæ maximam summam sperabat. Accessoria, præterea non ignorans se Clodio, huius inimico acerrimo rem gratam facturum. Locus opportunus, an importunus, angustus, amplus, nemorosus, mōtuosus, longinquus, an propinquus, celebris an desertus, sacer an prophanus, publicus an priuatus. Modus clām an uipalām an occulte, persuasione an sponte: audacter an captiose: insciens an prudens: amore an odio. Materia, fuste an gladio, arcu, ueneno, incantationibus. Nunc quomodorationes à circumstantijs inueniātur, exēpla subiiciamus. Proditor es patriæ Catilina: nisi huius rei testes

res Cicero produxerit, non est audiendus. Ea enim nobilitate, his maioribus natus sum, ut sine testibus, id de me suspicari non debeat. Atque ideo magis expellendus est Cicero, cum hæc sine testibus dicat, quod mihi semper inimicus fuerit, et nobilitati (utpote nouus homo) infestus. Nam uestre prudentie, iudices est eam potestatem, talibus uiris non concedere, ne fictis argumentis nobis les homines circumueniant. Non enim tanti sceleris suspitionem sine testibus approbare debetis. Præsertim in hac Republica, in qua leges sanctissime semper sunt seruatae. Atque ideo magis expellendus, ne si fictis argumentis locus dabitur, multos nostrum, hi noui homines inuadere conentur. His præsertim temporibus, quibus ignobilium animi in nobilitatem sunt accensi: et ea licentia uiuitur, ut nemo falsa crimina non excogitet. De circumstantiis hætenus, unde rationes propositionum inueniuntur. Nunc de confirmationum inuentione, Profluit autem omnis confirmatio ab ijs locis. Ab exemplo, minori maiori, equali, et contrario.

EXEMPLVM.

Oportet tempore belli ob ciuitatis emolumentum aliquid innouare. Et maxime nobis Romanis licebit, qui semper ad utilitatem Reip, aliquid noui solemus excogitare. Maiores enim nostri ex commodo Reip. reges expulerunt, et decemuiros continuare imperium passi sunt: et tribunos plebis sacrosanctos constituerunt. Scipionem

A persona aduersarij.

A persona iueicun.

A re.

A loco.

A causa.

A tempore.

De inuentione confirmationum.

Propositio.

Ratio a persona.

Ab exemplo.

ante

A minori. ante tempus consulem creauerunt. Si paterfamilias multa è re sua, innouare non ueretur, senatus ob Reip. commodum quippiam innouare non audebit? Si tempore pacis innouare quicquam solemus, tempore belli, cum res postulat, est innouandum. Profluit expolitio à circumstantijs, unde & rationes. Est autem expolitio, quiddam ex ratione, confirmationeq; conflatum, hoc modo. Continuare Scipioni imperium, uel contra leges oportet. Nam & maiores nostri ex utilitate Reip. decemuiros facile continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

Cōfirmatio. continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

Expolitio ex tēpore. continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

A causa. continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

A re. continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

A psona. continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

De Enthymema. continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

& Epenythymema. continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

te. continuare imperium passi sunt. Atq; illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rēp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unū solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionē, qui ea continentiae exempla dedit Nuntiae, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de expolitioe præcipitur. Hoc momendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā, plures rationes adferri posse, ita unamquamque rationem pluribus cōfirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quemadmodū rationes propositionibus breuitatis causa nonnunq̃ admiscuntur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, siue Enthymema, oratio quæ à

circum

circumstantijs ad confirmationē non sine collatione fer-
tur. Epenthymema est quædā addita enthymemati acus-
ta excogitatio. Exempli causa, Coriolani factum plus
quam hostile nobis uideri debet: tyrannicū enim est pa-
triam expugnare. Hostes enim oppugnandi non sunt,
quibus hic maiori odio est prosequendus, quod illi alienā,
hic suam patriam oppugnat. Et cui plurimū debet, hanc
euertere conatur, Fluit quidē ~~im~~prehensio à circumstā-
tiji, sed approbatur à quadam, aut totius in minora, uel
pauciora, ~~i~~ncisione, aut similium enumeratione, aut fi-
ctoria ratiōe, quæ oppositum rei confingat.

Proposi-
tio.
Ratio à
re.
Cōfirma-
tio à con-
trario.
De cōpre-
hensione.

EXEMPLVM.

Simulat, nō amat puella: quæ si uirum quempiā ama-
ret, non ego te ueneficiij accusarē. Si te ipsum arderet,
artes tuæ mihi suspectæ non essent. Si alium quendā fu-
rorem fureret: si alia ægritudine laboraret, non te accu-
sarem. Pater tres semel interfecit filios, si duos interse-
cisset, si unum solum, si non filiū, tamen moleste ferretis.
Misit centum talenta Philippus Atheniensibus, quibus
Demosthenes sibi traderetur. Non si mille daret, non si
decem milia, nō si ciuitates, gētes, prouincias, regna si-
mul omnia conferret, Demosthenem qui Græciæ liberta-
tem, tum prudentia sua, tum eloquentia tutatus est, tra-
dituros putarem. His ego talentis, nō dico Hyperidem,
aut Aeschinem, sed ne plebeium quidem quempiam, aut
opificem, aut omnino ciuem infimum traderem.

A fictoria
ratione.

A similiū
enumera-
tione.

Ab incisio-
ne totius i
pauciora.

Ab incisio-
ne iplura.

Ab incisio-
ne in mi-
nora.

N

Altes

Ego si tuos filios (si modo tui dicendi sunt, quos crudi-
delissime trucidasti) aut uerberibus affecisses, aut exi-
lio, et abdicatione notasses, moleste tamen etiā ferrē, tot
pulcherrimos iuuenes uel clarissimo patriæ solo priua-
ri, uel indigne uerberibus cædi. Nunc uero cum nō abo-
dicatione, nō exilio, non uerberibus, sed morte tres si-
mul abstuleris non expostulem? non accusem? non gra-
uiter feram? Et qui si unum interfecisses, exclamarem,
nunc tribus necatis, silebo? Inueniuntur item argumen-
ta, et rationes à locis topicis, nempe à genere, specie, dif-
ferētia, proprio, definitione, toto, partibus, causis, effe-
ctis, usibus, iunctis, iudicato, simili, maiori, minori, pari,
proportione, oppositis, transumptione, casu, cōiugatis,
diuisione. Genus est, quod continet speciem. Ad generis
negationē, consequitur et speciei remotio, nō contra, ut:
uirtus non est, igitur nec iustitia. Animal non est, igitur
nec homo. Remota specie, non consequitur remotio ge-
neris, sed affirmata specie, sequitur affirmatio generis.
Iustitia non est, igitur uirtus non est, nō consequitur: ius-
titia est, igitur uirtus est, consequitur. Ad remotionem
tamen totius generis, cōsequitur remotio cuiuslibet spe-
ciei. Rursus ad affirmationem totius generis, consequi-
tur affirmatio uniuscuiusq; speciei, ut, omne argentū le-
gauit, igitur & coelatum legauit. Omnibus scientijs o-
perā dare iubemur, igitur & poëtica. Nulla uirtus est

princā

Ab incipio
ne totius
in paucio-
ra.

A genere.

A specie.

principi negligenda, igitur nec clementia. Remouetur
tamen necessario genus, si quis formas eius omnes per
enumerationē negauerit hoc modo: Nam quod nec ra-
tione utitur, nec brutū est, id ne animal quidem est. Dif-
ferentia est, qua genus diducitur in speciem. A differen-
tia æqualiter infertur, & remouetur species, quam con-
stituit. Genus autē comprobatur, non improbatur, ut su-
pra dictum est de specie: ut, si sentit, est animal, si ratio-
ne caret, homo non est. Ratione non caret igitur & ani-
mal est. Nā si ratione caret, non statim animal non erit. A pprio.
Proprium est, quod soli speciei accidit, ut homini risus.
Id, quemadmodum differentia, id cuius est proprium po-
situm, infert, remotum aufert. Vt, quod risibile est, id
hominem esse necesse est. Quod risibile non est, id ne
homo quidem dici potest. Si tyrannicidæ proprium est
tyrannum occidere, hic tyrannum occidit, igitur præ-
mio donandus. Hoc quoniam proprium non est, sic con-
futabimus, Si tyrannum occidere, tyrannicidæ propriū
est, carnifices, quibus tyrannos occidendos tradimus,
tyrannum occidunt: carnifices igitur præmium acci-
piant. Definitio est cuiusq; rei breuiter, & absolute po-
testatem complectens oratio. Hæc cum re definita con-
uertatur, necesse est: ut, Si animal rationale est, igitur
et homo: Quod nec animal est nec rationale, id homo nō
erit. Si hō est, ergo & animal rationale. Si homo nō est,
igitur ne animal quidē rationale. Definitio confutatur.

si aut uerum proprium, aut differentia uera, aut genus uerum positum non est: si quid in altero continetur, aut excluditur, quod nō idem in altero contineatur, aut excludatur hoc modo: Monetam omnem uxori legauit, coelatum autem argentum moneta est: argentū igitur coelatum omne legauit. Neque enim omne coelatum argentum moneta dicitur. Nam patera, & huiusmodi coelatum argentum est, nec tamen ista monetam uocant. Constituuntur & definitiones ex accidentibus, quæ si huiusmodi sint, ut cum re definita conuertantur, ualet consequutio: ut homo est animal bipes, erectum, sine pennis. Psitacus auis est uiridis, rostro adunco, collo rubro, torque insigni in senecta, quæ altero pede cibum tenens uescitur. Constituuntur & definitiones ex enumeratis absolute partibus, speciebus, siue formis: ut Respublica est, quæ unius, aut paucorum, aut populi potestate regitur. Hoc genus facile confutatur, si qua species in enumeratione præterita additur. Exemplum. Iniuriæ sunt, quæ aut pulsatione corpus, aut conuicio aures afficiunt. Confutatur. Quid si quis filiam tuam rapiat, iniuriæ non crit? Etymologia est nominis interpretatio, siue notatio: ut, Hic Chrysogonus est appellatus, quod aurum undecumq; pariat. Nam χρυσός Græcè aurum, γόνυ & foetum significat. Fingit, igitur poëta. De Deo disputat, igitur Theologus. Medetur, ergo medicus. A toto inferuntur partes, non remouetur, hoc modo: Si tota

Respo.

A descriptione.

Alterum genus descriptionis.

Ab etymologia.

A toto.

Resp. consilio gubernanda est, ergo & domus, et unusquisque ciuium. Non tamen quoniam tota Resp. fortunæ committenda non est, idcirco nec tu te casui committes. Neque enim quia tota domus redintegranda non est, igitur nec paries unus. Verum partes si uniuersæ colligantur, totum inferunt: si uniuersæ remoueantur, totum auferunt. Considerantur autem partes, à tempore, à quantitate, à loco: ut, Si neque in cælo, neque in terra inuenitur, nusquam igitur inueniri poterit. Causa & effectus conuertuntur, si modo eiusmodi sit causa, ut ab ea una fluat effectus, & ea sola sit idonea ad producendum effectum. Ea quadrifariam diuiditur, in efficientem, materialem, formalem, & finalem. Ab efficiēte causa: ut, Non potest non esse dies, exorto sole. Nec uirgo est, si cum uiro concubuit. Si sapientia uirum bonum facit, & ipsa bona est. Corpus in lumine est, ergo facit umbram. Voluptas infamiam gignit, igitur fugienda. Virtus honorem adfert, igitur appetenda. Coloratus est, igitur fuit in sole. Puluerulentus est, igitur in itinere fuit, non est confesquens: harum enim rerum plures possunt esse causæ. Sublata materia, & effectus necessario aufertur: ut, Lignum nullum habuit, nec naues igitur potuit fabricare. Ferrum cum desit, qui possunt gladios cudere? A forma: ut, Aperte mentiuntur poëta uolasse Dædalum: nam quod natura negat, nemo potest facere, A fine ducuntur argumēta: ut, Felicitas est expetenda, igitur & uirtus,

A causa.

Ab efficiēte.

à materia

A forma.

A fine.

tus. Non malum est uiuere, igitur nec comedere. Bona est medicina, nā & salus bona est. Bona est pax, igitur & bellum utile. Hæc argumētatio in coniecturali statu potissimū adhibetur. Ab usibus: ut, Equitare oportet, igitur & equi habendi. Nauigare conuenit, igitur et naues parare cōuenit. Tueri uitam licet, igitur & gladiū ferre licet. Veterem theologiā scire pulchrum, ergo & poētas didicisse pulchrum erit. A generatione ad corruptionem: ut, Malum est extinguere Rempubli. igitur bona est Resp. Concordia ciuium optima, cur nō igitur & ciuitas? Ab adiunctis: ut Cæsarem sapientissimum fuisse constat, quē nullius unquā rei poenituerit. Stultus Antonius, qui nihil unquā gessit, cuius non postea poenituerit. Pallet, cogit abundus sedet, subinde animū mutat, igitur amat. Expalluit, titubauit, trepidauit, igitur conscius sibi fuit. Si tibi famam meā contaminare licuit, mihi expurgare nō licebit? Quē quis amat, non lædit: quē heredem facit, charum habuit. Orbæ inseruit, igitur hæreditatē captat. Si poēta est, igitur lasciuus. Si dialecticus, igitur cōtentiosus. Si theologus, morosus. Si medicus, auarus. Quæ tamē facile confutari possunt, præsertim si eiusmodi sint, ut sæpenumero non consequantur. Ab iudicio, uel autoritate: ut, Optima statim discenda sunt. Sic enim Quintilianus institutor optimus faciendū existimauit. A simili sic: Vt in tempestate, quum maximum periculum, mare, uentique minantur, tum peritus

naclerus minime à clauo deccedit, oculos & manus ad
 omnia intentas habet. Ita uir sapiens, cum maxime se-
 uit fortuna, & cum res sunt maxime dubiæ, tum maxi-
 me consilio uti, & uigilare ad omnia debet. Locus autē
 à simili cōfutatur, si aut diſsimile eſſe docebimus, quod
 alter ſimile dixit, aut aliam commodiorem ſimilitudi-
 nem adducemus, hoc modo: Vt picem nemo tractat, niſi
 contaminetur, ita poëtaſ nemo poteſt legere, quin ad li-
 bidinem incitetur. Negabimus ſimile quippiam poëſim
 diuinam ſcientiam cum pice habere, aut commodiorem
 ſimilitudinem dabimus, hoc modo. Imò quod apes fa-
 cere uidemus, ut ex unoquoq; floſculo, quicquid eſt opti-
 mum, id excerpant, ſi quid ueneni, id araneæ exugen-
 dum relinquant: Ita nos in poëtis, quod eſt eruditionis,
 & bonæ doctrinæ, id nobis rapiemus, ſi quid obſcœni-
 tatis occurrerit, id relinquemus. Vt, neque equus indos Simile per
negatio-
nem.
 mitus quamuis natura bonus, ad eas utilitates, quæ ab
 eo deſiderantur, idoneus eſt: Ita nec homo indoctus,
 quamuis ingenioſus, iſ eſt à quo uirtutis fructum poſſis
 elicere. Non enim, ut qui currenti ad curſum ſuccedit,
 uelocior eſt: ſic qui imperatori, ad regendum exerci-
 tum melior. Nec ut nauis, ita amicitia noua fidelior.
 A maiori, hoc modo: Parenti nō obtemperat, & audiet A maiori.
 alienum? Huius mortem tam fert familiariter, quid mi-
 hi hic faciet patri? Si adulterum occidere licet, ergo &
 loris cedere. A minori uero ſic: Si furem cedere licet, A minori.
 N 4 licet

licet & latronem. Si puer ista potuisti, uir non poteris?

A pari.

A pari: Si lex parricidam damnat, & matricidam. Si patri in filium ius est, igitur & in filiā. Si fratrem domi

Ab exemplo.

alis, cur me eijcias? Porro exemplum, aut simile est, aut contrarium, aut maius, aut minus. Simile exemplum: ut, Iure occisus Saturninus, quoniam & Gracchus. Contrarium: ut, Brutus filios proditionem molientes, occidit. Manlius uirtutem filij morte multauit. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem socijs abstulit. Maius: ut, Si propter matrimonium uiolatū Troia funditus excisa est, quid fieri adultero par est? Minus: ut, Tibicines, cum ex urbe recessissent, publice sunt reuocati, ciuitatis principes, qui bene de Rep. meriti sunt, cum inuidiæ cessissent, ab exilio non sunt reuo

De cōfuta
tiōe argu
mentorū
ab exēplo
A genere.

candi? Simile ostenditur, à genere, natura, ui, magnitudine, multitudine, tempore, loco, causa, persona, opinione, modo. A genere sic: Extinguitur intellectus, quoniam et uisus. Confutatur, sed uisus materialis non item

A ui.

intellectus. A ui: Infit iuuentuti seueritas quædam, quoniam & senibus. Confutatur, sed iucunditas iuuentutis

A magni
tudine.

propria. A magnitudine: Si forte non electione sit gubernator nauis, nec imperator classis. Cōfutatur, at ma

A multitu
dine.

iori maius ratione gerendum est. A multitudine: Nostræ ne, an hostium hæ ciuitates sint, dijudicemus, sic enim & maiores de deabus fecerunt. Confutatur, sed in pluribus maius periculū. A tēpore. Cōtinuet Pompeius

impe

imperium, quoniam & Marius. Confutatur, sed ille atrocissima Reipub. tempestate, quum nunc urgeat nemo. A loco & causa.
 loco & causa. Quum in Italia bellum sit, non traiciantur in Africam copiae, ne simile quid cum Atheniensibus patiantur. Confutatur, sed longius illi: & ignota in loca, propius nos, & in cognita, & ea ex re alios quoque hostes illi attraxerunt nos hostem Hannibalem ab Italia expellemus. A persona.
 A persona: Cōtinuet Marius imperium, quoniam & Scipio, Confutatur, at sanctus ille uir, hic non aequae. Ab opinione.
 Ab opinione. Qui Cereris sacra stuprauit obeuntem, ea poena plectatur, qua qui Vestae obeuntem corruit. Cōfutatur: sed quae maiori conatu suo suscipiuntur peccata, atrocius punienda sunt. Possunt autē multa horum ad eiusdem euerisionem concurrere. Locus à proportionē.
 Locus à proportionē, hoc differt à simili, quod ibi à simili simile ducitur, hic similitudinis, ac proportionis fit collatio. Per simile effertur argumentum. Nam ut nauis gubernator non sorte, sed iudicio eligitur, ita in Rep. magistratus sunt eligendi. Per proportionem sic: Ita se habet ad nauim gubernator, ut ad Remp. magistratus. At iudicio, non sorte gubernator eligitur. Oportet ergo & magistratus, iudicio, non sorte eligere. Locus à proportionē eodem modo reprehenditur, quo locus à simili. Ab oppositis.
 Locus ab oppositis quinque partibus diuiditur. A priuatiue oppositis sic: Cæcus est, igitur nunquam uidebit. Item: Nō est solus cæcus, qui caret oculis, nam multos tametsi o-

N S culos,

A negatio- culos habent, tamen cecos adpellare non dubitamus. A
ne. negatione: Pacem contempnere Carthaginenses,

A relatiue In Hispania enim nostros socios sollicitant. A rela-
oppositis. tiue oppositis: Carthaginenses Romanis sub-

iectos esse conceditis? Constat igitur Romanos

Carthagini imperasse. Si tu me præceptorem appellas,

cur ego te non appellem discipulum? Si fateris à me tibi

creditam pecuniam, tu mihi debes. Si me pro filio nō ha-

bes, nec tu mihi pro patre habereris. Si nos pro tuo ex-

ercitu non habes, nec te pro imperatore ducemus. A cō-

A contra- trarie oppositis: Si sanus non es, ægrotare constat. Si a-
rijs. mandus, qui bene meretur, odio prosequendus, qui malè.

Si præmio dignus, qui tyrannum occidit: supplicio affi-

ciendus, qui tyrannum iuuat. In contrarijs, quæ med ia-

ta uocantur, non consequitur necessario: ut, Si niger nō

est, igitur albus est, nam uiridis, aut ruber esse potest. A

A disparatis: Disparata genere sunt, quæ sub eodē genere
tis. posita, diuersis differentijs, uel proprijs separantur.

Quandū etiam quæ genere distant, disparata possint uo-

cari: ut, Si homo est, igitur nec asinus, nec deus &c. Tu

quum decem pondo argenti deposueris, qua fronte auri

tantundem repetis? Marmoream domum diruisti, & re-

A trāsump- ptione: Philosophus non in
ponis latericiam? A transumptione: Philosophus non in

uidet quoniam nec sapiens. Distinguitur hic locus ab in-

terpretatione, quoniam hic nihil exponitur, sed à uera

bo notiori, minus notum infertur, illic nominis ratio as-

fertur

fertur, hoc modo: Sapiens non inuidet, philosophus ^{A coniugatis.}
 mator est sapientiæ, igitur non inuidet. A coniugatis:
 Si rhetorice uirtus est, rhetorem studiosum esse necesse ^{A casibus.}
 est. A casibus: Si ingratitude turpis est, turpiter igitur ^{A diuisione.}
 facis, qui bene merito gratiam non referas. A di-
 uisione: Diuisio fit, aut per negationem, aut partitionē.
 Per negationem hoc modo: Aut utile est bellum indice-
 re, aut non: sed non est utile bellum inferre, igitur quies-
 cere utile est. Partitio autem aut est generis in species:
 ut, Animalium quædam ratione participant, quædam
 sunt rationis expertia, aut totius in partes, aut uocis in
 significata, aut subiecti in accidentia, aut accidentis in
 subiecta, aut accidentis in accidentia. Sed de his hæc-
 nus satis, iam ad partes suasorio generi proprias redea-
 mus. Tutum, quod ad incolumitatem pertinet, iucundū, ^{Tutum.}
 quod uoluptatem aut animi, aut corporis, aut utrius- ^{iucundū.}
 que adfert. Facile, quod sine periculo, aut negotio fieri ^{Facile.}
 possit. Necessarium, quod aliter fieri nequit. Cætera à ^{Necessa-}
 rhetorum præceptis petantur. Nemo putet omnibus his ^{rium.}
 partibus semper in suadendo utendum esse, quod perlon-
 gum foret, præsertim in epistola. Sed quot incident, et
 quanta ex parte, eatenus attingere sat fuerit. Concilia-
 to igitur eius animo, cui scribimus: deinde si inciderit,
 subiecta narratione: tertio loco id quod suadere, aut dis-
 suadere uolumus cū amplificatione quadā est pp. nendū.
 Deinde post diuisionē, aut etiā omiſſi diuisione, ratio aut

multæ rationes sunt subdendæ rationibus confirmatio-
 nes subiungendo. Confirmationi ipsi nonnunquam alte-
 ra confirmatio firmamenti causa apponitur. Deinde re-
 locupletabimus exemplo, autoritate, prouerbio, senten-
 tia, simili, dissimili, contrario. Quæ ita inter se miscebi-
 mus, ut nunc à ratione ad simile, à simili ad exemplum,
 ab exemplo rursum ad rationem, uel eandem alijs uerbis
 uestitam, uel aliam ueniamus. Nam ab exemplis rationes
 nonnunquam nascuntur. Item autoritati, sententiæq; ra-
 tionem cōuenit subijcere. De exemplorum uarietate iā
 diximus. Similia ex omni rerum genere petuntur, quas
 re plurimorum animantium, herbarum, aliarumq; rerū
 species, & naturas cognitæ, & perspectas habere con-
 ducet: autoritates quoque aliās philosophorum, aliās or-
 ratorum, theologorum, historicorū. Quæ si scite inter-
 miscebimus, nunquam deerit quod dicamus, & satietatē
 uarietate facile uitabimus. In hac uarietate, expolitio-
 ne, & collectione rhetorica diligenter utemur. Huius
 præceptiuncula hoc erit exemplum.

EXEMPLVM EPIST. SVA-
 sorie.

Beneuolē
 tuā caprat.

Quanquam pro tua singulari sapientia, ipse abū-
 de per te sapis affinis iucundissime, nec alienis
 eges consilijs, tamen hoc uel ueteri nostræ amici-
 tiæ, quæ ab ipsis propè cunabulis unā cum ætate nobis
 accreuit, uel tuis summis in me officijs, uel arctissime de-
 nique

nique affinitati debere me putavi, si is esse uellem, quem
 tu me semper existimasti uirum & amicum, et gratum,
 ut id quod ad tuam tuorumq; salutem ac dignitatem plu-
 rimum interesse iudicasssem, te libenter ac libere admo-
 nerem. Aliena nonnunquam rectius quàm nostra perspi-
 cimus. Tuum consilium meis in rebus per sepe sum secus-
 tus, neque minus felix mihi comperi, quàm erat amicū.
 Nunc si uicissim intuis meum sequi uoles, futurum arbi-
 tror, ut neq; me suasisse neq; te pœniteat paruisse: Cœ-
 nauit apud me sexto Idus Apriles, cum in uilla montana
 essem, Antonius Baldus homo, ut scis, tuarum rerum stu-
 diosissimus, generiq; tuo iam inde ab initio coniunctissi-
 mus. Triste plenumq; lachrymarum conuiuuium. Nuncia-
 bat mihi magno utriusq; dolore, matrem tuam foeminā
 integerrimam, è uiuis concessisse: sororem tuam luctu
 ac desiderio uictam, sterili dicatarum uirginum choro
 ascriptam esse: ad te unum spem stirpis tuæ redisse: ami-
 cos summo consensu tibi puellam summo genere natam,
 forma præstanti, optime moratam, postremo tui aman-
 tissimā, summa cū dote obtulisse. Te uero nescio qua seu
 doloris impotentia, seu religione, ita cœlibatum decre-
 uisse, ut nec generis studio, nec sobolis amore, nec amico-
 rum ullis, aut monitis, aut precibus, aut lachrymis abdu-
 ci possis à sententia.

Attentio.

Fides.

Narratio
 habens in
 spersa ar-
 gumento
 rū semina

Tu tamen uel me autore, mentem istam mutabis, & Propositio.
 cœlibatu relicto, sterili ac parum humano uitæ institu-
 to, sano

Diuisio,
hoc est li-
anē argu-
mentatio-
nis.

to, sanctissimo coniugio indulgebis.

Qua in re neque tuorum charitatem, quæ tamen alioquin animum tuum uincere debebat: neque meam auctoritatem quicquam mihi prodesse cupio, nisi clarissimis rationibus ostendero: id fore tibi longe tum honestius, tum utilius, tum iucundius. Quid quod etiam hoc tempore necessarium?

Ab honesto primū
ratiocina-
tur.

Nam primum hac in re, si te honesti ratio mouet, quæ apud probos uiros plurimum ualere debet, quid matrimonio honestius, quod ipse Christus honestauit, qui nuptijs unā cum matre, non solum interesse dignatus est, uerum etiam nuptiale conuiuium miraculorum suorum primitijs cōsecrauit? Quid sanctius, quod ipse rerū parens instituit, adiunxit, sanctificauit: quod ipsa

A laudabili.

sanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehendit hæreseos damnetur? Tam est honorificū matrimonium, quā est infame uocabulū hæretici. Quid æquius, quā id reddere posteris, quod ipsi à maioribus accepimus? Quid inconsideratius, quā id sanctimonie studio, perinde ut prophanum fugere, quod deus ipse totius sanctimonie fons ac parens sanctissimum haberi uoluit? Quid inhumanius, quā hominē ab humanæ conditionis legibus abhorrere? Quid ingratius, quā id negare minoribus, quod ipse nisi à maioribus accepisses ne esses quidem qui negare posses? Quid si matrimonij querimus auctorē, nō à Lycurgo, non à Mose, non à Solone,

Cōfirmationes cū

sed

sed ab ipso summo rerum omnium opifice conditum & institutum est ab eodem & laudatum, ab eodem honestatum consecratumq;. Siquidem initio cum hominem è limo finxisset, miseram prorsus & inamoenam eius uitam fore intellexit, nisi sociam Euam adiungeret. Quare uxorem non è luto illo quo uirum, sed ex Adæ cratibus eduxit, quo prorsus intelligeremus nihil nobis uxore carius esse debere, nihil coniunctius, nihil tenacius adglutinatum. Idem ille post diluuiū mortaliū generi reconciliatus hanc primam legem prouulgasse legitur, non uti coelibatum amplecterentur, sed ut crescerent, ut multiplicarentur, ut terram implerent. At quo pacto, nisi coniugio darent operam? Et ne hic uel Mosaicæ legis libertatem, uel tempestatis illius necessitatem causemur, quid aliud sibi uult illud in Euangelicis quoque literis repetitum cōprobatum? que Christi suffragiū? propter hoc, inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ. Quid parētum pietate sanctius? At huic tamen coniugalis præfertur fides. Quo autore? nempe deo. Quo tempore? nō Iudaismi tantū, sed Christianismi quoq;. Deseritur pater, deseritur mater, & adheretur uxori. Filius emancipatus incipit sui iuris esse. Filius abdicatus desinit esse filius. At sola mors dirimit cōiugium, si tamen illa dirimit. In his modo dirimitur, quā coniugium repetunt. Quā diu perseverat coniugalis affectus, non uidetur diremptum matrimonium. Iam

laude ab
origine
rei.

Homo pri-
mū condi-
tus mox
uxori iun-
ctus.
Post dilu-
uiū reno-
uata ma-
trimoni
lex.

Quod na-
turæ lege
fuerit pro-
ditū euā-
gelica cō-
probauit
autoritas.

si cæ

si cætera sacramenta, quibus ecclesia Christi potissimū
 nititur, religiosa quadam ueneratione cocuntur, quis nō
 uidet huic plurimum religionis deberi, quod & à deo,
 & primum omnium est institutum? Et cætera quidem in
 terris, hoc in paradiso: cætera ad remedium, hoc ad con-
 sortium felicitatis: cætera naturæ collapsæ sunt adhibi-
 ta, unum illud conditæ datum est. Si leges à mortalibus
 institutas sanctas hebemus, nō erit coniugij lex sanctissi-
 ma, quam ab eodem accepimus, à quo & uitam, quæ uo-
 na propè cum ipso hominum genere nata est? Denique
 ut legem exemplo confirmaret, adolescens, ut dictū est,
 ad nuptiale conuiuium uocatus, unā cū matre libens ad-
 fuit: nec adfuit modo, uerum etiam prodigioso munere
 honestauit, haud alibi miraculorum suorum initium aus-
 spicatus. Cur igitur inquires, Christus ipse à cōiugio ab-
 stinuit? Quasi uero non plurima sint in Christo, quæ mi-
 rari potius quàm imitari debeamus, sine patre natus, si-
 ne parentis dolore processit, clauso monumēto prodijt.
 Quid in eo non supra naturam? Sint hæc illi propria.
 Nos intra naturæ legem uiuentes, suspiciamus illa quæ
 supra naturam sunt: quæ pro modulo nostro sunt æmu-
 sationis. Sed è uirgine nasci uoluit. E uirgine quidem, sed
 coniugata. Virgo mater, deum decebat: coniugata, nobis
 quid esset agendum significauit. Virginitas eam de-
 cebat, quæ cœlestis afflatu numinis illibata pareret illi-
 batum. Sed Ioseph sponsus, nobis casti coniugij leges cō-
 mendat.

Ab ipari.

Confutatio.

Altera cō-
furatio.

medat. Qui magis coniugalē societate potuit cōmendare, quā quod arcanā illam, & angelicis quoq; mentibus stupēdam, diuinæ naturæ cum humano corpore animāq; coniunctionem, quod ineffabilem illum & eternū in ecclesiam suam amorem declarare uolens, se sponsum illius, illam sponsam suam appellat. Magnum inquit Paulus matrimonij sacramentum est, in Christo, & in ecclesia. Si qua fuisset in rerum natura sanctior copula: si quod fœdus religiosius, quā coniugiū, profecto ab eo sumpta fuisset imago. Quid simile usquā de cœlibatu legis in arcanis literis? Honorandum connubium, & thorus immaculatus prædicatur apud apostolum Paulū, cœlibatus hic ne nominatur quidē. Nec excusatur quidē nisi compensatione maioris boni. Alioq; si quis naturæ legem sequutus, det operā liberis, præferendus est illi, qui perseuerat in cœlibatu, non ob aliud, nisi ut sibi liberius uiuat. Vere continentes, ac uirgines laudatas legimus, cœlibatus ex se nullā habet laudē. Iā uero Mosaica lex sterile coniugiū execratur, atq; ob id à cōmunibus aris quosdam submotos legimus. Quamobrem tandē? nempe ideo, quod tanq̃ inutiles, et sibi duntaxat uiuentes, populo nullā sobole auferent. In Deuteronomio præcipuum benedictionis argumentum proponitur Israëlitis, quod nullus esset inter illos futurus sterilis, nec mas nec foemina. Et Lya dicitur despecta à domino, quod non pareret. Quin & in Psalmis inter præcipuas beatitudinis

Epheſi. 5.

Deutero. 7.

O partes

partes refertur, uxoris fecunditas. Vxor inquit tua fecit uitis abundans, filij tui sicut nouelle oliuarum in circuitu mense tue.

Ab impari

Quod si lex damnat ac notat sterile matrimonium, coelibes multo amplius damnauit. Si natura poenam non effugit, ne uoluntas quidem effugiet. Si damnantur quorum uoluntati natura defuit, quid commerentur ij, qui ne operam quidem dederunt, ne steriles essent?

Laus coniugij à præmijs.

Hebræorum leges hoc honoris habebant matrimonio, ut qui sponsam duxisset, eodem anno non cogere retur in bellum exire. Periclitatur ciuitas nisi sint qui eam armis tueantur. At certum exitium est, nisi sint qui coniugij beneficio iuuentutem, semper mortalitate deficientem sufficiant. Quin & Romanæ leges eos qui coelibes essent, damno etiam multabant, à Reipublicæ muneribus secludebant. At qui liberis Rempublicam auxissent, eis tanquam bene meritis præmium è publico statuebant.

A necessario.

Plutar. in uita Catonis.

† Priscæ leges poenas constituerant aduersus coelibes, quæ tametsi per Cōstantinum Cæsarem temperatæ sunt in fauorem Christianæ religionis, tamen arguunt quàm nō sit è Repub. uel minui ciuitatem amore coelibatus, uel spurij impleri. Quin Cæsar Augustus Censor, inquisiuit in militem quod inducenda uxore nō paruisset legibus, & periclitabatur ni docuisset se trium liberorum parentem. Declarant & in hoc Cæsarium leges

Hec omnia in priorū

fauorem erga coniugium, quod indictas uiduitates à

Miscellæ

Miscella inductas sustulerunt, ac sublatis pœnis huiusmodi pacta, tanquam præter æquum & bonū inita pro irritis haberi uoluerunt. Adde quod Vlpianus declaraturat dotis causam semper & ubique præcipuam, quod haudquaquam fuisset, nisi præcipua quedam utilitas ex matrimonio proficisceretur. Habitus est honos coniugio, sed maior secunditati. Simul atque contigisset nomen patris, hereditatis & omnis legati atque etiam caduci capax reddebatur, id liquet etiam ex poëta Satyrico: per me scriberis hæres, Legatū omne capis, nec nō & dulce caducum. Plus etiam commodorum adferebat ius trium liberorum, in his est immunitas à publicis legationibus. Quinque porro liberi uacationem impetrāt à personalibus quoq; muneribus, quod genus est tutela. Ei cui tredecim liberi contigissent Iulianus imperator non modo uacationem indulgit à decurionatu, sed simpliciter ab omnibus muneribus. Nec silent huius tanti fauoris causam sapientissimi legum cōditores. Quid immortalitate felicius? Hæc natura negatam matrimonium arte quatenus licet largitur Reip. Cui non optabilis est apud posteros memoria? Hæc nullis fornicibus, nullis pyramidibus, titulis uel certius propagatur, quàm liberorum procuratione. Apud Adrianum imperatorem causam uicit Albinus, non alia cōmendatione, q̃ quod Reip. dedisset numerosam sobolē. Proinde dispēdio fisci, passus est liberos in paterna bona in solidū succedere, quod

intelligeret imperium magis fulciri propagatione iuuentutis, quàm pecuniarum acceſſione. Poſtremo cæteræ leges nec omnibus regionibus, nec quibulibet temporibus congruunt, ſola cõiugij lex ad omnes orbis nationes, ad

Plutar. in
uita Ly-
curgi.

omne tempus pertinet. Lycurgus leges tulit, ut qui uxores non ducerent, hi æſtate arcerentur à ludis & ſpectaculis, hyeme uero nudi forum circuirent, ac ſemetipſos execrati, iuſta pati dicerent, quod legibus non

A pœnis.

paruiſſent. In ſumma, uis ſcire quanti matrimonio tribuerit antiquitas, uiolati matrimonij pœnam perpẽde. Græci quondam uiolatum matrimonij ius, decenni bello uindicandum cenſuerunt. Ad hæc non Romanis modo,

Lex Iulia.

uerum etiam & Hebræis, & Barbaricis legibus adulteris pœna capitalis ſtatuebatur. Furem quadrupli pœna

Deut. 22.

abſoluebat, adulterij ſcelus ſecuris expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, qui id uiolaſſet, ſine quo populus non eſſet. Nec hoc contenta legum ſeueritas, illud etiam permiſit, deprehenſum adulterum

Ab ipari.

ſine iudicio, ſine legibus conſodere: nimirum id donans dolori maritali, quod grauate cõcedit uim à capite propellenti: quaſi lædat atrocius, qui coniugẽ adimat, quàm qui uitam. Profecto ſanctiſſimam quandam rem coniugium uideri neceſſe eſt, quod uiolatum humano ſanguine ſit expiandum: cuius ultio, nec leges, nec iudicem expectare cogitur, quod ius nec in parricidio eſt.

Sed quid de ſcriptis legibus agimus? Naturæ hæc lex eſt,

est nō in tabulis æreis exarata, sed animis nostris penitus insita: cui qui non paret, ne homo quidem sit existimandus, nedum bonus ciuis. Nam si ut Stoici homines acutissimi disputāt, recte uiuere, est naturæ ductū sequi, quid tam naturæ consentaneum, quā matrimonium? Nihil enim tam à natura, non hominibus modo, uerum etiam reliquo animantiū generi insitum est, quā ut suam quodamque speciem ab interitū uindictet, & propagatione posteritatis, tanquam immortalem efficiat. Quod sine coniugali coniunctione fieri non posse quis ignoret? Turpissimum autem uidetur muta pecora naturæ parēre legibus, homines Gigantum more naturæ bellum indicere. Cuius opus, si oculis haud cæcutientibus inspiciamus, intelligemus in omni rerum genere coniugij speciem quādam inesse uoluisse: Omitto enim iam de arboribus, in quibus Plinio autore, cum primis graui, adeo manifestus sexus discrimine coniugium inuenitur, præsertim in palmis, ut nisi marita arbor in foeminas circumstantes ramis incumbat, tanquam concubitus appetens, hæc planè steriles mansuræ sint. Idem indicat, autores esse, qui credunt in omnibus quæ gignit tellus, inesse sexum masculinum & foemina. Taceo de gemmis, in quibus sexū inueniri scripsit idem autor, at non solus. Nonne deus ita res cunctas uinculis quibusdam connexuit, ut aliæ alijs egere uideantur? Quid cælum perpetuo motu uersatile, nonne dum tellurem omnium parentem subiectam, uario re-

A definitione.

A natura.

A minore.

In arbore
coniugij
Li. 14. c. 4

In gemmis.

Coit⁹ cæli
& terræ.

Fabula &
eius expo-
sitio.

Horat. in
Arte.

rum genere fecundat, uelut infuso semine, mariti fungi-
tur officio? Sed singula percurrere nimis longum arbi-
tror. Quorsum autem hæc spectat? eò uidelicet, ut intel-
ligamus coniugali societate et constare, et contineri om-
nia: sine ea dissolui, interire, collabi cuncta. Fingūt ue-
teres illi ac sapientissimi poëtae, quibus studium fuit phi-
losophiæ præcepta fabularum inuolucris tegere, Gigā-
tes anguipedes terræ filios, exstructis in cælum monti-
bus bellum superis intulisse. Quid hæc sibi uult fabula?
Nimirum immanes quosdam ac feros homines et obscu-
ros, à coniugali concordia uehemēter abhorruisse, eoq;
fulmine præcipitados, hoc est, funditus interisse, cum id
uitarent, quo solo constat humani generis incolumitas.
At iſdem Orpheum poëtam, ac citharædū saxa durissi-
ma cantu mouisse commemorant. Quid significantes?
Nempe uirum & sapientem & facundum, homines sax-
eos & ferarū ritu uiuentes, à uago concubitu prohibi-
uisse, atq; ad matrimonij sanctissimas leges adduxisse.
Apparet igitur, qui connubij amore non tangitur, cum
non hominem, sed saxum uideri, hostem naturæ, numini
huius rebellē, suapte stultitia sibi perniciem accersere.
Crudelior enim est, qui generi suo, quàm qui uni sibi mo-
litur exitium. Age uero, quandoquidem in fabulas mini-
me fabulosas incidimus, idem Orpheus, cum apud in-
feros Plutonem ipsum manes que permouit, ut Eu-
rydicen suam liceret abducere: quid aliud poëtae co-
gitasse

gitasse putamus, quàm ut nobis coniugalem amorem cōmendarent, qui apud inferos quoque sanctus, ac religio sus haberetur? Eodem pertinet, quod antiquitas coniugio Iouem Gamelium præfecerat, lunonem pronubam, Lucinam, quæ parturientibus adesset, superstitiose quidem errans in deorum nominibus, at non errans in hoc, quod matrimonium rem sacram ac dignam, quæ dijs curæ sit, iudicarit. Diuersi quidem apud diuersos populos ac nationes, ritus legesq; fuere. Nulla unquam gens tam fuit barbara, tam ab humanitate omni aliena, apud quam coniugij nomen non sanctum, non uenerandum sit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc uel extremus orbis Britannus, aut si q sint his quoq; semotiores, religiosum habuit. Quid ita? quia necesse est omnibus esse commune, quod communis hominum parens inseuit, & adeo penitus inseuit: ut huius rei sensus non solum ad turtures & columbos, uerum etiã ad immaniſſimas feras pertingat. Siquidẽ leones in uxorem mites sunt, Pro catulis dimicant tigrides. Asinos per obſtantes ignes agit prolis tuendæ pietas.

Atq; hoc sanè ius naturæ uocant, ut efficaciſſimum, ita latiſſime patens. Vt igitur diligens cultor nõ est, qui præſentibus rebus contentus, arbores adultas ſatis quidẽ accurate tractat: cæterum neq; propagandi, neq; inſerendi curã agit, propterea quod necesse est, paucis annis eos hortos quantumuis diligenter excultos interire.

Fest. Põp.

Ab auctoritate & exemplis.

Pietas & in feris.
Plin. li. 8.
cap. 43.

Simile.

Hebræi.
Persæ.

Laert. in
uita.

Ita parum diligēs in Republica ciuis cēsendus, qui præsenti turba contentus, de propaganda ciuium multitudi-
ne non cogitat. Nemo igitur unquam egregius ciuis ha-
bitus est, qui non liberis gignendis recteq; instituendis
operam dederit. Apud Hebræos & Persas laudi in pri-
mis erat, quā plurimas habere uxores, tanquam ei pa-
tria plurimum deberet, qui eam numerosissima sobole lo-
cupletasset. Num tu Abraham ipso sanctior uideri stu-
des? Is pater multarum gentiū non esset appellatus, idq;
deo auspice, si uxoris contubernium refugiisset. Num tu
Iacob religiosior haberi quæris? Is Rachelis amplexus
tam diuturna seruitute redimere non dubitauit. Num So-
lomone sapientior? At quantum ille uxorū gregem do-
mi aluit? Num Socrate castior, qui Xanthippen foeminā
etiā morosam domi pertulisse legitur: non tam ut ille
suo more iocabatur, quo domi disceret tolerantiam, sed
ne in naturæ officio claudicasse uideretur. Intellexit es-
nim uir unus Apollinis oraculo sapiens iudicatus, hac le-
ge se genitum, ad hāc natū, hoc se debere naturæ. Nam
si recte à ueteribus philosophis dictum est: si non teme-
re à nostris theologis comprobatum: si merito, uelut as-
dagionis uice ubiq; decantatum neq; deum, neq; natu-
ram quicquam frustra facere: cur hæc membra tribuit,
cur hos stimulos, hanc gignēdi uim addidit, si coelibatus
per se laudi ducitur? Si quis te magnifico munere dona-
ret arcu, ueste, aut gladio, indignus accepto uideberis,
si uti

si uti eo aut noles, aut nescies. Cum cetera omnia tanta
 ratione sint constituta, haud uerisimile uideri debet,
 hac una in re naturā dormitasse. Nec audio qui mihi dis
 eat foedam illam & obscenam pruriginem & Veneris
 stimulos non à natura, sed à peccato profectam. Quid
 tam dissimile ueris? Quasi uero matrimonium, cuius mu
 nus sine his stimulis peragi nequit, non culpam præces
 serit, iam in ceteris animantibus unde illi stimulis à na
 tura, an à peccato? Mirum ni à natura. Nā in corporis
 affectionibus minimum interest inter hominē & reli
 quas animantes. Postremo nos imaginatione foedū red
 dimus, quod suapte natura pulchrum ac sanctū est. Alio
 qui si res nō opinione uulgi, sed ipsa natura uelimus ex
 pendere, qui minus foedum brutorū animantium more,
 edere, mandere, cōcoquere, excernere, dormire, q̄ lici
 ta permissa q; Venere uti? At uirtuti potius quam natu
 ræ parendum. Perinde quasi uirtus sit ulla dicenda, quæ
 cum natura pugnet: unde nisi proficiscatur, ne esse qui
 dē poterit, quæ cultu & disciplina perficiatur. Sed Apo
 stolorum te institutū delectat, qui & ipsi cœlibatū sunt
 secuti, & alios ad id uitæ genus sunt cohortati. Imiten
 tur sanè Apostolos uiri Apostolici, quorum cum sit mu
 neris & docere, et instituere plebē, non queunt simul &
 gregi, & uxori satisfacere. Quanquā & Apostolis ali
 quot uxores fuisse constat. Episcopis cœlibatum conce
 damus, Quid tu Apostolicū institutum sequeris, ab Apo
 stolico

Confutatio.

Confutatio.

Confutatio.

Matth. 19

stolico munere longe alienissimus, homo nimirum et prophanus, et priuatus? Illis hoc uenia datum est, ut uacēt à coniugij munere, quo magis uacaret copiosiore prolem Christo gignere. Sit istud sacerdotum ac monachorum priuilegium, quos apparet in Essenorum institutum successisse. Tui status alia ratio est. At ipse Christus, inquires, beatos pronūciauit, qui sese castrarunt ob regnum Dei. Non reijcio auctoritatem, sed sententiam interpretor. Primum arbitror hoc Christi dogma, ad ea tempora potissimum pertinere, quibus oportebat ecclesiam ab omnibus mundi negotijs quàm maxime expeditum esse. Cursitandum erat per omnes terras, imò minebat undique persecutor. Nunc is est rerum ac temporum status, ut nusquam reperiās minus inquinatam morum integritatem, quàm apud coniugatos. Exaggerent quantumlibet suum institutum monachorū ac uirginum examina: iactent quantū uolent ceremonias, cultusq; suos, quibus potissimum inter ceteros eminent: sanctissimum uitæ genus est, pure, casteq; seruatum coniugium. Præterea non is modo sese castrat, qui uiuit cælebs, sed qui caste, sancteq; colit coniugij munus. Atque utinam uere castrati sint, quicunque suis uitijs magnificum castrationis prætexunt titulū, sub umbra castitatis turpius libidinales. Neque enim mei pudoris esse puto, commemorare, in quæ dedecora sæpe prolabantur, qui naturæ repugnant. Postremo ne præcipit qui-

dem

dem Christus ulli cœlibatum, at idem diuortium palàm
interdicit. Mihi sanè uidetur, non pessime consulturus
rebus ac moribus hominum, qui sacerdotibus quoque ac
monachis, si res ita ferat, ius indulgeat coniugij: præfer
tim cum ubiq; tam ingens sit sacerdotum turba, quorum
quotusquisq; castam agit uitam? Quanto satius concu
binas in uxores uertere, ut quas nunc habent cum infas
mia, cum irrequieta conscientia, habeant palàm cū hone
sta fama: ac liberos gignant, quos ut uere legitimos a
ment, sancteq; instituunt, quibus et ipsi pudendi nō sint,
& uicissim ab illis cohonestentur, atque id, opinor, iam
pridem procurassent episcoporum officiales, nisi pro
uentus amplior esset ex concubinis, quàm ex uxoribus.
Sed diuina quædam res est: angelica res est uirginis
tas. At humana quædam res est coniugium. Ego nunc
homo loquor homini, plebeius plebeio, infirmus infirmo.
Laudanda quidem res est uirginitas, at ita, si non hæc
laus ad q̄ plurimos transferatur. Quā si uulgo usurpa
re homines incipiant, quid uirginitate dici, cogitari uē
possit exitius? Tū si in cæteris maxime laudē mereda
tur uirginitas, in te certe reprehensione carere nō po
test, per quē stabit, quo minus optimū illud genus & im
mortalitate cum primis dignum obliteretur. Postrema
minimum abest à uirginitatis laude, qui ius illibatum
coniugij seruat, qui uxorem gignendæ proli, non li
bidini habet. Si frater fratris sine liberis defuncti semen
excita

Confutatio.

Ex lege
Mosaica.

Confuta-
tio.

Hierony-
mus.

A conse-
quentibus

A pari &
impari.

exercitare iubetur, tu uniuersi tui generis spem interis
re fines, præsertim cum ad te unum reciderit? Neque ue-
ro me clam est, magnis uoluminibus priscorum patrum
decantatas uirginitatis laudes: quorum Hieronymus a-
deo miratur eam, ut non multum absit à contumelia ma-
trimonij, & ab episcopis orthodoxis ad palinodiam sit
inuitatus. Verum donetur hic ardor illis temporibus,
nunc optarim, ut isti qui passim sine delectu, ad cœlibas-
tum, ad uirginitatem adhortantur, etatem quæ sibi non
dum est nota, hoc operæ collocarent in describenda ima-
gine casti puriq; matrimonij. Atqui his ipsis quibus tan-
topere placet uirginitas, non displicet bellum aduersus
Turcarum gentem, qui numero tot partibus nos supe-
rant: quorum si rectum est iudicium consequetur, ut in
primis rectum & honestum habeatur, pro uirili liberis
gignendis operâ dare, & iuuentutem in belli usum sus-
ficere. Nisi forte bôbardas, tela, naues, ad hoc bellū ap-
parandas putât, uiris opus esse non putât, idē probant
ut ethnicorū parētes ferro trucidemus, quo liceat filios
etiam inscientes baptizare. Id si uerum est, quanto mi-
tius est idem efficere coniugiorū officio? Nulla natio tā
immanis est, quin excretur infanticidium. Principū le-
ges pari propemodū seueritate puniunt prouocatū ab-
ortū, & accersitam pharmacis sterilitatem. Quir ita?
Quia minimū inte rest inter eum, q̄ quod nasci cœperit,
intercipit: & eum, qui procurat, ne quid nasci possit.

Hoc

Hoc quod in tuo corpore uel arescit, uel magno etiā salutis periculo corrumpitur: quod in somnis elabitur, homo erat, si modo tu esses homo. Execratur Hebræorum literæ, uirum qui iussus congregari cum uxore fratris defuncti, ne quid nasceretur, proiecit semen in terram: & uita iudicatus est indignus, qui uitā inuidit nascituro foetui. At quantulum ab hoc differunt, qui sibi perpetuam sterilitatem inducunt? An non uidentur tot homines occidere, quot erant nascituri, si liberis gignēdis dedissent operam? Quæso, si cui sit fundus soli natura feracis, quem incultum sinat perpetuo sterile esse, nonne legibus poenas daret eo quod Reip. intersit, ut suam quisque rem bene tractet? Si punitur is, qui negligit agrū, qui ut maxime colat ir, nihil aliud fert, quā triticum, aut fabas aut pisa: qua poena dignus est, qui recusat eum fundum colere, qui cultus fert homines? Atque illic diutino molestoque labore est opus, hic breuē culturam etiā uoluptas ueluti paratum præmiū inuitat. Quare si quid nature sensus: si honestum, si pietas, si religio, si officiū, si uirtus te mouet, cur ab eo abhorres, quod Deus instituit, natura sanxit, ratio suadet, diuinæ pariter & humanæ literæ laudant, leges iubent, omnium gentiū consensus approbat, ad quod optimi cuiusque exemplū adhortatur. Quod si pleræque res etiā acerbæ, uiro bono sunt expetendæ, non alio nomine, quā quod honestæ sunt, matrimoniū profecto multo maxime expetendum, de quo quis dubitare possit, plūsq;

A simili.

Epilogus
superiorū
argumentationum.

A iucūdo.

Ratiões. plūſne habeat honeſtatis, an uoluptatis. Quid enim dulce, q̃ cum ea uiuere, cum qua ſis non beneuolentia modo, uerum etiam corporum mutua quadam communione artiſſime copulatus? Si magnam quandam animi delectationem ex reliquorum neceſſariorū beneuolentia capimus, q̃ dulce in primis ſit habere, qui cum animi tui ſecreto affectus cōmunices: qui cum perinde ut tecum loquaris: cuius fidei te tuto committas: qui tuas fortunas ſuas eſſe ducat. quid tu credis habere felicitatis mariti uxorisq; coniunctionem, qua nulla poſſit in rerum natūra inueniri, neq; maior, neq; firmior? Cum ceteris enim amicis animorum duntaxat beneuolentia coniungimur, cum uxore & ſumma charitate, et corporum permixtione, & ſacramenti ſœdere, & fortunarum omnium ſocietate copulamur. Præterea in ceteris amicitijs quanta ſimulatio? quanta perfidia? Sed ij quos noſtri amantiffimos exiſtimamus, ſicut hirundines, exacta æſtate de uolant, ita fortuna reſlante deficiunt. Nonnunquam recentior amicus ueterem eiicit. Paucos audiuiſmus, quorum fides uſque ad uite finem conſtiterit. Vxoriam uero charitas non perfidia corrumpitur: nulla ſimulatione obſcuratur, nulla rerū mutatione conuellitur: deniq; ſola morte, imò ne morte quidē diſtrahitur. Illa parentū, illa ſororum, illa fratrum pietatem, tui amore cōtemnit: te unum reſpicit: ex te pendet: tecum emori cupiet. Res eſt? habes quæ tueatur, habes quæ augeat. Non eſt? habes

**Cōfirmatio ex col
lato one,**

Res quæ querat. Si res secundæ sint, duplicatur felicitas: si aduersæ, erit quæ te consoletur, quæ absideat, quæ inseruiat, quæ tuum malum suum esse cupiat. An tibi uoluptatem ullam cum hac tanta coniunctione conferendam censes? Si domi agis, adest quæ solitudinis tedium depellat: si foris, est quæ discedentem osculo prosequatur, absentem desideret, redeuntem læta excipiat. Dulcis iuuentæ tuæ sodalis, gratum senectutis solatium. Natura quidem homini dulcis est uel quæuis societas, quippe quem ad beneuolentiam atq; amicitiam genuit. Hæc igitur quomodo non erit dulcissima, in qua nihil non commune est? Contra autem, si feras quoq; solitudinem horrere, societate delectari uidemus, mea sententia, ne homo quidem sit existimandus, qui ab hac societate omnium et honestissima, et iucundissima abhorreat. Quid enim eo homine odiosius, qui tanquam sibi uni natus, sibi uiuat, sibi querat, sibi parcat, sibi sumptum faciat, neminem amet, ametur à nemine? An non istiusmodi portentū dignum censebitur, quod cum Timone illo ex uniuerso hominum contubernio in medium mare proijciatur? Neq; hic ausim illas tibi uoluptates proponere, quibus cū natura nihil uoluerit esse homini dulcius, nescio tamen quo pacto à magnis ingenijs dissimulantur potius, quàm contemnuntur. Quanquā quis adeo seuero, ne dicam stupido, sit natus ingenio, qui eiusmodi uoluptatū genere non capiatur: præsertim si citra numinis, aut hominis offensa

sana

Sam, citra fame detrimentum possit contingere? Equidem cum nō hominem, sed planē saxum dixerim. Etiam si minima bonorū, quæ habet cōiugium, pars est, ea corporum uoluptas. Sed fac te istam ut uiro indignam con-

Voluptas
ab affini-
tate & li-
beris.

*temnere: quāquā ne uiri quidem uocabulū sine his mere-
mur: ponatur, si uis inter extrema coniugij commodas:
iam quid casto amore esse potest amabilius, imō quid san-
ctius atq; honestius? Accrescit interim dulcis affinium
turba. Duplicatur parentum, fratrū, sororum, nepotum
numerus. Natura enim unam duntaxat matrē unum pa-
trem tribuere potest. Cōiugio pater alter, altera mater*

Alludit ad
hoc quod
Aeneid. 4

*accedit, qui te, ut cui sua uiscera commiserint, singulari
pietate non prosequi nō possunt. Iam uero quāti illud
æstimabis, ubi pulcherrima cōiunx pulchra faciet te pro-
le parentē? Vbi quis tibi paruulus aula Luserit Aeneas,
qui tuos, tuæq; cōiugis uultus referat, qui te blanda bal-
butie patrem appellitet? Iam accesserit coniugali chari-
tati uinculum adamantinum, quod ne mors quidem ipsa
queat abrūpere. Felices, inquit Flaccus, ter & amplius,*

In Epod.

*Quos irrupta tenet copula, nec malis Diuulsos queris
monijs, Suprema citius soluet amor die. Habes qui sene-
ctutem tuā oblectent, qui oculos claudant, qui iusta per-
soluant in quibus renatus uidearis, quibus superstitibus
tu ne occidisse quidē puteris. Nō abeunt ad alienos here-
des, quæ tibi parasti. Ita tanquam oībus perfuncto uite
munijs, ne mors quidē ipsa acerba uideri poterit. Oībus,*

uelimus

uelimus, nolimus, senectus imminet. Hac ratione natura
 p̄spexit, ut in liberis ac nepotibus repubescamus. Quis
 enim grauiter ferat senectutē, ubi suos uultus, quos ado-
 lescens gessit, in filio conspexerit? Mors omnibus parata
 est. At hac una uia, uelut immortalitatem quandā medi-
 tatur naturæ providentia, dum sic aliud ex alio propa-
 gat, ut ueluti cū planta, arbore excisa repullulat, nec in-
 terisse uideatur, qui prole relictā moritur. At minime
 me fugit, quid inter hæc obmurmures. Beata res est con-
 iugium, si omnia secunda eueniāt: sed quid si morosa cō-
 tingat uxor? quid si impudica? quid si liberi impij pro-
 ueniant? Occurrent animo tuo exempla eorum, quibus
 coniugium exitium attulerit. Exaggera quantū potes,
 sed tamen hominum ista uitia fuerint, non coniugij. Cre-
 de mihi, non solet nisi malis maritis mala uxor contin-
 gere. Adde quod tibi magna ex parte in manu est, ut
 bonam eligas. Quid si corrumpatur? A malo quidē ma-
 rito, uxor bona corrumpi potest: à bono mala corrigi cō-
 suevit. Falso uxores accusamus. Nemo si quid mihi cre-
 dis, unquam nisi suo uitio improbā uxorem habuit. Iam
 ex bonis parentibus, ferē similes nascuntur liberi.

Quinquam & hi utcunq; nati, ferē tales euadunt, quā-
 les illos finxeris institutione. Iam uero non est quod ze-
 lotypiam metuas. Iste stulte amantium morbus est. Cas-
 stus ac legitimus amor zelotypiam nescit. Quid tibi tra-

Refuta-
tio incom-
modorū
matrimo-
nij.

Zelotypia

P ri

ri percussit: hæc ueneno sustulit: illa morū odio ad mortem adegit. Cur non potius Tiberij Gracchi Cornelia succurrit? Cur nō Alcestis non optimi mariti coniunx optima? Cur non occurrit uel Iulia Pompeij, uel Brutæ Portia? Cur non æterno nomine digna Artemisia? Cur non Hypsicratea Mithridatis Pontici regis uxor? Cur non Tertiæ Aemiliæ comitas in mentem uenit? Cur non Turia fides? Cur non Lucretia, Lentulæq; succurrit? Cur non Arria illa à Plinio celebrata? Cur non innumerae aliæ, quarum & pudicitia, & fides in maritos, ne morte quidem potuit immutari. Rara, inquis, auis in terris, mulier proba. Et tu rara uxore dignum te finge.

Prouer. 18. Mulier, inquit sapiens ille, bona, pars bona. Aude tuis moribus dignam sperare. Plurimū in hoc situm est, quā deligas: quomodo singas, qualem ipse te illi præbeas. Sed dulcior est, inquires, libertas. Quisquis uxorem accipit, compedes accipit, quas sola mors possit excutere. Quid autē dulce esse homini soli possit? Si dulcis est libertas, sociam asciscendam censeo, qua cum bonū istud tibi commune esse uelis: Quāq; quid ista seruitute liberius, ubi ita uterq; alteri obnoxius est, ut neuter manumitti uelit? Astrictus es ei, quem in amicitiam recipis. At hic nemo libertatem ademptā clamat. At uereris, ne liberis morte absumptis, orbus in luctum incidas. Si orbitatē times, ob id ipsum ducenda uxor est, quæ sola hoc præstare potest, ne simus orbi. Sed quid tu tam diligenter, imò anxie

De Artemisia uide
Gel. li. 10.
cap. 18.

Vide Val.
& Plutar.

Libertas.

A simili.

Orbitas.
Violatio
qua retor
quetur ar
gumentū.

anxie, omnia matrimonij incōmoda disquiris, quasi cō-
 tribatus nihil habeat incommodi? Quasi uero ulla sit uita
 mortaliū, quæ non sit omnibus fortune subiecta casibus.
 E uita migret oportet, qui nihil incommodi ferre uelit.
 Quod si ad cœlestem illam uitam respicias, mors hæc ho-
 minum uita est, haud uita dicendi. Sin intra humanam
 conditionem animum contineas, nihil est cōiugali uita,
 neq; tutius, neq; tranquillius, neq; iucundius, neq; amabi-
 lius, neq; felicius. Ab exitu rem spectata, quotumquenq; ui-
 des, qui semel expertus coniugium, non auide repetat? Ab euen-
tis.
 Mauricius meus, cuius eximia prudentia tibi non est in-
 cognita, nōne ab obitu cōiugis, quam unice deamabat,
 altero mense duxit in thalamum nouam sponsam? Nō a-
 deo libidinis impatientia, sed negabat sibi uitam uideri
 uitam, absq; coniuge rerum omnium consorte. Iouius no-
 ster, nōne iam quartam ambit uxorem? Sic adamabat ui-
 uas, ut nullam consolationem admissurus uideretur. Sic
 una defuncta, ad sarcinendam thalami solitudinem pro-
 perabat, quasi leuiter illas amasset. Sed quid nos de hos-
 nesto ac iucundo disputamus, cum non utilitas modo sua-
 deat, uerum etiam necessitas ad coniugium impellat? Ab utili
ac necessa-
rio.
 Tolle matrimonium, per paucis annis uniuersum homi-
 num genus funditus intereat necesse est. Xerxen illum
 Persarum regem, cum ex ædito loco ingentem illam ac
 uix ulli creditam hominum multitudinem intueretur,
 lachrymas non tenuisse dicunt, quod ex tot hominum
 P 2 milibus,

Locus cō-
munis.

milibus, post annos sexaginta, nullus omnino superfuturus esset. Cur quod ille de suis copijs intellexit, non etiā de uniuerso hominum genere perspicimus? Sublato coniugio quotusquisque ex tot regionibus, prouincijs, rebus, urbibus, coetibus post centum annos supererit? Eamus nunc, & coelibatum miremur, qui eternam sit generi nostro cladem allaturus. Quæ pestis, aut lues à superis, aut inferis immitti possit nocentior? Quid ab ullo diluuiο timeri possit acerbius? Quid tristius expectetur, etiam si Phaëtonteum redeat incendium? At ex huiusmodi quidem tempestatibus multa relinqui solent incolumia, ex coelibatu nihil reliqui fieri potest. Videmus quantum morborum agmen, quot casuum discrimina, noctes, diesq; hominum paucitati insidientur. Quot pestis absunit, quot absorbet mare, quot Maiores abripit? Taceo enim de quotidianis mortibus. Circumuolat undique mors: ruit, rapit, properat quantum potest genus nostrum extinguere, & nos coelibatum miramur, coniugium fugimus? Nisi forte placet Essenorum institutum, aut Dulopolitarum, quorum gentem facinorosorum nunquam deficiēs numerositas propagat. Num expectamus, ut Iupiter aliquis nos eodem munere donet, quod apibus tribuisse dicitur, ut sine concubitu foetificemus, & posteritatis semina è flosculis ore legamus? An uero postulamus, ut sicut è Iouis cerebro Mineruā procreantem poëta fabulantur, ita nobis è capite liberi exsiliant?

liant? An denique ut iuxta ueterum fabulas, è terra ueluti mures in Aegypto, è saxis proiectis quod est in fabulis, è duris arborum truncis homines producantur? Et terræ gremio permulta sine nostro cultu enascuntur. Plantulæ sub umbra matris sæpe pullulascunt: at homini hanc unam propagandi uiam natura esse uoluit, ut mutua mariti, uxorisq; opera mortalium genus ab interitu uindicaretur, quod si fugiât tuo exëplo mortales, ne ista quidem, quæ tu miraris, esse poterunt. Cœlibatû miraris, suspicis uirginitatem? At nec cœlebes erût, nec uirgines, si coniugij usum sustuleris. Cur igitur prælata est uirginitas? cur honorata, si exitium adfert mortalibus? Laudata est, sed pro tempore, sed in paucis. Voluit enim deus hominibus cœlestis illius uitæ tanquam imaginem quandam & simulacrum ostendi, ubi neque nubent ullæ, neque nuptum dabunt ulli. Sed ad exemplum paucitas idonea est, multitudo inutilis. Quemadmodû nō omnes agri, quanq̃ feraces ad usum uitæ ferûtur: sed pars negligitur, pars oculis pascendis colitur. At patitur hoc ipsa rerum copia, in tanta aruorû amplitudine, exiguam partem sterilem relinqui. Verû si nulli serantur, quis nō uideat nobis ad glandes fore redeundû? Ita cœlibatus in tanta hominû multitudine, in paucis quidē laudē habet, in omnibus summam reprehensionem habiturus. Iã si maxime in alijs sit uirtutis nomen habitura uirginitas, in te certe uitiosa fuerit. Ceteri enim puri

Confutatio.

A simili.

tati studuisse uidebuntur: tu generis parricida iudicaberis, quod cum honesto coniugio propagare potueris, turpi cœlibatu passus sis interire. Liceat è numerosa sobole uirginem deo cōsecrare. Rustici frugum primitias superis immolant, non uniuersum prouentum, ad te unū stirpis tuæ reliquias esse memineris oportet. Nihil autem refert, utrum occidas, an seruare recuses, qui à te uno seruari et poterat, et facile poterat. At sororis exemplum te ad cœlibatum adhortatur. At ista uel una re potissimum debebas à cœlibatu deterreri. Generis enim spem, quæ prius utrisque erat communis, nunc totam ad te unum reuolutam intelligis. Detur hæc uenia sexui, detur ætati. Puella dolore uicta peccauit, stultarū mulierularum, aut stultorum monachorum impulsu sese precipitem dedit. Tu maior natu, uirum te esse memineris necesse est. Illa maioribus suis cōmori uoluit, tu ne moriantur, operā dabis. Soror subduxit sese officio, tu duorum tibi partes obeūdas esse cogita. Nō dubitarūt filia Loth, cum patre temulēto rem habere, satius esse iudicātes nefario etiam incestu generi consulere, quàm pati interire. Tu matrimonio honesto, sancto, pudico, sine offensa, summa cum uoluptate, non consules tuo generi alioquin intermorituro? Quare sinamus eos Hippolyti institutum imitari, sectentur cœlibatum, uel qui mariti fieri possunt, patres non possunt: uel quorum tenuitas liberis educandis non suppeditat, uel quorum genus alio

A pari.

Biaoy.

Genes. 19.
Exemplū
cum colla
tione.

Epilogus
totius de
clamatio
nis.

rum opera possit propagari; aut certe eiusmodi est, ut magis Reipub. conducat intermori quàm propagari: uel quos peculiaris quidam aeterni numinis fauor, communi hominum sorte selectos coelesti cuiuspiam functioni destinauit, quorum mira est raritas. Tu uero cū teste medico uiro neq; imperito, & minime mendaci, magnā posteritatem promittere uidearis: patrimonium habeas amplissimum, genus autem tum optimū, tum clarissimū, ita ut obliterari sine nephario scelere, magnoq; Reipu. detrimento non possit, tum adsit ætas integra, nec desit forma: offeratur uero coniunx puella, qua neq; integrior rem, neq; illustriorem ullam uiderunt ciues tui, pudica, modesta, pia, facie diuina, cum dote amplissima: cum rogent amici, lachrymentur propinqui, insistent affines, patria flagitet; ipsi maiorum tuorū cineres è tumulis idiosum te obtestentur, tu tamen adhuc contaris, adhuc coelibatum cogitas? Si qua res parum honesta abs te peteretur, si qua difficilis, tamē uel tuorū uota, uel generis charitas animū tuum expugnare debuerat. Quanto equius est id amicorum lachrymas, patriæ pietatem, maiorum charitatem abs te obtinere, ad quod te diuina pariter et humane leges hortantur, natura instigat, ratio ducit, honestas allicit, tot commoda inuitant, necessitas etiam ipsa cogit? Sed iam argumentorum plus satis. Confido te iam dudum me monitore sententiā mutasse, animūque ad salubriora consilia appulisse. Primum conducet

De exerci-
tatione hu-
ius gene-
ris præce-
ptio.

Loci com-
munes.

in hoc suasorio genere longe omnium utilissimo, diligen-
ter exerceri. Dominatur enim ferè in omnibus generis
bus. Primum igitur cuiusmodi sit, quod persuadere cu-
pis, attente est considerandū. Deinde quæ sunt in eo com-
moda omnia diligenter colligemus, & amplificabimus:
contra uero si qua insunt incommoda, quæq; illius ani-
mum posse detertere uidetur, ea aut extenuabimus, aut
remouebimus, excogitatis quàm plurimis rationibus, et
rationum confirmationibus, ac locupletationibus. Qui
loci incident communes, ad rem accommodandi sunt, ue-
lut hic incidebat, omnibus rebus insitam esse uim propa-
gandi sui. Itē mille morbis, mille casibus atteri genus hu-
manum. Item quàm nihil in hac uita iucundum sine con-
sorte. Item senectutem ac mortem tolerabiliorem fieri,
paratis liberis. Postremo uero uidendum quibus argu-
mentationum formis, aut quibus exornationibus ea quæ
excogitata sunt, quàn commodissime possint explicari.

DE GENERE DISSVASORIO.

IN dissuasione omnia incōmoda colligemus. Hæc quæ
admodum inueniri possint, mox paucis demonstrabi-
mus, quæ quidem meditata, & tanquam ad manum habe-
re oportebit. Proponat autem didascalus aliquod argu-
mentum scite excogitatum, capita rationum, exempla, si-
militudines: & si uolet dispositionem paucis ostendat,
reliqua puerorum ingenijs relinquat. Deinde illorum
inuen

inuenta castiget, mōx palinodiam scribere iubeat. Non
 nunquam etiā acueniendi ingenij gratia, infames materias
 proponat. Veluti si quis suadeat paupertatem, exiliū,
 ingratitudinem, aegritudinem, contemptum studiorū, ne
 glectum linguarum, tyrannidē, uel ut uetulus uetulā du
 cat, ut domum ducat uxorem improbam. Nihil enim est
 ita natura bonum, quin ab ingenioso oratore deprauari
 possit. Hac exercitatione tum copia, tum promptitudo
 quaedam, quauis de re dicēdi parabitur. A me modo sua
 sum est matrimonium, ubi pleraq; eius uitæ cōmoda col
 legi, contra autem coelibatus incōmoda exaggeraui. In
 commoda uero matrimonij, quæ illic partim extenuaui,
 partim refelli, ea in palinodia erunt exaggeranda: con
 tra, commoda aut uehementer deprimenda, aut commo
 da esse neganda.

Infames.
 materię i
 terdū pue
 ris propo
 nendæ.

Quo nam igitur modo erit hæc palinodia instituenda? Aut hoc ipsum argumentum ijsdem positis circum
 stantijs, in diuersam partem tractabimus: aut fingemus
 amicum secum hæsitantem, utram uitam uelit amplecti,
 aut iam nuptias animo destinaſſe. Et ut à circumstantijs
 discamus inuenire argumenta, thema certis personis cō
 fictum proponemus, hoc pacto. Petrus adolescens, mini
 mus fratrum suorum, summo ingenio, & iam literis ini
 tiatus, matris opera à schola reuocatus, ab eadem ad du
 cendam uxorem sollicitatur, puellam, et diuitē, & egre
 gia forma. Pater neq; uxori, neq; filio refragatur, sed

Thema cū
 circumstā
 tijs.

P S liberū

liberum illi permittit, ut eligat. Scribit nunc illi sodalis, equalis, et socius studiorum, conaturq; illum à matrimonio deterrere. Hic, ut coniugium q̄ miserrimum ostendat, omnes eius uitæ crumnas cōtrahet. primū ab ipsius

Anatura. coniugij natura. Adducet enim seruitutē, et eam quidē, quam semel admissam effugere nullo modo possis. Nulla enim seruitus, nō misera esse potest, cum hominē naturā libertatis auidū finxerit. Atq; hic incidit locus commu-

A ratione nis, late tractabilis. Ad hæc, cum omnis seruitus misera
seruitutis est, tū illa minime uiro conuenit, qua cogimur mulierculis inseruire. Præterea quod mutua est seruitus. Acces-

Exaggeratio nit etiam alterum incommodum quod eam ipsam susti-
ratio seruitutis. nere cogeris et alere, cui inseruis. Nā reliquis in seru-
tutibus, serui ex dominis pendēt, at illa ex te. Prius ibas quò uolebas: cœnabas ubi uolebas: uiuebas q̄ cū uolebas, uagabaris, nugabaris, cōuiuabaris, lusitabas, confabulabaris. Nūc domi desidendū, cœnandū domi, cubandū domi, uiuendū more illius. Quæ si facis, ubi dulcis illa liber-

Per contentiōem. tas? Sin minus, lites domi paratæ, audiēda iurgiosa uxor
ris cōiuitia. Res augeri poterit per cōtentionē? Seruus uernaculus, siue emptitiu, uel precio dato, uel ex heri benig-
nitate, sperat libertatē: hic sola mors habet ius manu mittendi. At formosa est, non potest non esse uoluptati.

A contrario. Imò si formosa est, certā miseriē effugere non potes. Nā si deformis esset minus quidē aīm uoluptate oblectaret: at rursum metu minus angeret, minus procax esset.

Nunc

Nunc cum formam suam non ignoret multo erit insolentior. Tum si parum pudica sit, qui tibi iucunda poterit esse uita? Sin pudica, quod haud scio an fieri possit, perpetuo metu cruciaberis, ne te non satis amet, ne corrumpatur, ne mutet animum. Nam si non ames, miserum est uiuere cum ea, quam non ames. Sin ames, hæc omnia secum incōmoda adfert amor, suspiciones, iniurias, iurgia, rixas, et cætera. Præterea stulti est compedes suas quāuis aureas amare. Quid refert, lineo, an serico fune stranguleris? Deinde extenuabis eā corporis uoluptatē, qua negabis tantos dolores esse emendos. Est enim pecunia prorsus, plena fastidij, plus aloes q̄ mellis habēs: indigna magnis ingenijs: An hæc una tanti est, ut multo dulciores uoluptates relinquant, et tot misérias adeas? Atq; hic rursus incidit locus cōmunis, aduersus eam uoluptatē, quæ ex coitu percipitur, quā quidam nō inscite morbi comitalis speciē dixere, Plato escam malorum. Nulla res magis hebetat animi uigorē, nulla magis enervat uires corporis, nulla magis accelerat senium. Post hæc ostendat rē esse plenā periculose alceæ. Hic locus incidet odiosus, de uitijis fœminei sexus, q̄ paucae bonæ aut pudicæ reperiātur, q̄ paucos non poenituerit initi coniugij. Hæc omnia quæ nimium frequenter accidunt ponet ob oculos. Vxorem rixosam, procacē, impudicam: breuiter his moribus, ut quod frequēter accidit, maritum ad mortem adigat: perennes querelas, dotis expro

Per extenuationē.

Loc⁹ cōis.

Ab autoritate.

exprobrationem, affinium graue supercilium, garrulam
socrus linguā, suffossorē alieni matrimonij, liberos im-
pios ac perditos, aliāq; quæ plurima collegere, iuuenas-
lis, Tertullianus, Hieronymus, & alij qui in uituperādo

Ab incom-
modorum
enumera-
tione.

matrimonio uires eloquētiæ deprompserunt. Atq; hinc
ueluti gradu factō, descendet ad ea incommoda, quæ fe-
lix etiam matrimonium ferē consequuntur: maiore rei
domesticæ curam, studium augendarum facultatū, adipi-
scendorum honorum: huc enim extimulat uxoris socun-
ditas, morbum filiorum aut uxoris, mortē, luctum, orbis
tatem. Contra quæ uoluptas sit in literis. Nō posse quen-

Per cōten-
tionem.

quam simul, & uxori & Musis uacare. Quæ dignitas,
quæq; felicitas uin- g' nitatis. Hic per contentiones enu-
merabit, quæ relinquat, quæ subeat. Sed sine matrimo-
nio genus humanū sustineri nō potest, quasi uero desint,
qui isto munere fungātur. Istuc alijs relinque, qui huma-
nis rebus sunt nati, tu ad diuina, ad cœlestia factus es.

A diuerso
studio.

Sunt tibi fratres quorum opera genus tuum possit pros-
pagari, tuum est illud non liberis, sed literis illustrare.
Plures filios tibi parabis beneficijs tuis, q̄ uxor possit
gignere. Et sepe numero fidelius amant, quos pararis,
quàm quos genueris. Puta te tot habere filios, quot pue-
ros, quot adolēscētes, ad honestas literas, ac piam uitā
institueris. Hi parentem non grauant sumptu, nō discer-
tiant alendi solitudine, imò potius alunt parentem. Et
hic est locus cōmunis, longe uerius esse patrē, qui fingit

Locus cō-
munis.

ac format animum, quàm qui generat corpus. Ad horum omnium singula poterunt accommodari exempla, ceteraq; quibus ostendimus orationem locupletari. Hec indicasse suffecerit, ne plus satis oneremus lectorem.

DE CONSOLATORIA EPIST.

QUum uita mortalium undiq; plena sit calamitas, neq; multos reperire liceat, quos suae fortunae non poeniteat, nullũ officium incidit frequentius, q̃ ut amicorũ animos consolando subleuemus. Neq; uero mediocre beneficium est, tempestiua & amica consolatio, qua quoties in rebus afflictis, eorum quibus bene uolumus egritudini re mederi non licet, uerbis saltẽ lenimus dolorem. Verum scite id ipsum faciamus oportet, ne uelut imperiti medici uulnus crudũ adhuc & recens exulceremus potius q̃ mitigemus. Proinde triplex Triplex
ratio tractandæ
cõsolatiõis. erit ratio tractandæ consolationis: una simplex et aperta, per quam argumẽtis declaramus non esse causam dolendi: cum uiro sapienti nihil accidere possit triste præter turpitudinem, neq; à quoquam lædi possit, nisi à se ipso. Huiusmodi ualidis pharmacis utemur, quoties nobis cũ philosopho, aut alioqui uiro cordato res est. Altera per insinuationẽ sumẽda, quoties aut animus est infirmior, aut dolor recentior, acerbiorue, q̃ ut aperte patiat̃ur sibi admoueri manus. Siue cũ erectior est animus eius, quem consolamur, quàm ut uideri uelit opus habere conso

Simile.

consolatore. Nam quemadmodum sunt quidā animo tam
 excelso præditi, ut cū ægrotent grauiter, tamen pudeat
 medicum accersere, quod ignauum, ac forti uiro puden-
 dum existimēt ægrotare: ita sunt qui pudore quodā ge-
 nero se mentis, quamlibet magnum dolorem animi pre-
 munt ac dissimulant. His hac arte erit obrepēdum, ut
 negemus nos consolandi gratia scribere, cum multis mo-
 dis perspectam habeamus illius eximiam sapientiam,
 tum infractam animi magnitudinem omnibus fortunæ
 procellis maiorem. Tametsi fatebimur casum esse eius-
 modi, ut alium quemlibet facile possit deijcere, tamen
 non dubitare nos, quin homo à puero ueræ philosophiæ
 præceptis institutus, longo rerum usu doctus, ad hæc in-
 uictō quodam animi robore præditus, fortiter ferat,
 quod ex communi mortalium lege, uitari non potest: nos
 illius fortitudini gratulari uelle potius, quàm dolore
 mederi. Priori incommodo sic medebimur, ut eius, quem
 consolari uolumus affectum in nos transferamus, sic at-
 temperantes orationem ut nostro dolori magis obsequi,
 quàm illius ægritudinem mitigare uelle uideamur. Hac
 arte M. Tullius Milonis causam agens, fictē metū in se
 transfert, quo iudicum animis metum eximat. Siquidem
 quos dolor adhuc totos possidet, nō aliter tractādi sunt,
 quàm isti, qui ob morbo uitiatū animi iudicium, sibi ui-
 dentur esse cornuti, aut naso in longum prominenti, aut
 mortui, aut testacei. Oderunt dissidentes, amant eos,

quē

Quomo-
 do istituē
 da insinua
 tio.

qui per dissimulationē, ipsorum imaginationi assentantur. Proinde qui his mederi student, nonnunq̃ simulant sese eodem teneri malo. Porro contracta beneuolentia, facile persuadent remediū, ac paulatim obrepentes, tandem eximunt falsam imaginationē. Itidem agēdum erit cum his, quorum animus nondum admittit manum medicantis. Dicemus nos ipsos ad consolandum parum esse idoneos, qui non minus angamur animo, q̃ is ipse, quem confirmare deberemus. Deinde doloris causas etiā exaggerabimus, eamq̃ exaggerationē non solū à re ipsa, sed ab eius etiā qui patitur indignitate sumemus, non sine laude quadam eius iniuriam quā plurimis bonis uiris dolere dicemus. Quod ubi erit factū, tum medicamentum adhibebimus: hic omnia quæ dolorē lenire possint, diligenter colligemus. Id fiet si ipsum malū in quod incidit, uerisimiliter extenuabimus, & bonum unde excidit, quantū licet eleuamus. Malum extenuabimus, si minime diuturnum fore ostendemus. Solent enim patientius ferri incommoda, quæ breui finem habitura putentur, præsertim si eam incommoditatem magna aliqua spes sequutura monstretur. Hic omnes rerum coniecturas diligentissime dispiciemus, quibus eam spem quāmaxime probabilem efficiamus. Vnde autem cōiecturæ sumantur, rhetorum de statu cōiecturali præceptiones haud obscure demonstrant: & Ciceronis cum multæ, tum illa in primis ad Cecinnam epistola, exemplo esse potest,

Extenuā
di malum
modis
primus.
A natura
mali.

Cōiectu
ra.

Alter mo-
dus exte-
nuandi
malum.

potest, ubi idem facete suo more, tanquā augurandi di-
sciplinam quandam tradere uidetur. His omnibus assen-
tationem quandam admiscebimus. Quod si eiusmodi sit
incommodum, ut diuturnum uideri necesse sit, alijs exte-
nuandi rationibus utemur. Aut enim non esse incommo-
dum, aut non esse tam graue, q̄ apparet, nitentur ostē-
dere. Id faciemus, si quicquid erit in eo commodi, id ac-
curate cum amplificatione quadam indicemus. Nullum
enim tam graue malum homini potest accidere, ex quo
non aliquid commodi decerpi queat. Si negabimus ullum
esse malum existimandum, quod citra culpā homini ob-
tigerit, quemadmodum docet Aristoteles, iucundam es-
se malorum recordationem, quæ cum honesta fama con-
iuncta sunt: ita leuius ferimus, quæ nostra culpa contra-
cta non sunt. Hic philosophorū rationes et præter cæ-
teros Stoicorum plurimum adiuuabunt: si eiusmodi ca-
lamitatē, uel famæ eius profuturā, uel gradum quendā
ad maxima commoda iactum esse ostēdemus. Solet enim
summa uirtus, summaq; felicitas à durissimis initijs
plerunq; proficisci: idq; exemplis approbabitur, si theo-
logico more eiusmodi tempestatem à superis propitijs
immissam dicemus, corpori quidē molestam, sed animæ
salutarem. Nihil autem æque dolorem leuat, teste Cice-
rone, ut cōmunis tanquā legis humanæ cōditionis recor-
datio. quare id mali, illi cum uniuerso mortaliū genere,
uel certe cū clarissimis optimisq; uiris quā plurimis
commune

commune esse declarabimus. Hic illustrū uirorum exem-
pla, qui in eodem luctus inciderunt, aut certe similes:
quiq; eos fortissimo animo, maxima cum laude tulerūt,
accumulabimus. Postremo ad exhortationem ueniemus:
ad pristinam animi tolerantiam, magnitudinem, sapien-
tiam, eruditionem uocabimus. In conclusione omnē ope-
ram, studium, diligentiam, & ipsi, & eius filijs, ac neces-
sarijs deferemus. In consolando iocus erit uehementer
fugiendus, nisi leue sit incommodum, ut ioco possit exhi-
larari. Tum si modo cui scribimus, is erit, qui huiusmo-
di rebus capiatur, quā blandissime iocandum erit, ita
tamen, ut ueras consolationes cum iocis permisceamus.
Præterea cauendum, ne non tam amice consolari, quā
præcipere uideamur, nisi uehementer erit familiaris,
cui scribimus, ne tanquam sani ægrotantibus impere-
mus: ne quid de nostra, aliorūue felicitate commemore-
mus: ne Tytirim illum Vergilianum rustice imitemur:
O' Meleboee, deus nobis hæc oia fecit. Vt enim socie-
tas miseriam leuat, ita alienæ immunitatis recordatio,
ægritudine exasperat. Quæ cum satis diligenter præ-
cepta putē, exemplum adijciemus. Canidius uir in Rep.
sua præclarus, per inuidiam factionū aduersarum cie-
ctus, in longinquis regionibus exulat, relicta domi uxo-
re, paruisq; liberis, cum amicus consolatur. Officium
meum tibi, ut à quo persepe meo in luctu fuerim aman-
tissime confirmatus, uicissim in tuo tristissimo casu de-

Epilogus
quomodo
instituen-
dus.

Quid ca-
uendū in
consola-
tione.

Argumen-
tum siue
thema epi-
stolæ.
Ordiē ab
officio.
Epistola
consolato-
ria exilij.
Ductus ē
obliquus.

Q bere

A studiis
amplifica
tio.
Occupa
tio.

Cōplexio

bēri quidē agnosco sed te nihil egere gaudeo. Ita enim fortiter, sapienterq; exilium ferre audio, ut nos, qui tui desiderio angimur, tua potius, q̄ tu nostra consolatione simus subleuandi. Næ tu sanē uir fortissime, nihil à tuis studijs alienum facis. Ita enim à puero, & optimis maiorum institutis, & philosophiæ rationib; animū præparasti, ut nullus te fortunæ status, nec secundus erigere, nec aduersus possit deijcere. Non quo te tā acerbi uulneris sensu omnino carere putem: Id enim stupentis magis, q̄ excellētis animi uidetur. Quis enim tam saxeo pectore sit, qui, quod tibi euenit, cū pro summis in Remp. meritis, summā contumeliā acceperit, tāta ingratitude nō permoueatur? Quis tantū obliuionis ex illo Lethæo flumine bibit unquā, ut nullo natalis terræ, amicorum, uxoris, liberorum desiderio teneretur? Non tibi doleat uulnus qui acceperis, cum multis non tuis modo, uerum alienis, bonis tamen, doleat. Quare si te dolere uetem, inhumaniſſimus planē uidear: tametsi affirmare ausim, per multas esse causas, cur tu malum moderatius ferre debeas: quod si etiam diuturnū fore uideretur, tamē erat, quo te sustentares. Nempe in primis tua uirtute, literis, conscientia recte factorum: qua quidem nulla est in rebus aduersis, uel uerior, uel præsentior consolatio. Nūc certissimo augurio breui futurum spero, ut tibi de honestissimo redditu gratulemur: omnesq; existimēt amulos tuos, qui tuam salutem extinguere credebantur, dignitas

gnitatem tuam uehementer illustrasse. Id quidem ego,
 auguriū ne uanū putes, certissimis signis, partim quidē
 à tua uirtute, et maximis in Rempublicam officijs, par
 tim à temporum natura colligo. Eam enim in te sapien
 tiam, integritatem, industriam, nostra Resp. domi, bel
 liq; experta est: & si tu pro animi tui magnitudine, pa
 tria carere facile posses, illa certe tali ciue diutius care
 re omnino non sustineat. Cur igitur sic meritum eiecit,
 inquires? Rerumpu. tempestates nosti, nec uulgi animos
 ignoras, quibus nihil instabilius: qui procellarum in mo
 rem sursum ac deorsum fluctuant, nec quenquā constan
 ter, aut odisse solent, aut amare. Ita est humanum inge
 nium, uirtutis, nec præsents fulgorem, nec absentis de
 siderium ferre possumus. Præsentem, ut Flaccus ait,
 odimus, sublatam ex oculis, quærimus inuidi. Camillum
 uirum clarissimum, cuius in pace splendorem Romana
 Respub. ferre non potuit, afflictis in rebus, coacta est re
 uocare, nec prius q̄ expulisset, qualem ciuem habuisset,
 ciuitas alioqui sapiens intelligere potuit. Itaque quum
 absenti patriam reddidissent, & dictaturam non ame
 bienti decreuissent, imperium quod à ciuibus desercha
 tur, ab exule defensum est. Socratem, uirum omnium quos
 terra produxit optimum, Anyti & Meliti calumnia un
 decim uiri ueneno damnarunt: quem ubi desiderare cœ
 pit ciuitas Atheniensis, repente omnium conuersis ani
 mis, in ipsos accusatores publicus est impetus factus.

A persona

Confutatio.

Exempla

Amplific.
à circūstā
tia perso
næ.

Facit uerū
simile.

Ab occa-
sione.

A spe.

Transitus

Consola-
tio ē phi-
losophorū
decretis.

Ab animi
dotibus.

Socrati statuē erectae. Serius quidem illi, quā Socrati commodum erat, resipuerunt: tu nondum ita cecidisti, quin facile restitui possis. Iam multos quos tuus in Rep. splendor urebat, tui desiderii cruciat: factionis aduersae qui sunt, partim amicorum precibus uicti, partim absentia tua, partim ipsa die mutati, posuerunt odium, nonnulli ad amicorum tuorum partes transfugerunt. Nemo certe est, qui non mitius oderit. Per oportune uero bellum oritur, & magnum, & periculosum, & quidem cum ijs ipsis, quos aliquando tua uirtute coercitos meminerunt. In quo cum uehementer Respub. tuam operam sit desideratura, in certam spem adducor fore, ut qui ab ingratis ciuibus fueris eiectus, à supplicibus reuoceris, ut nō tam acerbum fuerit eiectioni fuisse, q̄ gloriosum sic fuisse reuocatum. Habes augurium meum: quod ita meum est, ut idem amicorū tuorum nemo non speret, inimicorum nemo non metuat. Quo si quid addubitarem non uterer ullis remedijs potius quā illis: quibus te uirum fortem facile sustentari uideo, quibus q̄ ipse uxor cotidie, & te uti facile suspicor. Optima cōsolatrix philosophia, quae nō unum aliquod malum, in animibus fomentis lenire, sed ad omnes fortunae incursum, animum armare solet. Huius, ut ita dicam, lacte cū ab ipsis sis incunabulis enutritus, quid ego sus Mineruam aut ululas Athenas? sed tamen pro tua modestia memorem, aiunt, te moneri patieris, uidelicet ut hominis felicitatē,

citatem, non in fortunæ temeritate, sed in animo esse si-
tam memineris. Patriam, opes, honores, ceteraq; mune-
ra sua, fortuna potest eripere: animū sapientem, neque

Parado-
xa.

dare, neque eripere potest, in te ipso omne præsidium
tuum constitutū esse cogites: sapienti uiro, præter tur-
pitudinem, nihil acerbi posse accidere. Virtutem seipsa
contentā, non est casuum mutabilitate pendere. Non cru-
ciari, sed cruciatu dignū admittere, in malis est numerā-
dum. Tua te uirtute inuoluas oportet. Exiliū dolet? Nō
tu miser, qui immeritus pateris, sed is longe miserrimi,
qui immerentem eiecerunt. Infelicius enim longe est, fa-
cere iniuram, q̄ accipere. Patriā ingratiſſimi ciues eri-
puerunt: animi magnitudinē, uirtutem, integritatē, eru-
ditionem, honestam famam, eripere non potuerunt, nec
poterunt. At hoc ipsum dolet, quod optime meritis ab
ea Rep. quam se penumero tua uirtute seruaris, exulas.

A defini-
tione.

At istuc maximā ægritudinis partem leuare deberet. So-
crates uir integritate laudatissimus, uenenu bibiturus,
uxorē ciulantē, deplorantēq; quod innocēs esset mori
turus, obiurgās: Stulta, inquit, nocentē me mori malleſ?
At Quod uenit ex merito, leuiter, lenteq; ferendum.

Confuta-
tio.

Confuta-
tio.

Quæ uenit indigno pœna, dolenda uenit.

Vulgi ista sententia est, & stultitiæ plena. Sapienti ue-
ro, quæ maior esse possit consolatio, quàm ex recte fa-
ctorum conscientia, quæ cum aderit, etiā si fractus illa
batur orbis, impavidū ferient ruina. Omne solum forti

Q 3 patria

Sententia
mixta si-
mili.

Apoph-
thegma.

Exempla
fabulosa.

Locus cō-
munis.

Exemplū
cōfictum.

Comple-
xio huius
partis.

patria est. Egestas, exiliū, bellum, non mala, sed materia uirtutis sunt. Crescit enim, & alitur aduersis rebus animi uigor, perinde ut ilex, quæ quo diligentius duris bipennibus tondetur, eo latius ramos diffundit. Darius se rebus aduersis prudētiorem fieri dicebat. Ego uero ita existimo multos egregios uiros, fortunæ sæuitia non prudentiores modo uerum etiā clariore euasisse. Num Herculis gloria per orbē sic emanare potuisset, nisi illi Iuno tot monstra, tanquam uirtutis materiam obiecisset? Vlysses equidem non tam bellicis rebus, quā tolerantia malorum, quibus decennium est iactatus, immortale nomen adsequutum puto. Cedunt ipsa interdum feliciter mala, & à superis propitijs immittuntur. Multos tibi recensere possem, quibus ita cessit exilium, ut optandum fuisse uideretur: qui cum in patria, uel obscuri, uel inuidiosi uixissent, apud exteros, & rem amplissimam, & summos honores sunt assecuti. Claudium uirum nobilissimum à ciuibz in exilium actum, Gallia excepit. Iam exul adeo locuples, clarusq; est, ut nō modo patriā non desideret, uerum etiam quod nō antè reliquerit pœniteat. Petrum Alia cēsem Cameracensis ciuitas episcopum ciecit, Roma ex exule fecit Cardinalem. Multa apud nostros, ad gloriā uirtutis uia grassantibus obstant æmulatio, inuidia, postremo uirtutis, et splendoris satietas quædā. Quare cum ex his rebus, quas tu semper es admiratus, & in quibus felicitatem constituendam iudicauisti,

cauisti, nihil tibi decessit, nihil est, quod te his casibus ue
hementer affligeres, quibus natura uniuersum hominū ge
nus subiectū esse uoluit. Hac enim lege nascimur omnes,
ut omnibus fortunæ casibus subiaceamus. Sic libitum
est fortunæ in rebus humanis ludenti, indignos attol
lere, optimum quenq; deijcere, læta miscere tristibus.

Mitigatio
mali à cō
munitate.

Quid autem acerbum uideri potest, cuius conditio tibi
cum omnibus est communis? Repete cogitatione, & ue
teres, & recentes annales. Quem tu regem, quem ducē,
quem clarum uirū ab hoc sæuo fortunæ ludo immunem
fuisse comperies? Quoties illa è domino seruum, è re
ge captiuum, è consule rhetorem, è triumphatore exus
lem, ex patriæ cōseruatore hostem patriæ fecit? Quid

Per contē
tionem.

unquam habuit Græcia Alcibiade uel generosius, uel
fortius? At hic ubi splendore suo inuidiam suscitasset,
ex ea Republi. quam multis uictorijs illustrasset, in exi
lium eiectus est. Aristides ob inuidiam, quod ob morum
incorruptam integritatem uulgo iustus cognominare
tur, ostracismo damnatus, solum uertere iussus est.

Exemplū
Gracum.

Quid Phocione iustius? at hunc etiam uenenum bibere
coëgit. Quid Socrate castius? At huic sua uirtus exi
tium attulit. Quid de Scipione dicam? quid de Bruto,
quid de Catone, quid de Cicerone, qui ea Repu. carcere
compulsi sunt, quā magno suo periculo ipsi seruassent?
At quanto animo sapientissimi uiri, ciuium iniurias tulerunt?
Nimirum intelligebant uirtutem suā, & gloriam

Exemplū
Romanorum.

Subiectio.

bene gestis partam, non in ingrata patria residere, sed unā in exilium comitari. At frustra suam operam in ingratis ciues contulerant. Minime. Quid ita? quia non ut in patria senescerēt, ea pericula susceperāt, sed ut aeternā sibi famā compararent. Exules tamē erant.

Noema.

Minime, q̄ ob rem? Eam enim pro patria habere desiderant, in qua talibus uiris locus non esset. Vbicunq; bene sumus, in patria sumus. Quare nō magno eius desiderio tenebantur, ubi minus tute, quā in exilio uiuendum intellexerant. Numidico Metello, qui ob summā animi constantiam eiectus erat, quum in spectacula sedenti, literarum reuocationis redderentur, ne aperiendas quidem putauit, ante quā ludi finirentur. Et Metellus quidem Roma negligenter plane carebat, sed Metello Roma careere non potuit. Quā ob rem non poterat? quia cuius praesentis animi magnitudine ciues inuidi cruciabantur, eius absentis industriam requirebant. Ille uero exulem se esse non meminit, ne afflictum quidem aut miserum putabat. Cur ita? Nimirum persuasum habebat eos, qui rem exilio dignam admitterent, miseros esse: eos uero, qui ob uirtutis inuidiam exularent, non supplicium, sed gloriae materiam accepisse. Secundis enim in rebus animum magnum obtinere non magni negotij est. At seuiente fortuna, animo nō frangi, sed equabilem mentis statum tenere, id uero longe pulcherrimum putatur. Tu uero quum sis istis uiris, neque rerum usu, neque animi magnitudine

Collectio.

gnitudine inferior, literarum etiā peritia superior, stre-
nuos gubernatores debes imitari, qui quum maxime ad-
uersa tempestas incumbit, tum minime à clauo discedūt,
Neq; enim magni artificij est, tranquillo mari uentisq; Allegorie
ferentibus, rectum tenere cursum, sed egregium naucle-
rum tempestas arguit aduersa. Et quoniā mare ingres-
sis, uenti in manu non sunt, ijs qui contigerunt æquo a-
nimo utendum erit. Adde fieri nonnunquam, ut uenti ni-
mum secundi, plus periculi adferant, quā aduersi: con-
gunturq; plus æquo turgentia uela cōtrahere. Rebus e-
nim plus satis ex sententia procedentibus, facile præci-
pites in exitium ferimur: aduersis uero, ut cautiores, di-
ligentioresq; ita tutiores nonnunquam sumus.

Quapropter cordatis uiris fortunæ fauorem semper Cōclusio.
per suspectum esse uideo, quæ tum maxime insidiatur,
quum blanditur maxime. Hīs ego te rationibus facile cō-
firmassem: quanquam quale est Herculem uelle consola-
ri: nisi iam certa de reditu tuo spes omnium tuorum ani-
mos obtineret. Tu fac, ut animi uirtutem domi, belliq;
spectatam in ista interim palestra parem obtineas. Mi-
hi liberorum tuorum negocia tantæ sunt curæ, ut ne tibi
quidem ipsi maiori esse possint. Vale.

Quanquam autem orbitati & exilijs potissimum ad Consola-
toria the-
mata.
hiberi solet consolatio, tamen licet & alia themata cō-
minisci uarijs de rebus quæ molestiam adferūt: ueluti de
morbo corporis, de ualetudine parum prospera aut fir-

ma, de senectute, de parum bonis auibus contracto matrimonio: cuius frustra poenitet, de monachali instituto: de sacerdotio, aut alio uitæ genere, cuius tædet cū, qui sese addixit: de generis infelicitate, de conditionis humilitate, de paupertate molesta, de inuidia, de rebus aliquo casu ereptis: de beneficijs penes ingratum hominem depositis: de liberis improba uita de honestantibus parentem, de pestilentia, de bello, cæterisq; innumeris. Nam hos ueluti fontes uisum est indicare præceptoribus, unde sumant subinde nouum thema.

Aliud thema.

Subijciemus & alterum exemplum. Antonius Suetetus amisit filium optimæ spei adolescentem. Hunc cōsolatur amicus.

ALIUD EXEMPLVM CONSolationis.

A suo dolore.

QUAM acerbum uulnus ex adolescentis optimi decessu pater acceperis Antoni clarissime, equidē ex meo ipsius dolore facile cōiecturā facio. Quare uehementer sim inhumanus, si parentem in tam tristi casu lugere uetem, cum alienus ipse non queam non lugere. Impudens autē merito uidear, si tuo dolori parē mereri, cū ipsi mihi medico sit opus, siq; patri coner lachrymas abstergere, cum ipse lachrymarum nullum ad huc modum facere possim. Quanq̃ enim hoc fortunæ telum paternū pectus altius ferire debuit, tamen illud tibi præstare solet singularis quædam sapientia, ut omnis casus

Transitus ad argumentationem.

sus

Argumen-
tatio.

Ratio.

Expositio
per colla-
tionem.Exemplū
impar.Mitigatio
malæ cō-
munitate.

A simili.

*sus humanos, non solum forti & infracto, uerum etiam
alacri perscras animo. Proinde tibi constes oportet, ut
animi dolorem, omnino iustissimum (quis enim neget?) si
nondum potes abijcere, certe premas, ac modereris. Cur
autem non etiam abijcias? uidelicet, ut quod ab idiotis
impetrat paucorum dierum spacium, id à sapientissimo
uiro impetret ratio. Nam quæ matercula tam impoten-
ter filij mortem luget, cui dies non ægritudinem leniat
primum: deinde penitus etiam adimat? Nusquam animo
deijci, sapientis est. At in his casibus, quibus omnes ex
æquo maximi pariter ac minimi sumus obnoxij, dolere
immoderatus, extremæ uecordiæ mihi uidetur esse.*

*Quis enim ignorat, nisi prorsus incogitans, hac se le-
ge natum esse, ut quandocunque uocarit deus, sit protis-
sus hinc emigrandum? Itaque qui mortem hominis de-
plorat, quæso, quid aliud, quàm se mortalem esse deslet?
Aut cur potius mortem deplores, quàm natiuitatem, cū
utraq; iuxta secundum naturam sit? Perinde ac si quis
gratias agat, quod ad conuiuium sit admissus, queratur
autem sese dimitti. Quod si quis uelut è sublimi specula,
uniuersi mortalium generis conditionem uitamq; con-
templetur, non merito delicatus sibi uideatur, si inter
tot orbitatis exempla, inter tam densa senum ac iuue-
num funera, grauius discrucietur animo? perinde quasi
soli nouum aliquod ac magnū malum acciderit, quasiq;
unus tanq̃ albæ, quod aiunt, gallinæ filius extra publicā
aleam*

Ab autori-
tate.

Id est, do-
loris indi-
gentiam.

aleam statui postulet. Quas ob res sapientissimi legum
conditores, ut luctum aliquem parentum affectibus in-
dulgent, ne uidelicet à quibuslibet ἀπάθειαν illam exia-
gere uideantur, à nonnullis etiam Stoicis damnatam, ita
cum modicis sanè finibus circumscripserunt. Siue quod
intelligerent, in id genus casibus, qui cum omnium sunt
communes, tum uero non fortunæ iniuria, sed ipso natu-
ræ cursu atq; ordine inducuntur, breuem mœrorē su-
ficere: uel infirmioribus, utpote natura uulnus quod in-
flixit leniente, sensimq; cicatricem obducente: siue quia
perpenderint, dolorem non solum inutilem esse ijs, qui-
bus impenditur, uerum etiam perniciosum ijs, à quibus
sumitur, grauem ac molestum amicis ac familiaribus, ui-
tæq; socijs. Id uero, si quis recta reputet uia, an non de-
mentiae species esse uidetur, ultro malum malo addere:
Et cum fati iacturam nulla ratione sarcire possis, tamen
ultro tibi perniciem accerseres. Perinde ut si quis ab ho-
ste nonnulla facultatum parte spoliatus, quicquid reli-
cum est, id omne iratus in mare deijciat, atq; eum in mo-
dum fortunam suam deplorare sese prædicet. Quod si
nos parum mouet Mimus ille nobilis, Et quouis etiam
philosopho dignus: Feras, non culpes, quod mutari non
potest, certe Dauidis sapientissimi regis exemplum pul-
cherrimum in mentem ueniat, cui simul atq; pueri, quem
tenerrime diligebat, mors est nunciata, confestim solo
erexit sese, pulcrem absterfit, cilicium abiecit, deinde

lotus

Simile.

Exempla.

lotus et unctus, uultu mutato, alacris ad epulas accessit. Id factum admirantibus amicis, Quid est, inquit, cur me iam conficiam dolore? Nam ante hac, utcumq; spes erat fieri, ut meo luctu flexus deus, infantē seruaret: nūc nullis ille lacrymis ad nos reuocari potest, nos ad illum breui properabimus. Quis tam demēs ut cuiquam supplex esse uelit, quem certo sciat precibus non commoueri? At morte nihil inexorabilius, nihil surdus, nihil rigidius. Arte mansuescunt feræ, uel immaniſſimæ. Est quo frangatur marmor: est quo mollescat adamas, nihil est quo mortē delinias. Ea nec formæ parcit, nec opibus, ne ætati, nec imperijs. Atque ob id ipsum æquiore ferenda animo, uel quod ineuitabilis, uel quod tam ex æquo communis omnibus. Iam uero quid ego tibi recensere pergam tot ethnicorum exempla, qui suorum interitum excelsis infractoque tulerint animo? A quibus animi fortitudine superare Christianos, nōne turpiſſimū uideatur? Nunc tibi succurrat nobilis illa, meritoq; literis omnium celebrata Telamonis et Anaxagoræ uox: Sciebā me genuisse mortalem. Succurrat Pericles Atheniensium dux, non tam eloquentia, quā animi fortitudine celebris, qui cū intra quatrimum duobus mirificis adolescentulis orbatus esset, solito uultu, atq; adeo coronatus, etiam in concione disseruit. Succurrat Xenophon ille Socrate præceptore dignus: cui quum inter sacrificandū mors filij esset nūciata, coronā modo deposuit, atq; eandē mox reposuit.

A simili.

Exempla
imparia.Animadu-
uertenda
diligenter
exēploꝝ
tractatio
de qua prā
us doctē
præcepit.

posuit, simulatq; fortiter in acie cecidisse cognouit. Succurrat Dion Syracusanus, qui cum in amicorum cōfessu nōnihil agitaret, ac subito tumultu in ædibus coorto sci scitatus, quid esset rei, didicisset filiū de tegulis lapsum interisse, nihil commotus, iussit extincti corpus mulieribus rite sepeliendum tradi, sese quod instituerat, non omisssurum. Hunc imitatus Demosthenes, amissa filia charissima, atq; unica, septimo ab eius obitu die coronatus, & candido uestitu ad populum prodijt. Cuius facti, & fidem confirmauit, & illustrauit gloriam Aeschinis inimici criminatio. Succurrat rex Antigonus, cui cum nūciatum esset, filium in extraordinario conflictu cecidisse, paulisper cunctatus, & intuens eos qui renūciarant, magno quidem animo, sero, inquit, interisti Alcynone (nam id erat filio nomen) qui tam temere in hostes te cōieceris, neque tuæ salutis, neque meorum memor monis

Exempla
Romana.
Valer. li. 5
cap. 10.

Idem eod.

Cic. Tus.
libro. 3. &
epist. li. 4.

torum. Quod si Romana te magis capiunt exempla, respice Puluillum Horatium, cui capitolium dedicanti, cū nūciatum esset, filium uita defunctum esse, nec manum à poste remouit, neque uultum à religione ad priuatum dolorem flexit. Respice Paulum Aemilium, qui intra septem dies duobus amissis filijs, progressus in concionem, ultro populo Romano gratulatus est, quod publicam fortunæ inuidiam, domestico luctu redemisset. Cogita Qu. Fabium Maximum, qui cum filium consularē, & egregijs clarum gestis amississet, consul in concionem

pro

prodiit, & encomium filij recitauit. Intuere Catonem
 Censorium, cui cum filius natu maior obisset, singulari
 ingenio, summa uirtute iuuenis, ad hæc prætor iam de-
 signatus, nihil tamen hoc casu commotus est, ut Reipu-
 negocii segnius administraret. Occurrat Martius, co-
 gnomēto Rex. Is cū filium summæ pietatis, magnæ spei,
 postremo unicum amisisset, orbitatem suam adeo infra-
 ctotulit animo, ut statim à rogo iuuenis curiam peteret
 ac senatum legis ferendæ causa euocaret. Occurrat L.
 Sylla, cui filij mors, nihil omnino acerrimam illius in ho-
 stes uirtutem contudit, nec effecit, ut falsò sibi Felicis
 cognomentū usurpasse uideretur. L. Bibulus postero sta-
 tim die, quàm utrunq; filium interfectū cognouit, ad so-
 lita officia processit in publicum, Huius collega C. Cæ-
 sar cū Britāniam peragraret, & filię mortē didicisset,
 tamen intra tertium diem imperatoria obiit munia. M.
 Crassus in Parthico bello, cum filij caput pilo præfixū
 conspiceret, nam id hostes ludibrij causa propius acce-
 dentes ostentabant, conuitijs etiam exasperantes calami-
 tatē, usq; adeo non est animo consternatus, ut repente p-
 omnes ordines equo circumuectus clamaret, suū hoc ma-
 lum priuatim, cæterum publicā Reip. salutem in militū
 incolumitate sitam esse. Atq; ut omittam exemplorū a-
 gmen, Gillos, Pisones, Scaeuolas, Metellos, Scauros, Mar-
 cellos, Aufidios, Claudius Cæsar, cum eum amisisset,
 quē & genuerat, et adoptauerat, ipse tamē pro rostris
 laudas

Valer. lib.
 5. ca. ult.

Seneca ad
 Martiam.

Valer. I. 4.
 c. 1. & Sen-
 ad Martiā

Valer. I. 5.
 c. 8. Senec.
 ad Mar. c.
 ad Albinā

laudauit filium, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo uelamento, quod pontificis oculos à funere arceret, & flente populo Romano, solus non fleuit pater. Atque ut hos quidem imitari pulchrum, ita turpissimum sit, non præstare uiros eum animum quem sceminae præstiterunt. Cornelia duos filios, Tib. Gracchum,

Præteritio

Seneca ad
Mart.

& C. Gracchum, & occisos uidit, & insepultos. At cōsolantibus amicis, ac miseram dicentibus: Nunquam in-

Transit⁹.

quit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperit. Sed quid nos hæc ex priscorum annalibus repetimus? Quasi uero nō quotidiana uita, satis exemplorum suppeditet?

Circumspice uicinos, circumspice cognatos & affines, quot reperies etiam mulierculas, quæ mortem liberorū moderate ferant? Intantum non opus est ad hanc rem, magnis philosophiæ præsidij. Nam si quis modo secum animo reputarit, quā calamitosa sit hæc nostra omnis uita, quot periculis, quot morbis, quot casibus, quot curis, quot incommodis, quot uitij, quot iniurijs sit obnoxia: quā exigua pars eius nobis abeat, non dicam cum uoluptate, sed non aliqua ægritudine contaminata: dein de quā fugax ac præceps, propemodum etiam gratalabatur ijs, qui maturius eam reliquerint. Breuitatē grauius expressit Euripides, qui uitā mortalium, dieculam unam appellat. Sed melius Phalereus Demetrius, Euripidem castigans, qui eam non potius temporis punctum dixerit. Optime uero Pindarus, qui uitam hominum, um-

Ab exte-
nuatione
commodi
amissi.

bre

bre somnium appellat. Res duas maxime nihili coniunxit, umbram & somnium, ut planè quàm sit inanis hæc uita, demonstraret. Porro quàm eadem sit calamitosa, probe perspexisse uidentur antiqui poëtæ, qui mortaliū genus, non alio epitheto rectius insigniri posse iudicauerunt, quàm si eos *μοχθηροὺς* & *Δειλοὺς*, id est, calamitosos & miseros, cognominarent. Nam prima pars æui, quæ quidem optima putatur, sese nescit. Mediū proptinus negotiorum tumultus, curæq; excipiunt. Extremam morbi ac senectus occupat, ut de felicissimis interrim agamus. Quis igitur non optimo iure probet illam Sileni sententiam, optimum esse non nasci, proximum quàm ocysime aboleri? Quis nō approbet Thracum institutum, qui nascentes luctu lamentisq; excipiunt, rursus exeuntes è uita gaudio gratulationibusq; prosequi solent? Quod si quis ipse sibi narret, quæ suis auditoribus solitus est Hegesias, is & suam mortem optabit potius quàm horrescet, & suorū obitum æquissimo feret animo. At obstrepit interim paternus dolor. Ante diē perijt, perijt adhuc ephebus, perijt optimus, ac singulari pietate filius, uitaq; longissima dignus. Queritur naturæ uices inuerti, quod filio pater, iuueni senex superstes sis. Sed obsecro te per deum immortalem, quid tandem appellas, ante diem? Quasi uero non unusquisq; uitæ dies & supremus esse possit. Alius inter materni labras uteri, uix dum homo præfocatur, & inter singen-

Vide pro-
uerb. Opti-
mum non
nasci.

Valer. lib.
8. cap. 9. et
Herodot.
lib. 5.
Confutatio.

A finitio-
ne.

R tis

tis adhuc naturæ manus intercidit. Alius dum nascitur,
 alius dum uagit in cunis abripitur. Alius in ipso statim
 æui flore, uix dum percepto uitæ sensu, perit. Et tot ho-
 minum milibus, quàm paucis datum est ad senectæ limē,
 quemadmodū uocat Homerus, pertingere? Hac nimirū
 lege deus animū in huius corpusculi præsidio constituit,
 ut quocunq; die, quocunq; momento iusserit desedere,
 protinus inde sit exeundum. Neque uero quisquam ante
 diem euocari sibi uideri possit, cum nulli sit certus dies
 præscriptus, sed is demū legitimus est dies, quemcunq;
 imperator ille noster supremum esse uoluerit. Nos si sa-
 pimus, unumquemlibet perinde ut supremum opperie-
 mur. Quanquam in tanta uitæ breuitate, fugacitateq;
 quantulum quæso refert, paulo serius, an maturius
 Collatio. eximari? Neque enim magis interesse uidetur, quàm
 cum plures ad capitis supplicium ducuntur, primus, ter-
 tius, an octauus feriaris, nihilominus mox feriendus.
 Quid enim aliud ipsa uita, quàm perpetuus quidam ad
 mortem cursus? Nisi quod cōmodius cum his agitur, qui
 à tā laboriosa uitæ functione maturius dimittuntur. Ve-
 Collatio. rū ut amentis est, iniussu imperatoris è castris excede-
 re, ita stulti atq; ingrati, missionē à duce celerius datā,
 non libenter amplecti. Maxime si iam nō sine laude di-
 scedat, qui dimittitur, siq; ad præmiū non ad ignominiā
 auocetur. Neq; enim cōuenit æui spaciū solstitijs metē-
 ri. Recte factis existimāda est ætas: ut is diu uixisse pu-
 tetur,

tetur, non qui plurimos annos, ἐτῶν ὅσον ἄλλος ἀγούργησεν, ut inquit Homerus, terram pressit & numero addidit, sed qui gnaviter peracta uite fabula, honestā sui memoriam posteris reliquit. An quereris, quod statim tibi talē filiū dederit deus, qualē optasses post annos multos euasdere? Quid quod neq; usq; adeo premature defunctus est noster adolescens. Iā uigesiū attigerat annum, quāquidē etate, mea sentētia, optimum est mori, quia uiuere dulcissimū. Iā patrie ciuem bonū, iam patri filium piū, iam equalibus conuictorē iucundum, deniq; superis bonam & integram mentem pręstiterat. Deceßit uitiorū ignarus, calamitatū imperitus. Porro quid allatura fuerit uita longior, incertum. Certe plerunq; fieri uidemus ut posterior etas, & grauioribus uitij adolescentie puritatem inficiat, et pluribus calamitatibus iuuentutis felicitatem contamine. His omnibus seu malis, seu periculis illum mors cita subduxit. Nunc deniq; tuto gloriari potes, te filium optimum habuisse, uel habere magis. Sed habueris tantum, non habeas etiam. Vtrum potius æquum est, discutiari te quod amiseris, an gaudere, qui talem habueris? Vide ne parū grati sit animi, meminisse se repetiti muneris, non meminisse dati. Magnum profecto munus, filius pius, sed ita datum, ut ad tempus fruereris, non ut perpetuo tuum esset. Sic enim tecum considera uir sapientissime, imò sic pariter consideremus. Si quis princeps, summi precij, summæq; artis tabulam

Sentētia.
Id est, In-
utile tellu-
ris pond⁹.

A conie-
ctura.

A simili.

R. 2 nobis

Proso-
pœia.

nobis dedisset utendam, utrum eam, quandocunque col-
lubitum fuerit, reposcenti, sereno uultu reddemus, gra-
tias insuper agentes, an tristes ad hunc modum cum eo
expostulabimus? O te crudelem, quàm precioso mune-
re nos spoliasti, quantam uoluptatem nobis ademisti, qu-
cito remtum egregiam nec opinantibus eripuisti, non-
ne is optimo iure, tam ingratiss querimonijs ad hunc re-
sponderit modum? Hoccine præmij pro meo officio rea-
porto? Itane nihil meministi, nisi hoc tantum, quod bellissi-
mam tabulam amisisti? Excidit animo, gratis & ultro
commodasse me uos tot iam dies, mea benignitate pauise-
se oculos, animum oblectasse? quod dedi, benignitatis ea-
rat, quod reposco meo iure facio. Vobis aliquid ex me
lucri fuit, iacturæ nihil fuit, nisi quod uestro uitio id esse
se proprium fingebatis, quod erat commodaticium. Pro-
inde perire uobis uidetur, quod repetitur. Imò quo pre-
ciosior, quo iucundior ea res fuit, quam utendam per-

Epiphone-
ma.
Comple-
xio.

missi, hoc magis atque magis mihi debetis. Nec ante tem-
pus repetitum uideri oportet, quod citra iniuriam pote-
rat non committi. Hæc ratio si nullo pacto refelli pote-
rat, cogita quāto iustius natura, dolorem ac querelas no-

Transitus

stras huiusmodi sermone possit reprehendere. Atque his
non mirum rationibus, dolorem nostrum leniri conuenie-
bat, etiam si mors totum hominem tolleret, neque quicquā
nostri post funus superesset. Nunc si saltem hoc credi-
mus, de quo nihil addubitauit Socrates ille Platonicus,

Ab autori-
tate.

uideo

videlicet hominem ipsum animum esse, corpus hoc nihil aliud esse, quàm animi uel organum, uel domicilium, aut ut uerius dicam, sepulchrum & carcerem, unde cum emergerit, tum demum sui iuris esse, multoq; quàm antea felicius uiuere, quid est quod mortem incusemus? quandoquidem usq; adeo nō perit ille qui moritur, ut tum demum nasci uideatur potius. Et nobis animo frui licet, quod oculis non cernimus: nihilo secius quàm amicis absentibus cogitatione frui solemus. Et haud scio, an aliis quanto suauius, quàm si eos coram oculis cōspiceremus: propterea quod corporū conuictus, non raro nobis of-
 fensarum materiam consuevit ministrare, et consuetudinis assiduitas, amicitie iucunditatem nonnihil imminuere. Eius si desideras exemplū, an nō sat argumēto sunt Apostoli, qui tum demum uere frui Christo, uereq; amare coeperunt, posteaquam illis corpora præsentia fuisset adempta? Sic est profecto, bonorum amicitia animorum non corporum coniunctione constat. Qui uere amant, animos amant, non corpora. At animorum copulam, nulla uis, nulla temporum, nulla locorum intercedo potest dirimere. Porro nimis quàm puerile est, amicum iam perisse putare, simulatque sub oculis esse desierit. Tu quoties libebit, filium tibi cogitatione, sermonibusque præsentem reddes. Ille uicissim tui meminit, sentitq; penitus animi tui affectus, nonnunquam & in somnis occurrit patri: & arcanis quibusdam modis ani-

Ab exemplo.

mus, utriusque sese complectentur, & confabulabuntur.

Transitus
ad nostra
tia.

Exaggera
tio in fi-
ctione.

Quid autem prohibet, quo minus iam nunc imagineris
cū illo uiuere, qui cum paulo post es uicturus? Quantulū
enim est hoc omne quod uiuimus? Sed haftenus ijs reme-
dijs sum usus, quibus cum ethnico quolibet agere pote-
ram. Nunc quid pietas, quid Christiana fides, à nobis im-
petrare debeat, paucis consideremus. Iam primum si
maxime misera mors esset, tamen oportebat boni cons-
ulere, quod nulla uia corrigi poterat. Rursum si to-
tum extingueret hominem, æquius tamen ferenda, quod
tot huius uitæ calamitatibus finem imponat. Porro si
animum originis ætheræ, graui corporis ergastulo li-
berat, propemodum etiam gratulandum ijs, qui è uita
decesserint, & in felicem illam libertatem postlimi-
nio redierint. Nunc uero cum haud dubie pias animas
ex huius uitæ procellis, ad immortalitatis portum trās-
mittat, ac ne pilum quidem hominis perimat, quippe
corporibus quoque ad eandem immortalitatem aliquan-
do reuocandis: utrum quæso lugere, an magis gratus
lari conueniat ei, quem ex hoc turbulentissimo uitæ pe-
lago, in tranquillam illam immortalitatis stationem,
mors matura transuexerit? Age paulisper huius uitæ
(si modo uita est appellanda) sordes, ærumnas, pericu-
la in unum congere. Rursus è diuerso eius uitæ commo-
da, quæ pios hinc creptos manent, cōpone: & facile ui-
debis, hoc homine nihil esse iniustius, qui summū bonum,

ad quod unum nati, conditi que sumus, perinde quasi maximum malum deploret. Orbem te clamas, cum filium cœlo genueris, cuius ceu numinis cuiusdam memoriam, ut sacrosanctam uenerari possis: qui cœlitus tui curam agens, res tuas ceu dexter aliquis deus, bene fortunare ualeat. Neque enim ille, aut non sentit res mortaliū, aut solitam in patrem pietatem, unā cum corpore deposuit. Viuit profecto, mihi crede, uiuit ille, adestque præsens nobis: et hoc ipsum nostrum colloquium audit, sentitque, ac fortassis hunc ipsum luctum nostrum ridet, ac damnat. Quod ni corporum horum moles obsisteret, fortassis et audiremus cum lachrymas nostras huiusmodi dictis increpātem: Quid istuc est quod agitis? Quid senectutem uestrā inutili, ne dicam, amenti luctu conficitis? Quid iniquissimis querimonijs fatum, fortunam, mortem in ius trahitis? An mihi ex istius uitæ malis exempto, et in hanc felicitatem euecto inuidetis? Sed bona uerba. Non inuidet nec paterna pietas, nec amicitiae candor. Verū quid aliud sibi uult ista comploratio? An lachrymis dignum censetis, quod ē seruitute in libertatem, de ærumnis ad felicitatem, de caligine in lucem, de periculis in tutum, de morte ad uitam, de morbis ad immortalitatem, de tot malis ad summum bonum, de caducis ad æterna, de terrenis ad cœlestia: denique quod ab hominū colluue ad angelorum contuberniū sum traductus? Iā appello uestros istos animos. Quæso p̄ uestram

Protopo-
pœia.

Cōtraria.

Fictio.

Confutatio.

Completio gener-
alis.

in me pietatem si uobis esset in manu, me ad istam reuocare uitam, num essetis reuocaturi? At quo tandem flagitio tantum odium commerui? Si reuocare nolitis, quorsum attinent istae querelae, non solū inutiles, ut dixi, uerū etiam impiæ? Porro nisi me immortalitas iamdudum omnis doloris expertem reddidisset, ego uicissim uestras istas lachrymas, alijs lachrymis deslerem, & tam crassam animi uestri caliginem commiserarer. At nostram ipsorum uicē ploramus inquitis. Verum istuc sanè haud amantium est, sed ad se se respicientium, & uel alieno in commodo suis rebus consulere uolentium. Sed age, quid tandem istuc iacturæ est, quod mea mors uobis attulit, an quod conspectu meo frui non licet? Atqui nihilo secius, interim memoria nostri frui licet, tanto quidem felicius, quanto tutius. Nam existimate me malis omnibus præreptum, quæcunque in uita homini possunt accideret, & quorum magnam partem uestra uiuacitas experta est. Non est qui uobis obsequium exhibeat, sed est qui apud deum Optimum Maximū pro uestra salute patronum agat, ut sedulum, ita & efficacem. Denique quantum hoc momenti est, quod nostram dirimet consuetudinem? Vos modo pro uestra uirili date operam, ut pie peracta uitæ fabula, mors dignos reperiatur, qui huc traducamini. Hæc inq̃, si nobis loqueretur filius, nōne merito nostri luctus nos pudefceret? His fermè rationibus, animi mei uulnus lenire soleo, quæ tibi communia facere uolui,

uolui, non quòd his remedijs magnopere egeres, sed arbitrat^{us} sum cògruere, ut qui cum mihi luctus esset communis, cum eodem et consolationem communicarem. Cæterum ut quæ fusi^{us} disserta sunt, in epilogum contraham, hoc pacto effervescentē animi tui dolorem coërceas. Mortuus est filius, genueras mortalē. Tanto, inquis, bono priuatus sum: reddidisti ei qui gratis dederat. Grauis orbitas: leuius ferendum, quòd aliquà sarciri potest. Patrem destituit. Quid prodest flere, quod mutari non potest? Aut cur anxie deplores, quod tibi cum tot hominum milibus còmune est? Sed interitum filij non possum non flere. Quiduis potius q̃ perit, qui bene moritur. At occubuit immatura morte: nulla mors non matura res etc morienti. Ante diem uiuere desijt: nullus cuiquā certus mortis dies. In ipso æui flore extinctus est: tum optimum est mori, cum uiuere est suaui^{ssim}um. Obijt adolescens: hoc pluribus uitæ malis subductus est. Optimum amisi filium: gaude quod talem habueris. Innocens è uita decessit: nulla mors magis optanda, minus deploranda est. Sed interim filio frui non licet. At animo licet et mox ipso totus toto frueris. Si quid nouisti rectius istis, candidus imperti: si nō, his utere mecum. Ac bene uale, quod quidem uult etiam ipse filius.

Epilogus.

Dialogi
fmi.Sic Seneca.
Optimū
est mori
cum iuuat
uiuere. Et
Quicunq;
ad extre-
mum fati
sui uenit
senex mo-
ritur.

SYLVA.

Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, Cicero, aut demittas animum, ne uē obrui, tanquā fluctu,

R S sic

Cōfirmat
sententia

sic magnitudine negotij finas, contraq; erigas ac resistas, siue etiā ultro occurras negotijs. Nullus dolor est, quem non temporis longinquitas minuat, atq; molliat, et cui nō callum obducatur. Homines nos esse meminimus, ea lege natos, ut sub telis fortune proposita sit uita nostra. Neq; esse recusandū, quo minus ea, qua nati sumus conditione, uiuamus: ne uetam grauius eos casus feramus quos nullo consilio uitare possumus. Euentisq; aliorū memoria repetitis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. Homines sapientes turpitudine non casu, et delicto suo non aliorum iniuria commoueri debent. Conscientiam recte uoluntatis, maximam consolationem esse rerum incommodarum, nec esse ullum magnū malum, præter culpam, memineris.

Cicero.

Est omnino difficile, non grauius id ferre, sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & suslinendis exercitatos, frangi & debilitari molestia non oportet. Quoniam molestissime homines ferre debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt.

Tu fac animo magno, fortiq; sis, speresq; fore, ut fracto impetu leuissimi hominis, tuam pristinam dignitatem et gloriam consequaris.

Cic. epist.
Famil.

Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod ualde suspicor fore, ut infringatur hominum improbitas, et consilij tuorum amicorum, & ipsa die, qua debilitantur cogitationes,

et inimicorum, et proditorum. Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem uideo in rebus tuis.

Libro 4. epistolar: Vehementer te esse sollicitum. Eodem, epistola: Postea quàm mihi. Eodem. Neque morere te audeo.

Reliquum est, ut consoler, et afferam rationes, quibus te à molestijs coner abducere. At ea quidē facultas, uel tui, uel alterius consolandi, in te summa est, si unquā in ullo fuit. Itaq; eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione, et doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti et sapiente homine dignū, quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta tua uita, quid studia, quid artes quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu uidebis.

Extremum illud est, ut te horter et obsecrem, animo ut maximo sis: nec ea solum memineris, quæ ab alijs magnis uiris accepisti, sed illa etiam, quæ ipse ingenio studioq; peperisti: quæ si colliges, et sperabis omnia optime, et quæ accident, qualiacunq; erunt, sapienter feres. Sed hæc tu melius, uel optime omnium.

Quare non debes, aut propriam fortunam, aut præcipuam postulare, aut communem recusare.

Libro 5. epistola: Et si unus ex omnibus, tota. Eodē. Et si egomet etc.

Sed ut illa secunda moderate tulimus, sic hanc nō solum

lum aduersam, sed etiam funditus euerſam fortunã fortiter ferre debemus: ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſequamur, ut mortem, quam etiam beati cõtemnere debebamus, propterea quod nullum ſenſum eſſet habitura, nunc ſic affecti, non modo contemnere debeamus, ſed etiam optare. Tu ſi me diligis, frueri iſto ocio, tibiq; perſuade, præter culpam ac peccatum, quo ſemper caruiſti & carebis, homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile, aut pertimeſcendum.

Lib. 6. epiſtola: Et ſi ea perturbatio &c.

Sin omnino interierint omnia, fueritq; iſ exitus, quẽ uir prudentiſſimus M. Antonius iam tum timebat, cum tantum inſtare malorũ ſuſpicabatur: miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim ciui, & uiro, ſed tamen neceſſaria: nihil eſſe præcipue cuiquam dolendum in eo quod accadat uniuerſis. Quæ uis inſit in his paucis uerbis (plura enim committenda epiſtola non erant) ſi attendes, quod facis, proſecto etiam ſine meis literis intelleges & cætera.

Ita enim uiuere, ut non ſit uiuendum, miſerrimũ eſt: uori autẽ, nemo ſapiens miſerũ duxit, ne beato quidem.

Sed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, & ornatiora, parietes ipſi loqui poſſe uideantur &c.

Ego tibi hoc confirmo, & ſi leuis eſt conſolatio ex miſerijs aliorum, nihilo te nunc maiore in diſcrimine eſſe, quàm quemuis aut eorum qui diſceſſerint, aut eorum qui

qui remanserint. Alteri dimicant, alteri uictori timent.
Sed hæc consolatio leuis, illa grauior, qua te uti spero,
ego certe utor: Nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni
uacem culpa: & si non ero, sensu omnino carebo.
Sed rursus, γλαῦκα εἰς ἀθάνατος, qui ad te hæc.

Lib. 6. ex epistola: Noui quid ad te. Ab eo loco. Hoc
loco si uideor augere &c.

Quod reliquum est, quando tibi uirtus, & dignitas
tua reditum ad tuos aperuit, est tuæ sapientiæ, magni-
tudinisq; animi, quid amiseris, obliuisci, quid recupera-
ueris, cogitare. Viues cum tuis, uiues nobiscum. Plus ac-
quisiisti dignitatis, quàm amisisti rei familiaris, quæ ta-
men ipsa esset iucundior, si ulla esset Respub.

Lib. 6. ex epistola: Gratulor tibi mi Balbe. Ab eo lo-
co: Mihi tamen placuit mi Balbe.

Tua me calamitas uehemēter excruiat, meis incon-
modis modice tangor.

Tu fac habcas fortem animum, quem semper habui-
sti: primum ob eas causas, quas scripsi: deinde quod ea
de Repub. semper uoluisti, atq; sensisti: ut non modo se-
cunda sperare debeas, sed etiā si omnia aduersa essent,
tamen conscientia & factorum & consiliorum tuorum
quæcunq; acciderent, fortissimo & maximo animo fer-
re deberes.

Quamobrem fac animo magno fortiq; sis: & si tur-
bidiſſimā sapienter ferres, tranquilliora late feras.

De

De reliquo, ut te sæpe per literas hortatus sum, ita uelim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere, quod timendum sit, præter communem casum ciuitatis: qui & si est grauißimus, tamen ita uiximus: & id ætatis iam sumus, ut omnia quæ non nostra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa magnum est solatium, præsertim cum habeam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi uiuo nunquam eripitur, altera ne mortuo quidem.

Libro 9. epistola: Delectauerunt me literæ tuæ, locos habet consolatorios.

Ad Atticū Ac ne sis perturbatus. Noui enim te: et non ignoro, quàm sit amor omnis sollicitus, atq; anxius. Sed res est ut spero, non tam exitu molesta, quàm aditu.

Sed ad hæc omnia una consolatio est, quod ea conditione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere possit, recusare debeamus.

Ex lib. ad Brutū, tota & elegans: Funderer officio.

EX EPISTOLIS PLINII

Secundi.

Plinius.

Quibus ex causis necesse est, tanquam immaturam mortem eius in sinu tuo desicam: si tamen fas est aut fieri, aut omnino mortem uocari, qua tanti uiri mortalitas magis finita, quàm uita est. Viuit enim, uetq; semper: atq; etiam latius in memoria hominum, & sermos

sermone uersabitur, postquam ab oculis recessit. Volo tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est, Virginium cogito, Virginium uideo, Virginium iam uanis imaginibus, recentibus tamen audio, adloquor, teneo: cui fortasse ciues aliquos uirtutibus pares, & habemus & habebimus, gloria neminem.

Vt enim crudū adhuc uulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atq; ultro requirit: sic recēs animi dolor consolationes reijcit, ac refugit, mox desiderat, & clementer ad motis acquiescit. Simile.

Torqueor quod discipulum ut scribis, optimæ spei amisisti, cuius & ualetudine, & morte impedita studia tua quid nesciā, cum sis omnium officiorum obseruantissimus, cumq; omnes quos probas, effusissime diligas?

Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, monco, confirmo. Et gaudium mihi, & solatium in literis: nihilq; tam letum, quod his letius: nihil tam triste, quod nō per has minus triste. Tamen in magna consolatione, ingens est sollicitudo.

CONSOLATORIA SYLVA MEA.

Valeat illa uulgi sententia, ubi non sis qui fueris, non est cur uiuere uelis. Quæ si minus potest tota displicere, cogita non tantū qui nuper fueris, sed qui olim: neq; tātum obuersetur animo tuo, unde cecideris, sed etiam unde surrexeris.

Abste

Abſit à uiro muliebris illa uox, dum mea me uiētum doceat fortuna dolere. Imò te ratio reddat aduerſus omnes uitæ caſus inuiētum, ut propellas animo dolorem, non ut aſſueſcas.

Tibi recti conſcientia, & bonorum iudicium pluris eſſe debet, quàm inuidorum hominum ſermo.

Magis te confirmare debet, paucorum inſignium, et probatiſſimorum hominum graue teſtimonium, quàm inepti uulgi fabulæ.

Leuius iſta ſeres, ſi percipias animo, quid poſteritas de te loquutura ſit potius, quàm tuum ſeculum, cui liuor adimit iudicium.

Neq; tantum de fortuna tua ademiſſe, quantũ ad nominis tui gloriam addidiſſe æmulorum tuorum iniuria mihi uidetur.

Non hic tui conſolandi officium mihi ſumpſi, quòd minus magnifice de animi tui magnitudine ſentirem, ſed quæ imodum gubernatores optimi uim tempeſtatis, ita uiri fortiſſimi fortune impetum ſuperare interdum non poſſunt.

Non me fugit, quàm graue uulnus acceperis ex uxoris obitu. Amiſiſti ſceminam ſingularis exempli, etiam ſe priſcis ſeculis uixiſſet. Quam illa marito uerecundiam præſtitit, cum ipſa ſummam mereretur? Quàm multas, quæ eximias uirtutes, ex diuerſis ætatibus, ex uarijs matronis collectas, ac mixtas una expreſſit? Tamẽ hoc tibi debet

debet esse magno solatio, quod tantum bonum tam diu possideris. Vixit enim tecum annos quadragintaquatuor, sine iurgio, sine offensa. Sed hoc ægrius fero, inquires, quo tenui diutius. Nam gustatas tantum uoluptates facilius obliuiscimur. At uide ne ingrati sit hominis, tantum cogitare, quid amiseris, non meminisse quam diu fruitus sis. Certe prudentiæ tuæ fuerit, non committere, ne hoc ualeat apud animum tuum ratio, quod alioqui necessitas ipsa, et dies longa, et satietas doloris inducit.

Occupatio.

Communis dolor. Tu nepotibus, ego pronepotibus orbatum sum. Sed spero futurum ut alij nati, dolorem hunc gaudio mutent, quando salua est, unde hoc sperare licet.

Multum ab istis dissentio, qui in graui dolore putant hominem sibi relinquendum, donec uulnus tempore mitius, medicam admittat manum. At ego quemadmodum primum arbitror, animum philosophiæ præceptis aduersus omnes malorum incursum, ueluti antidoto præmunitum habere: ita proximum arbitror, statim repugnare dolori, ne ueluti morbus iam familiaris factus, nullis remedijs possit exigi.

Scribis dolorem, quem ex uxoris obitu conceperas non solum non leniri die, sed indies etiam incrudescere.

Quo magis censeo uelut inueterare morbo ad quælibet mutationis auxilia confugiendum: Sunt balnea, rusticatio, negotiorum cura, studia literarum, peregrinatio spectacula, contentio cum aduersarijs, publici magis
 I S stratus

stratus functio. Horum atq; his similitum, nunc hoc, nunc illud tentandum est. Fortassis incidēs tandem in aliquid, quod ægritudinem istam animi, uel sanet, uel ceu clauus clauum protrudat.

CONSOLATIO FAMILIARIS

cum obiurgatione, mea.

TE ne sic angi, sic animo iacere? Quorsum tandem attinet, ut te afflictes, ut te lachrymis conficias? An ista malum lenient, an non potius exacerbabunt? Quorsum attinet tā misere deplorare, quod mutari nō potest? Vbi nunc est illa animi tui constantia: ubi literæ quibus aliorum dolorem leuare consueueras? Alijs mederi potuisti, tibi nihil prodes. Ipse tibi nunc medicus sis oportet. Cur frustra & te ipsum lachrymis, & amicos querelis exanimas? Quæ est ista animi impotentia, quæ mollicies? Num te uirum esse oblitus es? Itane ista tam grauitè fers? quasi uero ista tibi uni contigerint, aut tanta sint, ut alijs non multo etiam acerbiora euenerint. Quid uel tuo animo uel doctrina indignius, quàm sic angi, sic frāgi, sic te ipsum abijcere, quo modo ne mulier quidem ulla posset? Neq; enim uideo, quem fructum adferre possint inanes lachrymæ, & querimonie. Nam si eiusmodi malum iudicas, ut ad salutem reflecti nequeat, cur luctu duplicas incommodum? Si spes est, cur non ea potius te sustentas: atque id agis, qua ratione quàm primum ex istis malis queas emergere? Si desperas, memineris

veris illud, in istiusmodi rerum conditione, bonum animum, dimidium adimere mali. Sin speras, cur perinde, tanquam in re desperatissima te maceras?

Audio te tam grauitèr angì, ut ex luctu, mentis etià errore afficiaris. Deū immortalem quid tibi uis? Quin tu potius obduras, ac seruas te rebus secundis? Cur tu & amicis luctum auges, & inimicis uoluptatem præbes, & teipsum indigne conficis?

Tu contra audentior ito Quò tua te fortuna sinet. Verg. Aeneid. 6.

Ducunt uolentem fata, nolentem trahunt. Tu, dum ista te conscientia, iste animus, ista uirtus, ista literæ, ista rerum gestarum memoria te comitabitur, caue te putes exulem ubicunq; locorum, quocunq; sub cœlo erit uiuendum, etiam si ultra Getas relegatus esses. Sed quid ego sus Minervam? Facit sanè non loquacitas mea, sed bene uolentia longiores epistolas. Vale.

CONSOLATIO IOCOSA

& familiaris.

Quod te lachrymis conficis, non miror, qui puellā amiseris, nondum totos sexaginta septem annos natam, idq; relicta dote satis opima. In hoc tibi scribere uisum est, ne doloris magnitudine uictus, tibi manus adferres. Priusquā extilles lachrymis, fac iuxta prouerbiū, uiuorum memineris.

Tua puella redibit nunq̃. Alioqui matrem deflere uideberis. Mitto tibi strophium, quo lachrymas exteras,

S 2 geas,

geas, & succum medicum, quo lippitudini fletu contra
 & te medearis. Clama te miserum, sed nunquam efficies,
 quin istam miseriam tibi complures inuideant.

Id est, Ad
 nouerca
 tumulum
 plorat.

Nisi definis macerare te, uereor ne populus in te iaciat
 cōniciū illud: ὡς οὗτος τὸν μὴ τῷ μὲν τὰ φόρον λαμβάνει.

AD CONSOLATIONEM

responsio.

IAM quibus modis respondendum sit consolatori res
 ipsa dabit consilium. Nam fermè gratias agimus, pri
 mum pro officio, deinde laudamus ingenium, quod nihil
 adduci potuerit ad leniendum dolorē, quod ille non sum
 ma dicendi facultate differuerit. Postremo quod illius
 & prudens & erudita & grauis, deniq; cum primis
 amica oratio, aut bonam doloris partem nobis ademe
 rit, aut totum excusserit. Aut si nobis nō profuit illius
 consolatio, laudabimus animum, studium, & ingenium
 illius: quod tanquam bonus ac peritus medicus nullum
 non remedij genus admouerit, sed arte maius esse ma
 lum: Aut ita respondebimus imperioso consolatori, fa
 cile quum ualeamus recta consilia agrotis damus. Tu si
 Terentius hic sies, aliter sentias. Exemplo super sedebimus, syluæ
 nonnihil suppeditabimus.

Cicero ex famil. lib. 4. Ego uero Serui. lib. 5. Quam
 quam ipsa consolatio.

Ad Atticiū

Vtinam illū diem uideā, cum tibi agam gratias, quod
 me uiuere coēgisti. Adhuc equidem ualde me pœnitet.

Scd

Sed te oro, ut ad me Vibonem statim uenias, quò ego multis de causis conuerti iter meum. Sed eò si ueneris, de toto itinere, ac fuga mea consilium capere potero.

Si id non feceris, mirabor, sed confido te esse omnino facturum.

Quod me hortaris, ut firmo sim animo, uellè posses aliquid afferre, quamobrem id facere possem.

Quod me ab hoc mœrore recreari uis, facis ut oïa etc.

Sed me mihi non defuisse tu testis es. Nihil enim de mœrore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego nō do mi legerim. Sed omnem consolationem uincit dolor.

Quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse me per literas consolaret, quem librum ad te mittam.

Cōsolari iam desine, obiurgare uero noli. Quod cum facis, & ego tuum amorem & dolorem desidero, quem ita affectum mea ærumna esse arbitror, ut te ipsum consolari nemo possit.

Ad consolationem mea.

Tua quidem oratio sperare me iubet, quod improbum sit etiam optare.

Vide ne me lætes inani spe, ne doloris uorsuram fecero, mox cum fœnore recursuri.

DE PETITORIA EPISTOLA.

SERUIUS enarrans locum, in libro Aeneidos primo, *Quatuor*
Subi Iuno supplex petit ab Aeolo, ut classem Aeneae in petitiō
disijciat, indicat præcipere rhetores in omni petitione ne seruan
da.

1
2
3

+

Aeneid. 1.

Varia pe-
tēdiratio

quatuor seruanda esse: primum ut quod petimus ostē-
damus esse in potestate eius, à quo petimus: præterea,
ut doceamus esse iustum quod petimus: deinde, ut mo-
dum ac uiam indicemus, qua confici possit quod peti-
mus: denique ut sequatur remuneratio. Hunc ordinem
in petitionibus Vergilio fuisse perpetuum, uelut hoc in
loco: Et mulcere dedit uentos, & tollere fluctus, ostē-
dit facultatem. Mox: Gens inimica mihi Tyrrhenum na-
uigat æquor, declarat esse iustum. Iustum enim quicquid
molimur in hostem. Rursum: Incute uim uentis, & dissi-
ce corpora ponto, modum aperit & uiam. Addit remu-
nerationem: Sunt mihi bis septem. Ac recte quidem Ser-
uius & expedit. Nos tamen paulo crassiore Minerva
rem aperiemus. primum, quoniam uaria est natura res-
rum quas petimus: & magna est uarietas personarum,
quæ rogant, aut rogantur, oportet & petendi rationem
esse uariam. Sunt enim quædam, quæ fauorabiliter peti-
mus à quouis, ueluti consilium: sunt quæ pudore suffun-
dunt rogantem, ueluti quum petimus mutuum, aut rem-
parum honestam. Igitur in genere duplex erit petendi
modus, rectus & obliquus. Vbi causa erit fauorabilis,
aperte suadebimus esse præstandum quod petimus: ubi
secus, per insinuationem irrepemus in petitionem. Pri-
mum exaggerantes, quāta nos circumstat necessitas, &
quā magnum telum sit necessitas, & quā inutilis pu-
dor uiro egenti: neq; fugere nos, quā sit improbū, rem-
tantā

tantam ab eo petere, de quo nihil unquam simus promeriti. Post hæc paulatim per cuniculos ostendemus, nobis non mediocrem spem porrigi ab insigni illius benignitate, qua solitus sit etiam ignotis, & indignis opitulari: ob eximiam ingenij bonitatem, ad subleuandas omnium miseras propensi. Hic pudor non uulgariter commendat rogantem, quemadmodum improbitas alienat animum. Nullus enim libenter in eum confert beneficiū, qui ceu debitum flagitat, magisque poscit, quam petit. Profectus Hortensio, quod quum cuperet ex uxore Catonis Vticensis sustollere prolem, non ipsam petijt, sed illius filiam Portiam Bibulo nuptā, plurimas interim causas adducens, quare cuperet ex ea gente heredem. Ille cum respondisset se facile assensurum, si modo probaretur genero, tandem uerecunde subindicauit, se Martiam ipsius uxorem petere, cuius copiam facere, ipsi esset in manu, qui maritus esset. Iam imprudens concesserat, quod petebatur. Itaque persuaso Martiæ patre, duxit eam uxorem. Autor Plutarchus. Vbi nihil erit opus hac insinuatione, tamen eius à quo rem difficilem petimus, beneuolentiam modis omnibus conciliabimus. A persona ipsius cuius benignitatem quum erga ceteros, tum erga nos grate commemorabimus: dicemusque nos ei, cuiam sumus tot nominibus deuinctissimi, uelle fieri deuinctiores: à persona nostra testificantes, quanto studio semper illum coluerimus, quodque præcipuam fidutiā in illo semper

Hortensius
Catonis
uxorem
petit.

Beneuolentia quemadmodum in petitione captari debeat.

per habuerimus: simul ostendentes hoc quod petimus, ut nulli nos libentius debituros, quàm illi, cui debemus omnia, ita nulli facilius esse præstare. Quod etiam magis exponemus in explicando modo. Si qua erunt nostra in illum merita, ea summa cum modestia significabimus magis quàm commemorabimus. A persona maiorum utriusq; , si docebimus inter utriusq; parentes ueterem atq; arctissimam necessitudinem intercessisse, compluribus mutuis officijs hucusq; cultam, & confirmatam. A persona aduersariorum, si declarabimus nobis esse certamen cū ijs, quos is etiā odit, à quo præsidia poscimus. A re, si docebimus, eam piam esse, iustam, honestam, nobis necessariam, illi facilem & honorificam. Deinde si citra arrogantiam ostendemus, quid ex ea re commoditatis sit, ad ipsum etiam aliquando rediturum. Si quid inesset incommodi quod animum illius, uel alienet à nobis, uel deterreat, id uel diluamus, uel extenuabimus. Si esset opus, admiscebimus obtestationes earum rerum, aut personarum, quibus scimus illum posse commoueri. Postremo pollicebimur memorem animum, nec habituros modo gratiam, uerum etiam relaturos, si dabitur, cum fœnore: nos ipsos totos, resq; nostras omnes illi uicissim dedicabimus, ac deferemus. Facultatem nostram extenuabimus: de animo studioq; magnifice pollicebimur.

Illud adijciam, non hic solum, uerum etiam alijs in rebus aliquando plus ualere iocum tempestiuum, & aptum

ptum, quàm seriam petitionem. Tantum de præceptionibus satis esto, reliqua iuuenibus, aut præceptoris animaduertenda relinquo.

EXEMPLVM PETITIONIS obliquæ.

INGENIJ mei pudorem ipse non ignoras uir eximie. Sed quò non adigit mortales, uere durissimum telum necessitas? Eo in loco sunt res meæ, ut ni protinus ad manum sint ducenti angelati, tam perierit tuus Lodouicus, quàm extrema faba (quod aiunt). Scio beneficium esse magnum & eximium, neque me fugit, quàm nulla sunt mea in te officia, quorum fiducia rem tantam ausim abs te petere, præsertim quum tot, tantisq; nominibus iam pridem obstrictus tibi, nondum ulla ex parte retulerim gratiam. Et tamen nisi deus aliquis, uelut ἀπὸ μυχῶν alicunde sese proferat, funditus interij. Quare quæ admodum in summa rerum desperatione, nautæ solent sacram iacere ancoram, ita ego dispectis omnibus ad te uelut ad propitium quoddam numen confugio. Non ausim rogare, quanquam hac adigit necessitas, tamen illud uolui te scire, statum rerum mearum: ut si me iudicas dignum exitio, te iudice peream æquiore animo: si tua pietas, multis iam argumentis ante hac in me declarata dignabitur me ex hoc discrimine eximere, conabor omnib. neruis, ne te unq̃ huius capitis seruati pœniteat.

A necessitate.

Id est, ex improviso, uide prouer. deus ex improviso. A simili.

S S Petis

PETITIO REI PARVUM

honestæ.

Insinua-
tio.Proposi-
tio.In Operi-
bus.Ab impre-
catione.

Non ignorabam, quàm impudens esset in causa pessima, à uiro omnium optimo patrocinium rogare. Non enim conabor excusare factum meum, ne grauius peccem impudentia, quàm haëtenus peccatum est stultitia, & incogitantia ne dicam dementia. Horrescit animus, abhorrens & ab ipsa malorū meorum commemoratione, sed tamen aperiendum uulnus, si sperem medelam. Sortem satis amplam, quam pater dederat in negociationem, nuper alea perdidi. Ingens flagitium fateor, sed utcunque succurri poterat, si solum esset. Inscio patre, cum matris pedissequa rem habui. Illa me callidior, negauit se facturā sui copiā, mi pollicerer me maritum ipsi futurum. Ibi mihi non iupiter, ut inquit Hesiodus, dimidium mentis, sed Venus totam mentem ademit. Polliceor demens. Nunc aiunt nulla ratione rescindi posse, quod sic actum est, ut illis sit pessime, qui leges tam iniquas condunt. Pater merito iritatus, abdicatio nem parat. Quod si fit, nullum uideo melius consilium, quàm ut laqueo uitam finiam. Quur enim libeat uiuere in tantis malis? Scio te nihil non posse apud patrem. Solus es qui me possis redigere in gratiam. Quod si quid te miseret mei, non ausim rogare, sed tamen uides calamita tem meam. Efficiam ut te mei seruati nunquam uel pudeat

pudeat, uel poeniteat. Sic admissum hoc omni officiorum genere sarciam. Aetatem uides. Saepe numero à grauioribus commissis, iuuenes sese ad bonam frugem conuertere. Utinam quod factum est, fieri posset infectum. Sed quod mutari non potest, pensari potest. Maximum quidem hoc peccatum est, fateor, sed primum. Denique quid sibi uult pater? Si abdicat, nec mihi adimit uxorem, & si tibi parat orbitatem: sin ignoscit, habebit hoc semper additorem filium. Fac breui sciam, utrum meis malis sim omnino perdendus, an tua bonitate seruandus. Nihil enim miseri, quam pendere.

PETITIONIS HONESTAE
exemplum.

Improbum fortasse alijs uidebitur, praesul amplissime, cum à quo tantum beneficiorum acceperim, quantum ne sperare quidem unquam sum ausus, rursus nouis precibus sollicitare. At ego ingenui, minimeque ingrati animi existimo, cui multum debeas, ei plurimum uelle debere. Cui enim extremas fortunarum mearum partes potius acceptas ferre cupiam, quam ei ipsi cui primas, cui medias debeo? Quid enim Lucius esset, nisi te tantummodo quoddam propitium nactus esset? Tu me puerum, ob nescio quam in me uirtutis indolem: praeterea fortasse, quod putabas meas literas tibi aliquando, uel usus uel ornamento futuras (quam utinam de me, uel existis

Exordium
ab in fine
atione.

A beneficijs in se collatis.
Vide num propterea rectius legi possit.

matio

mationem, uel expectationem non omni ex parte uidear
fessellisse) adoptasti. Nec semel complexus, unquam fo-
uere, iuuare, ornare destitisti. Itaq; si quid hodie in me,
uel uirtutis, uel bonarum literarum, uel dignitatis esse
putatur, id omne tuæ debeo munificentiae. Sed duo mihi
restare uidentur, ut & tu opus tuum pulcherrime coe-
ptum perficias: & ego efficiam, ne nullum tantorum in
me beneficiorum fructum ex me cepisse uidearis. Quod
utrumque ut fiat, & ego maximopere cupio, & tibi in
manu est. Eadem opera & tu me alumnum beaueris, et
eo in loco collocaris, quo multis in rebus tibi usui esse
possim. Post diuturnos, ut scis, in literis theologicis ex-
haustos labores, ad Calendas Maias theologica laurea
sum insigniendus: quam quidē professionē paulo splendi-
dus uitæ genus decere, non ignoras. Præterea, quoniam
hactenus amplitudini tuæ sumptui tantum fui, æquū est,
ut aliquando sim & usui, & dignitati. Iam uero hoc in
ipso tempore uacat præpositura Corinthiensis, non ma-
xima quidem illa, sed meo consilio commodissima: tum
quod & in tua sit patria, & à mea non ita multum ab-
sit. Habebis, qui tuorum, tuaq; illic negocia perinde cu-
ra sit habiturus, ac si propria forent. Præterea quicquid
unquam dignitatis mihi accessurum est, id in tuam
unius gloriā accesserit, cui semel me debeo, quātus sum.
Nec me latet, quā potentes sim competitores habitus-
rus, quā hoc honore indignos, quā utrique nostrum
males

maleuolentes. Nihil me terret, modo tu uelis, qui unus plus cæteris omnibus potes patrocinarî. Quid enim tu audeas à principe petere, quod ille cunctetur præstare? Quare si me non temere adoptasti: si qua unquã ex parte tuo de me iudicio respon di: si me uirum gratum existimas, fac ut hæc præpositura mihi tribuatur. Id ego abs te & diligentius, & pluribus uerbis contenderem, nisi uererer, ne de tua humanitate, quam ego semper in me propensissimam sum expertus, diffidere uiderer. Ego uicissim modis omnibus enitar, ita me eo honore dignum præstare, ut neq; te noui huius in me muneris poeniteat, & ueterum tuorum erga me beneficiorum fructum aliquem percipias. Vale.

PETITORIAE SYLVA.

Cic. epist.
famil.

PLuribus uerbis ad te scriberem, si aut tua humanitas longiorem orationẽ expectaret, aut id fieri nostra amicitia pateretur, aut res uerba desideraret, ac non pro se ipsa loqueretur.

Hoc uelim tibi persuadeas, si rationibus meis à te prouisum esse intellexero, magnam te ex eo, & perpetuam uoluptatem esse capturum.

Quod si mihi tua clementia opem tulerit, omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo.

Lib. V. epistola: Coram me tecum, tota.

Cum uero ea tua sit uoluntas, humanitas, beneuolentia erga me, libenter amplector talem animum. Sed ita

(nō

(non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id quod ostendis, magnam habebō gratiam, si non feceris, ignoscā: et alterum timori, alterū mihi te negare non potuisse arbitror. Est enim res profecto maxima. Quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurū est: ita tamen, ut si nos sumus, qui esse debemus, id est, studio digni, & literis nostris, dubitare non possimus, quin ea maxime conducant, quæ sunt rectissima.

Lib. VI. epistola: Si mihi non tecum, tota.

Lib. IX. petitio iocosa: Et si munus flagitare.

Cicero ad
Atticum.

Tu si me amas tantum, quantum profecto amas, expeditus facito ut sis, si inclamaro ut accurras. Sed do operam, & dabo, ne sit necesse.

Nunc mihi & consilijs opus est tuis, & amore, & fide, quare aduola. Expedita erunt mihi omnia, si te habebō. Multa per Varronem nostrum agi possunt, quæ te etiam urgente erunt firmiora. Multa ab ipso Publio elici, multa cognosci, quæ tibi occulta esse non poterunt: multa etiam, sed absurdū est singula explicare, cum ego te requirā ad omnia. Vnum illud tibi persuadere uelim, omnia mihi fore explicata, si te uidero.

Quam ob rem si me amas tantum, quantum profecto amas, si dormis, expergiscere, si stas, ingredi, si ingrederis curre, si curris, aduola. Credibile non est, quantum ego in consilijs, & prudentia tua: quodq; maximū est, quantum in amore & fide ponam. Magnitudo rei

longa

longam orationem fortasse desiderat : coniunctio uera
nostrorum animorum, breuitate contenta est.

Quare ut Numestio mandauit, tecum ut ageret, item
atque eo, si potest, acrius te rogo, ut planè ad nos aduo-
les : respiraro si te uidero.

Pluribus uerbis tecum agerem, nisi pro me apud te
res ipsa loqueretur.

Tantum te oro, ut quoniam me ipsum semper ama-
sti, eodè amore sis. Ego enim idem sum. Inimici mei mea
mihi, non me ipsum ademerunt. Cura ut ualeas.

Tu me, ut facis, opera, consilio, gratia iuuas.

Quintū fratrem optimum, humanissimumq; sustentas.

Omne autem spem habeo existimationis, priuata-
rum'que rerum in tua erga me mihi perspectissima be-
neuolentia: quam si his temporibus miseris, & extremis
præstiteris: hæc pericula, quæ mihi communia sunt cum
ceteris, fortius feram: idq; ut facias, te obtestor, atque
obsecro.

Te etiam atq; etiam oro, ut me totum tuendum sus-
cipias, ut si ij salui erunt, quibus cum sum, unà cum ijs
possim incolumis esse, salutemq; meam tuæ beneuolentiæ
acceptam ferre.

Itaque te uehementer etiam atq; etiam rogo, magis
quàm à me uis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitatio-
nem toto pectore amplectare.

Quanquam hæc epistola non sua soris est, sed rogato-
ris.

toris. Igitur mi Plance, rogo te, & etiā oro, sic mediū
 fidius, ut maiore studio, magis⁹ que ex animo agere non
 possim, ut totum hoc negocium ita agas, ita tractes, ita
 conficias, ut quod sine ulla dubitatione apud C O S S. ob
 tinuimus propter summam bonitatem, et æquitatem cau
 se, id tu nos obtinuisse non modo facile patiare, sed etiā
 gaudeas. Quæ quidem uoluntate te esse erga Atticum,
 sæpe præsens & illi ostendisti, & uero etiā mihi. Quod
 si feceris, me, quem uoluntate, & paterna necessitudi
 ne coniunctum semper habuisti, maximo beneficio deuin
 ctum habebis. Idq; ut facias, te uehementer etiam atque
 etiam rogo.

Nunc mi Capito, scio enim quantum semper apud
 eos, quibus cum sis, posse soleas, eo plus apud hominem
 facillimum, atque humanissimum Plancum enitere, elabo
 rora, uel potius eblandire: effice ut Plancus, quem spero
 optimum esse, sit etiam melior opera tua.

Quod certe facies, si tu neruulos tuos mihi sæpe co
 gnitos, suauitatemq; qua nemo tibi par est, adhibueris.
 Quod ut facias, te uehementer rogo.

Ignosce mihi, quod cum antea accuratissime de Bus
 throcijs ad te scripserim, eadem de re sæpius scribam.
 Non me hercle mi Plance facio, quod parum confidam,
 aut liberalitati tue, aut nostræ amicitie, sed cum tanta
 res agatur Attici nostri, nūc uero etiā existimatio & c.

Oro atq; obsecro te Cicero, necessitudinem nostram,
 tuamq;

tuamq; in me beneuolentiam obtestans, sororis meæ liberos, obliuiscaris esse Lepidi filios, meq; his in patris locum successisse existimes. Hoc si à te impetro, nihil profecto dubitabis pro his suscipere.

Scribere multa ad te neque possum præ solitudine, ac stomacho, neq; debeo. Nā si in tanta re, tamq; necessaria uerbis mihi opus est ad te excitandum, & confirmandum, nulla spes est, facturum te quod uolo, & quod oportet. Quare noli expectare longas preces, iutuere me ipsum, qui hoc à te, uel à Cicerone coniunctissimo homine priuatim, uel à consulari tali uiro remota necessitudine priuata, impetrare debeo.

Hoc te ita rogo, ut minore studio te rogari non possim.

Innumerabilia sunt tua in me officia, domestica, forē sia, urbana, provincialia, in re priuata, in re publica, in studijs, in literis nostris, omnia uiceris, si feceris &c.

Cui enim ego potius dignitatem meam acceptū ferre cupiam, quàm cui salutem & omnia debeo.

Credibile non est quantum ego in consilijs, & prae Petit. cōs. dentia tua, quod maximum est, quantum in amore & fide ponam.

Te habere consiliorum autorē, & solitudinum socium, omni in cogitatione coniunctum cupio.

Quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet.

Te autore, mihi uel agendi, uel quiescendi ratio constabit.

Nunc mihi consilij opus est tuis, et amore, et fide, omnia mihi expedita erunt, ubi tuā sententiā accepero.

Hac in re consilium de tua sententia capiemus.

Tuum ad nos reditum, tum omnes tui uehementer desiderant, tum tempus et res tuæ postulant.

Autoritate tua nobis opus est, et consilio, et etiam gratia.

Noli pati litigare fratres, et iudicijs turpib. cōsistari.

Sed quid tibi mando nominatim, me totum tuo amori, fideiq; commendo.

Sed si me amas, quod quidem iam facis, aut perbelle simulas.

Nunquam putauī fore, ut supplex ad te uenirem, sed hercule facile patior, datum tempus, in quo amorem experiar tuum.

Plinius.

Petitio iudicij.

Quod superest, rogo ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis.

A simplicitate tua peto, quod de libello meo dicturus es alijs, mihi dicas. Neq; est difficile quod posulo.

Lib. III. epistola: Assumo te in consilium et c.

Mihi et tentandi aliquid, et quiescendi te autore ratio constabit.

Obsequar tamen consilio tuo, cuius mihi autoritas pro ratione sufficit.

Audis

Audisti cōsiliij mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum, in quo mihi æque iucunda erit simplicitas dissentientis, quàm comprobantis autoritas.

Politianus lib. VII. epistola: Multo æquius fuerat.

Habes quid mihi uideatur, & intelligis animi mei uotum, sed tamen tuum consilium sine exceptione sequar: ad tuam uoluntatem me cōfirmabo, à quo honeste dissentire non possum. Nihil assentor, tantum enim animi inductio, & me hercle amor in te meus, apud me ualet, ut quæ tibi utilia sunt, & quæ tu uis, ea omnia mihi protinus & recta, & uera uideantur.

Hac in re facturus sum, quicquid tu decreueris, nam huius totius consilij, te ducem, me comitem esse decet.

Quod ut facias, non solum te rogo, uerum etiam sua deo. Neq; enim mihi incūdiuserit, si nos inuiseris, quàm utile tibi.

SYLVA MEA.

HAbes rerum mearum statum. Diuinas animi mei uotum. Vides quid res ipsa flagitet, nam ipse nihil ausim rogare, ne uidear nō minus improbus, q̃ miser

Improbus planè uideri possem, q̃ te quotidianis meis postulationibus, occupatissimum interpellem: nisi eo te animo esse cognoscerem, ut quos semel tueri cœperis, non quiescas donec planè confirmes.

Ex tua unius humanitate quantus sum pendeo. In te

uno omnes spes, fortunæq; meæ sunt sitæ.

Nihil est tam arduū, quod te patrono consequi posse diffidam.

Nihil tam amplum est, quod uel ego abs te petere nō audeam, uel tu præstare nequeas.

Quàm tu facile potes, tam ego uehementer cupio.

Parum recte de tua liberalitate sentit, qui rem iustā uerbosius abs te petit.

Adijce & hunc calculum, ad altissimos cumulos tuorum in me beneficiorū: quibus & si nihil accrescere posse uideatur, tamen hoc unum desiderant, ut undique absoluti, atque exaggerati esse uideantur.

Quum plurima sint tua in me officia, nihil tamen fuerit hoc uno, uel maius, uel iucundius.

Non dubito quin mirere, atq; etiā stomachere, quod tecum eadem de re agam sæpius.

Scio, perfricui faciem insigniter, qui hoc ausim abs te petere: sed hanc impudentiam me docuit non mea natura, sed dura necessitas.

Res est tã pia, tã iusta, ut uir æquus eam nec hosti negare debeat. Nostra tã arcta est necessitudo, ut nihil tã iniquum sit, quod alter ab altero non debeat impetrare.

Si uideor improbus, qui rem tantam abs te flagitem uerius quàm petam, dabis ueniam. Hanc audaciã me docuit nō mea natura, sed tua humanitas, qui mihi nihil negare soleas.

Res

Res est eiusmodi, ut si tecum cōsideres, quod abs te peto, sūm abs te potius rogandus.

Inuitus onero te precibus, sed urget necessitas.

Scio tantos patronos non uocandos ad mediocrem, aut uulgarem operam, sed hoc negocium eius generis est, ut ab uno te pręstari possit.

RESPONSIO AD PETITIONEM,

Quod mecum per literas agis, unā ob causam malem corā egisses. Non enim solum ex oratione, sed etiam ex uultu, & oculis, et fronte (ut aiūt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam cum te semper amaui, primum tuo studio, post etiam beneficio prouocatus, tum his temporibus Resp. te mihi ita cōmendauit, ut chariorem habeam neminem. Literę uero tuę, tum amantiſſime, tū honorificentissimę scriptę, sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium uiderer, sed accipere à te ita petente, ut inimicum meum, necessariū tuum, me inuito seruare nolles, cum id nullo negocio facere posses.

Cicero ad Atticum.

Lib. iij. tota epist. Facis pro cetera reuerentia. Faciam ergo quod desideras, tam diligēter, quā libēter.

Plinius.

Quod admones, gratias ago, quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est.

Excusare me profecto uel fratri, hoc sanè tempore: Mea.

T 3 sed

sed arctior est amicitia nostra, quàm ut ullam patiatur exceptionem, quoties alterutrius seria res agitur.

DE COMMENDATITIA

epistola.

Tres in eò
commendatio
ne confi-
derande
personę.
A nostra
persona.

Hic finitimum est commendatitiũ genus. Quum enim commẽdamus aliquem, alieno nomine quipiam petimus: quare ijsdem rationibus erit tractandum. Hic tres erunt considerande personę. Nostra, eius cui scribimus, eius quem commendamus. Postremo locores ipsa cuiusmodi sit erit inspicienda. A nostra persona persuadebimus, si causas à quibus ad hunc commendandum fuerimus commoti, iustas, magnas, plurimas uel ostendemus: uel quod de nostris, aut nobis ipsis sit bene meritis, uel quod nobis cum ipso, aut nostris cum illius maioribus, uetus, & coniunctissima familiaritas intercesserit, aut hospitium, uel quod sanguine propinquus, patria, studijs uel coniunctus, affinis, aut alioqui charus, & commendatus: uel ita deniq; hominem describemus, ut ob modestiam, probitatem, eruditionem, integritatem, humanitatem, nobilitatẽ, dignus sit, qui quum omnibus bonis, tum illi in primis debeat esse quàm commendatissimus. Si qua uero uel nostra, uel illius quem commendamus, maiorũ uel eius in alterum merita præcesserunt, ea summa cum modestia significabimus, extenuantes quidem ipsa benefacta, benefaciendi autem ani-

ma

num amplificantes. Vehementer commendationem iu-
uabit, si eum quem commendamus, de eo cui commenda-
mus quàm optime sentire et prædicare dicemus. Nō
possumus enim non beneuolentia quadam commoueri er-
ga eos, quibus nos citra absentationem intelligimus esse
se admirationi. Quare scite Isocrates præcipuum amis-
citæ conciliandæ initium commonstrauit, ut absentem
laudemus, apud eos, quos renunciaturos suspicemur: si
utriusque nostrū summam de eo fiduciam uerisimiliter
aperiemus, sollicitudinem uidelicet quandam iniiciamus
oportet, ubi eiusmodi hominem omnem spem suam in is-
pſius unius humanitate reposuisse intelliget, nullius præ-
ter suam unius opem implorare uoluisse. Et à personis
quidem hoc modo commendationem tractabimus.

A perso-
na com-
mendati
& eius cui
commen-
damus.

A re commendabimus, si eam facilem illi duntaxat,
cui commendamus monstremus: si piā, si honestā, si
uti ē probabimus. Tum si eiusmodi erit, ut ex ea ad pa-
tronum aliquid laudis, gratiæ, autoritatis, aut emolu-
menti uenturum uideatur, id accurate admonebimus,
si eodem beneficio quàm plurimos deuincturum dice-
mus. Deinde obsecrationibus uti licebit. Postremo lo-
co & nostro, & commendati nomine pollicebimur il-
lum gratum, & memorem futurum. Nos eodem benefi-
cio perinde ac si in nos esset collatum, perpetuo deuino-
ctos fore. In calce mutuam operam, & studium defere-
mus. Constat enim epistolam commendatitiā ex duobus

A re.

Breuis hu-
ius gene-

ris com-
prehensio.

Commen-
dationis
triplex
tractatio.

Iocosa.

misceri generibus, sua forio, & demonstratiuo. Quum enim eum quem commendamus, cum laude describimus, in demonstratiuo genere uersamur: quum rem ipsam aut honestam, aut utilem, aut facilem ostendimus, in deliberatiuo. Sed breuis debet esse commendatio, neque nimis accurata, praesertim si ad eum scribimus, cui sumus ipsi uehementer commendati. Testimonij enim pondus habere debet, potius quam disputationis speciem. Et huius generis esse potest triplex tractatio: Recta, obliqua, et iocosa. Recta quum aperte docebimus eum esse dignum fauore quem commendamus. Obliqua quum negabimus nos hunc commendare uelle, tantum admonere ut hominem uelit cognoscere: futurum enim, ut quum alij gratias agere soleant ijs, qui commendationem receperint, ille ultro gratias sit acturus, quod nostra opera contigerit nosse talem uirum. Iocosa, quum intelligemus nos plus effecturos sermonis iucunditate, quam serijs argumentis. Non arbitror operae precium, de singulis exempla proponere, ne nimium increascit uoluminis magnitudo. Tantum in sylua formulas aliquot annotabimus. Commendatorij generis exempla, quum apud Ciceronem sint plurima, tum, illa epistola, cuius initium est: Nondum erat auditum: uniuersum commendandi artificium una complectitur.

HERMANNVS THEOLOGVS AN-
dronio Bolano antisliti S. D.

Quaquam

QUANTUM mihi Dionysij mei fortunæ maiori
 propemodum, quæ meæ ipsius curæ essent, præsul
 humanissime, idque non modo propter uetustissimam
 arctissimamque, quæ mihi cum eius familia fuit necessi-
 tudinem, uerum etiâ propter admirabilem hominis et
 modestiam, et probitatem, tamē eum tibi pluribus uer-
 bis commendandum non putaui, ne uel de nostra amici-
 tia, uel de hominis uirtute parum sis uiderer. Id enim
 nostra necessitudo, qua nihil arbitror inueniri coniun-
 ctius, postulare uidetur, ut quemcunque beneuolentia cō-
 plectendum statuissem, idem tibi quoque et charissimus,
 et quæ commendatissimus debeat haberi. Tanta rursus
 est hominis tum probitas, tum modestia, tum eruditio, ut
 uel citra meas literas cum optimo cuique, tum tibi eius-
 modi uirorum amantissimo non possit non esse quā cō-
 mendatissimus, nisi utrūque parum noui, præsertim quod
 tibi ipsi cum patre huius, uiro, ut scis, omnium, qui unquam
 fuerunt gratissimo uetus hospitium fuerit. Non eguit
 quidem ille nostra commendatione, quā commendari
 planè uoluit, et uni adeo tibi uoluit. Mirum enim dictum
 fuerit, quantum fidutiæ, in tua unius humanitate repo-
 fuerit, quā amanter de te et loquatur, et sentiat.
 Neque enim quæ essent à mente diuersa, loqui consuevit.
 Nec errat mea quidem sententia. Cui enim obscurum
 est, quantum pro tua autoritate, et apud illustrissimum
 principem, et populum ualeas? Tum quantum studiosis

T S uiris

A persona
 cōmendati.
 Commen-
 datio ex
 obliquo.

Narratio uiris semper fauerit tua benignitas, saepe maiorum suorum antehac nunc & mea praedicatione didicit. Res est autem eiusmodi, ut tibi non multum negotij, huic plurimum commoditatis sit allatura. Debet huic Abbas Syrus ex agris nescio quibus, iam multorum annorum fructus, homo, ut scis, & pecuniosus, & calumniosus, cuius quidē praedecessores, sine ulla controuersia constanter soluerunt. Hic simul atque insatiabilem habendi sitim, unā cum mitra est assequutus, debitum inficiatur, in ius,

Correctio imō potius, in iniuriam uocat. Pudet dicere, quas Proteus ille optimo adolescenti tergiuersationes necstat, & astutas elabendi uias quærat hominem nostri. Quod quidem cum semper molestum esse debeat, quia iniquum, tum hoc tempore Dionysio meo incommodissime sanē obijcitur, hoc in tempore negari pecuniam, quum ea sic est opus, ut quum maxime. Proximo uere, erat doctoris insignia consequuturus, quo maiore cum autoritate possit Reipu. commodis inferuire. Est enim iuris utriusq; mire peritus. Vide autem quā iniquum sit huius Mide causificationibus studiissimum iuuenem, è medio studiorum suorum cursu ad iniustas lites uocari, & iam multis sudoribus promeritum honorem, penē è manibus extorqueri. Rem iam partim ex me cognosti, reliqua ex ipso corā agente disces. In te uno utriusq; nostrum spes sita est. Quare te per nostram beniuolentiā, & paterni hospitij memoriam, maiorem in modum oro,

ut ei in causa æquissima præsidio uelis esse. Abbatem istum uel odio, uel autoritate, uel metu ad soluendū compellas, à litibus quibus maxime pascitur, deterreas. Et magna & multa sunt tua in me officia, hoc tamen ita mihi erit gratum, ut pro omnium summo sim habiturus.

Apud iuuenem ita beneficium collocaris, ut nunquam antea hac apud quenquam rectius. Bene uale.

Est uulgare ac frigidum cōmendationis genus, cum hoc officium extorquetur à nobis. (sior.

Si tibi molestus sum huic imputa. Nā mihi fuit moles

Tu pro tua prudentia, ubi ex ipso iam cognito quid sibi uelit cognoris, dispicies, quid sit factu optimum.

Commodabis illi mea causa, si modo id potes absque tuo incommodo: sin minus, quouis ablega hominem potius quàm ut ad me redeat.

Est & iocosa commendatio, quæ nonnunquam plus efficit quàm seria. Exemplum est in epistolis Ioannis Campani, qui monachum quendam importunum commendat suo Cardinali, & nos aliquando sic pusillum quendam, & recaluastrum ac macilentum commendauimus Mæcenati nostro, qui per eum miserat pecuniam, & in literis caluum appellarat, solitus & me ioco caluum dicere, quod essem raro capillitio. Commendauimus autem, in hanc ferme sententiam. Caluus ille caluo pecuniam bona fide reddidit. Verum si pernoasses quo in statu sit iste caluus, haud quaquam admirareris, hominem
sic

sic esse macilentum, ut uix ossibus hæreat: sic esse raro capillitio, ut uix tres pili supersint in capite. Est illi longa lās apud tuum tribunal. Ea res sic expilat, sic exugit hominem, ut ni tua succurrat bonitas, ne pilum quidem nummorum sit usquam habiturus, & periculum sit ne prorsus fame pereat. Causa pia est, pro matre litigat, neque quicquam superest, nisi ut suprema sententia pronunciatur. Bene uolo homini. Quis enim non faueat similis simili? Eodem beneficio tibi duos caluos duos magnos uiros obligabis. Hæc friuolum uideretur admonere nisi conduceret ad hoc, ut præceptor ex his facile reperiat uarias thematum formas.

COMMENDATITIAE SYLVA.

Cic. epist.
famil.

E Pistola lib. epist. fa. 1. cuius initium: Aulo Trebonio, tota huius generis est.

Centulum nostrum eximia spe, summæ uirtutis adolescentem, cum cæteris artibus quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui, fac erudias: Nulla enim erit hac præstantior disciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, et quia nos diligit, semperq; dilexit, in primis amamus charumq; habemus.

Libro 2. Fabio uiro optimo. Tota.

Tocosa.

L. Valerium iuriconsultum ualde tibi commendo, sed ita, etiam si non est iuriconsultus. Melius enim ei cauere uolo, quàm ipse alijs solet. Valde hominem diligo,
est

est ex meis domesticis atq; intimis familiaribus. Omnia
 notibi agit gratias, sed idem scribit, meas literas maxi-
 mum apud te pondus habituras. Id cum ne fallat, te etiā
 atq; etiam rogo.

Atq; ipsum tibi Pomponium ita commendo, ut quan-
 quam ipsius causa confido te facturum esse omnia, tamē
 abs te hoc petam, ut si quid residet in te amoris erga
 me, id omne in Pomponij negotio ostēdas. Hoc mihi gra-
 tius facere nihil potes.

Lib. 6. Cum A. Cecinna tanta. Tota & elegans.

Hunc mi Cæsar sic uelim omni tua comitate comple-
 ctare, ut omnia, quæ per me possis adduci, ut in meos cō-
 ferre uelis, in unum hunc conferas: de quo tibi homine
 hoc spondeo, non illo uetere uerbo meo quod cum ad te
 de Milone scripsissem, iure lusisti, sed more Romano,
 quomodo homines non inepti loquuntur, probiorem ho-
 minem, meliorem uirum, prudentiorem esse neminem.

Accedit etiam, quod familiaritatē inducit, in iure ciuili
 singularis memoria, summa scientia. Huic ego neq; tri-
 bunatum, neq; præfecturā, neq; ullius beneficij certum
 nomen peto: beneuolentiam tuam et liberalitatem peto.
 Neq; impedio, quo minus, si tibi ita placuerit, etiā hisce
 cum ornes gloriolæ insignibus. Totum deniq; hominem
 tibi trado de manu (ut aiunt) in manum tuam istam &
 uictoria & fide præstantem. Sumus enim putidiusculi,
 quanquā per te uix licet. Verū, ut uideo, licebit. Rufum
 istum

Responſio
ad cōmen-
dationē.

iſtum amicum tuum, de quo iterum ad me ſcribis, adiua-
rem quantum poſſem, etiam ſi ab eo leſus eſſem, cū tanto
pere uiderem eius cauſa laborare. Cum uerò & ex tuis
litteris & illius ad me miſſis intelligā, & iudicē magnæ
curæ ei ſalutem meam fuiſſe, non poſſum ei non amicus
eſſe: neq; ſola tua cōmendatione quæ apud me, ut debet,
ualet plurimum, ſed etiam uoluntate, ac iudicio meo.

Libro II. Permagni intereſt. Tota, & elegans.

Item proxima. Lamia uno omnium. Item eodem lib.
Cum Appio Claudio.

Libro 13. Et ſi non ſatis. Eodem Caio Auiano. Item
proxima. Aulum Fuſium.

Item multe ſequētes epistolæ ſunt eiſdem generis.
Eodem. Nō dubito. Quin totus hic liber nihil habet præ-
ter epistolæ cōmendatitias. Lib. 15. Marcum Fabium.

Cicero ad
Atticum.

Quare cæteris in rebus, tantum ei tribues, quantum
humanitas tua amicitiaq; noſtra poſtulat.

De Tullia mea tibi antiquiſſimum eſſe uideo, idq; ita
ut ſit, te uehementer rogo.

Ego autem mi Plance, & ſi non dubitabam, quin &
S. C. & lex & Coſs. decretum, ac literæ apud te pluri-
mum autoritatis haberent, teq; ipſius Attici cauſa uelle
intellegerā, tamen hoc pro cōiunctione, & beneuolentia
noſtra mihi ſumpſi, ut id à te peterē, quòd tua ſingularis
humanitas, ſuauiſſimiq; mores, à te eſſent impetraturi.
Id autē eſt, ut hoc, quod te tua ſponte facturū eſſe certo
ſcio,

scio, honoris nostri causa libenter, nō prolixè, sed celerè
ter facias. Mihi nemo est amicior, nec iucundior, nec
charior Attico, cuius antea res solum familiaris ageba-
tur, eaq; magna, nunc accessit etiā existimatio, ut quod
consecutus est magna & industria & gratia uiuo Cæsa-
re, mortuo id te adiuuante, obtineat. Quod si à te erit
impetratum, sic uelim, existimes, me de tua liberalitate
ita interpretaturū ut tuo summo beneficio me affectum
iudicem.

Ego etiam mi Cicero propriè, familiariterq; te ro-
go, ut ueterem ames, uelisq; esse q̄ amplissimū, qui & si
nulla re deterreri à proposito potest, tamē excitari tuis
laudibus indulgentiaq; poterit, quo magis amplexetur,
ac tueatur iudicium suum, id mihi gratissimum erit.

Filiam meam, & tuam, Ciceronemq; nostrum quid
ego mi frater tibi commendē? Quin illud mœreo, quod
tibi non minorem dolorem illorum orbitas affert, quàm
mihi. Sed te incolumi orbi non erunt.

Itaq; eum tibi commendo maiorem in modum, ho-
minem domi splendidum, gratiosum etiam extra do-
mum, quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. Est tri-
bunus militum in exercitu nostro. Gratum hominem ob-
seruantemq; cognosces. Trebatium ut ualde ames, uehe-
menter te rogo.

Quare ut instituisti complectere adolescentem.

Ex lib. ad Brutū. Tota. Bibulus. Itē epi. Multos tibi.

Omnibus

Omnibus rebus ita cum tractes, ut intelligat nostrā commendationem non uulgarem fuisse.

COMMENDATORIAE AD NV-
ptias exemplum.

Plinius.

Tota epist. lib. 1. Petis ut fra. t.

Elegans exemplum commendationis, erit tota illa epist. lib. 2. cuius initium: Et tu occasiones obligandē me auidissime amplecteris.

Libro 3. epist. Quod ipse amicis tuis.

Libro 4. Caluissium nepotem.

Eodem lib. Si quid omnino. Rursum lib. 6. Attilium crescentem.

Obliga me, oblige ante, quā dicat, nam cum dixerit gratias ages. Spondeo sollicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini causæ suspecturum.

Est indolis optimæ, breui producturus alios, si hic interim prouectus fuerit à nobis.

Accepisse te beneficium credes, cum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil uolo elatius de modestissimo uiro dicere) parem.

Commen-
datio pre-
ceptoris.

Vidcor ergo demonstrare tibi posse Iulium Genitorum rem. amatur à me, iudicio tamen meo non obstat charitatis hominis, quæ ex iudicio nata est. Vir est emendatus & grauis, paulo etiam horridior, & durior, ut in hac licentia temporum: quantum eloquētia ualeat, pluribus credere potes. Nam dicendi facultas aperta, et exposita
statim

statim cernitur. Vita hominum altos recessus, magnasq;
latebras habet, cuius pro Genitore me sponforem acci-
pe. Nihil ex hoc uiro filius tuus audiet, nisi profuturū.
Nihil discet, quod nescisse rectius fuerit: nec minus sæ-
pe ab illo, quàm à te, meq; admonebitur, quibus imagi-
nibus oneratur, quæ nomina, & quanta sustineat. Pro-
inde fauentibus Dijs, trahe eum præceptorī, à quo mo-
res primum, mox eloquentiam discat, quæ male sint mo-
ribus discitur.

Libro 5. epist. Video quàm molliter tuos habeas.

Claudius amari à te cupit, dignus hoc ipso quod cu-
pit, deinde quod ipse te diligit. Neq; enim ferè quisquā
exigit istud, nisi qui facit, uir alioqui rectus, integer,
quiectus, ac penè ultra modum, si quis tamen ultra mo-
dum, uerecundus.

Hanc hominem, appetentissimum tui, mihi crede cō-
plectere, adprehende, imò & inuite, ac sic ama tāquam
gratiam referas. Neq; enim obligandus sed remuneran-
dus est in amoris officio, qui prior cœpit.

COMMENDATIO MEA.

MVLtis in illum beneficijs conferendis reddidisti
te quod immodò obnoxium. Ita enim, nunc mo-
ribus comparatum est, ut posteaquam multa præstiteris,
hoc tantum meminerint quod negatum est.

Postea quàm hominem cœpisti benefaciendo tuum fa-
cere, beneficia beneficijs cumianda sunt.

Non decet stare semel incitatum liberalitatem, cuius pulchritudinem usus ipse commendat.

Cur hunc hominē tibi tanto studio cōmendandū putarim, mirari desines, ubi cum propius nosse cōperis.

Huic persuasum est: & te apud principem, & me apud te plurimū ualere: & de te quidē haud fallitur, de me ne fallatur, non tam promeritus sum, quā cupio.

Pluribus hanc rem abste contenderem, ni uererer, ne cui de tua humanitate uiderer diffidere.

In epistola ad Lolium.

Scio non sine causa dictum Horatio: Quem cui commendes etiam atq; etiam aspice. Sed huius hominis integritas, sic mihi multis argumentis est explorata, ut non dubitem illum tibi uel capitis mei periculo commendare. Quem si complecteris, gratias agam, quod mihi credideris. Sed tu mihi magis ages gratias, quod tibi tradiderim hominem in manum, qui tibi fuerat etiam è longinquo arcessendus.

RESPONSIO AD COMMENDATIONEM.

Cicero ad Atticum.

Numerium Numestium libenter accepi in amicitiam: & hominem grauem & prudentem, & dignum tua commendatione cognoui.

Plinius lib. 6. epist. Commendas mihi. Rursum epist.

Rogas ut agam.

Mea.

Quid ego audio? Vis tibi ignosci, quod me tuis commendatitijs literis oneras. Imò sic interpretor, ingens benefici

beneficium abs te datum, qui tali uiro me conciliaris.

Quid possim tu uideris. Quis sit exitus rei futurus, fortune in manu est. Illud efficiam ut Antonius intelligat nostram amicitiam haudquaquam uulgarem esse.

Et tu diligenter commendas hominem, & ille mihi uisus est dignus cui tantopere faueas. Sed temporum iniquitas in causa fuit, quo minus licuerit illi tantū præstare quantum uolebamus.

DE MONITORIA EPISTOLA.

Monitoriæ epistolæ duplex est officiū. Et uitium, Duplex
monentis
officium.
si quod mutari uolemus, docte indicare, & quæ sint agenda, ea nescienti, tanq̃ scienti ostendere. Et quoniam uix quisquam æquo animo sua discit uitia, ideo reprehensionis acerbitem laude mitigabimus. Cum multa in eo sint egregia, negabimus passuros nos, ut tot uirtutes unius uitij neuo obscurerentur, neq; commissuros ut tantus amicus cum exceptione laudetur. Deinde ipsum uitium uel ab ætate, uel ab imprudentia extenuabimus, uel maximis quoq; uiris idem fuisse ostendemus: aut certe ipsum quidem esse mutandum, sed tamen ab animi liberalitate, aliâue uirtute proficisci, haud magno negotio mutari posse. Nos hæc præcipuo in illū amore scribere dicemus, alijs non idem facturos. Orabimus ut pari libertate in nos utatur, nisi forte minus amet. Id enim propriū amicitie munus, ut libera sit admonitio ac mutua, & similia, quæ ad hanc sententiam pertinebunt.

V 2 Quod

Quod si tyranno, regi, aut alioqui potenti scribimus, cuius aures nullam omnino sint reprehensionem admittituræ, eum falso laudantes reprehendemus. Quum enim multas in eo uirtutes prædicamus, à quibus est alienissimus: cum item in alijs quædam abominanda execramur uitia, à quibus illum immunem esse dicimus, tacite admonemus agnoscentem, quid mutare, quid sequi debeat. Hoc equidem consilio laudationes illas principum repperitas fuisse auguror, ut sub laudis specie suorum uittiorum sine offensa, sine pudore admonerentur. Alios qui quid ea assentatione fœdius? Vbi uero sine reprehensione quid agendum sit, ostendemus, autoritatē quādam nobis constituamus oportet, sine eius, quem monemus iniuria. Idquæ uel ab ætate, qua illum longe præcedimus, uel à multarum rerum usu, qui in eo tantus per ætatem nondum esse potuit: uel à diuturno studio in quo nos simus plurimis annis uersati, illo nunc ingrediente pollicebimur nos amantissime, simulquæ fidelissime consulturos. Demum grauitate quadam sermonis, quid quomodo fieri conueniet ostendemus.

Probatissimorum autorum dictis & exemplis crebris utemur, præsertim eorum quorum autoritas grauis est apud eum quem admonemus, & quid quengquæ laudis, aut infamiæ consequutum sit, ostendemus. Ad prius illud admonendi genus quo amicum uel blandius uocamus ad meliora consilia, uel liberius obiurgamus, pro
 persona

personarum aut rerum uarietate, multum cōducet liber
 Plutarchi, quem scripsit de discernendo adulatorem ab
 amico. Ad posterius hoc quod tantum docet, non obiura-
 gat, conferent epistolæ, imò libri omnes Senecæ, Cypria-
 ni, Hieronymi & aliorum qui uiuendi formam diuersis
 præscripserunt. Sed præcipue Plutarchi libelli, qui mo-
 rales appellantur. In priore reperiuntur huiusmodi ser-
 mē themata. Admonendus amicus submorsus, ut magis Themata
 sese accōmodet ad mores omnium. Sit magis comis in
 uxorem, mitior in liberos, clementior erga famulos, ob-
 sequentior erga amicos. Item qui linguae sit liberioris,
 admonendus ut circumspectius loquatur, quod non eodē
 candore ab omnibus excipiantur, quæ dicuntur. Itē ami-
 cus plus satis addictus studijs admonebitur, ut parcat
 ualetudini, ut se partiatur studijs ac necessarijs nego-
 tijs, ut se magis accōmodet ad sensum communē. Ita qui
 simplicioris erit ingenij admonebitur ne quid fidat fi-
 ctis amicis. Qui deditus erit aleæ reuocabitur ad alios
 lusus. Qui profusior, ad frugalitatem, qui ferocior, ad
 modestiam, qui incogitantior, ad uigilantiā. Atq; itē de
 cæteris, nam sunt innumera. Hoc genus minimū differt à
 suasorio. In posteriore licet huiusmodi themata finge-
 re. In studio literarū quomodo uersandum. Stilus quibus
 modis potissimū parandus. Quibus rebus cōcilianda fa-
 ma. Quibus artibus uitari possit inuidia. Quo pacto co-
 lenda amicitia. Quid uitandum, aut sequendū in matris

monio, qua de re scripsit Plutarchus. Quibus modis instituendi liberi. Quid faciendū ludi magistro. Quid ei, qui decreuerit in aula principum uiuere. Quod officiū boni medici, principis aut episcopi, ducis aut militis, boni cōcionatoris. Ex his similia licebit similesq; materias cōminisci. Sæpe miscetur utrunq; genus, cuius accuratissimum exemplū si quis quærit, legat Ciceronis ad Qu. fratrē epistolam, cuius initium: Et si non dubitabā quin hanc epistolam. Præstabit in huiusmodi thematibus exerceri, unde præter phrasim paratur & prudentia potius quàm in friuolis et anilibus materiis. In re tã uaria, nō magni referebat exemplum subiicere, sed tamen hoc faciemus, ne prorsus exemplo careat præceptio.

EXEMPLVM EPISTOLAE

monitoriæ.

Propositio.

Laudat institutum.

QVoniam ex Italia reuersus, inter tuos uiuere decreuisti, critq; tibi & pro tua eruditione, & natalium splendore, & uitæ dignitate in omnium oculis summa cum expectatōe uiuendum, oras ut senex iuueni optimam quandam uiuendi formā commonestrem, quo possis & maleuolorum reprehensionē effugere, & optimi cuiusq; iuditio probari, denique & animi tranquillitati & corporis ualitudini consulere. Incredibile dictū est, quantum iam nunc ista animi tui maturitate delecter, qui iuuenis adhuc, ea quæ senes pleriq; negligis

gligimus mediteris. Optima inquit Cicero, est uita eligenda ratio, quam iucundam reddet cōsuetudo. Quare quanquā singularis tua, & eruditio, et prematura quædam animi magnitudo, monitore non egeat, tamen quātum etate, qua sola te uincimus: quantū longo rerū usu, qui prudētes efficere solet, quantū multorum annorum studio cōsequi potuimus, institutum q̄ optimum præscribemus. Quod & ueterum plerosque tenuisse uideo, me quoque, quantum potui, secutum esse gaudeo, ne te quidem secutum fuisse pœnitebit olim. Principio, quod semper fecisti, cum animum obtine, qui nihil acerbum, nihil durum existimet, quod sit honestum. Qui nullo uel metu deterritus, uel spe captus, ab officio deflectatur. Quā optimos tibi adiungito. Malos ne laceſcito: tua ne iactes: alienā ne carpas. Fac cū omnibus sis antefendus, ipse te præferas nemini. Amicum ita ames, tanquā aliquando osurus: inimicum ita oderis, tanquā olim amaturus. Cū bonis officijs certa: nemini aduerseris: omnibus te affabilem præbeas: domi hilaris, foris compositus. Ne mini tua arcana cōmittas, memor q̄ fallax sit multorum amicitia. Beneficiū confer libēter, inuitus accipe. Morositatē inprimis fuge. Officiorum diutissime meminisse oportet, iniuriarū facile obliuisci. Gloriā si contemnes, ultro te sequetur: sin sequeris, fugiet sequētē. Ne capta laudari, sed fac laudanda. Cū præpotētibus, aut nulla sit cōsuetudo, aut comis. Nullus sumptus tibi sit præciosior

Docet agē da.

tempore: diem in operas partire. Ieiunus stude, aut scribe, pransus, hilariora quædam agito, cessa nunquã. His rationibus si diligenter uteris, & animi tranquillitati consules, & charus quàm plurimis, nemini odiosus esse poteris. Corpus uero moderatis agitationibus exerce, ne ignauia torpescat, ne uē immodicis laboribus frangatur. Cibus sit temperatus, ac tempestiuus: prande liberalius: coena parcius, potus non quantū libidini, sed quantum nature satis est, sume. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

DVm te incredibili quodam ardore literarum flagrare minime dubitarem, Christiane non uulgaris amice, hortatore nihil opus esse putavi, sed eius quā ingressus esses, uix duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officij esse iudicaui, uidelicet ut tibi homini nō modo multis modis copulatissimo, uerum etiã iucundissimo, uestigia, quibus ipse à puero essem ingressus, com monstrarē. Quæ si tu pari cura accipies, atq; ego dicturus sum, futurum cōfido, ut neq; me monuisse, neq; te paruisse pœnituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptore tibi deligas q̄ eruditissimū. Neq; enim fieri potest, ut is recte quenquã erudiat, qui sit ipse ineruditus. Quem si mul atq; nactus eris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filij uicissim in illum induas affectum. Ad quod quidē cum ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod nō minus debeamus ijs, à quibus recte uiuēdi ratio

nem

Docet agē
cla.

nem, quàm à quibus uiuendi initia sumpsimus, tum mus-
 tua ista beneuolentia tantum ad discendum habet momē-
 ti, ut frustra sis literatum præceptorem habiturus, nisi
 habueris & amicum. Deinde ut te illi & attentum &
 assiduum præbeas. Contentione enim immodica, nonnun-
 quam obruuntur ingenia discantium. Assiduitas uero,
 & mediocritate sua perdurat, & quotidianis incre-
 mētis maiorem opinione acervum accumulatur. Satieta-
 te cum omnibus in rebus, tum in literis nihil perniciosius.
 Laxanda est igitur aliquoties illa literarum contentio,
 intermiscendi lusus, sed liberales, sed literis digni, & ab
 his non nimis abhorrentes. Imò medijs ipsis studijs per-
 petua quædam uoluptas est intermiscenda, ut ludum po-
 tius discendi, quàm laborē existimemus. Nihil enim per-
 quàm diu fieri potest, quod non agentem aliqua uolu-
 ptate remoretur. Optima quæq; statim, ac primum di-
 sce. Extremæ est dementiæ, discere dediscenda. Quod
 in curando stomacho solent præcipere medici, idem tibi
 in ingenijs seruandum puta. Caue ne aut noxio, aut im-
 modico cibo ingenium obruas: utroq; enim iuxta offen-
 ditur. Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, cæterosq;
 id genus, quos percensere neq; possum, neq; operæ pre-
 cium est, ijs relinquito, quos barbariem immenso labore
 discere iuuat. Initio nō quàm multa, sed quàm bona per-
 cipias, refert. Sed iam rationem accipe, qua possis non
 solum rectius, sed etiam facilius discere. Hoc enim in ho-

mine artifice præstare solet artis ratio, ut tantūdem operis, quum rectius, expeditiusq; tum leuius etiam efficiat. Diem tibi in operas partire, id quod et à Plinio Secundo, & à Pio pontifice Max. uiris præstantissimis, factitatum legimus. Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem, non attentus modo, sed & audus auscultato. Non contentus impigre sequi differentem, aliquoties præuolare contēde. Omnia illius dicta memorie, præcipua etiam literis mandabis fidelissimis uocum custodibus. Quibus rursus ita confidas caue, ut diues ille ridiculus apud Senecam: qui sic animum induxerat, ut se tenere crederet, quicquid seruorum quisquam meminisset. Noli cōmittere, ut codices habeas eruditos, ipsi ineruditus. Audita ne effluāt, aut apud te, aut cū alijs retracta. Nec his cōtentus, aliq̃ temporis partē tacitæ cogitationi tribuere memento: quānam D. Aurelius, tum ingenio, tum memoriæ in primis conducere scripsit.

Conflictatio quoque & tanquam palæstra ingeniorum, neruos animi præcipue tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari, si quid dubitabis: nec castigare, si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrationes atq; intempestiua studia fugito: nam et ingenium extinguunt, & uoletudinem uehementer offēdunt. Aurora musis amica est, apta studijs. Pransus, aut lude, aut deambula, aut hilarius confabulare. Quid quod inter ista quoq; studijs locus esse potest? Cibi non quantū libidini, sed

Ad Lucilium
epist.
27. de Calpurnio
Sabiniano
no.

sed quātum ualetudini satis sit, sumito. Sub cœnam paulisper inambulat; cœnatus, idem facito. Sub somnum, exquisiti quippiam, ac dignum memoria legito. De eo cogitantem sopor opprimat; id experrectus, à te ipso reposescas. Plinianum illud semper animo infideat tuo: Omne perire tempus, quod studio non impertias. Cogita inuenta nihil esse fugacius; quæ ubi auolarit semel, redit nunquam. Sed iam hortator esse incipio, indicem pollicitus. Tu suauissime Christiane, hanc formam, aut si q̄ Comple
xio.
 poteris meliorem, sequere, ac bene uale.

QVI SIT MODVS REPETENDæ
 lectionis.

Quibusdam prima ac unica ferè cura est, statim ad uerbum ediscere: quod equidem non probo, est enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius. Quorsum enim attinet, p̄sitaci more, uerba non intellecta reddere? Cōmodiorem igitur uiam accipe. Lectionē quidem auditā continuo relege: ita, ut uniuersam sententiā paulo altius animo infigas. Deinde à calce rursus ad caput redibis, et singula uerba excutere incipies: ea duntaxat inquirens, quæ ad grāmaticam curam attinent. Videlicet, si quod uerbum obscurum, aut ancipitis deriuationis, si heteroclitæ coniugationis: quod supinū, quod præteritum faciat: quos habeat maiores, quos nepotes, q̄ constructionem; quid significet, & huiusmodi nōnulla, hoc ubi egeris, rursus de integro percurritor

ea iam potissimum inquirens quæ ad artificium rhetorici
cum spectat. Si quid uenustius, si quid elegantius, si quid
concinnius dictum uidebitur, annotabis indice, aut asteri
sco apposito. Verborum compositionem inspicias, ora
tionis decora scrutabere. Autoris consilium indagabis,
qua quicq; ratione dixerit. Vbi quid te delectauerit ue
hementius, caue præter casam (quod aiunt) fugias. Fige
pedem, ac abs te ipso rationem exige, quare tantopere
sis ea oratione delectatus: cur non ex cæteris quoq; pa
rem ceperis uoluptatem. Inuenies te acumine, aut exor
natione aliqua oratoria, aut cõpositionis harmonia: aut
ne omnia persequar, simili quapiã causa cõmotum fuisse
se. Quod si aliquod adagium, si qua sententia, si quod
proverbium uetus, si qua historia, si qua fabula, si qua si
militudo non inepta, si quid breuiter, acute, aut alioqui
ingeniose dictum esse uidebitur, id tanquam thesaurum
quendam animo diligenter reponendum ducito ad usum
et ad imitationẽ. His diligenter curatis, ne pigeat quar
to iterare. Nam hoc habent eruditorum uirorum, sum
mo ingenio, summis uigilijs elucubrata scripta, ut mil
lies relecta, magis magisq; placeant, semperq; admira
tori suo nouum miraculum ostendant, id quod tibi in ta
bula tua sæpenumero nec sine causa laudata euenire so
let, quod antea non animaduertisses. Idem tibi multo am
plius in bonis autoribus eueniet. Religes igitur quarto,
ac quæ ad philosophiam, maxime uero Ethicẽ referri
posse

posse uideantur, circumspicies, si quod exemplum, quod moribus accommodari possit. Quid autem est, ex quo non uel exemplum uiuendi, uel imago quaedam, uel occasio sumi queat? Nam in aliorum pulchre ac turpiter factis, quid deceat, quid non, iuxta uidemus. Hæc si facies, iam uel edidiceris, quanquam aliud egisti. Tum demum, si licet, ad ediscendi laborem accedito: qui tum aut nullus erit, aut certe perquam exiguus. Quid deinde? Restat, ut cum studiosis congregiaris, tuas annotationes in medium proferas, uicissimque illorum audias, alia laudabis, alia reprehendes: tua partim defendes, partim castigari permittes. Postremo quod in alijs laudasti, tuis in scriptis imitari conaberis. Secreta studia à doctis laudantur: at ita, ut postea è latebris in harenam prodeamus, uiriumque nostrarum periculum faciamus. Id quod sapientissime à Socrate est dictum. Experiamur utrum partes ingeniorum uitales sint, nimirum obstetricum industriam imitati. Quare alternatim utrisque utetur, qui non uulgariter uolet euadere doctus. Vale.

ALIUD EXEMPLVM DE

uita aulica.

Scribis te nolentem ac reluctantem, uoluntate par- Propositio.
rentum rapi, protrudique in aulam principis. Quã-
do igitur necessitas uinci non potest, superest ut com-
mode utendo perficias, ut aliquando te isthinc explices
quam minimo malo. Nec enim omnibus infelíciter cessit, Allusum
hanc hanc

ad puerb.
Non cui-
us homi-
ni contin-
git adire
Corinthū

hanc adisse Laidē. Et ne tibi uidear non satis grauis ad monitor, scito me ab ipsa pueritia ad annum usq; quinquagesimum in aulis principum militasse. Primum illud tecum statuito, ne quid cui credas, quantumvis in speciē amico, quantumvis arridenti, cōplexanti, pollicenti, deicranti. Nec quenquā existimes tibi ex animo amicum, nec tu sis cuiquam amicus ex animo: tamē perinde quasi ne minem non ames, ita blandus et comis esto singulis. Esto largissimus eorum officiorū, quæ tibi nihil adferunt impendij. Saluta blande, complectere, cede uiam, aperire caput, subinde repete honoris & charitatis titulos, laudanda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi uultum composito, ut is tibi paratus sit ad omnem fabule partem, ne quid ueri affectus in facie subluceat. Meditanda domi est actio, ut oratio uultui, ut uultus ac totius corporis gestus, orationi fucatae subseruiat. Hæc sunt aulicæ philosophiæ rudimenta: ad quæ nullus erit idoneus, nisi prius omnem pudorem abstulerit, ac uultu natiuo domi relicto, quasi personam sumpserit. Proximum erit, ut factiones totius aulæ subodoreris, sed ita, ne cui te facile admisceas. Si quos, aut si quas uideris nihil non posse apud principem, uide ut te semper inflectas ad latus nauis felicius. Nec pudeat, aut pigeat asferentari morionibus etiam, quos animaduenteris esse gratos Ioui. Sed hunc ipsum omnibus technis captabis. Quoties in illius conspectu consistes, arte præ te seres similes

Prouerb.
Ad felicē
inflectere
parietem.

plicem quandam alacritatem, quasi gaudio gestias quoties illi datur adesse. Et postea quàm comperisti, quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multum erit negotij apud illum quamuis magnam inire gratiam. Commode subseruias, ad orationem arridebis: si loqui non dabitur, applaudis uelut admirabundus. Sed apud alios plenis (ut aiunt) tibijs illius laudes decantabis. Aliqui certe perferent, si passim prædicaueris. Nunc hic, nunc ille tibi captandus erit munusculo, sed eleganti et apto magis, quàm precioso, ne uidearis aureo piscari hamo, precium addes oratione. Excusabis tenuitatem fortunæ. Vbi illa contigerit opulentior, polliceberis mōtes aureos. Si qua præda affulserit, caue quisquam deorum aut hominum tibi tam charus sit, ut illi cedas. Semper tibi proximus esto. Quoties de re agitur, uel patri uerba danda sunt. Non semper in aula spirant uenti secundit; ubi spirant, arripienda est occasio. Nullius iurisiurandi tam sancta sit tibi religio, ut huius gratia patiaris opimam prædam elabi de manibus. Si quibus principem senseris uehementer insensum, ac diuersam factionem gestire uictoria, semper accommoda te felicioribus, sed ita, ut alteram partem nō ledas capitaliter, nisi id fiat tuo magno, certoq; bono. Solent enim principum fauores, uentorum in morem subinde reflare in diuersum. In summa, ubiq; uenare cōmodum tuū. Ne quē aperte ledas. Caue mensam habeas domi, ea res exhauriet te
sumo

sumptibus. Longe præstat conuiuā esse, quā conuiuato rem. Noli supputare, quanti cōstet una cœna domi data, sed subducito rationem, ad quantam summam post annum ea res tibi sit reditura. Procures aliquot cole. Horum mensis te adiungito, sed ita, ne crebrius ad eundem. Hic comis & commodus esto conuiuia, sic festiuus ac lepidus, ut ne quem offendas. Si quid in te dictū erit petulātius, in lusum, iocumq; uertito, etiā si seria res sit. Ab omnibus tanq̃ ab hostibus caueto. Ne cui concedas, unde te possit ledere. Si quos senseris tibi parum amicos, fac artificio summo dissimules, et cōmunibus officijs hoc magis apud illos amicū agas. Lauda apud eos, quos suspicaris renūciaturos, hac arte aut fient amici, aut mitius erunt inimici. Tantū caue, ne qua detur ansa ledendi. In cæteris nugis aulicorū esto lepidus congerro. Tantum ab alea tēperato, siquidem ad hunc scopulum multi fecerunt naufragiū, sic, ut uix licuerit enatare nudos. Da operam, ut quā minimū inquineris. Ad rem augendam & constabiliendā ubiq; uigila. Vbi satis pingueris, excogitanda ratio, ut quod paucis contigit, feliciter ab aula te subducas tibiq; uiuas. Neq; perpetuus adsis principi, neque nimīū diu absis: quorū alterum parit tædium, ac satietatē, alterum obliuionem. Vt autem etiam cōmodo tuo absis, ambi legationes, sed fauorabiles, minimiq; negocij ita subinde redibis nouus ad principem tuū. Semper esto querulus ac petax, & quemadmodū callide meretrices,

uarijs nominibus ac modis, semper aliquid auferunt ab amatoribus, ita tibi studio sit, semper aliquid auferre à principe. Sed ea potissimū petēda, quæ ille sine suo sumptu largiri potest. Quod genus sunt, sacerdotia, præpositura, abbatia. Si quid erit tale, cuius tu capax non sis suborna qui petāt suo nomine, sed tuo cōmodo. Hæc arbitror esse satis pro primis elemētis: posthac ubi te profecisse uidero, abstrusiora quædam impartiam. Vale.

Vide plura apud
Huttenū in
Aula sua.

EXEMPLVM EPISTOLAE QVAE

habet admixtam obiurgationem.

Contigit tibi genus cum primis honestum: contigit res satis ampla: contigit ingenium: contigit eruditio non uulgaris, nec deest iudicium. Quid multis felix eras, nisi unum quiddam tibi deesset, ut hoc tua pace dixerim. Nā hæc qui scribit, tibi ex animo bene uult, ut si quis alius. Quid istuc inquires. Vt animo imperes tuo, mi Saxoni. Quid conferūt literæ, si nescias uti? Nō hercle plus, quàm cithara ei qui nesciat canere. Ad hoc discitur philosophia, ut ne quid agatur ex affectu arbitrio, sed ex rationis iudicio. Et unū hoc qd deest ad felicitatē, ipse tibi præstare potes, præstiteris enim ilico, si magnopere uelis. Quid tibi cū istis litibus? Sit interim leuis momenti, quod & rē deteris, et temporis iacturā facis, animi tranquillitate cares, & minus iucundus es uxori, liberis, amicis, minus adeo tibi ipsi: uide stoties periclitari ualetudinem tuam. Vt belli, sic litis incertus

Coaceruationeretur
dilatatur.

Subiectio.

A simili

X

eventus.

euētus. Sed finge certam uictoriam: quæso te, totum hoc quod euinces, tot incommodis emendum putas, etiam uita discrimine? Scio, non facis ista tuo pte ingenio, quo nihil est ad pacem, et amicitiam propensius. Instigat te lippus ille ueterator, homo factus ad lites. Sed obsecro te per nostram amicitiam, qui magis libet isti uni auscultare, quàm optimo parenti, quàm his amicis, qui tibi non minus bene uolunt, quàm sibi? Tu quidem pro tuo cādore alios aestimas è tuo ingenio: at uereor ne consultor iste sibi consulat, non tibi, Mihi uultus ipse hominis impostorē clamat. Atque utinam hic mihi sit leua mens: sed uereor ne sero sapias, meque uatem uerum fuisse dicas. Reijce nebulonis uenenatam blandiloquentiam. Patrem uirum et singulari prudentia præditum, et tui plus quàm paterne amantem: imò tuum ipsius ingenium, tuam eruditionem in consilium adhibe. Rem per arbitros cum affine transige, uel parū æquis conditionibus, fortasse capies

Cōclusio. aliquod rei dispendiū. Crede mihi, si rerum omnium rationem subduxeris, istud dispendium summū erit cōpendium, etiam si in solidum pereat, quo de lis est. Vale.

MONITORIAE SYLVA.

Cic. epist.
fam.

NAm neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes, neque dolendum, etiam si id fieri posset, sumorum ciuium principatum, neque permanendum in una sententia, conuersis rebus, ac bonorum uoluntatibus mutatis, sed temporibus assentiendum. Nunquam enim præstant

stantibus in rep. gubernanda uiris laudata est in una sententia perpetua permansio, sed ut in nauigando tēpesta-
ti obsequi artis est, etiā si portū tenere non queas, cū ue-
ro id possis mutata uelificatione assequi, stultū est eū te-
nere cū periculo cursum, quem cœperis, potius quā co-
cōmutato quō uelis tandē peruenire. Sic cū omnibus no-
bis in administranda rep. propositū esse debeat id, quod
à me sepiissime dictum est, cum dignitate ocium; non i-
dem semper dicere, sed idem semper spectare debemus.

Et si eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id repre-
hendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed
quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consiliū nō
anteponam tuo, tamen & amicitie nostrae uetustas, &
tua summa erga me beneuolentia, quae mihi iam à pueri-
tia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te,
quae & saluti tuae conducere arbitrarer, & non aliena
esse ducerem à dignitate.

Sed quoniam quod mihi placeret ostendi, reliqua tu
pro tua prudentia considerabis.

Scribam aperte, sicut & mea natura, et nostra ami-
citia postulat.

Oro, obtestorq; te pro nostra uetere coniunctione,
ac necessitudine, proq; summa mea in te beneuolentia, et
tua in me pariter, te ut nobis, parenti, coniugi, tuisq; o-
mnibus, quibus es, fuistiq; semper charissimus, saluū con-
serues: incolumitati tuae, tuorumque, qui ex te pendent,

X 2 cono

consulas. Quæ didicisti, quæq; ab adolescentia pulcherrime à sapientissimis uiris tradita memoria, & scientia comprehendisti, ijs hoc tempore utare: quos coniunctos summa beneuolentia, plurimisq; officijs amasti: eorum desiderium si non æquo animo, at forti feras.

Nunc tantum significandum putauit, ut potius amorem tibi ostenderem meum, q̃ ostentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua summa humanitas, et sapientia, me quod sentiam, libere dicere.

Lib. X. epist. Quæ locutus est Furnius noster.

Cicero ad
Atticum.

Vt enim gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori uictoria, sic huic moderatori reip. beata ciuium uita pposita est, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honesta sit. Huius enim operis maximi inter homines, atq; optimi illū esse effectorem uolo.

Vehementer à te Brute dissentio, neq; clementiæ tuæ concedo, sed salutaris seueritas uincit inanem speciem clementiæ. Quod si clementes esse uoluerimus, nunquā deerunt bella ciuilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta, nihil potest esse uerius.

Nunc Cicero, nunc agendū est, ne frustra oppressum esse Antoniū gauisi simus, neu semper primi cuiusq; mali excidendi causa sit, ut aliud renascatur illo peius.

Etiam illud te admoneo, ne quid ullis literis committas: quod si prolatum sit, moleste feramus. Multa sunt,

quæ

quæ ego nescire malo, quàm cum aliquo periculo fieri certior.

Nec te tam longæ nauigationi et uia per hyemem ni
si bene firmum committas, nèue nauiges, nisi explore. Cic. epist.
fam.

Qui cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. So
lèt nautæ festinare quæstus sui causa, cautus sis mi Tiro

Accepi tuam epistolam uacillantibus literulis, nec mi
rum tam graui morbo.

Audio te animo angī, & medicum dicere, ex eo te la
borare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas, huma
nitatemq; propter quam tu es mihi charissimus.

Nunc opus est te animo ualere, ut corpore possis. Id
quum tua, tum mea causa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis perlectis, exilui gaudio.

Quid est enim negocij, continere eos quibus præsis,
si te ipse contineas? Nam ut quisque est uir optimus, ita
difficillime esse alios improbos suspicatur.

Multis enim simulationū inuolucris tegitur, et quasi
uelis quibusdam obducitur uniuscuiusq; natura. Frons,
oculi, uultus, per sepe mentiuntur, oratio uero sæpissime.

Quid enim ci præcipiam, quem ego in hoc præse
tim genere intelligam prudentia non esse inferiorē me,
usu uero etiam superiorem.

Quapropter incumbe toto animo, & studio omni in
eam rationem qua adhuc usus es, ut eos &c.

At ille quidem princeps ingenij & doctrinæ Plato,

X 3 tum

tum deniq; fore beatas Resp. putat, si aut docti, ac sapientes eas regere cœpissent, aut qui regerent omne studium in doctrina ac sapientia collocassent.

Mitigatio
monitio-
nis.

At ea quidem quæ supra scripta sunt, non ut te insti-
tuerem scripsi (neq; enim prudentia tua cuiusquam præ-
cepta desiderat) sed me in scribendo, cōmemoratio tuæ
uirtutis delectauit: quanquam in his literis longior fui,
quàm aut uellem, aut me fore putauì.

Sed te illud admonco, ut te ante compares, quotidieq;
meditare resistendum esse iracundiæ, quum ea maxime
animum mouet, tum diligentissime linguam esse conti-
nendam: quæ quidem mihi uirtus, non interdum minor
uidetur, quàm omnino non irasci.

Mitigatio
monitio-
nis.

Nihil enim nec temere dicere, nec astute reticere de-
beo. Apud Xenophontem est Cyri & Agesilai, summo
imperio, nullum unq; uerbum asperius auditum fuisse.

De sorore quod scribis, testis erit tibi ista, quantæ mi-
hi curæ fuerit. Utinam fratris in eā animus esset is, qui
esse deberet. Quem quum esse cōfensiores arbitrarer,
eas literas ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem,
& monerem ut minorem, & obiurgarem, ut errantem.

Tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit uide-
bis: Nisi mihi fortuna propriū consiliū extorsisset &c.

At uide quanto diligentius homines metuant quàm
meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exæquat.

Nunc

Nunc te obiurgari patere.

Neque enim tantopere mihi considerandum est, quid Plinius. vir optimus in præsentia uelis, quàm quid semper sis probaturus.

Quo magis te, cui uacat, hortor, cum in urbem proxime ueneris, uenias autem ob hoc maturius, illi te exponendum limandumq; permittas. Neq; enim ego, ut multi in uideo alijs bonum, quo ipse careo, sed contrà sensum quendam uoluptatemq; percipio, si ea quæ mihi dene-
gantur, amicis uideo superesse.

Quod tibi scripsi, ut te sortitū prouinciā præmonerē, plurimum tibi credas, nec cuiq; satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor fallat, paratā ultionem, qua tamen ne sit opus, etiam atq; etiam attende. Neq; enim tam iucundum est uindicari, quàm decipi miserum.

Possum ego, quod pluribus uerbis, pluribus etiam uoluminibus philosophi docere conantur, ipse breuiter tibi mihiq; præcipere, ut tales esse sani persequeremur, quales nos futuros profitemur infirmi.

Lib. I. Tota epist. cuius initium: Cōsulis an existimē.

Quorū hęc ne tibi optimæ indolis iuueni, quorūdam immensa luxuria, specie frugalitatis imponat.

Cōuenit autē amorī in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memento nihil magis esse uitandum, quàm istam luxuriam, & sordium nouam societate, quæ cum sint tur

pißima, diſcreta ac ſeparata, turpius iunguntur.

Lib. III. Tota. Cum patrem tuum.

Quomodo principes ſub ſpecie laudis excitãdi ſunt
ad honeſta, docet Plin lib. iij. epiſt. Officium conſulatus.

Rurſum lib. VII. epiſt. Terret me hæc tua.

Eodem lib. Quæris quemadmodũ, de ratione ſtudiij.

Item eodem lib. Deliberas mecum.

Rurſum epiſt. Gaudeo quidem. Rurſum lib. V III.

Amor in te meus cogit, non ut præcipiã (neq; enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ ſcis teneas & obſerues, aut ſcias melius. Nam tota uſq; ad finem, huius argumenti eſt, & elegans.

MONITIO MEA.

DE malo principe tacendum cenſeo, nam ſi male loquaris ingens periculũ eſt, ſi bene, graue flagitium eſt.

Non te cuiuſquã autoritas abducatur à recto. Eſt quidem cõſultum inherere maiorum uſtigijs, ſiquidem illi recto itinere præceſſerunt. Alioqui quid intereſt, inter hunc imitatore, & gregem, ducem illum ſuum, quoquò ſe conſerat ſequentem?

Hoc ipſo mihi places, quod ipſe tibi diſplices. Nam ueriſſime dixit Plinius: Magis in ſtudijs homines timor, quàm fiducia decet.

Aede tandem aliquod indolis tuæ ſpecimen. Oſtende te aulæ, oſtende Reip. patere te aſſignari famæ. Scis illud occulte muſices &c.

Oſtendi,

Ostendi, qd in te, hoc est in ope pulcherrio desiderē. Mitigaſ
admoni

Quem si sine exceptione laudass. m. & fide caruis- 110
set laudatio, quæ in nullum competit mortalem, & tibi
nihil profuissem. Nunc omnes intelligunt, & intelligis
ipse, mihi cætera uere placere, quum non dissimularim,
quæ mihi displiceant.

Sciebam tibi nihil opus esse monitore, sed tamē libuit
admonere, ut quod facis, faceres.

Quod transactum est reuocari iam in integrum nō
potest, quid in posterum oporteat fieri consulendum est.

Nunc monere te serum est, obiurgare inhumanum,
utinam aut ego possim te ex istis malis eximere, aut tu
monitis meis obtemperans, in ista non incidisses.

Quid faciam? Obiurgabo te qui toties admonitus ut
caueres, uelut obstinato deuotoq; animo temet in istas
calamitates cōieceris? Sed ærumnosum amicū obiurgas-
re, crudele est. Admonebo? serum est: utinam serum nō
esset. Scio q̄ tu frustra soleas admoneri. Cōplorabo tuā in-
felicitatē? quid aliud q̄ plagā exacerbauero? Vnū illud
superest, si qd tamē superest, ne doloris impatiētia, malis
per se grauissimis, grauius aliqd adiungas, et oēs inge-
nij cōsiliq; tui neruos excites, ut temet isthinc euoluas.

Etiam atq; etiam cura ualetudinem tuam. Et quanq̄
est hyems, tamen memento te Auenione uiuere.

Deliberationem tuam ad amicos retuli, quorum una
omnium est sententia, ut relictis istis nugis oratorum

ac poetarum, te totum ad ius pontificium conferas.

Cicero id epistolæ proprium esse putauit ut cui scribitur de ijs quæ ignorat certior fiat. At ego ad te ea quæ melius meipso tenes.

Quare aut amori meo concedas oportet, aut hanc epistolam esse neges.

RESPONSIO AD MONITIONEM.

Raras tuas quidē (fortasse enim nō perferuntur) sed suauēs accipio literas, uel quas proxime acceperam, quā prudentes, q̄ multi & officij, & consilij. Et si omnia sic constitueram mihi agenda, ut tu admonebas, tamen confirmantur nostra consilia cum sentimus prudentibus, feliciterq; suadentibus idem uideri.

DE AMATORIA EPISTOLA.

Amaticæ epistolæ non omnes eodē in genere uersantur. Aliæ enim petunt, aliæ exposcunt, aliæ queruntur, aliæ blandiuntur, aliæ purgāt. Quare cōmōs de de his arte præcipi non poterat: Huius generis duas species nōnullos fecisse uideo, honestā & turpē. Nos honestam, conciliatoriā appellamus, alterā amatoriā. Conciliatoria est, qua nos in beneuolentiā antea ignoti insinuamus. Eam sic instituemus. Principio causas, quibus ad ambiendā illius amicitia sumus accensi, probabiliter exponemus. Id quanq̄ uix citra assentationem fieri potest, tamen assentationis suspicionem accurate amouebimus. Deinde si quid in nobis erit, quod illū ad nos mutuo amā-

dum

rum prouocabit, id sine arrogantia significabimus, hoc modo.

SANTERANVS FAVSTO S. D.

TIVA carmina quæ passim apud nos incredibili omnium admiratione leguntur, iam pridem me accenderunt, ut in amicorum tuorum numerum adscribi uehementer arderem. Neque enim diuinam modo ingenij quædam uim, uerum etiam probitatem modestamque præ se ferunt. Incitauit me currentem (ut aiunt) Antonius, qui per sepe mecum, et amantissime, et facundissime de his moribus collocutus, ultro etiam hortatus est, ut ad te scriberem, te cum esse, qui non solum oblatas amicitias diligenter coleres, uerum etiam sponte tua soleas alios prouocare. In te quidem cum omnia summa ac diuina suspiciam, de me nihil adfirmare possum, nisi hoc unum, nempe traditurum me tibi hominem, tui obseruantissimum, parum quidem eruditum, eruditorum tamen candidissimum admiratorem, et prædicatorem simplicem: simulandi ac dissimulandi, iuxta ignarum, et pertinacissimum amicorum cultorem: re quidem parum beatum, sed animo beatissimum, liberum, apertum, facilem, denique tui cupidissimum. Hunc si tu uicissim amplexari potes, uel ob hoc ipsum, quod te tam perditè amat, fac eum in tuum gregem recipias. Quod si feceris, rem palmariam me hodie arbitror adsecutum. Tu porro ut cæteris rebus omnibus superes, non committam ut amoris magnitudine tibi concedam. Vale ac nos ama.

Exemplum
epistolæ
conciliat
oriæ.

Quod

De ama-
toria pre-
ceptio.

Quod si puellæ animum ad mutuū amorē sollicita-
bimus, duobus potissimum arietibus utemur, laude, et mi-
sericordia. Laude enim cum omnes homines, tum puellæ
imprimis gaudent, potissimum autē à forma, in qua sum-
mum bonum constituunt, tum ab etate, moribus, genere,
cultu, & rebus consimilibus. Deinde quod molli sit ani-
mo id genus, & facile ad misericordiā commouetur, quæ
maxime supplices uideri studebimus. Quæ illius sunt ue-
hementer amplificabimus, nostra extenuabimus, aut cer-
te summa cum modestia proferemus. Summum amorem,
cum summa desperatione coniunctū ostendemus. Nunc
lāmētābimur, nunc blandiemur, nūc desperabimus: nunc
rursum nos ipsos callide laudabimus, pollicebimur: exē-
plis utemur illustrium, & honestarū mulierum, quæ inge-
nuo amori indulserunt, & iuuenum ipsarū fortunis lon-
ge inferiorum. Amorem nostrum, quæ honestissimum cona-
bimur ostendere. Deniq; quæ poterimus uerecundissime
orabimus, ut si amantem redamare neutiquā dedigne-
tur, saltē amari se citra incommodū, æquo animo ferat:
quod nisi impetremus, decretū est apud nos quouis mo-
do crudelem abrumpere uitā. Exemplum huius præce-
ptionis, ab Ouidio cæterisq; poëtis petent, quibus ea res
cura est. Quanq̃ est genus amatoriarū epistolarū quod
abest à nequitia, ueluti cum adolescēs probus probam,
ac bene educatam puellam ambit uxorem ducere: quanq̃
hoc quoq; blanditias habet, habet lachrymas, querimos-

nias,

nias, suspiria, somnia, cæteraq; non turpia quidem illa, sed ineptiora tamen, & ad aliquam nequitie speciem accedentia, quæ nescio an expediat adolescētibus proponere. In his erit plus difficultatis, & uberior exercendi ingenij materia, quoties pauper diuitis, obscurus claro genere natus, deformis formosæ nuptias ambit: deniq; quoties senex puellæ. Omnes hæ formæ, quanquā ad genus suasorium pertinent, tamen multum admiscetur ex genere demonstratiuo, quod amor laude potissimū concilietur. Hic ingenij fuerit excogitare rationes, quibus seipsum prædicet aliquis, citra speciem arrogantiae, aut stoliditatis. Nisi personæ tales fingentur, ut hoc ipsum sit affectandum. Qualis est apud Vergilium Corydon, apud Terentium Thraso.

AMATORIA SYLVA.

A Vdi igitur me hoc ἀγχιεύωg dicentem. Ne uis Id est, sine
uam mi Attice, si mihi non modo Tusculanum, impostu-
ubi certe sum libenter, sed μὴ ἀγχι vñτοι tanti sunt, ut ra.
sine te sim totos dies. Id est, be-
torum ins-
fulg.

Nihil enim est (mihi crede) uirtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, ut scis, M. Brutum propter eius summū ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem atq; constantiam: tamen Idibus Martij tantū accessit ad amorem, ut mirarer locū fuisse augendi in eo, quod mihi iam pridē cumulatū etiam uidebatur. Quis erat qui putaret ad eum amorem, quem

erga te habebam, posse aliquid accedere? Tātum accessit, ut mihi nunc deniq; amare uidear, antea dilexisse.

Plinius.

Libro 6. epist. Nunquam sum magis. Rursum: Scribis de absentia mea.

Angeli Politiani epist. lib. 9. Cū superioribus diebus.

DE DEMONSTRATIVI GE-

neris epistolis.

GENUS demonstratiuum raro quidem per se adhibetur, frequenter autē in alijs generibus incidit. Exempli causa, si quem commendare nitimur, in personae demonstrāda laude uersari necesse est, quod idem accidit in consolatione, petitione, exhortatione, admonitione. Præterea in criminatiōe, defensione, inuectiua et consimilibus generibus. Quod si cui suademus, ut in aliā urbem aut uillam cōmigret, demonstratione eius loci faciem ante oculos ponimus. Quoties autem per se adhibetur, totum est ad delectationē accommodatū. Quare ut in pictura, ita in demonstratione conueniet adhibere sermonis uarietate, uerborum apparatus, exornationum festiuitatem, annominationes, membra, comparia, contraria, uerba poëtica. Si personam describimus, uē regis, reginæ, principis, alteriūsue, ei cui ea sit ignota, rhetorum super hac re notissimas præceptiones ignorare nō oportebit. In epistola satis erit uultus totiusq; corporis habitum, figuram, gestum, motumq; tanquā pictura exprimere: deinde ad animi, fortunæq; commoda uenimus.

Descriptio per sonæ.

niemus. Quod satis luculenter à rhetoribus præceptum, neq; cognitu difficile, prudens prætereo. Si locum quẽpiam describimus, perinde ac si hominem manu in eum duceremus. Primum tanquã procul intuenti uniuersam loci faciem cogitationi subiiciemus. Situm tanquam depingentes, describemus. Num in ædito an humili, an decliui. in plano, an monte, nemoroso, an secus. Quo flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingatur. Quantum passuũ in longum, in latũ, in ambitu cõtineat. Hic consideratis cœli plagis, quem prospectum, quas urbes, quos agros, quos mōtes, quæ nemora in unamquaq; partẽ habeat. Quo sole illustretur, qbus uentis trudatur, cui cœli portioni subiaceat, cuiusmodi cœlum habeat, salubre, an pestilens, amœnum, an secus exponemus.

Deinde tanquam propius accedẽtes, singula accuratius ostendemus, & ut quicq; adueniẽtibus sese consueuit offerre, ita primũ exponemus. Si uillam aut amplum ædificiũ demonstrabimus, à primo ingressu exordiemur, cuiusmodi atrium, quantũ, qua figura, quo lapide, quot habeat cubicula, & in quam partem uergentia, quem in quamq; partẽ habeat prospectum. Deinde aream, uestibulum, penetralia, cœclauia, triclinia, breuiter, totũ ædificium lustrabimus, situm cuiusq; rei sine confusione exprimentes, ut is qui legit, eum locum uidere se oculis putet. Si flumen aut lacus erit, quàm amplum, quàm rapidum, quo colore, unde nascatur, unde augeatur, quã præter

Vrbis &
ædificij de
scriptio.

Fluminis
aut lacus
descriptio

præter

Agrorum
descriptio
Montis
descriptio

præterfluat, quò influat, diligenter exponemus, quos sita-
nus faciat, quas insulas, quos agros, quæ nemora irris-
get, quod piscium genus, quæ piscandi, ac nauigiorum for-
ma. Si ager erit, quid ferat, quantum, quo ritu colatur,
cuiusmodi cultores, quod arborum genus, cuiusmodi ui-
num proferat. Si mons à radicibus usq; ad cacumen om-
nia diligenter perlustrabimus: & si quid habeat no-
uum, prodigiosum, aut alioqui memorabile: qualis est
apud Pomponium Melam descriptio montis Atlantis,
apud Plinium Aetnæ. Ad hoc pertinet amphitheatrorum
animantium, pomparum, tabularumq; descriptio. Voca-
bulorum idoneorum uim, ex eorum libris qui de situ orbis
Latine scripserunt, quiq; de architectura, facile compa-
rabimus. Et incidit hoc genus persæpe, cum peregrinân-
tes ex itinere de nouis rebus transcribimus. Si quem lo-
cum insignem, principem, nobile, si quod animal inusitatum
uidimus, id his rationibus, summa cum legentis uoluptate
describemus. Loci describendi exemplum erit, Tusculana-
rum, ac Laurentis apud Plinium, & regie Psycles
apud Apulcium, & alias descriptiones crebre apud poë-
tas & historicos: ueluti domus Somni & Famae apud
Ouid. Cleopatram Cydno aduectam apud Plutarchum, pie-
tatarum apud Philostratum. Si genus hominum describi-
mus, à corporum descriptione exordiemur, deinde ad ue-
stum genus, ad animorum habitus ueniemus. Postremo
uiuendi ritum omnem ante oculos ponemus. In hoc demum
genere,

genere, siue laudemus, siue uituperemus, hypotyposim, effictionem, imaginē, & exornationē quā notationē appellat Cicero, & si quod aliud schema, quod ad energiā facit, scite exhibebimus. Itaq; de hoc genere hæc præcepisse sat erit. Nā exemplis singula demonstrare, perlongum sit, & undecunq; magna uis exemplorū suppetit.

Vide Ciceronem in Rhetoricis ad Herennium libro 4.

DE IUDICIALIS GENERIS EPI

stolis & primum de Criminatoria.

SI quem accusare uolumus, & causæ statum, & confirmationes, confutationesq; argumentandi rationes, et quibus rem uerisimilē, aut dissimilē faciamus, quibus exaggeremus, quibus extenuemus, ea omnia è rhetorum præceptis percepta habere conuenit. Neque enim alio artificio scribitur epistola, q̃ oratio. Tamen quoniā in epistola breuitas esse debet, & singulos locos persæqui non licet, ea quæ potissimū ad rem spectant, excerpemus, multa in suspitione relinquemus. In criminatoria igitur epistola nonnunquā ab abrupto principio conueniet exordiri, quo statim & nostrum dolorē, & rei atrocitatem indicemus: id erit, si uel à conuestione, aut dubitatione, uel ab exclamatione, aut alioqui figurata oratione initiū capiemus. Quanq̃ idē apud iudices fieri uelant rhetores. Deinde rē uerisimiliter narrabimus, argumentationes, & amplificationes eidē breuitatis causa admiscētes. Mox probabilibus argumentis rē docebimus.

Exordiū criminatoria.

Y

Postre

Postremo epilogū, aut aliquid epilogi loco subiiciemus.

EXEMPLVM.

Abruptū
principiū.

Dubitatio

Narratio.

A coniū-
gatis.

Verissimi-
le facit.

Pudet me, ita me Deus amet, præfekte iustissime, de
mei hospitis, tui ciuis, insigni cōtumelia queri. Quid au-
tem dixi cōtumeliam? Non occurrit uocabulum, quo rē
atrociſſimā satis digne explicē: neq; ulla tragœdia ne-
phario sceleri par inueniri poterit. Quod ubi accepe-
ris, quæ tua est æquitas, innocētiāq; & meæ conditionis
miserescet, & ciuis tui uehemēter pudebit: si tamen eius
modi nebulones pro ciuibus tuis sint habendi. E tempe-
state illa, omniū quas, uel uidimus, uel audiuius, seuissi-
ma, quæ pridie Id. Octobr. sexaginta onerarias naues,
omni mercium genere refertiſſimas, in mari Adriatico
oppreſſit, Varus Saxonius inter multa hominum milia,
quæ naufragio periere, solus, aut certe cū per paucis e-
mersit, homo omniū quos terra sustinet impiſſimus. Cre-
do uel in meam perniciē à Neptuno mihi irato seruatū,
uel certe quod maris elementum, pestem talē, sub Tarta-
ra potius præcipitandā, exhorruerit. Excepi hominem
nudum, egentē, squalidum, confectum, seminecē. Cur in-
quies, tale portentū in domū tuā uocabas? Irato genio,
dijs iratis, mente læua. Fateor neq; enim postulo ut hanc
appelles humanitatē & misericordiam, attamen ut ho-
minem excepi: mouebat me hominis miseranda cōditio,
& eo magis, quod ipse eiusmodi calamitatis rudis non
essem. Perpulit multorum cōmendatio, hortabatur pa-
tria,

tria, quam tametsi mea non est, tamē non secus ac meam
semper sum amplexus. Vincebar fucatisimi nebulonis,
mira quadā, sed falsissima specie probitatis, oratione, la-
chrymis, ipsa deniq; canicie. Hæc uel quamuis astutū ho-
minem fallere poterant. Nunc quid ego cōmemorē, quæ
mea fuerit in illum comitas, liberalitas, hospitalitas? In
intimam familiaritatem admisi demens. Omnes fortua-
nas communes feci: familiam, & rem domesticam eius
manibus concedidi. Ita duos fermē menses apud me est
humanissime habitus. Hic ego dictū illud nimium ucrum
esse sum expertus, nō minus esse periculum malis bene-
facere, quā bonis male. Nam ille bonus uir, repente ex
hospite prædo, ex sene factus est stuprator. Cū famula
domestica, clam rem habuit, ac grauidam mihi reliquit.
Indignum facinus clamabis, scio. Sed mane nondum tra-
gœdiæ audisti argumentū. Nam hætenus comœdia ui-
deri potest. Quum iam scēdisimā fugam cōstituisset, sa-
cratissima ea nocte, quæ Christo est natalis (uide, ut scia-
te sceleris artifex tempus delegerit) cum iam uxor cum
reliqua familia ecclesiasticis uigilijs operam daret, me
præter morē, et illo inspirante domi relicto, eo qđ sub-
ito dolore correptus essem, iam intempesta nocte, in pro-
ximo filiæ cubiculo strepitum audio, nescio quem deinde
stridorē, tanquā ferro effringētis. Miror quid sit: puer-
um excitū iubeo uisere, offendit hominē. Mētitur se ab
uxore missum ut preculas, quas filia reliquerat, adferat.

Coacerua-
tio.

A sentētia

A contra-
rio.Transitus
Amplifi-
cat à cir-
cūstātia.

Paulo post clariori etiam strepitu exit. post horam fere
 uxor anghela domum accurrit. Percontor quid nouæ rei
 sit, ait filiã inter frequentem turbã è suo comitatu dilas-
 psam nusquã apparere. Oboritur utriq; certa suspicio:
 mihi quidem è strepitu, uxori uero multo amplius, quod
 cum aliquoties antea furtim cum ea confabulantẽ com-
 perisset, tũ ea nocte, nescio qd confusurrectionis animad-
 uerterat. Mihi quoq; tot res coniecturã facere poterãt,
 nisi talpa cecior fuissẽ. Pallebat mihi canus amator,
 macies uultum obduxerat. At ego illum aqua maris, nõ
 igni senili pallere putabam. Cubiculũ ingressi, scrinium
 effractum offendimus, arma relictã, sublatũ & uestium
 & pecuniæ & annulorum, ut quicq; occurrerat furto
 fugãq; cõmodissimũ. Quid facerem, et spoliatus hospes
 & plusquã orbus pater? Et nox et hyems, et solitudo ur-
 bis, deniq; & ipsa diei religio prædoni fauebat. Hic ani-
 mi mei curas facilius fuerit tibi æstimare, q̃ mihi narra-
 re. Ciues aliquot ægre contraho, exilio, percontor, ue-
 stigo, audio unã cum puella conspectũ, uia quã obliquam
 uulgo nominant, suffarcinatũ, & admodum properan-
 tem. Intellego infelix. Itũ est ad portũ, quò ea ducit uia,
 nihil inuenio præter scalmum ulteriori in ripa, in cite-
 riori zonã, quæ tumultuanti filiæ exciderat. Sedeo exa-
 nimatus, orta luce, quæ mihi tristissima longe, omniumq;
 funestissima illuxit. Vbi res in uulgum emanauit, passi-
 querela feruent, Ab alijs mutuũ acceperat, alijs impo-
 fuerat:

fuerat: alius ex illius cōiuctu aliquid desiderabat, nemini non aliquid adsuerat mali. Sed quid me consoletur? communis cū multis iniuria? Audio, sed heu sero audio, huiusmodi flagitia apud illum noua nō esse. His artibus, ita à puero fuisse exercitatū, his rudimentis cœpisse, ut seipsum ne senex quidem unquam uincere potuerit. Nulla unquā honesta Venere delectatū: ne à cognatis quidem solitum abstinere. Nihil unquā sacrum illi fuisse: hominē semper fuisse alieni appetentissimum, suorum profusorem: simulandi ac dissimulandi mirum artificē. Quid enim ego hic optime uir, uel meam calamitatē, uel illius scelus uerbis exaggerem? Rem uides, qua quid unquam auditum est atrocius? Hospitiū polluit, fidem perfide uolauit, pro summis beneficijs summum maleficiū reddit, familiā perdidit: uernaculam per nephas ille etiam constuprauit: scrinia compilauit, filiam puellam, & unicam rapuit, me nudum, orbum, senē reliquit, à quo fuerat nudus, egensque receptus. Quid illi posthac sceleratū uideri poterit, quem neque hospitij religio, neque tanta in ipsum mea benignitas, neque legum metus, neque numinis ullius reuerentia, neque etatis pudor, aut canicies, neque tam sacra noctis pietas à tam nephario flagitio potuit dehortari? Quod portentū, si quādo in manus tuas inciderit, non orandus es, ut meo noīe pœnas tua seueritas sumat, sed ut optimā patriam teterrima peste liberet, quā fuditus extingui, & deorū intersit, & hominum. Vale.

A studio.

Epilogus.

πᾶσι
Cōgeries.

Y 3 Quum

Quum hæc recognoscerem, optime lector, manifestum deprehendi me, cum illa scribere, quo libro utcumque ab soluto, satisfacere amico parum amico, quicquid ueniebat in buccâ, chartis illeuisse. Alioqui nihil erat negotij aliud argumentum excogitare, epistolis accommodatius. Dicit aliquis, quid epistolæ cum tribunalibus? Imò frequenter & hoc genus incidit, ueluti cum nostrâ, aut amici famam purgamus, & tuemur aduersus obrectatorum calumnias, nonnunquam reccriminantes eos, qui crimine impingunt. Nonne D. Hieronymus, cum à se depellit intentatam stupri cum Paula suspicionem, totus uersatur in coniecturalibus argumentis, & locum cõmunẽ tractat, à quæstionibus? Sed quoniam de nullo genere diligentius præceptum est ab artis scriptoribus, & hoc nõ admodum accommodum est pueris exercendis, quibus hoc quicquid est operis potissimum paratur, pergemus ad alia, quæ magis congruunt huic instituto.

DE EXPOSTVLATORIA EPISTOLA.

EXPOSTulatio inter amicos persæpe fieri solet, quoties officium eorum requirimus. Ea ne quid amicitiam exasperet, mitiganda est, uel laude, uel ioco, uel dissimulatione, nisi talis erit cui scribimus, ut apud illum nihil non liceat. Ipsam quidem rem damnabimus, sed uoluntatem quantum licebit, excusabimus. Mirari nos dicemus, quid in causa fuerit, quid uis suspicari male, quàm illum ab officio cessasse.

Exem.

EXEMPLVM.

Centenas iam ad te literas dedi, tu ne unas quidē red-
didisti: quid coniectem? quid diuinem? Viuere te, an se- Mitigatio
pultum esse? Sed uiuere, atq; etiā ualere, nuper mihi ge- per iocum
ner tuus nunciavit. Quò nā uetus ille tuus in me animus
euanuit? Itāne potuit ob diuturnam absentiā Guilielmo
Lucius excidere? Potuit ne illa tam uehemens flāma lan-
guescere? Potuit extingui tantū amoris incendium? Et
quò nostri tibi cura recessit? Ego, mirū est dictu, quan-
to tui desiderio macerer: & tu fortassis nostri securus,
nouis amoribus te oblectas. Ne mihi ueteres illas excu- Occupatio.
sationes protuleris: non fuit ocium, nō erat tabellarij co-
pia. Quæ nam ista tam importuna negocia, ut nec semi-
horam amico operam dare non sinant? Atqui hoc saltē
scribe, distineor occupatione, non licet scribere. Vale.
An me planē uacuum credis? Quot noctes iucundis su-
surreis consumpsimus, & nūc tantulum somni defrauda-
re, dum unum aut alterum uersiculum amico scribas, pi-
get? An uero tot iam mensibus nemo unquā oblatus est,
cui literas cōmitteres, præsertim familiares? Nemo cui
aliquid mandares, per quē me saluere iuberet? Omnes
isthuc abeunt, isthinc nemo emergit? Sed audio te nuper Mitigatio
noua dignitate auctum, fortassis superbior nobis es sa- per iocum
ctus, postquam esse coepisti pecuniosior. Quod si cōmo-
do tuo fit, modestius silentiū ferā tuum: sin uel obliuione
nostri: uel aliquo incommodo detentus, taces, grauitur,

ut par est, patiar. At ego quiduis suspicari malo, q̃ te of-
ficio tuo functū non esse. Vtcunq; tamen res est, fac me
hoc scrupulo q̃ primū leues. Nolim hac in re te causam
habere nimium bonam. Malo iure questus de te uideri, q̃
tibi ualitudinem aduersam, silentij causam fuisse.

ALIVD EXEMPLVM.

Hem, isti mandes, si quid recte curatū uelis. Tēne ita
dormitasse in rebus amici tam serijs? Sed ego tibi non
succenseo, mihi succenseo, qui tibi mea curanda man-
darim, non ignarus, quā in tuis ipsius negotijs soleas
esse indiligens.

ALIVD EXEMPLVM.

Librum relegens, cum tot mendas offenderem, easq;
non contemnendas, mi Scriboni, non potui non desidera-
re in te fidem illam, & uetere nostra necessitudine, &
tuis pollicitis, & mea de te fiducia dignam.

Mitigatio
per dissi-
mulatio-
nem.

Magnifice receperas, & ego maius quiddā expecta-
bam, q̃ tu pollicebaris. Vt id sperarē, fecit ista tua mode-
stia, tuiq; mores ab omni fuco, leuitateq; uisi semper alie-
nissimi. Quir hic tui dissimilis fueris, magnopere demi-
ror: nisi qd' res ipsa clamat, nō uulgariter abs te cessa-
tū esse. Neq; enim potes in aliū reicere culpā, cū in hoc
præfectus sis adēdo operi, ne liceret alijs operis depra-
uare librū. Atqui nulla in re magis erat præstādū officiū
amico. Si nullo salario, aut iniquo prouinciam suscepis-
ses, tamen amici causa par erat aduigilare, cuius fama
periculo

periculo eras cessaturus. Si parum apud te ponderis habebat amicitiae nostrae ratio, tamen hoc officij studiosis omnibus largiri conueniebat, quorum utilitati parabatur opus. Nunc quum larga etiam mercede typographus penset operam tuam: quum scires hoc amici non uulgaris sum mopere referre: quum non ignorares esse boni uiri, uel gratis de bonis literis, atque harum cultoribus bene mereri, non possum satis admirari, quod in re tanta, tanto pere sit dormitatum. Qui literas tractat, rem tractat non modo publicam, uerum etiam sacram. Non potest esse leue commissum, quo leduntur tam multi: et quod alijs in rebus incuriae nomine damnatur, hic impietas est. Iniquum est non eius satisfacere animo, à quo mercedem plus quam aequam accipis. Inhumanum, negligere famam amici: infidum, non prestare quod promiseris: impium, oscitanter agere in negotio musarum. Vide igitur mihi Scriboni, quot modis abs te peccatum est. Sed haec nobis sera est querela, tantum obtestor per omnia quae tibi sancta sunt, ut quod hic admissum est incogitantia, in ceteris cura, diligentiaque pensetur.

EXPOSTULATORIAE SYLVA.

E Pistola famil. lib. V. Si uales bene est. Lib. V. epi. Cicero.
 Praeposteros habes tabellarios.

Sed abs te ipso, qui me accusas, unas scito mihi literas redditas esse cum et ocij ad scribendum plus, et facultatem dandi maiorem habueris.

Tu uelim ad nos saepe scribas. Si rem nullam habebis, quod in buccam uenerit scribito.

Tu mihi, etiam si nihil erit quod scribas (quod fore ita uideo) tamen id ipsum scribas uelim, te nihil habuisse quod scriberes, dummodo ne his uerbis.

Cicero.

Verberaui te cogitationis tacito duntaxat cōuicio. Quod fasciculus alter ad me iam sine tuis literis perlatus est, non potes effugere huius culpæ pœnam te patrono. Marcus est adhibendus, usq; diu & multis lucubrationibus commentata oratione, uide ut probare possit, te non peccasse.

Non possum te negligentie non accusare, qui tanta de re, tam breuiter, tam indiligenter scripseris.

Aut desidiosus, aut uehementer distentus sis necesse est, qui in tā copioso argumento epistolæ tuæ breuis sis.

Brutianum Laconismum mihi tibi proposuisse uideris, qui epistolam uix tribus uersibus scripseris.

Vix adduci possum, quod mihi de te ab autoribus alioquin minime uanis adfertur. Est enim et à mea de te existimatione, et à tuis moribus pristinis lōge alienum.

Plinius.

Isne ut nostra tanta impensa derideat?

Lib. I. epist. Olim nullas mihi epistolas. Tota.

Lib. II. epist. Irascor. Tota.

Lib. I. Expostulationis iocose exemplum. tota epist. cuius initium: Heus tu promittis.

Politian.

Lib. II. epist. Ex literis, & sermone multorum.

odem libro epist. Dederam commodum.

EXPOSTVLATIO MEA.

Antonius tibi diem dicit, & sponforem appellat. Non enim præstas quod receperas, te frequenter ad se scripturum.

Ego uero tibi uehementer etiam irascerer, qui toties tam accurate monitus à nobis, non auscultaris, nisi parum esset humanum, irasci calamitoso.

Arcanum quod nuper tibi commisi, utpote ei quem nihil unquã celare solebam, id audio iam prolatum in lucem, quotidie ad plures serpere. Te rumoris huius autorem esse necesse est, quando ipse mihi sum conscius, nemini illud præter te unũ mortaliũ communicasse. Quod si falsò est mihi obnunciatum, est quod uehementer gaudeam. Malim enim in illis uanitatem accusare, quàm in te amici fidem desiderare: sin uere, haud te dignum fecisti. Quid enim tam perfidum, quàm amicorum arcana prodere? Res est non tam expostulatione, quàm acriter reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac hoc scrupulo me quàm primum leues.

Charior mihi es, quàm ut tibi possim irasci. Sed tamen uehementer & miror, & doleo, quod contempto meo consilio, & fideli, & salutari, in tantam turbam te ipsum conieceris.

Tantus in te meus amor, ut nulla exhauriri possit in iuria, sed tamen non commoueri non possum.

Absol

Abfolui non potes, ne Cicerone quidem patrono in culpa tam manifesta. Vbi nam sunt tui fasciculi literarum, ubi sarcinæ ingentes, quas tu mihi abeunti promiseras homo hominum qui uiuunt uanissime? at nunc ista hinc adfertur nihil.

Mitigatio
postula-
tionis.

Hec ad te scripsi liberius, fretus conscientia officij mei beneuolentiâque quam à me certo iudicio susceptam, quoad tu uoles conseruabo.

DE PURGATIONE.

Expostulationem purgatione diluimus, ita ut nos ea expostulatione non modo nihil offensos, uerum etiam uehementer delectatos ostendamus. Deinde suspicionem obiectam grauitèr abominabimur. Postremo rationes quàm maxime probabiles, quibus eam purgemus, proferendæ sunt. Quanquam huic generi mire uario, uix ulla certa ratio præscribi potest. Ex re, ex tempore, ex personis consilium sumamus oportet.

EXEMPLVM.

Inuersio
per anti-
thesin.

Non tam molestum fuit me abs te immerentem accusari, quàm iucundum officium meum requiri. Est enim immodici amoris argumentum temere de amico suspicari. Quanquam tu meum tam diuturnum silentium, non sine causa miraris. Hic enim mensis est propè decimus, ex quo nihil ad te literarum dedi. Sed dii prohibeant quæ tu scribis, ut Lucius Gulielmi obliuisci unquàm possit. Vnquam ne Gulielmi possit Lucius non meminisse? Egone

nouis

Suspicio-
nis abomi-
natio.

novis me oblectem amoribus? Egone successibus rerum elatus, te minoris faciam? Quasi uero ulla mihi fortuna sine te dulcis aut fuerit unquam, aut esse possit. Caue uero credas ulla negocia tanti apud me esse, quæ non facile posthabeam, si quando ad te scribendum erit. Cur igitur, inquires, nihil adfertur scriptorum? Audies. Scripseram bis, primum per Stilbontem affinem tuum Idibus Martiis; deinde per socerum meum Petronium Calend. Iulij. Priores quidem tibi non esse redditas scio. Ait enim reuersus Stilbon, sibi eas in itinere excidisse, ideoq; ueritum te conuenire. Socer quum istuc iter instituisset, consilium in profectione mutauit. Post hos nemo mihi contigit, cui recte committerem. Ne tuas quidem omnes accepi. Ceterum hoc tibi etiam atq; etiam persuadeas uelim, neminem uiuere, aut tui amantio rem, aut æque meo morem, siue scripsero siue non scripsero. Vale.

A personis rationes.

Hoc in genere quoniã frequenter incidit inter amicos, uarijs thematis exerceri cõueniet. Expostulatur enim cum amicis, quod in officio scribendi cessauerint, quod mandata non peregerint, aut serius, secusue peregerint, quàm oportuit. Quod per incogitantiam aliquid effutiuerint, quod præstiterat tacuisse. Quod parcius aut neglectius scripserint, aut acerbius: quod in reseria non consuluerint amicum quem nõ oportebat quicquam ignorare: quod de animo amici parum magnifice sensisse uisi sint, q̃ quum egerent ope, dissimularint. Hoc

genus

genus minimum abest à monitione, quæ obiurgationem habet. Huic finitimum est illud, quoties querimur apud alios de quopiam.

PURGATORIAE SYLVA.

SI esset in his fides, in quibus esse debebat, non laboraremus.

Cic. epist.
fam.

Lib. III. epist. Et si quantum ex literis.

Quod si rarius fiet, quàm tu expectabis, id erit causa se quod nō eius generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominū potestas erit, quibus recte dem, non prætermittam.

Sed tamen significatur in tuis literis, suspicio quædam, & dubitatio tua, de qua alienum tempus est mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei necessarium.

Quererer tecum, atque expostularem, nisi (ut supra scripsi) purgare me tibi hoc tuo tempore quàm accusare te mallem, idq; putarem esse rectius. Itaq; nihil de te, quod credideris de me, quamobrem non debueris credere, pauca dicam.

Non obliuione amicitiae nostræ, neq; intermissione consuetudinis meæ, superioribus temporibus ad te nulas literas misi, sed quod priora tempora in ruinis Rei publicæ nostrisq; iacuerunt: posteriora autem me à scribendo tuis iniustissimis, atque acerbissimis incommodis retardarunt.

Peto à te, ne me putes obliuione tui rarius ad te scribere

bere quàm solebam, sed aut grauitate ualitudinis, qua tamen iam paululū uideor leuari, aut quod absim ab urbe.

Habes epistolam uerbosiorē fortasse, quàm uelles: quod tibi ita uideri putabo, nisi mihi longiorem remisseris. Ego, si quæ uolo, expediero, breui tempore te, ut spero, uidebo.

Quapropter eo animo sumus inter nos, quo semper fuimus. Quod de te sperare, de me præstare possum.

Lib. II. epist. Quanquam me nomine.

Lib. V. epist. Si tu exercitusq; ualeatis. Tota.

Lib. VII. epist. Itane præter litigatores.

Lib. XIII. epist. Quum antea capiebam.

Sed est quod abs te mihi ignosci perueclim.

Cicero ad Atticum.

Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem, miserrimo eius tempore uenirem: cum is omnia sua studia, & officia in me contulisset. Quod si uoles in me esse durior, ambitionem mihi putabis obstis-
tisse. Ego autem arbitror, etiam si id sit, mihi ignoscendum esse. *Δεῶν γὰρ ἄγαδὸν ἢ τιμὴν.*

Id est, Diuinum est bonum honor.

Non committam posthac, ut me accusare de epistolarum negligentia possis.

Tu modo uideto in tanto ocio, ut par in hoc mihi sis.

Nimum raro nobis abs te literæ afferuntur, cum & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiſcatur, q̃ ego, qui Athenas: et certius tibi sit me esse Romæ, quàm mihi

mibi te Athenis. Itaq; propter hanc dubitationem meâ,
breuior hac ipsa epistola est.

Idco sum breuior, quod, ut spero, corâ breui cons-
ferre, quæ uolumus licebit.

Si forte rarius tibi à me, quàm à cæteris literæ red-
dantur, peto à te, ut id non modo non negligentia meâ,
sed ne occupationi quidem tribuas, quæ et si summa est,
tamen nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter amo-
ris nostri & officij mei.

Quare uoluntatis meæ me nunquam poenitebit, con-
siliij poenitet.

Ex lib. ad Brutum. Tota. Clodius Trib. pleb.

Meæ obiurgationes fuerunt amoris plenissimæ, sed
uereor ne hoc quod infectum est, serpat longius.

De literarum missione sine causa abs te accusor.

Longius me prouexit dulcedo quædam tecum loquē-
di, sed iam finem faciam, ne modum, quem etiam oratio-
ni adhibendum puto, in epistola excedam.

Lib. IX. epist. Facis iucunde. Tota.

Habes epistolam, si modum epistolæ cogites, libris,
quos legisti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui conten-
tus libris non fuisti.

Lib. I. epist. Quod ad te iam diu.

Lib. III. epist. Salue Politiane mi.

Lib. III. epist. Vtinam quas circa medium.

Lib. IIII. epist. Neque desidia meæ.

Plinius.
Excusatio
prolixio-
ris episto-
læ.

Politian⁹

Lib.

Lib. V. epist. Quanto tu erga. Eodem, epistola; Non tu noua.

Eodem, epist. Herculem me uocas.

Lib. VIII. epist. Non causam dico.

Lib. XI. epist. Grate mihi omnino. lib. XII. epistol. Offendit ut uideo.

PURGATIO MEA.

SCio te quæ facis, optimo animo facere. Quid enim mihi exploratius esse potest, quàm animus tuus erga me? Sed tamen ut ingenue dicam quod sentio, uideris mihi quædam facere, non ausim dicere inconsultius, uirorum prudentissimus, non dicam inimice, uir synce-
rissime fidei, sed tamen parum circumspecte.

Non dubito quin ista facias amico animo, sed tamen mihi gratulor, inimicis meis non esse tantum ingenij ad lædendum.

Ais te fecisse amico animo: sed mea quid refert, ustrum me amice iugules, an inimice?

Libet ex uniuerso hominum contubernio in extremas fugere solitudines, quoties istorum linguacissimorum hominum mores in mentem ueniunt, qui ad hoc unum senatos arbitrantur, ut alienam innocentiam, sua putida mendaciq; lingua contaminent.

Quod si toties sim tibi literis purgandus, quoties il li falso insimulabunt, & ego scribendo, et tu legendo de fatigaberis.

Z Quid

Quid ego istis maledicentissimis nebulonibus, qui non sive benevolentiae invident, ac semper aliqua comminiscuntur, quo eam uel extinguant, uel diminuant, imprecer, nisi ut penitus obmutescant?

Quod mandata tua ita ut tu iusseras, et ego receperam, nondum peregi facultas mihi hactenus desuit, non uoluntas.

Literis consequi nequeam, quam uehementer meis negocijs, uel potius fatis indignor, quorum culpa nondum, neque meo studio, neque tuis uotis, licuit satisfacere.

Et ipse malle, et tu promeritus es, ut officio potius, quam purgatione apud te uterer, nisi utriusque nostrum fortuna mea inuideret.

In hoc tibi Iouem lapidem iurare non dubitem, me insciente facta omnia.

Tibi quidem fama publica refragatur, uerum ego uel sacramento contendebar, abs te rem tam illepidam profectam non esse.

Sancte tibi deiero, uel iuranti crede.

Credulitas enim error est magis, quam culpa, et quidem in optimi cuiusque mentem facillime irrepit.

AD PURGATIONEM RESPONSIO.

Politianus lib. 2. epistol. Et si literarum tuam.

Lib. 12. epist. Literas accepi tuas. Eodem epistol. Tu uero.

Tantum mihi dolorem cruciatumque attulerunt erra

et aetatis meae, ut non solum animus à factis, sed aures quoque à commemoratione abhorreant.

Et si iusta & idonea usus es excusatione intermissione literarum tuarum, tamen id ne saepius facias rogo.

Quare quum in primis tuas desiderare literas, noli committere ut excusatione potius expleas officium scribendi, quam assiduitate literarum.

AD PURGATIONEM RE-

sponsio mea.

ANtea tibi non nihil irascebar, nunc sum uehementer iratus, nec iniuria. Hæc tam tua diligens purgatio effecit, ut uidearis, aut parum nosse meum ingenium, aut certe de amicissimo homine, non amicissime sentire.

Offensum me suspicaris, quod de uocula nescio qua, in meis scriptis fueris cauillatus.

Egone tam ferox sim, ut id ab amico moleste feram, quod si faciat æmulorum quispiam, non iniuria, sed officio me affectum putem.

Tu uero uel omnia mea scripta, me amico reprehendas licebit.

Ceteri quos purgas debent mihi probati esse, si tibi sunt.

Nihil est quod uereare, ego enim ne pilo quidem minus te amabo. Hac de re, ut soles, scribe fraterne.

Ad hoc genus pertinent omnes illæ mitigationes, quibus excludimus suspicionem, uel arrogantiam, uel odium,

Z 2 uel

uel seniciæ, uel cuiuscunq; rei, quæ uidebatur offensu-
ra. Quum præpostero ordine respondemus conueniet il-
lud ὕστερον πρῶτον ὁμολογῶς, quo usus est Cicero ad
Atticum.

Sed quid ago? penè oblitus erā me epistolā scribere.

Quò rapior? penè exciderat, cui uiro scriberem.

DE EXPROBATIONE.

VT cum amicis expostulamus, ita inimicis & in-
gratis exprobramus. Quare illam mitigari debe-
re docuimus, hanc exaggerandam monemus. Et quoniā
omnis exprobratio, ab humanitate uidetur recedere, co-
actos nos id facere dicemus, uel ob nulli tolerandā illius
ingratitude, uel ob insignem stoliditatem hominis:
uel quod nos maledictis quotidianis ad id compulerit:
uel quod cum impudentissimis hominibus impudentius
sit agendum, & malo nodo, malus querendus cuneus, et
id ab optimis uiris sæpe factitatum admonebimus. Et re-
liqua quæ ad hanc sententiam faciunt, proferemus: aut
certe per dissimulationem ad exprobationem ueniemus.
Conscientiam ipsius subinde testabimur. Rem ipsam ar-
tificiose narratione ante oculos ponemus: in qua perpe-
tuo & nostram in illum beneficentiam, et illius in nos in-
gratitudinem amplificabimus.

EXEMPLVM.

Abruptū
exordiū
more ira-
torum,

Non tandem pudebit te tui, senex omnium qui uiuunt,
ingratissime? Cupiebam, ita me deus amet, et meorum in

te

te meritorum obliuisci, & tuam ingratitudinem silentio
 dissimulare, si quoquo modo patereris. Sed uincit meam
 modestiam tua improbitas. Audes hominis monstrū, tan
 tam meam in te beneficentiam expertus, uliro etiam te
 iactare impudens, tanq̃ aliquid de nobis sis promeritus?
 Audes me ultro ingratum uocare, quum tu pro summis
 officijs, quantum potuisti maleficiorum reposueris? Hic
 ego tuam ipsius conscientiam appello, tuam inquam illā Reperitio
 conscientiam, quam tu tot sceleribus pollutam intra te
 gestare cogeris, eandem ingratitudinis tuæ, & testem,
 & carnificem. Dic mihi scelestissime senex, nunquam
 ne tibi succurrit quā supplex apud me ambieris, ut uel
 aliqua ex parte apud me hæreres, ut aliquid tibi mea-
 rum literarum impartirem? Peream ni me ipsum tui pu-
 det, quoties oris tui speciem illam arte sceleratissima cō-
 positam, cogitationis oculis intueor. Te hominem ca- A circum-
 num, rugosum, tantum blanditiarum, lachrymas etiam stantia.
 effudisse? Me quidem referre pudet. At quorsum atti-
 net narrare memori? Narret tibi conscientia quæ fece-
 ris, quæ dixeris, quæ promiseris, quæ iuraueris. Ultro A suorum
 benignus obtuli, quod homo alioqui impudentissimus, ne beneficio-
 petere quidē audebas. Scis post ipse quā fraterno sum rum colla-
 te animo complexus, quantum laborum, uigiliarum, que tione.
 tua causa susceperim. Ego meis posthabitis rebus, asina-
 num ad lyram duxi. In eo docendo (si dijs placet) tantū
 mensium triui demens. Dic mihi omnium, quos sol uidet,

Z 3 ingra

Communica-
tio.

ὑπερβόλῃ.
61.

ὑπερβόλῃ.

Interro-
gatio uiolenta.

Antithesis.

ingratissime, q̄s istos mores, uel unū diem pati posset? Quis istud os, uel quantūuis mercede uidere sustinuis-
set? Iā nunc animo meo ingens oboritur nausea, & tibi oboriretur, si faciē istam mōstruosissimam meis oculis uī-
dere posses. Sedebas puer pulchellus, hos ad palēstrā ex-
ercendus, & me praeceptorē oculis illis refugis, ac feri-
nis, per hirta, canāq; supercilia intuebare, deflāte in-
terim in canescentē barbā saliuā. Adde intractabile,
spinosūq; ingeniū, caput plus quā marmoreū, sensum
stupidū. Ego ista, quā ne ipse quidem interdū ferre pos-
teras, scis q̄ patienter tulerim, deuorārim, decoxerim.
Quid à me prae teritū est, quo tarditatem tuā uince-
rem? Audes inficiari homo frōtis perfrictae? Testabun-
tur laborū meorum apud te monumenta. Non rubore p̄-
funderis, quoties librum à me multis sudoribus euigila-
tum intueris? Non exhorrescis, non te ipsum refugis, si
quando ad te redis, id est, si quando ab ista phrenesi pau-
lulum resipiscis? Tu hominem sic de me meritum non a-
mare, nō uenerare potes? Tu putida ista lingua infecta-
ris, cuius tu linguā tam officiosā es expertus? Quid
ego hic te tibi ostendam? Scis quod uirus, quā foedi-
tatem ex ista contaminatissimi pectoris tui cloaca euo-
mueris. Quū omnis ingratitudo sit execrabilis, nulla
tamen detestabilior, quā in praeceptorem. Qui si pa-
rum officiosus fuisset, tamen tuum erat, ut parentis, ita
praeceptoris uitia, uel tegere, uel cōmode interpretari.

Nunc

Nunc talem ipse fuisse fateris, ut nunquam sis parem habiturus, & pro officijs ea reponis ingratisime, quæ hostis non faceret hosti. Philippus rex Macedonum, duci ^{Ab exem-} cuidam, qui possessionē eius à quo naufragus fuerat huius ^{plo.} manifestissime exceptus, à rege flagitatam acceperat, frontem ferro candenti hoc elogio insigniit, hospes ingratus. An non tu dignior es, cuius fronte cauterio titulus hic inuratur, discipulus ingratus? Sanctius est præceptoris nomen, quàm hospitis. Et sceleratius incescere famā, quàm eripere prædium. Promittis satisfactionem, si redeam, minitaris atrociora, si non redeā. Quid insanius? Nunc tibi prædicor omnium eruditissimus; rursus eodē ore prædicor omnium qui uiuunt indoctissimus. Quid delirius? Hæc an non palam arguunt insignem animi tui peruersitatem, qui sciens, dataq; opera pessime facias illi, qui tibi fecit optime? Et audes istis cum factis solem ^{Cōgeries.} intueri? Audes in hominum uenire cœtus? Audes in templis ad aras sacras istas manus, istos oculos ostēdere? Audes ista uiperea lingua, quam in hominem beneficentissimum toties uibrasti, precari superos ingratitudinis ultores? Nū tu superos, aut inferos ullos esse credis? Sed ego exprobrandi finem faciam, quum tu lacessendi finē facias nullum. Vale ut mereris.

EXPROBRATORIAE SYLVA.

Huius generis exemplum erit illa Ciceronis ad Octauium, cuius initium est: Si per tuas legiones

Z 4 Cc.

etc. Et illa Hieronymi ad Iulianum, Apud Ouidium itē
Medeæ epistola ad Iasonem.

Cicero. Epist. fam. lib. V. Et si statueram,

EXPROBRATIO MEA.

QVando aliam pro meis in te officijs abs te gratiam expectabam, indignor non tibi, qui es omnium ingratiſſimus, sed mihi ipsi, qui hominem ingratum, & improbum deuinxerim.

Ego ea quæ ne sperare quidem unquam es ausus, in te contuli.

Ego te nihil promeritum officijs cumulaui, tu me sic meritum contumelijs oneras.

Desperatis etiam Hippocrates uetat adhibere medicinam.

DE EPISTOLA INVECTIVA.

INuectiuarum scribendarum artificium partim ex demonstratiuo genere sumitur, partim è iudiciali. Nam in hominis uituperio uersari necesse est, in quo notationibus frequentibus utimur. Præterea & obiecta diluimus, & fortiter regerimus crimina: quod ad iudiciale genus pertinet. Ea à rhetoribus didicisse debemus. Nos solū hic admonendum putauimus, ut in ipso statim inuectiue exordio, non tolerandā stoliditatem, superbiam, importunitatem, maledicentiam aduersarij demonstramus. Nos præter ingenium ac morem nostrum, coactos id facere dicemus. Nos illum non imitatuſ, ut confictis criminis

criminibus agamus, sed à conuitijs temperantes, obiecta tantum diluamus. Deinde ex hominis descriptione uerisimile efficiemus, eum uel odio, uel innata maledicendi libidine, ea commentum esse. Vnum ex obiectis, quod quæ retissime dilui possit, proponemus. Id ubi diligenter resellerimus, cum re criminatione dicemus hominis impudentiam, uanitatem, ex eo uno spectari oportere. Tum ea ipsa, quæ nobis conatus est ingerere, in ipsum retorquēbimus, & aut eadē, aut grauiora admisisse ostendemus. Multa in suspitione relinquemus: uel quod tam sint obscœna, ut ab homine uerecundo, nec aduersario laceffenti debeant obijci: uel quod ob multitudinem flagitiorum, è plurimis pauca duntaxat dicere uoluerimus: ex uno, aut duobus facinoribus, reliquam eius uitā facile posse æstimari. Deinde ubi incanduerimus, orationis progressu, scommatis, salibus, dicterijs hominē eludemus. Et nō odiosum modo, sed & ridiculum ostendemus: nec minus contemnendum ob insignē stultitiam, quā detestandum ob inauditam improbitatē. Multam ironiam adhibebimus. In fine tanquā ipsi nosmet reprimamus, hortabimur, ut aliquando resipiscat, ne cogamur & nos aliquando modestiam relinquere. Exemplū qui quærit, legat mutuas illas inuectiuas Demosthenis, & Aeschinis: Ciceronis, & Salustij: Hieronymi, & Ruffini: Poggij, & Vallæ: Politiani, & Scalæ. Nos quoniā hoc in genere minime sumus exercitati, ueremur ne huius scripti artificio parū possimus

Z S satis

Occupatio.

satis facere. Atq; utinam liceat semper esse rudem. Neq; uero nos hic artem maledicēdi docere uolumus: tametsi nihil est uitij, telum habere paratum, quo te defendas, si quis improbe laceſſiuerit: nec ad hanc rem admodum sit opus arte, cū nulli ferè non sint ad maledicendū disertī.

INVECTIVAE SYLVA.

Cicero.

Politianus lib. 12. Epist. Herculem factitium.

Item epistola: Vtrum pugnantia.

Literas tuas legimus simillimas edicti tui contumeliosas, minaces, minime dignas, quæ à te nobis mitterētur.

DE DEPRECATORIA EPISTOLA.

Deprecari

Nunc ad deprecationem transcamus. Deprecamur, cum culpam manifestam fatemur, & tamē ignosci uel nobis, uel alijs oramus. Hic supplices erimus, culpā ingenuè fatebimur. Extenuabimus postea, uel ab imprudentia, uel ab ætate, uel hinc quod nunc primū deliquit, uel ab ipso cōmissi genere, solitā culpæ partem in alios transferemus. Eum qui peccauit, sic affligi pudore, metu poenitentiaq; dicemus, ut dignus sit misericordia. Eius, quem placare conamur, clementiā laudabimus, et implorabimus. Spē melioris uitæ ostendemus. Eā ex illius indole per se proba, alijsq; eius qui peccauit benefactis reddemus probabilem. Sic enim agit suorum nepotum causam apud Terentiū Mitio. Interponemus auctoritatem, & pro reconciliando fideiubebimus.

Exo

EXEMPLVM.

Lachrymas excussit mihi filius tuus, adolescens non tam desperandus, quàm instituendus. Venit ad me, macie & squalore confectus: Rogo quid haberet. Statim lachrymæ obortæ, singultim uix narrat, perisse se, quod patrem optimum amiserit sua stultitia. Rogo quid flagitij Fatetur se sortem, quam ad negotium acceperat, in amicâ insumpsisse: te offensum, animū paternum abieciisse. Aduolutus est genibus meis, fleuit, promisit omnia se digna. Quid multa? fecit mihi poenitentiæ fidem. Confido hoc malo edoctum, post hac diligentiores futurum. Quare quando ille ad se redijt, te quoq; in patrem redire cōuenit. Satis iam graues huius flagitij poenas luit: ita grauius fert iram tuam, ut prorsus hanc lucem cupiat effugere, nisi in gratiam recipiatur. Ego illum obiurgauit acerrime. Quid multa? ipse si uidisses, nec iratus lachrymas tenere potuisses. Quod reliquum est, clementer corrigi potest: immodica seueritate, ne frangatur animus imbecillis, cauendum est. Ne commiseris, ut te grauius in posterum poeniteat tuæ seuitiæ, q̃ illum nūc poenitet suæ incogitatiæ. Ignosce uel ætati. Puer est, rerum imperitus, ab improbis conuictoribus impulsus est: lapsus est, & quidē nunc primum: culpam fatetur, orat, pollicetur, noxæ dedit sese. Quid quæris amplius pater à filio? Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atq; ita quod pater es, utere: ut memineris te homi-

Culpe cōfessio.

A metu.

A consilio

Extenuatio ab ætate.

Collatio. hominem esse, et hominis patrem. Nunquā ne tu ista etate lapsus es? Nunquam commisisti, quam ob rem pater tibi iure debuerit irasci? Non dubito quin commiseris, & fortasse grauiora. Hoc merito uulgo iacitur in nos, quod obliti quales ipsi fuerimus olim pueri, filios nostros uolumus ilico nasci senes. Hæc inter nos tuto, ac libere loqui licet. Multis profuit etiam lapsos esse. Erit post hac hoc malo doctus, cautior. Habebis filiū, si huius delicti gratiam feceris addictiorē. Et hunc puerilem errorem officijs abunde pensabit. Amat, ac ueretur unice patrem: indolis est probæ, pudicū ingenium, animus minime stupidus. Multa in eo signa uideo, quæ mihi certā spem faciunt, illum posthac talem futurum, qualē utriq; uolumus. Adolescentē igitur tibi in manus restituo, totā causam ad me recipio, pro illo fideiussorē me constituo: quod si noxam addiderit, utrunq; abdice licebit, & filium, & a micum. Vale.

A spe.

Ab indole

ALTERVM EXEMPLVM

ex Cicerone.

Si quid in te peccaui, ac potius quoniam peccaui, ignosce. In me enim ipsum peccaui uehementius. Nunquā putauī fore, ut supplex ad te uenirem, sed me hercule facile patior: datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea causa illum aliquādo suo familiari, aduersario tuo uoluisse cōsultum, hoc ignoscere est humanitatis tuæ. Volote, cum
fortis

fortissimus sis uir cognitus, etiam clementissimum existimari. Magno erit tibi ornamento, nobilissimum adolescentem tuo beneficio esse saluum.

ALIVD EXEMPLVM EX EPI

stolis Plinij.

Castigabat quidā filium suum, quod paulo sumptuosius equos & canes emeret. Huic ego, iuvene digresso, heus tu, nunquam ne fecisti, quod à patre corripi posset? Fecisti dico, non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari grauitate reprehēdat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ seueritatis exemplo pro amore mutuo scripsi, ne quando tu quodq; filium tuum acerbius, duriusq; traheres. Cogita & illum puerum esse & te fuisse, atque ita hoc, quod es pater utere, ut memineris hominem te esse, & hominis patrem. Vale.

DEPRECATORIAE SYLVA.

TV tuas inimicitias, ut Reipublicæ donares te uicisti, alienas ut contra Rempublicam confirmes, ad ducēris? Cic. epist. famil.

Quantum dolorem acceperim, & quanto fructu sim priuatus, & forensi & domestico, Lucij fratris nostri morte, in primis pro nostra cōsuetudine tu existimare potes. Nā mihi omnia quæ iucunda ex humanitate altera

rius & moribus homini accidere possunt, ex illo decidebant. Quare nō dubito, quin tibi id quoq; molestum sit. cum & mēo dolore moueare, & ipse omni uirtute, officioq; ornatissimum, tuiq; & sua sponte, & meo sermone amantem affinem, amicumq; amiseris.

Nunquam putauī fore, ut supplex ad te uenirem, sed hercule facile patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciā scis. Amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea causa, illum aliquando suo familiari aduersario tuo uoluisse consultum, cum illius existimatio ageretur. Hoc primum ignoscere est humanitatis tuæ. Suos enim quisque debet tueri. Deinde si me amas, omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias, præ te soles ferre. Totū hoc, ut, quod semper existimaui, nunc planē intelligam, me à te multum amari.

Ad reconciliationis argumētum faciet epistola Plinij lib. 8. cuius initium: Nosti ne hos.

Lib. 9. epistola. Libertus tuus: tota, elegans deprecationis exemplum.

RESPONSIO.

Epistola famil. lib. 5. epist. Si uales bene est. Sed huiusmodi uos clientes & cæt.

Orat, confitetur, purgat, poenitet. Quid queris? quod factum est, infectum fieri non potest. Non tam tibi hoc factum displicet, quàm ipsi qui fecit. De reliquo futurum illum emendatum ego in me recipio: meo periculo,

eulo, pro illo fideiubeo. Si rursus peccauerit, uel me lapsus ad supplicium deprecito. Vt iure peccanti succedas, ita poenitenti æquum est ignoscere, præsertim puero, & aliena malitia ad delictum impulsus. Non quid huius stultitia, sed quid tua clementia postulet, tibi considerandum puto. Eia ne nimium durus sis pater. Nihil ne tu peccas uel senex? et puero nihil uis condonare? Vintus tuas continuo senes nasci? Ad eone excidit, qualis in ista ætate fueris?

DE EXTRAORDINARIIS GENERIBUS
epistolarum, & primum de nuntiatione.

QUæ sub aliquo trium generum, suasorio, demonstratio, iudiciali contineri uidebantur, hæcenus absoluiamus. Nunc ad reliquas epistolarum species ueniamus, quæ quanquam rhetorici artificij, non ita multum desiderant, tamen frequentius ferè incidunt, quam illæ superiores. Referetur igitur in primis ea species, qua significamus amico, si quid nouæ rei gestum sit apud nos, quod illius referat scire, aut quod illi uoluptatem sit allaturum, siue priuatum sit illud, siue publicum. Priuatum, ut cum absentem certiores facimus, qua ualitudine simus, quid agamus in studijs, quid rure, quid in aula, quid in ædificijs, quid in litibus successerit, aut si quid alio qui nouæ rei moliamur, usque ad conuiuiorum & colloquiorum nugas. Publicum, ut de pace, de bello, de regum gestis

gestis, aut fœderibus, de pestilentia, aut inundationibus, terræmotibus, tempestatibus, alijsq; similibus. Nec huius generis, quoniam uarium est, certa ratio præscribi potest. Tantum illud in genere dicā, quod nuntiatio simplex, & lucida esse debet, breuis præterea & distincta, interdum gratulationem, aut consolationem habet admixtam. Narratione constat, de qua paulo inferius præcipimus.

EXEMPLVM.

Quoniam iam annum ferè à nobis abes, quicquid hic interim nouorum est ortum, puto & me tibi debere scribere, & te scire uehementer cupere. Audies igitur ex me noua quidem permulta, haud omnia læta tamen. Non ignoras rerum mortalium conditionem, nihil tam beatum in humanis negotijs, quod non aliqua incommoditate temperetur. Patruus tuus, incredibile est, quantum te amet, quantum tua gloria delectetur. Vetus, inquit, est illud. Audi igitur, quod nouū dices. Antiquus ille cōpotor tuus, ille, inquam, quē nosti, Nebridius, tantus amator, tam elegans, tam nitidus homo, tam mulierosus. Ille strenuus aleator, inuictus potor, ille gurgēs, ille helluo, ille undequaq; perditissimus. Quid fecit, inquit, an uxorem duxit? Imò repente mutatus, omnibus nugis uale dixit, funigerorum institutum professus est. Iocari me dices, scio, sed ita rem esse comperies. Quid hoc? an tibi uetus uidetur? Quis nunc non exclamet illud ἄγος

ποταμῶν: Quis neget ouem è lupo fieri posse? Accipe
 quod magis mirere. Varus ille tuus carnifex, Varus esse
 desijt. Iam te amat, quod nunquam antehac: te laudat,
 tuos colit, tuum aduentum exoptat. Bene dicere discit,
 homo maledicentissimus. Verum dicere incipit, homo ua-
 nissimus. Fidē seruat, nebulo perfidissimus. Eamus nunc,
 & poëticas transformationes rideamus, cum tantam
 rerum mutationem breui factam uideamus. Auunculus
 tuus pontificium Idibus Ianuarijs euicit, non sine maxi-
 ma quidem contentione. Nosti competitoris & impro-
 bitatem, & factiones, euicit tamen. Id te quàm primum
 scire uolui, ut illi per literas diligenter gratuleris. Hec
 reditas ea, quæ tibi è manibus penè erat extorta, mea tibi
 est opera restituta. Ne mihi pro hoc officio gratias
 egeris. Facio enim tuis in rebus, quod tu in meis solebas.
 Voluptatem tibi ingentē nunciabo, postridie No. Mart.
 Soror tua peperit marito filiū, patri tibiq; nepotulum.
 Iam quid muneris abs te feram, si rem tibi aperiam mul-
 to festiuiores? Dij te omnes diligunt. Absenti tibi, ne
 expectanti quidem sacerdotium accessit, & amplum, et
 in primis honestum. Ad 5. Idus Febr. Cornelius uir in-
 tegerrimus, è uiuis migravit. Hic egrotans, cum com-
 petitores non placerent: olsecit enim iam tum inhiare,
 te successorem nominauit. Mensem superuixit. Huius-
 modi thynnos dormienti tibi fortuna retibus tuis im-
 plicat. Tuum erit curare, ne quod incidit elabatur. Non

Id est, sur-
 sum flumi-
 na. Pro-
 uerb.

De thyn-
 nis uide
 Plinium
 L. 9. ca. 15

Ad

enim

enim defunt, qui prædæ inhiant. Habes de rebus priuatis: de publicis credo isthuc rumorē nostras literas præuertisse. Cal. Iul. regis unctio incredibili cum apparatu celebrata est. Calēdis Augustis ipse urbem Parisiorum inuectus est. Ad quartū No. Septemb. nuptiæ regia pompa peractæ. Legati multorum regum nomine auditi: nemo non magnifice donatus discessit. Britāni nescio quid tumultus ostenderant, sed res æquis conditionibus composita est. Audisti de statu publico. Quod reliquum est, non indicarem, nisi te scire tua magnopere interesset. Pestis menses iam aliquot apud nos seuit. Ea cū permultos ex amicis, tum socrū tuam foeminā, omnium, quas inuita uiderim, optimā absumpsit. Frater eodē morbo correptus, recreatus est. Sic uisum est illi, qui res humanas ē duobus illis dolijs, pro arbitrio suo tēperat. Aequo animo feras oportet, quod mutari nō potest. Quid hac in re te facere cōueniat, tu tecum statues. Habes ferē quæ te scire uolebam. Si quid interea noui emerferit, faciam te q̄ primum certiozem. Tu cura, ne quid ignoremus rerum tuarum. Vale.

Lege Homerum
Iliad. 24.

NVNCIATORIAE SYLVA.

Quæ gerantur accipies ex Pollione, qui omnibus negocijs non interfuit solum, sed præfuit.

Cic. epist.
famil.

A nobis agentur omnia diligenter, ut neque, si quid obtineri poterit, non contendamus, nec si quid non obtinuerimus, repulsi esse uideamur.

De omnibus rebus quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex Emplatorio cognosces: qui non solū intersuit his rebus, sed etiam præfuit: neq; ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces, quæ quales sint, non facile est scribere.

Hic tui omnes ualent, summaq; pietate te desiderant & diligunt, & colunt. Tu & cura ut ualeas, & te isto hinc ne temere commoueas.

Libro 4. epist. Et si scio non iucundiss.

Libro 7. Si te dolor aliquis.

Libro 8. epist. Tanti non fuit ar.

Libro 9. Caninius noster me tuis.

Nos de Dolabella quotidie quæ uolumus audimus, sed adhuc sine capite, sine autore, rumore nuncio.

Narro tibi plena. Relegatus mihi uideor, postquam in Phormiano sum.

Isti puero, quem ad te iussi recurrere, da ponderosam aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum.

L. Iulio Cesare, C. Martio Figulo consulibus, filiolo me auctum scito, salua Terentia & c. Quanquam huius operis omnes ferme sunt huius generis, ut illa, cuius initium: Quæris ex me.

Cicero ad
Atticum.

Hæc res quæadmodū ceciderit, & tota res quo loco

Ad 2 sit,

fit, uelim ad me scribas, & ita, ut instituisi. Nam ista ueritas, etiam si iucunda non est, mihi tamen grata est. Hec tibi scripsi, quia æquum erat te pro amore mutuo, non solum omnia mea facta, dictaq; uerum etiam consilia cognoscere.

Lib. 1. Epist. cuius initium. Ridebis, & licet rideas, tota. Nunciatorie iocose exemplum est.

Lib. 3. Epist. Solet esse gaudio tibi. Et itē proxima.

Lib. 3. Epist. Rem atrocem. Rei atrocis.

Lib. 4. Epist. Thusci grādine excussi. Rusticationis.

Lib. 4. Epist. Causam per hos dies. Actiōis. Ac mox epistola: Audisti ne Val.

Lib. 5. Epist. Et tu rogas, tota.

Habes acta mea tridui, quibus cognitis, uolui tātum te uoluptatis absentem, & studiorum nomine, & mea capere, quantum præsens percipere potuisses.

Hec tibi scripsi, quia de omnibus quæ me uel delectant, uel angunt, non aliter tecum, quàm mecum loqui soleo. Deinde quod durum existimabam, te amantiſſimū mei fraudare uoluptate, quam ipse capiebam. Neq; enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an ijs, quæ honeste fecisse me credo, testificatio quædam & quasi præmium accedat.

Li. 6. Epistola. Petis ut tibi. Rursum huic proxima. Mox epistola: Ais te adductum.

Lib. 7. Epist. Et mihi discēdi & tibi do. De spectro.
Lib.

Libro 6. Epistola. Quàm multum interest.

Lib. 8. Epist. Vidisti ne aliquādo. Descriptio fontis.

Eodem libro, epistola: Num isthic quoq;. Descriptio inundationis.

Eodem libro, epistola: Ad quæ noscenda. Descriptio lacus prodigiosi.

Inuicem tu si quid epistola dignum, ne grauari scribere. Nam cum aures hominum nouitate lætantur, tum ad rationem uitæ exemplis crudimur.

Libro 9. Epist. Incidi in materiam. De Delphino pæderasta. (die ruri.

Eodē epist. Quæris quæadmodum. Quid agat toto

Lib. 4. Epist. Vulgare est.

Politian^o

Lib. 4. Epist. Accepi epistolam tuam.

NVNCIATORIA MEA.

Scriberem ad te pluribus de rebus, sed uereor ne uel mea diligentia tibi sit molesta uel ueritas acerba.

Scribito ad me, quem nosti curiosum, non solum quid gestum sit, aut geratur isthic, uerum etiam quid diuines futurum.

Ad hanc formam pertinet & percõtatoria, quoties nihil aliud agimus in epistola, quàm ut sciamus, quid rerum agat amicus. Huius exemplum illa Plinij lib. 2. Studes an piscaris? Item lib. 3. Rectene omnia?

Quum rem quampiam ridiculam nunciaturi sumus

Ad 3 absoluo

Id est, Di-
cite mihi
nunc Mu-
sa.

absolutis aliquot narrationibus, conueniet illud ex Ho-
mero, ἔπειτ' ἐμοὶ ὦπ' ἔσσοι. Excitatur enim huiusmo-
di transitiunculis lector, & mire conueniunt familiari-
bus epistolis.

DE MANDATORIA EPISTOLA.

Epiſtola mandatoria nihil habet artificij, præter ſer-
monis elegantiam, & breuitatem. Exemplum.

N. LIBERTO SVO S. D. P.

Vt præſens multum diuq; te admonui, caue quic-
quam meo iniuſſu tētaueris. Si quid exiſtet noui, me per
literas conſules. Agrum de quo ſcribis, emendi tibi ius
permitto, modo ne pluris trecentis ſcutatis ueneat. Pe-
tronium impudētiſſimum debitorem, ſemel atq; iterum
appellatum, in ius uocabis. Si inficiabitur, chirographū
tibi mitto, dies iam pridē exceſſit. Ab Aſinio creditam
pecuniā meo nomine repetes, eamq; ſi reddet, recipies.
De permutando ſacerdotio, fac Stilbontem uirum, ut
ſcis, & conſultiſſimum, & noſtri amantiſſimum in con-
ſilium adhibeas: Is quod cenſebit factū opus, id perinde
ac ſi ego autor eſſem, exequitor. Antequam domum adi-
ficandam cementarijs locaueris, prius cū Phrydia com-
municato, deinde eius hac de re ſententiam ad me ſcri-
bito. Hos libros unā cum epistolis, Trebatij mei mani-
bus reddēdos curabis & diligenter, & quā primum.
Strabonio uerbis meis gratias ages quā maximas. Ge-

NERO

nero meo meis uerbis gratulaberis. Lucium contubernalem meū plurimū saluere iubebis: Sed heus tu, penē præterieram, quod minime præteritum oportuit. Nepotem meum fac ut q̄ primum ab isto præceptore tam inepto abducas, ac eruditiori committito. Caue te pecuniæ ratio offendat, si modo idoneum doctore nancisci poteris. Si qua unq̄ in re sedulo tuo functus es officio, in lite Verulana fac omnem fidem, industriam, diligentiam, ingenium expendas. De uilla instauranda quiesce, donec meā sententiam acceperis. Vestes meas omnes undā cum annulis ad XI. Calē. Iulij transmittito. Nō pluribus te monebo. Tu fac ut quemadmodū & soles, & æquum est, tuo officio fungare. Erit apud me diligētiae tuæ præmium. Vale.

MANDATORIAE SYLVA.

E Pistola, Fa. lib. 16. Sunt aliquot huius generis. Pæ Cicer. ad
tus, ut antea ad te scripsi, omnes libros quos fra Atticum.
ter suus reliquisset, mihi donauit. Hoc illius munus in
tua diligentia positum est. Si me amas, cura ut conser
uentur, & ad me perferantur. Hoc mihi nihil potest es
se gratius. Et tum Græcos, tum uero Latinos diligēter
ut conserues uelim. Tuum esse hoc munusculum putabo.

Sed omnia ut uoles. Ego enim quicquid feceris, id tū
recte, tum etiam mea causa factum putabo.

Peto autem ut pictorem quā diligentissimū assu Plinius.
mas. Nam cum est arduum similitudinem effingere ex

uero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem finas aberrare.

Est apud Horatium in epist. exemplum mādatorie iocose, ut proficiscentem monui te sepe, diuq̃. Hoc genus minimū abest à petitorio. Mandamus enim cū autoritate. Petimus ab ijs, in quos nobis mādandi ius nō est.

MANDATORIA MEA.

Filium quantus est, tuæ fidei trado. Totam meam solitudinem in te transiero. Tu pater esto, ego me sic geram quasi patruus sim non pater.

DE EPISTOLA COL

laudatoria.

Epistola
collauda
toria pa
tris ad fi
lium.

COLLaudatio est, qua filiū, filiamū, militē, seruū, libertum, famulum, uxorem, aut alios in quos nobis ius est, ut officio suo functos laudamus.

EXEMPLVM.

Nihil ex omni rerū genere potuit mihi nunciari iucundius, q̃ te ijs moribus agere, qui & te ipso, & tuo genere sint digni. Nunc ego te filium agnosco meum, cū te audio toto animo literis incumbere: fugitare consuetudinē cessatorum, parcere rei paternæ, si modo non id falsò est mihi nunciatum. Tu perge in officio mi fili, hocq̃ persuasum habe, si te qualem uolo præstiteris filium, me benigniorē etiam quàm uoles habebis patrem.
Vale.

Alte

ALTERVM EXEMPLVM.

Facis ut merito te & amem, & collaudẽ, qui non ut Epistola
domini ad
seruum.
uulgi seruorũ solet, absentis domini negocia impedias, sed omni cura, uigilantia, opera coneris expedire. Eum ego demum frugi ministrum, & bene spectatum iudico, qui absente domino, quum impune cessare possit, in officio se continet. Audiui qua fide, qua industria mandata peregeris. Tu fac cetera eodem animo persequaris, ut qui nunc merito te amo, perpetuo possim amare. Officio bene cœpto, strenue perfungere. Domini negocia, tua ipsius, ut sunt, esse credito. Tu si frugi ministri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud præteriero. Vale ac uigila.

DE GRATIARVM
actione.

Gratias agimus ijs, in quos nobis nullum est mandandi ius. Hæc forma subijci poterat petitorie, aut consolatorie, aut monitorie. Hic beneficium quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum. Nam sæpe gratiam retulisse uidetur, qui bene gratias agit. Amplificatur autem his fermè rationibus: si ultro collatum est: si incontinenter: si cito. Bis enim dat, qui cito dat. Si in tempore: si uberius, quàm alter ausus sit petere: si nihil promerito: si ne expectanti quidem, si ab eo cui libenter debemus, hoc est, ab eo quem amamus ex animo: aut si in eum collatum est, cui magis ex animo uolumus, quàm no

Aa 5 bis

bis ipsis. A genere quoque beneficij sumemus amplificationē: ueluti si quis fideli consilio iuuat, dicemus illi plus deberi, qui consilio iuuat, quā qui pecunia. Neq; raro maius beneficiū pręstat, qui obiurgat, quā qui donat. Contra si quis pecunia iuuat, dicemus uulgare officium esse uerbis opitulari: qui pecuniam prompte impartit, non potest non certissimus amicus uideri. Sūt et alię circūstantię, quibus exaggeramus beneficij magnitudinē: ueluti si nos simus pręlati ijs, quibus ille ob affinitatem erat obnoxius: si nostra causa contēpsit etiā similitudinem aliquorū potentium. His cōmemorandis, declarabimus nos sciri beneficij magnitudinem. Est aut bona gratitudinis pars, & scire quantum debeas, et debere libenter. Ostendemus etiā, si poterimus, q̄ multos eodem beneficio deuinxerit: quodq; eius beneficij utilitas, non tantum ad unum hominē pertineat, sed ad Reip. cōmodum. Deinde pollicebimur citra iactantiā, nos aut parē, aut uberiorem etiam gratiam relatueros. Si nulla referendi facultas erit, certe animum memorem & gratum pollicebimur, precabimurq; ut superi cumulate referant gratiam bene merito, quod nobis ob fortunarum tenuitatē non licet. Et huius generis erit tractatio duplex, recta, & obliqua. Nam aliquoties non agendo gratias, maxime gratias agimus, quum ostendimus aut beneficium esse maius, quā ut uulgari more uerbis oporteat gratias agere: aut amicitia nostram esse maiorem, quā ut

alte

alterum alteri oporteat gratias agere.

Exemplū
gratiarū
actionis.

Quod in negotio meo rogari te passus non es, sed ul-
tro studium tuum, operam, diligentiam & obtulisti, &
præstitisti, ueterem tuam in me, meosq; humanitatem li-
bens agnosco. Et facis tu quidem non meis meritis, quæ
hactenus in te nulla extiterunt, sed tua uirtute dignum,
qui nullis à me prouocatus officijs, tam prompto in me-
sis animo, ut beneficium accepisse uidearis, quum præ-
stiteris. Quare quum tuo officio plurimum adiumenti
meis rebus attulisti, tum isto animo ita delector, ut dictu
sit incredibile. Vere negant referre quantum beneficiū,
sed q̄ amico animo præstiteris. Ex eius modo potius, q̄
rei, officium est metiendum. Meum erit, quod referre ne-
guco, perpetuo meminisse. Nam quid ego tibi multis uer-
bis gratiā agam? An hoc passurus es, qui ne moneri qui-
dem te passus es? Utinam eam mihi facultatem aliquan-
do concedant superi, ut possim hunc animum tui arden-
tissimum, re potius, quàm uerbis declarare. Interim si
quid erit, in quo mea uicissim opera utendum putabis, ca-
ue rogaueris, sed ut tuo mancipio præcipito: inuenies
ad quiduis & promptum, & alacrem. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Accepi munus tuum, re quidem magnificum, sed te au-
tore longe mihi tum preciosissimum, tū iucundissimum.
Recte enim à Nasone tuo scriptum est: Sic acceptissima
semper Munera sunt, autor quæ preciosa facit. Quo
qui

quidē qd me tibi deuinctū esse fatear, quum sim iā olim deuinctissimus? Totus in ere tuo sum: arctioribus uinculis me tibi astringere non potes. Quod referam, uel isto munere, uel potius tuo isto in me animo, qui mihi munere ipso longe est suauior, dignum, nihil habeo nisi me ipsum: quem si alicuius esse precij putas, totum peculio tuo adscribito. Crede mihi, nihil habes in omni genere possessionum tuarum, quo tu tam proprie possis & uti, & abuti, quā Nicolao tuo. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Multa sunt tua erga me officia: at nullū omnium mihi fuit aut oportunius, aut iucundius, quā quod fratrē meum in causa difficillima tuo patrocinio iuueris. Qui ut est mihi propemodum me ipso charior, ita quicquid in illum contulisti, id mihi gratius etiam uideri debet, q̄ si in me ipsum esset collatum. Sed ne diligentius tibi gratias agam, nostra familiaritas flagitare uidetur. Neque enim tu noui quicquā fecisti, & ego re quā uerbis beneficium rependere malim. Vale.

AGENDI GRATIAS SYLVA.

Cic. epist.
fam.

Multum enim interest, utrum laus minuatur, an salus deferatur: me meae tamen ne nimis poeniteret, tua uirtute perfectum est. Curasti enim ut plus ad ditum ad memoriam nominis nostri, quā ademptum de fortuna uideretur.

Amoris quidem tui quoquò me uerti, uestigia uel proxime

xime de Tigellio. Sensi enim ex literis tuis, ualde te la-
 borasse. Amo igitur uoluntatem. Immortales ago tibi
 gratias, agamq; dum uiuam: nam relaturum me affirma-
 re non possum. Tantis enim tuis officijs non uideor mi-
 hi respondere posse, nisi forte, ut tu grauissime, disertis-
 simeq; scripsisti, ita censurus es, ut me referre gratiam
 putes, cum memoria tenbo. Facere non possum, quin in
 singulas res, meritaq; tua, tibi gratias agam. Sed me her-
 cle facio cum pudore. Neq; enim tanta necessitudo, quan-
 tam tu mihi tecum esse uoluisti, desiderare uidetur gra-
 tiarum actionem. Neque ego lubenter pro maximis tuis
 beneficijs tam uili munere defungor orationis: & malo
 presens obseruantia, indulgentia, assiduitate memorem
 me tibi probare. Quod si mihi uita contigerit, omnes
 gratas amicitias, atq; etiam pias propinquitates in tua
 obseruantia, indulgentia, assiduitate uincam. Tantum me
 tibi debere existimo, quantum persolvere difficile est.

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re uix referre
 possum, huic uerbis non patitur res satisfieri.

Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quod istuc
 quicquid esset nugarum, me scire uoluisti. Signum enim
 magnum amoris dedisti.

Lib. XIII. epist. Et si libenter petere à te.

Gratæ mihi tuæ literæ sunt, quibus accurate perscri-
 psisti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es.

Noli expectare dum tibi gratias agam. Iam pridem

Cicero ad
 Atticum.

hoc

hoc ex nostra necessitudine, quæ ad summam beneuolentiam peruenit, sublatum esse debet.

Studium tuum, curaq; de salute mea, nulla me noua uoluptate affecit. Non solum enim usitatum, sed etiam quotidianum est aliquid, audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter atq; honorifice dixeris, aut feceris.

Neq; enim mihi in omni uita res tam erit ulla proposita, quàm ut quotidie uehementius te de me optime meritum esse later.

Plinius.

Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego quod illam mihi, illa, quod me sibi dederis, quasi inuicem elegeris.

Lib. V. epist. Accepi pulcherrimos. Tota.

Cū plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum uel maxime quod me celandum non putasti, fuisse apud te de uersiculis meis multū copiosumq; sermonē, eumq; diuersitate iudiciorum longius processisse.

Amaui curam & sollicitudinem tuam, quod cum audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suafisti, dum putas insalubres.

Bene fecisti, quod libertum aliquando tibi charum reducentibus epistolis meis, in domum, & in animum recepisti. Iuuabit hoc te. Me certe iuuat: primum quod te talē uideo, ut in ira regi possis: deinde quod tātum mihi tribuis, ut uel auctoritati meæ pareas, uel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago, simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, & si non fuerit qui de prece

precetur, placabilem præstes.

Ad agēdas gratias pro liberalitate, qua aliquis usus est in tenuem, & à quo non speretur mutua liberalitas, faciet epist. Plinij lib. 9. cuius initium: Laudes mihi.

Lib. 1. epist. Tu uero Hermolaë.

Politian.

Libro XI. epist. Ain' uero. Eodem epistol. Ago tibi gratias.

MEA.

Quid tibi, quid inquam pollicear? num me ipsum quantus sum dedam? At exiguum est ijs me dedere, qui nisi fuissent, ipse non essem.

Pergratum mihi est, quod crebro certior per te fio de rebus quæ isthic geruntur, & tuam erga me beneuolentiam facile perspicio.

Ceteris omnibus uincime patiar, certe beneuolentia mutua non cedam. Nam ut recte dixit Plinius: Vinci in amore turpissimum est.

Quod audio te isthic pro mea dignitate fortiter digladiari, nihil quidem adfertur noui, sed tamen hoc audio libentius, quo sæpius.

Quod referre gratiam, ita ut uolebam, non possum, fortunæ debes imputare.

Hoc quod mihi reliquum est, te amabo, te colam, te uenerabor.

Mea enim mihi fortuna eripere potuit, me ipsum nō potuit. Mea enim, non me ipsum mihi fortuna ademit.

Quid

Quid ego te horter, ut tui similis esse pergas, quum indies te ipsum ultro benignitate superes? quid tibi gratias agam, id quod neutiquam expectas?

Quod non modo non negabo, sed etiam semper et meminero, et prædicabo libenter.

Non est alius quisquam, cuius officijs me tam esse deuinctum, non solum fatear, uerum etiam gaudeam.

AD GRATIARVM ACTIO

nem responsio.

Cic. epist.
fam.

Quod autem grata tibi mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti se ne nefario scelere non possunt.

Officium meum erga Rhodonem, ceteraq; mea studia, quæ tibi ac tuis præstiti, tibi homini gratissimo, grata esse uehementer gaudeo: mihiq; scito indies maiori curæ esse dignitatem tuam, quæ quidem à te ipso integritate, et clementia tua sic amplificata est, ut nihil addi posse uideatur.

Quanquam gratiarum actionem à te non desiderabam, cum te re ipsa, atq; animo scirem esse gratissimum, tamen (fatendum est enim) fuit mihi periucunda. Sic enim uidi, quasi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari. Dices, quid antea? Semper quidem, sed nunq; illustrius.

EX PLINIO.

Gratiarum actio pro libera admonitione.

Epis

E Pistolarum quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, obliuisci me iubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim uel præcipue sentio, quanto pere me diligas, cum sic egeris mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo hoc mihi iucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, quum summo studio curassem, quod tu curari uolebas. Proinde etiam atq; etiam te rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare uideor, nunquam enim cessabo, conuicium facias. Quod & ego intelligam à summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas.

LAMENTATORIA EPISTOLA.

Exemplū
lamentationis.

Inter commoditates, quas multas adfert amicitia commemoratur & illud, quod si quid dolet, licet in amici sinum effundere: quæ res solet bonæ ægritudinis partē adimere. Genus hoc affine est consolatorio: sed in hoc nihil opus est arte, quum unumquemlibet dolor soleat reddere disertum.

Non possum tibi, quales uterque uolumus, epistolas mittere, quum mihi nihil rerum omnium ex sententia procedat. Sed quid ego mi Laurenti, te meis querelis ex animo & nisi quod iuuat apud familiarissimum amicum graues animi mei curas deponere. Credo omnes & superos, & inferos in meam perniciem coniurasse: ita ubi hoc malum uix effugi, succedit aliud multo acerbius. In morbum iam iterum atque iterum incidi, deci-

Bb di,

di, recidi. Multo uix sumptu recreatus, en senex ille Sogdianus, pestis omnium quas unq̃ irati dī mortalibus im-
miseri, longe deterrima, se mihi erudiendū dedit. Quid
ibi miseriarum non uidi? Quantum luctus, quantum la-
chrymarū summis meis laboribus mihi consciui? Id mō-
strum iam biennium me exercet. Fugio, quando uinci nō
potest. Iam deorum aliquem mihi propitium factum ar-
bitrabar, quod Antonium, hominem cādidissimum esse
nactus, cuius humanitas illius feritatem leniebat. Inuidit
mihi rursum, nescio quod numen, iucundissimi sodalis cō-
uictum, distrahitur inuitus ab inuito. Inde solus, & de-
stitutus, dum omnia tento, nihil non experior, Deum im-
mortalem, in quos fluctus, in quæ monstra incidi? His tā-
tis tā perpetuis malis, uel Hercules ipse, aut si quid Her-
cule fortius, uinci poterat. Obdurui tamen, sic mecum
cogitans, aduersam fortunam, et si infesta esset, aliquan-
do malis meis satiatam, æquiores futuram. Nemini per-
petuo acerbam aut fuisse unquam, aut esse posse. Et eco-
ce de integro morbo capitali corripior miser: qui quod
erat diuturnus, & corpus & loculos penitus exhaustit.
Nec erat cui meus doleret dolor: quos iuuaret, permul-
ti. Sogdianum autem illum, præter cæteros, delectabat
malum meum, cui molestissimum ut esset, eram meritis.
Ne tum quidem animum deieci, non quod sperarem quic-
quam, sed ne deterrimo illi seni uoluptatem augerem.
Seruatus sum, sed superis, opinor, iratis, si miseris se-

rendis seruatum esse uoluerunt. Quid enim postea uel maximis, uel minimis in rebus à me tentatum est, quid tam dextro consilio institutum, quod non infelicissime euenerit? O me omnium qui sunt, quiq; fuerunt, infortunatissimum. Egone unus ex uniuerso hominum numero, præposterus ille Polycrates extiti, cui omnia aduersarentur, cui nihil unquam obtigerit optatum? Hic tu me, scio, ueris, ut aiunt, bonis commemorandis, nimirum literis, et ingenio consolari incipies. Tolle mihi inanes istas consolationes, quæ aegritudinem meam exasperant etiam, tantum abest ut leniant. Odi iam ego meum hoc ingenium: odi literas, quibus si carerem, minus miser essem, minus sentirem, minus angerer. Sed querelarum plus satis. Tu cura ut recte ualeas, quando nos dii noluerunt.

LAMENTATORIAE SYLVA.

Cic. epist.
fam.

libro 5. epistola: Omnis amor tuus.

L Si liber exisset, quando non tam interest, quo animo scribatur, quàm quo accipiatur, ne ea res inepte mihi noceret, cum præsertim adhuc stili penas dem: quæ quidem in re, singulari sum fato. Nam cum mēdum scripturæ litura tollatur, stultitia fama multetur, meus error exilio corrigitur, cuius summa criminis est, quod armatus aduersario male dixi. Remp. lugebam quæ non solum suis erga me, sed etiam meis erga se beneficijs erat mihi charior; et hoc tempore, quanquam me non

Bb 2 ratio

ratio solum consolatur, quæ plurimum debet ualere, sed etiam dies, quæ stultis quoque mederi solet, tamen doleo ita communem rem esse dilapsam, ut ne spes quidem melius aliquando fore relinquatur.

Lib. IX. epistol. Vel meo ipsius interitu.

Lib. XIII. Ad Terentiam pleræque.

Cicero ad
Atticum.

Quantum dolorem acceperim, et quanto fructu sine priuatus. Et forensi et domestico, Lucij fratris nostri morte, in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius, et moribus, homini accidere possunt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi quoque id molestum sit, cum et meo dolore moueare, et ipse omni uirtute, officioque ornatissimum, tuique et sua sponte, et meo sermone amantem affinem, amicumque amiseris.

Quod me ad uitam uocas, unum efficis, ut à me manus abstineam. Alterum non potes, ut me non nostri consilij utique poeniteat. Quid enim est, quod me retineat, præsertim si ea spes non est, quæ nos proficiscētes prosequatur?

Premor cum luctu, tum desiderio omnium rerum, quæ mihi me chariores semper fuerant. Cura ut ualeas.

Velim pro tuo in me amore, hanc inanem meam diligentiā, miserabilem potius, quam ineptam putes.

Ita sunt res nostræ, ut in secundis, fluxæ: ut in aduersis, bonæ. In re familiari ualde sumus, ut scis, perturbati.

Amic

Amisimus mi Pomponi, non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam ciuitatis.

Ego uero, quem fugiam, habeo: quem sequar, non habeo.

Solicitem esse te, cum de tuis communibusq; fortunis, tum maxime de me, ac dolore meo sentio: qui quidē dolor meus, non modo nō minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiā augetur omnino. Pro tua prudentia sentis, qua consolatione leuari maxime possim. Probas enim meū consilium, negasq; mihi quicquam tali tempore potius fugiendum fuisse.

Qui sit omnium rerum status noster uides. Nihil est mali, quod non & sustineam, & expectem. Quarum rerum eo grauior est dolor, quo culpa maior.

Omnia tamen sunt feliciora, quā peccati dolor, q & maximus est, & æternus. Cuius peccati, si socios esset habiturus ego, quos putauī, tamen esset ea consolatio tenuis. Sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum.

Quamobrem, quoniam neq; consilij tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur, non querā hæc à te posthac: tantum uelim, ne pristinum hoc officiū intermittas. Scribas ad me quicquid ueniet tibi in mentem, cum habebis cui des, & dum erit ad quem des quod longum non erit.

Cicero.

Quid restat? nisi ut miser fiam?

Orem perditam. ó facinus indignum, ó me infelicem, quid hoc statu uel desperatius, uel scœdus? O me afflictũ.

De prædio per calumniam erepto, grauiter angere, nisi iam animus diuturna desperatione ad nouum dolorem obduruisset.

Ita animus multis malis obstupuit, ut sensu etiam mortaliæ carere cœperit, quod ipsum est omnibus miserijs miserius.

Quid quæris? nihil me infortunatius. Nos tamen in his etiam miserijs, erecto animo, & minime perturbato sumus, honestumq; & dignitatem nostram magna cura tuemur.

Plura scribere non possum, ita sum animo perculso, & deiecto.

Non faciam ut enumerem misérias omnes, in quas incidi propter summam iniuriam, & scelus, non tam inimicorum meorum, quàm inuidorum, ne & meum mœrorem exagitem, & te in eundem luctum uocem.

Ego & sæpius ad te, & plura scriberem, nisi mihi dolor meus, cum omnes partes mentis, tũ maxime huius generis facultatem ademisset.

Itaq; quũ meus me mœror quotidianus lacerat & cõficit, tũ uero hæc addita cura, uix mihi uitã reliq̃ facit.

Nec tam miserum quicquam est, quod non in fortunam nostram cadere uideatur. Quare quando me affli-

ctus

Etum & confectum luctu audies, existimato me stulticiae meae poenam ferre grauius, quàm cuëti, quod ei crediderim, quem esse nefarium non putaram.

Lamenta
tio grauis
fima.

Nos non inimici, sed inuidi perdidierunt. Nam quod me tam sepe & uehementer obiurgas, & animo infirmo esse dicis, quæso ecquod tantum malum est, quod in mea calamitate nō sit? Ecquis unquam ex tam amplo statu, tam bona causa, tantis facultatibus, ingenij, consilij, gratiae, tantis praesidijs bonorum omnium cōcidit? Possum obliuisci qui fuerim, non sentire qui sim? Quo caream honore, qua gloria, quibus liberis, quibus fortune, quo fratre? Quem ego ut nouum genus calamitatis attendas, quum pluris facerem, quàm me ipsum semper fecissem, uitam ne uiderem, ne aut illius luctum, squaloremq; aspicerem; aut ne me, quem ille florentissimum reliquerat, perditum illi, afflictumq; offerrem. Mitto cetera intolerabilia, etenim fletu impediōr.

Dies autem non modo non leuat luctum hunc, sed etiam auget. Nā ceteri dolores mitigantur uetustate, hic non potest, & sensu praesentis miseriae, & recordatione praeteritae uitae, non continuo augeri. Desidero enim nō mea solum, neq; meos, sed me ipsum. Quid enim sum? Sed non faciam, ut aut tuum animum angā querelis, aut meis uulneribus saepius manus adferam.

Magis opto quàm spero, ut aegroto dum anima est, spes esse dicitur.

Non mediūsfidius præ lachrymis possum reliqua nec cogitare nec scribere.

Aut quis me non solum infelicior, sed iam etiam turpior?

Plinius.

Lamētationis exemplum erit tota illa epistola lib. I. Iacturam grauissimam. Rursus lib. 3. epist. tota. Modò nunciatus est. Rursus: Audio Valerium Martialem.

Lib. 5. epist. Tristissimus hæc tibi. tota.

Lib. 8. epist. Omnia mihi studia.

Mihi autem uidetur acerba semper, & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui uoluptatibus dediti, quasi in diē uiuunt, uiuēdi causas quotidie finiunt: qui uero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt: his nulla mors nō repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat.

Triste illud quod Iulius Valens grauiter iacet: quamquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimes-
tur, cuius interest quàm maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud planè non triste solum, uerum etiam luctuosum, quod Iul. Auitus deceßit, dū ex quæstura redit: deceßit aut in naui, procul à fratre amantissimo, procul à matre, à sororibus. Nihil ista ad mortuū pertinent, sed pertinuerunt cū moreretur. Pertinet ad hos, qui supersunt. Iam quidem in flore primo tātæ indolis iuuenis extinctus est, summa consecuturus, si uirtutes eius maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat: quantum
legit,

legit, quantum etiam scripsit, quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt? Sed quid ego indulgeo dolori, cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est? Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lachrymis, quas epistola expressit.

Est enim quædam etiam dolendi uoluptas, præsertim si in amici sinum defleas, apud quem lachrymis tuis uel laus sit parata, uel uenia.

Libro 8. Epist. Et gaudium mihi.

LAMENTATORIA MEA.

Si in malum hoc fortune iniquitate incidissem, honestior esset plaga: nunc nostra culpa uidemur accersisse, quod commode uitari poterat.

Res meæ in eum locum deductæ sunt, ut si uelis officiosus esse, epitaphium pares tuo Lucilio.

DE GRATVLATORIA

epistola.

Quemadmodum in rebus afflictis, amici dolorem consolatione mitigamus, ita si quid accidit lætæ rei, uoluptatem amici gratulatione conduplicamus. His modis omnibus exaggerabimus animi nostri uoluptatem, quam ex amici successu cepimus, cuius omnia uel commoda, uel incommoda pro nostris ducamus: imò cuius rebus pro incredibili quadam erga illum beneuolentia, magis etiam commoueamur, quàm nostris ipsorum.

Deinde dignitatem, aut si quid aliud obigit, uarijs ra-

Bb 5 tiombus

tionibus attollemus: siue qd per se sit eximia: siue quod
à multis frustra ambita: siue quod ultro non ambiēti de-
lata sit: siue quod bonorū iudicio contigerit, nō caco fa-
uore fortunæ: siue quod eiusmodi principis fauore, qui
non solet nisi spectatos magnis honoribus ornare: siue
quod totum hoc, quicquid est boni, nulli ferat acceptū,
nisi suæ ipsius industriæ, ut hinc nihil laudis sibi uindi-
care possit fortuna: siue quod præter spem obtigit, nam
hæc solent esse gratiora. Mox ubi rem satis auxerimus,
ostendemus: tametsi amplissimum quod obtigit, tamen
inferius esse meritis illius. Hunc tantum esse gradum ad
maiora, si modo fortuna uelit hominis uirtutibus respō-
dere. Postremo loco bene ominabimur, beneq; preca-
bimur, ut quod obtigit, bonis auibus sit ipsi, amicis, ac
Reipublicæ perpetuo faustum, ac felix. Est & obliqua
gratulandi ratio, quando negamus nos amico gratula-
ri honorem qui contigit, sed ipsi honori talem uirum,
qui tum demum uidebitur, splendidus, ac magnificus,
postea quàm ei delatus est, qui suis uirtutibus & orna-
mentis sit dignitati, quam suscepit, multum dignitatis
allaturus. Quemadmodum enim magistratum obscurat,
qui gerit indignus, ita illustrat uir omni decorum gene-
re clarus & illustris. Aut negabimus nos illi gratulato-
ros dignitatis acceptionem, quam ille nec ambit, nec mi-
ratur: utpote uir prudens, qui intelligat quanto cū one-
re honor ille sit coniunctus: præterea modestus, qui nihil
minus

minus affectet, quàm populares glorias: sed tamen gaudere, quod illi seges ac materia data sit exercendæ uirtutis suæ, ut qui antehac semper uoluerit prodesse quàm plurimis, nunc etiam possit ob autoritatis accessionem. Licebit utranq; rationem adhibere, per occupationem cum prius narrabimus, quid alijs essent illi gratulaturi: nos nō eadem gratulari, sed ea potius, quæ iam diximus in obliqua gratulatione dici solere. Frequenter hic incidit genus encomiasticū, ueluti in his, quæ modo recensuimus: aliquando non incidit, ueluti cum amico gratulamur, qui incolumis domum redijt ex itinere longinquo, cū amico gratulamur filiū natum, nisi forte dicemus hoc Recipub. interesse, ut optimi quiq; uiri, & probissimæ quæq; matronæ, q̄ maxime sint foecundæ, quod ex bonis ferè nascatur boni. Porro felicitatē ciuitatis nō hinc pēdere, si q̄ plurimos habeat ciues, sed si quàm optimos.

EXEMPLVM.

Incredibilem animo cepi leticiam, quum te summo principum, collegijq; consensu, miro populi applausu præsulem creatum esse intelligo. Gaudeo aliquando cum honorem tibi ultro delatū esse, quo tu te semper dignissimum præstitisti: Nec tibi tantum gratulor, qui honore isto (quanquam tuis moribus, tuæ eruditioni debito) nō multū delectaris, sed multo magis patriæ gratulor, quæ talem sit pontificē habitura, qualem antehac habuit nunquam. Gratulor tuis omnibus, quos cum semper morum
innos

innocentia decoraris, nunc etiam honoris claritate, & muneris autoritate illustrabis. Gratulor mihi ipsi, te amplissimis honoribus esse auctū, cuius omnes fortunas semper meas esse duxi. Sacerdotio quidem isto, in uniuersa Etruria neq; honestius aliud, neq; magis opimum, neque tuis rebus cōmodius contingere poterat. Tu tibi qua es modestia, onus, haud honorem obiectum dices. At ego sic existimo, superos & patriæ per te consultum esse uoluisse, & tibi uirtutis materiam illustrandæ paratam. Quæ res precor ut primū tibi, deinde gregi tuo, deniq; & nobis omnibus uertat bene. Me totū quantus quantus sum, ad tuum obsequium offero. Vale.

GRATVLATORIAE SYLVA.

Cic. epist.
famil.

Libro 2. Epist. Sera gratulatio. Eodē, epistola: Prius tibi ut de.

Libro 3. Epist. Quasi diuinarem. Tota.

Qua in re gratulor tibi ita uehementer, ut te quoq; mihi gratulari, quā gratias agere malim: alterum non omnino desidero, alterum uero facere poteris.

Gratulor tibi mi Balbe, uereq; gratulor. Nec sum tā stultus, ut te usura falsi gaudiij frui uelim: deinde frangi repente, atq; ita cadere, ut nulla res te ad æquitatem animi postea possit extollere.

Sapienter hæc reliquisti, si consilio: feliciter, si casu.

Gratulor tibi affinitatem uiri, mediusfidius optimi.

Libro

Libro 15. epistola. Te & pietatis in nos. Et plurimæ
sequentes.

De Cicerone quæ scribis, iucūda mihi sunt, uelim sint

Cicero ad
Atticum.

Et si contētus eram, mi Dolabella, tua gloria, satisq;
ex ea magnam letitiam, uoluptatemq; capiebam, tamen
non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio,
quod uulgo hominum opinio socium me adscribat tuis
laudibus.

Sum enim audior, etiam quā̄m satis est gloria, &
tamen non alienum est à dignitate tua, quod ipsi Aga-
memnoni regi regū fuit honestum, aliquē in consilijs ca-
piendis Nestorē habere: mihi uero gloriosum, te iuuenē
COS. florere laudibus, quasi alumnū discipline meæ.

Libro 4. epist. Magnam cepi uoluptatem.

Libro 5. epist. Concesseram in municipium. tota.

Eodem, epist. Bene est mihi.

Libro 9. epist. Magna me solitudine. tota.

Libro 1. Explicare non possum.

Politian?

GRATVLATIO MEA.

LVcium tibi generum obtigisse, maiore in modum
gaudeo: speroq; & opto, istam coniunctionem tibi
& uoluptati, & ornamento fore.

Neque nobis præsul optatior, neq; tibi munus magis
optandum potuit obtingere.

Nuncius neq; optatior, neq; iucūdius adferri potuit,
quā̄m qui nuper est de noua dignitate tua allatus.

Ex

Ex tuis literis, quibus te consulē declaratum significas, tantum cepi uoluptatis, quantum te semper amauit.

O factum bene, rem uoluptariā nuncias, pulchre nuncias, præ gaudio uix me capio.

Voluptatem incredibilem mihi tuis literis nuncias.

Literæ tuæ suauissimæ, quibus te nouis honoribus ornatum nuncias, tanta me lætitia impleuerunt, ut prorsus dubitem, cui potissimum gratulari debeam: tibi ne, cui tanta dignitas nec petenti, nec cogitanti contigerit: an patriæ, quæ talem sit præsulē habitura: an principi, qui talem conciliarium: an mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis delector.

Scio te istiusmodi ornamenta nec desiderasse, nec delectari. Et ita prorsus existimare, onus, non honorem tibi iniectum. At tanto es isto honore dignior, quo delectaris minus, eoq; magis uirtuti tuæ gratulor. (deo.

Natū tibi bellū puerū, uxore salua uehementer gaudeo.

Quod ex itinere difficillimo, & diuturna peregrinatione patriæ sis redditus incolumis, tuo nomine ex animo gaudeo.

Rem tibi ex sententia tua euenisse, incredibile dictum quantum læter.

Caue putes te ipsum ex ista tua fortuna, plus cepisse uoluptatis, quàm ego ex tuis literis ceperim, quæ me de noua dignitate tua certiores fecerunt.

Quod nouis honoribus sis auctus.

Quod

Quod magistratum affecutus. maiorem in mo-

Quod legatio tam splendida delata, dum gaudeo.

Quod doctoris titulo ornatus.

Familiam tibi feliciter domi crescere,

Hereditatem amplissimam obuenisse uolupte est: te tam certis, tam charis amicis orbatum nonihil doleo.

Ego abfuisse te tã diu à nobis & doleo, quod carui fructu iucundissimæ consuetudinis tuæ: & letor, quod absens omnia cū maxima dignitate es affecutus, quodq; in oībus tuis rebus meis optatis fortuna respondet.

Gratulor, quod qui semper episcopus fuisti, nunc etiam uideberis.

RESPONSIO AD GRATV-
lationem.

Gratulatio tua & si mihi probatissima, quod ab optimo sit animo, tamē hoc mihi multo iucundius est, & gratius, quod in summa paucitate amicorū, propinquorum, ac necessariorum, qui uere meæ saluti fauerent, te cupidissimum mei, singularemq; mihi beneuolentiam præstitisse cognoui.

RESPONSIO MEA.

O diem letum, non tibi solum, sed tuis etiam omnibus candidissimo notandum calculo.

si quid esset in rebus meis unione uel candidius, uel preciosius, hac nota signarē eum diē, quo mihi nuntiātū est, te nobis ē periculosissimo bello redisse, nō solū incolumem,

lumen, uerum etiā victorem, & quidē summa cum laude.

O Diem terq; quaterq; latum, nec unico margarito mihi signandum.

Precor superos, ut hoc gaudium, quod nobis omnibus largiti sunt, perpetuum esse uelint.

Si casu te contulisti in aulam, gratulor fortunæ tuæ: sin iudicio, magis etiam gratulor tuæ sapientiæ.

DE IOCOSA EPISTOLA.

IN unoquoque epistolarum genere, quoties res patitur, iocum admiscere debemus. Quo in genere & Ciceronem plurimum ualuisse, & Ioannem Campanum ferè immodicū, ac solutum esse uidemus, sepe proximum scurrilitati. Argutius iocatur Aufonius. Cuiusmodi uero debeat esse iocus, Cicero in libris de Oratore, & Quintilianus capite de risu monstrauit. Exempla supeditabit Macrobius, & Athenæus. Primum illud curandum, ut tempestiuus sit iocus, ut liberalis, ut decori meminerit. Qui si apte adhibebitur, plus sæpenumero habet momenti, q̄ oratio quālibet seria. Sed cauendū erit, ne quando nobis eueniat, quod asino Aesopico catelli lusus infeliciter emulato.

IO COSAE SYLVA.

Libro 7. epist. In omnibus meis.

Nā de Cornelio nihil audeo dicere cuius tu periculo stultus es, quando te ab eo sapere didicisse profite-
ris,

ris, quin tu urges istam occasionem, & facultatem, quæ melior nunquam reperietur.

Libro 7. epist. Legi tuas literas.

Eodem epist. Nisi ante Roma. proxima: Mirabar quid esset. Ac cæteræ pleræq; ad Trebatium.

Lib. 9. epist. Num tu homo ridiculus es? Et aliquot sequentes ad eundem. Eodem, Epist. Accubueram.

Tui desiderium, spe tuorum cōmodorum consolor.

Nos planè diuites sumus, sed ne erres, Stoico more, qui omnes diuites putāt, qui cœlo & terra frui possunt.

Lib. 1. epist. Næ tu homo es. Item proxima Pici.

Politian^o.

Lib. 5. epist. Ita respōdebo. Itē epist. Si tu edentulus.

Lib. 7. Breues aliquot epistolæ sunt, partim locosæ, partim argutæ. Quin & Ausonius multus est in iocando, nec enim Guilhelmus Budæus, Gallus & hic.

CONCILIATORIA.

EST genus epistolarum non dissimile commendatorio, quod nobis uisum est appellare conciliatoriū, Nam ut commendatione conciliamus alijs fauorē, ac beneuolentiam apud amicos, ita cum studemus nobis conciliare uiros, quibuscū antehac nulla intercessit noticia aut amicitia, quodammodo nosmetipsos cōmendamus. Hoc argumentum frequēs est inter eruditos, dum aliquoties totis regionibus disuncti, tamē mutuis epistolis sese pro uocant ad sodalitatem literariam, ac fœdera Musarum.

Cc

Et

Et nescio quomodo uix unquā abest hic lenocinium as-
sentationis, à quo tamē nec sanctimonia probatos uiros
uidemus abhorruisse. Illud erit obseruandum, ut ita lau-
demus cum cuius ambimus amicitiam, ne uel adulari, uel
fingere, uel insidiari, uel nostrum negocium agere uidea-
mur. Rursus ita laudemus nos ipsos, ut ne nobis ob ar-
rogantiam pro beneuolentia conciliemus odium. Dicemus
similitudinem esse conciliatricē amicitiae. Nos illius exi-
mij dotibus ad amandum inflāmatos, quas partim cele-
bri fama, partim ex prædicatione laudatissimorum ho-
minum, partim ex ipsius libris cognouerimus. Nos tã-
et si multū absimus ab illius uirtutibus, tamen semper huc
annixos, ut quod in illo suspicimus assequeremur, et alio-
rum iudicio aliquo usq; progressos esse. Suspicionē as-
sentationis subinde deprecabimur. Obtestabimur illius
modestiam, ut amoris nostro ignoscat, cui temperare nō
possumus: etiam non ignari, quanto opere uir omni laude
superior, prædicatione suarum uirtutum offendatur. In
nobis rem attenuabimus, animū, studium, amorem opti-
marum rerum exaggerabimus. Orabimus, ut nos in suo
rum numerum ascribat. Pollicebimur, nos tametsi no-
uos amicos, nulli ueterū cessuros, studio certe, ac fide,
quantumuis reliquis in rebus impares. Nos ipsos, opes
nostras, et quicquid opera præstari poterit, totum illi
deferemus, amicos etiam communes pollicebimur. Pote-
rat hoc genus amatorio subijci, quo quidē loco non nihil
attigi

attigimus. Nonnunquam & alios inuicem conciliamus, actum quidem hoc intererit inter commendationē, & conciliationem, quod qui commendat, petit nonnihil: qui conciliat, nihil petit officij, sed tantū conglutinat amicitiam. Ad hoc genus pertinet laudatio certæ personæ. Syluam modo subiiciemus, nam & in descriptione non nihil hac de re meminimus.

LAUDATORIAE SYLVA.

Mihi quidē humanitas tua, uel summa potius sapientia, non iucunda solum, sed etiam admirabilis uisa est. Virum enim excellentem, & tibi tua præstanti in eum liberalitate deuinctum, nonnihil suspicantem, propter aliquorum opinionē cupiditatis suæ, te ab se abalienatum illa epistola retinuisti. Cic. epist. fam.

Sed nimirum, quæ sunt in manu hominū, & mihi, & multis contigerunt. Illud uero, ut adipisci arduū, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi à dijs potest. Plinius.

Ego uero Rufum nostrum laudo, non quia tu ut ita facerem petisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutū, cui multum apud me gratiæ amor ipsius adiecit: iudicaui tamen. Neque enim soli iudicant, qui maligne legunt.

Lib. 1. epist. cuius initium. Si quando urbs nostra. Laus hominis.

Eodem, epist. Amabam Pompeium.

Cc 2 Lib.

Libro 2. epist. Post aliquot annos.

Eodem, epist. Magna Iſeum fama.

Libro 3. epist. Nescio an ullum iucundius.

Eodem lib. epist. Annotasse uideor. Laus poëtae.

Libro 6. epist. Sum ex his.

Libro 9. epist. Vnice probo.

Lib. 1. epist. Mirum est. Laus uitæ rusticanae.

Lib. 2. epist. Assen para. Vituperatio personæ.

Libro 1. epist. Tanti mihi sunt.

Politian^o.

Libro 3. epist. Et si magnum te.

Eodem: O' decus Italiae. Laus puellæ.

Lib. 4. epist. Scribis Marianū. Laus concionatoris.

Lib. 12. epist. Quàm uellem. Laus pueri.

RESPONSIO AD LAVDEM.

Libro 15. epist. Latius sum laudari.

Cice. epi.
famil.
Plinius.

L Si laudatus à te, laudare te cœpero, uereor ne non tam proferre iudicium meū, quàm referre gratiam uidear. Omnia scripta tua pulcherrima existimo, maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc una eademq; de causa. Nam & tu quæ de amicis optime scribis, & ego quæ de me, ut optima lego.

Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem timerē, ne arrogans esset ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora uisa, quanto iucundiora: tanto iucundiora, quanto laudabiliora erant.

Lib.

Libro 1. epist. Quod proximis literis.

Item epist. Quod ex secundis rebus.

Item epistola: Lucretium Petreio.

Lib. 2. epist. Legit epistolā. Rursum: Nō tu munus.

Eodem, epist. In epistola quadam.

Lib. 3. epist. Et si uideo. Eodē epist. En ad te reuertitur. Rursum epist. Misit ad me. Eodē, epist. Vtinā quas.

Lib. 4. epist. Ignosce occupationibus.

Lib. 5. epist. In calce. Lib. 7. epi. Legit epistolam. Eodem, epist. Honorifica mentio, Item proxima.

RESPONSIO AD LAVDEM MEA.

LAudes istas quas affatim in me congeris, sic equidem interpretor, quasi non me depingere uolueris qualis sum, sed optimum exemplar præscribere, qualis esse debeam.

Hoc effecit ista tua tam magnifica laudatio, ut iam mihi minus incipiam placere, qui planè uideam, quātum absim ab ista perfectæ uirtutis imagine.

Dum istam imaginem pingeres, non à me, sed abs te ipso sumebas exemplum.

Sentio quid agas, falsis istis laudibus nostram ignauiam extimulare uoluisti.

Aut planè falleris, aut nobis blanditur tua laudatio. Sed blandiatur sanè, dummodo mihi mea studia commendet. Nec enim alio consilio te blandiri scio.

Cc 3 Ideo

Ideo summa tribuis, non quod ea sim affecutus, sed quod huc me summis uiribus uelis eniti.

Hoc agis laudando, ut aliquando uidear laudandus. Ipse summis ac maximis uirtutibus abundet oportet, qui in alijs paucas ac mediocres sic amat.

Quod in laudando me plus quàm immodica benignitate es usus, non ignoscerem, nisi iam olim ex Homerica lege poetis mentiri liceret. Ait enim, *τοῖς ἀνδράσι*
Δοῦναι ἄνδρσι.

Id est, multa mentiūtur poetę.

Non est mihi cornea fibra, quemadmodum ait Perseus: nec apud me sanè incredibile est esse uerum, quod scripsit Xenophon, *ἡδ' ἴσῳ ἄστυα ἔπαινον εἶναι*, utiq; si promerear. Nunc nihil aliud quàm rideri me puto.

Id est, iucundissimā rilenā esse laudem.

Est hoc ferè solenne inter eruditos, ut sese mutuis laudibus quasi scabant. Nec in totum damnandas arbitror has assentatiunculas, quibus alitur beneuolentia, & excitantur studia.

OFFICIOSA.

NEC infrequens est & illud epistolarum genus, quo amicis, etiam si nihil petāt, operam nostram ultro offerimus, propterea quod sunt quos pudet rogare, cum egeant amicorū subsidio. Hos oportet ultro delato officio ad postulandam operā amici prouocare, & ea causa genus hoc officiosum uocare placuit.

OFFICIOSAE SYLVA.

Ego

EGO omni officio, uel potius pietate erga te, ceteris
 ris satisfacio oībus, mihi ipsi nunq̃ satisfacio. Tan-
 ta enim magnitudo est tuorū erga me meritorū, ut quo-
 niam tu nisi perfecta re de me non conquisisti: ego quia
 non idē in tua causa efficio, uitā mihi esse acerbā putē.

Nostram fidem omnes, & amorem tui absentis, prae-
 sentes tui cognoscent. Si esset in his fides, in quibus esse
 debebat, non laboraremus.

De ceteris rebus quicquid erit actum, scribā ad te:
 & ut quā rectissime agantur omnia, mea cura & ope-
 ra, diligentia, gratia prouidebo.

Ego neq; de meo studio, neq; de nonnullorum animo
 mihi scribendum arbitror. Quid enim aut me ostentem,
 qui si uitam pro tua dignitate profundam, nullam par-
 tem uidear tuorum in me meritorum affecutus: aut de
 aliorum iniurijs querar, quod sine summo dolore facere
 non possum? Ego tibi in hac praesertim imbecillitate
 magistratuum prestare nihil possum: at ea excepta, pos-
 sum confirmare, te & senatus, & populi Romani sum-
 mo studio amplitudinem tuam retenturum.

De Alexandrina re, causaque regia, tantum habeo
 polliceri, me tibi absenti, tuisq; praesentibus cumulate sa-
 tisfacturum.

A nobis agentur omnia diligenter, ut neq; si quid
 obtineri poterit, non contendamus, nec si quid non obti-
 nuerimus, repulsi esse uideamur.

A me nullum tempus prætermittitur, de tuis rebus
 & agendi & cogitandi, utorq; ad omnia Qu. Selicio.
 Neque enim prudentiorem quenquam ex tuis, neq; fide
 maiore esse iudico, neq; amantiorem tui.

A me omnia summa in te studia, officiaq; expecta.
 Non fallam opinionem tuam.

Tu uelim tibi ita persuadeas, nullam rem esse mini-
 mam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, q̃
 meæ res omnes, idq; cum sentiã, sedulitate mihimet ipse
 satisfacere possum, re quidem ipsa, ideo mihi non satis-
 facio, quod nullam partem tuorum meritorum, non mo-
 do referenda, sed ne cogitanda quidem gratia, conse-
 qui possum.

Cætera quæ ad te pertinebunt, cum, etiam plus con-
 tenderimus, quàm possumus, minus tamen faciemus,
 quàm debemus.

Omnia uolo à me & postules, & expectes, uincam
 meis officijs cogitationes tuas.

In hoc toto genere plura faciam, quàm scribere aus-
 deo. Cætera, quæ tibi à multis prompta esse certo scio,
 à me sunt paratissima. Nihil in re familiari mea est,
 quod ego malim meum esse, quàm tuum. Hac de re et de
 hoc genere toto, hoc scribo parcius, quod te id, quod is-
 pse confido, sperare malo te esse usurum tuis.

Ego quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime
 omnia, diligentissimeq; curabo, tuorumq; tristissimo meo
 tempo

tempore meritorum erga me memoriam conseruabo.

De mea autem in te uoluntate, sic uelim iudices, me quibuscunq; rebus opus esse intelligam, quanquam uideam, quis sim hoc tempore, & quid possim, opera tamē et consilio, studio quidem certe rei, famæ, salutis tuæ præsto futurum.

Quam ob rem tu, quantum tuo iudicio tribuendum nobis esse putes, statues ipse: & ut spero, statues ex nostra dignitate. Ego uero tibi profiteor, atque polliceor eximiū & singulare meū studium, in omni genere officij quod ad honestatem et gloriam tuā spectet, in quo etiam si multi mecum contendunt, tamē cum reliquis omnibus, tum Crassus tuis iudicibus, omnes facile superabo.

Quam ob rem uelim ita & ipse ad me scribas de omnibus, minimis, maximis, mediocribus rebus, ut ad hominē amicissimum: & tuis præcipias, ut opera, consilio, autoritate, gratia mea sic utantur in omnibus, publicis, priuatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitum, cliētum tuorum negocijs, ut quoad eius fieri possit, præsentis tuæ desiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei uelim scribas, ut nullam rem neque tam magnam, neq; tam paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna uideatur. Omnia quæ in tuis rebus agam, & non laboriosa mihi, & honesta uidebuntur.

Tu si quid ad me forte scripseris, perficiam ne te frustra scripsisse arbitrere.

Quotiescunq; filium tuum uideo (uideo autem serē quotidie) polliceor ei studium quidem meum, & operam sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut tēporis, gratiam autem atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum ualeam, quantumq; possim.

Lib. VI. epist. Vereor ne desideres, multos habet locos consolatorios.

Singula persequi non est necesse: uniuersum studiū meum & beneuolentiam ad te defero.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, & quid agas, quidq; agatur, certior fieri uolo.

De me autem sic uelim iudices, quantum ego possim, me tibi, salutē tuā, liberisq; tuis summo cum studio praestare semper futurum.

Ego quid possim, nescio, uel potius me parum posse sentio, illud tamen tibi polliceor, me quaecunq; salutē, dignitatēq; tuā conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti. Hanc meam uoluntatem, ad matrem tuam optimam foeminam, tuiq; amantiſsimam detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam ut te uelle intellexero. Sin tu minime scripseris, ego tamen omnia quae tibi utilia esse arbitrabor, summo studio, diligenterq; curabo.

Interim uelim sic tibi persuadeas, mihi cum Reip. q̄ semper habui chariſsimam, tum amoris nostri causa, maxime curae esse tuam dignitatem. Da operam ut ualeas.

Sed ego tuis neque desum, neque decero, qui siue ad me referunt, siue non, mea tibi tamen beneuolentia, fidesque præstabitur.

Iniuriam enim fieri putabam, quum rogabar.

Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri.

Illud profecto cognosces, mihi te neque chariorem, neque iucundiores esse quenquam.

Perficiam profecto, ut longi temporis usuram, quæ caruimus, intermissa nostra consuetudine, gratia, et charitate, et officiorum meorum magnitudine sarciam.

Cicero ad
Atticum.
Consolatio.

Perficiam profecto, ut neque Respublicæ ciuis in me animum, neque tu amici desideres.

Sed hæc fors uiderit ea, quæ talibus in rebus plus quam ratio potest. Nos autem id uideamus, quod in nobis esse debet, ut quicquid acciderit, fortiter, et sapienter feramus et accidisse hominibus meminerimus: nosque cum multum literæ, tum non minimum idus quoque Martiæ consolentur.

Ego quæ te uelle, quæque ad te pertinere arbitrabor, semper sine ulla dubitatione summo studio faciam. Hoc uelim tibi penitus persuadeas.

Ego quæ te uelle, quæque ad te pertinere arbitrabor, studiose diligenterque curabo. Da operam ut ualeas.

Nec uero ulla res erit unquam, in qua ego non uel ui

te periculo ea dicam, eaq; faciam, quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor.

Politian⁹. Lib. III. Deprehenderunt me.

Lib. X. Quanquam nec fortuna.

Plinius.

Non me hercle tam mea sunt, quæ mea sunt, quàm quæ tua. Hoc tamen differunt, quod sollicitius, & intensius tui me, quàm mei excipiunt. Idem fortasse eueniet tibi, si quando in nostra diuerteris, quod uelim facias. Primum, ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac propè negligenter expectant.

Lib. VII. Calestrium Tironem familiarissimum.

Nihil est quod uerearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire nō erit longum mea causa. Proinde nimiam istam uerecundiam pone, teq; quid uelis, consule: illi tam iucū dum, quod ego, quàm mihi, quod tu iubes.

OFFICIOSAE MEAE.

Nihil mihi magis in uotis est, quàm ut primū abs te ipso, deinde à cæteris omnibus quàm grauissimus esse cognoscar: Sed eiusmodi sunt tempora, ut & tuis in me meritis, & meo in te animo, satis facere uelim magis quàm possim.

Me incolumi, nullam accipies iniuriam: & si mauis me uerbis Homericis tibi meum patrociniū polliceri:

Οὐτὶς ἐμὲ ζῶντα, καὶ ἐπὶ χθονὶ δεσπομένην
 σοὶ κοίλῃ παρὰ νηυσὶ βαρύνει χεῖρας ἐποίησεν.

Nullus me uiuente, & terram afficiente,
 Tibi cauas apud naues graues manus inferet.

Pollio uidetur in te offensior, Hoc quanti aestimes u-
 bi cognoro, tum eadem opera scicro quid mihi sit elabo-
 randum.

Ceteri solent operam polliceri in licitis & honestis,
 & in his quæ prestare possint. Ego uero tibi omnē meā
 in omni re sine exceptione polliceor, qua possis tuo ar-
 bitratu uel uti, uel abuti. In his quæ perfici non poterūt,
 tamen efficiam, ut intelligas nec studium, nec fidem us-
 quam defuisse.

Si officiosum est, ultro polliceri opem, aut operam,
 multo officiosius est, ultro mittere pecuniam. Huius ar-
 gumenti tamen si rari, exemplum reperies apud Plinium
 lib. VI. epist. Quamuis & ipse.

Sum quidem studiorum laboribus ita districtus, ut
 nemo magis: sed mihi nihil erat in studijs tā cordi, quod
 non postpositurus sim, si tali amico præstandum erit of-
 ficiū.

Non omnibus dormio, ita non omnibus uaco. Tibi nū-
 quam non ero ociosus, si quid per me fieri uoles.

Non æquum arbitror, ut literarū prætextu me exa-
 cusem amico: quū hoc ipsum me doceant literæ, non esse
 deferendum amicitiae officium, quo nihil oportet nobis
 esse

Iliad. a. &
 apud Plin-
 iū Lib. 6.
 epistol. ad
 Priscum.

esse antiquius, aut religiosius.

Hoc unum tibi etiam atq; etiam persuadeas uelim, nihil existere posse tam durū, tam periculosum, quod non sit tua causa libenter etiam subiturus.

Nihil erit tam arduum, tam asperum, quod non sit iunctum futurum tua causa.

Opes quas tibi pollicear, nec mihi adsunt, nec mihi desunt.

Hoc corpusculum, hunc animum tibi totum quantus est deuoueo.

Hoc tibi spondeo mi Lucilli, neq; animum, neque diligentiam mihi defuturum.

Nec animo, nec studio, nec beneuolentia, nec patientia cuiusquam pro uobis cedam.

DISPUTATORIAE GENVS.

EST epistolarum genus nō infrequens inter eruditos, quo studiorum suorum inter se agūt commercia, quum aut sciscitantur de re quapiam, aut respondent sciscitanti: aut si qua de re parum conuenit disputant. Huius generis, quoniam uarium est, certa ratio reddi non potest. Tantum exempla quædam indicabo.

DISPUTATORIAE SYLVA.

Lib. 7. epist. Illu seras heri inter.

Libro 9. epist. Amo uerecundiam.

Libro 1. epist. cuius initium est: Frequens mihi disputatio. tota.

Lib.

Cicero epist. fam.
Plinius.

Lib. 4. epist. Attuli tibi.

Lib. 1. epist. Ostendet plenum.

Lib. 2. epist. Dictata illa tua.

Politian^o

Libro 3. epist. Inscreris obrectatoribus.

Lib. 5. epist. Et tu mihi.

Lib. 9. epist. Ego quidem mi Hermolaë. Item pro
xima.

Lib. 12. epist. Quantopere me semper.

Libri de ratione conscribendi epis
tolas finis.

ConsIDerabIs fIneM

CONSTITUTIONE EPISCOPALIS

LIB. I. DE EPISCOPALIS

LIB. II. DE EPISCOPALIS

LIB. III. DE EPISCOPALIS

LIB. IV. DE EPISCOPALIS

LIB. V. DE EPISCOPALIS

LIB. VI. DE EPISCOPALIS

LIB. VII. DE EPISCOPALIS

LIB. VIII. DE EPISCOPALIS

LIB. IX. DE EPISCOPALIS

LIB. X. DE EPISCOPALIS

LIB. XI. DE EPISCOPALIS

LIB. XII. DE EPISCOPALIS

LIB. XIII. DE EPISCOPALIS

LIB. XIV. DE EPISCOPALIS

LIB. XV. DE EPISCOPALIS

LIB. XVI. DE EPISCOPALIS

LIB. XVII. DE EPISCOPALIS

LIB. XVIII. DE EPISCOPALIS

LIB. XIX. DE EPISCOPALIS

LIB. XX. DE EPISCOPALIS

LIB. XXI. DE EPISCOPALIS

LIB. XXII. DE EPISCOPALIS

LIB. XXIII. DE EPISCOPALIS

LIB. XXIV. DE EPISCOPALIS

LIB. XXV. DE EPISCOPALIS

LIB. XXVI. DE EPISCOPALIS

LIB. XXVII. DE EPISCOPALIS

LIB. XXVIII. DE EPISCOPALIS

LIB. XXIX. DE EPISCOPALIS

LIB. XXX. DE EPISCOPALIS

HENRICI CORNE

LII AGRIPPÆ AB NETTES-

heym, De incertitudine & uanitate scientia-
rum declamatio inuestiua, denuo ab
autore recognita, & marginali-
bus annotationibus aucta.

*Capita tractandorum totius operis,
sequentes indicant pagellæ.*

Anno M. D. XXXIX.

HENRICI CORNE

LI AGRIPIAE AD NETTES

hym. De iocunditate & caritate libris

rum declamatio inest, de quo ad

autore recognoscitur, & marginali-

bus annotationibus auct.

Capitula tractationum in totius operis

scripturas indicant pagellae.

XIXXX. D. M. D.

WBR
Opole

LOCI COMMVNES SIVE CA-
pita tractandorum.

De scientijs in generali	1
De literarum elementis	2
De grammatica	3
De poesi	4
De historia	5
De rhetorica	6
De dialectica	7
De sophistica	8
De arte Lulij	9
De arte memoratiua	10
De mathematica in genere	11
De arithmetica	12
De geomantia	13
De aleatoria	14
De sorte pythagorica	15
Adhuc de arithmetica	16
De musica	17
De saltationibus & choreis	18
De gladiatoria	19
De histrionica	20
De rhetorismo	21
De geometria	22
De optica	23
De pictura	24
De statuaria & plastica	25
De specularia	26

A ij

CAPITA TRA-

De cosmimetria		27
De architectura		28
De metallaria	29	De astronomia
De astrologia iudiciaria		30
De diuinationibus in genere		31
De physiognomia		32
De metoposcopia		33
De chiromantia		34
Iterum de geomantia		35
De aruspicia	37	De speculatoria
De somnispicia	39	De furore
De magia in genere		40
De magia naturali		41
De magia mathematicali		42
De magia uenefica		43
De goetia & necromantia		44
De theurgia	46	De cabala
De prestigijs		47
De philosophia naturali		48
De principijs	50	De mundo
De anima	52	De metaphysica
De morali philosophia		53
De politica		54
De religione in genere		55
De imaginibus		56
De templis		57
De festis	59	De ceremonijs
		60

CTANDORVM.

De magistratibus ecclesie	61
De sectis monasticis	62
De arte meretricia	63
De arte lenonia	64
De mendicitate	65
De oeconomia in genere	66
De oeconomia priuata	67
De oeconomia regia siue aulica	68
De nobilibus aulicis	69
De plebeijs aulicis	70
De mulieribus aulicis	71
De mercatura 72	De questura 73
De agricultura 74	De pastura 75
De piscatione	76
De uenatica & aucupio	77
De agricultura residuum	78
De arte militari	79
De nobilitate	80
De arte heraldica	81
De medicina in genere	82
De medicina operatrice	83
De pharmacopolia	84
De chirurgia	85
De anatomistica	86
De ueterinaria	87
De dietaria	88
De arte coquinaria	89

De alcumistica	90
De iure & legibus	91
De iure canonico	92
De arte aduocatoria	93
De arte notariatus & procuratoria	94
De iuris prudentia	95
De arte inquisitorum	96
De theologia scholastica	97
De theologia interpretatiua	98
De theologia prophetica	99
De uerbo dei	100
De scientiarum magistris	101
Ad encomium asini digressio	102
Operis peroratio	

Inter diuos nullos non carpit Momus.

Inter heroas monstra quæq; insectatur Hercules.

Inter demones rex Herebi Pluton irascitur omnibus umbris.

Inter philosophos ridet omnia Democritus.

Contrà deflet cuncta Heraclitus.

Nescit quæq; Pyrrhias.

Et scire se putat omnia Aristoteles.

Contemnit cuncta Diogenes.

Nullis hic parcit Agrippa.

Contemnit, scit, nescit, flet, ridet, irascitur, insectatur, carpit omnia.

Ipse philosophus, demon, heros, deus & omnia.

SPECTABILI VIRO D. AVGV.

STINO FVRNARIO CIVI

Genuensi, Henricus Cornelius Agrip

pa ab Nettesheym, S. P. D.

Ogitanti mihi (interrime Augustine, qui bene merendi studio me tibi perpetuò debendæ gratiæ reū effecisti) quo cultu, qua ueneratiōe, quo pignore, quā ue ingenij industria tibi hāc animi mei obseruan-

tiā testarer, animus erat te pulchro aliquo & magno (quando tu pulcherrimis maximisq; dignissimus) munere adornare, ac cum ornatissima sermone integritate, tum locupletissima rerū dignitate, grauissimoq; sententiārum pondere, tibi de penitissimis utriusq; diuinæ & humanæ, literaturæ libros offerre: uerū cum ego tanto animo meo cum doctrina & ingenio longe sim inferior, tum dicēdi facundia, sermonisq; elegātia illū remoto gressu sequar, nō habeo in mei ingenij supellectile, quod præstare possim, præter insignem ignorātiā: ipsumq; iacet

A

iiij

ingenium, fortunæ meæ indignatione deiectum, ad-
cō ut ex ipsa indignatione fermè cum Troiana il-
la Hecuba uersus sim in canem, ac nullarum uirū
sim ad bene dicendum, nil amplius memini nisi mor-
dere, oblatrare, maledicere, conuiciari: atq; sic ad-
fectus, scripsi his diebus uolumē satis amplum, cui
De incertitudine & uanitate scientiarum titulum
feci: in quo sic in uniuersam illam scientiarum atq;
artium gigantomachiam oblatraui, sic omnes illos
scientiarū & artium robustissimos uenatores uali-
dissimis morsibus perstrinxi, ut quoties opus ipsum
reuiso, ipse ego me demirer talem in homine canē,
& cui nihil caninum desit præter unam adulatio-
nem, licet aulico admodum necessariam. Ne igitur
observantiæ tuæ desertor esse uidear, dum condi-
gna te, & ex scientiarum deprompta thesauris, foe-
cunda munera impendere nequeo, saltem ex eadē
ignorantiæ & indignationis meæ officina, hāc Cy-
nicam declamationem in observantiæ in te meæ ar-
gumentum tibi nunc offero: hac te dono, hanc tibi
dedicatam constituo, magnitudinem animi erga te
mei libenter ostensurus, atq; quā uigilem custo-
dem, quā oculatum speculatorem, quā audacem
militem, quā magnanimū ducem in me tibi acqui-
sieris, qui cum uelut ē sublimi specula hostes pro-
cul denuncio, quo se diuinarum literarum ciues in
loca recipiant tutiora, tum pro eorundem omnium
salute omnibus me lacerandū obijciens, primus eo

minusq; in acie propugno: quo facinore tātum ab-
est quod metuum inuidiam, ut gratiam ab omnibus
mibi deberi putem, qui ad operam publicæ utilita-
tis simul speculator & miles, denunciem & impu-
gnem, quibus salus periclitatur humana, atque insu-
per ducem me præbeam ijs, qui egredientes huma-
narum scientiarum labyrinthum, in arcem tendunt
ueritatis. Accipe igitur nunc Augustine colendissi-
me hanc, qualiscunque est, declamationem, atque il-
lam tibi tuo iure habe. Scio enim, si uenator es, & ca-
nes amas, non poterit illa tibi nō esse gratissima. Ve-
rum ego nunc ē cane in crocodilum aut draconem,
aliūve igniuomum serpentem migrabor, & pyro-
graphiam (opus quale hactenus nostra non uiderit
etas, sed non nisi famoso cuiquam orbis uastatori
profuturum) protinus absoluam. tum sacra me spar-
gam lymphæ, & flumine uiuo abluam, quo tandem
fatalibus his laruis exutus, rursus in hominem
reuertar, ne quando nimium pythagorissans,
& in tam uarias beluas demigrans, tan-
dem Luciani & Apuleij instar, in phi-
losophantem asinum uertar. sed
tu nunc felicissime uale, me
minerisq; cum hæc
nostra lege-
ris, quia
Nihil scire felicissima uita.

A

HENRICVS CORNELIVS AGRIP
pa ad lectorem.

AN nō tibi lector studiose, magnanimum præ-
audaxq; ac penē Herculeum hoc meum faci-
nus uidebitur, contra uniuersam illam scientiarum
omnium atque artium gigantomachiam arma sume-
re, ac uniuersos illos scientiarum artiumq; robustis-
simos uenatores in arenā prouocare? infremēt ad-
uersum me doctorum supercilium, licētiatorum eru-
ditio, magistrorum autoritas, baccalaureorū cona-
tus, et scholasticorū omnium zelus, mechanicorūq;
seditio. Quos si consecero, nonne aut par, aut maius
erit, atque leonem Nemeëum claua percutere, hy-
drum Lerneam igne interimere, aprum Erymāthæ-
um occidere, ceruam in Menalio nemore aurea cor-
nua gerentem capere, Stymphalidas aues in nubibus
sagittis confodere, Antæum intra ulnas opprimere,
columnas in oceano figere, Geryonē tricipitem uin-
cere, boues abigere, taurum perimere, Achelouū mo-
nomachia superare, Diomedis equos abducere, Cer-
berum uinctum catena trahere, aurea Hesperidum
mala rapere, eiusq; generis plura, quæ ab Hercule
et magnis laboribus nec minori periculo gesta sunt,
cum non minoris laboris, periculi aut quàm maxi-
mi sit, hæc gymnasiorum atq; palestrarum monstra
superare? Neq; enim non uideo, quàm cruenta pu-
gna hic mihi cominus ineunda est, atq; quàm plenū
periculo bellum, cum sim tam potentiſsimorum hosti

um uallatus exercitu. Hei quot me machinis oppu-
gnabunt, quot me impetent moliminibus, quot me
persequentur ignominijs? Obstreperant in primis pe-
diculosi grāmatici, atque etymologijs suis ex Agrip-
pa nomen indent podagricum. Attoniti poëtae pro
Momo uel hirco Aesopico traducent carminibus.
Nugiuendæ historiographi supra Pausaniam & He-
rostratum prophanabunt. Magnicrepi rhetores ira-
tis oculis, terribili uultu, grandistrepis uocibus, di-
risq; gesticulationibus perduellionatus accusabūt.
Monstrofi memoriographi laruis cerebrum obtun-
dent. Pugnaces dialectici innumera syllogismorū te-
la in me conijcient. Flexiloqui sophistæ uerborum la-
queis suisq; indissolubilibus, ceu iniecto freno, obtu-
rabunt. Barbarus Lullista absurdis uerbis ac solœ-
cismis dementabit caput. Terra cæloq; proscribent
impij mathematici. Atomographi arithmetici concē-
tatis in me sceneratoribus, ad alieni æris rationē co-
gent. Ad laqueū adiget peruicax aleator. Infaustos
numeros supputabit sortilegus Pythagorista. Car-
cerē tristitiāq; infelices figuras projiciet puncta-
tor geomantes. Canent me in triuijs uulgi fabulam
multitoni musici, ac stridulis ronchis dissonisq; con-
charum, peluium, patinarūq; strepitibus, plus quā
solent digamorum sponsalitijs, obturbabunt. Exclu-
dent choreis pomposæ matronæ. Oscula negabunt
blandulæ puellæ. Camelum saltantem subsannabunt
garrulæ ancillulæ. Saltator histrio ludet in me tur-

pi scena tragœdiâ. Dextera læuaq; impetet centima
nus gladiator. Perplexi geometræ iniectis triquetris
tetragonisq; circulis, tanq̃ Gordionis nodis irreti-
tū captiuabunt. Simia uel ipso Thersite deformiore
pinget sculpetq; inanis opticus. Ultra Sauromatas
et glacialē relegabūt uagi cosmimetræ. Dædaleus ar-
chitectus inexpugnabilibus machinis clādestine sub
cuniculabit, correptumq; inobseruabilibus labyrin-
this errare coget. Ad arrugas condemnabit Stygi-
us metallarius. Suspendium comminabūtur fatales
astrologi, cælorūq; labili uertigine cōscensum ad su-
peros cohibebunt. Ominabuntur omne malum mina-
ces diuinatores. Frigidum in Venerem, inualidiq; fe-
moris diffamabit importunus physiognomus. Cere-
bricosum a sellum pronuntiabit delirus metoposco-
pus. Diuinabit omnia sinistre fatidicus chiromātes.
Tristi auspicio exaugurabit præsagus aruspex. Mit-
tet ultrices flammæ Iouis, et præsagi fulminis ignes
portentofus speculator. Nocturnis terrebit lemuri-
bus tenebricosus onirologus. Furens uates ambiguo
decipiet oraculo. Prodigiosi magi tanquam alterum
Apuleium aut Lucianum in asinum, non tamen aure-
um, sed forte stercorarium transformabunt. Spe-
ctris atque manibus persequetur ater goeticus. Sa-
cilegus theurgus caput consecrabit ἑὸς κόρακος, uel
forte in cloacas. Imprecabuntur suam tetractim de-
mentulati cabalistsæ. Acephalum spadonēve repræ-
sentabit anilis præstigiator. Discerpent pugnacissi-

mis opinionibus contentiosi philosophi. Nosq; inter
canē & crocodilū migrare facient circulatores Py
thagorici. Dolio aut sepulchro recludēt fœdi mor
dacesq; Cynici. Vxorē communicandā clamabunt pe
stilētes Academicī. Enecabūt crapula glutones Epi
curei. Mortificabunt animam, excludētq; paradiso
impij Peripatetici. Seueri Stoici ademptis humanis
affectibus, in silicem permutabunt. Vaniloqui meta
physici uelut ex chao Demogorgoneo eorum quæ
nusquam sunt nec erunt, nunquā nō paradoxis men
tem euerterent. Censores ethici in centum referent ta
bular. Interdicet muneribus legislator politicus. Ab
dicabit aula uoluntarius princeps. Sissirijs propel
lēt ambitiosi optimates. Insensatus populus uicatim
affliget opprobrijs. Phalaris tauro cruciandum re
cludet terribilis tyrannus. In exilium agent factiosi
oligarchæ. Plebs impetuosa & multorum capitū ma
la bestia, indicta causa, rapiet in exitium. Proditioſ
insimulabit afflicta quæuis respublica. Aris interdi
cent auari sacerdotes. A pulpito laceſēt laruati cu
culliones, cōtumeliosiſq; hypocritæ. Peccata reserua
bunt æternis ignibus plenipotentes pontifices. Gal
licā scabiem cōminabuntur salaces meretriculæ. Ra
pax leno lenaq; temulenta obstetricabunt loculos.
Excludent xenodochijs hulcerosi mendicantes. Sa
crum incendium rabidosq; morsus offerent gyroua
gi quæstuarij, suisq; destituent indulgentijs. Obe
rat bit macello infidus dispensator œconomus. Impin-

get in Scyllas blasphemus nauta. Mercator impro-
bus usuris oppignorum absumet. Furax quæstor
compilabit stipendium. Prohibebunt amœni hortu-
lis duri agricolæ. Lupis me deuouebunt ociosi pa-
stres. Hamum subijciet latentem undiuagus pesca-
tor. Canes accipitresq; immittet clamabundus ue-
nator. Deprædabit armipotens miles. Submouebunt
ordine purpurati nobiles. Exuent maiorum imagi-
nibus paludati heraldi, indictisq; equitijs, quæ tor-
neamenta uocant, pro rustico exactionario inclami-
tabunt. Lotio & retrimētis scatophagi medici per-
fundent. E quibus loquax logisticus disputando de
morbo, tempestiuum subtrahet remedium. Temera-
riusq; empiricus dubio experimento mortis expo-
net periculo. Fallax methodicus procrastinādo re-
media, ægritudinem producet suum ad compendium.
Exurgent clysterijs sordidi pharmacopolæ. Dentibus
ac testibus insidiabuntur emasculatores chirurgi.
Dissecandum postulabunt crudeles anatomistæ. An-
gario recludet immundus ueterinarius, ac quadri-
gario puluere occæcabit oculos. Fame cōficiet præ-
uaricator dietarius. Offam insulsam siticulosus ob-
trudet coquus. Diuitijs interdicit prodigus alcumi-
sta, ablegabitq; fornaculis. Vastissimis glossarū sua-
rū uoluminibus obruet inexpugnabiles iuristæ. Ma-
iestatis reū agēt fastuosi legulei. Excōicabunt diris
execrationibus arrogātes canonistæ. Sexcētas calu-
mnias intētabunt litigiosi causidici. Colludet cū ad-

uersario deserta causa subdolus procurator. Sub-
scribet falsum dubius tabellio. Condēnabit actionis
inexorabilis iudex, negabitq; (quos uocāt) appellan-
di apostolos. Destituet rescripto imperiosus archi-
scriba cācellarius. Hæreseos inclamabunt obstinati
theosophista, aut ad idola sua sectari compellēt. Ad
palinodiam uociferabūt superciliosi magistri nostri,
magnisq; sigillis proscribēt Sorbonici atlantes. Vi-
des nunc lector quāta obeāt pericula? Facile tamen
hos insultus euadēdi spes est, si tu modò ueritatis pa-
tiēs, posito liuore, cādido animo ad hæc legēda acces-
seris. Habeo præterea quo me tuear uerbum dei,
quod ego his pro clypeo scutoq; intrepid⁹ opponā.
Et si oporteat, q pro illo libens tātō in me cōcitaui
hostes, libens etiam occumbam, priusquam deseram.
Et te scire uolo, me non odio, non ambitione, non dō-
lo, nō errore inductum hæc scripsisse, nec me sacrile-
ga cupiditas, nec improbæ mentis arrogātia ad hoc
impegit: sed causa omnīū cum iustissima tū uerissima,
quod uidelicet uideā multos humanis disciplinis sci-
entijsq; usque ad cō insolescere, ut sacrarum litera-
rum eloquia, & canonicas spiritus sancti scripturas
(quia carent ornamentis uerborum, uiribus syllogi-
smorum, affectatisq; suadeliis, & peregrina philoso-
phorū eruditione: sed simpliciter in operatiōe uirtu-
tis, & nuda fide firmatæ sunt) idcirco tanquā rusti-
cas & idioticas nō modò despicere & aspernari, sed
& uelut cōtemptu quodam insuper insectari. Alios

etiā uidemus, licet sibi magis pij uideantur, qui Christi leges probare & confirmare nituntur decretis philosophorum, illis plus tribuētes quā sanctis dei prophetis, euangelistis & apostolis, cum tamē hi ab illis plus disdiapason absunt. Præterea in multis ac fermē oībus gymnasiis peruersus mos ac dānabilis consuetudo inoleuit, quōd initiandos discipulos iure iurādo adigunt, Aristoteli aut Boethio, aut Thomæ, aut Alberto, seu alio cuius suo scholastico deo sese nunquam repugnāturos: à quibus si quis latum unguem diuersum senserit, hunc hæreticum, scandalosum, piarū aurīū offensiūū, igne flammisq; absumentum proclamant. Hi igitur tam temerarij gigantes, & sacrarum literarū hostes, aggrediendi sunt, illorum castra & arces expugnāda sunt, ostendendūq; quanta sit hominum cecitas, cum tot scientijs & artibus, cum tot insuper singularū magistris & autoribus, semper à ueritatis cognitione aberrare: quanta etiam temeritas, quā arrogans præsumptio, philosophorum scholas præferre ecclesiæ Christi, opinionēsq; hominū præponere aut adæquare uerbo dei. Deniq; quā impia tyrannis, captiuare ad præfinitos autores studiosorum ingenia, & adimere discipulis libertatem indagandæ & sequendæ ueritatis. Quæ omnia cū tam manifesta sint, ut inficias iri non possint, uenia danda erit, si liberius ac forte amarulentius in aliqua disciplinarum genera, earundēmq; professores uidear perorare. Vale.

NOBILIS

VIRI HENRICI CORNELII

Agrippæ, Equitis aurati, & utriusq; iuris do-
ctoris, sacræ Cæsareæ maiestatis à con-
silio, & archiuus indiciarij, de incerti-
tudine & uanitate scientiarū
atq; artiū declamatio.

De scientijs in generali.

Caput .I.

Etus opinio est, & fer-
me oīm philosophanti-
um concors & unani-
mis sententia, qua arbi-
trant̃ scientiam quam-
libet, homini ipsi, p utri-
usq; captu ac ualore nō
nihil diuinitatis adfer-
re, ita ut sæpe ultra hu-
manitatis limites ī deo-
rum beatorum choros

eos referre possint: hinc uaria illa & innumera scien-
tiarum encomia prodierunt, quibus unusquisq; eas
artes atq; disciplinas, in quibus iam diuturno exerci-
tio ingenij sui uires exacuit, nō minus ornato, q̃ lon-
go sermone nitiū omnibus anteferre, & uel supra ce-
los ipsos extollere. Ego uero alius generis persua-
sus rationibus, nil perniciosius, nil pestilētius homi-
num uitæ, animarūq; nostrarū saluti posse cōtinge-
re arbitror, quā ipsas artes, ipsasq; sciētias. Ideoq;

DE SCIENTIIS

conuerso ordine agendum cenſeo, & ſcientias ipſas non tantis ꝑconijs extollendas, ſed magna ex parte uitupandas eſſe mea opinio eſt, nec ulla eſſe quæ carcat iuſta reꝑhenſionis cēſura, neꝑ rursus quæ ex ſeiꝑſa laudem aliquam mereat, niſi quam à poſſeſſoris ꝑbitare mutuât. Ea autem modēſtia hâc ſententiam meâ à uobis accipi uolo, ut me nec alios uelle reprehendere, q̄ diuerſum ſentiunt, nec mihi aliquid arrogare inſolentius putetis. Itaq; mihi in hoc reliqs diſſentienti ueniam dabitis, donec à ſingulis ꝑ ordi nem literarꝫ facultatibus, hanc ſententiam auſpicabimur, non uulgaribus dūtaxat argumentis, & à ſu ꝑficie rerꝫ ſumptis, ſed rationibus firmiſſimis, & ex intimis rerꝫ uiſceribus eduētis: non ulla Demoſthe nis aut Chryſippi arguta eloquētia, quæ mihi ſacras literas ꝑfitenti opprobrio eſſet futura, tanquā adulationes amanti, ſi fucos dicendi ſequar. Nam loqui ꝑꝑrie, non eloq; & rei ueritatem, nō ſermonis ornatū, ſacrarꝫ literarꝫ ꝑfeſſorem intendere decet. Non em̄ in lingua, ſed in corde ueritatis ſedes eſt. Nec intereſt in dicendis ueris quali ſermone utamur: mendacium em̄ eloquentia, uerbisq; phaleratis indiger, ut ſe poſſit hoīm mētibꝫ inſinuare: ueritatis autem ſermo, ut ſcribit Euripides, ſimplex exiſtit, nō quærens fucum, nec pigmēta. Quod ſi ergo aſſumptum negotium abſq; omni eloquentiæ flore (quæ ea ipſa quoq; nunc à nobis, etiam non tã negligenda quàm damnanda erit) ueſtris delicatiſſimis auribus offundam, ea uos precor ſeratis patientia, qua Romanus ille imperator quondam cum exercitu conſtitit, ut

IN GENERALI.

audiret mulierculam: atque Archesilaus rex interdum audire uoluit raucos & inamœnæ uocis homines, quo audiens postea eloquentes, plus caperet oblectamenti. Memineritis illius Theophrasti sententiæ, apud maximos quosque & elegantissimos uiros etiam rudes loqui posse, dummodo fide & ratione loquantur: atque ne quasi oscitantes uos auribus pendere sinam, quibus uestigijs & indicijs ueluti canibus hanc narratam opinionem meam uenatus deprehenderim, nunc proferā in medium: si modo id uos prius commonuero, scientias omnes tam malas esse, quàm bonas: nec aliam nobis supra humanitatis metam asferre deitatis beatitudinem, nisi illam forte, quam antiquus ille serpens pollicebatur primis parentibus, inquiens: Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. In hoc itaque serpente gloriatur, qui gloriatur se scire scientiam, quod probe factitasse legimus Ophiros hæreticos, qui serpentem in sacris suis colebant, dicētes ipsum in paradiso uirtutis cognitionem induxisse. Astipulatur istis Platonica historia, Theutum quendam humano generi inensum dæmonem scientias primum excogitasse, non minus offensiuas quàm utiles, ut prudētissime differuit ille totius Aegypti rex Thamus, de scientiarum ac literarum inuētoribus. Hinc est quod grammatici plerique dæmones quasi scientes exponunt: sed esto, has fabulas suis poetis philosophisq; relinquamus, & non sint alij scientiarum inuentores quàm homines, atq; illos scimus fuisse pessimę generationis filios, filios inquā Cain.

Gene. 3.

Ophiti serpentem colebant, unde & nomen illis attributū, nam ὄφις græce serpentem sonat
Αἰνιγμα.

DE SCIENTIIS

Luc. 16.

Psal. 115. 17.

& de quibus uere dictum est: Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatiōe hac. Si itaq; nunc scientiarum inuectores homines sunt, nonne omnis homo mendax, nec est q faciat bonum usq; ad unū? Sed esto, rursus sint homines alig boni, nihil scientiæ ipsæ bonitatis, nihil ueritatis habebunt, nisi quantum ab ipsis inuentoribus, uel possessoribus mutuanti, uel acquirunt. Nam si in malum quempiam inciderint, noxiæ erunt, illumq; ex malo reddent deteriorem, ut puerum grammaticum, uaniloquum poetam, mēdacem historicum, rhetorem palponem, memoriographū ostēratorem, litigiosum dialecticum, sophistam perturbatorem, linguacem Lullistam, arithmeticum sortilegum, lasciuum musicum, impudicum saltatorem, geometrā iactatorem, cosmographum erroneum, architectum pñciosum, nauis piratam, astronomum fallacē, magum flagitiosum, pñdum cabaleum, physicum somniatorem, portentosum metaphysicum, morosum ethicum, iniquum politicum, principem tyrannum, magistratum oppressorem, populum seditiosum, sacerdotem schismaticum, monachum superstitiosum, pñdum œconomum, mercatorem falsiurium, quæstorem compilatorem, segnem agricolam, pastorem abigeum, piscatorem maledicū, uenatorem latronem, militem prædonem, nobilem exactorem, medicum occisorem, pharmacopolam ueneficum, coquum helluonem, alchimistam impostorem, iurisconsultum uersipellem, causidicum mille scelerū, præctorem, rabellionem falsarium, iu-

IN GENERALI.

dicem uenalem, & è sublimi tribunali latronem, the-
ologum hæreticum, & uniuerſæ multitudinis ſedu-
ctorem. Nihil autem inauſpicatius quàm ars, q̃ ſci-
entia impietate conſtipata, & malarũ rerũ p̃nicioſi-
ſimus eſt maximus qſq; artifex, & doctiſſimus au-
tor. Quod ſi etiam in non tam malum, ſed ſtultum
aliquẽ incidant, nihil illo inſolentius ac importunũ
magis: nam p̃ter id quod illi de cognata ſtulticia ſu-
peſt, tuel illum doctrinæ autoritas, habetq; literarũ
inſtrumenta qbus ſuam defendat amentiam, qbus
cæteri ſtulti carentes mitius inſaniunt, quemadmo-
dum de rhetore ait Plato: Nam quo erit (inquit) in-
eptior atque indoctior, hoc plura narrabit, & imita-
bit omnia, nihilq; ſe indignum exiſtimabit. Nil igi-
t exitialius quàm cum rōne inſanire. Si qſ autem uir
bonus & ſapiens illas poſſideat, fortæ bonæ erũt
ſcientiæ, ac rei publicæ utiles, poſſeſſorem autem ſu-
um nihilo reddent beatiore: non em̃ (ut aiunt Por-
phyrius & Iamblicus) uerborũ accumulatio diſcipli-
narũq; multitudo beatitudo eſt, quæ nec ullũ in-
ſup, p̃ rationum ac uerborum quãtitate accipit in-
crementum: quod ſi ita eſſet, nihil p̃hiberet illos, q
omnes congregauerunt diſciplinæ, eſſe beatos: hũc
uero q̃ his careat, nequa q̃: eſſentq; philoſophi ſacer-
dotibus beatiore. Vera enim beatitudo non conſi-
ſtit in bonorum cognitione, ſed in uita bona: nō in
intelligere, ſed in intellectu uiuere: neq; em̃ bona in-
telligentia, ſed bona uoluntate coniungit homines
deo, nec aliud efficiũt diſciplinæ foris adhibitiæ, niſi
quia conditionem nobis quandam purgatoriam

Scientiæ
in ſtulto.

Vera beati-
tudo.

DE SCIENTIIS

adhibent, ad beatitudinem aliquid conducentem, non tamen rationem ipsam qua nobis beatitudo compleatur, nisi eis adsit & uita, in ipsam bonorum translata naturam: sapissime enim est compertum, ut ait Cicero pro Archia, ad laudem atq; uirtutem naturam sine doctrina, quàm doctrinam sine natura ualuisse. Non igitur tam longa, tam difficilis & uix unquã perscrutabili (ut Auerroistæ contendunt) scientiarum omnium disciplina animum imbuere opus erit, quam ipse etiam Aristoteles beatitudinem ait ualde communem, & quam cuncti facile adipisci queant, per disciplinam quandam & diligentiã, quam scilicet ait facilem, & quasi communem facultatem contemplandi obiectum omnium nobilissimum, scilicet deum: qui quidem tam facilis & omnibus communis contemplandi actus, non syllogizando & demonstrando perficitur, sed credendo & colendo. Quæ ergo nunc scientiarum felicitas: quæ sapientium philosophorũq; laus & beatitudo, quibus scholæ omnes perstreperunt, resonantq; encomijs eorum, quorum animas diris cruciatibus distrahi audiunt uidentq; inferi? Vidit hæc Augustinus & timuit, exclamans illud Pauli: Surgunt indocti & rapiunt cælos, & nos cum scientia nostra mergimur in infernum. Quod si audendum est uerum fateri, tam est scientiarum omnium periculosa inconstansq; traditio, ut longe tutius sit ignorare quàm scire. Adam nunquam è beatitudinis paradiso pulsus fuisset, nisi serpente magistro didicisset scire bonum & malum. Et Paulus enjciendos cen-

Scientiarũ
periculosa
traditio.

IN GENERALI.

set de ecclesia, q̄ plus scire uolunt quàm oportet. Socrates dum omnes ferme disciplinas perscrutatus esset, tunc primum ab oraculo sapientissimus omnium iudicatus est, cum se nihil scire palam fateretur. Tam est scientiarum omnium cognitio difficilis, ne dicam impossibilis, ut prius uita tota hominis deficiat, quàm uel unius disciplinæ minima ratio perfecte inuestigari possit. Quod mihi hic affirmare uidetur Ecclesiastes, dum ait: *Intellexi quod* omnium operum dei nullam possit homo inuenire rationem, eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire. Nihil homini pestilentius contingere potest quàm scientia: hæc est uera illa pestis, quæ totum ac omne hominum genus ad unum subuertit, quæ omnem innocentiam expulit, & nos tot peccatorum gñibus mortiq̄ fecit obnoxios, quæ fidei lumen extinxit, animas nostras in profundas coniiciens tenebras, quæ ueritatem damnans, errores in altissimo throno collocauit. Quare iam non uiruperandi mihi uidentur Valentinianus ille imperator, quem acerrimum literarum hostem exitisse aiunt, atq̄ Licinius imperator, q̄ literas uirus ac pestẽ publicam dictitabat: qñ & Ciceronẽ ipsum fontem literarum abundantissimũ, refert Valerius tantem literas contempsisse. Tanta autem est ueritatis ampla libertas, liberatq̄ amplitudo, ut nullius scientiæ speculatiõibus, non ullo sensuũ urgenti iudicio, non ullis logici artificij argumētis, nulla p̄batione,

Eccles. 1.

*Scientia
nihil pesti-
lentius.*

Veritas.

DE SCIENTIIS

euidente, nullo syllogismo demonstrante, nec ulla humanæ rationis discursu possit deprehendi, nisi sola fide: quam q̄ habet, is ab Aristotele in priorū resolutionum lib. dicit̃ melius dispositus, quā si esset sciens: quod exponēs Philoponus ait, id esse melius cognoscentem quā p̄ demonstrationem quæ p̄ causam fit. Et Theophrastus in suis transnaturalibus sic ait: Vsq̄ ad aliqd̄ q̄dem possumus p̄ causam speculari, principia à sensibus sumentes: quando autem ad ipsa extrema & prima transferimus, nō amplius possumus scire, siue q̄a non habemus causam, siue p̄pter intellectus nostri infirmitatem. Et Plato in Timæo ait, quod illa explicare plus est, quā vires nostræ sufficiant, sed credi iubet ijs q̄ ante dixerunt, quanquā nulla demonstrationis necessitate loquant̃: fuerunt em̃ Academici philosophi in p̄cio, q̄ dixerunt nihil posse affirmari: fuerūt Pyrrhōnici, & alij multi, q̄ q̄dem nihil affirmabant. Nihil itaq̄ p̄cipuum habet scientia supra ipsum credere, ubi uidelicet p̄bitas auctoris mouet discipulorum liberā credendi uolūtatem. Hinc pythagoricum illud p̄sumptum de magistro responsum, ipse dixit, Et Peripateticorum illud uulgatum, p̄uerbium, Nicuiq̄ p̄ito in arte sua credendum est. Sic creditur grammatico de uerborum significationibus. Credit dialecticus de parte orationis à grammatico accepta. Assumit à dialectico rhetor argumentationis locos. Pōera mēsuras mutuāt à musico. Geometra proportionēsumit ab arithmetico. Astrologus utrisque fidem dat, Deinde transnaturales coniecturis utun-

Academici certo nihil affirmabāt, unde & οἱ πύρρωνες dicti, quod conderent omnia & expendere,

IN GENERALI.

tur naturalium, & quisq; artifex recte præsumit de
 statutis alterius. Habet enim quævis scientia certa
 quædam principia, quæ credere oporteat, nec ullo
 modo queant demonstrari: quæ si quis pertinacius
 negare uelit, non habent philosophi illi quo cōtra
 illum disputent, moxq; dicent contra negantē prin-
 cipia non esse disputandum, aut ad alia quædam ex
 tra scientiæ metas relegabunt: ut si quis (dicunt) ne-
 get ignem esse calidū, proijciatur in ignem, & quæ-
 ratur ab eo quid sentiat, ita demum ex philosophis
 tortores fiunt & carnifices, dum uolunt nos ui coge-
 re fateri id quod ratione debuerāt docere. Proinde
 nil reipublicæ infensum ac perniciosum magis quā
 literæ, quā scientiæ, in quā si qui eruditioe & sciētia
 præditi sunt homines, eorum arbitrio, ueluti plus sa-
 pientiū, plurimū res geruntur, ac plebis simplicitate
 multitudinisq; imperitia freti, omnem magistratus
 auctoritatem sibi soli usurpant, unde reipublicæ sta-
 tus à populari in oligarchiā migrat, atq; exinde in fa-
 ctiones diuisa, in tyrannidem facile trāsit, quam ne-
 mo unquā uspiam terrarum obtinuisse legitur sine
 sciētia, sine doctrina, sine literis, præter unū L. Syllā
 dictatorem, qui solus sine literis rempublicam oc-
 cupauit, in quo tamen literarū ignorantia uel hoc
 reipublica maxime debet, quod tyrannidē spōte tā-
 dem deposuerit. Præterea omnes sciētiæ, nil nisi de-
 creta & opiniones hominum sunt, tam noxiæ quā
 utiles, tam pestiferæ quā salubres, tā malæ quā bonæ
 nusquā completæ, sed & ambiguæ, plenæ erroris &
 contentions, atq; id nunc ita esse per singulas scien-

ἐλιγρχία
 αὐ, id est,
 paucorū
 principa-
 tum,

a

v

DE LITERARVM ELEMENTIS.

tiarum disciplinas progrediendo ostendemus.

De literarum elementis.

Caput II.

De scētīs
in gene-
rali.

Literarū
elementa,
de quibus
copiose a-
pud Poly-
dorum.

Verg. li. i.
de inuen-
toribus
rerum ca.
sexto.

NAm in primis quis nō uidet bene dicendi ar-
tes, dico grāmaticā, logicam, rhetoricam,
quæ solum uestibula ac fores scientiarum sunt, non
autem scientiæ, sæpe non minus pestilitatis adferre
q̃ uoluptatis, quibus tamen nulla alia ueritatis re-
gula est, q̃ primorū quorūcūq; instituentium placi-
ta atq; uoluntas, quod ab ipsis usq; literarum inuen-
tis, quæ prima artium illarum elementa instrumen-
taq; sunt, plenissime constat: quarum primæ fuerūt
Chaldææ, inuentore Abraamo, ut ait Philo, qbus
Chaldæi, Assyrii & Phœnices usi sunt: sed sunt qui
aiunt Assyrijs primum literas dedisse Rhadaman-
thū. Post has Moyses literas tradidit Iudæis, forte
non qdē his characteribus qbus hodie utunt, quæ
inuentū putant Ezræ, quæ oīem ferē ueteris instru-
menti librorū scriporem existimāt. Porro qdam Li-
nus Chalcides literas ex Phœnicē tulit ad Græcos,
sed phœniceas: donec Cadmus Agenoris filius alio
characterē illis nouas literas daret numero sexde-
cim, qbus Troiano bello q̃tuor addidit Palamedes.
Postea totidem Simonides Melicus. Aegyptijs autē
primum scribendi usum tradidit quidam nomine
Mennona p animalium effigies, ut in obeliscis cer-
nit, sed literas illis primum dedit Mercurius, ille ui-
delicet, quem Lactantius ait quintum Mercurium
fuisse, cui Vulcanus Nili filius successit in regnum.

DE LITERARVM ELEMENTIS.

Latinis uero literas tradidit mulier Nicostrata, cognomento Carmentē. Septem itaq; literarum genera antiquitus præcellebant, Hebrææ, Græcæ, Latinæ, Syriæ, Chaldææ, Aegyptiæ & Geticæ, de quibus in perueniſto codice hos ſequentes uerſiculos ſeſe legiſſe refert Crinitus:

Moyſes primus hebraicas exarauit literas,
Mente Phœnices ſagaci condiderunt Atticas,
Quas Latini ſcriptitamus, edidit Nicoſtrata,
Abraam Syras, & idem repperit Chaldaicas,
Iſis arte non minore protulit Aegyptias,
Gaſſila prompſit Geræ, quas uidemus ultimas.

Cætera uero gentes & barbaræ nationes recentioribus temporibus nouas literas inuenerūt. Nam Gothiſ Gordanus epiſcopus literas dedit, & antiq; Franci qui ſub Marcomirō & Pharamundo Gallias deuicerunt, ſuos habuere literarū characteres à Græcis parum diſtantes, quibus Vuaſtaldus eorum patrio ſermone deſcripſit hiftoriam, ſed inuentore illarum literarum incerto: extant etiam aliq; Francorū literæ, quarum inuētor qdam nomine Doracus, ſed à Vuaſtaldi characterẽ longe diuerſæ, & adhuc aliæ inuentore Hicho Franco, qui cum Marcomiro ad oſtia Rheni uenit è Scythia. Quin & Beda aliquas deſcripſit, ſed incerto inuentore, aliquorum Normannorum literas. Et multæ aliæ gentes ſimili modo uel nouos ſibi literarū characteres conſtituerunt, uel ab antiquis acceptos, pro parte aut immutarūt, aut corruperunt, ut Dalmatæ Græcas, & Armeni Chaldæas: at Gothi Lōgobardiꝝ latinæ literarum

Linguarū
multarū
corruptio

DE LITERARVM ELEMENTIS.

characteres dehonestauerunt. Multę præterea anti-
 quæ literæ perierunt, sicuti ueterum Hetruscorum,
 quæ tamen olim Plinio Liuiosq; testibus magno in
 precio fuerunt apud Romanos, & adhuc cernunt in
 antiquis monumētis harum effigies, sed penitus in-
 cognitę: nam Romanis olim orbem terrarū uastan-
 tibus, obsoletis antiquis & cuiusq; nationis, pprijs,
 suarum usum literarum illis uiolenter imponebāt.
 Sic Hebręorum literę sub captiuitate Babylonis pe-
 rierūt, & lingua eorum à Chaldæis corrupta est. Sic
 antiqua Germanorum, Gallorum, Hispanorum &
 aliarum nationum literæ introductis Romanis cha-
 racteribus perierunt, linguæq; earum gentium cor-
 ruptæ & immutatae sunt. Contrā Romanorum &
 literę & lingua à Gothis, Lōgobardis, Frācis, alijsq;
 barbaris gentibus uiceuersa corrupta sunt & im-
 mutata: neq; em̃ latina lingua ea ipsa est hodie quæ
 olim, & de Hebræa lingua & caractere inter ipsos
 thalmudistas non modica dissensio est; nam Rabi
 Ichuda ait protoplastum Adamum Aramæo idio-
 mate locutum. Marsutra ait traditā à Mose legem
 caractere qui dicitur Hebræo, idiomate uero san-
 cto, quæ ab Esdra in Aramæum idioma Assyriosq;
 characteres mutata, paulopost characteres retinens
 Assyrios, sanctum idioma resumpsit, Hebręo chara-
 ctere cum Aramæo sermone relictis Chusi, hoc est,
 ijs qui simul legem susceperunt, & idola colūt, ut Sa-
 maritę. Alij dicunt nō alijs à primordio q̃ nunc cha-
 racteribus scriptā fuisse legem: ppter præuaticatio-
 nem aut aliquādo mutatū fuisse caractere, sed post

DE GRAMMATICA.

Hebraica
lingua in
certissima

penitentiā restitutū: Rabi Simō, Eleazaris filius, & sermonem & characterem nullo tempore mutātū putat, adeo de hebraicis ne apud ipsos Hebręos quidem aliquid habetur certū, atq; hæc est temporū vicissitudo, ut nullæ sint literæ, nullæ linguæ q̃ hodie formam antiquitatis suę agnoscant aut intelligant.

De grammatica.

Caput III.

AT ex his tā inconstantibus & ad omne tempus mutabilibus principijs, literarum dico & linguarū, prior Grāmatica, deinde ceterę, quas diximus bene dicēdi artes prodire: nā cum parum uisum esset literas scire, nisi certo gradu formaq; iungerentur, atq; ex literis syllabę, ex illis tandem uerba & dictiōes formarent, sibiq; ad intelligentiam sermōis iungerentur, ausi sunt ingeniosi hoīes loquēdi regulas, uidelicet constructus, regiminis & significatorū, ponere, ac uelut linguę frenū iniicere, ut qcqd secūdum illas diceretur, bene dictum esset, essetq; ars bene dicēdi, uocaruntq; artē hanc grammaticā: eius inuētor apud Græcos prim⁹ tradit Pro metheus, Romā primus intulit qdē Crates Mallo tes, missus ad senatū ab Attalo, inter secundū & tertium bellū Punicū, quā postea magno fastu professus est Palæmon, adeo ut nomen arti indiderit, uoceturq; grāmatica ars Palæmonia, uir admodum arrogans, ut iactaret secū & natas literas & interituras, tamq; supbus, ut oēs æui sui doctissimos uiros contēptui haberet: etiam ipsum M. Varronē porcū ap

Gramma-
tica,

Gramma-
tica inuen-
tor,

Palæmo-
nis arro-
gantia,

Græcæ li-
beræ lati-
nis ancillā
tur.

Grāmāti-
ca falso re-
cteloquen-
di ars ap-
pellata.

Gramma-
tica Ger-
manica.

pellare ausus sit. Veruntamen ipsa Latina gramma-
tica, tam egena est, ac Græcæ literaturæ obnoxia, ut
qui hanc non calleat, is ē grammaticorum numero
protinus sit eijciendus. Omnis itaq; literaturæ seu
grammaticæ ratio, nō nisi in solo usu maiorum, au-
toritateq; consistit, quibus placitum est, ita rem uo-
cari, sicq; scribi, uerbaq; sic & sic componi & cōstrui,
quod ipsi tunc benedictum uocāt. Vnde Gramma-
tica se recte loquendi artem iactat, sed falso, cum id
ipsum longe melius discimus à matribus, aut nutri-
cibus mulierculis, q̄ à grammaticis. Gracchore lin-
guam (qui eloquētissimi sunt habiti) mater Corne-
lia formauit. Silem Aripithis Scythiæ regis filium
Istrina mater græcam linguam docuit. Notum est
in multis prouincijs exterarum gentium colonias
inductas, natos filios matrum sermonē semper te-
nuisse. Hinc Plato atq; Quintilianus de deligenda
pueris nutrice idonea, tam solícite statuerunt. Absit
ergo, ut hāc recte loquēdi rationē ab illis in gram-
matistas transferamus, qui cum nihil præter unam
grāmaticā profiteant, nihil sciunt minus. Siquidem
Priscianus hanc nec toto uite sue tēpore discere po-
tuit: & Didymus de ea quatuor, siue, ut aliq; dicūt, sex
millia librorum scripsisse phibetur. Legimus Clau-
dium Cæsarem ita fuisse græcis literis deditum, ut
tres literas nouas illi lingue adinuenerit, quas post-
ea princeps nō omisit. Et Carolus ille magnus Ger-
manicæ lingue grāmaticā commentus est, men-
sibusq; ac uentis noua noīa indidit. Et in hūc usq; di-
em, dies noctesq; laboratur, scribunt commentaria,

DE GRAMMATICA.

elegantia, quaestiones, annotationes, scholia, observationes, castigationes, centuriae, miscellanea, antiquitates, paradoxa, collectanea, additiones, lucubrationes, iteratae ac reiterate editiones. Atque interim parturiuntur nobis toride grammaticae, quot sunt grammatici. Neque tamen quispiam illorum siue graecus, siue latinus fuerit, rationem reddidit quomodo orationis partes distinguendae sunt, quis illarum in constructione seruandus ordo: an quindecim duntaxat, sint pronomina, ut sentit Priscianus, an plura, ut Diomedes & Phocas uoluerunt: an participium per se positum, remaneat aliquando participium. Vtrum gerundia nomina sint, an uerba. Cur Graecis neutri generis pluralia nomina cum uerbo singularis numeri coniungatur. Qua ratione liceat latinis nomina terminata in a & in us, proferre in um, sicut per margarita margaritum, pro punctus punctum. Quomodo nominatiuus Iupiter, producat genitiuum Iouis. Atque qua ratione uerba neutralia alij admittunt, alij excludunt. Cur pleraesque latinas dictiones alij cum graeca diphthongo scribunt, alij non, ut faelix, questio. Atque an latine æ & œ diphthongi scribantur tantum, & non proferantur, aut ambae uocales sicut scribuntur, ita sub una syllaba exprimantur. Similiter cur in latinis plerisque uocabulis, aliqui y graeco, alij i latino solummodo utantur, sicut in considero. Item cur in aliquibus quidam duplicent literas, quidam non, ut in caussa, religio. Cur caccabus, cum habeat primam syllabam positione geminatae productae, nihilominus a plerisque poetis ut plurimum corripitur.

Grammaticorum
controversiae.

DE GRAMMATICA.

Item utrum Aristorelis anima scribi debeat endelechia p delta, uel entelechia p tau: Prætereo infinitas & nunquam cessaturas eorū cōtentiones de accentibus, de orthographia, de pñunciatiōe literarū, de figuris, de etymologijs, analogijs, deq; cæteris pceptionibus & regulis, & inflexionibus & modis significandi, de mutatione casuum, uarietateq; tēporum, modorum, personarū, numerorū, deq; uarijs impedimentis, & ordine constructionis. Deniq; de ipso literarum latinarū numero ac genealogia: & utrum H sit litera, necne, & huiusmodi plura. Ita nō solum in dictionibus & syllabis, sed & in elementis nulla ratione reddita à seinuicem dissentiūt. Cuiusmodi pugnā Lucianus Samotensis de S & T consonantibus lepidissimo libello derisit, cuius exemplum esse potest in thalassa & zhalatta. Quidā etiā Andreas Salernitanus de ea re grammaticale bellū studiosa facundia descripsit. Sed pauca & modica hæc sunt. Plura & maiora de nominum deprauatis interpretationibus dicere possemus, quibus uniuerso orbi plurimum imponūt. E quibus primum in republica non minima mala procedunt, dum legibus subijci, seruitutem exponunt: ciuium autem libertatem interpretātur eā, ubi unicuiq; licet quod libet: ac isonomiam, hoc est, iuris equalitatē dicunt, ubi omnibus in discretim idē ius, idem honos, idē prēmium. Simili modo tranquillum imperium aiūt, ubi omnia principis libidini obsecundant: felicissimum, ubi populus luxu defluit & ocio. Similibusq; admodum multis, & medicina, & leges, & canones

Lucia. in iudicio uocalium.

Pernicies in rēpublica, ex corrupta & deprauata nominū interpretatione

corruptæ sunt expositionibus, quibus cogunt ipsas
etiam sacras literas, ipsumq; Christum à se dissenti-
re: cōtorquentes illas non ad sensum spiritus sancti,
nec ad cōmunem hominū salutē, sed ad suum ipso-
rum compēdium. Ex qua re sæpe grauissima immi-
nerūt pericula, ut solet error in uocabulis, errorem
parere in rebus. Cuiusmodi deceptus quondam rex
primus Hebræorum Saul in uerbo Zobar, quod &
masculū significat & memoriā: cū dixisset deus, dele-
bo memoriā Amelech, ipse Saul putabat si mares Exod. 17.
abstulisset, se satisfecisse præcepto. Contigit & Græ-
cis & Italis similis error in uerbo Phos, qđ & homi-
nem significat & lumen, Vnde quondā Saturnaliū Phos.
cultores, uerbi ambiguitate decepti, hoīem quoran-
nis Saturno immolarunt, dum illū accensis lumini-
bus æque placare potuissent. Quæ gēs tā stulta, tan-
dē Hercule magistro resipuit. Tandē etiā theologi,
& fratres cucullati, sese grāmaticis inserētes, de uer-
borū significationibus, cū multis hæresum appendi-
cibus digladiantur, evertentes scripturas occasione
grammaticæ, interpretes mali effecti eorum quæ be-
ne dicta sunt: hoīes uani, & uere infelices, p artem
suam semeripso excæcantes, fugiētes lūmē uerita-
tis: & dū uirtutem dictionū curiose nimis scrutan-
tur, sensum scripturarum nolunt intelligere: sed nu-
da uocabula tenentes circa illa morātur, subuerten-
tes, & amittentes uerbū ueritatis. Sicut narrat de sa-
rificulo illo, siue uerum siue fabula sit, qui cum plu-
res haberet hostias, ne in grammaticam committe-
ret, in hæc uerba consecrauit: hæc em̄ sunt corpora

DE GRAMMATIC A.

Matth. 1.

mea. Vnde nā orta est illa Antidicomarianitarū & Eluidianorū execranda hæresis, diuæ Christi matris pperuam uirginitatem negantiū, nisi ex hoc unico uocabulo Donec, ubi legit in euangelij, qm̄ Ioseph non cognoscebat eam donec peperit filium suū primogenitum. Ad quantam latinæ cum græcæ ecclesiæ contentione concitarunt duæ illæ minimæ dictiones ex & p, Latinis asserentibus spiritum sanctum pcedere ex patre & ex filio, Græcis autem dicentibus non ex filio, sed ex patre p filium? Quantas rursus tragœdias mouit dictio illa, nisi, in concilio Basileensi? Bohemis utriusq; speciei communionem necessariam adfirmantibus, qd scriptum sit: nisi mādūcaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Vnde nam illa Waldensiu & sequaciū, recentiorumq; circa Eucharistiā hæresis? nisi ex illa dictiōe, est, quā illi symbolice ac significatiue duntaxat dictam uolūt, tropumq; subesse uerbis, Romana ecclesiā illam essentialiter exponente? Sūt adhuc alię grammaticorū pniciosæ hæreses, uerū tam occultæ, tamq; subtiles, ut nisi Oxonienses acutissimi Anglorum theologi, atq; Parrhiensium Sorbonistæ, lynceis oculis has pspexissent, magnisq; sigillis condemnassent, uix aliquis posset præcauere. Eiusmodi sunt, si qs æque bene dictū senserit, Christus prædicas, Christus prædicat, Ego credis, tu credit, credēs est ego. Item qd uerbum manens uerbum, potest priuari omnibus suis accidentibus. Item, quod nullum nomen est tertiæ personæ & his similia. Quæ profecto si hæretica di-

DE GRAMMATICA.

ci debeant, hæretici erunt in primis, pphetæ Isaias Isaiæ 36,
 & Malachias, q̄rum uterq; inducit deū de seipso lo- Malach. 1.
 quentē, prior ad Ezechiam his uerbis: Ecce ego ad-
 det sup̄ dies tuos &c. nō enim dicit addam, sed ad-
 det. Alter sic, & si dñi ego, ubi est timor meus? quo
 in loco facit deum pluratiue se appellare dominos,
 sed multo magis hæretici erunt oēs, qui nunc p uni-
 uersum Romanum orbem habentur theologi, qua
 tenus uniuersam orthodoxæ ecclesiæ doctrinā no-
 uitate pronuntiationis contra omnem grammati-
 corum artē ac usum ad confictas uoces, monstrosa
 uocabula, & pplexa sophismata protraxerunt: ausi
 insup docere theologiam ipsam incorrupto sermo-
 ne tradi non posse. Sunt infinita horū similia, & mi-
 serandū est ætate nostra, quantas cōtentiones & er-
 rores moueant ptinaces grammatici & superbi so-
 phistæ, suis peruersis uocabulorum interpretationi-
 bus, dum aliq; ex uerbis colligunt sententias, aliq; con-
 tra ex sententijs colligunt uerba. Hinc in medica ar-
 te, in utroq; iure, in philosophia & theologia, cate-
 risq; facultatibus literarum infinitæ contentiōes er-
 roresq; quotidie insurgunt. Nihil enim demon-
 strant grammatici, sed solis nituntur autoritatibus,
 quæ sapissime inter se tā uariæ sunt atq; discordes,
 ut necessarium sit plurimas illarum esse mendaces,
 quarum præceptionibus qui maxime confidunt, hi
 recte loquunt̄ omnium minime. Omne enim ser-
 monis ius non apud grammaticos, sed penes popu-
 lum existit, & uulgari cōsuetudine bñdicendi usum
 sortitur. Latini autem sermonis uigor postquam

Gramma-
 ticornum p
 uersa hac
 tempesta-
 te inter-
 pretatio.

Sermonis
 ius non a-
 pud gram-
 maticos
 esse, sed pe-
 nes popu-
 lum.

b ij

DE GRAMMATICA.

inualescentibus barbaris apud populum esse desierit, eius ratio tñ non à grammaticis, sed idoneis & doctis scriptoribus, uti à Cicerone, Catone, Varro-
ne, utroque Plinio, Quintiliano, Seneca, Suetonio, Quinto Curtio, Tiro Liuiο, Salustio, similibusq; est petenda: quos penes solos restant antiquæ deliciae latinitalis, ususq; recte loquendi, nō apud grammaticos literatores, qui suis regulis de uerborum & casuum inflexionibus, compositionibus, & deponentijs, ipsi latinitali plurimū imponunt, ac talia sæpissimè construunt uocabula, quæ fas non sit homini latino usurpare, nisi forte Parrhisiensis Sorbona inter articulos referat. Si qs dicat de ueritate sermonis latini fidē grāmaticis non habendā, atq; tamen hi literatores grammatici sese solos scriptorū omnium cēsores, iudices, & interpretes constituunt, ac autores omnes librosq; in ordinem redigere, aut è canone submouere sibi arrogāt: nullus unquā tam excellentis ingenij autor extitit, qui maledicam istorum linguam euaserit, quem nō taxauerint, aut in quo non plurimū culpauerint. Criminant in Platone confusione, & ordinem desiderant, de cuius uitijs Georgius Trapezūtius libros cōposuit, qui ab alijs idcirco Conotimon & Etynim uocatus est, ut narrat Crinitus. Quærunt in Aristotele dilucidam perspicuitatem, arguunt tenebrosam eius obscuritatem, & sepiam uocant: taxant Vergiliū, ut pauci ingenij, & compilatorem, aliorumq; usurpatorem criminātur. Tullio non satisfacit Demosthenes, & ille summus latinorū rhetor à Græcis repetundarū petitur, & multis

Opinor
compositā
elictiōem
ā: πὲ τοῦ κε-
vōr quod
uanum &
ineptū no-
tat, & τῆ-
μὲν co-

DE GRAMMATICA.

notis accusatur, timidus, superfluous in repetitionibus, frigidus in facetijs, lentus in principijs, ociosus in digressionibus, raro incalescens, tarde assurgens: quin & à nostris etiā reprehensus, à M. Capella tanq̃ turbato numero locutus, ab Apollinari flaccidus & supinus notatus est: iamq̃ etiam Liuianas oratiōes Trogus pro fictis dānat, & Horatio nō placet Plautus, idem ab incompōsitis uersibus dānat Lucilium, ut turbidum flumen nullis bene digestis multa dicitur inuoluere Plinius, nimium fertur indulgere genio Ouidius, ab Asinio Pollione pro affectatore reprehendit Salustius: furto & aliena prorsus recitasse, & à Labeone & Scipione adiutus arguit Terentius, Seneca calx sine arena uocatus est, quem his uerbis taxat Quintilianus: Si nullum æqualium cōtempnisset, si partim nō cōcupisset, si nō sua omnia amasset, si rerum pondera minutissimis sententijs non fregisset, sensu potius eruditorū, q̃ puerorum amore comprobaretur. sed & M. Varro porcus appellatus est, & Ambrosi⁹ cornicula & fabulator nūcupatus, Macrobius homo eruditissimus, impudentis & ingrati ingenij taxatus: & abs Laurētio Valla grammaticorum oīm eruditissimo, nullis eorum qui unq̃ latine scripserunt, inductū est, & illū laniauit Mancinellus. Erat olim inter grammaticos de lingua latina bene meritis Seruius, & hunc impugnavit Beroaldus, tandem & hunc posteriores grammatici ueluti barbari omnino auersantur. Sic grammatici omnes alter in alterū furere soliti sunt: deniq̃ horū opera factū est, ut sacræ scripturæ traductio correctionis prætextu,

gnomēto
μὴ ἀνθρα-
πος, quem
Laertius
scribit, a-
cris inge-
nij fuisse
& uehemē-
tem sed ad
irridendū
promptū.

toties immutata iam tota à seipsa diffonnet, horum
 censuris de Apocalypsi Iohannis apostoli, de episto
 la Pauli ad Hebræos, de epistola Iudæ et alijs pleris
 que noui testamenti capitulis diu dubitatum est,
 quin et euangelia ipsa ad problemata reuocare co
 nati sunt, sed iam ad poetas.

De poesi. Cap. III.

Poetis.

Poesis ipsa, autore Quinriliano, altera grāma
 tica pars est, hoc ipso non modicum supba, q̃
 olim theatra & amphitheatra augustissima ho
 minū ædificia, nō philosophis, nō iuris cōsulis, non
 medicis, nō rhetoribus, nō mathematicis, non theo
 logis, sed ipsis poetarum fabulis ingentibus sumpti
 bus extructa sunt. Ars non in aliud inuenta, nisi ut la
 sciuentibus rythmis syllabarū numeris, ac ponderi
 bus, nominumq̃ inani strepitu, stultorū hominum
 aures demulceat, ac fabularum oblectamentis, men
 daciorumq̃ centonibus decipiat animos. Quocirca
 architectrix mendaciorum & cultrix puerorum do
 gmatum dici meruit: atq̃ ut quod ad furorem, & te
 mulentiam, & impudentiam, et audaciam attinet, il
 li cōdonemus: certe interritā illā mētiendi fiduciam
 q̃ æquo animo feret: quē enim angulum insanis
 nugis fabulisq̃ reliquit vacuum? Iam em̃ ab ipso cha
 os faciens exordia fabularū, narrat cæli sectiōes, Ve
 neris partus, Titanum pugnam, Iouis incunabula,
 Rheæ fraudes, & lapidis suppositiones, Saturni uin
 cula, gigantum rebellionē, Promethei furtum atq̃
 supplicium, Deli errores, Latones labores, Pyronis

Mendax
poetis.

DE POESI.

egdem, Tityi insidias, Deucalionis inundationes, hominumque ex lapidibus ortum, Iacchi dilaniationes, Iunonis dolus, Semeles conflagrationem, Bacchi utranque stirpem, & quaecumque de Minerua, Vulcano, Erichonio, Borea, Orichia, Theseo, Aegeo, Castore, Polluce, raptu Helene, et morte Hippolyti, in fabulis Articiis referuntur. Præterea errationem Cereris, raptam et inuentam Proserpinam, et quaecumque de Minoe, de Cadmo, de Niobe, de Pentheo, Atreo, Oedipode, de Herculis laboribus, de solis et Neptuni pugna, Athamantis insania, de Io in uaccam mutata, et eius custode Argo à Mercurio perempto, et quæ de uellere aureo, Peleo, Iasone, Medæa. Item de Agamemnonis morte, et Clitemnestrae supplicio, et quæ de Danaë, Perseo, Gorgana, Cassiopea, Andromeda, Orpheo, Oreste, de Aeneæ & Ulyssis erroribus, de Circe, Thelagonio, et Aeolo, Palamede, Nauplio, Aiaçe, Daphne, Ariadne, Europa, Phædra, Pasiphaë, Dedalo, Icaro, Glaucō, Atlante, Geryōe, Tāralo, de Pæne, Centauris, Satyris, Syrenibus, et reliquis huiusmodi insignibus mendacijs memoria prodidit. Nec interim humanis rebus contenta, ipsos denique deos, in fabularum suarum partem uocat, eorum ortus, interitus, lites, iurgia, odia, iras, prælia, uulnera, lamentationes, uincula, amores, lenocinia, libidines, fornicationes, adulteria, cum hominibus et bestiis concubitus, et quæ his absurdiora et nefanda magis, uenenosis uerborum leporibus, et noxia carminis suauitate texens, non præsentem tantum fallit ac inscit, sed furiosa hæc ueneficia, pulchris uersiculis

DE POESI.

Poesi diuinitatis sortes falso attributas

Sortes Homericae & Vergilianae,

Poesis tollenda est re publica.

metrisq; seruata, etiam posteris cōmunicat, & tanq̃ rabidi canis morſu quoscūq; dogmatibus ſuis mendacijsq; ſemel infecerit, conſimili rabie furere cōpel lit. Tanta enim arte mendacia eius conſiſta ſunt, ut non raro ueris praeiudicet hitorijs. Quēadmodum de ementito Didonis cum Aenea adulterio, atq; capto à Græcis Ilio, manifeſtum eſt. Sūt tñ qui ad tantum inſaniae furorem deuenerint, ut illi nonnullas diuinitatis ſortes in eſſe putent, quia dæmones olim poeticis uerſiculis reſponſa dederunt: hinc illos prophetas ac uates, diuinoq; ſpiritu afflatoſ uocant, ac poetarum nugaciſſimis uerſiculis tãquam oraculis ad diuinandū utūtur. Hinc apud priſcos ſortes Homericae cognominatae ſunt, ab Homeri uerſiculis: ſicut à Vergilij carminibus ſortes Vergilianae, quarum in uita Adriani meminit Spartianus. Quae ſuperſtitio hodie & ad ſacras literas, & pſalmorum uerſiculos translata eſt, etiã non improbantibus plerisque noſtræ religionis magiſtris noſtris. Sed ad poeſim reuertamur. hāc Auguſtinus à ciuitate dei exulare iubet, ethnicus Plato à ſua republica expellit, Cicerō admitti uetat, Socrates admonet, ſi cui fama maximè curae eſt, illaq; ſeruare cupiat illaſam, iſ caueat ne poetam aliquē inimicū habeat: quia nō tam magnam in laudando, q̃ in maledicendo & uituperando uim habet. Minos rex iuſtiſſimus ab Heſiodo & Homero celebratus, q̃a Athenienſibus bellū intulit, tragicos poetas in ſe concitauit, q̃ illū apud inferos relegarunt. Penelopen ab Homero ſingulari pudicitia illuſtratam, Licophron aliquot procis

DE POESI.

cōcubuisse scribit. Didonē Carthaginis cōditricem
cōtinentissimā uiduā, Ennius poeta Scipiōis gesta
decantās primus Aeneā adamasse finxit, quē tñ ex
rōne temporū uidisse unq̄ nō potuit: qđ mendaciū
Vergilius deinde sic ornauit, ut p̄ uera creditum sit
historia. Tandē eo usq̄ hęc mētiendi licētia maledi
cēdiq̄ improbitas p̄cessit, ut necesse fuerit legē illis
p̄ cēsores p̄scribere, q̄ eiusmodi poetarū p̄bra atq̄
mēdacia reprimerēt. Sed & apud priscos Romanos
ipsa poesis palā p̄bro habebat, atq̄ adeo, ut (Gellio
& Catone testibus) q̄ in illa studeret, publicus gras
fator uocaretur: qñ & à M. Catone ob id taxatus fu
it Q. Fuluius, qđ p̄consul missus in Aetoliā, Enni
um potam secū adsumpserit. Et imperator Iustini
anus illius p̄fessores nulla prorsus immunitate di
gnat. Homerū etiā, quē oīm poetarū philosophū,
& oīm philosophorū poetā uocant, ueluti insanien
tem, qñquaginta drachmis Athenienses mulctauē
runt: & Vichteū poetā ueluti mentis inopē derise
rūt: qñ et Lacedæmonij Archilochi poetæ libros ē
ciuitate sua exportare iusserūt. Sic poesim ipsam p̄
bissimi q̄q̄ tāquā mēdaciōrū parētem aspernati
sunt, poetis adeo monstrose mentientibus: q̄ppe q̄
bus studiū est nihil sani dicere aut literis p̄dere, sed
cum sarcinaris uersiculis, stultis auribus cantillare,
et fabularum inuolucris perstreperē, et super fumo
machinari omnia, sicut alicubi cecinit Campanus:
Viuunt carmine insani poetæ.
Si nugas adimas, fame peribunt.
His mendacia sunt opes et aurum.

Casarum
lex in poe
tarum li
centiam.

Iustiniā
nus in po
etas.

Athenien
ses.
Lacedæ
monij.

Cāpanus
de poeta
rum uani
tate,

DE POESI.

Fingunt quæq; uolunt, putantq; palmam
 Mentiri bene gloriosiore.

Sūt p̄terea apud poetar acerrimæ cōtentiones, non
 solū de carminis charactere, de pedibus, de accentibus,
 de syllabarū quātitatibus: nā de ijs etiā triviales
 q̄q; grāmatici cōcertant, sed de ijs ipsis suis nugis, si-
 gm̄eris atq; mēdaciis, ut puta de nodo Herculis, de
 casta arbore, de literis hyacinti, de filiis Niobę, de
 arborib⁹ apud q̄s Latona Dianā peperit. Irē de Ho-
 meri patria, deq; eius sepulchro, atq; utrū Homerus
 an Hesiodus ætate supior sit, an Patroclus antiqor
 Achille, q̄ corporis habitu Anacharsis Scytha dor-
 mierit, cur Homerus nō honorauerit carmine Pala-
 medē, utrū Lucanus inter poetar aut historicos re-
 ponendus sit. Item de furtis Vergilii, & quo anni
 mense mortuus fuerit, & quis
 Exiguos elegos immiserit autor,
 Grāmatici certār, & adhuc sub iudice lis est. Oīa autē
 poetarū carmina plena fabulis sunt, nō nisi sub adu-
 latiōis, aut derectatiōis pessimorū uitiorū p̄texta ad
 stultorū delectationē decātata. Quicq; agūt poetę,
 narrēt, laudēt, inuocēt, fabulis suis adulant. Rursus
 inuchār, mordeāt, accusent, fabulis debacchant, sem-
 p̄ uero insaniūt. Recte igit Democritus hāc nō artē,
 sed insaniā uocat. Et Platonis sentētia ē, frustra poe-
 ticas fores cōpos sui pepulit. Tūc siqdem admirāda
 canūt poetę qñ uidelicet insaniūt, aut remulcti sunt.
 Hinc Augustin⁹ poesim uocat uinū erroris, ab ebri-
 is doctōrib⁹ p̄pinatū: Hieronymus eā dæmonū ci-
 bū appellat, Ars insup ptenuis & nuda, q̄ p se qdem

Horatius
 in arte po-
 etica.
 Poetę adu-
 latores &
 insani

Poesis in-
 sania.

DE HISTORIA.

tota infusa res est, nisi alia quauis disciplina uesti-
atur cōdiatq; ars esuriēs sempq; famelica, & tanq̃
mures alienū panē comedēs, atq; tñ nescio q̃ inter
nogas & fabulas cū Tithonis cicadis, Lyciorū ranis,
& Mirmidonū formicis, polliceri audet immorta-
lem gloriā nominis ac dicere:

Viuite felices, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori uos eximet æuo.

Quę reuera, aut nulla est, aut nihil pfutura. Sed hoc
munus dicent historici non poetas, sed suum esse.

De historia Cap. V.

Est aut̃ historia rerū gestarū cum laude aut uitū Historia,
perio narratio, quæ magnarū rerū cōsilia, acti-
ones, exitus, regūq; & magnorū uiroꝝ actus,
cum temporū & locorū ordine ac descriptione tan-
quam uiua quædam pictura ante oculos exponit,
ideorūq; hanc tanquam uitæ magistrā & ad eius insti-
tutionē utilissimā cēsent ferme oēs, eo qđ multarū
rerū exēplis cū optimos quosq; ob laudis noīsq; im-
mortalē gloriā, ad p̃clara q̃q; facinora accēdat, tum
qđ impios q̃sq; ac prauos ppetuæ infamiæ metu, à
uitijs dererreat, q̃uis res hæc sepissime in diuersum
cesserit, & multi qđ Liuius dixit de Manlio Capiro-
lino, malint esse famæ magnæ q̃ bonæ, & plerique
qđ uirtutibus nequeūt, sceleribus innotescere uolūt,
inscribiq; historiis, quēadmodū de Pausania Mace-
done adolescente Philippi regis parricidio illustri,
ex Trogo recitat Iustinus, atq; de Herostratoq; Di-
anæ Ephesiæ templū opus omnium p̃clarissimum
à tota Asia annos ducentos ædificatum incendit,

DE HISTORIA

**Historia-
rum uates**

Narrat Gellius, Valerius, atq; Solinus. Et quāquam
seuerissimis legibus cautum fuerit, ne quis hominē
illum uoce scriptoye nominaret, finem tamē, cuius
gratia perpetravit scelus, adsecutus est: fama uideli-
cet & nomine eius per tot secula ad nos usq; dedu-
ctis: sed ad historiam reuertamur. Hæc cū maxime
oīm rerum seriē, fidem, consonantiam, ueritatemq;
exposcat, illa ramen minime omnium præstat, ram
inter se dissentiunt historiographi, tā uaria & diuer-
sa de eisdē tradunt, ut impossibile sit, plurimos illo-
rum non esse mendacissimos: non dico solū de prin-
cipio mundi, de diluuiō uniuersali, de urbe condita,
à qbus exordijs res gestas sese scribere profitentur,
cum primum illorum omnes ignorent, alterū non
omnes credunt, tertium penes eos incertū sit. Qua-
re cum hæc remotissima sint, nec æqua ratione ab
oībus recepta, habeant errorū illorū ueniā. Sed de
posterioribus temporibus haud poterit illis nō im-
putari mēdaciorū culpa: causæ autem tātæ illorum
dissonantiæ multæ sunt. Nam pleriq; eo quod nar-
ratorum temporibus, locis, personis, gestis nō ad-
fuerunt, ex aliorū relatu populares sermones colli-
gētes, nihil certū, nihil constans scribunt: quo uitio
à Strabone taxatur Eratosthenes, Metrodorus Sce-
prius, Posidonius, & Patrocles geographus. Sunt
aliq; cū partem rerū uiderint, quasi in transitu mi-
litari, aut prætextu uotorū mēdici, per xenodochia
prouincias transcurrētes, conscribere audēt historiā,
cuiusmodi quondā Onosicritus & Aristobulus scri-
pserūt de India, Sunt qui delectationis causa rebus

**Causa mē-
daciōrū in
historijs.**

DE HISTORIA.

ueris nonnihil admentiuntur, ſepe etiam ueritatem
omittentes, de quo Herodotū norat Diodorus Si-
culus, ac Trebelliū Liberianus & Vopiſcus, atq; Ta-
citū Tertullianus & Oroſius, in quorum numerum
etiā Danudē & Philoſtrātū reponemus. Sūt etiam
qui res ueras ad fabulas cōuertunt, quales Gnidius,
Crefias, Hecataeus, & plures aliī antiq̃rū hiftorici.
Sūt & multi q̃ impudēter hiftoriographorū nomi-
ne ſe iactantes, ne uideant q̃cū ignorare, aut aliqd
aliud ab alijs retuliſſe, dum de ignotis & inacceſſis
prouincijs uerboſa nouitate ſcribere preſumpſerūt,
nil niſi elegantes nugas & monſtroſa mēdacīa, tra-
diderūt. Cuiusmodi ea quæ de Arimaſpis, gryphis,
Pigmæis, & gruibus, ac de Cynocephalis & Afro-
moris, Hippopodibus, Phaniſiis, Troglodytis legi-
mus: quorum erroribus proximi ſunt, qui ſub arcti-
co mare cogelatum affirmarūt, atq; tamen inueni-
unt ſtultos & ſine iudicio homines, qui illis talia cre-
dant, ac pro oraculis habeant: at ex horum numero
ſunt Ephorus, q̃ unam duntaxat ciuitatem eſſe Hi-
beris tradidit, cum illi tantam Hesperię partē inha-
bitare noſcunt. Et Stephanus Græcus, qui Francos
Italiæ populos, & Viennam oppidum eſſe Galiliæ
pro Galatiæ dixit. Et Arianus Græcus, qui Germa-
norum ſedes non procul ab Ionio aſſerit, quibus ac-
cedit & Dionyſius in his quæ falſo tradidit de Pyre-
næis montibus. Præterea quæ Cornelius Tacitus,
Marcellus, Oroſius, Blōdus de Germaniæ locis diſ-
ſerūt, magna ex parte à ueritate diſcrepāt. Similiter
falſo ſcribit Strabo Iſtrū, hoc eſt, Danubiū non pro

Strabonis
error.

DE HISTORIA.

cul ab Adriatico oriri, & Herodotus eūdem ab hespero fluere, & apud Celas, qui omniū in Europa extremi sunt oriri, & ad Scythiam ingredi, & iter

Strabonis error. Strabo Lapum ac Visurgum fluuios ad Hanasum ait deferri, cū Lapis Rheno misceat, Visurgus aut mari exoneret. Sic & Plinius Mosam fluuiū in oceanum pperare tradit, cum se non Oceano, sed Rheno immergat. Consimilibus erroribus ex recentiorib⁹ historicis ac geographis, Sabellicus Alanos ab Alemanis falso deducit, & Hungaros ab Hunnis falso deriuat, qn Gothos & Getas Scythas ait, & Danos cum Dacis cōfundit, ac diuæ Otiliæ montem in Bauariā locat, cum nō pcul sit ab Argentorato. Volaterranus etiā Austeraniā et Austriā, Auros et Sauaros, Lucernā q̄q̄ et Nausium confundit, & Plinium dicit Bernēsium Heluetiorū mētionem fecisse, cum illi lōge posteriorib⁹ temporibus à Bartholdo duce Zaringiorū primum cōditi fuerunt. Similiter Cōradus Celtes Dacos eosdē cum Cimbris existimat, & Cheruscos eos q̄s Cerusos, quin & Riphæos montes in Sarmatia sitas putat, & electrum gummā ex arbore defluentem tradit. Sūt & adhuc alij inter historicos longe maiorū mendaciorū culpam habentes, qui cum aut rebus interfuerunt, aut aliter res ipsas ut sunt, uel gestæ sunt cognouerunt, tñ beneuolentia & obsequio uicti suis adulātes, contra fidem falsa cōfirmant. Sunt ex istis qui ad accusandas aut defendendas alienas causas, historias narrare aggressi, ea sola quæ suo argumento cōducunt narrantes, cætera uero dissimulantes, prætereuntes

DE HISTORIA.

aut extenuantes: mancas & corruptas historias scribunt, de quo uicio Blōdus taxat Oroſium, quod ingentem illam Italiae cladem, qua Gothi Rauēnam, Candanum, Aquilegiā, Ferrariā, ac totā fere Italiā diripuerunt, conticuerit, ſuum ne attenuaret, ppoſitum argumentum. Sunt p̄terea qui metu aut ſimilitate aut odio aliquorū corrupti, detrahunt ueritati. Alij dū ſuorū geſta extollere cupiunt, aliorū patrā extenuant, & in humilitatem deiiciunt, ſcribuntq; non quod eſt, ſed quod cupiunt, qđ uolunt, quodq; lubet, confidentes non de futuros mendaciorum ſuorū comites atq; patronos, teſtesq; eos quibus egregie palpati fuerint. Quod uitium antiquitū Græcis ſcriptoribꝫ familiare erat, hodie uero ſerme oīs natiōis chronographi eo ipſo laborant, ut Sabellicus & Blōdus in rebꝫ Venetorū, Paulus Aemilius ac Gaguinus in geſtis Francorū, q̄s nō ob alium fructū alunt principes, niſi qđ ait Plutarchus, ut famulante ipſis bono ingenio, uirtutē alienis meritis ſuffocātes, illorū facta nugis ac ſigmētis, p̄ hitorica maiestate attollāt. Sic Græci hitorici de rerū inuentoribus ſcribentes, omnia ſibi, ſed non ſua uendicare uoluerunt. Eſt & aliud corruptiſſimū adulatorū genus, qui cum principum ſuorū originem ad antiquiſſimos quoſq; reges extendere conent, cū in ſuo genere eō nequeant puenire, ad externas origines fabulaſq; recurrūt, & regum & locorū nomina conſingunt, & nihil non commentiunt. Huius generis eſt barbarus ille Hunibaldꝫ, q Frācorū hitorias cōſcribēs, Scythicā Sicambriā, & Priamum iuniorem,

DE HISTORIA.

aliāq; locorū ac regū noīa cōmentus est, quorū nul-
 lus unq; priorū meminit historicus: atq; tñ illius nu-
 gas cōsimilis ingentj hoīes secuti sunt, uidelicet Gre-
 gorius Turonensis, Rhegino, atq; Sigisbertus, & ple-
 riq; alij. Huius furfarris est & Vitilkindus, qui Saxo-
 nes antiquissimos, & primores Germaniæ incolas,
 Macedonum sobolem ait, & ab Alexandri Magni
 reliquijs deriuat, quē in hoc errore sequunt̃ pleriq;
 alij. Multi præterea scribunt historias, non tam ut
 uera referāt, q̃ ut delectēt, aut egregij principis ima-
 ginē in quīs lubeat exprimant aut effingant. Quos
 si quis arguat mendacij, dicūt se nō tam ad rem ge-
 stam, quā ad posteritatis utilitatē & famam inge-
 nij intueri, ideoq; non oīa narrare ut acta sunt, sed
 ut narrare expedit: nec se ueritatē pertinaciter uelle
 tueri, ubi figmentum falsitatem uel cōmunis postu-
 lat utilitas, citantes testem Fabiū dicentē, nō esse ui-
 tuperandum tale mēdaciū, qđ ad honestatis persua-
 sionē conducit. Præterea cū posteris ipsis scribāt, nō
 magni referre, cuius nomine, quæue serie boni prin-
 cipis exemplum proponatur in publicū: talem p̃fe-
 cto Xenophon de Cyro, non qualis esset, sed qualis
 esse debuisset, tanq̃ optimi principis exemplar &
 archetypum scitam elegantemq; sed absq; ueritatis
 fide historiam descripsit. Hinc tandem factū est, ut
 multi & natura & industria ad mentiendū apti, cō-
 fictis argumentis fabulosas describerent historias,
 ut sunt illa Morganæ, Margalonæ, Melusinae, Ama-
 dis, Florādi, Tyranti, Conamori, Arcturi, Dietheri,
 Lanceloti, Tristāni, illa inq; prorsus fabulosa ac simul

DE HISTORIA.

inerudita deliramenta poetarum comœdijs ac fabulis fabulosa: inter eruditos uero principatum in istis obtinuerunt Lucianus atq; Apuleius, quin & apud Herodotum historię patrem, apud Diodorum & apud Theopompum, quod ait Cicero, innumerabiles sunt fabulę, & ipsi pleni mēdacjs. Ibi eñ epota Medo prandēre flumina, & uelificatum Athon legimus,
 Et quicquid Græcia mendax
 Audet in historia.

Iuuenalis
Satyra x.

Atq; hæ sunt causę, cur nusquā uere exacta fides reperiatur historię, & si hanc in ea maxime quærimus. iudiciū autē quo in discernēdo opus esset, difficilimum est consequi. Cū enim publice rerum gestarū cōscriptiones non fierent quę rerū docerent ueritatem, & mentientes arguerēt, sed suę opinioni q̄sq; permissus est: hinc nacti sunt errandi mēdiendiq; potestati, unde tāta apud historiographos discordia nata est, ut etiam (quod ait Iosephus) cōtra Appionē libris suis alterutros arguant, & ualde cōtraria de rebus eisdem cōscribant, quātis qdē locis (idē ait) Hellanicus ab Agesilao de genealogijs discrepat, & in quantis Herodotum corrigit Agesilaus, & quō Ephorus qdem Hellanicū in plurimis ostēdit esse mendacē, Ephorū uero Timæus, Timæum qui post eum fuit: Herodotū uero cūcti. Sed neq; de singulis cum Antiocho & Philisto, aut Callia Timæus cōcordare dignatus est: in multis etiam Thucydides tāquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam historiā cōscripsisse uideatur. Hęc de

Iosephus.

DE RHETORICA.

alijs scribit Iosephus, atq; hunc noster corrigit Ege-
sippus. Præterea ex historiographis multi multa
narrant, sed non oīa pbanda, & qdem pbanda haud
quaquam pbanda, pleriq; pessima exempla imitan-
da pponunt. Nam q Herculem, Achillem, Hecto-
rem, Theseum, Epaminundā, Lyfandrum, Themis-
toclem: deniq; Xerxem, Cyrum, Darium, Alexan-
drum, Pyrrhum, Hannibalem, Scipionem, Pompe-
ium, Cæsarem miris laudibus depingūt, qd nisi ma-
gnos & furiosos latrones famososq; orbis p̄dones
descripserūt? Esto fuerint imperatores optimi, cer-
te uiri pessimi scelerosissimiq;: qd si qs dicar, mihi ex
historiarū lectiōe p̄cipuā nancisci prudentiā, nō ne-
gauerim, modo id q; cōcedat, ex eisdē etiā summā
hauriri p̄niciē, atq; ut alicubi canit Martialis: Sūt bo-
na multa, sunt mediocria multa, sunt mala multa.

De Rhetorica.

Caput VI.

Rhetori-
ca.

Rhetorica uero quæ ijs p̄xima est, ars sit nec
ne, inter grauissimos uiros certat, & adhuc
sub iudice lis est. Ipse siqdem Socrates apud
Platonē firmissimis rōnibus eam nec artē nec scien-
tiam cōtendit, sed sagacitatē quandam, ipsamq; nec
p̄claram nec honestam, q̄nimo turpē, illiberalem,
ac seruilē adulationē. Sed & Lysias & Cleantes &
Menedemus, cēsuerunt eloquentiā nulla arte posse
cōtineri, sed à natura dūtaxat p̄ficisci, q̄ quemlibet
doceat dum opus sit blandiri, & res suas enarrare,
argumentisq; firmare, atque ueram pronuntiatio-

DE RHETORICA.

nem, memoriam, pulchrumq; inueniendi modum:
non nisi à natura ꝑficiſci, quod ipſum in Antonio
Romanorum oratorum principe uisum eſt. Quin
& cum ante Thīſiam, Coracem, & Gorgiam nullus
adhuc rhetoricæ artē ſcripſerit aut docuerit, mul-
tos tamen ingenij bonitate fuiſſe eloquentiſſimos.
Præterea cum ars definiat eſſe collectio ꝑceptorum
ad unum finē rēdentium, adhuc certāt rhetores qſ
illius finis ſit, an perſuadere, an benedicere: nec con-
tenti ueris cauſis, nouas & fictas etiā excogitāt. Præ-
terea tot theſes, hypotheſes, figuras, colores, ducti,
characteres, ſuaſorias, controuerſias, declamatiōes,
ꝑœmia, inſinuatiōes, beneuolentiæ captiōes, artiſi-
cioſiſſimas narrationes inuenerūt ut uix numerare
ſufficiat, & tamē rhetoricæ finem factum eſſe inſici-
ant. Hanc Lacedæmones omnino reprobarūt, eſti-
mantes ꝑborum hominum ſermonē non ab arte,
ſed à pectore ꝑficiſci oportere. Antiqui etiā Romani
ſero admodū rhetores in urbem amiſerunt: cumq;
poſt multam controuerſiam oſtendere Cicero co-
natus eſſet, orandi facultatē non tam ab arte quā
à prudentia ꝑficiſci, atque idcirco opus de perfectō
oratore ſcripſiſſet, tamē ille orator quem ipſe uelut
exemplar ibi fabricat, non omnibus ꝑbatus eſt: qn
& Bruto ipſi ſingularis integritatis uiro admodum
ſuſpectus uiſus eſt, ſemperq; uicit ſentētia rhetorū,
bene dicendi præcepta hominum uite plus officere
quā prodeſſe: atq; ut liceat uerum fateri, conſtat
totam illam ac omnem rhetoricę diſciplinam nihil
aliud eſſe, quā aſſentationis adulationiſq; (& ut

*Controuerſia de fine
rhetoricę*

*Lacedæ-
monib. nō
probata
rhetorica*

DE RHETORICA.

Periclis
dicendi fa-
cultas,

Carnea-
des,

Corax
de rhetorica

Corax
de rhetorica

Corax,
de rhetorica

quidam audacius dicunt) mentiendi artificium, ut quod rei ueritate efficere non possit, persua-deat fu-co orationis, quemadmodū de Pericle sophista ait Archidamus (ut autor est Ennapius) q̄ interro-gatus, num esset illo potentior, respōdit: Etsi Pericles in bello à me uictus sit, ea tñ p̄dixit est dicēdi fa-cundia, ut cum de his ratiocinetur, nō uictus, sed ui-ctor appareat: atq; de Carneade ait Plinius, q̄ ipso argumētante qd ueri esset, haud facile discerni po-terat. de eodem traditū est, q̄ cum pro iustitia mul-ta publice eleganter & sapienter disseruisset, postri-die non minore doctrina atq; copia contra iustitiā porasse. Erat apud Syracusas Corax rhetor, uir acu-ti ingenij, & linguæ promptioris, q̄ hanc artem mer-cede docebat, ad hunc accessit Tisias cum p̄mptam mercedem nō haberet, pollicitus est duplicē post-quam ille eum docuerit rhetoricam, quem Corax hac conditione suscepit & docuit. Hāc Tisias cum didicisset, de precio magistrū circunuenire studens, interrogauit Coracem quid esset rhetorica, quo re-spondente effectricem persuasionum, in p̄cepto-rem sic argumētatus est: Quodcunq; igitur de mer-cede dixero, si tibi me nihil debere persuafero, nihil debeo, quia non debere persuafero: si non persuafero, nō debebo etiam, quia me scire persuadere non do-cuisti. Tum Corax hoc argumentum in Tisiam re-torquere uisus: Quodcunq; (ait) ego quoq; de mer-cede dixero, si me accepturum persuafero, accipiā, quoniam persuafero: si non persuafero, etiam accipere debeo, quoniā tantum discipulum erudiui qui p̄g-

DE RHETORICA.

ceptorem superaret. His antistrophis argumentis eos contēdere audiētes Syracusani, exclamauerūt: Mali corui malum ouum, significantes mali præceptoris peiorem discipulum. Haud ab similem historiam refert Gellius de Protagora sophista & Euthlo eius discipulo. Atqui scire exacte, ornate, graui ter, & copiose dicere, pulchrum & delectabile ac semper utile est, nonnunquam tamen turpe & importunum, sæpissime uero periculosum, semper autem suspectum est: quocirca Socrates ipse rhetores nulla æstimatione dignos censer, nec qui ullam in bene instituta repub. debeant potentiam obrinere: & Plato illos à sua repub. cum tragicis histrionibus et poetis simul excludendos censuit, nec iniuria. Nam hoc artificio nihil periculosius ciuilibus officijs, ab hoc præuaricatores, tergiuersatores, calumniatores, sycophantæ, & cætera huiusmodi sceleratæ linguæ hominum nomina descendunt. Hoc enim præditi homines in ciuitatibus plerunque coniurant, ac seditiones mouent, dum hac artificiosa loquacitate alios decipiunt, alios mordent, alios cauillant, blandiuntur alijs, ac in innocentes tyrannidē quandam sibi usurpant. Hinc recte dixit Euripides, tyrannicum quoddam esse multa scire dicere: & Aeschilus ait: Malum om̃ium turpissimum esse dico compositos sermones: & Raphael Volaterranus historiarum & exemplorum studiosissimus fatecur, collatis quæcunq; audiuerit, quæq; legerit ueterum & recētorum exemplis, paucissimos uiros bonos reperi ri eloquentes, Nonne eo ipso ingentes res publicæ

Incommo
da reip.
ex rheto-
rica.

De moribus
autem
etq; libris
etq;

DE RHETORICA.

sæpe grauitè uexatæ, sæpe penitus deletæ sunt. Ex-
 emplo sunt eius rei, Bruti, Cassii, Gracchi, Catones,
 Cicero, Demosthenes, q̃ ut omniũ habiti sunt elo-
 quētissimi, ita semper fuere omnium seditiosissimi.
 Nam Censorius Cato quadragesies accusatus, ipse
 septuagesies ac ultrà alios reos fecit, tota ætate sua
 insans declamationibus reipub. tranquillitatē tur-
 bans. Alter Vricēsis, puocato Cæsare, libertatē Ro-
 manam funditus subuertit. Non minus Cicero An-
 toniũ in reipub. perniciem puocauit, & Demosthe-
 nes Philippũ in detrimentũ Atheniensĩũ: nullus de-
 niq̃ reipub. status ab hoc artificio nõ est aliqũ euer-
 sus, nullus ab eloquētiæ uitio si aures p̃buit, restitit
 illæsus. Perinde permulũ potest in iudicijs fiducia
 eloquētiæ, hac patrona defendũt malæ causæ, & no-
 cēs reus eripit legis periculo, hac accusante sæpe in-
 nocēs damnatus est: nec ullus unquã eo artificio
 tam defensus extitit, qn læsus sit q̃ ex diuerso erat.
 M. Cato Romanorũ prudētissim⁹ uetuit tres illos
 Atheniensĩũ oratores, Carneadē, Critolaũ, Dioge-
 nē, in Romanã urbē publice audiēdos admitti, q̃
 tã acuto ingenio, oratiōis faciēdia, ac ualida eloquē-
 tia p̃diti essent, ut facile possent æqua & iniqua per-
 suadere. Cōstat de hoc gloriatũ apud amicos olim
 Demosthenem, sese quãdo liberet, posse iudiciũ sen-
 tentias ad suam uoluntatem cōuertere artificio ser-
 monis, ad cuius arbitrium Atheniensibus cum Phi-
 lippo sæpe bellum, sæpe pax fuit. Tanta illi uis erat
 eloquentiæ in concirandis, sedãdisq̃ animorum ac
 uoluntatum affectibus, ut tãquam ciuium suorum

Demosthe-
 nis persua-
 dendi pe-
 ritia.

DE RHETORICA.

imperium habens, illos q̄ uoluerat uerteret dicēdo: cōsimilem ob rationē Cicero Romæ à plerisq̄ rex uocatus est, q̄a senatū quouis ueller uerteret dicēdo, oratione sua oīa regens. Hinc apparet rhetoricam nō aliam esse, quā persuadendi & mouendū affectuū artem, subili eloq̄o, exquisito fūco, & subdola uerisimilitudine rapiētē animos incautorū, eosq̄ ducentem in captiuitatē erroris, peruertendo sensum ueritatis. Quod si naturę beneficio nulla res nō uera uoce exprimit, quod pestilētiū quā uerborū fucatorū studiū? Veritatis sermo, simplex est, sed uiuus & penetrans, & discretor intentionū cordis, & tanquam securis ac gladius anceps oīa artificiosa rhetorum enthymemata facile dissecās & abscindens. Hinc Demosthenes quū reliqs quoscunq̄ ex arte dicentes facile cōremneret, unū Photionem uera & ad rem pertinentia simpliciter & breuiter dicentē metuebat, ideoq̄ orationū suarū securim nūcupare solebat: forte nouerāt hęc prisci Romani, q̄ (teste Suetonio) rhetores bis Roma ciuitate, semel sub C. Fannio Strabone, & M. Valerio Messala cōsulibus, semel iterū sub Cn. Domitio Aenobarbo & L. Licinio Crasso censoribus, publico edicto enīcientes: tertio sub Domitiano impatore, uniuersali senatuscōsulto, & urbe Roma, & tota insup expulerūt Italia. Athenienses eos tanquā iustitię pueriores foro, phibuerūt, ac Thymagorā, qd̄ inter officia salutatiōis Dario regi more gentis illius adulatus fuisset, capitali supplicio affecerunt. Pepulerūt Lacedæmoniū Ctesiphonem, eo quod se iactarat de

Ciceronem
rex uocatus.
Rhetorica quid,

Photio De
mostheni
ob orationis
simplicitate
formidolosus,

Lacedæ-
mone pul-
sus.

1701nd
biup 23

Rhetori-
ca here ti-
cos efficit.

1701 31arib
olobim
2ul

re quauis eorum diē posse dicere. Nihil enim apud illos magis inuisum, quā curiosum hoc linguæ artificium, eorum quibus ueritatis pferendę nulla cura est, sed opus modicum proponentes, illud orationis lenocinijs & uerborū ampullis excolere, & dicēdi dulcedine decipere animos auditorum, illosq; lingua sua reuinctos ducere ab auribus: iamq; palā est nullos hoc artificio factos meliores, complures aut̃ deteriores reddi: qui & si de uirtutibus compit̃us dicere possent, longe tamen uidemus elegantiores esse feliciorisq; eloquentiæ ad defendēdos errores, ad seminandas lites, ad excitandas factiones, ad congerenda conuicia, maledicta, calumnias, quā ad reconciliandam pacem, concordiam, tranquillitatem, atq; ad precandam charitatem, fidem, religionem. Porro hoc artificio cōfisi plurimi ab orthodoxa fide descuerūt, sectæq; ac schismata, superstitionesq; ac hæreses hinc pullularunt, dū nonnulli scripturā sacram, eo q̃ eloquentiæ Ciceronianōq; lepōre careat, ita aspernantur, ut cum ethnicorum sucat̃is argumentorum persuasionibus, contra catholicam interdum ueritatem sentirent. Quod de Tacianis hæreticis in primis manifestum est, & ijs q̃s Libanius sophista, & Symmachus orator idololatrię defensores, atq; Celsus Africanus, & Iulianus apostata, contra Christū magnis rhetorismis insultantes seduxerunt: ē quorum pernicioso ac blasphemio eloquio, multas persuasionum argumentationes acceperunt hæretici, quas in aures hoīm simpliciū immittentes, totos seduxerūt à uerbo ueritatis, sed

quid ueterum hereticorum exemplis insistimus? non
 fra tempora spectemus. Qui sunt duces germani-
 carum hæresum, quæ ab uno Luthero suscepto ex-
 ordio hodie tam multæ sunt, ut fere singulæ ciuita-
 tes suam peculiarem habeant hæresim? nonne auto-
 res illorum homines disertissimi, linguæ eloquen-
 tia & calami elegantia instructi? & quos ante annos
 aliquos à linguarum peritiâ, à sermonis ornatu, à di-
 cendi scribendiq; promptitudine sic laudatos uidi-
 mus, ut nihil illorum laudibus potuisset adijci, ho-
 die uidemus capita & principes hæreticorum: ita
 sunt adhuc multi qui eloquentiæ dediti, dum uolūt
 Ciceroniani fieri, efficiuntur pagani: & qui Aristoteli
 & Platoni impensius student, fiunt illi quidem
 superstitiosi, hi uero impij. Omnes autem illi qui-
 cunque præter simplicia ueritatis uerba ociosos ser-
 mones in aures hominum effundunt, assistent in iu-
 dicio rationem reddituri de ijs, quæ uane coniece-
 runt & mentiri sunt aduersus deum.

Luthera-
 ni rhetori-
 cæ periti.

Ciceronia-
 ni.

De dialectica.

Caput VII.

Succedit istis in subsidium dialectica, & ipsa q-
 dem nō nisi cōtentiōis ac tenebræ artificium
 est, p quā reliquæ omnes sciētiæ obscuriores ac
 cognitu difficiliiores reddunt: atq; hæc etiā sese, logi-
 cam uidelicet, dicēdi & ratiocinādi scientiā uocat.
 Miseræ profecto & irrationale hoīm genus, si absq;
 hac disciplina nesciat ratiocinari: hæc tñ Seruius Sul-
 picius oīm artiu maximā esse dixit, & quasi lucē ad

Dialectico

DE DIALECTICA.

ea quæ ab alijs doceantur, cum ipsa (ut ait Cicero) rē uniuersam doceat distribuere in partes, & latentem definiendo explicare, interpretando obscuram explanare, ambiguum contemplari & distinguere, atq; regulam de ijs omnibus tradat, qua uera & falsa iudicentur. Præterea pollicentur dialectici se cuiusq; rei essentialē, ut aiunt, definitionem posse inuenire, tamen hanc nullis unquam uerbis præstare possunt tam lucidam, quin æque nesci⁹ maneat animus, quin dicat quis idiotæ pro homine animal rationale mortale, minus intelliget, q̃ si dixisset hominē. Plura de his scripsit inter latinos Boethius, cuius opera non habentur, sed præstant omnibus quæ scripsit Aristoteles, prædicamenta, elenchos, topica, perihermenias, analytica, & reliqua: quæ securi Peripatetici opinantur nihil stare aut sciri posse, nisi quod syllogisando, p̃betur per demonstratiōem, eam uidelicet quam depingit Aristoteles, sed tamē nunq̃ in dogmatibus suis obseruauit, cū oēs suæ argumēta rationes ex præsuppositis ab eo deducant, quem secuti omēs isti scientiæ pollicitatores, hætenus nullas aut paucissimas ueras demonstratiōes dederūt, nedū in naturalibus, sed oēs deducunt illas ex præceptis, aut ab suo Aristotele, aut abs alio qui illa prior dixerit, quorum autoritatem seruant sibi pro principijs demonstratiōis: uerā aut demonstratiōem, quæ facere debeat scientiam, docet Aristoteles eam esse, quæ sit p̃ quiditates, ut loquunt dialectici, p̃ proprias res differentias nobis occultas & ignotas. At insup demonstratiōē ex causis fieri, ex ijs quæ sunt

Nullæ aut
per pauca
ueræ de-
monstrati-
ones,

DE DIALECTICA.

de, p se, & secundū quod ipsum, quę quidem enuncia-
tiones cum sint conuertibiles, se ad inuicem inferen-
tes, tamen ait non dari nec concedi demonstratio-
nem circularem ex causis. Si itaq; nunc principia de-
monstrationis plurimum ignota sunt, & circulatio
nō admittetur, certe nulla inde aut paucissima, eaq;
incerta haberi potest scientia: credere enim oportet
bit demonstratis, per fragilia quædam principia, q;
bus aut propter præcedentem prudētum autorita-
tem, ueluti notis terminis assentimur, aut quos ex-
perientia comprobamus per sensus. Omnis em̄ no-
titia, ut aiunt, ortum habet à sensibus, & experimen-
tum sermonum uerorū, ut ait Auerrois, est, ut con-
cordent sensatis. Et illud notius est & uerius in qd
plures sensus conueniunt, ex sensibilibus itaque, eo-
rum sententia, manuducimur ad omnia ea quę à no-
bis sciri possunt. Iam em̄ cum sensus om̄es sæpe fal-
laces sunt, certe nullam nobis synceram p̄bare pos-
sunt expientiam. Præterea cū sensus intellectualem
naturam nequeant attingere, & rerū inferiorū cau-
sæ ex quibus illarū naturæ, effectus, & proprietates
seu passionēs demonstrari deberēt, sint omniū con-
sensu nostris sensibus penitus ignotæ, nonne cōuin-
citur ueritatis uia sensibus esse præclusa: quare etiā
omnes illæ deductiones & scientiæ quæ in ipsis sen-
sibus radicitus fundatæ sunt, omnes incertæ erunt
& erroneæ & fallaces. Quæ ergo nunc utilitas dia-
lecticæ, quis fructus sciētificæ illius demonstratio-
nis ex principijs & experimentis, quibus cum ue-
luti notis terminis assentire necesse erit? nonne

Notitia
ex sensib⁹
oritur,

DE DIALECTICA.

Predicabilia.

Causarum.

Syllogismus.

iam ipsa principia & experimenta magis scientur quàm demonstrata: sed hæc ars nūc paulo remotius nobis repetēda est. Dialectici decē numerant prædicamenta, quæ uocāt gñā generalissīma, hæc sunt: substantia, quātitas, qualitas, relatio, qñ, ubi, situs, habitus, actio, passio: qbus omnia cōstare putant, & intelligi quæcūq; in toto uniuersoq; orbiculari mūdo cōtinent. Tradūt insuper quæ de ijs ipsis ac earū partibus prædicent, quinq; uidelicet: genus, speciē, differentiam, pprium, accidens, quæ ob id prædicabilia nominarūt. Porro inuenerūt quatuor cuiuslibet rei causas, materialem, formālē, efficientem & finalem: ex qbus omniū rerū ueritatem & falsitatē sese inuenire posse arbitrant, quadā infallibili (ut putant) demonstratione, hoc est, syllogismo, quē altero trium ordinum, ut uocant, figuræ suprà undeuiginti modos esse oportebit. Cōponunt aut oēm syllogismū siue demonstrationem ex tribus terminis, qui sunt: subiectum quæ sit, & dicitur minor: alter prædicatum quæ sit, & dicitur maior: tertius est medium inter utrunq; participans: & iuxta hos, duas formant propositiones, quas præmissas appellant, maiorem & minorem, ex illis tandem nascitur conclusio, scilicet de altero ad extremum, alterum tanquam à limine ad meram pcurrentes. Hoc totum est egregium illud artificium, hæc eius sunt extrema cōfinia, qbus omnia combinare, diuidere, & cōcludere opinātur, per quædā quæ refelli posse impossibile putant axiomata, atq; hæc sunt logici artificij portentosa, & alta mysteria magnoq; labore exquisita, à magistris

DE SOPHISTICA.

fallacibus, quæ tanq̃ occulta quædam & arcana nō
oēs p̃fiteri licet, nec discere, nisi illos, q̃ grādes mer-
cedes, p̃ illis præstare possunt, magnisq̃ sumptibus
autoritatem hanc sibi inter scholasticos coemerint.
Deniq̃ ij sunt eorum canes, hæc illa retia q̃bus (illo-
rum opinione) rerum omnium siue naturę subiecta
rum, ut physica: siue naturam ipsam comitantiū, ut
mathematica: siue naturam ipsam quodāmodo su-
perantia, ut Metaphysica, uenātur ueritatem, quam
tamen eo artificio iuxta P. Clodij atq̃ Varronis, p-
uerbium, nimium altercando amittūt, atq̃ hæc sunt
duntaxat ueterum dialecticorum confinia.

De sophistica.

Caput VIII.

Sed longe plura prodigia maioraq̃ portēta ijs
addidit recētor sophistarum schola, de termi-
norum pass.ionibus, de infinito, de comparati-
uis, de superlatiuis, de differt aliud ab, de incipit &
definit, de formalitatibus, hæccētatibus, instātib⁹,
ampliacionibus, restrictionibus, distributiōibus, in-
tentionibus, suppositionibus, appellationibus, obli-
gationibus, consequentibus, indissolubilibus, expo-
nibilibus, reduplicatiuis, exclusiuis, instantijs, casib⁹,
particularisatiōibus, suppositis, mediatis & immedi-
atis, cōpletis & incōpletis, cōplexis & incōplexis, &
cæteris intolerādis uanistq̃ uocabulis, quæ tradunt
in paruis logicalibus, q̃bus omnia quæcunq̃ re ipsa
falsa sunt & impossibilia, uera esse facile conuincēt:
& contra quæcunq̃ uera sunt, uelut ex equo Troia-

Sophisti-
ca,

DE SOPHISTICA.

**Sophistarum con-
trouersia.** no erumpentes, ijs machinis subito uerborū incen-
dio ac ruina uastabunt. Sunt rursus qui non nisi tria
prædicamenta recipiunt, nec nisi duas syllogismorū
figuras, & tñ octo illorum modos probant: moda-
les autem propositiones, cōcretas insuper & abstra-
ctos terminos rideāt, nec desunt q undecimum nu-
merent prædicamentum, & quartā syllogismorum
figuram, augeantq; prædicabilem & causarum nu-
merum, totq; inuictas & Scoticas subtilitates inuexe-
runt, ut Cleantis, Chrysippiq; argutię, cum Daphitę,
Euthidemi, Dionysiodori circumuentiunculis, peni-
tus crassę, rusticanęq; future sint, si cum ijs nouis so-
phistarū nostrorū inuentis conferatur, in qbus nūc
passim fermē oīs scholasticorū turba, cū misero labo-
re ac damnabili studio occupata, nil magis agere ui-
det, nisi ut discat errare, ac ppteruis digladiatiōibus
explicandam ueritatē obscuriorē reddere uel amit-
tere, qrum tora disciplina nō aliud qcquam est q̄ ca-
ptio quædam, ex deprauatis uerborum dictiōibus
subdola quadā cauillatione puertens usum loquen-
di, & uim inferens linguę quam ignorat, transuertēs
ueritatē secundū uerissimilē expositiōem, qrum glo-
ria non nisi in conuicijs & strepitu sita est, ut qui non
tam uictoriā appetant q̄ certamē, nec ueri inueniē-
di, sed altercandi, ppositum sit, adeo ut inter hos pri-
mas partes teneat, quicūq; clamosissimus est & im-
pudētissimus, & linguę fremitu audacissimus. De q
bus ait Petrarcha: siue is styli pudor, siue ignoratię
cōfessio est, lingua implacabiles sunt: calamo nō cō-
tēdunt, nolunt apparere q̄ friuola sunt qbus ornā-

**Sophisti-
cę fructus.**

**Quis opti-
mus inter
sophistas,**

DE SOPHISTICA.

tur: ideoq; more Parthico fugitiuā pugna exercent,
 & uolatilia uerba iactantes, quasi uētis uela cōmit
 sūt. Hi sunt enim quos Quintilianus dicit in dispu-
 tando mire callidos, cū aut ab illa cauillatiōe disces-
 serint, nō magis sufficere in aliquo grauiore actu, q̃
 parua quēdam animalcula quę in angustijs mobilia
 campo deprehendūtur: itaq; campū timēt, uerumq;
 est illud, diuerticula & anfractus suffragia esse infir-
 miratis, ut q; parę cursu ualent, flexu eludāt. Sic & so-
 phistę metuūt, sub notarijs & collatis libris & au-
 toribus pugnare, sed solius memorię linguę uirib;
 fugitiuis clamoribus, non ad calamos, sed ad obliui-
 osas aures cōcertare uolunt: nec referre putant qua
 quisq; ratiōe utatur, dummodo instantiam det: nec
 curandum q̃quid sentiat aut dicat, modo loquatur
 & strenue cōtendat. Nam qui uerbosior est, is inter
 eos uidetur doctior, ij prestigijs circumeunt scholas
 & plateas & mensas, quærunt æmulos, quos ut con-
 grediant inuiant, instant, insiliunt. si cōgreditur &
 urget, ad diuerticula prolabuntur, & latebras quæ-
 runt, & ad usitata recurrunt, tot facientes anfractus,
 ac si labyrinthum circumiri oporteat: quod si qs no-
 lit aut pigeat cum illis decertare, subdola aliqua in-
 terrogatiōe, & quā qs non optima cognitione inq-
 siuit adgrediuntur, ut sic uel ex improuiso respon-
 dentem de errore conuincant, aut scire se negātem
 uerecundię reum faciant & explodant, atq; ipsi in
 utranque partem doctrinæ uendicent gloriam. Sed
 quos fructus nobis in ecclesia Christi peperit pari-
 atq; dialectica cum suis sophistis spectem⁹, qui non

Verbosi so-
phistę.

Altercan-
di libido
sophistarū

DE SOPHISTICA.

assentientes diuinæ traditioni illam compositis, & ex fallacibus sensibus deductis ratiõibus cõfundunt: quibus dum nimium credunt, recedente luce ueritatis, succrescunt tenebræ, quibus obuoluti & excæcati factiq; magistri & duces cæcorum, multos secum ijs falsis argumentationibus ac apparentibus rationibus trahunt in foueam, semperq; ignorantie profundum, errorumq; pelagus innatantes, serpentum more lubrici fraudulentie & seductiõis uerbis subinuolantes, imperitiores seducunt, ad credendum si gmentis suis, & extollentes ea, persuadere audent sacratissimam theologiam, sine logica, sine dialectica, sine rixa, sine altercatiõne, sine sophismatibus cõstare non posse. Non inficior dialecticam ad scholasticam exercitationem cõferre, sed ad theologicam contemplationem quid conferat non uideo, cuius summa dialectica est in oratione constituta. Neq; em̃ uana pmissione pollicitus est nobis Christus ingens: Petite & accipietis. Itaq; priusq; cõtentionosi scholastici suã dialecticam discant, isti Christifideles ab ipso magistro ueritatis impetrat oẽm necessariam ueritatẽ. Præterea dialectica p uarias ambages tandem nõ alius pringere potest q̃ ad philosophiam, sed p fidelem orationem recta & certissima uia conscenditur ad summam diuinarũ atq; etiam humanarũ rerum sapientiam. Errant igitur quicunq; dicunt dialecticam hanc esse euertendorum hæreticorum machinam oĩum potētissimam, cum re uera ipsa sit robur omnium hæreticorũ: hac arte freti quondam Arrius & Nestorius hæretici, tam impudenter desi-

**Dialectica
quatenus
utilis.**

**Dialectica
hæretico-
rũ robur,**

DE SOPHISTICA.

puerunt, ut ille diuerſas per gradus et tempora in Trinitate ſubſtantias aſſereret, alter Mariam uirginem rheotocon eſſe negaret, quia diuinas operationes logicis ſophiſmatibus metiri præſumpſerunt, plus Ariſtotelis obſeruâtes dialectica ſophiſmata, quàm diuinæ ſcripturæ animaduertentes uerba. Omnia nanq(ut ait Hieronymus) hæreticorum dogmata ſedē ſibi & regem inter Ariſtotelis & Chryſippi ſpineta reperiunt. inde Eunomius profert, qđ natū eſt, nō fuit antequā naſceretur. Inde Manichæus, ut deum liberet à conditione malorū, alterū malū inducit autorem. Inde Nouat⁹ ſubtrahit ueniam, ut tollat pœnitentiā. De illis fontibus uniuerſa hæreticorum dogmata, argumentationum ſuarum riuulos trahunt: Nam cum nullus ſermo ſit qui non recipiat contradictionem, nec ulla argumentatio quæ nō poſſit per aliā ſubuerſi, inde eſt quod ad nullum ſinem ſcientiæ, ad nullam cognitiōem ueritatis, per dialecticas diſputatiōes homines puenire poſſunt: ſed & multos cōtingit declinare à ueritate in hæreſes, dū ſpeciem ſibi ualidioris ueritatis logicis argumentatiōibus reperiffe ſe credunt, aut ſic hæreticos reprobant, ut ipſi nihilo ſaniora reſtituāt: quare Plato ipſe ſero admodum uoluit dialecticam attingi à cuſtodibus, eo quod hæc in utraq(ut) partem diſſerat, & minus firmas reddat de honeſto aut inhoneſto rationes. Hæc de dialectica hætenus.

De arte Lullij.

Caput IX.

d

DE ARTE LVLLII.

Agrippæ
commen-
taria in ar-
tem breuē
Lullij.

INuenit autem Raimundus Lullius recentiori-
bus temporibus dialecticæ haud absimilē p̄di-
giosam artem, p̄ quam tanquam olim Gorgias
Leontinus (qui primus in conuentu literatorū ho-
minum poscere ausus est, qua de re quisq; audire uel
let) de quouis subiecto sermone, abunde quis uale-
at differere, atq; inuenire quadā artificiosa nominū
ac uerborū p̄turbatione, atque in utranq; partem de
omni sermone curioso hoc plusquam eleganti arti-
ficio, garrula loquacitatis ostētatione disputare, ne
q; ullum uincendi locum alijs relinquere, & res mi-
nutissimas & pusillas in immēsum dilatare. Sed hæc
altius repetere non est necesse, nos ampla satis com-
mentaria in hanc artem dedimus alibi, uerū nolo
hæc alicui fucum faciant in artificio admodum le-
ui, quod & si in eisdem extollere uisi sumus, tamen
res ipsa palam se facit, ut opus non sit circa hanc ma-
gnope depugnare. hoc autem admonere uos oport-
et, hanc artem ad pompā ingenij & doctrinæ ostē-
tationem poti⁹ quā ad comparandā eruditiōem
ualere, ac lōge plus habere audaciæ quā efficaciæ.
Esse præterea totam ineruditam ac barbaram, nisi
elegantiore quadam literatura adornetur.

De arte memoratiua.

Caput X.

Ars me-
moratiua

His artibus adnumeratur etiam memoratiua,
quæ (ut ait Cicero) nihil aliud est quā indu-
ctio quedam, & præceptionis ratio, locis &
imaginibus tanq̄ mēbrana constans, & characteri-

DE ARTE MEMORATIVA.

bus à Simonide Melitone primum excogitata, deinde p Metrodoro Scepiū pfecta. ipsa tñ q̄lisqualis sit, sine naturali memoria p̄sistere minime potest, quam tot sapissime monstrosis obtundit imaginibus, ut p memoriæ tenacitate maniam & phrenesim nōnunquam inducat, dum uidelicet naturalem memoriam innumerabilium rerū ac uerborū imaginibus p̄grauans, naturæ finibus nō contentos, arte insanire facit. Hanc itaq; cum Simonides aut alius quiuis Themistocli obtulisset, ait ille: obliuionis mallet, nam multa memoro quæ nollem, obliuisci non possum quæ uellem. Et Quintilianus de Metrodoro: Vanitas, inq̄t, nimirū fuit atq; iactatio, circa memoriam suam potius arte q̄ natura gloriātis. Scripserunt de ea Cicero lib. rhetoricorū nouorum, & Quintilianus in institutiōibus, & Seneca, & ex recentioribus Franciscus Petrarcha, Mareolus Veronēsis, Petrus Rauēnas, & Hermannus Buschius, & alij, sed indigni catalogo, obscuro homines p̄multi, & multi hanc quotidie p̄fiterentur, sed non reperit, q̄ in ea multum p̄ficiat, & magistri eius, p̄ lucro infamiam s̄ape reportant. Solent em̄ in gymnasijs plerūq; huius artis p̄fessione nebulones quidā scholarib⁹ imponere, ac rei nouitate pecuniolam ab incautis emungere. deniq; puerilis gloria est ostentare memoriam: turpe & impudentis est, multarū rerum lectionem instar mercimoniorum ante fores explicare, cum interim uacua domus sit.

De Mathematica in genere.

d ij

DE MATHEMA. IN GEN.

Caput XI.

Mathema
tica,

Sed tempus est nunc de mathematicis discipli-
nis dicere, quæ multo oim certissimæ putant,
oēs tñ nō nisi in doctōrū suorum, quibus plu-
rima fides datur, opiniōibus cōsistunt: qui etiam in
illis nō parū errauerunt, qd & Alubatar unus eo-
rū nobis attestatur, ingens: Antiquos etiā usq; post
Aristotelis tēpora non plane mathematica sciuisse,
cumq; oēs hæ artes circa sphæricam seu rotundam,
siue figuram, siue numerum, siue motum potissime
uersentur, fateri tandē coguntur perfecte rotundum
sphæricum nusquā, neq; secundū artem reperiri, neq;
secundū naturam. Atq; hæ disciplinæ licet uel pau-
cas, uel nullas in ecclesia hæreses dederint, tñ quod
ait Augustinus, nihil ad salutem pertinet, sed magis
in errorem mittunt, & deo auocant, neq; (ut ait He-
ronymus) non sunt scientiæ pietatis.

De Arithmetica.

Caput XII.

Arithme-
tica.

INter has prior est Arithmetica, hoc est, numero-
rum disciplina, quæ matris quodammodo ad cē-
teras obtinet uicē, nō minus superstitiosa q̄ ua-
na, ac propter uilem numerandi practicā, nō nisi à
mercatoribus auaritiæ causa in precio habitam: tra-
ctat em̄ de numeris & eorū diuisionibus, qs par, qs
impar, qs pariter par, quis pariter impar, quis impa-
riter par, quis superfluous, qs diminutus, qs perfect⁹,
quis compositus, quis incompositus, qs per se, qs ad
alium, Item de proportione & proportionalitate

DE GEOMANTIA.

earundemq; speciebus. De numeris harmonicis & geometricis, deq; uarijs numerorum passionibus & minutijs atq; modo supputandi.

De Geomantia. Cap. XIII.

DEniq; arithmetica hæc nobis geomanticam diuinationem, & prænestinas tesseras, & talos, & aleas, & qcquid est eiusmodi numerallium sortilegiorū progeniuit: quibus geomantiā oēs fermē astrologiæ adoptēt, ob parilē iudicandi rationē: tū qā uires eius non tam ex numero, q̄ ex motu eliceāt, iuxta illud Aristotelis dictum in primo meteororum: Motus cæli est perpetuus, & est principium & causa oīm motuū inferiorū. Scripserūt aut de hac ipsa ex antiquioribus, Hali: ex recentioribus Gerardus Cremonēsis, Bartholomæus Parmēsis, & qdam Tundinus: scripsi & ego quandā Geomanticam ab alijs longe diuersam, sed nō minus supstitiosam, fallacemq; aut si uultis, dicā etiam mendacem.

Geomantica.

De Aleatoria.

Caput XIII.

ARs item aleatoria, & ipsa tota sortilega est, cuius quāto q̄s studiosior, tanto erit & neq̄ or & infelicior, dū alieni cōcupiscentia sua profundit, nec uel patrimonij ullam reuerentiā tenet. Hæc ars mendaciorū, periuriorum, furtorū, litium, iniuriarū, homicidiorūq; mater est, uere malorū dæmonum inuētum, quæ exciso Asiæ regno inter euerſæ urbis manubias uaria sub specie migrauit ad

Ars Aleatoria.

d iij

DE SORTE PYTHAGORICA.

Græcos. Hinc tesserae, calculi, tricolus, senio, monarchus, orbiculi, thaliorchus, vulpes: præterea octoedron, duodecacedron, quibus nonnihil diuinationis inesse putat. Sunt & qui dicant Attalum Asiaticum artem hanc inuenisse, & ab artificio numerandi excogitasse, è Romanis uero memoria præditum est, Claudium impatorem de illa librum composuisse, cuius ipse atq; ante eum Augustus Cæsar ambo studiosissimi cupidissimiq; extiterunt. Ars tota infamis, & omnium gentium legibus interdicta, quin & Cobi- lon Lacedæmonius iungendæ societatis causa Corinthum legatus missus, cum duces ac seniores Corinthiorum inuenisset in alca ludentes, infecto negotio rediit, dicens: nolle se Spartanorum gloriam hac infamia maculare, ut dicerent cum aleatoribus societatem contraxisse, tanto probro apud maximos quosq; habita est, ut regi Demetrio in leuitatis opprobrium taxilli aurei à Parthorum rege missi sint: atq; tamē hodie regum & nobilium hic exercitissimus ludus est: quid ludus? imò sapientia, eorum qui fuerint in hac ad fallendum damnabilius instituti.

De sorte Pythagorica.

Caput XV.

Sortes Py-
thagorice

NEc illud prætereundum censeo, quod asse-
rebant Pythagorici, & quod alij putant, ipse
etiam credidit Aristoteles, literarum elemen-
ta certos suos possidere numeros, ex quibus propria
hominum nomina diuinabant, collectis in summam cuius
libet literarum numeris, quibus collatis, palmam

DE ARITHMETICA.

illi tribuerunt, cuius summa alteram exceſſerat, ſiue de bello, ſiue de lite, ſiue de coniugio, ſiue de uita aut alia conſimili re quaſitum foret: eaq; ratione dicunt Patroclum ab Heſtore uictum, illū uero ab Achille ſupatum, quā rem Terērianus tradidit ijs uerſibus: Et nomina tradunt ita literis facta, Hæc ut numeris pluribus, illa ſint minutis. Quandoq; ſubibunt dubia pericla pugna, Maior numerus qua ſteterit, fauere palmam, Præſagia lethi minima, patere ſumma. Sic & Patroclum Heſtoris manu periſſe, Sic Heſtora tradunt cecidiſſe mox Achillis.

Et ſunt qui ſimili computo ꝑmittunt ſeſe horoſcopia inuenturos, ſicut de ijs tradidit, neſcio quis, nomine Alchādrinas, obſcurus philoſophus, quem ferunt diſcipulum fuiſſe Ariſtotelis: Et narrat Plinius Pythagoræ inuentis etiam illud attribui, propriorum nominum imparem uocalium numerum, orbitates oculorum, claudicationes, conſimilesue caſus portendere.

Horosco-
pia per ſor-
tes,

Adhuc de Arithmetica,

Caput XVI.

Sed ad Arithmeticam redeamus: hanc Plato à malo dæmone unā cum talorum & alcarum ludo primum mōſtratam ait. Et Lycurgus magnus ille Lacedæmoniorū legiſſator, illam ceu turbulentaſſimā eſt reſpublica ſua eiſciendam cēſuit. Vacuum eñ & inanē laborē depoſcit, & ab utilib⁹ honeſtiſq; negocijs homines abſtrahit, ac de rebus futilibus ſæ

Arithme-
tica.

DE ARITHMETICA.

Arithmeti-
corū con-
trouersia.

Pythago-
ricorū de-
mentia de
numeris.

Hæretici
ex Arith-
metica.

Musica.

pe magnis iurgiis contendit. Hinc illud Arithmeti-
corum irrecōciliabile bellum, uter numerus par an-
impar præferēdus sit: quis inter ternariū, senarium,
denarium, numerus sit perfectior: Item quis nume-
rus dicitur pariter par, circa cuius diffinitionem Eu-
clidem ipsum Geometriæ principem, non parum
errasse contendunt. Præterea nō facile dixerim, quæ
Pythagorica myſteria, quas magicas uires numeris
inesse ſomniant, etiam ab ipsis rebus nudatis: dice-
re q̃ audent, niſi illis instrumentis exemplaribusq̃
mundum à deo creatum iri non potuiſſe, ac diuino
rum omnium cognitionem in numeris tanquam
in regula omnium certiffima contineri. Hinc orti
ſunt Marci magi, & Valentini hæreſes in numeris
fundatæ, & ex numeris progreſſæ, qui diuinam reli-
gionem & innumerabilia diuinæ ueritatis ſecrera,
ſeſe p̃ frigidiffimos numeros poſſe inuenire & enū-
ciare præſumebant. Accedit iſtis Pythagorica terra-
ctis inter ſacramenta habita, & alia plura ijs ſimilia,
quæ omnia uana, ficta & falſa ſunt, nec quicquā ue-
ri ſuperest arithmeticis illis, niſi inſenſatus ac inani-
matus numerus: atque tamen hinc ſeſe diuinos ho-
mines agere arbitrantur, quod ſciant numerare. ſed
hoc ægre illis concedunt muſici, hunc honorem ſug-
harmonia libentius deferentes.

De muſica. Cap. XVII.

DE muſica igit̃ iam nobis ſermo eſto, de qua
x Græcis copioſe ſcripſit Ariſtoſenus, q̃ &
animā muſicam eſſe dixit: cuius documenta

DE MVSICA.

Boethi⁹ deinde latinis tradidit: dico autem illam q̄ in uocum ac sonorum modulatione consistit, non eam quam de metris & rythmis ac carmī ū ſictio nibus nuncupant, q̄ poesis est, quæ autore Alpharabio, non tam speculatione ac ratione, quàm furoris infania fert̄, de qua superius diximus: uerū eam quæ de modulationibus est, q̄ est cōcentus neruorū, aut uocum in suos modos sine aurium offensione cōsonantium: agit enim de sonis, de interuallis, de sistēmaris genere, de tono, de commutationibus ac modulationibus. Hæc ueteres diuisere in enharmonicā, chromaticā, diatonicā: priorem aut̄ (uidelicet enharmonicam) ob nimis reconditā difficultatem p̄ impossibili eius indagine deseruere: alteram uero ob lasciuie infamiā aspnati sunt atq; abdicarunt: tertiam uero speciem duntaxat (tanquā mundanæ cōpositioni conformem psuasi) admiserunt. Sūt etiam ex ueteribus, q̄ musicos modos ex gentiū uocabulis distinxerunt, ut in Phrygiū, Lydiū, Doriū, quos apud Polymestrem & Saccadam, Argiū genere, fuisse antiquissimos constat, qbus Sappho Lesbīa (ut inquit Aristoxenus) quartum, uidelicet mixolydium, supinstituit, cuius inuentorem alij Tersandrum, alij Pythoclidem tibicinem putāt, Lysias Lāproctem Atheniensem autorem posuit. atq; hos quatuor modos ueterum autoritas celebres notauit, totumq; astructionē encyclopædiā uocauerūt, quasi scientiæ orbē, q̄ musica oēs amplectat̄ disciplinas, sicut ait Plato in primo de legibus, musicam sine uniuersa disciplina tractari nō posse. Inter hos

Musicæ
partes,

DE MUSICA.

**Phrygia
modula-
tio,**

uero quatuor modos, Phrygium, quia distrahit & rapit animum, non p̄bant, sed barbaricum Porphyrio illum uocat, quia ad furorē & pugnas excitandas tantū commodum. Alij idcirco Bacchicum uocant, uti furibūdum, impetuofum, & perturbatum: cuius modulatione, quam anapaſto pede declarāt, Lacedæmonios & Cretēſes ad arma concitatos legimus: eodem Timotheus Alexandrū regem ad arma incitauit, & Taurominitanus iuuenis narrante Boethio, domum in qua ſcorrū latitabar, Phrygio ſono excitus comburere feſtinauit. Lydium etiam Plato reprobat, ut q̄ acutus ſit, & à modestia Dorij recedens, lamentationibus accōmodus: uerū (ut q̄ buſdam placet) etiam ijs, qui natura hilares & iocundi ſunt, congruus. Hinc Lydos hilares & piucundos populos ijs modulationibus delectatos ferūt, quas etiam Tuſci Lydorum progenies choricis ſaltationibus adhibebāt. Dorium aut̄ tāquam grauiorem honeſtiorēq̄ omnibus modis modēſtum, ad grauioreſ animi affectus, & motus corporis aptum, & ad recte ac bene uiuendū utilem, oibus p̄ulerunt: ideo apud Cretenſes, Lacedæmonios, Arcades, in magna ueneratione habitus. Imperator quoque Agamemnon ad bellum Troianum p̄fecturus, Doricū domi reliquit muſicū, q̄ ſpōdeo pede mulierem Clytemneſtram in pudicitia p̄bitareq̄ cōſeruaret: q̄re non prius ab Aegyſtho uicari potuit, quā is muſicū prius ē medio impie ſuſtuliffet. Mixolydiū uero tragœdijs & cōmiſerationib⁹ cōgruū, incitationis & retractiōis efficaciam habere, & mœroris im-

**Doriū mo-
dulationis
genus.**

**Mixolydi-
um modu-
latio,**

DE MUSICA.

perium tenere dicunt. His quatuor modis sunt qui alios superadinuenerunt, ut quos collaterales uocant, uidelicet Hypodorium, Hypolydium, Hypophrygiū, ut sint septem totidem planetis correspondentes, quibus Ptolemæus addit octauum hypermixolydium omnium acutissimum, firmamento attributum. uerū Lucius Apuleius primo Floridorū quinque modos describit, Aeoliū, hyastiū uarium, lydiū querulum, phrygium bellicosum, dorium religiosum. His addunt alij Ionicum iucundum & floridum. A Martiano etiam, iuxta Aristoxeni traditionem, quinque numerant modi principales, & decem collimitij. Et licet hanc artē suauitatē non modicam habere fateantur, communis tamen sententia est, atque ipsa experientia omnibus nota, esse illam uiliū ac infelicis intemperantisque ingenij hominum exercitium, & quod nec incipiendi, nec finiendi rationem teneant, sicut de Archabio tibicine legitur, qui pluris conducendus erat ut desineret, quam conducendus ut caneret. De quibus tam importunis musicis sic ait Horatius: Omnibus hoc uitium est cantoribus, inter amicos Ut nunquam inducant animum cantare rogati: Iniussi, nunquam desistant. Hinc musica ipsa ad precium & stipem semper uagabunda exitit, & lenociniorū clientula, quam nullus unquam professus est uir grauis, modestus, pudicus, fortis: ideoque Græci illos communi uocabulo Liberrī patris artifices, siue (ut Aristoteles) dionysiacos technicas, hoc est, artifices bacchanales appellarunt, quod improbis esse moribus magna ex parte consueuerunt,

Musicae uilitas.

Horatius in sermonibus.

Musica mercenaria.

DE MUSICA.

**Musici pa-
rasiti,**

**Antisthe-
nis de ti-
bicine di-
ctum,**

**Philippi
de musica
apophthe-
gma.**

uitam plurimum traducentes incontinenter, partim etiam cum inopia, quæ quidem uitia & gignit & auget. Persarum ac Medorum reges, musicos inter parasitos & histriones referebant, uidelicet ex opere illorum uoluptatē sibi capientes, ipsos autē actores cōtemptui habentes, atq; Antisthenes ille sapiēs, cum audisset Ismeniam quendā optimum haberi tibicinem, homo nequā est, inq; nō enim si, pbus foret, tibicen esset: nō enim, ut dicit, ars est illa uiri sobrii & pbi, sed ociosi & iocantis. Hanc Scipio Aemilianus & Cato, tanquā à Romanis moribus alienā aspabantur. Hinc Augusto atq; Neroni, pbro datum est, quod Musicam audius sectarentur. Sed Augustus correptus qdem abstinuit, Nero autē pampius insequutus, ob hoc contemptui ludibrioq; habitus est. Philippus rex cum audisset filium quodam loco suauius cecinisse, obiurgatus est: Nonne pudet, inq; ens, quod tā bene scias canere? satis enim est supq; principi uiro canentibus alijs audiendi ocium supesse. Non canit apud Græcos poetas Iuppiter, nec pulsat citharam, docta Pallas detestat tibias. Apud Homerū pulsat citharædus, præbent aures Alcyones & Ulysses. Apud Vergiliū sonat & cantat Iopas, auscultant Dido & Aeneas. Alexandro magno quidam canente Antiogonus pædagogus citharam fregit, abiectiq; inq; ens, ætati tuæ iam regnare cōuenit, non canere. Sed & Aegyptij, teste Diodoro, musicam tanquā uirorum animos effœminantē phibebant adolescentes tuos pdiscere. Et Ephorus, teste Polybio, eam non nisi ad illudendos ac fallen-

DE MUSICA.

dos homines inuēram tradidit. At reuera quid inutilius, quid contemptibilis, quid fugiendum magis istis tibicinibus, cantoribus, ac reliquis generis musicis, qui tot uocibus canentium, precinentium, decinentium, intercinentium, occinentium, & concinentium uniuersarum auium garritus superantes, uenenata quadam dulcedine, uelut sirenes hominum animos lasciuientibus uocibus, gesticulationibus, ac sonis prestigiant atque corrumpunt. Quapropter Ciconum matres atque nurus Orpheum ipsum ad Parcarum usque inuidiam persecutæ sunt, quod modulis suis mares effeminaret. Quod si fabulis quaedam autoritas est, Centum luminibus cinctum caput Argus habebat, quæ omnia tamen unius fistulæ modulo sopita sunt & extincta. Atque tamen hinc plurimum gloriantur musici isti, quasi ipsi supra rhetores habeant mouendorum affectuum imperium: quos insuper eò ipsa euexit insania, ut ipsos etiam cælos canere affirmet, uocibus tamē à nullo unquam mortalium auditis, nisi forte quod musicis istis per suum Euouac, seu per temulentiam uel insomnium innotuerunt. Nullus tamen musicorum interrim de cælo descendit, quocum consonantias omnes nouerit, quique proportionum inductiones omnes inuenerit. At tamen dicunt artem esse consummatissimam, & quæ omnes amplectatur disciplinas, nec sine uniuersa disciplina tractari possit, etiam diuinationis uim illi tribuentes, quæ corporis habitudines, animique affectus & mores hominum per ipsam iudicentur: sed & dicunt artem esse infinitam, nec ullo ingenio exhaustiri posse, sed indices

Mercurius enim Argum fistulæ cætu delinitum occidit.

DE SALTATIONIB. ET CHOREIS

Musica in
templis.

illam pro cuiusq; captu nouos dare modulos. Proptereaq; nō male Anaxilas: Musica p deos, inq; p inde atq; Libya semp quotannis nouam quāpiam feram parit. Hanc Arhanasius ob uanitatem suam interdixit ecclesiis: sed Ambrosius ceremoniarū & pōpæ appetentior, ecclesiis instituit canendi & psallendi usum. Augustinus uero in medio hærens, inde sibi haud non difficile dubiū ortū esse in confessiōibus suis meminit: hodie uero tāta in ecclesiis musicæ licentia est, ut etiam unā cum missæ ipsius canone, obscenæ quæq; cantionculæ interim in organis pares uices habeant, ipsaq; diuina & sacrę orationū preces, conductis magno ære lasciuis musicis, non ad audientiū intelligentiā, nō ad spūs eleuationem: sed ad fornicariam pruriginem, non humanis uocibus, sed beluinis strepitibus cantillant, dum hinniūt discantum pueri, mugiunt aliī tenorem, aliī latrant contrapunctum, aliī boant altum, aliī frendent bassum. faciūtq; ut sonorū plurimum qdem audiatur, uerborum & orationis intelligatur nihil, sed auri- bus pariter & animo iudiciū subtrahitur autoritas,

De saltationibus & choreis.

Caput XVIII.

Saltatiōes
& choreæ.

AD musicam spectat etiā saltationū siue chorearum artificiū, puellis amatoribusq; longe gratissimum, & qd magna cura discunt, & in medias noctes sine satietate p̄trahūt, summaq; diligētia obseruāt, ut & ad lyre tympaniq; ac tibiæ numeros, cōpositis gestibus, moderatisq; incessibus

DE SALTATIONIB. ET CHOREIS.

salter, ac rem oim stultissimā & insania qdam haud
 ab similem prudētissime, ut putant, sciētissimeq; p-
 agāt, quā nisi tibiag; cōcentus tēperaret, & (ut dicit)
 uanitas uanitatē cōmendarer, nullū choreis specta-
 culū ridiculū ac inconditū magis. hęc laxamē petu-
 lantiæ, amica sceleris, incitamen libidinis, hostis pu-
 dicitæ, ac ludus probis oibus indignus: sæpe ibi ma-
 trona, ut ait Petrarcha, diu seruātū decus perdidit,
 sæpe infelix uirguncula ibi didicit qd meli⁹ ignoras-
 set, multaq; ibi fama periit pudorq;. Multæ inde do-
 mum impudicæ, plures ambiguæ rediere, castior au-
 tem nulla: pudicitiam choreis sæpe strata, sempq;
 impulsam oppugnatāq; uidemus: laudarunt cū hęc
 nonnulli Græcorū scriptores, sicut pleraq; alia fœda
 ac pniciosa, ipsaq; saltationum exordia ē summis cę-
 lis, ē stellarum siderumq; lat-ionib⁹, eorumq; gressu
 & regressu, cōplexu ac ordine tanquam harmonica
 quadā cęlestium chorea, unā cū mundi gñatione di-
 uinitus prodijisse dicunt. Alij inuentum esse satyrū,
 Bacchum quoq; hac arte Tyrrenos, Indos & Ly-
 dos bellicosissimos populos deuicisse aiunt. Hinc
 tandē saltatio ipsa in religionē relata est, & à Cory-
 bantis in Phrygia, à Curetis in Creta, ab dea Rheā
 fieri iussa est, & in Delo nulla sacra pagebant cui sal-
 tatio nō fuisset adhibita, nec ullæ unquā celebratæ
 festiuitates & cęremoniæ citra saltationē. Indorum
 quoq; Brachmanni, mane & uespere ad solem con-
 uersi, saltantes illum uenerabant. Apud Aethiopas
 etiam, & Aegyptios, & Thraces, & Scythas, saltatio
 inter sacrorum cęremonias habita est, quip̄e quæ

Chorearū
pericula.

Saltatiōes
unde pro-
manarint

DE SALTATIONIB. ET CHOREIS.

ab Orpheo & Museo optimis saltatoribus constru-
ta fuisset. Erant etiam apud Romanos sacerdotes
Salij, q in honorem Martis saltabant. Lacedæmonij
Græcorum pstantissimi, cum à Castore & Polluce
saltare pdidicissent, omnia saltationibus peragere
soliti sunt. In Thessalia rãto in precio habita est, ut
populi pñdes & antesignani pñatorum nomine
honorarent. Ipse etiam Socrates uir omnium sapi-
entissimus ab oraculo iudicatus, illã iam natu gran-
dior discere non erubuit, quin & summis laudibus
extulit, & inter serias disciplinas numerauit, uisãq;
illi res grauior quã ut de ea recte pñciari possit,
q̃ tota diuina cum mundi generatione nata esset, &
cũ Amore deo uetustissimo in lucem pdierit. Sed
qd mirum sic à Græcis philosophari, q adulteria, q
stupra, qui parricidia, deniq; nullum non facinus in
deos referunt autores. Complures de saltatione li-
bros scripserunt, qui omnia genera eius & species
numerosq; comprehenderunt, earũdemq; nomina
percensuerunt, & cuiusmodi unaquaq; illarum es-
set, à quo autore inuenta: quare de illis plura hic di-
cere supersedeo. Romani ueteres uiri prudentia &
autoritate graues, saltationes omnes repudiarunt,
nec ulla penes eos honesta matrona saltasse laudat.
Hinc Salustius impropere Sempronij, qd cantasset
saltassetq; doctius quã conueniret probat. quin &
Gabinio uiro consulari, atque M. Cælio nimia sal-
tandi pericia probro data est, & M. Cato L. Muræ-
næ, quod in Asia saltasset, pro crimine obiecit, cui
patrocinatus Cicero, id ut recte factum defendere

**Saltações
Romanis
repudiatq;**

DE GLADIATORIA.

nō est ausus, sed constanter factum pernegavit. Ne
mo, inquit, saltat sobrius, ni forte insaniat, neq; in
solitudine, neq; in cōuiuio moderato atq; honesto,
intempestiui cōuiuī, immoderati ioci, turpium de- Saltatio-
nes impu-
ditiæ
fontes &
irritamen-
ta.
liciarum comes est extrema saltatio. Itaq; saltatio-
nem necesse est oīū uitiorū esse postremū, neq; ue-
ro facile dictū q̄ mala hic uisus hauriūt & auditus,
q̄ pariant colloq; & tactus. Saltat in cōditis gestib;
& monstroso pedum strepitu, ad molles puliatiōes,
ad lasciuas cantilenas, ad obscœna carmina, contre-
stantur puellæ & matronæ impudicis manibus &
basīs, meretricijsq; complexibus: & quæ abscondit
natura, uelauit molestia, ipsa lasciuia tunc sæpe nu-
dant, & ludi tegmine obducitur scelus. Exercitium
pfecto non ē cælis exortum, sed à malis dæmoni-
bus excogitatum in iniuriam diuinitatis, qñ popu-
lus Israel erexit sibi uitulum in deserto, cui cum sa-
crificassent, cœperunt edere & bibere, & postea sur-
rexerunt ludere, & cantantes saltabant in chorum.
Hæc de chorearum saltationibus satis.

De gladiatoria.

Caput XIX.

NEq; tñ me p̄terit hoc loci, esse adhuc alia ple-
raq; saltationum genera à priscis scriptori-
bus celebrata, quorum maxima pars hodie
obsoleta est, pars adhuc in usu est, ut saltatio arma-
ta, gladiatoria, chironomia ac militiæ accommoda, Saltatio
gladiato-
ria,
tragicū pfecto artificii, q̄ hoīem innoxium occide-
re ludus est, ac lethale uulnus excepisse paulo cun-

DE HISTRIONICA.

stantius, summa infamia, Execrandum omnibus artificium, cuius stultitiæ iuxta est impietas, & omnia eiusmodi saltationum genera, ut sunt uanitatis & impudentiæ plena, non tam uituperanda sunt, quam execranda, eò quod non aliud doceant quam mirificos quosdam ritus quomodo insanire oporteat.

De histrionica.

Caput XX.

Histrionica
saltatio

Histrionica aut saltatio imitationis & demonstrationis artificium est, res mente conceptas decem gestulatione explicans: tam clare & perspicue mores & affectus omnes representans, ut spectator omnis histrionem quis nihil loquentem, ex plurimis moribus & gestulationibus clare intelligat. Tamen prestat histrionica, ut nullis prius sit opus interpretibus: tam apte enim senem, puerum, mulierem, seruum, ancillam, temulentum, iracundum, omnium personarum differentias & affectus iucunda gestulatione representat, ut etiam longe spectator non audiens fabulam, ex sola histrionis saltatione illius intelligat argumentum. Hinc histriones non parum in precio habitos legimus, constatque referre Macrobio, Ciceronem cum Roscio histrione, qui etiam Syllae dictatori charissimus fuit, contendere solitum, utrum ille sapientius eandem sententiam uariis gestibus efficere, an ipse per eloquentiam copiam sermone diuerso pronunciarer: quod res Roscium induxit, ut librum describeret, in quo eloquentiam compareret cum histrionica. Verum Massiliensium ciuitas, teste Valerio, tantae grauitatis custos extitit, ut nullum aditum histrionibus daret, nec mimis.

Ciceronis
cum Roscio
histrione
certamen.

DE RHETORISMO.

quia eorū argumenta magna ex parte stuprorum
contrinerent actus, ne talia spectandi cōsuetudo, imi
tandi etiam licentiam faceret. Proinde uero exerce
re histrionicam, non solum turpis & scelestā occupa
tio est, sed etiam cōspicere & delectari flagitiosum,
siquidem & lasciuiētis animi oblectatio cadit in cri
men. Nullum deniq; nomen olim fuit infamius, q̃
histrionum, ac legibus ipsis arcebant ab honoribus
quicunq; fabulam saltassent in theatro.

De rhetorismo.

Caput XXI.

ERat & saltatio rhetorica, histrionica nō dissi
milis, sed remissior, quā Socrates, Plato, Cice
ro, Quintilian⁹, ac stoicorū plurimi admodū
utilē ac oratori perq̃ necessariā arbitrati sunt: q̃re
nus ap̃o qdā corporis gestu, uultus & corporis cō
posita adformatiōe cōstat, tū uigore oculorū, pōde
re uultus, accōmodatoq; singulis uerbis ac sentētijs
sono uocis, cū efficaci corporis motu ad ea q̃ expri
munt, sed gesticulariōe tenus. Hęc aut saltatoria si
ue histrionica rhetorica porro apud q̃sq; oratores
randē exulare cœpit, admonēte Tiberiū Augusto,
ut ore, nō digitis loqueret, & iā in totū sublata est,
dūtaxat à scenicis aliqt̃ fraterculis adhuc colit, (q̃uis
olim ab ecclesia histriones etiā sacro cōmuniōis sa
cramēto illis denegato depulsi essent) q̃s hodie ali
q̃s uidemus mira uocū cōtentione, uultu multifor
mi, oculo uago & perulāi, iactatis brachijs, saltan
tibus pedibus, lasciuiētibus lūbis, ac uarijs motibus,

Saltatio
rhetorica

Histriones
iecti olī
ecclesia,

DE GEOMETRIA.

inuerſionibus, circunductionibus, reſupinatiōibus, ſaltibus, geſticulante toto corpore, animi uidelicet mobilitate ipſum ſecum uolunte, populares cōciōnes ad plebem à ſuggeſto proclamare: memores fortaſſis Demotheſis ſentētię, qui (ut eſt apud Valerium) interrogatus, quidnam eſſet in dicendo effi-
caciſſimum, reſpondit, hypocriſis: iterum deinde & tertio interrogatus, idem dixit, ac pene rotam dicē-
di uim huic deberi, ſed ne à mathēſi longius progre-
diamur, ad geometriam nunc properemus.

De geometria.

Caput XXII.

Geome-
tria,

I Pſa geometria, quam Philo Iudeus principem et matrem oīm diſciplinæ appellat, hanc p̄ ceteris diſciplinis laudē habet, q̄ cū inter oīm ferme diſciplinæ ſectas magna & innumera ſunt certamina, geometræ oēs undiq; ſibi cōſonāt: nec aliqua un-
q̄ de illa inter ipſos eſt cōtentio, niſi q̄ de punctis, de lineis, de ſuperficieb⁹ adhuc diſputāt, ſint ne hæc diuiſibilia an indiuiſibilia, cæteræ nō diſcrepāt ab in-
uicem, nec doctrina, nec traditione: ſed quiſq; alteræ nouis uel ſubtilioribus inuentis, & q̄ nunq̄ q̄ſquam excogitauit, nitit̄ ſuperare. Nullus tñ geometra ad-
huc circuli ueram q̄draturā inuenit, nec coſtę æqua-
lem lineam dedit, licet Archimedes Syracuſan⁹ hæc ſe quōdam inueniſſe putabat, & multi poſteri uſq; in hæc tempora idipſum, ſed fruſtra quodammodo conati ſunt, licet proxima dixiſſe uideantur. Ea tñ eſt eorum ambitio, ut priorū traditionibus nunq̄ ac

DE GEOMETRIA.

quiescāt, sed in talibus amplius aliquid q̄ magistrī eorum inuenire putantes, seiplos in tantā insaniam agunt, quam uniuersæ terrę elleborū, nō sufficiat expurgare. Ab ipsa aut geometria ultra hoc qđ linea- Geometria frustra.
menta, formas, interualla, magnitudines, corpora, dimēisiones, atq; pondera rimat, depēdent q̄cunq; organica ingeniosa opificia, artificiosaq; instrumenta, māganaria, machanopacerica, poliorcerica, tam bellorum q̄ architecturæ, cæterorumq; usibus accōmoda, ut arietes, testudines, cuniculi, catapultę, scorpiones, exostræ, sambucæ, scalæ, tolleones, tūres ambulatoriæ, heliopoies, triremes, pontes, molæ: Itē bigæ, trigæ, quadrigæ, trocleæ, clicleoclæ, rotæ, uectes, & q̄buscūq; immania pōdera ui minima trahunt, aut attollunt. Præterea quæcunq; aut pondere, aut aqua, aut spiritu, aut neruis & funiculis constant, sicut horologia quæ pondere gradiuntur, & quæ uentorū impulsu resonant organa, etiā q̄cunq; hydraulica & spiristica instrumenta, & quę ex his etiam non nisi ad uoluptatem admirationemq; fabricata sunt, ut pilæ sponte saltantes, lucernæ suas sibi producentes stupas, & oscula seu cucurbitæ sponte ignē sufflātes, & quale Politian⁹ narrat animal, qđ dum secatur in mensa, bibit interim uiuentisq; representat motus atq; uoces. Cuiusmodi forte artificio narrat Mercurius Aegyptios deorū confinxisse simulacra, ut articulatam pmerent uocē, atq; pgrederentur. Ille etiam Architas Tarentinus ligneam columbam sic geometricis rationibus cōstruxit, ut surgeret in altū, & uolitarer, iam uero & Archime

DE OPTICA VEL PERSPECT.

des primus æneum cælum tanto artis opificio fabri-
casse legitur, ut inibi planetarum omnium motus pla-
nissime deprehēderent, simulq; singularum cælestium
sphærarum uertigines, cuiusmodi etiam proximis
his diebus fabricatū uidimus. Ex hac arte simul p-
deunt tormentorum uaria genera, & bombardæ,
cæteraq; instrumenta igniuoma, de quibus ego nu-
per sub titulo pyrographiæ specialem librum com-
posui, cuius nunc tandem pœnitet, cum nihil nisi p-
niciosissimum magisterium doceat. Deniq; quicqd
artificij est in pictura, in cosmimetria, in agricultu-
ra, in arte bellica, in fusoria, in plastica, in statuaria,
in fabili, in architectura, in metallica, totū hoc uel
potissimum à geometria est.

De optica uel perspectiua.

Caput XXIII.

Optica,

A Geometria itaq; p̄xima est optica, quam
uocant p̄spectiuam: deinde cosmimetria at-
que architectura. Perspectiua aut̄ siue opti-
ca hæc triplicem uidendi rationem, directam, re-
flexam, refractamq; pertractat: quid lux, quid um-
bræ, quid interualla, edocet: causasq; uisibilium, quæ
per interualla falsa uident̄, deprehendit: radiorumq;
proiectiōes inquirir, per unum seu plura perspicua
super diuersas corporum figuras: tum umbrarum
& lucis figurationes, atq; quæ rebus, quæ usui, quæ
medio accidunt: atq; quomodo res & uisio, ex mediij
diuersitate, uario modo afficiantur commonstrat,

DE OPTICA VEL PERSPECT.

De ratione autem uidendi, uariæ & dissonæ opiniones sunt. nam Plato secundum conclaritatem uisum fieri arbitratur, uidelicet ea quæ ex oculis est luce defluente ad unum extrinsecum aerem, ea quæ à corporibus est luce obuiam relata: ea uero quæ circa aerem medium est facile effusibili, uertibilique coextensa igniformi uisus uirtuti. Galenus concorder sentit cum Platone: uerum Hipparchus ait, radios ab oculis extensos usque ad corpora ea, quasi palpiratione quadam ragentes, susceptionem eorum ad uisum reddere. Epicurei autem simulacra eorum quæ apparer, sese oculis ingerere affirmant. Aristoteles autem simulacra non quidem corporeo, sed secundum qualitatem per alterationem aeris, quæ in circuitu est, à uisibilibus usque ad uisum deuenire censet. Porphyrius uero neque radios, neque simulacra, neque aliud quicquam uidendi causam ait, sed animam ipsam seipsam cognoscentem uisibilem, & quæ una est omnium, seipsam in omnibus quæ sunt cognoscere. Verum geometræ & optici Hipparcho quodammodo accedentes, conos quosdam ex coincidentia radiorum factos subscribunt, quæ per oculos emittunt, unde multa simul uisibilia comprehendere uisum, sed illa certissime, ubi cuncti radij coinciderint: sed em Alchindus de aspectibus omnino docet aliud. uerum Augustino uidetur animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod à sapientiæ studiosis necdum sit puestigatū. Hęc itaque scientia ad deprehendendum cælestium corporum

Varia pñ
lopho
rum opi
niones de
ratione ui
dendi,

DE PICTURA.

uarietatem, distantiam, magnitudinē, motū, eorūq;
reflexiones & refractiones permultū conducit: ar-
chitecturæ etiam in metiēdis ædificijs inseruit. Pro-
xime tñ pingendi artificio atq; speculatorum fabri-
cæ plurimū confert ornamentis, ut sine ipsa hæc artes
pfici non possint. Monstrat em̃ qua ratiōe, nec ab-
numera, nec deformia fingamus in imaginibus, q̃
cernuntur interuallorum & altitudinum causa,

De pictura.

Caput XXIII.

Pictura,

Pictura itaq; ars monstrosa, sed imitatione rerū
naturalium accuratissima, lineamētōrū descri-
ptiōe & colorū debita appositione cōstans: hæc
olim tanto in precio fuit, ut primum gradum libe-
ralium artium obtineret. Ipsa uero non minus libe-
ra est, atq; poesis, sicut bene cecinit Flaccus,
pictoribus atq; poetis,

Quælibet audendi semper fuit æquæ potestas.

Pictorē &
poetam af-
finitas,

Pictores
optici,

Dicit enim pictura nō aliud quā poesis tacens,
poesis uero pictura loquens: tñ sunt sibi inuicē affi-
nes. Nā sicut poetæ, sic pictores historias & fabulas
fingūt, omniumq; rerū imagines, lumē, splendorem,
umbras, eminentias, depreSSIONES exprimunt. Illud
p̃terea ex ipsa optica habet pictura, ut uisum decipi
at, ac in una imagine uariato situ, plures species in-
tuentiū oculis obfundat: & q̃ statuaria pertingere
nō potest ipsa peruenit: pingit ignē, radios, lumen,
tonitrua, fulmina, fulgura, occasum, auroram, crepu-
sculum, nebulas, hominisq; affectus, sensus animi, ac

DE STATVARIA ET PLAST.

penè uocem ipsam exprimit: & mentiris dimēfioni
 bus, commensurationibus, quæ non sunt, tanquam
 ea quæ sunt, aut quæ non ita sunt, ita tamē uideri fa- Zeus &
Parrhasi
certamen
 cit. Quemadmodum de Zeusi & Parrhasio pictori
 bus narrant historici: qui cum de artis prærogatiua
 uenissent in certamen, & prior detulisset uuas pictas
 tanta similitudine ut aues aduolarēt: alter detulit pi-
 ctum uelum, sic ueritatem mentiēs, ut ille auium iu-
 dicio tumēs postularer, deducto uelo ostēdi pictu-
 ram: tādē agnito errore, coactus est illi palmam
 deferre, quū ipse aues fefellisset, Parrhasius uero ar-
 tificē. Et narrat Plinius in ludis Claudij fuisse pictu-
 ræ admiratiōem, cum ad tegularum similitudinem
 corui decepti imagine aduolarunt. Iam uero & ce-
 lebri triumphatu, narrante Plinio, expimento com-
 pertum est, auium cantus depicto dracone cohibi-
 tos. Habet insuper hoc pictura, ut in omnibus suis
 operibus plus sēp intelligatur, dijudicetur, quā
 conspiciatur: sicuti diligentissime hæc scrutatus est
 Plutarchus in suis Iconib⁹, cumq; ars summa sit, in-
 genium tamen ultra artem est.

De statuaria & plastica,

Caput XXV.

Plcturam comitat statuaria & plastica, fusoria
 & crypica, importuni ingenij artificia, quæ Statuaria
 tñ etiam sub architectura comprehendi pos-
 sunt. Statuaria ex lapide, ligno, ebore, res idola fa-
 bricat: eademq; ex gleba fingit plastes. Ars aut fusoria
 hæc in pplaste, ex ære alijsq; metallis exprimit.

DE STATVARIA ET PLAST.

Cripticus uero lapidibus & gemmis insculpsit. Scripsit de istis è recentioribus Pomponius Gauricus, uerq; omnes hæc artes pariter cum pictura ad ostentationē & libidinem supstitiōemq; à malis puto demonibus reptæ sunt, cuius artifices fuerunt, qui primi iuxta uerba Pauli, commutauerunt gloriam incorruptibilis dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & serpentum: qui contra diuinum præceptum uetās idolum sculptile & similitudinem, tam eorū quæ in cælo sursum, quàm quæ in terra deorsum, fieri, odiosissimam deo idololatriam introduxerūt, de quibus ait Sapiens: Idolum ipsum maledictum est, & qui fecit illud, & quod factum est, tormēta patient. Vanitas enim hominum, ut ait idem, inuenit artes istas in tentationem animæ hominum, & in decipulam inspicierium: & adinuentio illarū, corruptio uitæ est. Nihilominus tamen nos Christiani præ cæteris gentibus sic desipimus, in hanc uitæ & morum corruptelam, ubiq; in atrijs, in domibus, in cubiculis tenere non pudeat, quo lasciuis imaginibus nostræ matronæ filiæq; ad lasciuiam inuitent: quin etiam hæc in templa, in sacella, in aras dei, magnis uenerationibus traducimus, nō absq; idololatriæ piculo: sed hoc latius in religione disputabimus. Verum inesse picturis atq; statuis non contemnēdam autoritatem ego olim in Italia didici: nam cum fratres Augustiniani cum canonicis regularib; corā Romano pontifice de beati Augustini habitu, uidelicet nigrā ne ille stolam sup alba tunica, aut candidam super ni-

Roma. 1.

Deuter. 5.

Sapien. 14.

Idololatriæ periculum in statuis.

DE STATVARIA ET PLAS.

gra induisset, pertinaciter litigarent, atq; ex scripturis quod ad hanc litem dirimendā faceret, nihil compertum haberetur, visum fuit Romanis iudicibus rem omnem ad pictores & statuarios relegare, ut quod illi ex uetustis picturis atq; statuīs adsererent, sententiæ haberet uigorem. Hoc exemplo confirmatus ego, cum aliquando indefatigata diligentia monachalis cucullæ originem inuestigare, nec quæquam inde ex scripturis inuenire potuissem, tandem ad pictores me contuli, atq; in istis fratrum processuīs atq; porticibus, ubi utriusque testamenti historiarum, ut plurimum depictæ cernuntur, rem perquisiui: cumq; in toto uetere testamento nullum ex patriarchis, neq; ex sacerdotibus, neq; ex prophetis, neq; ex leuitis, neq; Heliam ipsum, quem licet Carmelitæ sibi faciunt patronum, inuenissem cucullatū: nouum testamentum adgressus, inueni illic Zachariam, Simeonem, Iohannem Baptistam, Ioseph, Christum, apostolos, discipulos, scribas, pharisæos, pontifices, Annam, Caypham, Herodem, Pilatum, & plerosq; alios, nullam uspiam conspexi cucullam: rursusq; ab initio omnia & singula diligenter examinans, mox in ipso frōte historię sese offert cucullatus diabolus, ille uidelicet, q; erat Christum tentās in deserto. Gauius sum plurimum reperisse me in picturis, quod hactenus nequiui in literis, diabolum scilicet fuisse primum cucullæ autorē, à quo deinceps puto ceteri monachi & fratres hanc sub diuersis coloribus mutuarunt, aut forte uelut hæreditario iure sibi relictam acceperunt.

De Specularia.

Caput XXVI.

Optica,

SEd nunc ad opticam reuertamur, quæ etiam speculorũ artificio plurimo est adiuuamento, omnium illorum affectiones & imposturas indicans, quorum experimenta parent in uarijs speculorum generibus, ut sunt caua, cõuexa, plana, columnaria, pyramidalia, turbinalia, gibbosa, orbicularia, angularia, inuersa, euersa, regularia, irregularia, solida, p-

Specula di
uersa.

spicua. Sic legimus, narrante id Cælio in antiquis lectionibus, Augusti temporibus Hostium uirum quendam, sed obscenitatis facile principem, fecisse eius notæ specula, quæ imagines longe maiores redderent, ut digitus brachij mensuram & longitudine & crassitudine excederet. Fit quoque speculum, in quo quis alterius uideret imaginem, non suam. Et aliud quod in certo loco positum, nihil imagnet: aliorum uero translaturum, facit imagines. Item quod inuersas reddat imagines, & quod unius rei plures reddat imagines. Et aliud quod contra aliorum speculorum morem dextrum reddit dextro, & sinistram sinistro. Et sunt specula comburentia anterius & posterius, atque aliud quod susceptam imaginem non intra se representat, sed remotius extra se in aëra reijcit, ibi tanquam aëreum simulacrum apparere facit, ignemque collectis in se solis radijs per remota spatia in quodcumque combustibile potenter incutit, & eiusmodi plura, qualia uidimus aliquando, & fabricare nouimus. Habent etiam p-

DE COSMIMETRIA.

gnam apparere faciant paruum: & cōtrā quæ minima sunt, apparere magna: & quæ remota sunt, p̄pinqua: aut quæ p̄pinqua sunt, uideant̄ remota: quæ infra pedes sunt, sursum: & quæ suprà nos sunt, hæc infima, aliōve situ sese conspectui nostro offerant. Sūt & p̄ quæ una res uidet̄ plures, & alia quæ res ipsas diuersis colorib⁹, ut in iride, aut sub diuersis dissimilibusq; figuris decepto uisu repræsentant, & ijs similia. Et noui ego fabricare specula, in quibus lucēte sole, omnia quæcunque illius radijs illustrantur per remotissima spatia, puto trium aut quinque miliarium, plenissime conspiciuntur. Est & illud in planis speculis mirandum, ut quanto minora sunt pro eorū modulo, rem repræsentent: seipsa minorem: quantumcunque autem maxima, nunquam tamen rem ipsam seipsa reddent maiorem: quod considerans Augustinus ad Nebridium scribens, aliquid occultum illic latere putat, atq; tandem hæc omnia uana & supuacua sunt, nec nisi ad ostentationem & ociosam delectationem adinuenta. Scripserunt de speculis cum Græci, tum Latini per plures, præstat autem omnibus unus Vitellius.

De Cosmimetria.

Caput XXVII.

DEinceps nūc cosmimetriam paucis discutiamus, atq; hæc in cosmographiā & geographiam diuidit̄, utraq; orbē mensurat atq; distinguunt, sed prior iuxta cælestiū rationē ex illorū distinctionē, terrarū & locorum illis subiectarum situs,

Cosmimetria.

DE COSMIMETRIA.

per graduum & minutorum mensuras commen-
 rat, rationesq; climatum, dierumq; & noctiu discrimi-
 mina, uentorum cardines, siderum uarios exortus, po-
 lorum eleuationes, parallelas, & meridianos, gno-
 monum umbras & quæ ad hæc reliqua sunt, ad sin-
 gula loca mathematicis rationibus edocet. Altera
 uero nulla adhibita cælestium ratione, orbem p sta-
 dia & miliaria mensurat, ac p montes, syluas, lacus,
 flumina, maria & litora distinguit, gentesq; ac po-
 pulos, regna, puincias, ciuitates, portus, & quæ inter
 cætera memorabilia sunt, commonstrat.

Ac patrios omnes cultus habitusq; locorum,

Et quid quæq; ferat regio, & quid ferre recuset.

Explicat. Ac imitatione quadam picturæ, iuxta geo-
 metriæ & pspæctiuæ ratiões, orbem omnem in glo-
 bo uel plana tabula effingit,

Pingens in paruo totum uolumine mundum.

Sub ijs gñibus quidam chorographiam numerant,
 qua partialia quædã loca seorsum explorãdo, pfe-
 ctiore insup & quasi consummata effigie depingit.

Ornaru uario partes distincta per omnes,

Vitibus & syluis pratorum, fontibus, agris,

Aequora quæq; rigant humentia flumina, corpus

Inq; humiles premitur ualles, ubi surgit in altum,

Verticibus celsis tollens ad sidera montes.

**Geogra-
 phorū dis-
 tinctiones.**

Hæc omnia, & quæ antea diximus, ipsa nobis cosmí-
 metria pollicet. Sed qui nos illam docturi sunt au-
 tores, inter se tantum non una discordia pugnat de
 limitibus, lōgitudinibus, latitudinibus, magnitudi-
 nibus, mensuris, distantijs, climatibus, eorundem hæ

DE COSMIMETRIA.

bitudinibus admodum à se inuicem discrepantes.
 Quæ aliter Eratosthenes, aliter Strabo, aliter Mari
 nus, aliter Ptolemæus, aliter Dionysius, aliter Iunio Terre um
bilicus,
 res distinxere. Nec de terræ umbilico inter eos con
 uenit, quem Ptolemæus sub æquinoctiali circulo
 collocat, Strabo Parnasum Græciæ montem credi
 dit, cui assentiunt Plutarchus & Lactantius gram
 maticus, purantes illum cataclysmi tempore, aqua
 rum cæliq; fuisse discrimen. Quemadmodum de
 hoc canit Lucanus:

Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen
 Emicuit, pontoq; fuit discrimen in astris.

Quod si hæc ratio ad reuincendum satis est, erit
 umbilicus terræ non in Parnaso Græciæ, sed in Gor
 dico Armeniæ monte: qui teste Beroso, primus à di
 luuio emicās, Noë arcam excepit. Alij alia adferūt,
 & quomodo aquilæ uolatu medium terræ inuen
 tum sit. Sunt etiam & theologi, qui falcem suam in
 hanc messem mittentes, Hierosolymam mediū ter
 ræ esse uolunt, quia scriptum sit p pphetam: Deus
 opatus est salutem in medio terræ. Accedūt ad hanc
 censuram Lucretius, Lactantius, & Augustinus, qui
 angipodas tam constanter negarunt. Atq; illi insup
 qui extra Europam, Asiam, Aphricā, alium habita
 bilem orbem inficiarunt: quæ tamen Hispanorū Lū
 sitanorumq; navigationibus, posteris nobis secus
 compta sunt, qui etiā totā sub zodiaco zonam con
 tra poetarū nugas ac Aristotelis falsam opinionem,
 habitatam monstrarunt. Alios præterea geogra
 phorū plerosq; errores, supius inter hystoricos reci

DE ARCHITECTURA.

tauimus. Verum hæc ars, dum terram immensam, et
inscrutabilia maria, insularumq; & regionum omni
um situs, limites & insignia, ac innumerabilium pa
riter gentium ignotas origines, ritus, mores, discrimi
na nos docere conat, nullum alium fructum inde p
cipimus, nisi qd aliena auidius scrutamur, nos ipsos
discimus ignorare. Et ut ait Augustinus in confessi
onibus, Eunt homines admirari alta montium & in
gentes fluctus maris, & latissimos lapsus fluminum
& oceanum ambitum, & gyros siderum, & relinquunt
seipos. Plinius quoq; insaniam esse dicit metiri ter
ram, quã dũ metimur, sapissime mensurã egredimur.

De Architectura.

Caput XXVIII.

Archite
ctura.

Architectura autem non dubium, quin per
multum commodi ornatusq; adferat, & pu
blicis & priuaris ædificijs: hæc parietes & te
cta, pistrinas & uehicular, pōtes & naues, phana, tem
pla, delubra, mœnia, turres, & omnis generis machi
nas (qbus res hominum tam publicæ quàm priua
tæ rueni ornantq;) nobis largit, disciplina alioqui p
necessaria & honesta, si non admodum fascinaret
mortalium animos, ut nemo fermè reperiatur (modo
facultates non desint) qui non totus cupiat etiã be
ne constructis semper aliquid ædificare. Quo insa
tiabili gðificãdi studio desiderioq; effectũ est, ut hui
us rei nullus statutus sit modus neq; finis, hinc ab
scissæ rupes, completæ ualles, acti in planum mōtes,
pfossa saxa, & ad aperta mari promontoria, excava-

Aedifican
di morb^o.

DE ARCHITECTURA.

ra terræ uiscera, deducta flumina, iuncta maribus maria, exhausti lacus, exiccata paludes, coercita æquora, scrutataq; maris profunda, factæ novæ insulæ, rursusq; aliæ restituta continent. Quæ omnia & his plura quum cum natura ipsa pugnent, sæpe tamen non modicam uniuerso orbi commoditatem attulerunt. Sed comparemus his quæ nullo prorsus alio mortalibus sunt usui, quàm quòd ad mirandum spectandumq; & (ut ait Plinius) ad ociosam & stultam pecuniæ ostentationem, ingentibus sumptibus constructa sunt: cuiusmodi sunt Aegyptiorum, Grecorum, Hetruscorum, Babyloniorum, ac cæterorum aliquot gentium superstitiosa operum miracula, labyrinthi, pyramides, obelisci, colossi, mausolæi: Rapsinatis, Sesostris, & Amasis monstrosa statua: atque sphynx illa miranda, in qua rex Amasis conditus putatur. Erat enim (ut ait Plinius) à saxo naturali elaborata, & rubrico: capitis monstri ambitus per frontem, centum & duos pedes colligit: longitudo centum quadragintatres. Sed & sunt his maiora, opus Memnonis atque Semiramidis, in Bagisiano Mediæ monte, uasta stadiorum septem & decem effigies. Quæ tamen longæ superasset, quicumque ille architectus fuit, siue Stesicrates, ut refert Plutarchus: siue Dinocrates, ut refert Vitruuius, qui ex Athos monte Alexandri effigiem facturum se pollicebatur, in cuius manu ciuitas assideret, decem millium hominum capax. Adnumeremus istis Babylonicam speculam, cuius basis (teste Herodoto) quaque uersus stadium adimpleuit: atque tur-

DE ARCHITECTURA.

rim illam, quæ in profundo mari vitreis cancribus superextructa memoratur. Accedant etiam Gordianæ ardes, & arcus triumphales, & decorum templa: & præcipue illud Dianæ Ephesiæ, per annos ducentos à tota Asia fabricatum: & quod in Aegypto ad Latonæ templum constructum uno lapide sacellum, latum fronte cubitos quadraginta, id ipsumq; uno etiam lapide contextum: ac Assyrii regis Nabuchodonosor statua ex auro, sexaginta cubitorum magnitudine, quam non adorasse capitale fuit. atq; alia cubitorum quatuor, ex ingenti opasio Aegyptiæ reginæ facta. Huc spectant & nostris diuis templa superbissimis fastigijs extructa, & in miram altitudinem congesta ingenti saxorum mole, erecta campanilia, multis admodum sacris pecunijs & elemosynis profusis, quibus multi pauperes CHRISTI uera dei templa & imagines, interea fame, siti, algore, ægritudine, egestateq; periclitantia, rectius ædificari & sustentari potuissent, deberentq;. Cæterum uero quantam pñiciem hæc ars sapissime adferat hominibus, ipsæ hostiles arces bellorumq; machinæ, cataphrattæ, scorpiones, balistæ, cæteraq; subuertendæ mortalium uitæ instrumenta, deuictiq; horum ingenio populi testes sunt. Neque id in terra modo, cum etiam naues, castrorum ac artium instar, fabricare docuerit: quibus piculosa maria, non tam nauigamus, quàm habitamus: & cum natura sua mille piculis nobis infesta sunt, his nauigjs reddimus infestiora, in illis non secus ac in solida terra latrocinantes, bellâque gerentes. Scripse-

DE METALLARIA.

sunt de architectura primus Agatarchus Atheniensis, postea Democritus & Anaxagoras, deinde Silenus, Archimenes, Aristoteles, Theophrastus, Cato, Varro, Plinius: demum Vitruuius, Nigrigentus: ex recentioribus autem Leo Baptista, frater Lucas, Albertus Durrerius.

De metallaria.

Caput XXIX.

Architecturæ quoque subest ars metallica, ars reuera non modici ingenij. Primum siquidem ex telluris montiumque superficie, quæ quoquo loco uenæ intus sitæ sunt, quæ illarum extensiones, exitus, fibræ, cognoscere docet: & quo modo excauatis terræ uisceribus, montium moles substruendæ sunt: de quibus scripsit apud ueteres Strabo Lampiscenus librum, quem de machinis metallicis intitulauit. Porro quemadmodum ex erutis minerarum lapidibus, ignis liquamine pura metalla excoquant, eaq; si mixta sint, à se inuicem discernant, aut nulli, aut paucissimi hætenus integre tradiderunt: forte quod ars hæc, ueluti mechanica & seruilis, à doctis quibusq; & liberis ingenijs despecta sit. Veni quum ego ante aliquot annos à Casarea maiestate aliquot mineris præfectus essem, omnia quantum potui indagat, cœpi de illis specialem librum scribere, quæ adhuc usq; in manibus habeo, continuo p̄ maiori rerum notitia adaugens, & corrigens, spe trans me, quod rum ad metallorum inuentionem, tum cognitionem, tum uenarum examinationem & cōflati

Metallaria,

Agrippæ
liber de
metallaria,

f ij

DE METALLARIA.

**Auaritia
mortalium.**

onem, montiumq; substructiōem, & tractoriarum
machinarū, cæteraq; artificia hæcenus incognita p
tineat, nihil omitturū. Hac arte oēs humanę cōstant
opes, quarū auaritiæ tanta mortales libido inuasit,
ut uiui ad inferos usq; penetrēt, & magna naturę ru
ina in sedibus manū q̄rant diuitias, ut canit Ouidi⁹:
Itum est in uiscera terræ,

Quasq; recondiderat, stygijsq; admouerat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Iamq; nocens ferrum, ferroq; nocentius aurum

Prodierat, cuius dira cupidine tandem

Omne nefas, fugere pudor, uerumq; fidesq;

In quorum subiere locum fraudesq; doliq;

Insidiæq; & uis, & amor sceleratus habendi.

Et alius poeta inquit:

Auro pulsa fides, auro uenalia iura.

**Inuentio
metallarię**

Pessimum igit uitæ scelus inuenit, quicumq; pri
mus aurifodinas, cæterasq; metallorū uenas repper
it: & (ut ait Plinius) tanto nocentiores fecerunt illi
terras, ut non minus temerarij sint, quàm q̄ p̄fun
do maris petunt margaritas. Inuentum autem mul
tis quidem, sed dissonantibus historiographis attri
buit. Præcipui uero plumbum in insulis, quæ Cassi
terides dicunt, contra Celtiberiam sitis, primo inuen
tum tradunt: æs autem in Cyp̄o, ferrum in Creta,
sed aurum & argentum apud Pangæum Thraciæ
montem: demum orbem omnem inferūt. Soli Scy
thæ (ut refert Solinus) usum auri & argenti damna
runt in æternum, sese à publica auaritia abdicantes.
De auri sup̄fluitate, apud Romanos olim ueteri in-

DE ASTRONOMIA.

terdicto cautum erat, eratq; lex censoria uictinialiarum aurifodinæ, qua (ut ait Plinius) in Vercellensi agro cauebatur, ne plus quinque hominum publicani haberent. Atq; utinam homines eo studio ferrentur in cælum, quo scrutantur terræ uiscera, sola diuitiarum uena pellekti, quæ beatum hominem adeo facere non possunt, ut multos admodum, idq; nō raro, pœniteat insumptæ operæ.

De Astronomia.

Caput XXX.

SVpremo iam loco sese offert astrologia, quæ Astrologia, & astronomia, tota prorsus fallax, poetarūq; fabulamētis multo nugacior: cuius magistri audaces, pfecto hoīes, & pdigiorū autores, impia curiositate, p eorū libito, supra humanā sortē (tanq̃ Basilides hæretici abraxas) fabricant orbes cælorū, fide rum mensuras, motus, figuras, imagines, numeros, cōcentusq; tanq̃ nuper ē cælis delapsi, ac in illis aliquandiu uersati, depingūt: quibus omnia stare ac fieri atq; sciri posse arbitrant, de ijs ipsis tamen admodum inter se dissidentes, contrarij, & adhuc pugnant, ut cum Plinio dicere non dubitē, huius artis inconsistentiā palam arguere, ipsam esse nullam: cum de eius etiā principijs aliter sentiāt Indi, aliter Chaldaeī, aliter Aegyptij, aliter Mauri, aliter Iudæi, aliter Arabes, aliter Græci, aliter Latini, aliter antiq̃, aliter recētiores. Nam de numero sphærarum tractantes, Plato, Proclus, Aristoteles, Auerrois, ac omnes ferme ante Alphonsum astrologi, præter paucos, octo dūtaxat sphæras numerarūt. Hermeten tñ & aliq̃

Dissensio
de sphæra
rū numero.

DE ASTRONOMIA.

Babylonios, dicunt Auerrois & Rab. Isaac, nouum orbem posuisse: cui opinioni adheret Azarcheles Maurus, atq; Tebith, & idem doctus Rabi Isaac, & Alpetragus: quibus adstipulat Albertus Tentonicus, suo aucto nescio quo facinore magnus, & omnes qui motum accessus & recessus pbauerunt. Iuniores autē astrologi nunc decem orbcs censent, quos ipse Albertus etiam Ptolemaum tenuisse purat. Auerrois quoque nouem illum censere arbitrans, cum tamen re uera non plures octo adfirmet Ptolemaus. Sed & Alphonsus secutus aliquā iudicium Rabi Isaac, cognomento Bazam, nouem sphaeras tenuit: sed post quatuor annos ab editione tabularum suarū, adherens sententijs Albulhassen Mauri, atq; Albategni, sese reuocauit ad octo. Ipse etiā Rabi Abraam Auenazre, & Rabi Leui, ac Rabi Abraham Zacurus, nullum orbem mobilem supra octauum esse autumant. Sed & de motu octauī orbis, ac stellarum fixarum admodū inter se uariant. Chaldaei enim atq; Aegyptij illum unica duntaxat latitudine ferri adfirmant, quibus assentiunt Alpetragus, & ex recentioribus Alexander Aquilinus, ceteri autem astronomi ab Hipparcho ad nostra usque tempora, illum pluribus moribus circūagi dicunt. Iudaei Talmudistae illi duplicem motum assignant. Azarcheles atq; Tebith, & Iohānes de monte regio motū trepidatiōis, quē dicūt accessus & recessus, super paruis circulis circa capita Arietis & Librę illi adscripserūt, sed in hoc à seinuicem differētes, q̄ Azarcheles ait, caput mobile à fixo, nō plus decē partib⁹

**Extrou
er de mo
tu octauī
orbis.**

DE ASTRONOMIA.

distare posse: Tebith autem, non plus partibus quatuor, cum decem & nouem ferme minutijs: Iohannes de regio mōte, nō plus partibus octo. atq; idcirco stellas fixas non semper ad eandem mundi partem uergi, sed quandoq; reuerti, unde cōpūnt, arbitrant: sed Ptolemæus, Albategni, Rabi Leui, Auenazre, Zacutus: & inter recentiores Paulus Florentinus, & Augustinus Riccius, mihi in Italia summa familiaritate deuinctus, stellas iuxta signorū successiones, semp & continuo moueri affirmant. Recentiores autem astronomi triplicem octauæ sphæræ motum attribuunt, unum p̄prium, quem trepidatiōis diximus, q̄ in septem millibus annis semel completur: alter, quem gyrationis dicunt, à nona sphæra, cuius circumuolutio non minus, q̄ quadraginta nouem millibus annis finiat: tertium à decimo orbe, quem uocant motum primi mobilis, siue motum raptus, siue diurnum, qui intra diem naturalem ad principium suum quotidie reuertitur. Præterea qui duplicem motum octauæ sphæræ attribuerunt, non omnes inter se conueniunt: nam recētiōres ferme omnes, & q̄ trepidationis motum admittunt, eam à supiori sphæra rapi argumētant, sed Albategni, Albuhasen, Alfagranus, Auerrois, Rabi Leui, Abraam Zacutus, Augustinus Riccius, motum diurnum, quem aliq̄ motum raptus putant, arbitrantur non esse alicuius sphæræ proprium, sed à toto fieri cælo. Ipse etiam Auerrois ait, Ptolemæum in quodam libro suo (quem narrationem inscripsit) negare motum gyrationis, & Rabi Leui ait, illum cum

Contro-
uersia de
duplici
motu octa-
uæ sphæræ.

f iij

DE ASTRONOMIA.

Dissensio de mensura motus octauis stellarum fixarum, Auetroe sensisse motum diurnum fieri à toto cælo. Rursus nunc de mensura motus octauis orbis, & stellarum fixarum non magis conueniunt. Nam Prolemaus arbitrat stellas fixas moueri in centum annis uno gradu. Albategni hoc fieri contendit in sexaginta sex annis Aegyptijs, cui assentiunt Rab. Levi, Rab. Zacutus, & Alphonsus in correctione tabularum suarum. Azarcheles Maurus ait, in septuaginta quatuor annis uno gradu moueri, Hipparchus in septuaginta & octo: Hebræorum plures, ut Rabi Iosue, Rabi Moyses, Maymonus, Rab. Auenayra, & post illos Haly Benrodan, in septuaginta annis: Iohannes de Monte Regio in octoginta: Augustinus Ritius medium tenet, inter opinionēs Albategni & Hebræorum, sentiēs stellas fixas unam cæli partem, non citius quàm sexaginta sex, nec tardius quàm septuaginta annis moueri: sed & Rab. Abraam Zacuti (ut narrat Ritius) testatur ex Indorum traditione, esse adhuc in cælo duas stellas sibi diametraliter oppositas, quæ cursum suum contra signorum ordinem, non nisi in centum & quadraginta quatuor annis compleant. Ipse etiam Alpetragus arbitrat esse adhuc in cælis uarios motus hominib⁹ ignotos: quod si ita est, possunt & inibi esse stellæ & corpora, quibus motus illi conueniant, quæ aut cernere homines non possunt, propter exhuberantiam altitudinis, aut hactenus nulla adhuc artis obseruatione deprehenderunt: cui assentit etiam Fauorinus philosophus apud Gellium, in oratione sua aduersus genethliacos. Restat igit, nullum adhuc astronomum

DE ASTRONOMIA.

è cælis descendisse, qui uel motum à planes uerum, cærumq; nos docere potuerit. Nec ipse etiam Martis uerus motus hucusque cognitus fuit: quod ipse etiam cōqueritur Iohannes de Monte Regio, in epistola quadam ad Blanchinum, eiusdemq; motus errorem etiam quidam Guilielmus de sancto Clodoaldo, insignis astrologus, in suis obseruationibus ante ducentos & plures annos scriptum reliquit, nec posterorū quispiam hunc hactenus correxit.

Quin & uerum solis ingressum in puncta æquinoctialia inuenire impossibile est, quod Rab. Leui multis rationibus probat. Sed quid dicemus de postea compertis, quomodo circa illa aberrarunt priores? Nam multi cum Tebich, maximam solis declinationem continuo uariari arbitrati sunt, cum tamen una semper mensura feratur. Aliter tamen de illa opinatus est Ptolemæus, aliter compertum est per Albaten, Rab. Leui, Auenazram, & Alphōsum. Similiter etiam de motu solis & anni mensura, aliter illi compertum habent, quàm Ptolemæus & Hipparchus tradiderunt, Similiter de motu augis solis, aliter Ptolemæus, aliter Albategni ac cæteri sentiunt. De cæli insuper imaginibus, ac stellarum fixarum considerationibus, aliter Indi, aliter Aegyptij, aliter Chaldaei, aliter Hebræi, aliter Arabes, aliter Timotheus, aliter Arsafilis, aliter Hipparchus, aliter Ptolemæus, aliter recentiores tradiderunt, Trans eo hic de cæli principio, dextro atq; sinistro, quàm desipiunt, narrare: de quibus tamen Thomas Aquinas, & Albertus Teutonicus superstitioni theolo-

Martis
motus in-
cognitus.

Verus So-
lis ingres-
sus in pun-
cta æqui-
noctialia
incognit

DE ASTROLOGIA.

**Lacteus
circulus
incognit⁹**

Si, dum aliquid seriose dicere conarentur, nihil innire potuerunt quod ostenderet, nec ullus certe invenire poterit unquam. Quin & galaxias, hoc est, lacteus circulus quid sit, adhuc ab astrologis ignorat. Transeo etiam de excentricis, concentricis, epicyclis, retrogradationibus, trepidationibus, accessibus, recessibus, raptibus, cæterisque motibus, & motuum circulis sermonem progare, cum omnia hæc non sint nec dei, nec naturæ opa, sed mathematicorum monstra, & fingentium nugæ, à corrupta philosophia & poetarum fabulis derivata, quibus tamen veluti rebus veris, & à deo creatis, aut à natura firmatis, non pudent magistros illos tantum attribuire fidei, ut in has nugas veluti causas referant, quæcumque in istis fiunt inferioribus, illosque confictos motus, dicunt esse principia omnium motuum inferiorum. Astronomos istos Anaximenes serua non spernendo dicto opportune castigavit: hæc enim consueverat unâ cum hero Anaximene ambulare, qui cum quodam die sidera inspecturus, domo maturius exiisset, immemor sitos loci, dum securius cælum intuendo explorat astra, in subiectam cecidit foueam, dixitque tunc ancilla: Miror here, qua ratione quæ in cælo sunt præscire existimas, cum quæ sunt ante pedes, nequeas prævidere. Legit eadem faceria Thales Milesius ab ancilla Thresia correptus. Haud absimile, de illis ait Tullius, ingens: Astrologi dum cæli scrutantur plagas, quod ante pedes est nemo eorum spectat. Ego quoque hanc artem à parentibus puer imbibi, deinde non modicum temporis & laboris in ea amisi, tandem didici,

**Facete dictum ab
ancilla in
Anaximene herum**

DE ASTROLOGIA.

toram hanc & omnem, nullo alio fundamento inniti, nisi meris nugis & figmentis imaginationum, egedetq; pœnitet insumptæ olim operæ, cuperetq; omnem illius memoriam usumq; expoliare, abiectiq; iamdudum ex animo, nec reassumerem unquam, nisi me potentum uiolentæ preces (qui solent nōnunquam ad indigna artificia etiam magnis, p̄bisq; ingenijs abuti) sæpe rursus impingere cōpellerēt, suaderetq; domestica utilitas, me aliquando illorū frui debere stulticia, & nugæ tantopere cupientibus, nugis obsequi: dico q̄dem nugis, qd̄ enim habet astrologia, nisi meras poetarum nugæ & fabulas, portentosaq; figmenta, quibus cælū ipsum refertissimum commentis sunt? Neque uero ulli hominum generi plus inter se cōuenit, quàm astrologis cum poetis, nisi quod de Lucifero & uespere inter se dissentiant, poetis asserentibus, quo die Lucifer ante orientem solem apparuerit, eodem occidētem solem subsequi, quod eodem die fieri posse Astrologi negant fere omnes, præter illos, qui Venerem supra solem locant quia stellæ, quæ longe posteriores sunt, nobis in ortu citius oriri, & in occasu serius recidere uidentur. Sed hanc astrologorum de situ stellarum, siue planetarum discordiam, nisi nunc recordatus, præterissem: siquidem non tam astrologorū, quàm philosophorū est. Nam Plato post lunam secundam spheram solis locat, idem faciunt Aegyptij, inter lunam & Mercurium solem collocantes. Archimenides autē & Chaldaei solem in ordine quartum collocant, Anaximander, & Metrodorus Chius,

Astrologia nihil præter nugæ & figmenta habet.

Philosophorū de stellarum & planetarū situ cōtrouersia.

DE ASTROLOGIA.

& Crates, solem omnium supremum constitutum dicunt, post quem lunam, infra has cæteras errantes inerrantesq;. Xenocrates omnes unâ eademq; in superficie stellas moueri putat. Nō minus de solis & lunæ cæterarumq; stellarum magnitudine & distantia discordant, nec ulla inter eos de cælestibus opinionum constantia nec ueritas: nec mirum id, cum cælum ipsum quod scrutantur, omnium sit inconstatissimum, nugisq; & fabulis repletissimum: nam ipsa duodecim signa, reliquæq; & boreales & australes imagines, non nisi fabulis in cælum ascendunt, atq; tamen his fabulis uiuunt, imponūt, lucrantur astrologi, poetis interrim eorundem inuentoribus egregie esurientibus.

De astrologia iudiciaria.

Caput XXXI.

Astrologia iudiciaria,

REstat adhuc altera astrologiæ species, quam diuinatoriam uocant, seu iudiciariam, q̄ agit de reuolutiōibus annorū mundi, de natiuitatibus, de quæstionibus, de electionibus, de intētionibus & cogitationibus, de uirtutibus, ad oīem futurorum etiam, uel diuinæ, prouidentiaæ arcanæ dispositionum euentus prædicendos, euocādos, deuirandos uel repellendos. Hinc astrologi cælorum siderumq; effect⁹ à remotissimis annis, ac ante omnem rei memoriam, aut Promethei tēpora, à magnis (ut aiunt) & antediluuianis cōiunctionibus nundinantur, omniumq; animantium, lapidum, metallorum, herbarū, & quęcunq; in his inferioribus creata sunt,

Dei operationes
astris attribuant,

DE ASTROLOGIA.

effectus, vires ac motus, ab his ipsis cælis sideribusq;
 defluere, omninoq; dependere ac indagari posse af-
 firmant: homines profecto increduli, nec minus im-
 pij, vel hoc unum nō agnoscentes, quod deus iam
 herbas, plantas, arbores, ante cælos & stellas condi-
 derat. Quin grauissimi q; philosophi, ut Pythago-
 ras, Democritus, Bion, Fauorinus, Panægius, Carne-
 ades, Possidonius, Timæus, Aristoteles, Plato, Ploti-
 nus, Porphyrius, Auicenna, Auerrois, Hippocrates,
 Galenus, Alexander, Aphrodisius: præterea Cicero,
 Seneca, Plutarchus, & alij multi, qui ab omni arte &
 sciētia rerū causas scrutati sunt, nusquam nos in has
 astrologicas causas remittunt, q̄ etiā si causæ essent,
 tamen q̄ stellarum cursus, & earum vires non pla-
 ne cognoscunt, quod omnibus sapientibus notissi-
 mum est, de eorum effectibus certum iudiciū dare
 non possent. Nec uero desunt inter ipsos, ut Eudo-
 xus, Archelaus, Cassandrus, Hychilax, Halicarnas-
 seus pitissimi mathematici, & multi alij recentiores,
 grauissimiq; autores, qui fatent impossibile esse pos-
 se quicquam certi de iudiciorum sciētia inueniri,
 cum propter innumeras cooperantes cum cælo ali-
 as causas, quas simul attendere oportet, iubetq; eti-
 am Ptolemæus: tū q̄ obstant illis occasiōes quā-
 plurimæ, ut puta cōsuetudines, mores, educatio, pu-
 dor, imperiū, locus, genitura, sanguis, cibus, animiq;
 libertas & disciplina, cum influxus illi non cogant,
 ut aiunt, sed inclinent. Præterea qui iudiciorum re-
 gulas præscripserunt, tam diuersa plurimumq; pu-
 gnantia eadem de re statuunt, ut impossibile sit pro

Astrolo-
gia iudici-
aria incer-
ta.

DE ASTROLOGIA.

gnosticatore, ex tot tam uarijs dissonisq; opinio-
nib⁹, aliqd certi posse ꝑnunciare, nisi insit illi intrin-
secus quispiam futurorum occultorumq; sensus ac
prælagij instinctus, siue potius occulta latens dæmo-
nis inspiratio, quo inter hæc ualeat discernere, seu
alio quouis modo, nunc illi, nūc alteri opinioni ad-
hærere inducat q̄ instinctu si quis careat, is in astro-
logicis iudicijs (ut ait Haly) ueridicus esse non po-
test, quare iam nō tam arte, quā obscura quadam
rerum sorte astrologica constat prædictio: & sicut
non arte, sed sorte, ex ludorum codicillis uersus ex-
it, nonnunquam uerum ꝑnuncians, sic etiam ex ani-
mo astrologi non arte, sed sorte ꝑdeunt uarietia,
cui attestatur etiam Ptolemæus: Scientia (inquiens)
stellarum, ex te & ex illis est, indicans futurorum oc-
cultorumq; prædictionem, non tam esse ex obserua-
tione stellarū, quā ex animi affectibus. Nulla igit̃
est certitudo huius artis, sed conuertibilis est ad oīa
secundum opinionem, quæ coniecturis aut existi-
matione, aut imperceptibili dæmonum afflatu, aut
superstitiosa sorte colligitur. Nil igitur aliud est hæc
ars, quā superstitiosorum hominum fallax conie-
ctura, qui ob multi temporis usum, de rebus in-
certis scientiā fecerunt, in qua emungēdæ pecuniæ
gratia decipiant imperitos, atq; ipsi simul decipian-
tur. Quod si ars istorum uera est, & ab illis intelli-
gitur, unde tot & tanti errores ebulliunt in eorū ꝑro-
gnosticationibus? sin minus, nonne frustra & stulte
& impie de rebus nullis aut non intellectus scientiam
proficuntur? sed cautiore illorum, de futuris nō ni

**Cautela
astrologo-
rum.**

DE ASTROLOGIA.

si obscura pronunciant, & quæ ad omnem rem & tempus, & principem, & nationem applicari possunt, ambigua prognostica, artificiosa uersutia confingunt. Postea uero quàm aliquid horum acciderit, tunc illius colligunt causas, atq; post factum uetera uaticinia nouis rationibus stabiliunt, ut uideantur præuiderisse, quemadmodum somniorum interpretes, ubi somnium uiderint, nihil certi intelligunt: ubi autem post aliquid eis euenerit, tunc ad id quod accidit, aptant etiã somnium usum. Præterea cum impossibile sit, in tanta stellarum uarietate non semper inuenire quædam bene, quædam male positas, occasionem capiunt ex his dicendi quod uolunt, & quibus uolunt, uitam, salutem, honores, opes, potentiã, uictoriã, sanitatẽ, sobolẽ, amicos coniugia, uel sacerdotia, magistratus, similiaq; prædicant. Quod si quibus sint male præpici, his mortes, suspēdia, dedecora, clades, exilia, orbitares, languores, calamitatesq; renuntiãt, non tam ex scelerata arte, quàm ex sceleratis affectibus, huic impię curiositati credulos homines præhentes in exitiũ, populos ac principes sæpe funestis seditiõibus ac bellis inter se cõmittētes. Quod si cum prægnoscitis illorum fortuna coincidat, ut inter tot ambigua unũ aut alterũ uerũ euenerit, mirũ quod tunc cristas efferrũt, quod id insolentissime prædicant. Quod si assidue mentiunt, conuincant mendaciũ, id tũc excusant blasphemiam, uel mendacium mendacio tegunt, ingentes sapientem dominari astris, cum re uera, nec astra sapienti, nec sapiēs astris, sed utrisq; dominetur deus: aut aiunt, ineptitudinẽ recipiētis, cælestibus influxi

DE ASTROLOGIA.

**Astrologi
reipub. ob
sunt.**

**Astrolo-
gia super-
stitionum
fons,**

bus obstitisse. Vltiorem autem fidem requirenti-
bus irascuntur: & inueniunt circulatores illi interim
principes & magistratus, qui illis credant omnia, ac
ornēt publicis stipendijs: quum re uera nullum ge-
nus hominum reipub. sit pestilētius, q̄ istos, qui ex
astris, ex inspectis manib⁹, ex somnijs, cōsimilibusq;
diuinationū artificijs, futura pollicent, & uaticinia
spargunt, homines insuper & Christo & omnibus
in illum credentibus semp̄ offensi: de quibus Corne-
lius Tacitus cōqueritur: Mathematici, sic enim eos
uulgo nominant, inquit, genus hominum princi-
pibus infidum, credentibus fallax, à ciuitate nostra
semp̄ phibentur, sed expellunt nunquam. Quin &
Varro autor grauis, omnium superstitionum uani-
tates ex astrologia sinu pfluxisse testat. Erat etiam
in Alexandria uetigal, quod astrologi p̄soluebant
blacenominon, à stultitia sic nuncupatū, quia ex in-
geniosa stultitia quæstum facerent, nec nisi stulti &
temerarij homines illos consulere soleant: quippe
si ab astris est hominum uita atq; fortuna, quid ti-
memus? quid sollicitamur? quin deo hæc & cælis, q
nec errare, nec malum agere possunt, relinquamus:
atq; homines cum simus, non plus quàm oportet
ultra uires nostras altum, sed humana duntaxat
sapiamus: quin & Christiani cum simus credentes
Christo, linquamus horas & momenta deo patri, q
ea posuit in sua potestate. Quod si uero uita nostra
atq; fortuna ab astris nō sunt, nōne in uacū currit
oīs astrologus? Sed est hoīm genus adeo timidulū
credulūq; qui tanquam pueri ad lēmurum fabu-

DE ASTROLOGIA.

las plus timent, creduntq; ea quæ nō sunt q̄ ea quæ
sunt: atq; quo res est minus possibilis, hanc eo timēt
magis: atq; quo est uerisimilis minus, hāc eo fir-
m credunt: qui profecto si non essent, astrologi & diui-
natores pīrent fame: atq; hōr̄ stulta credulitas p̄ter-
itorū oblita, p̄sentium negligēs, in futura p̄ceps, sic
deceptoribus illis fauer, ut cum in cæteris homini-
bus uno mēdacio tam suspecta fides reddat dicēris,
ut reliqua omnia uera obscurent: cōtrā in his men-
daciōrum magistris, una fortuita ueritas, etiam pu-
blicis mendacijs faciat fidem: quibus p̄fecto q̄ ma-
xime confidunt, maxime omnium reddunt infelici-
ssimi, ut solent supersticiosæ illæ nugæ p̄niciem suis
adferre cultoribus: quod in Zoroaste, Pharaone Na-
buchodonosor, Cæsare, Crasso, Pompeio, Diotha-
ro, Nerone, Iuliano apostata testat antiquiras, q̄ ut
his nugis fuere deditissimi, sic earundem confidētia
piere infeliciissimi: & quibus læta cuncta p̄miserant
astrologi, mæsta p̄uenerunt oīa, ut Pōpeio, Crasso,
& Cæsari, quibus neminem eorū, nisi iam senem, ni-
si domi, nisi cum gloria moriturum p̄miserunt, ar-
tamen quisq; eorū male & immature p̄ijt. Pertinax
p̄fecto & p̄posterū hominum genus, futura se p̄ci-
te qui, p̄fiteantur, p̄teritorū & p̄sentiū ignari: & cum
omnibus oīa occultissima se dicturos p̄fiteātur, qd
in propria domo, quid in thalamo suo fiat, sēpissi-
me nesciunt: cuiusmodi astrologum Morus Angl̄
cus hoc epigrammate perpulchro raxauit:

Astra tibi æthereo pandunt sese omnia uari,
Omnibus & quæ sint fata futura, monent.

DE ASTROLOGIA.

Omnibus ast uxor q̄ se tua publicat, id te
 Astra (licet uideant omnia) nulla monent,
 Saturnus procul est, iamq̄ olim cæcus, ut aiunt,
 Nec prope discernens à puero lapidem.
 Luna uerecundis formosa incedit ocellis,
 Nec nisi uirgineum uirgo uidere potest.
 Iuppiter Europen, Martē Venus, & Venerē Mars,
 Daphnen Sol, Hircen Mercurius recolit.
 Hinc factū astrologe est, tua cū capit uxor amātes,
 Sidera significantur nihil inde tibi.

Astrolo-
gorum de
iudicij cō-
trouersia,

De domi-
bus cōtro-
uersia,

Præterea q̄ inter se de his ipsis iudiciorum regulis
 dissentiant Iudæi, Chaldæi, Aegyptij, Persæ, Græci,
 Arabes, oībus notum est: & quō oīm antiquorum
 astrologiam abijcit Ptolemæus, & hūc ut defendit
 Auērodam, ita laceffit Albumasar: atq̄ oēs hos lace-
 rat Abraam Auenazre Hebræus: deniq̄ Dorothe-
 us, Paulus Alexādrinus, Ephesstion, Maternus, Ao-
 mar, Tebithi, Alchindus, Zahel, Messahalla, & fere
 oēs alij aliter sentiūt & opinant, & cū q̄ dicūt, p̄ba-
 re uera nequeūt, sola experimēti rōne sese tuent, nec
 sup̄ ea q̄dem oēs unanimiter cōueniūt: neq̄ minus
 de domorū pprietatibus, ex q̄bus omnium euentu-
 um p̄dictionem uenant, discrepant, q̄ aliter assignat
 Ptolemæus, aliter Heliodorus, alit Paul⁹, aliter Man-
 lius, aliter Maternus, aliter Porphyrius, aliter Aben-
 ragel, aliter Aegyptij, aliter Arabes, aliter Græci &
 Latini, aliter ueteres, aliter recentiores. Quandoqui-
 dem etiam initia finestq̄ domorū, quodāmodo con-
 stituere oporteat, inter eos nōdum liquet: cum hæc
 aliter fabricāt antiqui, aliter Ptolemæus, aliter Cam

DE ASTROLOGIA.

panus, aliter Iohannes de regio monte. Vnde fit, ut suis ipsimet obseruationibus sibi fidē adimant, cum locis eisdem diuersi diuersas adscribunt, proprietates, initia, atq; fines: impium hominum genus, q̄ solius dei sunt, tribuunt astris: & nos liberos natos, fidetum seruos faciunt: & cū sciamus deū creasse oīa bona, illi stellas aliquas maleuolas, & scelera autores, & mala influxuum tradunt, nō absq; maxima dei cælorūq; iniuria, statuētes in cælestibus, in illo diutino senaru, mala & scelera faciēda decerni: & quicquid a nobis uoluntatis culpa ppetrat, quicquid uitio materiæ in natura pter ordinem accidit, totum impurant sideribus. Iam uero & hæreses & infidelitates perniciosissimas docere non uerentur, uidelicet, dum donum pphetiæ, uim religionum, arcana conscientiæ, imperium in dæmones, uirtutem miraculorum, efficaciam supplicationū, & futuræ uitæ statum, omnia pendere ab astris, ab illis largiri, ex illis cognosci, impia temeritate fatentur. Dicunt enim ascendente Geminorum sidere, idq; Saturno Mercurioq; sub Aquario iunctis, in nona cæli plaga, nasci prophetam, ideoq; Christum dominum tot clariuisse uirtutibus, quia eo in loco Saturnum habuerit in Geminis. Religionum etiam sectas, quibus loquem præcipuum præficiunt patronum, per cæterarum stellarum commixtiones distribuunt ita, ut Iupiter ille cum Saturno religionē faciat Iudæorum: cum Marte, Chaldæorum: cum Sole, Aegyptiorum: cum Venere, Saracenorum: cum Mercurio, Christianorum: cum Luna, eam quam futuram dicunt Anti-

Astrologi
hæreses &
infidelitates
docent

DE ASTROLOGIA.

christi: atq; Moysen ludæis sabbati diem ex astrologis rationibus instituisse religiosum, ideoq; errare Christianos, qui diem sabbati ludæorum ritu operibus uacantes non feriantur, cum sit illa dies Saturni, Fidelitatem autem cuiusq; cū ad homines, tum ad deum, professamq; religionem, cōscientiæ etiam arcana, à parte Solis, ac tertia, nona, undecimaq; cæli domicilijs deprehendi posse putāt: p̄noscēdisq; hominum cogitationibus, & ut aiunt, intentionibus mulci multas admodum regulas tradunt, ipsisq; diuinæ omnipotētiæ miraculosis operibus, puta uniuersalis diluuij, & datę per Moysen legis, ac uirginis puerperio, cælestium configurationes causas p̄ficiunt: ac Christi redemptricem humani generis mortem, Martis opus fuisse fabulantur. Quia & Christum ipsum in miraculis suis horarū electione usum, quibus illum ludæi lēdere non possent, dum ascenderet Hierosolymam: ideoq; uetantibus discipulis dixisse: Nonne duodecim horæ sunt diei? Dicunt p̄terea, si cui Mars in nona cæli domo feliciter locatus fuerit, hunc dæmones ab obsessis sola præsentiā expulsum: qui uero, Luna atque Ioue cum capite draconis in medio cælo coniunctis, deo supplicauerit, omnia illum, quæcunq; petierit, impetraturum: porro futuram uitæ felicitatem à Ioue Saturnoq; largiri. Quod si quis Saturnum in leone feliciter constitutum habuerit in genesi, eius animam post hanc mortalem uitam, innumeris angustijs liberatam, ad cælum & originis suæ primordia, applicatam dijs, transcuram, Atque tamen istis execran-

DE ASTRLOGIA.

dis nugis, pniciosissimist; hæresibus, Petrus Appo-
nēsis, Rogerius, Bacon, Guido, Bonatus, Arnoldus
de Villa noua philosophi, Alyacensis Cardinalis &
theologus, & plerique alij Christiani nominis do-
ctores, haud absque hæreseos infamia subscribunt,
& sese uera hæc expertos esse testari atque tueri au-
dent. Scripsit autem aduersus astrologos recentiori-
bus annis duodecim libris Iohannes Picus Miran-
dula copia tanta, ut uix ullum præterierit argumen-
tum: tanta autem efficacia, ut hætenus nec Lucius
Balantius acerrimus astrologiæ propugnator, nec
alius quisquam huius artis defensor, hanc ab addu-
ctis à Pico rationibus potuerit saluare. Is enim p-
bat ualidissimis argumentis, illam non hominum,
sed malorum dæmonum fuisse inuentum: qd idem
etiā Firmianus ait: per quam illi omnem philoso-
phiam, medicinam, leges atq; religionem, in huma-
ni generis exterminium nisi sunt abolere. Nam pri-
mum quidem religioni fidem adimit, miracula ex-
tenuat, pudentiam tollit, dum omnia constellatio-
num ui, puenire, & à sideribus fatali necessitate pen-
dere docet: insuper uitijs patrocinat, excusans quasi
cælitus in nos descendentibus: bonas quascunq; ar-
tes contaminat atq; euertit: in primis philosophiā,
rerum causas à ueris rationibus ad fabulas tradu-
cēs: deinde medicinam à naturalib⁹ efficacibusq; re-
medijs, ad uanas obseruationes, peruersasq; & cor-
pori & animo exitiales superstitiones conuertens.
Porro leges, mores, & quascunq; humanæ pruden-
tiæ artes in totum pessandans: cum, quo tempore,

DE ASTROLOGIA.

Manicha-
orū hære-
sis ab
astrolo-
gia mana-
uit,

Astrolo-
gia reie-
cta, & fa-
cris & pro-
phanis scri-
ptoribus,

qua ratiōe, quibus medijs quid agēdum, sola astro-
logia consuleretur, solaq; uitæ & morū & reipub. &
priuatæ sceptrā teneret, tanq̃ de cælo oīm habēs au-
toritatem, uanāq; putarentur cætera omnia, q̃ hanc
non agnoscerent patronam. Dignissima profecto
ars, quam olim etiam dæmones profiterent in falla-
ciam hominum, & in iniuriā diuinitatis. Iam uero
& Manichæorum hæresis, arbitrij libertatem in to-
tum tollens & auferēs, non aliunde emanauit, q̃ ex
astrologorum de fato falsa opiniōe atq; doctrina.
Ex eodem fonte & Basilidis hæresis emanauit, qui
trecentos sexagintaquinq; cælos, per successionem
& similitudinem abinuicem factos pronunciauit, et
horum ostensionem esse numerum dierum anni,
atq; singulis illorum certa principia, & uirtutes, &
angelos assignans, atq; illis nomina adfingens: esse
autem omnium principem Abraxas, quod nomen
iuxta Græcam literaturam, continet in se tercetum
sexagintaquinq; quot uidelicet sunt illorū cælorum
locales positiones, ab illo commentę. Hæc ideo nar-
rata sunt, ut cognoscatis astrologiam, etiam hæreti-
corum, pgenitricem esse. Porro astrologiam hanc
diuinatoriam, sicut splendidissimi quiq; explodunt
philosophi, sic Moyses, Isaias, Iob, Ieremias, ceteriq;
antiquæ legis detestant, pphetæ: & c catholicis do-
ctorib⁹ Augustinus, illam à Christiana religiōe ex-
pellendam censet: Hieronymus hæc idololatriæ ge-
nus esse disputat. Rident eā Basilius & Cyprianus:
refutant Chrysostomus, Eusebius & Lactantius:
inuehuntur Gregorius, Ambrosius atq; Seuerianus:

DE DIVINATIO. IN GE NERE

sanctumq; Toleranum concilium eam prohibet atque damnat, etiam in synodo Martini, & abs Gregorio iunioris, & Alexandro tertio pontificibus anathematizata, & à civilibus imperatorum legibus punita. Apud veteres Romanos sub Tiberio, Vitellio, Diocletiano, Constantino, Gratiano, Valentiniano, Theodosio imperatoribus, urbe prohibita, cuncta, atq; punita, ab ipso etiam Iustiniano capitis supplicio percussa, quod ex codice eius manifestum est.

Concilium
Toleranti
astrologia
diuinationem
prohibet.

De diuinationibus in genere.

Caput XXXII.

Admonet hic locus etiam de cæteris diuinationum artibus dicere, quæ non tam observatione cælestium, quæ rerum inferiorum, quædam cælestium umbram & imitationem habentium, uaticinia præbent: ut illis intellectis, melius cognoscatis hæc astrologicam arborē, de quæ tales fructus descendunt, atq; abs quæ uelut Lernæa hydra multorum caputum fera generata est. Inter artes itaq; ad diuinandi quæstum præparantes, physiognomia, meroposcopia, chiromantia, geomantia, (de qua etiam supra diximus) aruspicia, speculatoria, & onirocritica, quæ est somniorum interpretatio, ac furentium oracula hic sedem sibi uedicarunt. Omnia autem hæc artificia nullius solidæ doctrinæ sunt, nec ullis certis rationibus constant, sed de rebus occultis, aut fortuita sorte, aut spiritus agitatione, aut apparentibus quibusdam coniecturis inquirunt, quæ ex quædianis & longi temporis sumptæ sunt observationibus. Solent enim omnes illæ

De diuinatione in genere.

DE PHYSIONOMIA.

Deut. 18. diuinationum, pdigiosa artes, non nisi experientia titulo se defendere, & se obiectionum uinculis extricare, quoties aliquid supra fidem ac p̄ter rationem doceant polliceanturq; de quibus omnibus sic in lege præceptum est: Non inueniatur in te, qui collustrat filium, ducens per ignem, & ariolos sciscitetur, aut obseruet somnia a q; auguria: nec sit maleficus, nec incātor. quoniam hæc abominatur dominus.

De physionomia.

Caput XXXIII.

Physionomia.

HArum itaq; physionomia, naturam (ut ait) ducem secuta, ex totius corporis inspectione, quæ sunt animæ & corporis affectiones, quæ hominis fortuna, probabilibus signis se assequi posse præsumit, quatenus hunc Saturnium aut Iouistam, illum Martium aut Solarem, alterum Venereum, Mercurialem aut Lunarem pronunciat, & ex corporis habitudine illorū horoscopia colligit, ex effectibus paulatim, ut aiunt, ad causas uidelicet astrologicas transcendens, ex quibus postea nugatur quicquid libet.

De metoposcopia.

Caput XXXIII.

Metoposcopia.

Metoposcopia autem, ex solius frontis inspectione omnia hominum initia, progressus & fines, sagacissimo ingenio, ac docta experientia se præsentire iactat, ipsa se etiam astrologiæ alumnam faciens.

DE CHIROMANTIA.

De Chiromantia.

Caput XXXV.

Chiromā-
tia.

Iob. 37.

Diuinato-
rum ratio-
nes quib⁹
artem suā
tuentur.

Chiromantia autem, in uola manus, p numero planetarū septem montes effingit: atque ex lineis, quæ ibi conspiciunt, quæ hominis complexio, qui affectus, quæ uita, quæ fortuna, sese posse cognoscere arbitrat, p linearū harmonicam correspondentiam, ceu p caelestia quædam stigmata nobis à deo & natura illic impressa, & quæ deus autore Iob posuit in manibus hominum, ut inde noscat unusquisq; opa sua: quanuis reuera diuinus ppheta ille non de chiromantica uanitate, sed de arbitrii liberrate locutus fuerit. Præterea tuent se pdicti diuinatores, quod licet non p rerū causas, tñ p signa ab eisdem, similibusve causis impressa, quæ semp sint eadem rebus eisdem, similiaq; similibus de effectibus possent iudicare: dicuntq; ijs artibus usum quōdam Pythagoram, qui adulescentum mores, naturas, ingenia, ex oris & uultus, totiusq; corporis filo ac habitu coniectabat: quemq; idoneum iudicabat, hunc in disciplinam recipi iubebat. Idem consueuisse Pharaonem Indorum regē narrat Philostratus: uerū harū oīm artium errorē nō alia ratiōe nobis impugnare necesse est, nisi ea ipsa, qd deficiūt uidelicet omnī rōne. Scripserūt in de istis p multi ex antiqs uiri grauiissimi, Hermes, Alchindus, Pythagoras, Pharaotes Indus, Zopyrus, Helenus, Ptolemæ⁹, Aristoteles, Alphorabius: præterea Galen⁹, Auicēna, Rasis, Iulianus, Maternus, Loxius, Philemon, Palæmon, Cōstantin⁹,

DE CHIROMANTIA.

Africanus: ex Romanis deniq; principibus Lucius Sylla & Cæsar dictator, eius studiosissimi fuere. Ex posteriorib; uero Petrus Apponensis, Albertus Teutonicus, Michael Scotus, Antiochus, Bartholomæus Cochlinus, Michael Sauonarola, Antonius Cermisonus, Petrus de Arca, Andreas Coruus, Tricassus Mantuanus, Iohannes de Indagine, & pleriq; alij illustres medici: omnes tamen ultra cōiecturas, & experientie obseruationes tradere queūt nihil: nō esse autem coniecturis illis & obseruationibus ullam ueritatis regulam, ex eo manifestum est, qā signa sunt uoluntaria, & super qbus ipsi etiam æqualis doctrinæ & autoritatis illarum doctores non concordant. Quare uehementer delirant errantq; omnes, q p hæc signa, ultra corporis complexionem, & naturæ dispositionem, motus quoq; ipsos & fortunæ animiq; affectus, prædicere uolunt, quod in Zopyri iudicio de Socrate satis comprobatum est. Nec uobis fidem faciat, quod Appion grammaticus scriptum reliq; Alexandrū quendam tam discretè imaginum similitudines pinxisse, ut ex his metoposcopus futuræ aut præteritæ mortis annos dixerit, qd qdem posse ijs artibus sciri, non tã incredibile est, q impossibile, sed solet hoc nugiuendum hoīm genus instinctu malorum dæmonum sic delirare, trahentium illos ab errore in superstitionem, & ab hac paulatim in infidelitatem.

Iterum de geomantia.

Caput XXXVI.

DE ARVSPICIA.

GGeomantiam etiā, de qua & in arithmetica locuti sumus, quæ plectis punctis, uel casu, uel ui quadā deductis, ex qbus p pares & impares numeros, figuras quasdā cælestibus attributas cōponit, p q̄s diuinat, idcirco oēs illius scriptores astrologiæ filiā testant. Est & alia geomātiæ species, quā Almadal Arabs introducit, q̄ ipsa p cōiecturas q̄sdā, à similitudinib⁹ sumptas, ex terræ crepitu, motu, scissura, tumore, uel spōte, uel ab æstu & caumate, aut tonitruis prouenientibus diuinat, quæ ipsa etiā inani astrologiæ superstitione fulcit, horas & lunationes, & fides ortus figurasq; coobseruans.

De aruspicia.

Cap. XXXVII.

AVgurium uero, cuius multæ admodū sunt species, ars ipsa priscis temporibus in magna obseruatione fuit, ac tanta, ut nihil eorū quæ ad publica uel ad priuata ptinerent, inauspicate pfererint. Hæc ars antiquissima est, ut tradit Pomponius Lætus, à Chaldæis ad Græcos, apud q̄s Amphiareus Tyresias, Mopsus Aphilotēs, & Calchas summi augures habiti sunt, à Græcis ad Hetruscos uenit: ab illis ad Latinos, & ipse Romulus augur fuit, & magistratus instituit augurijs cōfirmari, & Dionysius tradit antiquā augurandi artē fuisse etiā Aboriginum, & Ascaniū, priusq̄ aciem cōtra Mezētium educeret, augurium captaſſe, quod ubi felix conspexit, pugnauit, atque uicit. Denique Phrygij, Pisidæ, Cilices, Arabes, Vmbri, Thufci, & multi alij populi

Auguria,

DE SPECVLATORIA.

Augurum
collegium
Romæ.

auguria secuti sunt. Lacedæmonij etiā regibus suis
augurē affessorē dederunt, & publico interesse cōci-
lio uoluerē. Et apud Romanos augurū collegium:
huic arti fidē fecerūt, q̄ docuerāt à cælestibus corpo-
ribus, quædā p̄lagiorum lumina sup animātia quęq;
in hæc inferiora descēdere, uelut signa quędā in co-
rū motu, situ, gestu, incessu, uolatu, uoce, cibo, colo-
re, ope, euētu constituta, q̄bus tanq̄ insita quadam
ui occulta, ac tacito quodā cōsensu, cum cælestibus
corporibus quorum uiribus afficiunt, sic conveni-
ant, ut possint omnia hæc p̄lagire, quæcunq; cælestia
corpora cogitarunt facere. Ex q̄ pater hanc diuina
tionem, nō nisi cōiecturas sequi, partim à fide: (ut
aiunt) influentijs, partim à parabolicis quibusdam
similitudinibus sumptas, q̄bus nihil est fallaci⁹: qua-
re rident eam Panætius & Carneades, Cicero, Chry-
sippus, Diogenes, Antipater, Iosephus & Philo: da-
mnant lex & ecclesia: atq; huiusmodi sunt illa Chal-
dæ, Aegyptiorumq; mysteria, quæ quondam He-
trusci, deinde Romani, & hodie adhuc supstitiosum
hominum uulgus uelut oracula adorat.

De Speculatoria.

Caput XXXVIII.

Speculato-
ria.

EX eodem fundamento prodit speculatoria,
quæ fulmina & fulgura, cæterasq; elementor-
um impressiones, insuper ostenta, portenta,
prodigia interpretatur, non tamen alia uia quā
coniecturæ & similitudinis: quam equidem pluri-
mum errare manifestum est, quod hæc omnia na-

DE SOMNISPICIA.

turalia opera sunt, non prognostica.

De Somnispicia.

Caput XXXIX.

Accedit onirocritica, quæ est somniorum interpretatio, quorum interpretes proprie coniectores uocant, quæadmodum canit Euripides:

Somnispicia.

Qui bene coniectat, is uates optimus est, Cui artificio etiã, & quidem magni philosophi, haud parum tribuerunt, præcipue Democritus, Aristoteles, & eius sectator Themistius, atque Sinestus Platonius, sic innitentes exemplis illis somniorum, quæ casus aliquis uera fecit, ut inde nihil frustra somnari suadere conent. Dicunt enim, quod quemadmodum celestes influxus, in corporali materia formas producant diuersas, sic ex eisdem influxibus, in potentia phantastica, quæ organica est, phantasmata imprimi cælesti dispositione, effectui cuiusdam producendo consentanea, maxime uero in somnijs: quia animus tunc à corporeis exterisque curis relaxatus, liberi⁹ diuinos illos suscipit influxus, unde multa dormientibus in somnijs innotescunt, quæ latent uigilantes. Hac itaque potissimum ratione, ipsis somnijs ueritatis opinionem conciliare nitunt. De causis tamen somniorum, tam intrinsecis quam extrinsecis, non omnes in unam sententiam cõueniunt: nam Platonici illas referunt in species, & notiones animæ concretas:

Cõtrouersia de somniorum causis.

Auicenna in intelligentiam ultimam mouentem lunam, medio illius luminis, quo irradiatur phantasia hominum, dum dormiunt. Aristoteles refert in sen

DE SOMNISPICIA.

**Somniorum
Interp̃tes,**

sum cōmunem, sed phantasticum, Auerrois in imaginatiuam, Democritus in idola à rebus decisa, Albertus in influxum superiorum, medijs tamen quibusdam speciebus, quæ continuo defluunt à cælo, medicis in uapores & humores hæc referunt, alij in affectus & curas uigiliæ, aliqui Arabes in potentiam intellectualem, alij dicunt à potentijs animæ & influxu cæli, & simulacris simul dependere, astrologi illa à suis constellationibus causari uolunt: alij causas illorum in aërem circundantem penetrantemq; referunt. Scripserunt præterea de somniorum interpretatione Daldianus & Arthemidorus, & circumferunt libri sub Abraam nomine, quem Philo in libris de gigantibus, & de ciuili uita, asserit somniorum solutiones primum adinuenisse, & alij sub Salomonis & Danielis nominibus in hanc rem conficti, in quibus de somnijs nihil nisi mera somnia tradunt. Sed ipse Marcus Tullius in suis diuinationum libris aduersus hæc uanitatem, eorumq; stultitiam, q; somnijs fidem habent, ualidissimis rationibus disputat, quas hic enumerare omitto.

De furore.

Cap. XL.

**Furentis
uaticinia.**

SEd (quod ferè præterieram) istis somniatoribus eos etiam adnumeremus, qui furētium uaticinijs diuinitatis fidem præbent, eosq; qui & præsentium notitiam, & præteritorum memoriam, omnemq; humanum sensum perdiderunt, diuinam futurorum præscientiam assecutos putant, &

DE FVRORE.

quæ sapientes uigilantesq; nesciunt, uidere insanos
& dormientes, ac si illis plus, quàm sanis, uigilanti-
bus, intelligentibus, & præmeditantibus deus sit, p-
pinquior: infelices profecto homines, qui his uani-
tatis credunt, illisq; imposturis obediunt, qui hui-
usmodi pascunt artifices, illorumq; uentri ingenia
sua, suamq; fidem submitunt. Quid namq; aliud pu-
tabimus furorem, quàm alienationem humani ani-
mi ab ipsis malis dæmonibus exagitati, aut p astra,
aut per inferiora instrumenta ab immundis spiriti-
bus deducta: quod ita expressisse uidetur Lucanus,
dum inducit Aruum Tuscum uatem,

Fulminis edoctum motus, uenasq; calentes
Fibrarum, & morus errantis in aëre pennæ,
post lustratam urbem, post mactatam uictimam,
post inspecta extra, tandem figulum in hæc uerba p-
tulisse sententiam:

Quod cladis genus o' superi, qua peste paratis
Sæuitiam? extremi multorum tempus in unum
Conuenere dies. summo si frigida cælo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalionæos fudisset Aquarius imbres,
Toræque diffuso latuisset in equore tellus:
Si sæuum radijs Nemæeum Phœbe leonem
Nunc premeres, toto fluèrent incendia mundo,
Succensusque tuis flagrasset curribus æther.
Hi cessant ignes, tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, Chelæque peruris,
Quid tantum Gradiue paras? nam mitis in alio

DE FVRORE.

Iuppiter occasu premitur, Venerisq; salubre
Sidus habet, moruq; celer Cyllenius hæret,
Et cælum Mars solus habet, cum signa meatus
Deseruere suos, mundóq; obscura feruntur,
Ensiseri nimium fulget latus Orionis,
Imminet armorum rabies, ferriq; potestas
Confundet ius omne manu, scelerisq; nefando
Nomen erit uirtus, multóq; exibat in annos.

Omnia itaque hæc diuinationum artificia in ipsa
astrologia suas radices & fundamēta habent. Nam
siue corpus, uultus, manus inspecta sunt, siue somni
um, siue prodigium uisum sit, siue auspicium, siue
furor afflauerit, cæli figuram erigendam consulunt,
ex cuius indicijs unā cum similitudinum signorūq;
coniecturis, significatorum uenantur opiniones: ita
diuinationes omnes astrologiæ artem usumq; sibi
deposcunt, ut hanc ueluti clauem ad omnium arca-
norum notitiam necessariam fateantur. Quare o-
mnes hæc diuinationum artes, quantum absint à ue-
ritate, palam sese offerunt ex eo, quod principijs
utantur tam manifeste falsis, ac poetica temeritate
confictis: quæ cum nec sunt, nec fuerunt, nec erunt
unquam, tamen causas & signa eorum esse uolunt,
quæ sunt, rerum euētus, contra apertam ueritatem
in illa referentes.

De magia in genere,

Caput XLI.

Magia,

EXigit etiam hic locus, ut de Magia dicamus,
nam & ipsa cum astrologia sic coniuncta æ-

DE MAGIA NATVRALI.

quæ cognata est, ut qui magiam sine astrologia perfiteatur, is nihil agat, sed tota aberret uia. Suidas magiam à Maguseis, & nomē & originem traxisse putat. communis opinio est nomen esse Persicum, cui adstipulant Porphyrus & Apuleius, & significare eorum lingua, idem quod sacerdotem, sapientem siue philosophum. Magia itaq; omnem philosophiam, physicam, & mathematicam complexa, etiam vires religionum illis adiungit. Hinc & Goetiam & Theurgiam in se quoque continet. Qua de causa magiam pleriq; bifariam diuidunt, in naturalem uidelicet & cæremonialem.

De magia naturali.

Caput XLII.

Naturalem magiam, non aliud putant, quam naturalium sciētiarū summam potestatem, quam idcirco summum philosophiæ naturalis apicem, eiusq; absolutissimam consummationem uocant, & quæ sit actiua portio philosophiæ naturalis, quæ naturalium uirtutum adminiculo, ex mutua earū & opportuna applicatione opa edit, supra omnem admiratiōis captum: qua magia Aethiopes maxime & Indi utebant, ubi herbarum & lapidum, cæterorumq; ad id spectantium facultas superpetebat. Eius meminisse uolunt Hieronymum ad Paulinum, ubi ait, Apollonium Tyanæum fuisse magum seu philosophum, ut Pythagorici. Eius etiam generis fuisse magos, qui Christum natū muneribus inuidentes adorauerunt, q̄s euangeliorū interpretes

Magia naturalis.

DE MAGIA NATVRALI.

exponunt Chaldaeorum philosophos: quales fuere Hiarchas apud Brachmanas, Tespion apud Gymnosophistas, Budda apud Babylonios, Numa Pōpil-
 us apud Romanos, Zamolxides apud Thracas, Ab-
 baris apud Hypboreos, Hermes apud Aegyptios,
 Zoroastes Eromasi filius apud Persas. Nam Indi
 & Aethiopes, & Chaldaei, & Persae hac maxime ꝑcel-
 luere magia: qua idcirco (ut narrat Plato in Alcibia-
 de) imbuunt Persarum regum filij, ut ad mundanæ
 reipublicæ imaginem suam & ipsi reipublicam ad-
 ministrare, distribuereq; condiscant: & Cicero in di-
 uinationum libris ait, neminem apud Persas regno
 potiri, qui prius magiam nō didicerit. Magia itaq;
 naturalis ea est, quæ reꝝ oīm naturalium atq; cæle-
 stiuū uires cōtemplata, earundemq; sympathiam cu-
 riosa indagine scrutata, reconditas ac latentes in na-
 tura potestates, ita in aptum ꝑducit: inferiora supe-
 riorū doribus, tanq̃ quasdam illecebras, sic copulās
 ꝑ eorū mutuam applicationem adinuicem, ut ex in-
 de stupenda sæpe consurgant miracula, non tam ar-
 te q̃ natura, cui se ars ista ministrā exhibet hæc ope-
 ranti. Nam magi, ut naturę accuratissimi explorato-
 res, conducentes ea, quæ a natura ꝑparata sunt, ap-
 plicando actiua passiuis, sepiissime ante tempus a na-
 tura ordinatum effectus ꝑducunt, quæ uulgus ꝑu-
 tat miracula, cum tñ naturalia opa sint, interuenien-
 te sola temporis ꝑuentione: ut si quis in mense Mar-
 tio rosas ꝑducatur, & maturas uuas, aut saras fabas,
 uel petroselinū intra paucas horas excreescere faciat
 in ꝑfectam plantam, & ijs maiora, ut nubes, pluui-

DE MAGIA MATHEMATICA.

as, tonitrua, & diuersorum generum animalia, & rerum
transmutationes quod plurimas, cuiusmodi multas fe-
cisse se iactat Rogerius Bachon pura & naturali ma-
gia. Scripserunt de illius opibus Zoroastes, Hermes,
Euantes rex Arabum, Zacharias Babyloni⁹, Ioseph
Hebraeus, Bocus, Aaron, Zenotenus, Kirannides, Al-
madal, Thetel, Alchindus, Abel, Ptolemaeus, Geber,
Zahel, Nazabarub, Tebith, Berith, Salomon, Asta-
phon, Hipparch⁹, Alcmeon, Apolloni⁹, Tryphon,
& plerique alij, quorum aliqua opera adhuc inte-
gra, & pleraque fragmenta adhuc extant, & ad ma-
nus meas aliquando peruenierunt. Ex recentioribus
vero scripserunt in naturali magia pauci, & illi qui-
de pauci, ut Albertus, Arnoldus de uilla noua, Rai-
mundus Lullius, Bachon, & Apponus, & autor libri
ad Alphonsum, sub Picatricis nomine editus, qui ta-
men una cum naturali magia plurimum superstitio-
nis admiscet, quod quidem fecerunt & alij.

De magia mathematica.

Caput XLIII.

Sunt praeterea alij naturae sagacissimi æmulato-
res, inquisitoresque audacissimi, qui absque naturali-
bus uirtutibus, ex solis mathematicis discipli-
nis, adscitis caelorum influxibus, sese naturae opum
similia, producere posse pollicentur, ut corpora euntia
uel loquentia, quae tamen non habeant uirtutes anima-
les: qualis fuit colūba Architae lignea quae uolabat:
& statuae Mercurij, quae loquebantur: & caput pneu-
matis ab Alberro Magno fabricatum, quod locutum phibent. Ex-

Magia ma-
thematica
lis.

Columba
Architae.

h ij

DE MAGIA VENEFICA.

Boethij
magiæ
mathema-
tica per-
itia.

celluit in istis Boethius, uir maximi ingenij, & mul-
tiplicis eruditionis: ad quem de istiusmodi scribens
Cassiodorus: Tibi, inquit, ardua cognoscere, & mira-
cula monstrare, ppositum est, tuæ artis ingenio me-
talla mugiūt, Diomedes in ære grauius buccinatur,
æneus anguis insibilat, aues simulatæ sunt, & quæ uo-
cem propriam nesciunt habere, dulcedinem cantile-
næ probantur emittere. parua de illo referimus, cui
cælum imitari fas est. De istis puto artificijs dictum
est, quod apud Platonem legimus in undecimo de
legibus: Ars data est mortalibus, qua res postero-
res quasdam generarent, non quidem ueritatis &
diuinitatis participes, sed simulacra quædā sibi ipsis
cognata deducerent: atq; eousq; progressi sunt ma-
gi hoīes audacissimi omnia perpetrare, fauente ma-
xime antiquo illo & ualido serpēte scientiarum pol-
licitatore, ut similes illi tanquam simiæ, deum & na-
turam æmulari conarentur.

Plato,

De magia uenefica,

Caput XLIII.

Magia ue-
nefica,

Est præterea naturalis magiæ species, quam ue-
neficam, siue pharmaciam uocant, quæ pocu-
lis, philtis, uarijsq; ueneficiis medicamētis
perficit: cuiusmodi Democritus confecisse legitur, q̄
boni, felices, fortunatq; filij gignantur: & aliud, quo
auium uoces rite intelligamus, sicut de Apollonio
narrant Philostratus atq; Porphyrius. Vergilius eti-
am de quibusdam herbis Ponticis locutus, dixit:
His ergo sæpe lupum fieri, & se condere syluis

DE MAGIA VENEFICA.

Mœrim, sæpe animas imis excire sepulchris,

Atq; satas aliò uidi traducere messes.

Et Plinius narrat, quendam Demarchum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Ioui Lyceo humana hostia faciebant, immolati pueri extra degustasse, & in lupum se cōuertisse: ppter quam hoim in lupos immutationem, putat Augustinus Pani Lyceo, & Ioui Lyceo nomen esse impositum. Narrat idem Augustinus, dum esset in Italia, quasdam fœminas magas, Circes instar, dato uiatoribus ueneficio in caseo, eos in iumenta uertisse: cumq; portassent quæ placuissent onera, rursus in hoies restituisse, idq; patri cuidam Præstantio tūc accidisse: sed & ne q's hæc putet oīno deliramenta esse & impossibilia, is recordetur quomodo sacræ literæ narrant, Nabucho donosor regem mutatum in bouem, & septem annis fœno uixisse: tandem dei misericordia in hominem rediisse: cuius corpus post mortem illius filius Euilmerodath in escam dedit uulturibus, ne quando resurgeret à mortuis, q iam de bestia redierat in hoiem, & eiusmodi plura de magis Pharaonis narrat exodus. Verum de ijs siue magis siue ueneficis loquitur Sapiens, dum dicit: Exhorruisti illos deus, q̃a horribilia opera tibi faciebant per medicamina. Illud præterea uos scire uolo, non solum naturalia scrutari hos magos, uerum etiam ea quæ naturam comitantur, ac quodammodo exuunt, ut motus, numeri, figuras, sonos, uoces, concentus, lumina, & animi affectus atque uerba. Sic Psylli & Marfi conuocabant serpentes, alij alijs deprimentes fugabāt:

Dani. 4.

Exod. 7.

Sapient. 12.

Magia p-
ter naturā

h ij

DE MAGIA VENEFICA.

fic Orpheus Argonautarū tempestatē hymno com-
pescuit: & Homerus narrat Vlyssi sanguinem uer-
bis restrictum: & in lege duodecim tabularū ijs, qui
messes excantassent, pœna constituta est: ut nō dubi-
um sit, magos etiam solis uerbis & affectib⁹, alijsq;
similibus, nō in seiplos modo, sed etiam in res extra-
neas sæpe min⁹ aliquem pducere effectum: quæ oīa
non secus uim insitam in res alias pfundere, illasq;
ad se trahere, uel abs se repellere, seu alio quouis mo-
do afficere putant, q̃ magnes ferrū, & succinum pa-
leas trahunt, siue adamas & allium magnetē ligāt:
sicq; per hanc rerū gradariam ac concatenatam sibi
sympathiam, non solum dona naturalia & celestia,
sed etiā intellectualia & diuina Iamblichus, Procu-
lus, atq; Sinesius, ex magorū sententia, desup suscipi
posse confirmant, quod Proculus in libro de sacrifici-
o & magia fatei, scilicet p huiusmodi rerū consen-
sum, magos etiam numina euocare solitos. Ad tan-
tam enim quidam eorū deuoluti sunt insaniam, ut
ex diuersis stellarū constellationibus, p temporum
interualla & quadam pportionum ratione rite ob-
seruatis, constructam imaginem cælitum nutu uite
intellectus spūm accepturam putent, quo consulen-
tibus illam, respondeat, & occulte ueritatis arcana
reueler. Hinc patet hanc naturalē magiā nonnunq;
in Goetiā & Theurgiā reclinatā, sæpissime malorū
dæmonum uasframētis, erroribusq; obretiri.

De goetia & necromantia.

Caput XLV.

DE GOETIA ET NECROMAN:

Ceremonialis autem magiæ partes sunt goetia atq; theurgia. Goetia, immundorum spūum commercijs inauspicata, nefariæ curiositatis ritibus, illicitis carminib⁹, & deſcamentis concinnata, omnium legum placitis eſt exterminata, & execrata. Huius generis ſunt, quos necromanticos & maleficos hodie nuncupamus:

Goetia &
Necromā-
tia.

Gens inuiſa deis, maculandi callida cæli,
Quas genuit natura, mali qui ſidera mundi,
Iuraq; fixarum poſſunt peruertere rerum,
Nam nunc ſtrare polos, & flumina mittere norunt,
Athera ſub terras adigunt, montesq; reuellunt.

Goetici di-
uerſi gene-
ris.

Hi ſunt ergo, qui deſunctorū inſclamant animas, & illi quos ueteres dicebant epodos, qui excantant pueros, & in eloquium oraculi eliciunt, & qui dæmones paredros circunferūt, quale quiddam de Socrate legimus: & q, ut dicitur, ſpiritus paſcunt in uitro, per quos ſe prophetare mentiantur. Et hi omnes biſariam procedunt. Nam alij dæmones malos uirtute quadam maxime diuinorum nominum adiuratos, aduocare & cogere ſtudent: quippe cū omnis creatura timeret & reueretur nomen illius, qui fecit eam, non mirū ſi Goetici, & quiq; etiā infideles, pagani, Iudæi, Saraceni, & cuiuſcunq; prophani collegij ſiue ſectæ homines, diuini nominis inuocatione dæmones aſtringant. Alij autem nefandiſſimi, deſtando & omnibus ignibus plectendo ſcelere, ſe demonibus ſubmittentes, illis ſacrificant, & adorant, idololatræ & uiliſſimæ deiectionis rei effecti ſunt: quibus criminibus etſi priores non ſunt obnoxij,

DE GOETIA ET NECROMAN.

**Goetia
scriptores**

**Goetia li
brorū fal
si tituli.**

**Goetia &
Necromā-
tia non
sunt fabu
la.**

tamen manifestis piculis se exponunt. Nam etiam coacti daemones inuigilant, semp quo errantes nos decipiant. Ex horum uero goeticorum anagyri, p- fluxerūt omnes isti tenebrarum libri, quos impro- batæ lectionis Vlpianus iuriconsultus appellat, p- tinusq; corrumpendos esse statuit. Cuiusmodi pri- mus excogitasse dicitur Zabulus quidam illicitis ar- tibus deditus, deinde Barnabas quidam Cyprius: & hodie adhuc confictis titulis circumferūtur libri, sub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abræ, Salo- monis: item Pauli, Honorij, Cypriani, Alberti, Tho- mæ, Hieronymi, & Eboracensis cuiusdam: quorum nugas stultè secuti sunt Alphonsus rex Castellæ, Ro- bertus Anglicus, Bacon, & Apponus, & pleriq; aliij deplorati ingenij homines. Præterea non homines modo, & sanctos, & patriarchas, & angelos dei, tam execrabilium dogmatum fecerunt autores, sed & li- bros à Raziote & Raphaele, Adami & Tobia an- gelis traditos ostentant: q libri tamen acutius inspi- cienti suorum præceptorum canonem, rituum con- suetudinem, uerborum & characterum genus, ex- tractionis ordinem, insulsam phrasim, aperte sese produnt, non nisi meras nugas ac imposturas con- tinere, ac posterioribus temporibus ab omni anti- quæ magiæ ignaris, perditissimis perditionum arti- ficibus esse conflatos, ex prophanis qbusdam ob- seruationibus nostræ religionis cæremonijs permi- xtis, insitisq; ignotis multis nominibus & signacu- lis, ut pterreant rudes & simplices, & stupori sine insensatis, & his q nesciunt bonas literas. Neque ta-

DE GOETIA ET NECROMAN.

men propterea patet has artes fabulas esse: nam nisi re uera essent, atq; per illas multa mira ac noxia fierent, nō tam arctē de illis statuissent diuinæ & humane leges, eas exterminandas esse de terra. Cur autem goetici illi solis malis urantur dæmonibus, ea ratio est, quia boni angeli difficile comparent, quia dei iussum expectant, nec nisi mundis corde & uita sanctis hominibus congregiuntur: mali autem faciles se exhibent ad inuocandum, falso fauentes, & diuinitatem mentientes, semper preſto, ut astu suo decipiant, ut uenerentur, ut adorentur. & quia mulieres secretorum audiores sunt, ac minus cautæ, atq; in superstitiōem procliuēs, faciliusq; illudunt, ideo illis se præbent faciliores, faciuntq; ingentia prodigia, cuiusmodi de Circe, de Medea, de alijs canūt poetæ, restantur Cicero, Plinius, Seneca, Augustinus, & multi alij, tum philosophi, tum catholici doctores & historici, ipsæ etiam sacrę literę. Nam in libris Regum legimus phytonissam mulierem, quæ erat in Endor, euocasse animam Samuelis prophete, licet pleriq; interpretentur non fuisse animam prophete, sed malignum spiritum, qui illius sumpsit imaginem. Tamen Hebræorum magistri dicunt, qd etiam Augustinus ad Simplicianū fieri potuisse non negat, quia fuerit uerus spiritus Samuelis, qui ante completum annum à discessu ex corpore facile euocari potuit, prout docēt goetici. Quin etiam magi necromantici, illud naturalibus quibusdam uirib; ac uinculis fieri posse autumant, sicut nos in libris nostris de occulta philosophia tractamus. Idcirco

Mulieres
ad goeti-
am pelius
ores uiris.

1. Reg. 28

h v

DE GOETIA ET NECROMAN.

antiqui patres rerū spiritualium periti, non sine causa ordinauerunt, ut corpora mortuorum sepelirentur in loco sacro, et luminibus sociarentur, aqua benedicta aspergantur, thure et incenso suffumigantur et expiētur orationibus, quo usq; super terram extiterint: Nam ut aiūt magistri Hebræorū, omne corpus nostrū & carnale animal, quicquid in nobis super materia carnis male disposita innititur, relingitur in cibum serpenti, et ut ipsi uocant Azazeli, q̄ est dominus carnis et sanguinis, et princeps huius mundi, et uocatur in Leuitico princeps desertorum, cui dictum est in Genesi: Terram comedes omnibus diebus uitæ tuæ. Et in Isaia: Puluis panis tuus, hoc est, corpus nostrum creatum ex puluere terræ, quā diu non fuerit sanctificatum, et transmutatum in melius, ut non amplius serpentis, sed dei sit effectum, uidelicet ex carnali spirituale, iuxta uerbum Pauli dicentis: Seminatur quod animale est, et resurget qđ spirituale est. Et alibi: Omnes quidem resurgēt, sed non omnes immutabunt, quia multi remāsur in perpetuum cibum serpentis. Hanc itaq; turpem & horridam carnis materiā, ac serpētis cibum morte deponimus, illam aliquādo in meliorem sortem & spirituales trāsmutatam reassumpturi, quod erit in resurrectione mortuorum. Et iam factum est in his, qui primitias resurrectionis degustarunt, & multi hoc ipsum uirtute dei fici spiritus in hac uita consecuti sunt, Enoch & Helias & Moyses, quorū corpora transmutata in naturam spirituales, non uiderunt corruptionem, nec sicut cetera cadauera po-

Gene. 3.

Isaia, 65.

1. Cor. 15.

DE THEVRGIA.

testati serpentis relicta sunt. Atque hæc est illa discipulatio diaboli cū Michaele de corpore Moyfi, cuius meminit in epistola sua Iudas. sed de Goetia & Necromantia hæc satis.

De theurgia.

Caput XLVI.

Theurgiam uero plerique putant haud illicitam, Theurgia quasi hæc bonis angelis, diuinoque numine regatur, cum sæpissime tamen sub dei & angelorum nominibus malis demonum fallacijs obstringatur: non solum siquidem naturalibus uiribus, sed etiam certis ritibus ac ceremonijs cælestes, & pillas diuinas uirtutes nobis conciliamus & attrahimus, de quibus multis regulis antiqui magi editis uoluntatibus pertractant. Omnium autem ceremoniarum pars maxima, in munditia seruanda consistit, primum quidem animi, deinde etiam corporis, & eorum quæ circa corpus sunt, ut in cute, in uestibus, in habitaculis, in uasis, in utensilibus, oblationibus, hostijs, sacrificijs, quorum munditia ad diuinorum consuetudinem & cōtuitum disponit, & in sacris summopere efflagitur, iuxta uerba Isaia: Lauamini, & mundi estote, & auferte Isaia. m malum cogitationum uestrarum. Immunditia uero, quæ aerem frequenter & hominem inficit, mundissimum illum cælestium & diuinorum influxum disturbat, & mundos dei spiritus fugat. Verum nonnunquam immundi spiritus, & deceptrices potestates, ut uenerentur & adorentur pro dijs, etiam hanc munditiam exquirunt, ideo hic maxima opus est cau-

DE CABALA.

rela, de quibus late in libris nostris de occulta philosophia differuimus. Verum de hac Theurgia, siue diuinorum magia plura disputans Porphyrius, tandem concludit theurgicis cōsecrationibus posse quidem animam hominis idoneam reddi, ad susceptionem spirituum & angelorum, ad uidendos deos: reditum uero ad deum hac arte præstari posse, inficiatur omnino. Eius itaque scholæ sunt, ars almadel, ars notoria, ars paulina, ars reuelationum, & eiusmodi superstitionum plura, quæ eo ipso sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.

De cabala.

Caput XLVII:

Cabala,

Verum occurrunt hic mihi uerba Plinij, qui, est & alia, inquit, magices factio, à Moysè etiamnum & Latopea Iudæis pendēs, quæ uerba me de cabala Iudæorum cōmonefaciunt, quam in monte Sina à deo ipso Moyse datam, penes Hebræos constans opinio est, ac deinceps per successionum gradus citra literarum monumenta, usque in Ezræ tempora posterioribus sola uiua uoce tradita, quemadmodum Pythagorica dogmata olim ab Archippo & Lyfiade, qui in Græcia Thebis scholas habuere tradebant, in quibus discipuli memoriter doctorum præcepta tenentes, ingenio & memoria per libris utebantur, sic & Iudæi quidam literas aspernati in memoria & obseruatione, ac uocali traditione hanc collocarunt, unde cabala ab Hebræis, quasi solo auditu unius ab altero receptio, nūcupata est. Ars (ut

DE CABALA.

fertur) puerusta, nomen autem non nisi recentibus temporibus apud Christianos cognitum. Eius uero duplicem tradūt scientiā, unam de bresith, quam & cosmologiā uocāt, uidelicet rerū creatarū naturalium & cælestium uires explicantem, & legis biblięq; arcana philosophicis rationibus exponentem, quæ pfecto hac ratione nihil differt à magia naturali, in qua Salomonem regem pstitisse credimus. Legitur namq; in sacris Hebræorū historijs, illum disputare solitum à cedro Libani, usq; ad hyssopum: item de iumentis, uolucris, reptilibus, & piscibus, quę oīa magicas quasdam naturæ uires p se ferre possunt. Ipse quoq; inter posteriores Moyses Aegyptius, in expositionibus suis sup pentateuchū, & plures thal mudistæ hanc insecuti sunt. Alteram uero eius scientiam uocant de mercana, quæ est de sublimiorib; diuinæ, angelicarumq; uirtutum, ac sacrorū nominum & signaculorū contemplationibus, q̄dam q̄si symbolica theologia, in qua literæ, numeri, figuræ, res & nomina, & elementorū apices, ac lineæ, pūcta, & accentus, oīa sunt pfundissimæ rerū & magnorū arcanorū significatiua. Hanc rursus bifariam secant, in Arithmantiam, uidelicet quæ norariacon uocāt, de angelicis uirtutibus, nominibus, signaculisq; etiam dæmonum ac animarū conditionibus tractās: atq; in theomantiam, quæ diuinæ maiestatis mystéria, emanationes, sacraq; nomina & pentacula scrutat, quam qui norit, hunc aiunt admirandis pollere uirtutibus, ita quod dum uelit, futura oīa psciat, toti naturæ imperet, in dæmones & angelos ius habeat,

Cabala
duplex sci
entia.

1. Reg. 4.

DE CABALA.

Iosue. 10.
4. Reg. 1.
Dan. 6.

Cabala
ars super-
stitiosa.

& miracula faciat. Hac putāt Moysen tot signa edī-
disse, uirgam in colubrum, aq̄s in sanguinem uertis-
se, ranas, muscas, pediculos, locustas, bruchos, ignē
cum grandine, uescas & tabes Aegyptiis immisisse,
primogenitum omne ab homine usq̄ ad pecus in-
teremisse, suosq̄ deducētē mare apuisse, fontē de
petra, coturnices de cælo p̄duxisse, aquas amaras
dulcorasse, fulgura & nubes p̄ diem, columnā ignis
p̄ noctē suis p̄misisse, uocē dei uiuētis ad populum,
& cælis deuocasse, arrogantes igne, murmurantes le-
pra pcussisse: male merentes subita strage, alios ter-
ræ hiatu absorptos affecisse: populū cælesti cibo pa-
uisse, serpētes placasse, uenenatos curasse, numero-
sam turbam ab infirmitate, uestes eorū a corrosiōe
cōseruasse, & hostiū uictricē reddidisse. Hac deniq̄
miraculorū arte & Iosue stare solē p̄cepisse, Eliam
ignē in aduersarios ē cælo deuocasse, puerū mortuū
uitæ restituisse, Danielē leonū ora p̄strinxisse, tres
pueros in camino astuātis incēdiij carmina luisse.
Porro hac arte astruūt p̄fidi Iudæi etiā Christi ū tam
admirāda sæpe fecisse. Salomonē q̄q̄ hāc p̄calluisse,
atq̄ ex ea artē cōtra dæmones, eorundēq̄ uincula,
& cōiurationum modos, ac cōtra morbos excāta-
mēta tradidisse, ut autor est Iosephus. Vcrū ego deū
Moysi, cæterisq̄ p̄phetis multa, q̄ cōtinerēt sub cor-
tice uerborū legis, p̄phano uulgo nō cōicanda my-
steria retexuisse, ut nō dubito, sic hāc quā iactāt He-
brei cabalę artē, quā ego multo labore aliquñ scruta-
t⁹ sum, nō nisi merā sup̄stitiōis rapsodiā, ac theurgi-
cā q̄ndā magiā agnosco: q̄d si (q̄d Iudæi iactāt) a deo

DE CABALA.

pfecta ad uitæ pfectionē, ad hoīm salutē, ad dei cul-
 tum, ad intelligētīæ ueritatē cōduceret, pfecto spūs
 ille ueritatis, q̄ repudiata synagoga uenit nos doce- Ioh. 14. 16.
 re oēm ueritatē, hāc usq; in hęc postrema tpa, suam
 non celasset ecclesiā, q̄ pfecto oīa nouit q̄ sunt dei,
 cui⁹ bñdictio, baptisumus, cæteraq; salutis sacramēta
 reuelata & pfecta sunt in omni lingua. Vniuscuiusq;
 eī lingue par est & eadē uirtus, mō par sit & eadē
 pieras, nec est aliud nomē in cælis, nec in terra, in q̄
 oporteat nos saluos fieri, & in q̄ operemur uirtutē,
 p̄ter unū nomē Iesu, in q̄ recapitulant & continent
 oīa. Hinc Iudēi in diuinis noībus p̄issimi, parē aut
 nihil post Christū operari possunt, sicut p̄isci illorū
 patres. Quod aut̄ experimur, & uidem⁹ huius artis
 (ut uocant) reuolutionib⁹, sæpe miras magnorū my-
 steriorū à sacris literis extorqueri sententias, totum
 hoc nihil aliud est, q̄ lusus qdam allegoriarū, q̄s oci-
 osi homines, in singulis literis & punctis & numeris
 occupati, qd hęc lingua & scribendi ritus facile pa-
 riunt, p̄ eorū arbitrio fingunt atq; resingunt, q̄ etsi
 nonnunquā magna sonēt mysteria, nihil tñ p̄bare,
 nec euincere queunt, quin iuxta uerba Gregorij ea-
 dem facilitate cōtemnere liceat, qua asserunt Con-
 sinxit simili artificio pleraq; Rabanus monachus,
 sed latinis characteribus & uersibus, inseritis uarijs
 imaginibus, qui quaquerus lecti, per quolibet su-
 p̄ficii ac imaginum lineamenta sacrum aliqd enun-
 ciant mysterium, depictæ illic historiæ representati-
 uum, quæ etiam ex prophanis literis extorqueri
 posse nemo ignorat, qui Valerij Probæ ex Vergilij

DE CABALA.

carminibus cōpositos de Christo centones legerit, quæ omnia & eiusmodi sunt speculationes ociosorum hominum. Quod autem ad miraculorū operationem attinet, neminem uestrum puto tam stolidæ cervicis, q̄ de ijs credat aliquam haberi artē uel scientiam. Est itaq; nihil aliud hæc ludæorū cabala, q̄ p̄niciosissima quædam superstitio quæ uerba, & nomina & literas, sparsim in scriptura positas, p̄ arbitrio suo colligūt, diuidunt, trāsferunt: & alterum ex altero facientes, soluunt membra ueritatis, sermones, inductiones, & parabolas hinc inde ex p̄prijs fictionibus contruentes: aprare illis uolūt eloga dei, infamanres scripturas, & dicentes sua signamenta ex illis constare, calumniant legem dei: p̄ impudenter extortas supputationes dictionum, syllabarum, literarum, numerorum tentant uiolētas & blasphemias p̄fidia suæ inferre p̄bationes. Præterea ijs nugis inflati ineffabilia dei mysteria, & quæ sunt supra scripturam arcana, sese inuenire & scire iactant, per quæ etiam, p̄phetare, & uirtutes & miracula sese p̄ficere, sine rubore, magnaq; audacia mentiri non erubescūt. Sed accidit illis, quod cani Aesopico, qui pane relicto, & in umbram eius inhians, p̄didit escam: sic perfidum hoc & duræ cervicis hominum genus, semp̄ in umbris scripturæ occupatum, & circa illas uanitates sua artificiosa, sed superstitiosa cabala impetum faciens, amittit panem uitæ æternæ, & inanibus nominibus depastum perdit uerbum ueritaris. Ex hoc cabalisticæ superstitionis iudaico fermento prodierunt (puto). Ophitæ, Gnostici &

Ex cabala
hæreses
ortæ,

DE CABALA.

Valentiniani hæretici, qui ipsi quoque cum discipulis suis Græcam quandam cabalam cōmenti sunt, oīa Christianæ fidei myſteria peruerrentes, & hæretica prauitate ad Græcas literas & numeros protrahentes, ex illis cōstruentes corpus, quod uocant ueritatē, docētes, absq; illis literarum & numerorum myſterijs non posse in euangelicis literis inueniri ueritatem, quia uariæ sunt, & alicubi sibi repugnantes, pleneq; parabolis scriptæ, ut uidentes non uideant, Matt. 13. & audientes non audiant, & intelligentes non intelligent, sed cæcis & errantibus iuxta suæ cæcitaris & erroris capacitatem propositas: latentem uerbū sub illis synceram ueritatem solis perfectis, non per scripta, sed per uiuæ uocis successiuam p̄nunciationem esse creditam, atq; hanc esse illam alphabetariam & arithmanticam theologiam, quam Christus secreto manifestauit apostolis, & quam Paulus se loqui dicit non nisi inter perfectos. Mar. 4. Cum enim hæc altissima sint myſteria, ideo nec scripta esse, nec scribi, sed in silentio seruari apud sapientes, in abscondito secum illa custodientes. Sapiens aut̄ apud eos nemo, nisi qui maxima hereseos monstra fabricare nouit. 1. Cor. 2.

De præstigijs.

Caput XLVIII.

SEd redeamus ad magiam, cui⁹ particula etiam Præstigia.
est præstigiorum artificio, hoc est, illusionum quæ secundum apparentiam tantum sunt, quibus magi phantasmata edunt, multaq; miracula circulatorijs fraudibus ludunt, & somnia immittunt,

DE PRAESTIGIIS.

Chiroso-
phi,

quod non tam goeticis incantamentis & imprec-
tionibus, demonumq; fallacijs, quàm etiam certis fu-
migationibus, uaporibus, luminibus, philtiris, collyrijs,
alligationibus, & suspensionibus: præterea annulis,
imaginibus, speculis, similibusq; magicæ artis phar-
macis & instrumentis, naturali cælestiq; uirtute per-
petratur. Multa & manuum prompta subtilitate et
industria fiunt, cuiusmodi ab histriionibus & iocula-
toribus quotidie fieri uidemus, quos idcirco chiro-
sophos, hoc est, manu sapientes appellamus. Extât
de hoc artificio libri præstigiorum Hermetis, & q-
rundam aliorum: legimus quoq; Paseten quendam
præstigiatozem, refertissimum conuiuium hospiti-
bus monstrare solitum, idq; cum libuit rursus eua-
nuisse, discumbentibus omnibus fame ac siti elusis.
Numã Pompiliũ etiam istiusmodi præstigijs usum
legimus. Sed & doctissimum Pythagoram id ridi-
culum aliquando factirasse, ut quæ collibuisse, san-
guine perscriberet in speculo, quo ad pleni luminis
lunæ orbem obuerso, stanti à tergo res exaratas in
disco lunæ commonstrasse. Huc spectat etiam quic-
quid de hominum transformationibus legitur de-
cantatum à poetis, creditum ab historicis, & à non-
nullis Christianis theologis, insup à sacris literis ad-
sertum. Sic apparent homines asini uel equi, uel alia
animalia oculis fascinati, aut prurboato medio, idq;
arte naturali. Nonnunquam etiam hæc fiunt à bo-
nis & malis spiritibus, seu ad bonorum preces ab
ipso deo, sicut in sacris literis legimus de Elifæo p-
pheta, obfesso ab exercitu regis Syriæ uallantis Do-

DE PRAESTIGIIS.

magis: uerum puris & apertis à deo oculis ista non
 possunt illudere: sic mulier illa, quæ à uulgo iumen-
 tum iudicabatur, Hilarioni nō iumentum, sed quod
 erat mulier uidebatur: ea igitur quæ hoc modo se-
 cundum apparentiam fiunt, præstigia dicuntur: quæ
 autem fiunt arte permutantiū aut transferentium, Dan. 4,
 ut de Nabuchodonosor, aut messib⁹ ad alios agros
 traductis, de his diximus superius: uerum de hac p-
 stigiōrū arte sic ait Iamblich⁹: Quæ præstigiati seu Iamblichus
 fascinati imaginantur, præter imaginatiua, nullam
 habent actionis & essentia ueritatē. Eiusmodi nan-
 que artificij finis est, non facere simpliciter, sed usq;
 ad apparentiam imaginamēta porrigere, quorum
 mox nullum compareat uestigium. Iam itaq; ex his
 quæ dicta sunt, patet non aliud esse magiam, quā
 complexum idololatriæ, astrologiæ, superstitiōis &
 medicinae. Iamq; etiam à magis magna hæreticorū
 caterua in ecclesia orta est, qui sicut Iannes & Mam-
 bres restiterunt Moyse, sic illi restiterunt apostolicę
 ueritati: horum princeps fuit Simon Samaritanus,
 qui Romæ sub Claudio Cæsare propter hanc ar-
 tem statua donatus est, cum hac inscriptione: Simo-
 ni sancto deo. Eius blasphemias copiose narrant,
 Clemens, Eusebius, & Irenæus. Ex hoc Simone tan-
 quam ex hæresum omnium seminario, per multas
 successiones monstrosi Ophitæ, turpes Gnostici, im-
 pij Valentiniani, Cerdoniani, Marcionistæ, Monta-
 niani, & multi alij hæretici prodierunt, propter quę-
 stum & inanem gloriam, mentientes aduersus de-
 um, utilitatem nullam, neque beneficia hominibus

DE PRÆSTIGIIS.

Agrippe
libri de oc-
cultâ phi-
losophiâ.

Præstantes, sed decipientes, & in perniciem & in errorem mittentes: & qui credunt illis, confundentur in iudicio dei. Verum de magicis scripsi ego iuuenis adhuc, libros tres amplo satis uolūne, quos de occultâ philosophiâ nuncupauī, in quibus quicquid tūc per curiosam adolescentiam erratum est, nunc cautior hac palinodia recantatum uolo: permultū enim temporis & rerum, in his uanitatibus olim contriui. Tandem hoc præfeci, quæ sciam quibus rationibus oporteat alios ab hac perniciē dehortari. Quicūque enim non in ueritate, nec in uirtute dei, sed in elusione demonum, secundum operationem malorum spirituum, diuinare & prophetare præsumunt, & per uanitates magicas exorcismos, incantatiōes, amatoria, agogimā, & cætera opa dæmoniaca, & idololatriæ fraudes exercentes, præstigia & phantasmata ostēdentes mox cessantia, miracula sese operari iactant: omnes hi cum Ianne & Mambre & Simone Mago æternis ignibus cruciandi destinabuntur.

De philosophiâ naturali.

Caput XLIX.

Philosophiâ naturalis.

Cæterum nunc ad ulteriora præcedamus, ipsiusque philosophiæ placita, & quæ naturā ipsam scrutantur, rerumque principia & fines uafriis syllogismis inquirunt, scientias inuestigemus. Quæ profecto quam habeant certitudinem aliam à doctorum suorum fide, omnis homo ignorat. Hanc primo poetæ professi sunt, è quibus Prometheus, Linus & Mæseus & Orpheus, porro Homerus, primi

DE PHILOSOPHIA NATVRALI.

inuētores numerant. Philosophia itaq; nunc quam nobis ueritatem præstare poterit, quæ ipsa ex poetarum nugis fabulisq; progenita est? quod ita esse manifestis indicijis probat Plutarchus, omnes uidelicet philosophorum sectas ab Homero principium sumpsisse: ipseq; Aristoteles faterur, etiam philosophos natura philomytos, hoc est, fabularū studiosos esse. Sectas philosophorum, alij nouem, alij decem, sed multo maiori numero illas Varro paritū est. Quod si quis etiam omnes philosophos in unum congregauerit, adhuc inter eos cōstare non poterit, quæ secta potior dicenda sit, quorum dogmatibus potius parendum: adeo circa singula inter se pugnant atq; dissentiunt, perpetuamq; hanc per secula litem alunt: & (quod ait Firmianus) unaqueque secta omnes alias euertit, ut se suaq; cōfirmet, nec ulla alteri sapere concedit, ne se desipere fateatur. Cumq; de singulis philosophia disputat & opinatur, de nullis certa est: unde philosophos an inter bruta, an inter homines numerem plane nescio: brutis siquidem præstare uidentur, eo quod rationem habent & intelligentiam: homines autem quomodo erunt, quorum ratio nihil constans persuadere potest, sed semper in lubricis opinionibus uacillar, quorum intellectus ad omnia incertus non habet quod teneat aut sequatur? idq; nunc ita esse diffusius ostendamus.

Philosophorum
sectæ.
Philosophorum
inter se dissensiones.

De principijs rerum naturalium.

Caput L.

i in

DE PRINCIPIIS RERVM NATV.

Principia,

NAm in primis de rerum naturalium principiis, super quibus tota hæc facultas fundat, acerrima pugna inter grauissimos philosophos cernatur, & adhuc sub iudice lis est, q̄s eorum melius dixerit: admodum persuadibiles inuincibilesq̄ de contrarijs adferunt rationes. Nam Thales Milesi⁹ primus sapiēs ab oraculo iudicat⁹, ex aq̄ oīa constare uoluit: eius auditor & in schola successor Anaximander, rerum principia dixit infinita: illius autem discipulus Anaximenes, infinitum aerem esse rerum principium astruxit: Hipparchus, Heraclitus Ephesus ignem: his ambobus quodammodo adsentit Archelaus Atheniensis: Anaxagoras Clazomenius, infinita principia tāquam particulas minutas & confusas, sed diuinā mente in ordinē postea redactas: Xenophanes unum esse omnia, neque id ipsum motabile: Parmenides calidam & frigidū, tanq̄ ignem qui moueat, & terrā quæ formet: Leucippus, Diodorus, & Democritus plenum & uacuum: Diogenes libertus aerem, diuinæ tamen rationis compotem: Pythagoras Samius numerum statuit rerum principiū, quem sequitur Alcmeon Crotoniates: Empedocles Agrigentinus litem & amicitiam, ac quatuor elementa: Epicurus atomos, & inane: Plato ac Socrates deum, Ideas, materiam: Zeno deum, materiam & elementa: Aristoteles materiam ad appetitū formæ p̄ priuationē, quā ipse inter principia tertiū ponit, cōtra id q̄d alibi docuit, æqui uoca non debere annūerari: q̄re aliq̄ recētiores p̄ipatetici loco priuationis, motum quendā utraq̄ cogentem

DE MVNDI PLVRALITATE.

Posuerunt, qui cum sit accidens, quomodo erit principium substantiæ, aut quis erit eius motus motor? Ideo Hebræorum philosophi materiam, formam & spiritum statuerunt.

De mundi pluralitate, & eius duratione.

Caput LI.

CAeterum cum de mūdo disputant, nihilo minus dissentiant: Thales unum mundum censuit, illumq; dei facturū asserit: Empedocles similiter unum, sed uniuersi tantum exiguā esse particulam, Democritus & Epicurus cōtra, mūdos esse innumerabiles, quos sequit Metrodorus horū discipulus, dicēs innumeros esse mūdos, quia causæ cōm innumerabiles sint, nec minus absurdū esse tantum unum in uniuerso esse mundum, q̄ in agro unā dūtaxat nasci spicam. De mundi autem duratione locuti Aristoteles, Auerrois, Cicero, Xenophanes, illum æternum omnis corruptionis expertē dicunt. Nam cū nō possent intelligere, (ut Censorinus ait) ouā ne an aues antē generatæ sint, cum & ouū sine aue, & auis sine ouo gigni non posset: hinc arbitrati sunt mundum hunc, & uniuscuiusq; geniti initium simul & finem ppetua reuolutione sempiternum. Pythagoras & Stoici à deo genitum, & aliquando, quantum ex sui natura est, corrumpeūdū: quis cum sentiunt Anaxagoras, Thales, Hierocles, Auicenna, Algazel, *Alcmous & Philo Hebræus, sed Plato asserit à deo illum ad sui exemplar fabricatū nūquam desitūrum. Epicurus contrā, plane interitūrum.

Mundus

Mundi
duratio

i iij

DE ANIMA.

Democritus semel mundum genitum docet & interitum, nec unquam reparandum: Empedocles & Heraclitus Ephesus non semel, sed semper mundum generari & corrumpi asserunt. Agamus liceat de re quapiam, quam illi à causa naturali potissimum procedere dicunt, puta de terræ motu, adhuc ipsum unanimiter adinuenire nequierunt, sed per multa uagari, causam eius Anaxagoras æthera dixit, Empedocles ignem, Democritus & Thales Milesius aquam: Aristoteles, Theophrastus & Albertus, uentum uel uaporem subterraneum: Asclepiades, casum uel ruinam: Possidonius, Metrodorus, Calisthenes, parcas: Seneca & alij in diuersa distracti, causam eius effectus frustra inquisierunt: propterea ueteres Romani, ubi terram tremuisse senserant, nunciatum uel esset, ferias quidem imperabant, sed cui deorum seruari illas oporteret, non edicebant: quoniam qua ui, & per quem deorum terra tremere, adhuc incertum esset.

De anima,

Caput. LII.

Anima.

Quod si de anima ab illis aliquid sciscitemur, multo minus conueniunt: nam Crates Thebanus nullam esse animam ait, sed corpora sic à natura moueri. Qui autem animam fassii sunt, plerique illam corporis tenuissimum opinati sunt, huic crasso corpori suffusum: sed illorum alij illud esse igneum dixerunt, ut Hipparchus & Leucippus, quibus quodammodo consentiunt Stoici, dicentes animam esse spiritum feruidum, ac Democritus, dicens illam esse

DE ANIMA.

spiritum mobilem & ignitū, atomis insertum: Alij dixerunt esse aërem, ut Anaximenes & Anaxagoras, Diogenes Cynicus, & Critias, quibus adstipulatur Varro, inquit: Anima est aër conceptus ore, deferuefactus in pulmone, temperatus in corde, diffusus in corpus. Alij aqueum, ut Hippias. Alij terrenum, ut Hesiodus & Pronopides, quibus quodammodo assentiunt Anaximander & Thales, ambo concives Milesij. Alij mixtum ex igne & aëre spiritum, ut Boetes & Epicurus. Alij ex terra & aqua, ut Xenophontes. Alij ex terra & igne, ut Parmenides: Alij sanguineum, ut Empedocles & Circias. Alij spiritum tenuem per corpus diffusum, ut Hippocrates medicus. Alij carnem cum sensuum exercitio, ut Asclepiades. Multi autem alij arbitrati sunt animam non corpusculum illud, sed illius quandam qualitatem uel complexionem, per illius particulas sparsam, ut Zeno Cithicus & Dicearchus animam definiens quatuor elementorum complexionem, atq; Cleantes, Antipater, Possidonius, dicētes illam esse calorem siue complexionem calidam, quibus adhæret Galenus Pergamenus. Sunt & alij, qui dixerunt animam non eam esse qualitatem seu complexionem, sed tanquam ad eius punctum aliquem in aliqua certa corporis parte, ut corde uel cerebro residentem, & exinde totum corpus gubernantem: ex quorum numero sunt Chrysippus, Archelaus, & Heraclitus Ponticus, qui animam uocauit lucem. Sunt rursus alij, qui adhuc liberius quoddam opinati sunt animam, ut punctum aliquem liberum, nulli

Anima qd
Varroni.

DE ANIMA.

corporis parti alligatum, sed ab omni determinato situ seclusum, & totū cuiq; corporis parti pſentem, quē siue complexio genuerit, siue deus creauerit, in ex materie gremio eduſtus ſit. Huius opinionis ſue runt Xenophanes Colophonius, Aristoxenes, & Aſclepiades medicus, dicens animam eſſe ſenſuum co exercitationem, & Critolaus peripatericus, dicens eam eſſe quintam eſſentiam, ac Thales Mileſius, dicens animam eſſe naturam irrequietam ſeſe mouē tem: & Xenocrates, uocans eam ſeſe mouentem nu merum, quem ſequuntur Aegyptij, dicentes animā eſſe uim quandam in omnia corpora tranſmean tem: & Chaldaei, inquierentes eam eſſe uirtutem abſ que determinata forma, omnes tamen exteras ſuſci pientem: omnes quidem in hoc cōuenientes, quod anima ſit uis quēdam agilis ad mouendum, uel eſſe partium corporalium ſublimem quandam harmo niam, ſed tamen ab ipſa corporis natura dependen tem: atq; horum uestigia ſequitur dæmoniacus Ari ſtoteles, qui inuento nouo uocabulo, animam uo cat entelechiam, ſcilicet perfectionem corporis na turalis organici, potentia uiram habentis, dantem il li principium intelligēdi, ſentiendi, & mouendi. At que hæc eſt receptiſſimi philoſophi de anima futilis definitio, quæ non eſſentiam, naturam, aut eius ori ginē declarat, ſed effectus. Porro ſupra hos omnes ſunt alij, qui dixerūt animam eſſe diuinam quandā ſubſtantiam totam ac indiuiduam, ac toto ac cuiq; corporis parti præſentem, ab incorporeo autore ta liter produſtā, ut ex ſola agētis uirtute, nō ex mate

Aristote-
lis de ani
ma opinio

DE ANIMA.

nia gremio dependeat. Ejus opinionis fuerunt Zo-
 roastes, Hermes Trismegistus, Orpheus, Aglaophe-
 mus, Pythagoras, Eumenius, Hammonius, Plutar-
 chus, Porphyrius, Timæus, Locrus, & diuin⁹ ille Pla-
 to, dicens animam esse essentiam sui motricē intel-
 lectu præditā. Eunomius episcopus partim Aristo-
 teli, partim Platoni cōsentiens, definit aīam esse sub-
 stantiā incorporeā in corpore factā, super q̄ definiti-
 onē deinde reliqua sua dogmata fabricauit. Cicero,
 Seneca, Lactantius, quid sit aīa dicunt penitus igno-
 rari. En uidetis de animæ essentia quā inter se dissi-
 dent, nec minus ridicule de eius sede inter se variā-
 nā Hippocrates & Hierophil⁹ in cerebri uētriculis
 illam ponūt, Democritus in toto corpore, Erasistra-
 tus circa mēbranam epicranidē, Strato in supcilio-
 rum interstitio, Epicurus in toto pectore, Dioge-
 nes in cordis arteriato uentriculo, Stoici cum Chry-
 sippo in toto corde ac spū circa cor uersante, Em-
 pedocles in sanguine, cui adstipulatur Moyses, idcir-
 co prohibens uesci sanguine, quia animalis anima
 sit in illo. Plato & Aristoteles & reliqui nobiliores
 philosophi in toto corpore, Galenus autem in qua-
 uis corporis particula suam esse animam putat: sic
 em̄ ait in libro de partium utilitate: Multæ animali-
 um etiam particulæ, hæ quidem maiores, illę mino-
 res, aliæ uero omnifariam in animalium speciem in-
 diuisibiles, necessario aut̄ ijs oībus aīa quæuis indi-
 get: corpus em̄ huius organū, & ppter ea multum à
 seinuicem animalium particulæ differūt, q̄a & ani-
 mæ. Nequero hic prætereundū censeo Bedæ theo-

Plato:
Eunom⁹,

Aīa kēdō

Galenus

Bedæ

DE ANIMA.

**Animæ
duratio**

logi sententiam, qui scribens super Marcū: Animæ locus (inquit) principalis, non iuxta Platonem in cerebro, sed iuxta Christum in corde est. De animæ autē duratione, Democritus & Epicurus unā cū corpore interituram aiunt. Pythagoras & Plato oīno immortalem, sed egressam corpus, ad sui generis naturam deuolare: Stoici tanquam inter hos mediū, animam corpus relicturam, sic, ut quæ in uita hac nullis sublimata uirtutibus, infirmior sit, unā cum illo emori: sin autem heroicis formata uirtutib⁹, permanentibus illam naturis sociari, & ad sublimiores sedes euadere putant. Aristoteles quasdā animæ partes, quæ corporeas sedes habeant, ab illis inseparabiles esse, unāque cum illis interire dicit: intellectum autē, qui nullius sit corporei organi, uelut perpetuum à corruptibili separari. sed adeo nihil manifesti dicit, ut eius interpretes adhuc de ea re disputēt. Alexander Aphrodiseus ait manifestum, eum mortalem posuisse animam, idem sentit ex nostris Gregorius Nazianzenus. Contra hos Pletō, & ex nostris Thomas Aquinas pro Aristotele digladiantur, illum de animæ immortalitate recte sentire. Porro Auerrois eximius ille Aristotelis commentator, hominem quēq; propria anima pollere putat, sed mortali: mentem uero humanam, seu intellectum dicamus esse, usque quaq; ab oīni tā anteriori quā posteriore parte exernam, sed omnibus hominibus, seu humanæ speciei, unam, quā tē in uita uteremur. Themistius uero ait, Aristotelem mentem quidem agentem unicam, capacē autē multiplicem posuisse, atq; utraq; perpe-

Auerrois,

Themistius

DE ANIMA.

tuam. Horum præterea philosophorū opera factū est, ut etiam inter Christianorū theologos de animarum origine ortum sit dissidium, quorum aliqui à mundi origine factas in cælo omnium hominum animas putant, inter quos est unus de multis doctissimus Origenes, Augustin⁹ quoq; primi parētis animam cælitum ortu purat corpore antiquiorem, idque postea tanquam aptum sibi contemplatam domicilium uoluntario motu experisse, quanquam ne hoc quidem satis constanter affirmare uideatur. Alij ex traduce animā, ppagari putāt, sicq; animam ab anima generari, quemadmodum à corpore corpus, in qua opinione fuit Laodiceæ episcopus & Tertullianus, Cyrillus & Luciferianus: contra quorum hæresim disputat Hieronymus. Alij à deo animas quotidie creari tradunt, hos sequitur Thomas, eo peripatetico argumento pugnās, quod cum anima sit corporis forma, eam non seorsum, sed in corpore creari debere, quam opinionem sequitur iam fere omnis recentiorum theologorum schola. mitto gradus animarum, ascensiones & descensiones, quas Origenistæ inducunt, sed diuinis scripturis nō corroboratas, nec Christianorum dogmatibus conformes: adeo nihil, neq; apud philosophos neq; apud theologos de anima certum. Nam Epicurus et Aristoteles mortalē putant, Pythagoras in gyrū ducit. Et sunt (ut quodam loco ait Petrarcha) qui eā contrahunt ad suum corpus, sunt qui etiam spargunt in corporibus animantiū, sunt qui cælo reddant, sunt qui circa terras exulare cogant, sunt qui inferos as-

Theologorum de animę origine dissensio.

DE ANIMA.

serunt, sunt qui negent: sunt qui unamquamque per se: sunt qui omnes simul animas creatas putent, hæc ille. Fuit & Auerrois qui mirabilis quiddam dicere ausus, unitatem (ut dixi) attulit intellectus: Manichæi hæretici dixerūt, unam solam esse omnium seu uniuersi animam, in singula corpora tam animata quàm inanimata dispersitam, sed minus participare quæ nobis uidentur anima expertia, magis autem quæ animata, maxime uero cælestia: atq; sic tandem concludunt, non nisi uniuersalis animæ partes esse singulares animas. Plato etiam unam quædam uniuersi animam astruit, particulariū uero alias, quasi separatim uniuersum sua anima existat animatū, diuissim item particularia. Præterea alij unam animarum speciem, alij non unam, sed duas, rationalem & irrationalem: alij multas, & tot quot sunt animalium species affirmant. Galenus medicus diuersis iuxta speciem diuersas item esse animas sentit, insup & multas in eodem corpore animas ponit. Sunt & qui in homine duas animas ponunt, unam sensitiuam à generante, aliam intellectiuam à creatore, inter quos est Occam theologus. Plotinus aliam esse animam & alium asserit intellectum, quem sequitur Apollinaris. Quidā non distinguunt ab anima intellectum, sed illum substantiæ animæ principalem partem esse dicunt: uerum Aristoteles hunc potentia adesse huiusmodi, atq; actu deforis illi superuenire opinat, neq; ad naturam hominis & essentiam conferre, sed ad pfectionem cognitionis & contemplationis, ideoq; paucos homines & solos phi-

Iosophos illum, qui actu intellectus dicitur, habere
 affirmat. Quippe etiam grauis inter theologos dis-
 putatio est, an (quæ Platonicoꝝ opinio est) in ani-
 malibus exutis, eorum quæ in uita gesserint relinqui-
 rintq; memoria sensusq; supersint, aut istorum co-
 gnitione omnino careant, quod Thomistæ cum suo
 Aristotele firmiter tenent, & Carthusienses exem-
 plo confirmant, de Parrhisiensi illo theologo ab in-
 feris reuerso, qui interrogat⁹, quid illi restaret de sci-
 entia sua, respondit: nihil se scire nisi pœnam, & cita-
 to Salomonis uerbo, non est ratio, nō scientia, non Eccēs, 9,
 opes apud inferos, conclusisse illis uidebat, nullam
 mortuis supesse cognitionem. Quod tamen mani-
 feste est, non tam contra Platonicoꝝ assertiōem
 q̃ contra scripturę autoritatem ueritatemq; cum di-
 cat scriptura, uisuros & scituros impios, quia ipse de-
 us est: qñ & omnium non modo factorū, sed & uer- Matth, 12,
 borū ociosorum, & cogitatum rationem redditu-
 ros. Sunt etiam qui de animarum separatarum ap-
 paritiōibus plura scribere & referre audēt, eaq; non
 raro ab euangelica doctrina, & sacro canōe aliena, Galat. 1,
 atq; cū præcipiat Apostolus, nec angelis de cēlo cre-
 dendum esse, si quid renunciarent aliud quàm quod
 traditum est, adeo penes istos antiquatum est euan-
 gelium, ut citius magisq; credant uni ex mortuis re-
 nuncianti, quàm p̃phetis, quàm Moysi, quàm apo-
 stolis, quàm euangelistis. Talis profecto fuit doctri-
 na atq; sententia diuinitis sepulti in inferno, qui puta-
 bat tunc credituros supstitres fratres, si quis ex mor-
 tuis irer, & testificaret illis. Cui sic opinanti in euan- Luc, 16,

DE ANIMA.

gelijs contradicit Abraam, inquiens: Si Moyſi et prophetis non credāt, neq; ſi quis ex mortuis mittatur, credituros. Neq; tamen propterea pias defunctorū apparitiones, admonitiones, & reuelationes omnino inficior, ſed ualde ſuſpectas eſſe admoneo, ſatana ſeſe ſæpiſſime in lucis angelū & animarū effigiem tranſfigurante: quocirca credēdi ancora in illis nō eſt figenda, ſed ad ædificationem pie acceptanda ſunt, ſicut alia quæ extra ſacrū canonē, uel inter apocrypha ſunt. Circunferūtur de his nugis multi fabuloſi libelli, Tundali, & qui Conſolationis animarū inſcribitur, & alij, quorum exemplis, concionatores quidam imperitam plebeculam territāt, & munuscula extorquent. Scripſit etiam recentibus diebus de ſpiritu quodā Lugdunēſi fabulā, protonotariū quidā Gallus, homo neq; & impoſtor. Ex laudatis autē ſcriptoribus agit de iſtis Caſſianus & Iacobus de paradiſo Carthuſianus, uerū nihil unquam ſolidæ ueritatis, aut abditæ ſapientiæ, quæ ueram charitatem & animarum noſtrarū ſalutem ædificaret, ab his animatū apparitiōibus reuelatum eſt, ſed dūtaxat elemoſynæ, peregrinationes, orationes, ieiunia, & reliqua popularis pietatis opera perſuaſa ſunt, quæ tamen multo melius ſalubriusq; docent ſacrę literę, præcipitq; eccleſia. Verum de his apparitionibus late ſcripſimus in dialogo noſtro de homine, & in libris de occulta philoſophia, ſed modo redeamus ad philoſophos. Ethnici omnes q̃ animam immortalē aſſeruerunt, animarum tranſmigrationē communij conſenſu arbruunt, & rōnales animas ad ratio-

Lugdunēſis ſpūs,

DE ANIMA.

nis expertia corpora, & ad plantas usq; transmeare
p temporū quasdam piodos, uel ut aliter contige-
rit. harū trāsmigrationū autorē ferūt Pythagorā, de
quo in transfigurationibus sic cecinit Ouidius:

Ouidius,

Morte carent animæ, semperq; priore relicta

Sede, nouis domibus uiuunt habitantq; receptæ.

Ipse ego nam memini Troiani tempore belli,

Panthoides Euphorbus erā, cui pectore quondam

Hæsit in aduerso græcis hasta minoris Attriæ,

Cognoui clypeum læuæ gestamina nostræ,

Nuper ab Antæis templo Iunonis in Argis.

Multo plura de hac Pythagorica migratiōe scri-
pserūt Timon, Xenophanes, Cratinus, Aristophon,
Hermippus, & Lucianus, & Diogenes Laërtius: ue-
rum Iamblichus & pleriq; alij cum Trimegisto, non
ab hominibus ad rationis expertia animalia, neque
ab illis item ad homines, sed ab animalibus ad ani-
malia, & ab hominibus ad homines transmigratio-
nes duntaxat fieri consentiunt. Sed & sunt philoso-
phi, ex quorum numero Euripides Anaxagoræ
cōsectator, & Archelaus physicus, atq; post eos Aui-
cenna, qui primos homines olerum more ex terra
natos tradant, eo ipso non minus ridiculi poetis, q
homines quosdam satiuos ex serpentum dentibus
progerminasse fabulantur. Sunt qui generationem
omnino negent, ut Pyrrho Eliensis: sunt & qui ne-
gent motum, ut Zeno.

De metaphysica.

Caput LIII.

k

DE METAPHYSICA.

**Metaphy
fica,**

**De dijs ua
riæ philo
sophorū
opinionēs**

**Essentia
diuina.**

Sed ad ulteriora, p̄grediamur, ostendamusq̃ philosophos illos, non solum de ijs quæ in rerum natura uident̃, sed etiam de figmentis cogitationum suarū digladiari, atq̃ de ijs reb⁹ quæ nullis principijs firmañt, neq̃ certū est an sint uel non sint, ut quas absq̃ corpore & materia subsistere opinant̃, quasq̃ formas separatas uocant: quæ quoniam in rerū natura non sunt, sed supra illam esse putant̃, idcirco transnaturalia seu metaphysica uocāt: hinc illæ innumerabiles de dijs, & undiq̃ sibi repugnantēs, nec minus impiæ q̃ indoctæ opinionēs p̄dierunt: nam Diagoras Milesius, & Theodorus Cyrenaicus, nullum, prius esse deum dixerunt: Epicurus autem esse q̃dem deum asseruit, sed nulla inferiorum cura teneri: Protagoras, esset nec ne, nihil sciri posse dixit: Anaximander natiuos deos putabat, longisq̃ interuallis orientes occidentesq̃. Xenocrates octo esse deos dixit: Antisthenes multos quidē deos populares, sed unū naturalē summū totius artificē. Sed in tantam insaniam multi eorū prolapsi sunt, ut q̃s adorarent deos, proprijs manibus ipsi sibi fabricarent, ut erat statua Beli apud Assyrios: quos tamen factitios deos, miræ q̃ extollat Hermes Trismegistus in suo Aesculapio. De diuina autem essentia loquuti, Thales Milesius mentem dixit deum, q̃ ex aqua cuncta formauerit: Cleanthes & Anaximenes aëra deum dixerunt: Chrysippus, naturalem uim ratione p̄diram, seu diuinam necessitatem: Zeno, diuinā naturalemq̃ legē: Anaxagoras, infinitā mentē p̃ se mobilē: Pythagoras, animū p̃ naturā

DE METAPHYSICA.

res; omnium intentū & com meatē, ex quo omnia
uitam capiūt, Crotoniates Alcmeon solē, lunam, ce-
terasq; stellas deos dixit. Xenophanes omne quod
esset, deum esse uoluit, Parmenides continentem
quendam lucis orbem, quem stephanen, hoc est, co-
ronam p deo statuit. Aristoteles, quasi ex cælorum
motu satis explorata deorum cognitio haberi pos-
set, ex illorum natura deos cōmentus est, ac diuini-
tatem modo menti tribuit, modo cæli ardorem de-
um dicit, modo mundum ipsum deum statuit, mo-
do alium illi deum p̄ficir, hunc eadem inconstantia
segitur Theophrastus. Transeo qd Strato, Perseus,
Aristo Zenonis discipulus, Plato, Xenophon, Speu-
sippus, Democritus, Heraclides, Diogenes Babylo-
nius, Hermes Trismegistus, Cicero, Seneca, Plinius,
& reliq censuerunt, quorum opiniones tamen à pri-
oribus illis & iam recitatis non longe discedunt.
Possem etiam reliquas illorum lites, & uerborū por-
tentia pcurrere, de ideis, de incorporeis, de atomis,
de hyle, de materia, de forma, de uacuo, de infinito,
de æternitate, de fato, de transcendentibus, de intro-
ductione formarum, de materia cæli, an ex elemen-
tis sidera consent, an ex qnta essentia, quam Ari-
stoteles introducit, deq; similibus quę insanis homi-
nibus opinandi ac dubitandi contendēdiq; materiā
præbent, sed satis me indicasse arbitror, quā nihil
inter philosophos de ueritate ipsa conueniat: qui-
bus quo q̄s redditur propinquior, eo magis à uero
ipso lōgiusq; abest, & catholica religione aberrat. Iohannis
Hinc errasse scimus Iohannem uicesimum secun- XXII,

k ij

DE METAPHYSICA.

**Pontificis
error,**

dum Romanū pontificē, uolentem animas beatas
nō uisuras faciem dei ante diem iudicij. Scimus Iuli
anū apostatam Christum abnegasse, non alia causa,
quā q̄ philosophiæ studiosior, humilitatem fidei
Christianæ irridere, ac contēnere cœpit. Eadē causa
Celsus, Porphyrius, Lucianus, Pelagius, Arrius, Ma
nichæus, Auerrois, multiq̄ alij tanta rabie aduersus

**Prouerbi-
um,**

Christū & ecclesiā eius oblatrarūt. Hinc natū illud
apud uulgus, puerbiū: Maximos q̄sq̄ philosophos,
maximos esse hæreticos solere. sed & Hieronymus
uocat eos patriarchas hæreticos, & primogenita
Aegypti, & uestes Damasci, nimis uerē dicto: nam
q̄cquid hæresum unquā fuit, totum hoc & omne ex

**Theolo-
gia à phi-
losophia
adultera-
ta.**

philosophiæ fontibus, ceu primo seminario scatu-
rit. Ab hac fermē rota theologia adulterata est, ac
pro euangelicis doctoribus pseudoprophetæ, hære-
tici, ac philosophi nati sunt, q̄ diuina oracula huma-
nis inuentis equarunt, ac mutabilibus hominum do-
gmatibus polluerunt, ipsamq̄ simplicem theologi-
am (ut ait Gerson) ad uerbosam & sophisticā loqua-
citātē, ac Chimerinam mathematicam reduxerunt.

Colof. 2,

Quod p̄uidens Paulus apostolus, tories nos hortat̃
ac cauere iubet, ne quis nos p̄ philosophiam depre-
detur uel seducat. Augustinus ciuitatem dei ab illa
rueſt atq̄ defendit. Reliqui fermē omnes theologi &
sancti patres, eam à Christianis scholis, p̄cul p̄pel-
lendam, penitusq̄ extirpandam censuerūt. Nec de-
sunt etiam ethnicos exempla, quibus id aliquando
factitarum legimus. nam sustulerunt Atheniēses So-
cratem philosophiæ parentē, eiecerūt urbe philoso-

**Ethnici
philoso-
phos eie-
cerunt.**

DE MORALI PHILOSOPHIA.

phos Romani, Messianiꝫ & Lacones nec admiscere unquā. quin etiā sub Domitiano urbe exacti sunt, & tota insup Italia interdicti. Extat etiam Antiochi regis decretū in adolefcētes, q philosophari ausi sunt: atq; etiā in parētes, q liberis id admittebāt. Nec modo ab impatoribus regibusq; damnati pulsique, sed à doctissimis uiris editis libris reprobati: ē quorū numero sunt Phliasius, Timon, qui opus nomine Syllō in derisionem philosophorum scripsit: & Aristophanes, qui in eos comœdiam scripsit, cuius nomen Nubes: & Dion Prusæus orationē scripsit contra philosophos om̃ium eloquentissimam. Scripsit etiā orationem Aristides contra Platonē, p quatuor Atheniensium pceribus multo eloquentissimā, sed & Hortensius Romanus uir nobilissima familia & eloquentissimus, ualidissimis rationibus philosophiam insectatus est. sed de ijs haecenus.

De morali philosophia.

Caput LIIII.

Reliquum uero, si qua de moribꝫ (ut aliquibus placet) philosophia siue disciplina est, hāc arbitror ego nō tam philosophorū ratiūculis, quā uario usu, cōsuetudine, obseruariōe, ac cōmunis uitæ cōuersatiōe cōstare: ac p temporū, locorū, hoīmꝫ opinione mutabilē esse: quā minæ ac blandimēta pueros, leges atq; uindicta maiores docēt: nōnulla hoībus natiua addit industria, q̃ doceri nequeūt, sed p temporū usu hoīmꝫ cōspiratione pefas uel nefas inolescūt: quo fit, ut quod aliquñ uitium

Philosophia moralis.

DE MORALI PHILOSOPHIA.

Mores
alī atque
alī apud
diversas
nationes

fuit, modo uirtus habeat: & quod hic uirtus est, ali-
bi uitium sit: quod uni honestum, alteri turpe: quod
nobis iustum, alijs iniustum sit, p cuiusq; temporis,
loci, status, hominū opinionibus uel legibus. Apud
Athenienses licuit uiro sororē germanam habere in
matrimonio, at id qdem apud Romanos nefas ha-
beatur: quondā apud Iudæos, & hodie apud Tur-
cas, licet uiro plures habere uxores, insuper & pelli-
ces cōcubinas, hoc apud nos Christianos non tam
nefas est, q̄ damnable scelus. Laudi in Grācia duci-
tur, adolescēculos q̄ plurimos habere amatores. De-
niq; tam fœminas q̄ uiros in scenam p̄dire, & popu-
lo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit
turpitudini, quæ tamē apud Latinos Romanosq;
humilia, infamia & ab honestate remota censebant.
Neq; tñ pudebat Romanos, uxores ducere in cōui-
uia, illasq; in celebritate yfari, ac primas tenere par-
tes ædium: in Grācia uero neq; in conuiuū adhibe-
tur uxor, nisi propinquorum, neque uersatur nisi in
interiore parte ædium, quō nemo accedit, nisi p̄pia
qua cognatione coniunctus. Furari apud Aegypti-
os & Lacedæmonios honorificum erat, apud nos fu-
res furca suspensi strangulant. Inquit Iulius Firmi-
cus in astrologicis suis ad Lollium scribēs: Quæ-
dam gentes ita à cælo formatæ sunt, ut p̄pia sine
morum unitate p̄spiciæ. Scythæ immanis feritatis
crudelitate grassant, Itali fuerunt regali semper no-
bilitate p̄fulgidi, Galli stolidi, acuri Siculi, luxuriosi
semper Asiatici, & uoluptatibus occupati, Hispani
elata iactantiæ animositate præpositi. Habēt lingu-

Iulius
Firmicus,

DE MORALI PHILOSOPHIA,

Iæ nationes à superis agnata sibi morum discrimina,
 per quæ facile à seinuicem discernant, ut cuius quæq; Sua cuius
nationi mo
rū discrimi-
na,
 nationis sit oriundus, à uoce, à sermone, ab oratio-
 ne, à consilio, à conuersatione, à uictu, à negotio, ab
 amore & odio, ab ira ac militia, similibusq; exerciti-
 is facile cognoscatur. Quis enim uidens hominem
 ingrediẽtem incessu gallinaceo, gestu gladiatorio,
 uultu effreno, uoce bubula, sermone auttero, mori-
 bus ferocem, habitu dissoluto, laciniatoue, nõ mox
 iudicet esse Germanum? nonne Gallos cognoscim?
 ab incessu moderato, gestu molli, uultu blando, uo-
 ce dulcisona, sermone facili, moribus modestis, habi-
 tu laxo? Hispanos autem ab ingressu & moribus,
 gestibusq; festiuis, uultu elato, uoce flebili, sermone
 eleganti, habitu exquisito. Italos uero uidemus in-
 cessu tardiusculos, gestu graues, uultu inconstantes,
 uoce remissos, sermone capriosos, moribus magni-
 ficos, habitu compositos. Iamq; scimus etiam, quæ in
 cantu balant Itali, gemunt Hispani, ululant Germa-
 ni, modulant Galli. Sunt in oratione graues, sed uer-
 suti Itali: culti, sed iactabundi Hispani: prompti, sed
 supbi Galli: duri, sed simplices Germani. In consilijs
 est, puidus Italus, astutus Hispanus, inconsideratus
 Gallus, utilis Germanus: in uictu est mundus Italus,
 delicatus Hispanus, copiosus Gallus, incõditus Ger-
 manus: sunt erga extreros officiosi Itali, placidi Hi-
 spani, mites Galli, agrestes inhospitalesq; Germani:
 in cõuersationibus sunt prudentes Itali, cauti Hispa-
 ni, mansueri Galli, impiofi intolerabilesq; Germa-
 ni: sunt in amoribus zelotypi Itali, impatientes Hi-

DE MORALI PHILOSOPHIA.

Spani, leues Galli, ambitiosi Germani: in odijs uero sunt occulti Itali, pertinaces Hispani, minaces Galli, ultores Germani: in gerendis negocijs sunt circūspecti Itali, laboriosi Germani, uigiles Hispani, solliciti Galli: in militia sunt strenui, sed crudeles Itali, Hispani callidi & rapaces, Germani truces & uenales, Galli magnanimi, sed præcipites: insignes sunt literatura Itali, nauigatione Hispani, ciuilitate Galli, religione & mechanicis artificijs Germani. Et habet unaquæq; natio quantulacunq; etiã, siue ciuilis, siue barbaræ, peculiare mores ritusq; sibi à cæli influxu à cæteris diuersos, q; sub nullam artē philosophiamq; cadere queant, sed sola naturali uirtute absque omni disciplina hoībus adgenerāt. Sed cōuertamus fmo nem nostrum ad eos, qui nobis hærentē disciplinam scriptis tradidere. Hi certe functi serpentis officio, eū nobis fructum dedere, cuius pastu discamus scire bonū & malū. Hæc enim prima eorū pestilens opinio est, bonū & malū non esse ignoranda: ita demū aiunt, melius uirtutē hoīes sequuturos, & uitia fugituros. At quāto certius & utilius, quāto etiã felicius foret, mala nō modo nō facere, sed & penitus ignorare? Quis nescit eo ipso nos oēs miseros factos, cū primi humani generis parentes, qd bonū esset, qdq; malum didicerunt: ac idcirco forte cōdonatus esset philosophis hic error, si non etiam sub uirtutum ac bonorū nomine, nos pessima mala, turpissimāq; uitia docerent. Sæctæ aut illorū qui ethica tractarunt, haud pauca sunt, ut Academica, Cyrenaica, Eliaca, Megarica, Cynica, Eroitica, Stoica, Peripatetica, &

**Aduersus
philoso-
phorum
de scienti
is p discen
dis opini
onem,**

Gene. 11.

**Sæctæ phi-
losophorū
moralium.**

DE MORALI PHILOSOPHIA.

pleraq; alia. De his inter ceteros, ita philosophatus est Theodorus ille, quem nuncupatum esse deum memorant scriptores, uidelicet: Furto & adulterio, sacrilegio quoq; cum tempestiuum erit, dabit operam sapiens, nihil quippe horum turpe natura est: sed si auferatur ex hisce uulgaris opinio, quæ stultorum imperitorumq; plebecula conflata est, sapientem publice absq; ullo deprehensionis rubore sortis cōgressurum. Talia sunt diuini huius philosophi placita, quibus nescio an quid tradi posset turpius, nisi quam legimus ab Aristotele probatā, & in Creta lata quoq; lege permissam masculam Venerem, quam & Hieronymus peripateticus ea ratione celebrat, ingens: quia eius causa multæ tyrānides sublatae fuerunt. Aristotelis autē uerba in Politicis, ubi censet utilem esse reipublicæ, ne sit plebeijs hominib⁹ numerosa soboles, hæc sunt: Ad cibi temperantiam ueluti perurilem, multa legislator sapienter ac studiose constituit, & de mulierum diuortijs: siquidem ne superfluam parerent multitudinem, cū masculis induxit concubitus. Hic est ille Aristoteles, cuius mores à Platone reprobati, unde exortum illius in magistrum odium & ingratitude: qui scelerosæ uitæ iudicium ueritus, Athenis clam raptimq; pfugit: q in benefactores ingratisissimus, etiam Alexandrum illum magnum, à quo ample magnificeq; ornatus exitit, quiq; illi uitam, corpus, animamq; credebat, ac patriam restituit, Stygiæ aquæ ueneno peremit: quietiam de anima male sentiens, locum gaudiij post mortem negauit: qui ueterum dicta cō-

Theodori
inepta &
ridicula
placita.

Venus ma-
scula.
Aristote-
lis scelera-
tum docu-
mentum.

k. v.

DE MORAL PHILOSOPHIA.

pilatus, maligneque interpretatus, ingenij laudem fur-
ro ac calumnia quaesivit: quin iam inueteratus diem
malorum, ex scientiae immoderata cupiditate in ra-
biem uersus, sibiipsum intulit necem, ipsis daemonibus
dignum factus sacrificium, qui docuerunt illum sci-
re: dignissimus profecto hodie Latinorum gymna-
siorum doctor, & quem Colonienſes mei theologi
etiam diuis adnumerarent, librumque sub praelo enul-
gatum ederent, cui titulum facerent de salute Aristo-
telis: sed & alium uersu & metro de uita & morte Ari-
stotelis, quem theologica insuper glossa illustrarunt,
in cuius calce concludunt Aristotelem sic fuisse Chri-
sti praecursorem in naturalibus, quemadmodum Io-
hannes Baptista in gratuitis. Sed ne longius digre-
diamur a proposito, quid de felicitate ac summo bo-
no sentiant philosophi, audiamus: hanc namque alij in
uoluptate posuerunt, ut Epicurus, Aristippus, Cni-
dus, Eudoxus, Philoxenes, & Cyrenaici: alij cum uo-
luptate honestatem copularunt, ut Dinomachus &
Calipho: alij id in primogeniis naturae collocarunt,
ut Carneades & Hieronymus Rhodius: alij in indo-
lentia, ut Diodorus: alij in uirtutibus, ut Pythagoras,
Socrates, Ariston, Empedocles, Democritus, Zeno
Citicus, Cleanthes, Hecaton, Possidonius, Dionysius
Babylonicus & Antisthenes & Stoici omnes, mul-
tique ex nostris theologis, illis quodammodo adsen-
tientes, adhuc disputant de connexionione uirtutum,
& quod sit illud commune felicitatis fundamētum,
in quod omnes uirtutes conuenire debent. Nisi enim
omnes in unum confluerint, nequaquam facient

Quae felici-
tas aut
summum
bonum phi-
losophis,

DE MORALI PHILOSOPHIA.

hominem felicem, etiam si una sola defuerit. Cum itaq; dispares & quodammodo pugnantes uirtutes sunt, liberalitas & parsimonia, magnanimitas & humilitas, misericordia & iustitia, contemplatio & sollicitū opus in frequēti ministerio, & huiusmodi multe, nisi omnes in uno conueniant concordēs, iam non uirtutes, sed uitia censerī possent. illud autem in quod conuenire omnes debēt, Ambrosius & Lactantius, cum Macrobio Platonem in sua republica securi, iusticiam purant: alij temperantiam modum omnibus imponentem: alij pietatem, ut Plato in Epinomide: alij charitatem, sine qua nullus est profectus in uirtutibus, ut sentit Paulus, & adhuc super istis argumentatur Thomas, Henricus & Scotus & alij. Sed modo reuertamur: felicitatem adhuc posuerunt alij in fortuna, ut Theophrastus: sed Aristoteles in fortuna cum primigenijs uirtutibusq; coniuncta, quinimo in uoluptate, sed uirtutum bonis fucata, quasi non eisdem etiam Epicurus suam uoluptatem tueatur: ceteri denique peripatetici in speculatione. Herillus philosophus, Alcidas, & Socratici multi, summum bonum putabant scientiam: uerum Tiberini populi Chalybibus uicini, quorum meminerunt Apollonius & Pomponius, luxum risumq; summam esse felicitatem dixerunt. Sunt & qui summum bonum in silentio posuerunt: Platonici uero cum suo Platone & Plotino diuina semper redolentes, in unione cum summo bono felicitatem locauerunt: Bias Prieneus in sapientia, Bion & Borysthenes in prudentia.

1. Cor. 13.

DE MORALI PHILOSOPHIA.

Pfal. 142.

tia, Thales Milesius in harum congerie, Pittacus Mi-
tylenæus in bene agere, Cicero in omnium rerum uan-
itati, sed hæc nisi in solo deo inueniri potest. Trās-
eo reliquos plebeios philosophos, qui omnem fe-
licitatem sustulerūt, ut Pyrrho Eliensis, Euricolus,
& Xenophanes, & qui summam felicitatem in glo-
ria, honore, potentia, ocio, diuitijs, & similibus loca-
runt, ut Periander Corinthius & Lycophron, atq; il-
li de quibus ait Psalmista: Quorum os locutum est
uauitatē, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum
filij sicut nouellæ plantationes in iuuenture sua. Fi-
liæ eorum cōpositæ, circumornatæ ut similitudo tem-
pli. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in il-
lud. Oues eorum fœtose, abundantes in egressibus su-
is, boues eorum crassæ. Non est ruina maceriæ neque
transitus, neq; clamor in plateis eorum. Beatū dixerūt
populum cui hæc sunt. Iam & de uoluptate itidē di-
uersum sentiūt, quam (ut supius audistis) Epicurus
summum bonum arbitrat, contrā Architas Tarenti-
nus, Antisthenes, Socrates hanc summū malū dicūt:
Speusippus autem & aliqui ueteres Academici dixe-
rent uoluptatem & dolorem esse duo mala inter se
opposita: bonum autem hoc, qd inter illa medium
esset. Zeno censuit uoluptatem neq; bonum neque
malum, sed esse indifferēs. Critolaus pipareticus &
Plato uoluptatem dicunt malam, multorumq; ma-
lorum escam atq; parentem. Longum nimis esset
oīm adferre de felicitate opiniones, & congeriem
facere ex his, quib? aliij quā plurimos libros com-
pleuere: nā octo supra ducētas & octoginta de istis

DE MORALI PHILOSOPHIA.

à Marco Varrone collectas opiniones meminit Augustinus, quæ famosiores hic recitasse satis putamus. Sed uideamus nunc, quomodo hæc cum Christo conueniant, apparebitque felicitatē beatitudinēque nobis nō acquiri per uirtutem Stoicam, nec per purificationem Academicam, nec per speculationem Peripateticam, sed per fidem & gratiam in uerbo dei. Audistis enim quomodo felicitatem seu beatitudinē philosophorum, alij ponunt in uoluptate, sed Christus in fame & siti: alij in honestate & fama & amplitudine nominis, sed Christus in maledictione & odio hominum: alij in primigenijs, sanitate, letitia & indolentia, sed Christus in fletu & luctu: alij in prudentia & scientia ac uirtutibus moralibus, sed Christus in innocentia & simplicitate & mūdicia cordis: alij in fortuna, sed Christus in misericordia: alij in gloria belli & subactiōe terarum, sed Christus in pace: alij in honore & pompa, sed Christus in humilitate, beatos uocās mites: alij in potētia & uictoria, sed Christus in persecutione: alij in diuitijs, sed Christus in paupertate. Docet Christus absolutam uirtutem, nō nisi gratia de super data acquiri, philosophi hanc proprijs uiribus & adsuētudine parari: docet Christus omnem concupiscentiam esse peccatum, cōtrā philosophi inter medias res numerant, quæ nec uirtutis nec uitij censeantur: euadere autem uirtutes, si quis eis mediocriter afficiatur. Docet Christus de omnibus bene merendum esse, etiam inimicos diligēdos, libere mutuum dādum, de nullo uindictam sumendam, omni petenti tribuendum: cōtrā philosophi,

DE POLITICA.

non nisi his qui beneficium compensant beneficio: cæterum liceat irasci, odisse, contendere, belligerari, fœnerari. Porro ñ nobis cum suo libero arbitrio ac recte rationis dictamine atq; naturali lumine, Pelagi anos hæreticos dedere. Tota autem moralis philosophia (teste Lactantio) falsa est & inanis, nec instruens ad iustitiæ munera, nec officium hominis rationesq; confirmās. Tota deniq; sic diuinæ legi ipsiq; Christo repugnat, ut eius gloria nulli aliq; debeat quam satanæ.

De politica.

Caput LV.

Politica:

**Politia
partes.**

AD hanc philosophiam pertinet etiam politica, quæ est ars administrandæ reipub. Eius uero tres sunt species, uidelicet monarchia, quæ est unius regimē: aristocratia, quæ est paucorum, sed nobilium, diuitum, seu optimatum: democratia, quæ est plebis siue popularis. His affines sunt tyrannides, oligarchia & anarchia. Verum quæ istarum præferenda sit, inter scribentes nōdum conuenit. Nam qui monarchiam antecellere disputant, naturæ exemplis opinionem suam muniunt, dicentes, quod sicut in uniuerso unus est summus deus, in stellis unus sol, rex unus in apibus, dux unus in gregibus, in armentis rector unus, & grues unū sequūt: sic in republica oportere unam esse regem tanq̃ caput, à quo nequaquā membra dissentiant. Hanc p̃ cæteris, p̃barūt, Plato, Aristoteles, Apollonius: q̃b' sub scribunt ex nostris Cyprianus & Hieronymus. Qui

DE POLITICA.

uero aristocratiam extollunt, aiunt nihil melius re-
 bus magnis administrandis, q̄ plurium optimorūq;
 in unum consentientiū consultationes. Nam ex plu-
 ribus optimis, necesse est optima constare consilia:
 neminem aut̄ solum satis sapere, solius dei hoc mu-
 nus esse. Huic quoq; opinioni subscribunt, Solon, Ly-
 curgus, Demosthenes, Tullius, & ferme omnes illi Platonis
dictum.
 ueteres legislatores, etiam Moyses: quibus cōsentit
 etiam Plato, eam rempublicam & ciuitatem inqui-
 ens, in optimo felicissimoq; statu uideri cōstitutam,
 quē à sapientibus regeretur: cui, si placet, adiiciamus
 etiam à nobilibus, siquidem hæc opinio est multorū
 consensu firmata. Qui autem popularem republi-
 cam prætulerunt, hāc omnium pulcherrimo nomi-
 ne appellarunt isonomiam, hoc est, iuris æq̄bilitatē.
 Nam omnia illic in commune referuntur, & consi-
 lia oīa à multitudine, cui haud dubie oīa insunt, ca-
 piūtur certiora. Deniq; uox populi, uox dei: hinc q̄
 quid omnibus placet, q̄quid cōmunis populi con-
 sensu statuitur, hoc tãquam à deo ipso ordinatum,
 optimum atq; iustissimum esse præsumatur necesse
 est. Hoc deniq; regimen tutius esse aiūt q̄ optima-
 tū, ex eo q̄ minime subiaceat seditioni: populus em̄
 nunq̄ uel raro inter se dissidet, optimates aut̄ maxi-
 me & sæpissime. Præterea in populari regimine oīs
 inest equalitas atq; libertas, nullorū tyrānide oppres-
 sa, ubi pares honorū gradus, nec q̄squam uicino p̄-
 stat, sed unusquisq; & omnis multitudo p̄ uices im-
 perat, & imperatur. Hanc igitur præ cæteris lauda-
 bāt Orhanes Persa, Eufrates, & Dion Syracusan⁹: &

DE POLITICA.

nos uidem⁹ hodie hac democratia Venetos & Heluetios præ omnibus Christiani orbis principatibus maxime florere, prudentiæq; & potentiæ, diuitiarum & iustitiæ laudem, atq; uictoriæ palmā obtinere: qn & Atheniensium respublica olim latissime potentissimeq; imperans, sola democratia regebat, omniaq; agebant à populo & apud populum. Atq; Romani olim omnes has administrationes ppeffi, maximam imperii partem sub populari democratia adepti sunt, nec unq; peius habuere q̃ sub regib⁹ & optimatibus, pessimaq; sub imperatoribus, sub quibus omnis eorum potentia naufragium fecit. Itaq; q̃ istarū triū melior potiorq; non facile diiudicari potest, cum quæq; suos assertores habeat & impugnatores. Reges enim quibus, p libidine omnia licet impune facere, rarissime bene imperāt, nec unquam sine bellorum strepitu regnant. Habet quoq; hoc in se regalitas pestiferum malum, ut etiam ii, q̃ olim fuerint uiri optimi, omniumq; consensu, pbat, mox regiā adepti tanq̃ peccandi licentiā, insolentes pessimiq; euaderent, quod in Caligula, Nerone, Domitiano, Mithridate, & plerisque aliis uisum est, qn etiam in Saule, Danide, Salomone electis à deo regibus, sacrę literæ pdunt, atque ex oībus regibus Iuda uix pauci sunt pbari, ex Samariæ regibus nullus: sed & qui hodie reges & imperatores & principes habent, non p populo, pro ciuib⁹, pro plebe, pro iustitia, sed pro nobilitate tuenda confirmandā que nati constitutiq; sibi uidentur: atq; sic regunt, ut non eorum custodiæ traditæ, sed rapinę et depopu-

DE POLITICA.

lationi datæ ciuium omnium fortunæ uideant, oīa
ab omnibus auferentes, ac subiectis utuntur pro ar-
bitrio, interdum etiam ꝑ placito, & concessa eis de-
sup potestate in subditos abutunt, ciues mutuariōi-
bus, plebem indiCTIONibus, alios exactionibus, ex-
teros uestigalibus, alijs sup alijs, sine modo, sine fine
onerantes. Quod si qui modestiores hæc remittāt,
tamen nō in commune bonum, sed in sua commo-
da illud faciunt, ꝑmittentes subditis bene esse, quo
ipsis bene sit, habeā tꝑ cum uelint quod rapiant: quā
& quo iustitię laudem sibi aucupent, leges arcē san-
ciunt, sed auaritiā & crudelitatem iustitia uestiūt:
ꝑuaricationis reos terribilibus supplicijs, bonorum
proscriptionibus, & multis enormibus afficiunt, ita
hoc tyrannis non meliores, quo cupiunt quā plu-
rimos esse ꝑuaricatores. nam ut scelera delinquen-
tium, uires sunt tyrannorū: sic multitudo transgres-
sorū, diuitiæ sunt principū. Erat mihi olim in Ita-
lia cum potente principe consuetudo admodum fa-
miliaris, quem cum hortarer aliquādo, ut Gibellino
rum ac Guelforū factiones in dominatu suo compe-
sceret, fassus est mihi, illius factionis occasiōe, ad du-
odecim millia ducatorū in multētis fisco suo quorati-
nis inferri. Verū de hoc latius in libro de nobilitate
politica disseremus. Vbi autem reip. regnum opti-
mates tenent, in eadem cum ipsis república degunt
ira, odium, æmulatio: quapropter rarissime inter se
concordes regnant, & dum unusquisqꝫ suam senten-
tiam præferri, ac primus esse uult, odia inter se pri-
uata excitantur, unde sæpe factiones, seditionesqꝫ

Gibellino-
rū, ac Gu-
elforū fa-
ctiones,

DE POLITICA.

& cædes, & ciuilia bella in reipub. perniciem exoritur. Cuius mali infinita exempla, & Gregorum et Latinorum historiæ commemorant, & hodie adhuc plures Italiæ ciuitates, misera illorum spectacula præbent. Administrationem uero popularem perinde ac pessimam censent ferme omnes. Hanc multis rationibus Vespasiano dissuadet Apollonius: & Cicero ait: Non esse rationem in uulgo, non consilium, non discrimen, non diligentiam. & Poeta canit:

Scinditur in certum studia in cōtraria uulgus.

Et Othanes Persa ait: populari multitudine nihil esse insolentius, nihil insipientius, propriumque plebi nihil intelligere, sed ad res obeundas sine consilio præcipientes ruere, torrenti flumini similes. Demosthenes quoque populum malam bestiam uocat, & Plato hunc beluam multorum capitum nominat, cuius meminit Horatius: & Phalaris ad Egesippum scribens: Populus omnis, inquit, temerarius est, demens desidiosus, propitissimus in quodcumque contigerit mutare sententiam, perfidus, incertus, uelox, proditor, fraudulentus, uoce tantum utilis, & ad iram & laudem facilis: hinc est ut quod in agenda republica populo placere annuitur, honestis pereat contumelijs. Sed & Lycurgus legislator Lacedæmonius interrogatus aliquando, cur in republica sua statum popularem non constituisset, respondit interroganti, tu prius in domo tua efficitur principatum popularem. Aristoteles quoque in ethicis censet administrationem populi esse pessimam, unius uero optimam. Est enim plebs errorum princeps & prauarum consuetudinum magistra, ingensque malorum cu

Plebs errorum princeps,

DE POLITICA

mulus. Nec em̃ rationib⁹, nec autoritatib⁹, nec suafsi
onibus flecti potest, cum illas nō intelligat, has asp-
netur: ad psuasiones uero indocilis est, & obstinata,
cuius mores inconstantissimi, semper noua cupiēs,
& odiens presentia, nec sapientum doctrina, nec pa-
trum disciplina, nec magistratuū autoritate, nec ma-
iestate principum cōtineri potest, quā penes nunq̃
sine periculo aut frustra sapientum consilia audita
sunt, semper ferē multitudinis stulticia praeualente:
sicut notum est in Socrate, de deorum opinione ad
Athenienses: in Casy Troiano, de equi introducti-
one: in Magio Campano, ne Hānibal in urbem re-
ciperet consulenti: in Paulo Aemilio, pugnam Can-
nensem detrectanti: deniq; in tot pphetarum domi-
ni prædictionibus, à populo Iudaico minime exau-
ditis. Proinde populi statuta, ac plebis placita q̃mo-
do poterunt esse bona, cum popularis illa multitu-
do fere semp quæ optima sunt ignoret, cū maior il-
lius pars manuarij sint opifices, tū q̃a non in iustitijs
& ægratis ratione, sed in numero consistāt, in quo
semper plures sunt mali q̃ boni: nec exacto re-
ducit iudicio, sed studio multitudinis & numero, sicut
ait Plinius ille iunior: Numerantur em̃ sentētiæ, non
ponderantur. Non em̃ quod prudentioribus, sed qd
pluribus uisum ēst, in populari cōsultatiōe maiores
obtinere uires. Inter quos, cum omnes sibi habeant
æquales, nihil est tam ineguale, q̃ æqualitas ipsa. Pro-
miscuo itaq; plebis impetu nihil salubriter instituit,
nihil eorū quæ in peius collapsa sunt, in melius resti-
tuitur: quin quæ optima instituta sunt, plebis licen-

DE POLITICA

tia potius conturbant, tollunturq. Inter has autem tam diuersas reipub. administrationes, pleriq. mixtam ex duabus speciebus politicam delegerunt, ut qualem Solon ex optimatibus & populo instituit, omnibusq. eo modo suos honores communicauit. Pleriq. etiam mixtam ex omnibus, cuiusmodi erat Lacedæmoniorum. Rex enim apud eos erat perpetuus, sed qui tantum bellorum tempore dominaretur, eratq. optimarum senatus è potentioribus & ditioribus: Ephoros quoq. ex plebe creabant decem perpetuos, qui uitę necisq. haberent potestatem, staturę plebis representantes. Apud Romanos olim democratix propter senatus auctoritatem mixta erat aristocratia. Multa enim apud populum, nonnulla apud senatum imperabantur. Hodie multis locis reges & principes pro arbitrio imperant, tamen optimates, puinciarum ac magistratus cõsilijs rebusq. gerendis adhibent. Atq. hinc oritur quęstio, quę respublica tutior sit, an, in q. princeps malus & consiliarij boni, siue, ubi princeps bonus probusq., sed consiliarij prauī. Marius Maximus & Iulius Capitolinus, ac multi alij priorē eligunt: quibus tamen alij multi graues auctores non adsentiant, cum experientia ipsa uideam^r sapius à bono principe malos corrigi, quàm malum principem à bonis emendari. Tandem uero, ut respublica optime administretur, nulla philosophia, nulla ars, nulla scientia præstant, sed probitas rectorum. Optime enim unus, optime pauci, optime populus imperant, si probi sint, pessime autem si sint improbi. Sed quod omnem uincit

DE RELIGIONE IN GENERE.

improbitatis temeritatem, cum agrum colere, gregem pascere, nauim regere, familiam gubernare, filios educare, multi se aut ignorare, aut nescire, aut non posse fateantur, ramen magistratum in urbibus agere, regem & principem se gerere: & quod difficilimum est, populis & nationibus imperare, nemo sibi à natura negatum putat. Ceterum quod spectat hic ad ciuiliū legū scientiam, quibus omnes respublicæ & ciuitates constant, reguntur, augentur, atq; seruantur, dicemus inferius.

De religione in genere.

Caput LVI.

AD reipub. integritatem pertinet etiam religio, quæ est disciplina quædam exteriorum sacrorum ac ceremoniarum, per quam res internarum & spiritalium tanquam per signa quædam admonemur, quā Cicero definit disciplinam, per quam reuerenti famulatu ceremoniæ diuini cultus exercentur: quam quidem ciuitatibus maxime utilem & necessariam esse testatus est cum Cicero, tum etiam Aristoteles. Sic enim ait in Politicis: Oportet principem præ alijs deicolam uideri. Minus enim putant subditi à talibus pati aliquid iniquum, & minus machinantur contra talem, tanquam habeat propugnatores etiam deos. Religio autem à natura sic hominibus insita est, ut plus illa quam rationalitate à cæteris animantibus discernamur. Quod autem nobis naturaliter insita sit religio, ipse fateatur Aristoteles: tum ex eo liquet, quod quoties subitaneis periculis & timoribus

Religio,

DE RELIGIONE IN GENERE.

Gene. 4.

ribus aliqua perturbatione obruimur, cōfestim ante quam aliqd pscrutemur, & ante omnē electionē, ad diuinā inuocationē cōfugimus, natura uidelicet nos absq; alio pceptore diuinū auxilium implorare edocente. Iamq; ab initio creationis mundi Cain & Abel ipsi deo religiose sacrificarunt: sed Enoch primus fuit, q̄ q̄ ritu de^o inuocādus esset, instituit. Quare de eo dicit scriptura: Tunc tandem cœpit inuocari nomen domini. Post diluuium à multis multæ q̄ multis gentibus religionū leges datæ sunt. Nā Mercurius & Menna rex, Aegyptijs: Melissus Iouis nutritor, Cretensibus: Faunus, & ante illū Ianus, Latinis: Numa Pompilius, Romanis: Moyses & Aaron, Hebrais: Orpheus, Græcis. Tum Cadmus Agenoris filius, ex Phœnice mysteria & solēnitates deorū, simulacrorū consecrationes & hymnos, cæteraq; sacra, pompas & celebritates, quibus dijs honores impenderentur, Græcis primū tradidisse legitur. Quin etiam furtorum & scelerū numina esse tradiderūt, nec tantum nomina deorum dederūt, sed etiam instaurarunt sacra. Coluerunt Romani Iouem adulterē & stupratorem, & Febri publicum phanum in palatio dedicarunt, & aram malæ Fortunæ in Exglij. Quin etiam apud inferos inuenerant quos colerent deos, ipsumq; infernorum principem oīm infimū & miserrimum Iatanam, sub Ditis, Plutonis, & Neptuni nominibus uenerantes, assignantes illi custodem tricipitem Cerberum, hoc est, carniuorū, qui semper circuit quærens quem deuoret, nulli parcēs, omnibus nocens, oēs accusans, Hinc diabolus quasi

DE RELIGIONE IN GENERE.

criminator appellatus. Vnde poeta canit:
 Dux Erebi populo poscebat crimina uitæ,
 Nil hominum miserans, iratus omnibus umbris,
 Stant furæ circum, uariæq; exordia mortis,
 Sæuatq; multifonas exercet pœna catenas.

Coluerunt quondā Aegyptij cum dijs suis etiam
 animalia bruta & monstra: & sunt adhuc hodie, qui
 idola & simulacra colūt. Quin Turcæ, Saraceni, Ara-
 bes, Mauri, & magna pars orbis hodie Mahumetū
 colunt, absurdissimæ religionis conditorem: & lu-
 dæi in sua perfidia adhuc perseuerantes, uenturum
 eorum Messiam prinaciter expectāt. Et nobis Chri-
 stianis diuersi diuersis tēporibus & regionibus pon-
 tifices nostri, religionum mores præscripserunt, mi-
 rum quot legibus inter se dissidentes circa ritus, cir-
 ca cæremonias, circa cultum, circa cibos, circa ieiu-
 nia, circa uestitum, circa quæstus, circa pompas, cir-
 ca mitras, & circa purpurā, & eiusmodi. Sed unum
 admirabilem uincit admirationem, q̃ illi his ambi-
 tiosis moribus se cælum posse ascendere putant, q̃-
 bus Lucifer olim cælo deciderit. Actādē oēs istæ
 religionum leges, nullo alio fundamento incūbunt,
 quā suorum instituentium placitis: nec aliam in-
 super cæritudinis regulam habent, nisi ipsam credu-
 litatem. Considerate ab initio mundi quot sunt, q̃t
 fuerunt in religione studia, quot cæremoniæ, quot
 cultus, quot ritus, quot hæreses, quot placita, quot
 uota, quot leges, & nondum à tot seculis homines
 ad rectam fidem perducere potest religio absq; uer-
 bo dei: quo incarnato, & in cruce de hostibus trium-

DE RELIGIONE IN GENÈRE.

phante, deiecta sunt templa & idola, & deorum potestates ablata, defeceruntq; oracula.

Ablata est Pythij uox haud reuocabilis ulli.

Temporibus longis etenim iam cessat Apollo,

Clauius oclusis silet: ergo rite peractis,

Discedas patria & redeas ad limina, sacris.

Ex quo enim uerbum dei per euangelij nūcium illucescere cepit mūdo, omnes dij gentium ueluti fulgure tacti corruerunt: sicut apud Lucam ait Christus: Vidi saranam sicut fulgur de cælo cadentem.

Lucæ. 10.

Verum quod hic ad fidem, & ad theologiam, & ad canonum decreta pertinet, discutiem⁹ inferius: nos hic de religione loquimur, quantum ad eas artes, q̄ ad sacerdotum quæstum, & ad rem publicam suis simulacris, statuis, imaginibus, templis, phanis, sacellis, fastis, pompis, & sacerdotiorum magistratibus ornandam attinet: de quibus alibi inter placita theologica, anno millesimo quingentesimo decimo, per me Coloniae declamata amplo sermone disputauimus, quocirca ea istic breuissimo sermone trāsigemus, ostendentes etiam in illis, quæ cohonestandæ religionis causa, & ad hominum salutem inuenta sunt, sæpe non minimam inueniri cum uanitate malitiā. Quod ita eē, nūc p singula discurretes mōstrabim⁹.

De imaginibus.

Caput LVII.

Imagines:

IMaginū itaq; cultū, iam ab antiq̄ non omnes populi admiserunt. Siquidem Iudæi (ut narrat Iosephus) nihil magis exhorruerūt q̄ simulacra, nec

DE IMAGINIBVS.

aliquam effinxerūt imaginem eius quod coluerūt, neque eorum quorum memoriam tenuerunt. Lex, siquidem dei per Moysen prohibuit illis simulacra fieri, aut in templis poni, aut adorare coram eis. Apud Seres populos (teste Eusebio) etiā lege cautū erat, ne simulacra uenerarentur. In Romanorū quoque templis, apud Clementem & Plutarchum, ex decreto Numæ, annis centum & septuaginta ab urbe condita, nullam imaginem, neque fictam, neque pictā esse conspectā legimus. Augustinus q̄q̄ idem testatur, autore Varrone, cuius (inquit) uerba clarissime testatur, nullum fuisse in urbe simulacrum deorum per annos centum sexaginta, factūque deinceps, ut ex imaginum ac statuarum multitudine, religionis cultus negligeretur, atque contemptui haberetur. Persæ etiam (testibus Herodoto & Strabone) statuas non extruebant. Aegyptiorum autem, in istis summa erat impietas & stultitia, exinde in omnes gentes deriuata; qui quidem corruptus gentilium mos & falsa religio, cum ipsi ad Christi fidem conuerſi cœperunt, nostram quoq̄ religionem infeſcit, & in nostram ecclesiam simulacra & imagines, multasque pomparum steriles cœremonias introduxit, quorum nihil omnino fuit apud primos illos & ueros Christianos. Hinc cœpimus diuorum nostrorum mura simulacra in templa nostra traducere, & in aras dei magnis uenerationibus collocare, & quò hominem ueram dei imaginem nefas ducimus conscendere, eò insensata transferimus simulacra, illis inclinamus capita, infigimus oscula, offeri-

DE IMAGINIBVS.

mus lumina, suspendimus anathemata, accommo-
damus miracula, coëmimus condonationes: deni-
que illis peregrinamur, illis uouemus, illa colimus,
ac tantum non adoramus. Nec dici potest quanta
superstitio, ne dicam idololatria, penes rudem & in-
doctam plebem alatur in imaginibus, conuiuenti-
bus ad ista sacerdotibus, hinc non paruū lucri quæ-
stum percipientibus. Atque hic tuentur se Grego-
rij uerbis dicentis: Imagines esse libros uulgi, ut pos-
sit rerum memoria retineri, atque in his legant, qui
litteras non didicerunt, illisq; conspectis ad dei con-
templationem trahantur. Verum hæc sunt excu-
santis Gregorij humana commenta, licet sanctus il-
le uir imagines prober, non cultum, alia autem sunt
uerantis dei præcepta. Non enim decet nos ex ueti-
to imaginum libro discere, sed ex libro dei, qui est li-
ber scripturarum. Qui ergo cupit deum nosse, non
requirat ab imaginibus pictorum & statuariorum,
sed (ut inquit Iohannes) scrutetur scripturas, quæ te-
stimonium perhibent de illo. Qui autem nesciunt
legere, n̄ audiant uerbum scripturæ. Fides enim eo-
rū (ut ait Paulus) ex auditu est. Et Christus apud Io-
hannem ait: Oues meæ uocem meam audiunt. Iāq;
etiam si (quod ait Christus) nemo potest uenire ad
eum nisi pater traxerit illum: & nemo uenit ad pa-
trem nisi p ipsum Christum, cur auferim⁹ gloriam
deo, tribuentes illam picturis & statuis, ac si possent
trahere in contemplationem dei? Accedit istuc eti-
am reliquarum cultus immoderatus. Fatemur enim,
nec quisquam negare poterit, sanctas esse sanctorum

Iohan. 7.

Iohan. 10.

Iohan. 10.

Iohan. 6.

DE IMAGINIBVS.

reliqas, & quæ æternitatis gloria fulgebunt aliquā-
 do. Ideoq; à nobis summa reuerentia colendos fa-
 teamur etiam sanctos ipsos, licet in omnibus locis
 exaudiant pie inuocantes, magis tamen ubi aliquid
 reliquiarum suarum uelut pignus habent. Sed quia
 non oīm certitudo eadem est, cū uarijs in locis pu-
 rantur sanctorū eorundē eadē retineri pignora, ne-
 cesse est horum aut illorum stultam confidentiam
 esse oportere. Ne igitur in idololatriam uel supersti-
 tionem incidamus, tutius est fidem rebus uisibili-
 bus non affigere, sed colere sanctos in spiritu & ue-
 ritate, per dominum nostrum Iesum Christum, illo-
 rum opem implorantes. Certiores itaque reliqui-
 as, & digniores non habemus sacramento corpo-
 ris Christi, quod unicum sanctum sanctorū in oībus
 templis nostris seruatur, quia coram Christum ue-
 neramur, & adoramus præsentem, qui licet ubique
 præsens sit, ibi tamen etiam corporaliter præsens
 est. Sed avarum sacerdotale genus, avari homines,
 non modo ex lignis & lapidibus, sed etiam ex mor-
 tuorum ossibus, & sanctorum martyrum reliquijs
 materiam auaritiæ suæ captantes, suæ rapinæ instru-
 menta fecerunt: attollunt sepulchra confessorum,
 exponunt reliqas martyrum, uendentes illorū con-
 tactus & oscula, exornant illorū simulacra, & festa
 illorum magnis pompis decorant, prædicant illos san-
 ctos, & extollunt magnis præconijs, uitam autem il-
 lorum, quos ræ opere laudant, longissime fugiunt.
 Nonne istis locutus est saluator? Væ uobis q̃ ædifica-
 tis sepulchra, prophetarum, similes illis q̃ occiderunt,

Sacerdo-
tes avari,

Matth. 23

DE IMAGINIBVS.

Officia in
sanctos
distributa

eos. Proinde gētilium more sanctis ipsis officia distribuunt, & hunc cum Neptuno aquarum piculis subuenire, illum cum Ioue fulmen incutere, aut cum Vulcano ignem: alium messes curare cum Cerere, aliū pesse vitibus cū Baccho. Et habent mulierculæ suas diuas, à quibus ceu à Lucina aut Venere liberos perant, & quæ cum Iunone iratos placant uel vindicant maritos, iam uero etiam sunt quæ furta & amissa seu perditâ recuperare faciunt, atque nullum morbi genus est, quod inter diuos non habeat suum medicum: quæ causa est quo minus lucrentur medici quàm causidici, cum nulla sit lis tam pusilla, iam iusta, quæ diuum aliquem habeat patronum. Verum sicut anima nostra per diuersa membra diuersos explicat actus, & illa pro diuersitate dispositionum suarum diuersas suscipiunt potentias, ut oculi uisum, aures auditum, ita dominus noster Iesus Christus in corpore suo mystico, cuius ipse anima est, per diuersos sanctos suos, uelut accommodata ad hoc membra, diuersa suæ gratiæ munera, in istis inferioribus administrat atque distribuit, & singuli sancti peculiare cooperandi munus sortiuntur, & singuli certas gratias impartiuntur, iuxta quam multiformem gratiarum distributionem, partim hominibus reuelatam, partim pijs coniecturis adsecutam, uarijs precibus & inuocationibus sanctos imploramus. Putamus equidem quemadmodum Christus morte sua mortem nostram redemit, in cuius morte cœperunt sanctæ mortes, omniumque fidelium mortes sanctificantur: sic martyres eos, qui certo quodam morborum

DE IMAGINIBVS.

genere, aut huic simili tormento cruciati perierint, ab illo ipso, tanquam id pro nobis passi, nos liberare, & habet id quidem rationem non inualidā. Sed ridendi sunt, qui à nominis similitudine, & uocum confusione, & per similia futilia inuenta sanctis illa adscribunt, ut Germani caducum morbum Valenti no, q̃a hoc nomen cadere significat, & Galli Eutro pio addicant hydropicos, ob uocis consimilem sonum. Nihil ergo hic diuinæ potentia & sanctorum meritis derogatum uolo. Impius enim est, quisquis de pietate Christiana ac sanctorum miraculis p̃peram sentit, sed superstitiosus & improbus est, q̃ pro miraculis prodigiosa quæq̃ mendacia ceu *portica nugamenta uertunt in historiam, & simplicibus oraculi loco credenda proponunt, magnisq̃ clamoribus inculcant: stultissimi quoque sunt, qui ijs fabulis & somnijs fidem habent. Atq̃ hic uos scire uolo, quod quemadmodum imaginum exuperans cultus idololatria est, ita illarum p̃tinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & Leo tertius imperatores damnati sunt. Sic etiam quemadmodum reliquiarum abusus execrabile scelus est, ita earūdem irreuerentia detestanda hæresis est, quæ quondam à Vigilatio Gallo progenita, ab Hieronymo profligata, nunc rursus unā cum imaginum expugnatoribus à proximis annis apud Germagos repullulascere cœpit.

Ex nomī-
nis etymo
sāctis tri
bui aliqd
ridiculū.

Sanctorū
miracula
nō riden-
da.

Sanctorū
moderatū
cultum ui
tuperare,
hæresis ē.

De templis.

Cap. LVIII.

DE TEMPLIS.

Xerxes tē
pla com-
bussit,

Zeno.

Isai. 66.

2. Paral. 3.

Actu. 17.

1. Cor. 13.

CAeterum nunc de templis. Scimus hanc ma-
ximam olim fuisse gentilium superstitionem,
singulis dijs suis sua tēpla fabricātium, quorū
imitatione cōperunt deinde Christiani suis diuis
templa inscribere. Multae tamen gentes templis oi-
no carebant, & Xerxes quondam suadentibus ma-
gis, oīa templa per totam Grēciam combussisse tra-
ditur, q̄a impium & nefarium esset, deos ipsos parie-
tibus includere. Verum de templis quondam Zeno
Circus in haec uerba philosophatus est, in gens: Sa-
cella ac tēpla construere nihil q̄dem necesse ē: nihil
em̄ sacrum iure existimandum, neq; pro sancto ha-
bendum, quod ipsi hoīes construxerint. Apud Per-
sas nulla olim templa erant, Hebraeis autem in tota
natione non nisi unicum templum religiosum erat
à Salomone Hierosolymis extructum, de quo ta-
men legit̄ apud Isaiam: Hæc dicit dominus, cælum
sedes mea, terra autem scabellū pedum meorū. quæ
est ista domus quam ædificas mihi? Et Stephanus
protomartyr ait: Salomon ædificauit illi domum, sed
excelsus in manufactis non habitat. Et Paulus Apo-
stolus ait Atheniensibus: Deus non in manufactis
templis habitat, q̄ cū sit dominus cæli & terræ, ma-
nibus hoīm non colitur, tanquam indigens aliquo.
Docet autem humanam naturam ipsosq; hoīes, sed
puros, pios, sanctos, & religiosos, deotq; deuotos esse
acceptissimā deo templa, quemadmodum scribens
Corinthijs inq̄r: Templum dei estis, & spūs dei ha-
bitat in uobis, templum autem dei sanctum est, q̄d
estis uos. Præterea in prima illa nostra religione, ab

DE TEMPLIS.

ipsis Christianæ fidei incunabulis, & diu post Christum passum, non fuisse nostris sacris templa constructa fatet ipse Origenes cōtra Celsū, docēs multis rationibus Christianis illa ad uerū dei cultum uerāq; religionē nihil cōuenire. Et Lactātiū ait: Non templa deo congestis in altitudinem saxi struenda sunt, sed suo cuiq; conseruādu est pectore, in quod se conferat cum adorat deum.

Non habitat templis manuum molimine factis

Omnipotens: ædes aurea, uerus homo.

Et Christus suos adoratores, non in templū remittit, nec in synagogas, sed in cubiculum orare in abscondito. Atq; ipse, quod legitur apud Lucam, nunquā ad turbas, ad urbes, ad templum, ad synagogas accessit orare, sed exiuit in montē orare, & ipse erat pnoctans in oratione. Verū ecclesia, quæ nihil agit, nisi acta spū dei, cū multiplicato Christiano populo ecclesiam iam ingressi essent cum fidelibus peccatores, cum firmis infirmi, & tanquā in in arcā Noe cū mundis aīalibus simul & immunda, sacras quaddā ædes & tēpla & basilicas loca sacrata ab oī, ppha no commercio libera instituit, in qbus Christianæ multitudini uerbū dei publice prædicaret, ceteraq; religionis sacramenta, & cōmodius & castius administrarent, quæ à populo Christiano summa semper in ueneratione habita, etiam à principibus immunitate munira, nūc in tantā excreuere multitudinem, accedētib; illis tot fratrū oratorijs, priuatisq; sacellis, ut maxie necessariū foret, multa ex illis tanq; supflua & indebita mēbra rsecari. Accedit ad hæc stru

Matth. 6.

Luc. 6.

Act. 17.

DE FESTIS.

Curæ superba magnificentia, in quam multæ admodum sacræ pecuniæ & eleemosynæ indies profunduntur, quibus quod & superius diximus, multi Christi pauperes, uera dei templa imaginesq; fame, siti, æstu, algore, labore, debilitate, egestate periclitantia sustentari deberent.

De festis. Cap. LIX.

Festi dies.

Festorum etiam dies, tam apud gentes, quam apud Iudæos magna religione semper celebres fuisse, qui omnes distributim per certa anni tempora, per certos & statutos dies deum colebant, quasi liceret aliquando à diuino cultu discedere, aut forsan deus plus aliòq; alio tpe se coli uelit, quod idcirco, ut probrum Paulus obiecit Galatis, ad eos sic scribens: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. timeo ne in uobis frustra & sine causa laborauerim. De qua re etiam Colossenses admonens præcipit illis, dicens: Nemo uos iudicet in cibo & potu, in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum. Veris enim & perfectis Christianis nulla est dierum differentia, quæ sunt semper in festiuitate, semper conquiescentes in deo, & sine intermissione uerum sabbatum agentes, sicut uaticinatus erat Isaias ad patres Iudæorum, fore aliquando, ut sabbatum eorum tolleretur, cumq; uenerit saluator, futurum sabbatum perpetuum, perpetuasq; neomenias: rudiori autem populo, ac infirmæ multitudini, ac imperfectiori ecclesiæ parti, à sanctis patribus eiusmodi dies statuti sunt, quibus

Galat. 4.

Colo. 2.

Isai. 66.

DE FESTIS.

conueniant ad sacram uerbi dei concionem audien-
dam, & ad cultum diuinum celebrandum, ac com-
municandorum sacramentorum causa: ita tamen,
ut non ecclesia diebus seruiat, sed dies inseruiant ec-
clesiæ. Sunt itaq; constituti dies abs patribus in eccle-
sia, qbus ab oibus externis negocijs, atq; corporeis
actibus plebem abstinere deceat, quo liberius serui-
at deo, uacet orationibus & contemplationibus, in-
terfit diuinis officijs, & x̄bi dei concionibus, & quæ-
cunq; eiusmodi sunt, quæ tūc ob æternę salutis com-
modum fiunt. Sed ille distortor ægratis, labefactor
oīs ordinis & pulchritudinis, autor oīm malorū, di-
abolus, q̄cqd spūs sanctus ædificat, assidue demoliri
nitens, etiam hanc arcem, ppe diruit. Adeo maxi-
ma pars Christiani, populi sacrum hoc dierū festo-
rium, non ad orandum, non ad dei uerbum audi-
dum, non ad cætera quorū causa instituta sunt, im-
pendit, sed ad omnifariam bonorū morū ac Christi-
næ doctrinæ corruptelam, in choreis, in comœdijs,
in histrionibus, in cantilenis, in ludis, in compositi-
onibus, in pompis, in spectaculis, & quibuscunq; mū-
danis, carnalibus, spūi sanctitatisq; contrarijs opibus
consumit: & quemadmodum inq̄t Tertullianus de
Cæsarum solennibus: Solent tunc grande officium
agere, focos & choros in publicum ducere, uicatim
epulari, ciuitatem tabernæ habitu obolefacere, ui-
nogulam cogere, certatim cursitare ad iniurias, ad
impudentias, ad libidinis illecebras: sic exprimitur
publicum gaudium p publicum dedecus. Nonne er-
go merito damnandi sumus, q̄ hoc ritu Christi &

*Festi dies
ad quid
instituti.*

*Festorum
dierū abu-
sus.*

DE FESTIS.

sanctorum eius solennitates celebramus. Cæterum à diebus festis, præter Manichæorum insanam blasphemiam, & Cataphrygum pestifera dogmata, aut nullas, aut paucissimas hæreses compertas habemus: ueruntamen maximi in ecclesia schismatis occasionem præstiterunt, cum Victor Romanus pontifex omnes ferme orientales & australes ecclesias à communione amputasset, ea sola de causa, quod in diei paschatis obseruatione morem à Romana consuetudine sequerentur diuersum: cui tunc inter cæteros excellentissimos uiros, restitit Polycrates Asiæ episcopus. Præterea Hirceneus Lugdunensis episcopus, quanuis ipse Romano ritu pascha celebrauit, magna tamen libertate Victorem pontificem obiurgare ausus est, quod præter exemplum prædecessorum suorum pacis perturbator abscedisset ecclesias, non in fide errantes, sed in solis ritibus quibusdam, à Romana ecclesia dissidentes. Multa deinceps super hac paschatis obseruatione conciliorum & pontificum decreta, ac patrum ratiocinationes, & quæ uocantur ecclesiastica computa, emanarunt: neque tamen in hunc usque diem ueram, atque per uniuersum orbem, eandem paschatis diem constituere potuerunt: & in hunc diem usque consultis astrologis de calendarij reparatione, sed indeciso negotio disputatur: digna profecto res, pro qua ob unius Romani pontificis pertinacem religionem, tantum ecclesia pateretur naufragium.

De cæremonijs.

DE CAEREMONIIS.

Caput LX.

EX membris deniq; religiōis, nō minima sunt Cæremonia.
rituum & cæremoniarum pompæ, in uesti-
bus, in uasis, in luminibus, in campanis, in or-
ganis, in concentu, in odoribus, in sacrificijs, in gesti-
bus, in picturis preciosis, in ciborum & ieiuniorum
delectu & similibus (magna cum admiratione, tum
ueneratione ab impira plebe & hominibus, q; nihil
aduertunt quàm quæ ante oculos obseruant) rece-
pris eiusmodi. Numa Pompilius primum Roma-
nis cæremonias indixit, quorum prætextu rudem
adhuc & ferocem populum, qui ui & iniuria impi-
um occupauerat, ad pietatem, fidem, iustitiam, & re-
ligionem inuitaret, feliciusq; gubernaret: restantur
hec ancyliæ, ac palladium sacra imperij pignora, Ia-
nus bifrons belli & pacis arbiter, ignis Vestæ, cui
flamina custos imperij iugiter uigilaret, ipseq; an-
nus fastorum, & nefastorum dierum uarietate per
duodecim menses diuisus, sacerdotiorumque ma-
gistratus, in pontifices & augures partitus, uarijsq;
sacrificiorum & supplicationum, spectaculorū, pces-
sionum, delubrorum, & officiorum ritus, quorum
magna pars (Eusebio teste) exinde in nostram quo-
q; religiōem migravit. Verum deus ipse, quem non
delectant caro & corpus, & sensibilia signa, has ex-
teriores carnalesq; cæremonias despicit, atq; conte-
mnit. Non em̃ in corporalibus actionibus & sensi-
bilibus opibus, cultuq; carnali uult coli deus, sed in
spū et ueritate per Iesum Christum. Ipse enim spe-
ctator fidei est, cōsiderans inrimum spiritum & oc

DE CAEREMONIIS.

Iohan. 4.

culta hoīm, scrutator cordium, q̄ intuet̄ intima mē-
tis. Quapropter carnales illæ & externæ cæremoni-
æ nequeunt hoīes, pmouere ad deum, apud quem
nihil est acceptum, præter fidem in Iesum Chr̄stum
cum ardenti imitatione illius in charitate, ac firma
spe salutis & præmij. Hic em̄ est uerus & nulla ex-
ternorum carnaliumq̄ rituum in gnatione uiola-
tus dei cultus, quod nos instruens Iohānes, ait sp̄m
esse deum, & eos q̄ uolunt adorare, in sp̄u & uerita-
te oportet adorare. Cognouerunt hoc etiam aliqui
gentiū philosophi: Hinc Plato in ueneratione sum-
mi dei exteræ omnes cæremonias auferri iubet, &
Hermes ad Asclepium inq̄r: Hoc sacrilegio simile
est, cum deum roges, thus atque similia incendere.
Nihil em̄ deest ei q̄ ipse est oīa, aut in eo sunt oīa,
sed nos agentes gratias adoremus. Hæc enim sunt
summæ incensationes dei, quando aguntur gratiæ à
mortalibus. Neque præterea habemus quicquam
aliud, quod reddam⁹ deo magis acceptū, q̄ laudem,
gloriam, & gratias actionē. Neq̄ nero hic q̄quam
obijciat Mosaicæ legis sacrificia, ritus & cæremoni-
as, quasi deus in illis delectatus sit. Non, ppter hoc
eduxit eos de Aegypto, ut sacrificia illi offerrent, &
adolerent incensa, sed ut obliti idololatriæ Aegypti-
orum, audirent uocem domini, & obedirent illi in
fide & iustitia propter illorum salutem. Quod au-
tem Moyses illis sacrificia & cæremonias instituit,
morem gessit infirmitati & duritiei cordis eorum,
aliquid indulgens errori, ut eos ab illicitis reuoca-
ret, ne gentium ritu sacrificia immolarent dæmoni

DE CAEREMONIIS.

bus, & non deo. Non enim principaliter hæc, sed secundum consequentiam cōcessa sunt, nec aliter eos obligare potuit lex illa, nisi quatenus populi consensu fuerat comprobata. Quin & Moyses ipse laturus has caeremoniarum leges, seniorum & populi collegit suffragia, q̄ illos sibi magis haberet obnoxios: ideoq̄ lex illa pro temporum & rerum uicissitudine potuit immutari, & aliquando in totum erat abroganda. Lex autem dei quæ in lapideis tabulis tradita erat, perpetua est. Sic enim locutus est dominus per Ieremiam: Quò mihi thus de Saba as Iere. 6.
feris, & cinnamomum de terra longinqua? Holo-
caustomata & sacrificia uestra non delectauerunt Iere. 11.
me. Et iterum per eundem ait: Hæc dicit dominus: Holo-
 caustomata uestra colligite cū sacrificijs uestris, & manducate carnes, q̄ non sum locutus ad patres uestros, nec de holocaustomatibus nec sacrificijs præcepi eis, qua die eduxi uos de Aegypto, sed sermonem hunc præcepi eis dicens: Audite uocem meam, &
ero deus uester, & uos eritis populus meus: ambulate in oībus uīs meis, quæcunq̄ præcepero uobis, ut Isai. 54.
 bene sit uobis. Et iterum apud Isaiam ait dominus: Non obrulisti oues holocaustomatis tui, nec in sacrificijs tuis clarificasti me, nō seruisti mihi in sacrificijs, nec aliqd laboriose fecisti in thure: nec mercatus es mihi argento incensum, nec adipem sacrificiorum tuorum concupiui, sed in peccatis tuis ante me steristi. Super quem igitur (ait) aspiciam, nisi in humilem & getum, & trementem sermones meos? Non enim adipēs & carnes pingues auferēt à te in-

m in

DE CAEREMONIIS.

iustitias tuas: hoc est enim ieiunium, quod ego ele-
gi, dicit dominus: Solue omnem nodum iniustitiar,
dissolue connexus uiolentorum commerciorum, di-
mitte quassatos in requiem, & omnem conscriptio-
nem iniustā conscinde. Frangere esurienti panē tuum
ex animo, & peregrinū sine recto inducin domum
tuam. Si uideris nudū, cooperie eum, & domesticos
seminis tui ne despicias: tūcerumpet matutinum lu-
men tuū, & sanitates tibi cito orientur, & præcedet
ante te iustitia, & gloria dei circūdabit te. Et adhuc
te loquente dicam: Ecce adsum. Nō inficior quem
admodum olim in synagoga Moyses & Aaron, &
per successionē ceteri pontifices, iudices, pphete, us-
que ad scribas & pharisæos: sic postmodum in eccle-
sia ab apostolis, euāgelistis, pontificibus, sacerdoti-
bus & doctoribus factum, ut illam pijs quibusdam ce-
remonijs, elegantibusq; ritibus & institutis, tanquā
sponsam ornaram uiro suo decorarent, multa insu-
per statuta & decreta ediderūt posteriores, iuxta ho-
minum imbecillitatem. Sed quod solet sæpe cōtin-
gere, ut quod prouisum est ad remedium, tendat ad
noxam: sic accidit, ut crescētibus nīs ceremoniarum
legibus, pluribus constitutionibus hodie onerentur
Christiani, quā olim Iudæi: quodq; magis dolen-
dum est, cum ipsæ p se nec bonæ sint nec malæ, plus
illis fidar popul⁹, arctiusq; obseruet, quā tradita à
deo præcepta, cū simulantibus illa nostris episcopis,
& sacerdotib⁹, & abbatibus, & monachis, ac suo uē-
tri interim egregie consulentibus. Cæremoniæ autē
et si nullas cōtra fidem hæreses dederint, innumeras

DE CAEREMONIIS.

tamen in ecclesiam sectas introduxerunt, maximorū
 rumq; schismatum semina fuerūt. Hinc primū Græca ecclesia à nostra abscissa est, q̃ illa non in azymo
 consecraret sed in fermento, cum tamen illam uere cōsecrare fateamur. Deinde etiam Bohemorum eccle-
 sia separata est, q̃a antiquo ritu contra recentiorum
 pontificum interdicta, sub utraq; specie communi-
 carer eucharistiæ. Quod si (ut ait Apostolus) circun-
 cisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio
 mādatorū dei: sic & caeremoniæ nihil sunt, nisi obser-
 uatio præceptorum ecclesiæ. Nefas ergo est utro-
 biq; ppter modicas & quaslibet causas, quæ Chri-
 stianæ fidei nihil officiunt, unitatem ecclesiæ scinde-
 re, & corpus Christi diuidere: & quod pharisæis sal-
 uator impropere, excolare culicē, & camelum glu-
 tire, atq; turbata pace ecclesiæ in illis pugnare, unde
 plus obsit schismatis pnicies, quàm p̃sit correptio.
 Potuissent Romani p̃rifices multa mala sustulisse,
 pacatamq; & integram suare ecclesiam, si toleras-
 sent Græcorū fermentum, & Bohemorū calicem. Ne-
 q; uero maiora hæc sunt, quàm quod Innocentius
 octauus (Volaterrano teste) cōcessit Noruuegijs, ut
 liceret illis sine uino sacrificare calicem.

De magistratibus ecclesiæ,

Caput LXI.

IAm uero & magistratus & variæ hoīm sectæ
 sunt in ecclesia, cū ad ornamentū religionis, tum
 p̃ seruādo sacrorū ordine, ne fiat cōfusio. Quic-
 q; autē agit in ecclesia, siue ad ornamētum, siue ad
 m iij

DE MAGISTRATIBVS ECCLE.

ædificationem religionis, tam in deligendis magi-
 stratibus, quàm instituendis ministris ecclesiæ, nisi
 id fiat diuini spūs instinctu, q̄ quasi anima est eccle-
 siæ, uanum est & impiū. Quicunq; em̄ ad magnum
 dei officium, & apostolatus dignitatem à spū dei uo-
 carus non fuerit, sicut Aaron: & q̄ non ingressus fu-
 erit p̄ ostium, quod est Christus, sed aliunde in eccle-
 siam ascenderit p̄ fenestram, p̄ fauores hoīm, p̄ em-
 pitias uoces, p̄ imperium principum, certe hic non
 est uicarius Christi & apostolorū, sed fur & latro, &
 uicarius Iudæ Iscariotis, & Simōis Samaritani. Hinc
 ab antiq̄s patribus de electione prælatorū (quod sa-
 cer Dionysius uocat noīationis sacramentum) tam
 arcte statutum est, quod pontifices & apostoli, q̄ p̄-
 essent ministerijs in ecclesia, noīarentur uiri uita &
 moribus integerrimi, potentes in doctrina sana de
 oībus rationem reddere: sed antiq̄s patrum consti-
 tutionibus paulatim à sua maiestate cadentibus, ac
 recentiore pontificio iure cum damnabili consuetu-
 dine inualescēte, tales pleriq; sup̄ sedem Christi con-
 scendunt pontifices & apostoli, quales olim sup̄ se-
 dem Moysi sedebant scribæ & pharisæi, q̄ dicunt &
 non faciunt, alligantes onera grauiā in humeris po-
 puli, ipsi autē nolunt digito mouere: hypocritæ sunt,
 oīa opa sua faciunt, ut uideant̄ ab hoībus, ostentan-
 tes religionem suā in scenis, cupiunt primas stati-
 ones in choro, in gymnasijs, in synagoga, & ubiq; in
 foro, in plateis rabbi & magistri & doctores uocari
 uolunt: claudunt uiam celorū, & ipsi non introeun-
 tes, etiam alios excludunt, nec sinunt intrare: come-

DE MAGISTRATIBVS ECCLE.

dunt domos uiduarum, orationes lōgas factitātes, circumeuntes mare & aridam, seducunt & furātur pueros, ut nacto uno profelyto, exaugeant p̄ditum eorū numerum, ut ipsi perditū & addictū gehennę igni, alios simul secum multo magis disperdant suis cōmentis & traditionibus: piſſimas Christi leges labe factant, uerum dei templum, ac uiuas Christi imagines, & aras animarū populi negligentes, aurę & oblationes auaro oculo curant, leuiora & quasi sinistra legis facientes, de decimis, collectis, oblationibus & elemosynis accurate noua cudunt, & leges ceremoniarum arcte sanciunt, decimantes fruges, pecora, pecunias, & etiam quæuis minima, mentham, anethum, cuminum, & de his canum more collatrātes a suggesto conſigunt cum populo. Quę uero grauiora & dexteriora sunt opera euangelij, & legis, & iustitię Christianę, iudicium, misericordiam, & fidem omnino negligunt, excolant culicem, deglutiunt camelum, cespitant ad lapidem, ingens saxum transfiliunt, duces cæci, falsi & dolosi, genimina uiperarum, terſi calices, sepulchra dealbata, foris in mitris, in pileis, in habitu, in uestitu, in cuculla ostēdentes sanctimoniam, intrus pleni spurcicia, hypocrisis, iniquitate, scortatores, saltatores, histriōes, lenones, aleatores, heluones, temulēti, uenefici, qui iam antea (quod notat Iohannes Camotensis episcopus) non ex uirtutum meritis, sed aut per turpe obsequium, aut intuitu munerum, aut fauore principum, aut ui armorum, ad sacerdotia, ad beneficia, ad episcopatus conscenderūt, aut sub hypocrisis fūco, hec ad se traxerūt, ex

DE MAGISTRATIBVS ECCLE.

bonis ecclesiæ, quæ pauperum sunt, sibi priuatas diuitias cumulantes, monopolia & nundinas constituentes in eleemosynis parentum nostrorum, abutentes illis in scortis, in alea, in uenatione, in omni luxu & spurcitia.

Gaudent equis canibusq;, & aprici gramine campi.

Concuriunt populos, uexant regna, sollicitant bella, diruunt ecclesias, quas religiosorum patrum cōstruxit deuotio, ipsi extruentes palatia, incedentes in uestibus purpuratis & deauratis, magno plebis detrimento, & religionis infamia, ac reipub. insupportabili onere: quos non mercenarios pro pastoribus, non lupos pro mercenarijs, sed pro lupis diabolos, beatus ille Clareuallensis Bernardus in sermone ad generalem Remensem synodum, præsentē Romano pontifice, definiuit. Iamq; etiam ipse Romanus summus pontifex (quod idem sanctus episcopus Camotensis cōqueritur) omnibus grauissimus & intolerabilis est, cuius pompam & fastū nullus unquam tyrannorum æquauit, atque ij interim in se solis iactant religionis & ecclesiæ statum consistere, cum religionis onera, & uerbum euangelij quod uerum pontificiū munus est, in alios reiicientes, ipsi in cōdēdis proprijs legib⁹ occupati, ecclesię accipiūt emolumenta, ociosi simul & flagitiosi: & quia (ut aiunt) sedes ipsa pontificia, aut sanctos recipit, aut sanctos facit, hinc sibi n̄hil non licere putāt: adeo ut etiam sacris ecclesiæ cæremonijs, quas sancti patres ad instruendos mortalium animos, & pro conferēda nobis dei gratia, magna obseruantia instituerunt, nesa

DE MAGISTRATIBVS ECCLE.

ria uoluptate pro sua libidine impudenter flagitiosissimeq; abutuntur: cuiusmodi exemplum de Bonifacio octauo pontifice in Prochetum cardinalem legimus apud Crinitum. Hic est ille magnus Bonifacius, quia tria magna & grandia fecit: primum, falso oraculo deluso Clemente, persuasit sibi cederet apostolatu: secundū, cōdidit sextum decretalium & papam asseruit omnium dominum: tertium, instituit iubileum, indulgentiarum nundinas, illasq; prius in purgatorium extendit. Transeo cetera illa Romanorum pontificum monstra, quales Formosus papa, & nouem sequentes olim ecclesie turpiter praeferunt: taceo etiam posteriores illos, Paulum, Sixtum, Alexādrum, Iulium, famulos Christiani orbis perturbatores. Prætereo Eugenium, qui ob uiolatum Turcæ iusiurandum, Christianam rem publicam in tot funestissima bella coniecit, ac si nō etiam hosti fides seruanda sit. Alexāder sextus q̄nto Christianæ reipub. damno Zizimum Pazaithæ Turcæ fratrem ueneno sustulerit, om̃ibus notum est. Iamq; ipsi etiam Romanorum pōtificum legati, quod ait Camotensis, & quotidiana experientia notissimum est, sic interdum in prouincijs debacchātur, ac si ad flagellandum ecclesiam egressus sit sathan à facie domini: commouent & conturbant terram, ut uideantur habere quod oporteat sanare, letantur cum mala fiunt, exultantes in rebus pessimis.

Tria Bonifacii facta.

Iob, 1. & 2.

Vixq; tenēt lachrymas, cū nil lachrymabile cernūt.

Siquidem pētā populi comedunt, & uestiuntur, & nutriūtur, & luxuriātur in eis. Sed habēt uitiorū suo

DE MAGISTRATIBVS ECCLE.

rum efficacissimos ritulos, nec quicquam illis obijci potest, quod non alicuius sanctorum exemplo constantissime excusent, aut tueantur. Nam si imprope retur illis, quia indocti & illiterati, dicent, tales Christum delegisse apostolos, qui nec magistri legis, nec scribæ fuerint, nec synagogas, nec scholas unquã frequentauerint: si lingua barbaries obijcitur, dabunt Moysen impedire linguam, & Ieremiam nescientem loqui, quin & Zachariam, quod mutus esset, à sacerdotio non exclusum: quod si etiam sacrarũ literarũ ignorantia, aut infidelitas aut error, aut hæresis obijciatur, dicent: Ambrosium nondum Christianũ, sed catechumenũ adhuc, in episcopum electum: & Paulum non ex infideli modò, sed ex persecutore ad apostolatũ uocatum. Augustinum quã aliquando Manichæum fuisse, & Marcellum martyrem in papatu idolis thura adoleuisse. Quod si obijciatur illis ambitio, exemplo illis erunt filij Zebedæi si timiditas, timidi erant Ionas & Thomas: ille ad Niniuitas, hic ad Indos accedere metuentes: si perfidia, Petrus perfidia addidit periurium: si fornicatio, Oseas meretricem, & Samson scorta complexi sunt: si percussio, si homicidium, si militia, Petrus Malcho auriculã amputauit, Martinus Iuliano militauit, & Moyses Aegyptium interfecit, & abscondit in sabulo. Adeo nihil penes eos refert, qualis quisque sit, qui accedat ad sacerdotia, atque tunc horum magistrorũ gladio oportet ut quisque ceruices suas supponat: gladio inquam, non gladio uerbi dei, cuius illi custodes & ministri esse debent, sed gladio ambitionis, gladio auaritiæ, gla-

Matt, 20,

DE MAGISTRATIBVS ECCLE.

dio mulctæ & extortionis, gladio mali exempli, gladio sanguinis & occisionis, quo armanur contra omnem ueritatem & iustitiam & honestatem, Sceprrorum uis tota perit, si pendere iusta Incipit, euertetq; aras respectus honesti. Libertas scelerum est, quæ regna inuisa tuetur, Sublatusq; modus gladij facere omnia sæue, Non impune licet illorum placitis cōtradicare, nec libidini eorum resistere, nisi quis paratus sit martyriū subire pro Christo, hoc erit excremari pro hæretico, quemadmodū Hieronymus Sauonarola prædicatorij ordinis theologus, simul ac, ppheticus uir, olim apud Florentiā exultus est, Verum quoniam omnis potestas bona est, quia à deo est, à quo sunt omnia, & omnia bona, & licet utentibus aut patientibus aliquando mala sint, uniuersitati tamen semper bona sunt, prouidente sic illo, qui bene utitur malis nostris. Propter multitudinem enim delinquentium superinducit deus tyrannos, & peccata populi faciunt regere hypocritam. Quicumq; igitur à domino constitutus est episcopus in ecclesia, dignum & iustum est obedire illi, & in nullo contradicere. Qui enim episcopo & sacerdoti obedire contēnit, nō illū, sed deū contēnit, quemadmodū de contemptoribus Samuelis ipse locutus est, ingens: Non te spreuerunt, sed me. Et Moyses aduersus murmurantem populi ait: Nō aduersus nos murmurastis, sed aduersus dominum deum. Non igitur inultus permanebit à domino, qui se contra episcopum & platum suū opposuerit, Dathan & Abiron restiterunt Moy

1. Reg. 6.

Exo. 16.

Nume. 15.

DE MAGISTRATIBVS ECCLE.

1. Reg. 21.
& 22.
2. Reg. 3.
4. Reg. 2.
2. Ps. 26.
5. Reg. 19.

fi, & terra uiuos absorbit. Multi cum Chore cōspirauerunt aduersus Aaron, & igne consumpti sunt. Achab & Iezabel persecuti sunt prophetas, & canes comederunt eos. Egressi sunt pueri, ut illuderēt Heleseo, & urfi dilaniarunt illos. Ozias rex contra sacerdotes sacerdotium arrogare ausus, leprosus factus est. Saul quia prater Samuelem sacerdotum principem sacrificare præsumpsit, regia unctione simul & prophetico spiritu priuatus à deo, datus est spiritui malo. Infidele est scripturis sacris non credere, impium est sacerdotes spernere, boni sunt sacerdotes, melior episcopus, sup omnes sanctissimus summus pōrifex & princeps sacerdotum, cui creduntur sunt clauēs regni celorum, & cōmissa sunt secreta dei, princeps quidem secundum deum, pontifex secundum Christum: quem qui honorat, honorabitur à deo: qui inhonorauerit, inhonorabit illum deus, & ultioem euadere non poterit.

De sectis monasticis.

Caput LXII.

Sectar.

Monasti-
ca.

SVnt adhuc in ecclesia diuersarum sectarum populi, monachi & fratres & anachorita, quibus uetus lex omnino caruit. Caruit etiam ecclesia eo tempore, quo fuit optima, nec tot caeremoniarum ritibus implicata. Qui hodie religiosorum nomen sibi soli uendicant, arduas profecto uiuendi regulas, & officia sanctissima professi, laudabiliumq; uirorum sanctissimorumq; patrum nomina, puta Basilij, Benedicti, Bernardi, Augustini, Francisci & similibus

DE SECTIS MONASTICIS.

præ se ferentes: sed hodie pauci inter eos boni, ingens autem malorū turba. Siquidem huc tanquam in malorum omnium asylum confluunt, quoscunque scelerum conscientia terret, qui ob legum uindictam nusquam alibi tuti sunt, qui crimina commiserunt supplicio expianda, quos uitæ turpitudine abstraxit ad infamiam, quos rebus suis scortis, alea, ingluuie, pfusis, æs alienum ac turpis egestas mendicare compellunt: & quos laborem subterfugientes, spes ocij, ac fraudatæ cupidinis impariens desperatio, aut circumuenta iuuentus, aut iniusta nouerca, aut iniqui tutores huc impegerunt: quorū omnium agmen iūgit simulata sanctimonia, cucullatus habitus, & ualida mendicitas, atq; illud mare magnum, in quo cum cæteris piscibus habitant *Leuiathan* & *Behemoth*, cere grandia, beluæ & reptilia, quorum non est numerus: de quo exiliunt tot stoicæ simiæ, tot insolentissima poscinum mia, tot palliata mendicabula, tot cucullata monstra, barbigeri, funigeri, restiferi, saccogeruli, loripedes, lignipedes, nudipedes, atrati, nigritæ, grifones, albichlamydes, uersico lores, multipelles, inostolij, retiarij, palliati, chlamydati, pullati, paludati, præcincti, bracchati, ac id genus aliorū turba histrionum: qui cum de rebus humanis nullam fidem habeant reliquam, ob monstruosæ uestis habitum creduntur illis diuina, hodieq; sacrum religionis nomen sibi soli usurpant, ac se **CHRISTI** sodales, apostolorumq; conubertiales iactant: quorum uita sæpe scelestissima est, auaritia, libidine, gula, ambitione, temeritate, petulan-

Quid
monacha
tum con-
fluant,

Psal. 109,
Isaia, 37.

DE SECTIS MONASTICIS.

sia, & omni scelere referta, sed religionis prætextu sem-
 per inulta. Romanæ enim ecclesiæ priuilegijs mu-
 niti sunt, & à iurisdictione omnium ecclesiarum exem-
 pri sunt, quo plura illis impune liceant, cūq; ipsi pro
 foro rei alios quosq; ubiq; conueniant, ipsi tñ conue-
 niri non possunt, nisi aut Romæ, aut Hierosolymis.
Horū uanitates & errores si mihi calamo explican-
di forent, non caperent omnes pelles Madian, eom
 inquam, qui non pietatis causa professi sunt religio-
 nem, sed uentris gratia cucullam induerunt. Neq; ue-
 ro bonos offender hic sermo, quem de solis impro-
 bis dictum uolo, q sub pellibus agnitis sunt lupi ra-
 pacissimi, & in uestibus ouium astutam gerunt sub
 pectore uulpem: adeo dissimulantes artes fallaciæ
 suæ, ut nihil aliud professi uideātur, quā scenicam
 quandam hypocrisim, & merum quæstum pietatis
 imagine personatum, dum pallido uultu mentiu-
 tur ieiunia, & obsequentibus lachrymis profunda à
 pectore trahūt suspiria, & mobilibus labris frequen-
 tes orationes simulantes, & gressu incessuq; compo-
 sito, gestibus tranquillis,
 Obstipo capite figentes lumina terre,
 modestiam sibi uendicantes, fucato habitu humili-
 tatē, & suspensa à collo cuculla sanctimoniam foris
 professi, intus autem detestandos mores secum fe-
 rentes: atq; cum inter hæc sceleratissima q; nōnun-
 quam committant, seruantur, uincuntq; religionis
 titulis, cuculla ueluti clypeo cuncta fortunæ spicula
 reperiunt, & ab omnib⁹ mundanis periculis ci-
 uilibusq; molestiis securi, panem ociosum & emen-

DE SECTIS MONASTICIS

dicatum pro eo q laboribus acquiritur uelcentes, se
 curi & sine sollicitudine dormientes: hancq; tñ euan
 gelicam paupertatem purant, in ocio & mendicita
 te uelc alienis laboribus. Cumq; summam humili
 ratē p̄fiteant, incedentes uili uestitu, ut rustici: nudi
 pedes, ut histriones retiarij: cincti funibus, ut capti
 latrones: raso toto capite, ut fatui, cuculla, auriculis
 ac tintinabulis tenus morionib⁹ ac laruis carnis pri
 uialibus q̄ similimi, cæteraq; q̄cunq; contumeliæ &
 abiectionis signa, ppter Christum & religionem se
 se suscipere fateantur, uincuntur ambitione & oēm
 instituti sui rationem in arrogantissimos titulos re
 ferunt, ac paranympi, rectores, gardiani, p̄sides, pri
 ores, uicarij, puinciales, archimādrītæ, generales uo
 cari gloriantur, ut nullum hominum genus tam ui
 deatur primi loci appetēs, q̄ istud. Non desunt quē
 de istis p̄ plura mala male dici possent, sed iam præ
 cesserunt q̄i de ijs amplissimis maledictis cōciona
 ti sunt, adeo ut nō solum multos probos & integræ
 uitæ uere religiosos patres, sed ipsas etiam sanctōrū
 patrum bene uiuēdi instituta & regulas cōtempni
 exposuerint: quocirca nihilego hic in suggillatiōes
 eorum dixisse uolo, q̄ recte in professiōibus suis am
 bulantes, sanctōrum illorū patrum uestigia sequen
 tes, ad cumulum aspirant perfectionis. Fateor regu
 las & professiones illorū sanctas, fateor esse in hūc
 diem sanctos monachos, sanctos frātres mendican
 tes, sanctos anachoritas, sanctos canonicos regula
 res: tamen inter hos plurimos infideles, & repro
 bos, & apostatas, quibus religionis professio defor

DE SECTIS MONASTICIS.

matur: atq; hoc est, ppositum nostrū, uoluisse ostendere, nullam unq̄ cuiusuis religionis p̄fessionē tam castam extitisse, in quā non irrepperit erroris & malitiæ macula: siq̄dem & angelos apostatas legimus, & primos fratres parricidas, prophetas reprobos, apostolos p̄ditores, & discipulos Christi p̄fidos, atque inter Romanos pontifices supra multos schismaticos & reprobos & hæreticos, aliquādo etiam mulierem ad tanti apicis culmen conscendisse, quæ uocata est Iohannes octauus, rexitq; sedem apostolicam laudata ab oībus, annos duos cum aliq̄t mensibus atq; diebus: & quod mulieribus in ecclesia negatum est, contulit sacros ordines, p̄mouit episcopos, ministravit sacramēta, ceteraq; Romanorū pontificū exercuit munera: & facta eius in ecclesia nō fuerunt irrita, cōmuni uidelicet errore faciente ius: q̄ p̄ualente, puto ecclesiam tunc coactam multa dissimulare, quæ religionis rigor aliàs non tulisset: adeo nec in religionib⁹ q̄cūq; integrū, stabile, & p̄petuum reperiri potest. Quicunq; aut̄ in ecclesiam dei sectas introducunt, & tanq̄ sibi placentes, quæstus causa aut fictæ sanctitatis gloria secedunt à principe Romana ecclesia, it̄ tanq̄ Nadab & Abiu alienū ignem offerentes ad altare dei, ab eo comburent̄. Qui uero elati & p̄uersæ sententiæ excogitatis hæresibus exurgere audent aduersus ecclesiam dei, cum Dathan & Abiron uor̄ gine terræ absorpti, uiui descendēt in infernum, Qui aut̄ scindunt unitatem religionis, & Christi membra diuidentes affligunt ecclesiam dei, eadem p̄cna qua Ieroboam exterminabuntur.

Papa mulier
Iohannes
octauus,

Leuit. 10.

Nume. 16.

DE ARTE MERETRICIA.

De arte meretricia,

Caput LXIII.

Reliquum nūc, quia apud Aegyptios primos religionum autores neminem olim sacerdotem fieri licebat, q̄ Priapi sacris non prius initiatus fuisset, atq̄ in nostra ecclesia receptum sit, q̄ carens testibus papa esse non possit, prohibeantq̄ spades, eunuchi & castrati, in sacerdotes ordinari, palamq̄ uidemus ubicunq̄ sunt magnifica ista templa, & sacerdotum monachorūq̄ collegia, ut plurimum in pximo esse lupanaria: quin & plurimę monialium & uestalium ac beguinarū domus, privatae quaedam meretricularum fornices sunt, quas etiam monachos & religiosos (ne diffametur eorum castitas) nonnunquam sub monachali cuculla, ac uirili ueste in monasterijs aluisse scimus, uisum est nō preter ordinem de arte meretricia sermonem hic subnectere, quam equidem ad bene institutę reipub. rationem, nō solum utilem, sed & necessariam esse pleriq̄ sapientissimi arbitrati sunt. Nam Solon ille magnus Atheniensium legislator, atq̄ unus de septem sapientibus Apollinis oraculo iudicatus, (ut testes sunt Philemon & Menander) emptas inuentuti meretriculas comparauit, & primus Veneris Pandemi templum ex prostituerarum capturis dedicauit, lupanariaq̄ instituit, legem sanciuir, immanitate etiam meretricibus concessa roborauit. Tantę quoq̄ reuerentię habitę sunt meretrices in Græcia, ut cū Perses in Græciam expeditionē faceret, Corinthiā me-

Ars meretricia,

Solon.

DE ARTE MERETRICIA.

**Meretricū
templa.**

retrices pro salute Græciæ in tēplo Veneris suppli-
carent. Mos quoq; is erat apud Corinthios, ut de re
magna supplicaturi Veneri, meretricib⁹ id commit-
teretur. Meretricū templa cōstructa plurima apud
Ephesum, & aliud celebre ædificarūt Abydeni, q̄ li-
bertatem sibi ademptam meretricis opera recupe-
rarunt. Ipse præterea sapiens Aristoteles non dubi-
tauit etiā meretrices diuinis honoribus dignas, q̄n-
do Hermiæ pellici sicut Eleusina Cereri sacra fecit,
inuentum aut huius artis Veneri tribuitur, quę idcir-
co etiam inter deas relata est. Hæc enim impudica,
omnib⁹q; p̄stituta libidinibus, autor mulierib⁹ in
Cypro fuit, ut uulgato corpore quæstum facerent:
unde apud Cyprios narrante Iustino mos inoleuit,
ut uirgines eorum ante statutas nuptias in quæstum
ad litus maris prostituerent dotem lucraturas, & p̄
reliqua pudicitia Veneri libamenta soluturas. Apud
Babylonios etiam (teste Herodoto) cōsuetudo fuit,
ut qui rem domesticā consumpsissent, filias suas adi-
gerent ad quæstum corpore faciendū.

**Aspasia
meretrix.**

Væ Aspasia Socratica meretrix uniuersam Græciam, ut scri-
bit Atheneus, meretricib⁹ impleuit: ob cuius amo-
rem, eiusq; ministras à Megarensibus raptas, ait Ari-
stophanes, bellum Peloponesiacum à Pericle susce-
prum. Extulit autem hanc meretriciadi artem p̄mul-
tū imperator ille Heliogabalus, q̄ (ut testis est Lam-
pridius) lupanaria domi amicis, clientibus, & seruis
exhibuit, cōuiuia dedit ad uiginti duo fercula ingen-
tium epularū, sed ut per singula conuiuæ coirent &
lauarent: iuramentotq; adigebantur, q̄ uoluptatem

**Helioga-
balus me-
retricę ar-
tis fautor**

DE ARTE MERETRICIA.

hanc perficeret: saepe etiam meretrices à lenonibus cunctis redemit, & manumisit: è quibus meretricem quendam notissimam & pulcherrimam triginta argenti libris redemisse legitur: fertur & una die ad omnes circi, & theatri, & amphitheatri, & omnium urbis locorum meretrices ingressus, & singulis aureum donasse. Aliquando etiam omnes de circo, de theatro, de studio, & omnibus locis & balneis meretrices collegit in aedes publicas, & apud eas concionem habuit quasi militarem, uocans commilitones, disputauitque de generibus schematum & uoluptatum, post concionem pronuntiavit ipsas quasi militibus ternos aureos donatuum. Etiam matronis Romanis meretricari uolentibus, non solum impunitatem, uerum etiam immunitatem concessit, salariamque ex publico aerario meretricibus statuit. Etiam senatusconsulta quaedam amatoria & meretricia siue futuatoria inuulgauit, earumque de nomine matris siue coniugis suae Semiramida iussit appellari, insuper & genera quaedam libidinum adinuenit, quibus etiam Cyrenae meretriculae (quae Dodecamechana, quoniam in Venereo usu duodecim excogitasset modos, quibus in scēso iucundius redderetur, libidinis proluuium cognominata est) numeros superaret, ac ueteres omnes Tribades, Hostias, Aphias, Spinētrias, Casaludades, Casariras prostibulas, caeteraque scortilla uinceret. Transeo Iudam Israelitam patriarcham scortatorem, & Samsonem populi dei iudicem, qui non nisi scorra duxit uxores, ac Salomonem Iudaeorum regem sapientissimum, qui greges meretricum pene innume-

Helio-
balus con-
cionatus
ad mere-
trices;

Senatus
cōsulta fu-
tuatoria.

Iudas
Samson
Salomon.

DE ARTE MERETRICIA.

- Cæsar dictator.** rabiliū habuisse proditur, quin & cum Cæsarem dictatorem uirum strenuissimum, hanc ob causam omnium mulierum uirum nūcupatum: tum & Sardana palum Babyloniorum monarcham, ceterosq; innumeros meretricum potentiissimos patronos: ipse etiam Proculus imperator in hac arte non postremam gloriam reportauit, qui (ut testatur eius ad Metianum epistola) ex captis centum Sarmaticis uirginibus decem prima nocte iniuit, omnes autem intra quindecim dies constuprauit. Sed maius
- Hercules.** illo est quod poetæ narrant de Hercule, illum quinquaginta uirgines una nocte omnes mulieres reddidisse. Narrat etiam Theophrastus grauis autor, herbulam quandam Indicam tantę uirtutis, ut quidam ea comesta ad septuagesimum coitum processerit. Reliquum uero non parum hanc artem ornarunt
- Sappho. Leontium** Sappho poetes Phaonis adamatrix, & Leontiū Metrodori scortum in philosophia eruditissima, adeo ut aduersus Theophrastum contra coniugium protuēdo meretricaru libros ediderit. Accedit istis Sem
- Sēpronia.** pronia Græce & Latine elegantissima. Nec prætere
- Leana.** unda hic est Leana Aristogitonis Atheniensis probatissimæ fidei scortum, quę torta à tyrannis ut amicum proderet, tormenta omnia cum cōstanti silentio perpeffa est. Nobilitarunt præterea hanc artem Rhodope meregrix, Aesopi fabulatoris cōserua qñdam & contubernalis, quę tantas opes meretricio quæstu consecuta est, ut inter mundi spectacula tertiam ordine condiderit pyramidem. Sequitur hanc
- Thais.** Thais Corinthia, quę prærogatiua pulchritudinis

DE ARTE MERETRICIA.

insignis, regum duntaxat & principum dignabatur
 amplexus. Maxime uero hanc artem extulit Messa- Messalina
 lina Claudij Cæsaris uxor, quæ lupanaria circumiēs,
 etiam ancillam nobilissimam è p̄stitutis, die ac no-
 cte quinto & uigesimo concubitu superauit, & lassa
 uiris, sed non satiata recessit. Quibus adiungere po- Iuuenal.
satyra. 64
Iohanna
regina
Neapolita
na.
 terimus ex recentiore memoria Iohannam Neapo-
 litanorum illustrem reginam, & plerasq; alias prin-
 cipes meretrices & palatina scorta, si nuncupare eas
 tutum foret, quanuis uulgata fama notissimæ sint,
 hoc ipso tamen à cæteris meretricibus discretae, q̄
 contra Heliogabali legem non in publicis lupanari-
 bus, ut Messalina illa impatrix, sed intra limina clan-
 culum futuunt, & quasi per insidias meretricantur.
 Adscribamus liceat etiam Octauiani Augusti utran-
 que Iuliam, filiam & neptem, tum & Populeam &
 Cleopatram Aegypti reginam, & alias nobilissi- Iuliae.
Populea
Cleopatra
 mas meretrices: qn̄ etiam Semiramidis monarchæ,
 & Pasiphae uetustissima libidinis exēpla, quarū hæc
 tanta libidine ardebat, ut non modo filium propri-
 um in complexū sollicitaret, sed etiam equum usque
 ad coitum adamarit: illa uero Minois regis uxor, se
 tauro supposuerit. Nolum⁹ autem hoc loco illustri-
 um meretricum catalogum edere: sed illud prætere-
 undum non est, meretricios & adulterinos concu-
 bitus germinasse nobis splendidissimos heroas, pu-
 ta Herculem, Alexandrum, Ismaëlem, Abimelech, Heroes ex
meretri-
cio & ad
ulterino
cōcubitu,
 Salomonem, Constantinum, Clodoueum Franco-
 rum regem, & Theodoricū Gothū, Guilelmū Nor-
 mannū, Raymirū Arragonensem, Sed & q̄ hodie re

DE ARTE MERETRICIA.

gnant & imperant reges, pauci admodum ex legitimis matribus nati sunt, tam leuia habent penes eos matrimonij iura, ut, p libito desponsatas, iustas, uerasq uxores repudient, mutant atq permutent, similiter & filios filiasq tot nuptijs & sponsalitijs copulant & recopulant, ut nescire cogamur, ubi uerq cohaereat illorum matrimonium. Exempla huius plura suppetunt, sed pauca, quę a proximis annis sese offerunt, p omnibus satisfaciunt. Nonne Ladislaus Polonus accepta in uxorem Beatrice, cuius nutu Hungariae regnum obtinuit, tandem repudiata illa supinduxit aliam ex Gallijs pellicem? Nonne Carolus octauus rex Francoꝝ repudiata Margareta Maximiliani Cæsaris filia, illius sponsam rapuit, & uxorem sibi copulauit? quam eandem postea Lodouicus duodecimus repudiata sua, sibi consimili throno coniunxit, consentientibus istis & adiurantibus regni episcopis & pōtificibus, qbus uisum est pluris facienda iura acqrendę Britannia, q̄ iura obseruandi legitimi matrimonij. Et hodie adhuc nescio cui regi psuasum audio, ut liceat sibi iam plus uiginti annorū uxore dimittere, & nubere pellici. Sed ad meretrices reuertendū est, harū artes q nosse uelit, uidelicet quo ritu suam pstituant pudicitiam, qua oculorū lasciuia, quo nutu faciei, quo corporis gestu, quis sermone blanditijs, quis impudicis contrectationibus, quo exteriorē habitu ac fūco sollicitet corruptores, ceterasq meretricie artis uasfricias, illices, laqueos, stratagemata apud comœdian poetas hæc requirat. Qui autem scire cupit, quo ritu, quo delinimen-

DE ARTE MERETRICIA.

ro, quo conuitu, quo affatu, qbus bafijs, qbus fuauis, qbus cōtañtibus, qbus oppreffiūculis, qbus affriñtionibus, quibus luñtis, quo aecubitu, quo conñtrictu, qbus moribus, quo impulñu, quo exceptu, quo recetiñ, qua Veneris pñtellatione, qua reciprocatiōe, qua inñtauratione meretricius ludus fit explendus, in medicorū uoluminibus traditū inueniet. Scripferunt pñterea libros de meretricibus Antiphanes, Aristophanes, Apollodorus, Calistratus: particulatim yñ Laidis meretricis laudes ſcripñit Cephal' rhetor, atq; Naidis meretricis laudes cōſcripñit Alcidas. Scripferunt pñterea de fornicarijs amoribus, tā Græci quā Latini, Callimachus, Philotes, Anacreontes, Orpheus, Alceon, Pindarus, Sappho, Tibullus, Catullus, Propertius, Vergilius, Iuuenalis, Martialis, Cornelius Gallus, & multi alij, non tam poetarum quā lenonum officio funñti: ſed hos omnes uincit Ouidius in epĩſtolis heroicis, & ad Corinnam diñtatis, maxime uero de arte amādi, quem uerius de arte meretricandi aut lenocinandi intitulaffet, ob qñ rum editionem, quod iuuentutem impudicis docu mētis corrupiffet, ab Octauiano Auguſto in meritū exilium ad Getas uſq; relegatus eſt. Ipſe etiā Archilochus Lacedæmonius olim omnes amorum libros iuſſit excremari: & tamen hęc ars hodie adhuc à nobis legiñt, & ludimagiſtri hanc ſuis prælegunt diſcipulis, & editis in eam ſceleſtiſſimis cōmmentarijs exponunt: qñ & uidi ego nup atq; legi ſub titulo Corroſanæ Italica lingua editum, & Venetijs typis excuſum de arte meretricia dialogum, utriuſq; Veneris

Scriptores artis meretriciæ.

DE ARTE MERETRICIA.

Ro. 1. & 2.
Psalm. 10.

omnium flagitiosissimum, dignissimum qui ipse cum autore suo ardeat. Prætereo hic, & consulto quodem, cingendorum & pædiconum detestandam libidinem referre, & si illam magnus, pber Aristoteles: ac Nero imperator publico thoro honestarit, quo tempore Paulus apostolus scribens ad Romanos, indignationem omnipotentis dei illis indicit. Pluer enim tupeos dominus laqueos, ut non effugiant, ignis & sulfur & spiritus procellarum pars calicis eorum. In hos iubet imperator insurgere leges, & armari iura, & exquisitis pœnis ultore gladio pœnam irrogari capitalem, sed hodie igne excremantur: quam Moyses in legibus suis crudelibus supplicijs extirpandam censuit, & Plaro à sua republica expellit, & in legibus damnat. Antiqui etiam Romani hanc (teste Valerio & alijs) seuerissime punierunt. Exempla huius fuerunt. Q. Flaminius, atque tribunus ille à Cælio occisus: sed nos honestis auribus parcentes, ab hac mōstrosa libidine, & brutali spurcicia ad meretrices redeamus. Siqdem oībus hæc libido infesta est, & non est quæ ignem illius aliquando non senserit: sed aliter uruntur fœminæ, aliter uiri: aliter adolescētes, aliter senes: aliter plebei, aliter pceres: aliter pauperes, aliter diuites: quodque mirabilius est, p nationum & terrarum uarietate, aliter Itali, aliter Hispani, aliter Galli, aliter Germani: ita libidinis incendio, p cuiusque sexus, ætatis, dignitatis, fortunæ atque nationis differētia sibi uarios insaniendi ritus deligente, uirorum amor ardentior, sed fœminarum pertinacior: amor iuuenū lasciuus

DE ARTE MERETRICIA.

est, & senum ridiculus: placere studet pauper obsequio, diues maneribus: plebei cōiuijs, p̄ceres pompa & ludis. Adorū pathicam ingeniosus Italus dissimulato ardore, quadā adornata lasciuia, illāque editis laudat carminibus, omnibūque p̄ferēs extollit: si potius zelotypus, illam perpetuo recludit, ac ueluti captiuam obseruat: si amore frustratus de recupanda pathica despauit, ad maledicta conuersus, illam infinitis conuicijs detestat. Præcep̄s Hispanus, ardoris impatiens, furibundus, irrequieta lasciuia irruit, miserabilibūque lamentis incēdium suum deplorans, pathicam inuocat & adorat: si potius fuerit, tandem aut zelotypus pimit, aut satiat ad mercedem p̄stituit: si frui desperare cogatur, se ipsum excruciat, & mori destinat. Lasciuus Gallus obsequio nititur, cantibus & iocis pathicam oblectat: si capitur zelotypia, mœstus luget: si frustrat, laceffit contumelijs, uindictam minatur, uimq; intērat: si potius fuerit, tandē negligit, & aliam urit. Frigidus Germanus lente inardescit, accensus, arte instat, & donis puocat, zelotyp⁹ liberalitatem continet, frustratus contemnit, potius refrigescit. Fingit sese amare Gallus, ardorem dissimulat Germanus, amatum sese sibi persuasit Hispanus, amare nescit absque zelotypia Italus. Amat iucundam licet deformem Gallus, præfert pulchram licet incertam Hispanus, mauult timidulam Italus, cupit audentiorē Germanus. sit ē sapiente stultus pertinaciter amando Gallus, rebus omnibus amando profusus ē stulto tandē, sed sero sit sapiēs Germanus, ob

DE ARTE MERETRICIA.

placendæ amatæ desiderium magna adgreditur Hispanus: ut amata fruatur, maxima quæq; cõtemnit Italus. Quin huiusmodi amorum libidinumq; passionibus irreriti etiam maximi uiri, multa præclara facinora sæpissime negligunt, & post terga relinquunt, cuiusmodi quondam in Ponto Mithridates, in Capua Hannibal, in Alexandria Cæsar, in Græcia Demetrius, in Aegypto Antonius: cessat olim ab opere Hercules ppter Iolen, Achilles pugnam detrectat ppter Briseidem, morat Circe Vlysem, moratur in carcere Claudius ppter Virginiam, retinetur Cæsar per Cleopatram, eademq; exitio fuit Antonio. Produnt sacræ literę propter fornicationem filiorum Seth cum filiabus Cain, ppe uniuersum humanum genus diluuiò extinctum, propter fornicationis impetum deletæ sunt Sichẽ & domus Emor, & penè tota tribus Benjamin: populus Israel propter fornicationem externarum fornicarum, quoties percussus est, & in seruitutem datus: tamq; ppter unius Dauid regis adulterium, quãta strages peste, fame, & gladio facta est: Propter fornicarios amores, fornicarq; raptus Thebani, Phocenses, Circei expugnati atq; deleti sunt, ipsumq; (ut diximus) Peloponnesiacum bellum à Pericle susceptum est, ac de cænali bello expugnatũ Ilium, maximo torius Græciæ atq; Asiæ detrimento. Similes ob causas Targinius, Claudius, Dionysius, Hannibal, Ptolemæus, M. Antonius, Theodoricus Gothus, Rodowaldus Longobardus, Childericus Francus, Aduincelaus Bohemus atq; Manphrodus Neapolitanus mortẽ & pa

DE LENONIA.

trix ruinam passi sunt. Propter Canam Iuliam Tigitanæ provincie præfecti filiam, per Rhodericum regem stupratam, pulsus Gothis, Sarraceni omnem Hispaniam occuparunt: Henricus secundus Anglorum rex, obstupratam nurum suam Philippi Francorū regis sororem, à filio suo regno pulsus est. Propter uirorum fornicationes indignatæ uxores Clitæmnestra, Olympia, Laodicea, Beronica, Frigobunda & Blancha ambæ Francorum reginæ, & Ioanna Neapolitana, & pleræq; aliæ maritos occiderūt. Eadem causa Medeam, Prognen, Ariadnen, Altheam, Heristillam materno amore in odiū uersō, in crudelem filiorum cædem adegit. Et posteris temporibus multæ adhuc mulieres maritorum stupra in natos filios uindictarūt: atq; ex mitissimis matribus crudelissimæ Medea, furibundæ Althea, & impiæ Heristillæ factæ sunt.

De lenonia.

Cap. LXIII.

Verum quia lenonum & lenarum suasu, consilio & opa, committunt meretrices & scortatores ut plurimum scelera sua, ipsam lenociniorum artem prosequamur. Nam sicut meretricatio ars est, p̄stituendæ p̄prie pudicitie, sic lenocinium ars est oppugnandæ & p̄stituendæ pudicitie alienæ: quæ tanto quidem maior est meretricia, quanto sceleratior: tanto potentior, quāto ipsa res plurimū artium satellitio constipara: tanto autem perniciosior, quanto ipsa plura cæterarum artium ac sciētiarum

Ars lenonia.

DE LENONIA.

disciplinas amplectitur, quas aranearum instar irre-
pens, quicquid in singulis artibus & disciplinis uspi-
am est ueneni, id totum è singulis haurit, inde sua te-
la contextens: non qdem quales aranearum telæ, quæ
dimissis auibus non nisi muscas capiunt, nec etiam
cuiusmodi illa uenatorum ingentia retia, quæ gran-
diores beluas retinent, pusillas astutioresq; bestio-
las elabi sinunt: sed uincula nectit tam fortia, tamq;
solida, ut nulla puella, nulla mulier tã sit simplex si-
ue prudens, tam constans siue p̄tinax, tam uerecun-
da seu timidula, tam potens siue pusilla, si semel au-
res p̄beat lenæ, non illico capiatur & hæreat. Astu-
tia uero ea est, quam nulla uincit muliebris pruden-
tia, à quarum tēdiculis nulla puella, nulla matrona,
nulla uidua, nulla uestalis euadat indemnis. Cuius
inermis militia plūrium mulierum pudicitiam pro-
sternit, quàm ullus unquam quantumcunque maxi-
m⁹ exercit⁹. illius technæ, fraudes, doli, & sutia, astus
eiusmodi, quæ tradere nullus stylus sufficiat, nullum
æquare possit ingenium. Cumq; hæc ars plurimos
utriusque sexus habeat professores, ramen paucos
admodum consummatos dedit magistros: nec mi-
rum. Nam licet tot sint lenociniorum genera, quot
artium & disciplinarum, idcirco absq; omnium co-
gnitione p̄fici non potest. Oportet ergo perfectum
& consummatum lenonem lenam uel oīscium esse,
nec ad unam solam disciplinam, uelut ad Arcticam
stellam tantum respicere, sed omnes amplecti, eam
artem, p̄fessus, cui ceteræ omnes disciplinæ serui-
unt & famulantur. Est enim certa quædam omni-

DE LENONIA.

um scientiarum seruitus lenocinio famulantium. Nam huic in primis grammatica scribēdi & loquendi disciplina amatorias largit̃ epistolas, illasq̃ effectis amatorijs salutatiunculis, precatiūculis, lamentatiunculis, allectatiunculis, dictare docet: quarum exempla pleraque ex recētoribus Aeneas Syluius, & Iacobus Cauiceus, & pleriq̃ alij reliquerunt. Verum est alia quædam grammaticæ ratio, de modo occulte scribendi, ceu de Archimede Syracusano legimus apud Aulum Gellium, de quo artificio ante paucos annos scripsit Trithemius abbas Spanheimensis duo ingeniosa uolumina, quorum unum nuncupauit polygraphiæ, alterum steganographiæ: in quo posteriore, tam securos secretosque ad quantamcunque etiam distantiam explicandi animi ritus modosq̃ tradidit, q̃bus nec Iunonis om̃iscia zelotypia, nec Danaë arētissima custodia queat resistere, nec quæ omnia puidens centoculi Argi uigilantia queat explorare. Ars, p̃fecto non tam necessaria regibus, quàm lenonibus & amantibus omnibus commodissima. Succedit huic proxime poesis, quæ suis lasciujs rhythmis atq̃ fabulis ac amatorijs bucolicis, epigrammatibus, epistolis, & præceptiunculis, comædijs, arque ex penitissimis Veneris armarijs depromptis lasciujs carminibus lenocinio functa, pudiciam omnem subuertit, ac adolescentiæ bonam indolem moresq̃ corrumpit. Vnde poterat inter lenones principatum fere obtinuerunt, e quorum numero apud priscos peritiores extitere illi, quos superius in arte meretricia nuncupauimus,

Scientiæ
lenocinio
famula-
tur gram-
matica.

Poesis,

DE LENONIA.

Rhetori-
ca histo-
ria.

Callimachus, Philetas, Anacreontes, Orpheus, Pindarus, Alceon, Sappho, Tibullus, Catullus, Propertius, Vergilius, Ovidius, Iuuenalis, Martialis. Et hodie sunt adhuc poetæ quæ pestilentissima carmina scribunt. Post istos uero non infimum inter lenones locum sibi uendicant rhetores, fraudulentæ blanditiarum & persuasionum artifices, illaque lenarum felicissima, cui propicia est dea Suadela. Superiorem tamen istis locum possidet historicus, illi precipue, quæ amatorias illas historias contexuerunt, Lancelotti, Tristamij, Euralis, Pelegrini, Callisti, & similibus, in quibus fornicationi & adulterijs à teneris annis puellæ instituuntur & assuescunt. Neque uero machina quæuis ad oppugnandum, cum matronarum pudicitiam, tum uirginum ac uiduarum castimoniam ualidior, quam lectio lasciuæ historiæ: nulla tam bonæ indolis foemina, quæ hac ipsa non corrumpat: mirumque putarim, si aliqua repiat aut mulier aut puella tam exactæ castitatis siue pudicitiae, quæ ex eiusmodi lectionibus & historijs peregrina libidine non sæpe ad furorem usque accendat. Atque tamen quæ in his libris plurimum edocta puella est, quæque horum iacere scit dictoria, & ex horum disciplina cum prope in multas horas facunde confabulari, hæc demum est prebeaulica. Per multi autem historici lenones extitere, quorum nomina obscura sunt: multi etiam inter præclaros scriptores istis operam nouarunt, cuiusmodi ex recentioribus Aeneas Syluius, Dantes, Petrarcha, Boccaccio, Poggio, Baptista de Campo frugoso, & alter Baptista de Albertis Florentinus. Item Petrus

DE LENONIA.

Hædus, & Petrus Bambus, Iacobus Cauiceus, & Iacobus Calandrus Mantuanus, & multi alij, inter quos
 tamen Iohannes Bocatius superis omnibus, lenonum
 palmam sibi lucratus est, in ijs maxime libris, quos
 centum nouellarum intitulauit: cuius exempla & tra-
 ditiones nihil aliud sunt, quam callidissima lenocini-
 orum stratagemata. Iam vero quando honestatis ac
 religionis uerecunda timidulæq; forma expugnan- Dialec-
tica.
 da est, quæ tunc dialecticæ argutiæ lenocinijs ad-
 iumentum præstant, ipsa apud Ouidium Myrrhæ fabula
 palam facit. Proinde nunc ex mathematicis discipuli- Mathema-
tica.
Musica.
 sis arithmetici ludi lenocinijs cõmodi sunt, & mu-
 sica ipsa non minima lenociniorum clientula est, quæ
 uocis gratia, & pestilentibus cantionibus instrumen-
 torumq; uoluptarijs modulis libidinis incentiua, in om-
 nem lasciuia & corruptionem animum emol-
 lit, mores subuertit, luxuriæ concupiscentiam affe-
 ctusq; ualidissime incurrit. Cui accedit chorearum & sal- Choreæ.
 rationum commoditas, ubi cum pathicis libere loqui
 licet, & palpitare, oscula, bassa, & suauia figere, &
 impudicis manibus quam uelis contrectare, & non
 raro ad latebras confugere. Nec deest à lenocinijs
 geometricus architectus, q̃ scanili machinula p̃ im- Archite-
ctura.
 pluium uel fenestram sub noctu congregiat ama-
 ta: q̃q; adulteratis clauib; similibusq; ceu quale De-
 dalus fabricauit Pasiphaë, ingenijs adulteris obsequa-
 tur. Iamq; etiã in picturis legunt quæ literas nesciunt Pictura.
 mulieres, plusq; ex illis intelligunt, q̃ aliæ ex literis cõ-
 spiciunt, dum intra cubilia nusquã nõ uideant, quod
 cum scelere & flagitio æmuleut, nec minus p̃ocu-

DE LENONIA.

los atq; p aures animus corrumpit: tã em̃ hi ad ani-
mũ penetrant, atq; illæ: nec minus lasciuvis imagini-
bus, quàm rerũ præsentia hoĩes ad libidinem inuiran-
tur: cuius rei argumenta sunt, Venus Gnidia, Praxi-
telis opa in templo stuprata, eiufdemq; artificis Cu-
pido, abs Alchida Rhodio adolescente corrupta:
& quæ refert ab Eliano Fortunæ statua, abs Arhe-
nienfi iuvene tam ardentè adamata, ut cum emere
phiberetur, apud eandem expirarit. Terentius eti-
am in Eunuchò introducit adolescentem ad libidi-
nem incẽsum, cũ uidisset tabulam, in qua depictum
fuerat, quomodo Iupiter p aureum impluuiũ cor-
ruperit Danaen: ideoq; non immerito Aristoteles
pœnam publicã statuit pictoribus, q talia pponũt
oculis multitudinis, qbus libido inflammetur. Ne-
q; uero sine causa dicit Sapiens picturæ ac statuariæ
artes inuentas esse in tentationem aĩæ hoĩm, & in
decipulam insipiẽtium, & corruptionẽ uitæ. Occur-
runt nunc astrologi, chiromãtes, geomãres, somni-
atores, ominatores, aruspices, augures, reliquusq;
diuinatores, & diuinatores, q omnes lenonum officio fun-
gentes, suis fallacijs ac uersipellis astutiæ fraudibus
spondent illicitos amores, conciliantq; nõ raro, sce-
lestissimas cõglutinant nuptias, nimis raro bene pa-
ctas dirimunt in adulteria. Ab ijs lenonibus nõ mo-
do mulieres, sed quod pudendum est, uiri etiã amo-
rum & coniugiorũ suorũ auspicia petunt, & spem po-
tiundæ pathicæ puellæ capiunt, & p illorũ non tam
stulto quàm impio hortatu, sese connubijs iungũt
uel eximunt, Cæterq; etiam ad tam insanam creduli-

Sapien. 14.

*Diuinato-
res artes.*

DE LENONIA.

tatem pleriq; inducti sunt, ut putet astrologicis imaginibus, & horarum observationibus amorem cogi posse, sicut de istis Theocritus, Vergilius, Catullus, Ovidius, Horatius, Lucanus, & multi alij nugaces poetæ cecinerunt, atq; ipsi astrologi poetis non minus mendaces auctores, in suis electionum libris statis canonibus tradiderunt, quo uno pfecto lenocinorum obsego astrologi omnes & diuinatores non minimum faciunt quæstum: qbus in adiutori um proxime sese offert

Magia, quæ se carminibus, pmittit soluere mentes Quas uelut, ast alijs duras immittere curas.

De qua etiam apud Lucanum:

*Carminè Thessalidum dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor.*

Et apud Horatium Canidia, apud Apuleiũ Pamphila maleficæ suos amatores astringunt, & in Calisti tragica, comœdia Cælestina lena Melibœam puellam accendit. Accedunt ijs etiam ueneficia, & philtrea, amatoria pocula, sed admodum piculosa, ut p amore nonnunquam mortẽ aut grauem aliquem morbum inducãt. Hic haustu mortuus est Lucullus & Lucretius, sed dilucidis interuallis sensum mentemq; amisit. Legimus etiam mulierẽ quandã quæ amatorio poculo hoĩem occiderat, ab Areopagitis absolutam, q̃a amoris causa hoc cõmiserat: sed nulla lenocinijs accõmodatior ars quàm medicina, q̃ concupitam Venerem à quauis pathica puella facile obtinet, dum pollicetur refarcinato hymenæo amissam uirginitatem restituere, papillas ne excre-

Amatoria
pocula,

Medici

DE LENONIA.

scant cohibere, uterq; phibere, sterilitatis uenena in
longam securãq; libidinẽ ministrãs, aut quassata spi
na conceptũ semẽ ejicere docēs, ut canit Lucretius:
Idq; sui causa consuerunt scorta moueri,
Ne complerent crebro, grauidãq; iacerent.
Et simul ipsa uirils Venus ut concinnior esset.

Quo uno medicorũ beneficio iam multę matro
næ simul & puellæ, aulicæ etiam dominq; securẽ su
ruunt: faciunt ad hanc rem etiam uetularũ incrusta
tiones, & reliq; meretricantium mulierũ faci, q; apud
medicos in libris de decoratione passim traduntur
docentq; qbus noxias meretricum merces uendibi
liores reddant, quę idcirco sacrę literæ uocant un
guenta meretricia, & cum istis alia p multa pharma
ca libidinum incentiua: cuiusmodi ope gloriat Oui
dius ad nouenarium numerũ se inscendisse, & Theo
phrastus scriptam reliq; plantam quandam ad se
ptuagesimum coitum uires extendentem. Iam ue
ro nullum lenocinium opportunũ tempestiuumq;
magis, quàm quod medicinæ prætextu peragitur,
nullæ siquidem domus tam clausæ, nulla monaste
ria tam reclusa, nulli carceres tam custoditi, quę non
admittant, quæue excludant lenonem medicum: è
quibus (teste Plinio) etiam in principum domibus
adulteria perperrata sunt, ut Eudemi in Liuiã Dru
sã, & Vesp̃ij Valentiũ in Messalina Claudij. Et ne q; s
philosophos lenocinio inutiles putet, ipse Cyrenai
corum magister phibet Aristippus: cui quum esset
apud Thaidem nobile scortum frequens cum alijs
riualibus consuetudo, gloriabatur quod ipse habe

Philoso
phi.

DE LENONIA.

ret Thaidem, quum alij à Thaide haberent, quumq;
illi sua bona pderent, ipse gratis luxuriaret. Sic me-
retrix philosophum illum habuit, p lenone, cuius
exemplo & autoritate omnem iuuentutem ad se
traheret: nec satis fuit Aristippo sese meretrici leno-
nem exhibere, sed etiā docere publice libidines cor-
ripit, illasq; de lupanari in scholas transtuli. Reliquū
nunc & mechanicę artes p plures lenociniorū uicem
obtinent, inter quas phrygia artificia, nendi, texten-
di, fuendi, ceteraq; muliebria exercitia principatum
tenent, quorū p̄textu lenæ dum linum, filum, uittas,
tiaras, corollia, cestes, oculos, chirothecas circunfe-
runt, ex iuueniculis olim meretricibus iā uetulæ mer-
etrices effectæ, pathicas puellas his rebus facile al-
lectant, & colloquendi opportunitatem capiunt, q-
bus tum adsunt subsidio lotrices, qbus pmissum est
domos libere ingredi, & filias ancillulasq; absenti-
bus matribus ad lintea abducere: adsunt etiam mē-
dicæ, q̄ elemosynarū pietate obseruāt ianuas, defe-
rūt referūtq; plena lenociniorū & nuncia & literas.
Et ferunt ad nuptiam dona quæ mittit adulter.
Proinde etiam & uirilia nobilium exercitia lenoci-
nijs accommoda sunt, ut ecuria, quę tornea menta
uulgo uocant, ludijq; militares, quorū astu Romul⁹
olim rapuit Sabinas. Iamq; etiam uenatio o quoti-
es in syluarū latebris nobilium potentūq; adulteria
cōcilauit. Lust hoc ppulchre Vergilius in Aenea &
Didone, à uenadī opportunitate, delapsq; comirum
ocasiōe capta. Ipse etiā iupiter usus est lenonibus
pastorib⁹. Proinde & nautæ qd cōferant lenocinijs,

Artes me-
chanicæ.

Iuuenalis
satyra 1.
Nobilium
exercitia,

Venatio.

Nauta.

DE LENONIA.

Epulæ.

ipsæ Venetiæ testabuntur, qn etiam lautæ cognarum epulæ, opiparâque conuiuia lenociniorum uicem tenent, ut eleganter in suis Aeneadibus expressit Vergilius:

Postq̃ prima quies epulis, mensæq̃ remotæ,
Crateres magnos statuunt, & uina coronant,
Hic regina grauem gemmis auroq̃ poposcit
Impleuitq̃ mero pateram, celebrate fauentes,
Dixit, & immensum laticum libauit humorem.
Primæq̃ libato summo tenuis attigit ore-
Tum Biciæ dedit increpitans, ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se prouit auro.
Post alij procures Tyrj, Troesq̃ sequuntur,
Necnon & uano noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumq̃ bibebat amorem.

**Aurum ca-
put leno-
ciniorum**

Sunt adhuc quæ p̃tereo p̃ multa lenociniorum artificia, sed hæc oia uincit aurum, quo si alchimistæ nobis (ut pollicent) satisfacere possent, ipsi p̃fecto lenonum futuri sunt oim inuictissimi: potentissimum em̃ lenocinium in auro atq̃ pecunia est.

Horatius.

Scilicet uxorem cum dote, fidemq̃ & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat.

Auro placatur zelotypus maritus, auro molli-
tur inexorabilis riuialis, auro accuratissimi uincunt
custodes, auro quæq̃ ianua pandit, auro ois thalamus
conscendit, auro uestes & saxa, & insolubilia
matrimonij uincula frangunt. Quid miræ q̃ auro uir-
gines, puellæ, matronæ, uiduæ, uestales uenēnt, si au-
ro Chrs ipse uenditur? Deniq̃ hac lenociniorum
duce, plurimi ab infima sorte ad summum p̃pe no-

**Lenonia
arte mul-
ti euecti,**

DE LENONIA.

bilitatis gradum conscenderunt. Prostituit hic uxo-
rem, factus est senator: pstituit ille filiam, creat⁹ est
comes: hic aliam quamvis matronā in adulteri prin-
cipis sollicitauit amplexum, mox amplo stipendio
dignus fit regius cubicularius. Alij ob desponsata
regia scorta spectabiles facti sunt, publicisq; muneri-
bus pfecti, eisdem artibus abs cardinalibus & pon-
tificibus multi multa ppinguia uenantur beneficia,
nec est uia ulla compendiosior. Quantum autem le-
nociniis ipsis conducat religio, ipsa Paulinæ castiss-
imæ inflexibilisq; matronæ historia ab Egessippo de-
scripta testatur, quam Isidis sacerdotes cuidā eque-
stris ordinis adolescenti p Anube deo, pstituerunt.
Quid etiam in istis posset auricularis nostra confes-
sio, ipsa tripartita indicat historia: nec desunt mihi,
si referre uelim, cognita recentia exempla. Habent
em sacerdotes, monachi, fraterculi, moniales, & q̄s
uocant sorores, specialem lenociniorum præroga-
tiuam, quum illis religionis prætextu libera sit quo-
cunq; peruolare, & q̄buscunq; quantum & quoties
libet, sub specie uisitationis, & consolatiōis, aut con-
fessionis, secreto sine testibus loq:ram pie persona-
ta sunt illorū lenocinia: & sunt ex illis q̄bus pecuni-
am tetigisse piaculum est, & nihil illos mouent uer-
ba Pauli dicentis: Bonum est mulierem non tange-
re, quas illi non raro impudicis contrectant mani-
bus, & clanculum confluunt ad lep'anaria, stuprant
sacras uirgines, uitiāt uiduas: & hospitum suorum
adulterantes uxores, nonnūquam etiam quod ego
scio & uidi, Iliaci prædonis instar abducunt, & Pla-

Confessio
auricula-
ris

1. Cor. x

DE LENONIA.

*Iuuenalis
satyra. 1.*

Leges.

*Lex futu-
ria.*

*Cri. de ho-
nesta disci-
pli. lib. II.
cap. 10.*

ionica lege cōpopularibus suis communes pstituant: & quarū aīas lucrari debent deo, illarum corpora sacrificant diabolo: aliāque his multo scelestiora, & quæ nefas est eloq, insana libidine ppetrant, interrim castitatis uoto abunde satisfaciētes, si libidinem, si luxuriam, si fornicationem, si adulteria, si incestum uerbis acerrime incessent detestentq, & de uirtute locuti clunes agitent. Sed & flagitiosissimi lenones, scelestissimiq, lenæ sæpe sub illis religionum pellibus delitescunt. Tales habent aulicæ dominæ pleriq, sacrorū suorū mystas, & aulicæ nuptiarum scortationumq, consultores. Iam uero etiam lenocinijs militant leges atq, canones, cum in potētum fauorem, piniq, nuptijs pugnant, & iusta matrimonia dirimūt: sacerdotēsque sublati honestis nuptiis, turpiter scortari cōpellunt: maluerūtque illi legislatores sacerdotes suos cum infamia habere concubinas, quā cum honesta fama uxores, fortè q̃ ex concubinis, puentus illis est amplior. De quo legimus glōriatum in conuiuio quēdam episcopum habere se undecim millia sacerdotum concubinari orū, q̃ in singulos annos illi anreum pendant. Extra bat olim Romæ in tēplo Veneris duabus tabulis exculptum senatusconsultum, & lex futuaria scortatoribus & lenonibus admodum fauorabilis, quam apud Petrū Crinirū in hæc uerba laram legimus: In prima tabula cōtinebatur: Iura uisundi, consecrandi, susurrandi, gestiundi, subtrudendi, salurandi, confabulandi, precandi, perpetuò interdiu futuarijs permilla ex me sunt: ex æde, foramine, hor-

DE LENONIA.

ro, postico, impluio cuncta hæc commoda nemo homini prohibento: consilia ferunto, fidem seruato, auxilium operamve danto. In altera tabula erat Sub noctu uota tractanto, percussa iuramenta, lamenta admiscendo, sollicitanto, uerecundiam timoremq; amouento, tristitiam supprimunto, temporali loco ve obsecundanto, occasione ne unquam cedunto, internuncias epistolas succidunt: ijs spem, uoluntatem, expectationem, necessitatem, misericordiam adlectanto, inferunto: fraude, ui, dolo, ostentatione attemperate utuntor, prudentiam, fatuitatem habento, tenento, gestanto: ex parhica quicquam sempiternæ quasi stipem & pignus capiunt, eius promissu aduehunto, nouam quærunt, astu pompe grandianimem nobilem insectant: notas coniecturas tacitus nouanto. Erat etiam Lycurgo lata lex, si quis ætate puectior, ac nuptijs intempestiuor puellulam primæ pubis duxisset, huic integrum esset ex adolescentibus aliquem deligere, qui Venere potentior præcurrens feracem uterq; generoso semine impleret, modo ipsum quod natum esset, mariti affereret. Erat & Solonis lex quæ similiter permittebat uxoribus, si mariti in rem Veneream ignauiiores essent, ex necessarijs unum aliquem sibi dispicere qui cum colluctarentur, nec idcirco alienum dici quod nasceretur. Mitto quot sunt & cognoscuntur mulieres in hunc diem etiam ex nobilioribus, quæ quorannis externo semine grauidæ natos filios maritis supponunt, rursusq; post partum redeunt ad alternam adulterorum satietatem, neq; uires M. Agrippæ Iulia,

Lycurgi
lex.

Solonis
lex

Iulia A.
grippæ.

DE LENONIA.

quæ nisi plena naui uestorem non recipiebat. Atq; surrexit his temporibus ex theologorū schola inuictus hæreticus, qui has Lycurgi & Solonis leges assereret licere etiam in ecclesia Martinus Lutherus, quod uos ideo scire uolo, ne putetis non etiam theologos esse lenones. Ipsa siquidem sacra bibliorum eloquia (si fas est dicere) lenociniorū stratagemata habent, ut in socru Ruth & in Ionadab, quem uocat scriptura uirū prudentem, atq; in Achitophel potenti cōsiliario manifestum est. Quin & Abraham, cum esset illi uxor Sara pulchra & iuuenis, & pegrinarent apud Aegyptios, ait illi: Noui q; pulchra sis mulier, & cum uiderint te Aegyptij, dicent: uxor illius est, & interficient me, & te reseruabunt: dicergo obsecro quod soror mea sis, ut bene sit mihi, ppter te, & uiuet anima mea ob gratiam tui, & ita tandem sublata est Sara in domum Pharaonis, & Abraham bene uisi sunt ppter illam. Eodem stratagemate apud regē Palæstinorū Abimelech usus est, utrisq; regibus, sed diuersis temporibus cōiugem suam ad concubitum usq; pmittens. Fecit idem Abrahæ filius Isaac, atq; ita etiam sanctorū exemplis, ars lenociniorū illustrata est. Proinde à dijs, abs heroibus, à legislatoribus, à philosophis, à sapientissimis uiris & theologis, à principibus, ipsiq; religionis capitibus culta & cohonestata. Lenones fuerunt Pan deus, atque Mercurius, ipseq; puer Cupido, leno fuit heros ille Viyses, leno fuit legislator Lycurgus, & sapiēs ille Solon, qui primus lupanaria ædificauit, & mere triculas iuuentuti pstituit. Sed & recentioribus tem

Ruth. 1.
2. Reg. 15.

Gene. 12.

Gene. 10.

Gene. 28:
Dñ leno-
nes & hæ-
roes, ac le-
gislatores

DE LENONIA.

poribus Sixtus pōtifex Maximus Romę nobile ad-
modum lupanar extruxit, leno fuit imperator ille
Heliogabalus, qui domi suę meretricum cohortes
aluit, amicisq; & seruis exhibuit. Iam uero etiam re-
ginarū ceterarūq; principum & dominarū nonnun-
quam id curę est, atq; regum matres nonnunq; fili-
orum suorum lenę sunt. Neq; p̄terea optimates ma-
gistratusq; id officij abhorrēt, quippe lenones olim
fuerunt Corinthij, Ephesij, Abydeni, Cyprij, Baby-
lonij, & multi alij magistratus, qui in ciuitatibus suis
lupanaria construunt fouentq; nonnihil ex meretri-
cio quęstu etiam ærario suo accumulantes emolu-
menti, quod quidem in Italia non rarum est, ubi eti-
am Romana scorta in singulas hebdomadas iuliū
pendent pontifici, q̄ census annuus nonnunquam
uiginti millia ducatos excedit, adeoq; ecclesię p̄ce-
rum id munus est, ut unā cum ecclesiarum p̄uenti-
bus etiam lenociniorum numerent mercedem: Sic
enim ego illos supputantes aliquādo audiui: habet
(ingentes) ille duo beneficia, unum curatum aure-
orum uiginti, alterum prioratum ducatorum qua-
draginta: & tres puranas in Burdello, q̄ reddūt sin-
gulis hebdomadibus iulios uiginti. Iam uero nihi-
lominus lenones sunt episcopi illi & officiales, q̄ cen-
sum p̄ concubinato ā sacerdotibus quotannis extor-
quent, idq; tam palam, ut apud plebem ipsam in p̄-
uerbiū abierit illa eorū cōcubinaria exactio siue le-
nociniū, q̄ dicūt: habeat uel non habeat, aureū soluet
p̄ cōcubina, & habeat si uelit. Sed in regno auaritię
nihil turpitudini adscribit, qd̄ lucrum pariat, Misto

Sixtus pō-
pa.
Helioga-
balus le-
no.

Magistra-
tus,

Romana
scorta pē-
dent pōti-
fici.

Episcopi-
& officia-
les leno-
nes.

DE LENONIA.

tolerantiæ commentum, quo certa pecuniâ episcopis soluta, absentis mariti uxor, præter adulteriij (ut dicunt) offensam, alteri cohabitare permittitur: quæ omnia tam manifesta sunt atq; frequentia, ut nescire cogamur, episcoporum ne impudentia, an plebis patientia hætenus fuerit ineprior: ut tandem opus fuerit Germaniæ principibus, inter cætera nationis illius grauamina, hæc quoq; deferre: ex quibus quæ hic silentio premuntur, elicere poteritis. Eiusmodi itaq; patronos habet ars lenonia, quib; tueantur ætem meretriciam, cui in hunc usque diem proh dolor in Christiana republica locus est, & in ciuitatib; publica theatra, immunitates, & stipendia concessa sunt, unica illa contra diuinas leges atque ipsum dei uerbum humana ratiuncula, siue potius lenonio commento militante, qua inquit, ut inuentus egesto illic libidinis impetu, peiora conari desistat. Tolle (aiunt) è republica meretrices, cuncta stupris, incestis, adulterijs pmiscetur: nulla matrona integra remanebit, nulla uidua pudicitia incolumis pfiat, uix uirgines ac uestales inuiolatæ seruabuntur: hinc tandem impossibile esse concludunt, reipublice tranquillitatem sine meretricibus posse consistere: sine quibus tñ populus Israel olim p tot secula continentissime durauit, sicut pcepit illis deus: Non erit meretrix neq; scortator in filijs Israel. Atque præterea hæc spurcicia olim etiam sub religionis specie ecclesiam insiliit, ac Nicolaitarum hæresim propagauit, qui ob uitandam zelotypiam uxores pstituebant, ac ueluti Platonica lege communes habendas

Dent. 22.

DE MENDICITATE.

docebant. Quicumque autem principes, iudices, & magistratus lupanaria foveant, siue quouis modo permittunt, etiam licet ipsi non scortentur, dicet eis a domino, quod ait Psalmista: Si uidebas furē, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuā ponebas: hec fecisti & traci. existimasti inique quod ero tui similis, sed arguam te, & statuam contra faciem tuam. Psalm. 106

De mendicitate.

Caput LXV.

Pertinet ad rem publicam simul atque ad religionem, etiam pauperum & egrotantium rationem habere, ne quis delinquat propter paupertatem, & furem, aut mendicando circumiens contagiosę pestis calamitate ciues inficiat, aut fame pereat, in opprobrium humanitatis. Quapropter pauperum xenodochia publico grege insigni pietate, pluribus in locis instituta sunt, & priuatis diuitum eleemosynis indies locupletata. Publice enim mendicare & circumire ciuitates, ab initio semper ubique gentium omnium legibus, prohibitum fuit. Nam in ueteri lege Iudæis à Moysē preceptum est, omnino egenus & mendicus non sit inter uos. In lege etiam Romana de ualidis mendicantibus, arcte statuit Iustinianus imperator, ut si quis laborare potens eleemosynis se immisceat, captiuandus sit, & in seruitutem redigendus. In lege autem euangelica precepit Christus, quod superest dandum pauperibus, ut nullus mendicus neque egenus in plebe remaneat, sed fiat equalitas, sicut scribit Mendicatas. Deut. 15. Lucæ, 11.

DE MENDICITATE.

Ephc. 4. Paulus Corinthijs, inquiēs: Vestra abundantia illorū inopiam suppleat, ut & illorū abundantia vestre inopiæ sit supplementum, & fiat equalitas sicut scriptum est: Qui multum habuit, non abundavit: & qui modicum, non minoraui. & ad Ephesios scribens ait: Qui furabatur, iam non fureſ, magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Idem & Thesalonicensibus iubet laborare manibus, & opam dare ut abundant, tanquā decretū illis statuēs, ut qui nolit operari, non manducet: secus autē agentibus cōmunionē fideliū p̄cipiens subtrahendam: atq; in epistola ad Timotheū cōdemnat eos, qui mendicitatis q̄stum arbitrant̄ pietatem. Ipsa etiam canonica pontificum decreta, solis illis pauperibus erogandas elemosynas decernunt, q̄ laborare nō possunt: quoscunq; alios illas accipientes, inter p̄dones, fures, latrones & sacrilegos connumerant. His itaq; auctoribus docemur non tam paupertati condolendum, q̄ mendicitatem ipsam detestandam. Artes uero q̄s p̄ explendo mendicitatis quæstu excogitarunt, ab omnibus execrandæ sunt, dum malunt ante templorū fores in humanæ naturæ iniuriam, & contra diuinam legē lethale frigus, dentium stridores, urētes æstus, ingentesq; cruciatus, ut uix mortē ipsam excludāt, spontaneē p̄peti, quā in xenodochijs pauperū stipe cōtenti degere, & malis suis mederi. Quodq; magis execrandū est, inter hæc malorū tormēta insupblasphemi, maledici, cōtumeliosi, remulēti, deicerantes, nōnunquā autē simulate orātes, sacra oīa aut negli-

Artes mendicitatis detestandæ.

DE MENDICITATE.

gētes, aut cōtēnētes, ne Christū qdē ulla ueneratiōe colēres, ut spectātibz nō Christi martyru p se ferār imaginem, sed infernalium manium damnatorūqz repræsentent cruciatus. Est aliud mendicātium sceleratissimum genus minime miserandum, eorum uidelicet, q visco, farina, cruore, tabe, superincrustatis uulneribus, & superinductis stigmatibus, sese totos ulcerosos cancerososqz pingunt, aliq alijs confectis morbis, uarijs p̄stigijs, spectantibus se miserabiles mentiuntur. Sunt aliq qui uotorum & peregrinationum prætextu prouincias obambulār, laborem ex industria fugientes, ociosa paupertate ostiatim mēdicantes, atqz ii interim ne cum regibus quidem uiram suam commutare uelint, modo illis liberum est quō liber & uelint uagari, quodcunqz collibitum est facere bello & pace, ubiqz tuti ab exactionibus, à publicis oneribus, à seruitutibus, à censuris ciuilibus undiqz & ubiqz liberi, nec pro fraudibus, dolis, imposturis, furtis, iniurijs in ius uocati, & uelut dñs sacri ab omnibus inoffensi: atqz tamē ex illorum ordine non minima nascit p̄niciēs, ingentiaqz prodeunt facinora, dum p̄textu mendicitatis ciuitatum & prouinciarum explorant secreta, dū fraudibus & dolis exercitati hostiles deferūt referūtqz tabellas, ad oīm prodicionum genera instructi. Ab iis nonnunquam incensæ urbes, quod proximis annis ipsa Gallia atqz urbs Tiren̄sis experta est, nonnunquam ab iis corruptæ aquæ, infectæ fruges, uenenata pabula, & seminata peste ingens hoīm strages facta est. His adnumerandæ sunt gentes illæ, quas Cynganos uocār,

Mendican
tū genus
fucatum

DE MENDICITATE.

Quas aliena iuuant, proprijs habitare molestum,
Fastidit patrium non nisi nosse solum.

V. 110

Mendici-
tas, mona-
chorum,

Hi enim ex regione inter Aegyptiū & Aethiopiam oriundi de genere Chus filij Cham filij Noe, adhuc usq; progenitoris maledictionem launt, p̄ uniuersum orbem uagātes, extra ciuitates in agris, in triuijs tentoria erigentes, latrocinij & furtis, deceptionibus & p̄mutationibus, atque ex chiromantica diuinatione oblectātes homines, ijs fraudibus uictum mendicant. Volaterranus hos, Vxios esse purat Persidis populos, secutus Scilarem, qui Constantinopolitanam scripsit historiam: Hic enim dicit Michaëlem Traulum imperatorem, ex uaticinio Vxiorum adeptum fuisse imperium, quæ secta p̄ Mesiam atq; Europam sparsa, passim omnibus futura p̄dicebat. Polydorus Assyrios atque Cilices affirmat. Iam uero hæc ualidæ mendicitatis lues, non inter p̄phanos modo & extremæ facis uilissimos nebulones hospitat, sed etiam in religionem, in monachorū, & sacerdotum usque ordinem cōscendit. Hinc illa fratrum monachorū, cæterorūq; quæstuariorū sectæ natae sunt, è quorū numero sunt, q̄ malefica religionis specie, diuorum (ut aiunt) reliquias circumferentes, aut insidiosa sanctitate pietatem p̄ se ferentes, cum multis confictorum miraculorum appendicibus, diuorum iras comminantes, indulgentias & dispensationes pollicētes, eleemosynarum prætextu uenantur diuitias: atque provincias peragrātes, ab ingentis rusticis, ac credulis mulierculis supstitiose attonitis, ouem, agnum, hœdum, uitulum, porcum,

DE MENDICITATE.

pernas, uinum, oleum, butyr, triticū, legumina, lac, caseos, oua, gallinas, lanam, linū, etiā pecunias corradentes, uniuerſam regionem depradant, ac onuſti opimis ſpolijs, domum redeūt, ubi à ſuis magno omnium applauſu accipiunt, collaudanturq; q; ſimplici plebi pijsq; mulierculis tam religioſe impoſuerunt, putantq; p huiusmodi mendicitaris artes, inſignesq; fraudum uerſutias, ſeſe deo atq; ſanctis gratiſſima offerre ſacrificia, quoties ad iſtum modum onuſti præda, magno populi diſpendio ac reipub. detrimento, ſui famulitij ſatellites ſaginent ocioſos, ipſa miſericordiæ opera, quorum prætextu tanta donaria illis cōferant, penitus poſthabentes, negligentes, & contemnētes. Luſit olim iſtorū fabulam Apuleius in ſuo aſino de ſacerdotibus deæ Syriæ. Accedunt iſtis multæ admodum ex fratrum mendicantium, atque beguardorum (ut uocant) numero, qui poſtergata ꝑfeſſionū ſuarū ſanctimonia quæſtum cum pietate commutarunt, ac ſi non in aliud religionem ꝑfeſſi ſint, quā ut ſub paupertatis titulo liceat illis impudenti mendicitate quocunq; peruolare, & ꝑfricari fronte, importuna hypocriſi undique pecunias corradere, nullius quæſtus pudere, ac inſigni ſycophātia in choro, in foro, in templis, in ſcholis, in aulis, in palatijs, in publicis & priuatis colloquijs, in confeſſionibus, in diſputationibus, in concionibus, è ſubſellijs, è cathedris, è pulpitis, è ſuggeſtis impudētiae ſuæ arcib⁹ ſpargere in uulguſ, indulgentiæ merces uēdere, ſua bñfacta emetiri cæremonijs: & à mercatoribus, uſurarijs, & à nobilibus prædo-

DE MENDICITATE.

nibus male partorū p̄dam extorquere, & à crassis ci-
uibus & indocta plebecula, superstitionisq; aniculis
emungere nūmos, ac serpentis exemplo stultas mu-
lierculas primum allicere, & per illas sibi aditum pa-
rare ad fallendos uiros: q̄ cum affectata uestium ui-
litate ostendant paupertatem, & uociferando præ-
dicant spernendam pecuniam, fugiendam ambitio-
nē, ipsi nihil magis curāt, q̄ ut plurimū pecunię pos-
sideant: atq; ob id causæ mare & aridā circumeunt,
omnium domus & tabernas penetrant, nec sacra ni-
si p̄ mercede ministrant, eleemosynas q̄ tyrannice
tanquam tributum postulant, omnium negocijs se-
miscunt, compingunt matrimonia male cohærentia,
interuertunt testamenta, cōponunt lites, reformant
sacras uirgines, sed omnia hæc non nisi suo compen-
dio: hæ sunt artes fratricæ, quibus pleriq; illorum in
tantam excreuerūt auctoritatem, ut timori sint ipsis
p̄torificibus & monarchis, diuitiasq; plusquam mer-
catorum opes, ac principum thesauros cōgesserint,
& multis aureorum millibus mitras & capella mer-
cati sint, summumq; pontificatum ingentibus pecu-
nijs ambierint. Tanta potest religiosa illa mendici-
tas. Cumq; ingentes possideant pecunias, plerique
interim se ueram paupertatem, & plusquam euāge-
licam p̄fectionem præstare ostentant, si hanc nudis
digitis non contrectant, sed habeant suum ludam,
q̄ illos gerat leuculos, & rationes reddat, interea di-
cere ausi, sicut Petrus & Iohannes, argentum & au-
rum non est mecum. Quod si hic non mentirent,
& fidelis sit sermo illorum, haberēt etiam ius dicen-

DE OECONOMIA IN GENERE.

di: Surge & ambula. Et cum beato patre Frācisco à pecunijs pariter & uitijs nudato, imperarent creaturis, & obedirent, aquam in uinum conuerterent, flumina siccis pedibus transirent, rabidos lupos mansuetos redderent, hirundinū garritū solo iussu compescerent, falconem ueluti gallum excitatorem redderent, igni præciperent, & multa eius generis, quæ sanctus ille uir miracula fecit, peragerent, sed nō faciunt hæc omnes, qui dicūt: Domine, domine: & uelut Stoicæ simiæ exterius duntaxat Christi & Francisci insignia & uestes gerunt, uoluntatem autem & testamentum illorum non obseruant. Scripserunt contra istos quōdam Richardus episcopus Armachanus & Malleolus ppositus Tigurinus, & Iohannes episcopus Camotensis, & pleriq; alij commemorunt: quorum scripta tolerabiliora forent, si non adeo religiosam hanc mendicitatem, sed illius abusum duntaxat damnassent. Verum de his modo satis sit, ut ad ulteriora progrediamur.

De oeconomia in genere,

Caput LXVI.

SVb reipub. administratione continetur etiam oeconomia, quæ est domestica quædam respublica, & non nisi monarchia quædam priuata: sed eius species plures sunt. Nā qdam regia, siue aulica: alia satrapica, siue castrensis: rursus alia publica, seu cōmunitatis, siue conuentualis, siue sodalitia: alia deniq; priuata, seu monastica. Hæc itaq; docet quomodo uxor, filij, affines, familia, serui regendi sunt:

Oeconomia.

Species
oeconomia.

p ij

DE OECONOMIA IN GENERE.

quomodo tuēda ampliandaq; domus ac possessio, unde sumptus corradendi, Præterea quicqd est astutia de, puentibus, moneta, portorijs, uectigalibus, decimis, usuris, fœnoribus, monopolijs, & quicquid est comparandi lucris & uectigalis nouar; artium & inuentionum. Insup quoq; de sodalitijs, fœderibus, litibus & bello, quæ omnia cum nec modum habent nec regulam, idcirco anomala dicunt. Quocirca œconomia nec uere ars neq; scientia dici potest, sed quædam ex hominum opinione, usu, consuetudine, prudentia seu etiam astutia, constans domestica disciplina: ad quam sellularia opificia, & artes mechanica omnes referunt, quæ in lino, lana, ligno, ferro, ære, metallist; uarijs consistunt: seruales quoque obsecundationes, tonsor;, balneator;, cauponum, & multiplices uictus acquirendi, & rem priuatam amplificandi formæ: quæ nec ad p̄sidendi p̄tinēt auctoritatem, nec rei publicæ regimini usquequaq; conducunt, nihil diuinum, nihil liberale, nihil heroicum speculantes, quor; tantæ sunt, ut numerari nequeāt, & hæ omnes qdem seruiles sunt: pleræq; etiam sunt cognatis qbusdam uitijs infames, sicut aurigæ, nauar;, caupones loquacitatis uitio infames habent, qd fabulis gaudēt, & rumores spargūt: similiter & tonsores & balneatores & pastores: Nam hos Midæ fabula, & Syllæ Athenas obsidentis historia, illos uero Batti fabella infames fecerunt. Sic etiam cātōres, & tibicines & citharædi homines mercenarij, q in cōuiuijs in alior; oblectamētū musica instrumenta sonant, infames sunt: sed nautar; uita omniū cum

DE OECONOMIA PRIVATA.

infelicissima, tū pessima, quorū habitatio instar carceris est, uictus asperimus, idem & immūdiſſimus, indumēta spurca, & rerū oīm incommoditas, ppetuum exiliū, semper uagi, pfugi, nescij getis, semp uentorū rabie, incertis undis iactati, æstus, frigoris, imbrium, fulgur, famis, sitis, squaloris semp obnoxij. Accedunt ad hæc Scyllæ, Charybdes, Syrtes, Symplegades, tot infesta maris picula: præterea tempestates, quibus nihil est tristius & horribilius, & cum his oībus pluribusq; aliis malis continuū uitæ discrimen. Cumq; nauē hominum omnium sint infelicissimi, sunt simul omnium mortalium scelestissimi. Sed inter tam multas mechanicas artes, mercatura, agricultura, militia, medicina, causidica, potiores partes tenent, de quibus inferius p ordinē dicemus. Sed prius generalia œconomix fundamenta discutiamus.

De œconomia priuata.

Caput LXVII.

Priuata œconomix uis tota in coniugio est, unde Metellus Numidicus censor, cum populum Romanum ad matrimonia capeſſenda adhortaret: Si sine uxore possemus Quirites esse, inquit, omnes ea molestia careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis cōmode, nec sine illis ullo modo uiui possit, saluti perpetuæ potius, q̄ breui uoluptati consulendum est: ita narrat Aulus Gellius. Neque enim sine uxore ulla domus aut res domestica stare & durare potest: nam sine uxore nec extēdi pgenies, nec uocari hæres, nec appella

Priuata
œcono-
mia.

Sine uxore
domus
deserta est

p iij

DE OECONOMIA PRIVATA.

ri hæreditas, nec esse propinqui, nec familia, nec paterfamilias dici potest. Qui uxorem non habet, domum nō habet, quia domum non figit: & si habet, moratur in ea ut peregrinus in diuersorio: qui uxorem non habet, etiam si locupletissimus sit, nihil ferre habet quod suum sit, quia non habet cui possit relinquere, nec cui confidere: omnia sua parant insidiis, furantur illum serui, defraudant socii, contemnunt uicini, negligunt amici, insidiant propinqui: filij, si quos habet extra coniugium, sunt sibi ignominia, neque nomen familie, neque auorum imagines, neque opes suas uetantibus legibus illis relinquere potest: ipseque simul ab omnibus publicis muneribus, & honoribus legislatorum omnium consensu propulsus est. Neque enim dignus est regere ciuitatem, qui domum regere non didicit: nec gubernare rempublicam, quæ rem priuatam & familiarem nunquam cognouit, quæ est illius uerissimum exemplar & imago. Nouerant hoc Græci, qui cum Philippus Macedo dissidentes eos pacare studeret, & Leontinus Gorgias de Græcorum concordia librum recitasset in olympia, utrunque respuentes irriserunt, quod alios concordare studerent, quod domi suæ nullam concordiam stabilire possent. Erant enim Philippo domi dissidentes filius & uxor, Gorgiæ autem uxor & ancilla: quorum ergo præsumpta prudentia & autoritas domesticas rixas sedare non poterat, nec illos exteriores discordias sapienter posse componere putabant. Qui igitur ciuitati & reipublicæ præficatur, nisi seipsum & domum suam recte priuatam regere sciat, is plane inauspicato præfici-

DE OECONOMIA PRIVATA.

tur. Deniq; hic unicus uitæ status est, in quo homo in diligenda uxore, educandis liberis, & regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaga- ganda progenie, uitam omnium ducere potest felici-
 cissimam: in qua si quid cadat oneris & laboris (ca-
 diunt autem permulta, neq; uero uita ulla sua cruce
 caret) certe hoc unicum illud onus leue, & suaue iu-
 gum est, quod in cōiugio est, si modo tales sint con-
 iuges, quos non auaritia, non fastus, non dolus, non
 fraus, non insana libido, sed deus ipse coniunxerit,
 ut relinquat homo patrem & matrem & filios &
 fratres & affines, & adhæreat uxori suæ, cuius amor
 omnium aliorum dilectionem superare debet. Sic
 Hæctor uidens excidendum Ilium, non parentum,
 non fratrum, non suipsius solitudine angitur, q̃n-
 tum charæ coniugis. Sic enim ait apud Homerum:

Haud equidem dubito quin concider Ilium ingens,
 Et Priamus Priamiq; ruer plebs armipotentis,
 Sed mihi nec populi, nec charæ cura parentis,
 Nec Priami regis tantum præcordia rodit,
 Nec germanorum, quanuis multiq; probiq;
 Ense sub hostili uitas in puluere ponent,
 Quàm me cura tui coniunx charissima uexat.

Fateor peruersas nuptias multas comitari angus-
 tias, & mala multa, cuiusmodi quondam recensuit
 Socrates, perpetuam solitudinem, excruciatem ze-
 lotypiam, contextū querelarum, exprobrationem
 dotis, graue affinium supercilium, alieni matrimo-
 nij subcensuras, uarios sumptus, incertos libero-

Nuptias
 peruersas
 comitan-
 tur multa
 mala.

p. iij

DE OECONOMIA PRIVATA.

Peruersa
rum nu-
ptiarum
exempla

rum euentus, nōnunq̃ orbitates, interitum generis, hæres alienus & dolores innumeri: adde nullā uxoris electionem, sed qualiscunq̃ euenerit habenda, si iucunda, si stulta, si peruersis moribus, si superba, si sordida, si deformis, si impudica: quodcūq̃ uitii est, post nuptias discit, uix aut nunq̃ emendat. Sunt peruersarum nuptiarum non modica exempla. Marcus Cato Censorius, ætate sua Romanæ reipub. facile princeps, & qui bello & pace parem uix habebat, cum iam senex Salomi cuiusdam uiri inopis & obscuri filiam adolescentulam duxisset uxorem, illa sese contumaciter gerente, domi suæ omni auctoritate carebat. Tiberius cum Iuliā Augusti filiam manifestis adulteriis infamem haberet uxorem, eamq̃ nec castigare, nec deferre, nec repudiare, nec retinere auderet, Rhodum secedere nō sine famę ignominia uitæq̃ piculo coact⁹ est. M. Antoninus Philosophus, Antonini Pij filia Faustina in uxore accepta, adulteram illam, ne de dote & impio in certamē ueniret, retinere coactus est. Verum oīa hæc incōmoda non tam uxorum, q̃ maritorū culpa, pueniunt: nullis em̃ nisi malis maritis uxor cōtingere solet im̃pba. De iis ita philosophatus est Varro apud Gellium, inquiēs: Vxoris uitium aut tollēdum, aut ferendū est. q̃ em̃ tollit, hanc sibi commodiorē p̃stat: qui fert, ipse sese meliorē reddit. De iis in declamatione nostra de sacramento matrimonij latius locuti sum⁹. Iam uero & filiorum educatio non omnibus recte cedit, quorum plurimi male audientes, uel rebelles parentibus, alij eisdem etiam infesti, alijs insani &

Mala fili-
orum edu-
catio

DE OECONOMIA PRIVATA.

uecordes contingunt, alijs hebetes & crassi, alijs per
uitior oim precipitia uitam agunt, & patrimonialu
xu, libidine, & alea euerrunt, alijs parricidæ, quales
Alcmeon & Orestes & P. Malleolus, q̄ matrem oc
ciderunt. Ipse etiam Artaxerxes Mnemon, suscep
tis ceterum & qundecim liberis, magnâ cor̄ partem
illi insidias parantem de medio sustulit. Quocirca
non inscite Euripides ait, & noster Bernardus as
sumpsit, bonū esse incognitū, carere liberis. Ipse etiā
Augustus felicissim⁹ impator, ppter filiā & neptem
sæpe Homericū uersiculum exclamare coactus est:
Coniuge non ducta, natis utinam caruissem.

De seruis etiam ait Euripides: Domi nullus maior

Seruī.

inimicus, neq; peior, neq; inuulior seruo. Et Demo

Petrarcha

critus inq̄: Seru⁹ necessaria possessio, nō aut̄ dulcis.
Et Petrarcha alicubi scripsit: Sciebam me cum cani
bus uiuere, uerum uenatorem esse, nisi admonit⁹ ne
sciebam. Serui uocāt canes, sunt mordaces, sunt gu
lofi, sunt latratores. Plautus in Pseudolo naturas eo
rum ijs uerbis exprimit: Plagigera hoīm genera,

Plautus,

quorum haud q̄quam in mentem uenit ut recte fa
ciāt: at cū est occasio data, tene, clepe, rape: hoc est,
cor̄ opus, ut mauelis lupos apud oues relinquere,
quām hos domi custodes. Et Lucianus in Palinuro
ait: Seruorum in dños semp̄ p̄mp̄ia maledicta, fur
ta, impositiones, fuga, arrogantia, negligentia, temu
lencia, edacitas, somnolencia, tarditas, ignauiā. Hinc
iactatum illud puerbium: Totidē domi hostes ha
bemus, quot seruos. Sed nos illos sæpe non tam ha
bemus hostes, q̄ facimus, cū in illos supbi, auari, con

Prouerbi
um,

DE OECONOMIA PRIVATA.

tumeliosi, & crudeles sumus, & domi induimus an-
mos tyrannorum, & non quantum decet, sed quan-
tum lubet exercere uolumus in seruos. De ijs ita lo-
quitur Strophilus seruus apud Plautū in Aulularia:

Iniquè domini seruis utuntur suis,

Et serui iniquè dominis nunc parent suis:

Sic fit neutrobi, quod fieri iustum foret.

Penum, popinas, cellas promptuarias

Ocludunt mille clauibus parci senes,

Quæ uix legitimis concedi natis uolunt,

Serui furaces, uersipelles, callidi,

Oclusa sibi mille clauibus reserant,

Furtimq; raptant, consumunt, liguriunt,

Centena nunquam furta dicturi cruce.

Sic seruitutem ulciscuntur serui mali,

Risu, iocisque: sic ergo concludo, quod

Seruos fideles liberalitas facit.

**Seditiões
à seruis in
repub.**

Multæ respublicæ olim à seruis ingentia mala per-
pessæ sunt, restant id seruilia bella à multis histori-
cis descripta: sed Volsinensium urbs opulenta diui-
tijs, ornata moribus & legibus, olim seruorum inso-
lentiæ miserabile spectaculum præbuit: quæ ubi cum
seruis laxis frenis familiarius egisset, nonnunquam
etiam consilijs admisisset, tandem senatorum admo-
dū pauci ordinē intrare ausi, mox uniuersam rem-
publicam occupauerunt, testamēta ad arbitrium su-
um scribi iusserunt, conuiuia cætusq; ingenuorum
fieri uetabant, ducebant filias dominorum: postre-
mo lege sanxerūt, ut stupra sua in uiduis pariter at-
q; innuptis impunita essent, ac ne q; uirgo ingenuo

DE OECONOMIA REGIA.

nuberet, cuius castitatem non ante aliquis de numero ipso delibasset: sic opulentissima urbs, & quæ caput Carix habebat, ob nimiam in seruos indulgentiam clementiamque, in profundum iniuriarum & turpitudinis decidit. Sublata enim seruorum disciplina, (ut inquit Aristoteles in politicis orationibus) domini in infidias ueniunt, sicut Helotæ in Lacedæmonios, & Prgæstæ in Thessalos fecerunt.

De œconomia regia siue aulica.

Caput LXVIII.

SVpere est ut regiam œconomiam, hoc est, aulicam, breuiter explicemus. Est igitur reuera aula nil aliud quam collegium gigantum, hoc est, nobilium famosorumque nebulonum conuentus, theatrumque pessimorum satellitum, morumque corruptissimorum schola, & execrabilium scelerum asylum: ubi superbia, fastus, tumor, rapacitas, libido, luxus, liuor, ira, crapula, uiolentia, impietas, malitia, perfidia, dolus, malignitas, crudelitas, & quæcunque uispiam sunt uitia, morisque corruptissimi habitant, imperant, atque regnant: ubi stupra, raprus, adulteria, fornicationes principum & nobilium ludi sunt: ibi etiam principum regumque matres nonnunquam filiorum lenæ sunt, ibi scelerum omnium procellæ, uirtutumque omnium inenarrabile naufragium: peribus quæque illic opprimitur, pessimos quisque prouehitur, simplices irridentur, iusti persequuntur, audaces & impudentes eriguntur. Soli illic prosperantur adulatores, suffrones, detractores, renunciatores,

Regia œconomia.

DE OECONOMIA REGIA.

calumniatores, sycophantæ, pseudoli, famidicæ, sup-
plantatores, inuentores malorum, cæteriꝫ tēpesta-
rum populi, qbus peruersissima quæque facinora
in professo sunt: quorum uita oīs turpissima, qꝫd
uspiam est teterimarum beluarum peruersitatis,
tota hæc & oīs in aulicum gregem, quasi in unum
corpus confluxisse uidetur: illic ferocitas leonis, sæ-
uitia tigridis, trulentia ursi, temeritas apri, super-
bia equi, rapacitas lupi, obstinatio uituli, fraudulen-
tia uulpis, uersutia chamæleōtis, uarietas pardi, mor-
dacitas canis, desperatio elephantis, uindicta came-
li, timiditas leporis, petulantia hirci, immunditia su-
is, fatuitas pecudis, stoliditas asini, scurrilitas simiæ:
ibi furentes Centauri, ibi pniciosæ Chimæræ, ibi in-
saniētes Satyri, ibi fœdæ Harpyiæ, ibi improbæ Sire-
nes, Scyllæꝫ bifformes: ibi horrēdi struthiōes, ibi uo-
races griphi, auidiꝫ dracones, & qꝫd fataliū mon-
stroꝫ, infelicisꝫ portenti uspiam stupet coacta na-
tura, illic habitat atque uisitur: ibi omne uirtutum
genus suos patitur carnifces atque tyrānos, in sum-
ma aut nequitia, malitig, impietati insistendum, aut
aula cedendum. Nō impune licet, nisi cum fatis: ex-
eat aula, q uult esse pius. Nullum ciuitatibus exitia-
lius malum contingere potest, quā potentis prin-
cipis aula. Hæc ubi mouetur, tanquam cometes ma-
lorum oīm prænuncia, ac ueluti cōtagiosissima pe-
stis, quocunque applicat, perniciosissimam cladem
secum fert: undecunque, migrat, insanabilia, ueluti
eorum quos rabidus canis momorderit, relinqt ue-
neni sui uestigia, Comitāt illam perpetua rerum ca-

Aula ciui-
tatibus ex-
itialis,

DE OECONOMIA REGIA.

ritas, dum q̄s ex ea lucrum captare nititur, exau-
cto rerum precio, quod nunquā postea remitti po-
test magno detrimento. Comitatur & luxus ciba-
riorum, quo introductis peregrinis epulis, popu-
lus ipse patrios fastidire incipit, passimq; popinæ &
gulæ indulgens, res suas turpiter absomit. Comita-
tur & fastus, quem dum ciues mulierēsque imitari
conantur, & singulæ domus dispositiōis suæ formu-
lam habitūque inde mutuuntur, oīa sua in uestes
& pompam pfundunt. Sequitur corruptio morum,
introductis pessimis uitij, p̄nciosissimum malum.
Iam uero recedēs ē ciuitate aula, heu quā fœdam
caudam post se relinqt: hi adulteratas comperiunt
uxores, illi stupratas, & uel abductas in scorta filias,
aliq; supplātos filios, aliq; corruptos seruos & ancil-
las. Quid multa? fit luctus ingens, totaq; ciuitatis fa-
cies immutata facta est, sicut facies meretricis. Scio
ego famosam Galliarū urbem ea causa sic puerſam,
ut uix aliqua ibi matrona pudica sit, uix filiæ nubāt
uirgines: qn & palatinū scortū fuisse summi hono-
ris est, & seniores matronę iuniorum lenæ sunt: eaq;
turpitudine sic inualuit, ut nullus uerecūdiæ locus sit.
uix maritis ipsis uxorū meretricatus curæ est, mo-
do (ut ait Abraā ad Saram) bene sit illis, ppter illas,
uiuāntque laute ob gratiam illarum.

Gene. 12.

De nobilibus aulicis.

Caput LXIX.

Aulicus populus duplex est: Priores partes te-
nent satrapæ, nobiles inquā illi Thraſones, Aulici no-
biles.

DE NOBILIBVS AVLICIS.

q̄ fastu, luxu, & pompa insaniunt, induti purpura & bysso, & opere plumario, uestibus deauratis, & circundaris uarietate, quibus

Scorta placent, fracti curuiq̄ ē corpore gressus, Et laxi crines, & tot noua nomina uestis.

Hi uires omnes in Venerem frangūt, tum illorū ingeniosa gula est & gustus, p̄ omnia cultum quęrunt, epulant splendide, dant & accipiunt conuiuia. Inter hos laudi plerunq̄ ducitur, si illustri conuiuio sic sua prodigant semel, ut trimestri toto impudenter mensas circumeant alienas. Ad istos undiq̄ confluunt citharędi, tibicines, & omne genus musicorū, mimi, histriones, parasitę, meretrices, lenones, saltatores, uenatores, & huiusmodi, p̄digia hoīm, alunturq̄ canes, eq̄, lupiceruarij, accipitres, cęteraq̄ armatę aues, simię & psiraci, & si qua monstra sunt ac naturę p̄bra, ursi, leones, leopardi, tigrides. Colloquia eorū merę nugę, & ociosę fabulę: obtrestant, deferunt, effutiūt, mentiuntur, ac uera falsis commiscunt: hi de canibus, de uenatibus, de syluę ambitu, de ambagē lustrorū, de uenationum euentibus multa fabulant: illi de eq̄s, de militia, & fortiter ab se factis multa mentiunt. Sed adest q̄ inuideat æmulus, aliorum sermones obstrependo discutiat, alias inferendo nugas, & quę sibi putet laudem gignere, sua insolenter nagrabit facinora: hūc alius sæpe de mendacio conuincit, & uarijs scommatib⁹ explodit, unde totū tunc conuiuij colloquium frequenter in iram & conrumeliam definit, & uelut in centaurorū conuiuijs Bacchi munera nō cessant, donec eliciant san-

**Aulicorū
colloquia**

DE NOBILIBVS AVLICIS.

guinem. Ita & in istorū aulicorum conuiujs sæpe hospites redeunt cum cicatricibus, ac si hoc edicto inuitati uideantur.

Quod supest, læti bene gestis corpora rebus

Procurate uiri, & pugnam sperate parati.

Proinde uero summa istorum disciplina est, obseruare tempora principum, ne quid intempestiue illis ingerant, eaque non ab astris, à calis, ab ephemeridibus caprant, sed à uino, à prandio, à cōuiuio, à uenatione, ab accubitu, dū exhilaratus est princeps, & uoluptatis alicuius cōpos, & quos alios molles aditus & tempora norunt: tunc noluitarū rumusculos primum aspgunt, quibus principis aures titillant: deinde paulatim ad ea quæ cupiunt procedunt, inscriptum à natura sua habentes Aristotelis ad Calisthenē discipulū consiliū, hortantis, ut cum rege aut nunq̃ aut iucundissime loqueret, quo scilicet apud regias aures, uel silentio tutior, uel sermone esset acceptior. Quod si tunc cuius illorū princeps aut rex arriiserit, & ad id qd loq̃tur annuat, si gratum qd qd dixerit aut fecerit, si illi qd crediderit, si illum confabulatorem secū secreto abduxerit, atq; alijs non ita, profecto magnus tunc erit ille in oculis hoīm, iamq; oīa audebit, mordebit omnes, ridebit omnes, floccipendet omnes, detrahet clanculum, reprehendet palam, loquet grandia, nihil non audebit, quo metuant eum omnes: conculcabit inferiores, contemnet pares, superiores dedignabitur, honorē & adorationem exiger, etiam per cōtumeliam, totus tumet, & effertur, & potentiam adfectat.

Aulicorū
disciplina

Aristote-
lis consili-
um aulicū

DE NOBILIBVS AVLICIS.

Libertas scelerum, est uirtus & summa potestas.
Quisq; illi non arridet, non applaudit, etiã cum malefecerit, ilico reus est: nam aut fortunæ eius inuidere, aut officio eius non deferre iudicabit, neq; ij tũc solum paribus inferioribusq; infesti sunt, sed & principibus ipsis suis sæpe perniciosissimi, qbus serueritatis, prudentiæ, correptionis, & consiliorum imagine perditissime adulantur, & in nefanda scelera sæpissime impellũt: quemadmodum apud Lucanum Curio instigat Cæsarem:
Quid tam lenta tuas tenuit potentia uires
Conquerimur, deerat ne tibi fiducia nostris?
Dum manet hic calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pila ualent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiere togam, regnumq; senatus?
Similes Alexander Magnus habuit instigatores, q illum suapte natura insanientem, magis magisq; in bella & cædes incenderent. Tales habuit & Roboram Salomonis filius consultores, tales habent & nostri seculi principes, q morem gerentes illorũ cupiditatibus, illis ad omne scelus parent, hortanturq; aut sic dissuadent, ut fortius impellant, dum rationes suas tam futiles & infirmas opponunt: ut sic se conuictos passi, credulorum principum confirment errorem: utrobique sic decipientes, ut non possint argui, sed de prodicionis perfidia insuper gratiam mereantur. Tales hodie habet Gallorum rex Franciscus ad mala consilia nimium promptos, q illum contra Cæsarem in omnem perfidiam ac tyrannidem libenter impellerent, atq; ij interim optimi habent atq; si

DE PLEBEIIS AVLICIS.

deles. Hæc de nobilibus aulicis hæctenus, quorum q
unum offenderit, omnium cæterorum reus est.

De plebeijs aulicis.

Caput LXX.

SVnt adhuc qdam plebeijs aulici, hoïes improbi
animi, q nulli in uita præesse sciunt, sed ipsi sub
iectione continua gaudent. n̄ circumeunt nobi
liũ domos, illisq; parasitant, mensis uiuētes alienis.
Et bona summa putant aliena uiuere quadra.
Oïbus idcirco obsequunt, oïbus adulant, oïbus pa
rasitant, & oïbus oïa fieri student, plures q̄ Prothe
us species mentiētes, atq; in plures formas sese uer
rentes, q̄ potentiorẽ fauorem sibi concilient, cõuiua
rũ sermones explorare student, ut habeāt qd renua
ciēt: dissidentium aut secretos rumusculos uulpina
astutia ingrunt, eosdēq; nunc ad amicos, nūc ad ini
micos perferūt, utrisq; se gratos p̄bentes, dum sunt
utrisq; p̄fidi: eoq; magis, p̄ditionib⁹ idonei, q̄ ob ima
ginem simplicitatis minus habeant suspecti. Quūq;
nullum facinus sceleratius habeat q̄ p̄ditio, nullum
tñ ad diuitias & dignitates in aula cõparandas utili
us ac compendiosius, ipsisq; aulicis, etiam regib⁹ ac
ceptum gratumq; magis, adhærent itaq; nobilium
liminibus, &c.

Scire uolunt secreta domus, atq; inde timeri.

Quod si semel fuerint turpitudinis aut prodicionis

alicui⁹ cõscij, iā euaserūt, iā caput extulerunt. Nam
Charus erit Verri, q̄ Verrem tempore quouis
Accusare potest.

Fucati
Aulici ple
beijs.

Iuuenalis
satyra 5.

Iuuenalis
satyra 3.

Satyra eadē.
dem.

DE PLEBEIIS AVLICIS.

Iam familiaritas, imò necessitudo quædā nobilior
contracta est, quæ freri ad ea quæ desiderant facile ac-
cedunt. Primum itaque querunt ut in matriculâ aulicorū
inscribant, idque illis uel sine stipendio satis est, siquidem
sola inscriptio etiā absque salario quæstiuosa est, & su-
am prædam habet: deinde potētes quoscunque captare nō
diffidit, quos tunc sollicitat blanditijs, instat obsequijs,
& se muneribus ingerunt ratione consortij, aut alia quavis
arte, & quicunque ab alijs aut piculorū metu, aut laborū in-
tolerantia, aut lucri penuria relinquuntur, isti auidis-
sime querunt, uigilant dies & noctes, peregrinant,
& susceptas ferunt referuntque legationes & literas,
labores immensos aggrediuntur & perferunt, &

**Iuuenalis
satyra 1.**

**Aulici ad
honores
euecti mo-
res.**

Audent quid breuibus Gyris & carcere dignum,
donec ijs meritis aut scripijs præficiatur, aut consignan-
di suscipiāt officiū, aut ærarij custodiā obtineāt, aut
census uaria rōcinia illis cōmittant. Iamque egressi labo-
rū angustias, nullū obsequium eorū amplius gratuitū
est, sed oīa deinceps ad præcia uenalia habēt: & cū no-
uo honore mutatis moribus, oīem quæ retro sunt obli-
ei, in anteriora rēdentes, priora sua contēnunt, ulte-
riora cōcupiscunt, avaritiæque cōtracti ad prædam stre-
pitūque lacri oīa uertūt. fide parci, uerborū, prædigi, blā-
di pariter & insidiosi, sermone obscuri, & oraculo-
rū instar ambigui. quicquid uidēt, quicquid audiunt, quicquid
dī, quicquid agūt, cōiectant oīa in peiorē partē, sibi soli
fidūt, se solos amāt, sibi soli sapiūt, nullius fidei aut
amicitiæ credūt, soliditatē nullā nisi lucri causa co-
lūt, cōmodū propriū oībus præferunt, amicos, hospites
propinquos, socios, quoscunque lucrū nō adferūt, tanquā

DE PLEBEIIS AVLICIS.

steriles arbores despiciunt pristinos sodales, si q̄s eo
rū occurrat, p̄tereunt, quasi ne norint q̄dem: si q̄s il
lorū implorat op̄e, hunc v̄bis & p̄missis abūde pa-
scunt, plusq̄ p̄mittunt, q̄ p̄stant: si nihil attulerit, au-
xilio destituunt, & uel causā spoliānt, grām oēm ue-
nalem habent, uirtutē oēm contēnunt, aliorūq̄ lau-
des diuersis sentētijs frangunt, & post terga artifici
ose cuilibet detrahunt, ipsi neminē sine exceptione
laudant: quemadmodū orator ille, Iulium fortuna-
tum (aiebat) fateor uirū fortē, & quē cōstat strenue
egisse q̄ plurima, quo r̄n pacto iudicium repetunda-
rum apud iudices iustos euaserit, mirarer q̄dem, si
nis eloquij eius mihi esset incognita. Et alius:
Felix & natus, felix & coniuge Proteus.
Et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant.

Præterea aulicis muneribus uultus instar semp in-
hiant, undecunq̄ uenant prādā, eāq̄ q̄bus possunt,
ueluti Phineo obsonium, uel ipsis ē faucibus Har-
pyiæ instar, præripiunt. Aemulorū calamitatibus
gaudent, nullius malo compatiunt, nulli p̄missa se
debere putāt, nisi p̄ sua libidine, nulli grām referūt,
sed oēs pariter aut bñficio indignos iudicāt, aut ne-
gligētia prætereūt, nōnullos odio cōpensant, sed in
odio grām fingunt & dissimulant irā: p̄ter principē
aut regē nullū aliū obseruāt, aut uerent: sed ne hos q̄
dē, nisi aut metu, aut p̄ compendio. Cumq̄ iam ad
canos usq̄ in p̄ditionibus, in fraudibus, in grumnis
& laborib⁹ uersati, anxij his sordibus ingētes opes
sublimēsque honores corripuerunt, tunc fasq̄ ne-

DE PLEBEIIS AVLICIS.

Juvenalis
satyra. 14.

fasq; confundunt, ut filios non tam honoris q̄ rapi
næ simul & iniquitatis relinquant hæredes.
Sic serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per denia rura lacerta,
Illi eadem sumptis quærant animalia pennis.
Sic leporem aut capreâ famulæ Iouis, & generosæ
In saltu uenantur aues, tunc præda cubili
Ponitur, inde autem cum se matura leuabit
Progenies, stimulante fame festinat ad illam,
Quam primum rupto prædam gustauerit ouo.

Atq; hæ sunt plebeiorum aulicorum artes, quibus mul-
ti ex infima hominum sæce ad amplissima munera, quæ-
sturas, dignitatesq; conscendunt, proximamq; apud
principes & reges suos auctoritatem adepti, diuitias
principibus pares constant, regiâque extruunt pa-
latia: dum interim nobiliores illi aulici sua omnia in
scorta, in aleas, in uenationes, in egria, in conuiuia,
in pompas, in uestes, in fastum, profundunt, terras, ca-
stra, possessiones, patrimonia decoquentes: quæ tunc
plebei isti emunt, in nobilium locum his suis scele-
rissimis artibus succedentes.

De mulieribus aulicis.

Caput LXXI.

Aulicæ
mulieres

HAbent & aulicæ mulieres sua uitia. Omnino
enim non pocas uidemus corporis dotibus, &
formæ elegantia spectandas, scitulas, & niti-
das, & uenustas. Insuper uestimētis purpureis & au-
reis, & gemmeis monilibus exornatas, sed non oi-
bus est cernere q̄ turpissima monstra sub formosis

DE MVLIERIBVS AVLICIS.

illis pellibus sæpe latitent. Hinc aptissime Lucianus illas Aegyptijs templis cõparat. Illic em̃ ipsum delubrum forinsecus pulcherrimum est simul atq; maximum, sumptuosius lapidibus extructum atq; compositum: cæterũ si intrus deum regiseris, aut simiam inuenies, aut ciconiam, aut hircum, aut selem. Ita est de illis auticis puellis atq; dominabus, quæ à prima ætate, à teneris annis, in molli ocio, saltationibus, & omni luxu enutritæ, pessimisq; disciplinis ex aulicis illis amorũ libris, prauissimisq; luxus, libidinũ, adulteriorũ, fornicationum, lenociniorum historijs, comœdijs nouellis, facetijs, cantilenis imbutæ, ueluti ex nutrice pniciosissimos mores suxerũt, leuitatem, insolentiam, arrogantiam, morositatem, impudentiã, obscœnitatẽ, contentionẽ, cõtradictionẽ, ptnaciam, ultionẽ, astum, uafriciem, petulantiam, loquacitatem, pccitatem, & turpem concupiscentiã, habent linguas qbus silentium pœna est, habent labia ad omnem loquacitatem armata, qbus sermones, pducunt ociosissimos ineptissimósque, & non raro ñs q audire coguntur molestos. Quid em̃ illas in tam multas horas inter se loq; putabimus, nisi stulta & ociosa? puta quomodo componenda coma, quomodo peẽtenda, quomodo tingendi capilli, qmodo fricanda facies, qualiter complicanda uestis, qua pompa incedendum, assurgendum, decumbendum: qbus, quo uestitu fas sit incedere: quæ qbus loco cedere debeant, q̃t inclinationibus salutare, quæ ad quorum oscula uenire fas aut nefas sit, quæ asino, quæ equo, quæ sella, quæ curru, quæ lectica uehi de-

DE MVLIERIBVS AVLICIS.

Matronarum
con-
trouersia.

Astus ad
munera
extorquen-
da.

Superba
patronarum
sactatiões
in mari-
tos suos.

beant, quæ aurum, quæ gemmas, quæ corallia, quæ torques, quæ inares, quæ armillas, quæ annulos, quæ monilia ferre possint, ceteraque Semiramidarum legum nugamēta. Nec desunt seniores matronæ, quæ narrent à quot p̄cis olim adamatæ, qbus muneribus dignatæ, qbus blanditijs ambitæ: hæc de eo loquitur quem amat, altera ægre silet de illo quem odit, & quæuis putat se cum aliarum admiratione dicere, nonnunquam intempestiuis dictis, aut impudentissimis mendacijs sermonem insulciunt. Nec desunt inter illas intensissima odia, & acer rima iurgia, calumniæ, detractiones, sycophantiæ, & quæcūq; sunt malæ linguæ uitia: habent ocellos, habent uultus, habent risus plena illecebris, habent nutus, habent gestus plenos lasciuia, habent astus, habent v̄ba qbus decipiendos p̄cos sollicitant, & munuscula extorquent, si illis annulus est, si gemma, si monile, si catenula, quæd id est, subtrahunt blanditijs, aut extorquent p̄cibus, redduntq; p̄ illis basia, suauia, oscula, amplexus, contractus, confabulationes, q̄ illis publica merx & aulici amoris alimenta sunt. Pudet referre quæ secreta intra cubile probra sape gerantur, consecrato Hymenæo naturæ concumelia, quæ cum uestem induerunt, omnia contexisse & oculuisse existimant: tales itaq; qua fide & integritate postea ergo maritos putabimus futuras uxores? O quāto dolore afficiūt bonos coniuges, dū genus, dum dotē, dū formā, dum aliena matrimonia illis cōtinuo obijciūt, & iurgijs ac cōtumelijs obtundūt uiros, cōquerunt semp, dum domesticā & fruga

DE MVLIERIBVS AVLICIS.

lem mensam spernunt, & aulicum luxum uiris ex-
probrant, ac delicijs & pompa assuetæ, ornamēto-
rum ambitione exhauriunt illorū opes, labefactant
domos, nonnunq̃ ad turpes & malos quæstus mise-
ros maritos impellunt, q̃bus dies noctesq̃ insidian-
tur mille fraudibus, simulatiōe, p̃ditione, hypocrisi.
Taceo externos amores, occulta adulteria, supposi-
tios patrus, & alieno semine conceptas p̃les: q̃ si
semel ad odium uertant, zelotypiā parabūt, aut ue-
nena: Familiares em̃ (ut ait Hieronymus contra Io-
uinianum) malæ fœminarum artes sunt, doli, frau-
des, ueneficia, mala medicamenta, & magicæ uani-
tates. Sic Livia uirum suum interfecit, quem nimis
odit, Lucilla suum gemit zelotypia: illa sponte mi-
scuit aconitum, hæc improba furorem, p̃ amoris po-
culo p̃pinauit. Adeo tutius est (quod ait Ecclesiasti-
cus) cōmorari leoni & draconi, q̃ cum muliere ne-
quam. Quisq̃s morigeram cupit habere uxorem,
ne ducat talem aulicam: Quæcunq̃ mulier uelit pro-
bum habere maritum, ne nubat aulico, Sed iam ni-
mius progressus est cum lingua sermo, dixi tamē,
& iam non dixisse nō possum. Cæterum autem po-
nam manum meam sup̃ os meū, & ijs alia non ad-
dam, q̃n de aula modo egredientes, reliquas œco-
nomiæ partes, & quas diximus mechanicarum po-
tiores disciplinas, mercaturam, agriculturam, mili-
tam, & reliquas examinemus.

Fœminarū
malæ
artes.

Ecc̃i, 250

De mercatura,

Caput LXXII.

q̃ iij

DE MERCATURA.

Mercatura,

Mercatura ipsa quædam latentium lucrorum astutissima indagatrix, manifestæ prædæ avidissima uorago, nunquā habendi fructu felix, semper autem quærendi cupiditate miserrima: hanc tamen non modico reipublicæ auxilio esse, & ad externorum regum, populorumque amicitias contrahendas accommodā, atque etiam priuatæ hominum uitæ utilē, ac quodammodo necessariā plerique arbitrati sunt: quin & Plinius illam uictus causa inuentam putat, quocirca etiam multi illustres simul ac sapientes uiri hanc exercere non sunt aspernati, cuiusmodi (teste Plutarcho) fuisse Thales, Solon, Hippocrates: uerū sicuti quascunque scientias & artes alias propter uoluptatem admittimus, alias propter laborem æstimamus, alias propter uirtutē honestatēque sectamur, alias propter ueritatē iustitiāque ueneramur: non tamen omnes illæ quauis necessariae, lucrosæ, iucundæ, laboriosæ, idcirco statim honeste laudabilesque ac iustæ sunt. Sic & mercatorum, institutorum, fœneratorum, trapezarum, colymbistarum exercitia necessaria, utilia, & laboriosa sunt, tamē illiberales, sordidi & improbi quæstus uocantur: quia illorum operosa fraudes, non artes uenduntur emunturque, quod quædam (ut ait Cicero) non apri, non simplicis, non ingenui, non iusti, non boni uiri, sed uersuti, obscuri, astuti, fallacis, & callidi officium est. Mercatores enim omnes & institores hic emunt, ut alibi carius, & supra sortem uendant: atque ille melior quam lucratur magis, quam passim peculiare est mentiri, perierare, fraudare & imponere, nec ulla illis lucrandi ratio turpis: quoniam & legibus id sibi licere di-

Mercatorum & institutorum lex,

DE MERCATVRA.

cunt, decipere secum contrahentes ad dimidium iusti precij. Nec dubium esse potest, cum oīs eorū uita ad quāstum, ad lucrum, ad diuitias adornata sit, illos earundem occasione turpia plurima, & dignas supplicio fraudes committere. Nulli em̄ sine fraude discunt, et (ut ait Augustinus) lucrum habere non poterit, nisi fraudē fecerit. Et plenius eq̃ Laudet uenales, q̃s uult extrudere, merces. Et ali⁹ Poeta canit: Periurata suo postponit numina lucro.

Nullum
omnino si
ne fraude
lucrum.

Mercator, Stygijs non nisi dignus aquis.
Hinc emit ille, uēdit alē: hic portat, ille asportat: hic creditor, ille debitor: hic soluit, ille recipit, alē rōnes scribit: oēs autē peierāt, fraudāt, fallunt, nec aiā, nec corporis, nec fortunę ullū piculū excludūt, modo lucrū sperēt: nec cognationes, nec affinitates, nec amicitias ullā fide, nisi sola utilitate colunt: sicq̃ oēs p oēm ætatem post lucrum, post diuitias currunt, ac si alibi laborꝝ reges uitæq̃ solatiū nequeat inueniri. Impiger extremos currit mercator ad Indos,

Horatius.

Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.
At uero cuiusmodi fraudes cōmittant mercatores in lana, in lino, in serico, in pāno, in purpura, in gemmis, in aromatib⁹, in cera, in oleo, in uino, in frumento, in equis, in animalibus, deniq̃ in oīm mercii genere, nemo est q̃ nesciat, q̃ nō uideat, q̃ nō palpit: nisi qui forte illorum damna non senserit. Atq̃ hæc minora mala sunt, longe his maiora supersunt. Ipsi sunt q̃ inuectis dānōsis mercibus, & q̃ ob raritatem uel delicias a mulieribus & pueris appetunt, & q̃ ad nullā uitæ faciunt necessitatem, sed duntaxat ad lu-

Fraudes
mercato-
rum.

DE MERCATVRA.

xum, ad pompam, ad fucum, ad ludū, ad molliem
 ad uoluptatē ab ipsis usq; terræ finibus, ueluti laque
 os importātes. Prouincias ac regna q̄rannis in men
 sa spoliānt pecunia, corrumpūt bonos mores, intro
 ductis pegrinis uirīs: ac sublato patrio ritu, semp no
 uis & externis rebus studentes, eam p̄ditissimis im
 plicāt cōsuetudinib⁹. Ipsi sunt q̄ initis sodalitijs, con
 tra ius, fas, & leges monopolia exercēt, omnia ten
 tantes, excogitantes, explorātes q̄bus multitudinis
 opes ad se contrahant, dum collectis pecunijs alios
 uincunt, alios p̄ueniūt, alios exaucto rerū precio de
 terrent ac soli emūt oīa, q̄ deinceps p̄ suo libito so
 li uēdunt q̄ maximi. Ipsi nō raro ingenti ære alieno
 cōsarcinato, cōstituto alibi domicilio, inde uero p̄
 stituta fide, uerso solo, p̄fugi & sero aut nunq̄ rede
 untes, creditores fraudant, & ad desperationē ac la
 queū adigūt. Ipsi sunt q̄ chirographis & obligationi
 bus implicant & explicant ciues, debitorūq; radices
 adeo p̄fundas, laboriosas, funebres, & inuitabiles
 plantantes, ut euelli nequeant, sed in gyrum pullu
 lātes, & ex debitis debira germinātes, ciuitates suffo
 cant & euertunt, ipsi interim fœnori & usuris inces
 santer dediti, totius plebis substantiam deuorant:
 ipsi nonnunq̄ numismata p̄cidunt, semp aut mone
 ræ ualorē utcunq; suo lucro cōducere uisum est, nūc
 intendunt, nunc remittunt, non absq; totius reipub.
 detrimento. Ipsi explorata principum secreta, ciuita
 tūq; cōsilia, & patrios rumores hostibus renunciāt,
 nonnunq̄ etiā pacta mercede principū uite insidiāt,
 ac nihil nō pecuniæ studio attrēantes, faciētes, pati

DE MERCATVRA.

entes, & uenale habentes. Omne eorum institutum non nisi mendacia, fuci, sermonum nebulae, explorationes, insidiae, fraudes, deceptionesq; manifestae.

Hinc Carthaginenses mercatoribus distincta statuerunt diuersoria, nec ea illis cum ciuibus uolebant esse communia: ceterum patebat illis in forum uia. Ad naualia autem & secretiora urbis loca, ne aspectus quidem concedebatur. Graeci autem nequaquam intra urbes recipiebant, sed qui ciues a piculi suspicione essent immunes, a pomærijs non longe forum uenaliu situebant. Pleraque aliae gentes, mercatores ad se accedere, prohibuerunt, quod mores deprauarent. Epidaurij (teste Plutarcho) cum ciues suos Illyricos commercijs improbos fieri animaduertent, ueriti a peregrinorum contagione, corruptis ciuium suorum moribus, res nouas ciuitati suae excitari, unum in primis graue & circumspectum ex omni ciuium multitudine uirum, in singulos annos eligebant, qui ad Illyrios accederet, & qui quisque suorum mandasset mercaretur atque contraheret. Vituperat mercatores Plato, quod optimos inquinent mores, & apud bene constitutam rempublicam lege cauendum censet, ne externarum gentium deliciae in urbem comportentur, ac ne quis a ciuibus minor quadraginta annis peregre profisciscatur: exteri autem ad suos remittantur, eo quod istiusmodi peregrinorum contagijs, ciues ueterem patrum parsimoniam, priscosque mores dediscant, & odisse incipiant: ex quo uno urbes plerumque redduntur deterrimae, omnique fornicationum, adulteriorum, luxus & libidinum genere iniquatissime: cuiusmodi Lugdunum & Ant-

Carthagi-
ne merca-
tores pri-
uata habe-
bant locas
Graeci
mercato-
res.

Plato con-
tra merca-
tores.

Lugdunū

DE MERCATVRA.

Antvuerpia.

Aristoteles contra mercatores.

Mercatores magistratibus prohibiti. Mercatura à theologis damnata.

vuerpia famatissima hodie mercatorum emporia, de se exempla præbent. Ipse etiam Aristoteles, iubet omnino curam habendam, ne quid ciuitates aduentitiorum admixtione vitientur: mercatores autem etsi sunt necessarij, non tamen in ciuium numero recipiendos: quos ideo etiam detestat maxime, quod gaudeant mendacijs, & in ciuitatibus fora uexant, tumultus excitant, seruntq; discordias. Quin apud plerasq; respublicas antiqua lex erat, ne quis mercator magistratum gereret, nec in senatum, nec in cōsiliū admitteretur. Porro mercatura à theologicis sententiis plane damnata est, & à canonicis decretis, autoribus Gregorio, Chrysostomo, Augustino, Cassiodoro, Leone, omnibus uere Christianis interdicta. Nam (ut ait Chrysostomus) mercator deo placere non potest. Nullus ergo Christianus sit mercator, aut si esse uelit, proiciatur ab ecclesia. Augustinus quoque mercatores pariter ac milites, ait ueram pœnitentiam agere nō posse.

De quæstura.

Caput LXXIII.

Quæstura

Quæstio res furax hominum genus.

Mercatoribus non multo meliores sunt quæstores, furax quoddam hominum genus, & ut plurimum seruale ac mercenariū, aut quod sub stipe operam locat, rude ac ignauum, sed audax & impudens: nec nisi tenuia quædam artificia, quæ par est tales homines nosse, didicit, scribendi uidelicet & supputandi, maxime autem furandi formulas, haud inficinas, ingeniosioresq; quæ in uulgares compe-

DE QVAESTURA.

tant latrones: ideoq; omnium qui uiuūt hominum furacissimi sunt, & a solis digitis, qbus talenta & miliones supputant, opulenti, quos adeo uiscosos habēt, ac infinitis uncis hamis sic imbutos, ut pecunia omnis, quantumcunq; leuis, fugax, labilis, auguillarum & serpentum instar lubrica, ab his contracta, illico hæreat, neq; facile queat auelli, hoc ipso tamen minus mali sunt, cum quod non nisi regum principumq; ac potentum aratijs insidiantur: tum quæ inde suffarātur, in scorta, in aleas, conuiuia, & edificia, atq; alendis parasitis, histrionibus, eqs, canibus, non illibenter expendunt. Aut seniores prudentioresq; facti, non raro filios nobis tales relinquunt, qui que isti multis experiurijs, rapinis, furtis, flagitijs paulatim & minutatim corraferunt, conuiuando, scortando, uenando, aucupando, uestiendo, & ne qcquam ad explendas uoluptates omittendo, rursus in multa fragmenta dissecantes, simul omnia infelicitè pfundant. Cæterum uero & quæstores ipsi fœnus accipiunt, & dona extorquent pcrastinando, debita compilant, cum capitaneis colludunt, falsum supputant, chirographa adulcerant, & literas effectis sigillis resignant, numismati nonnihil detrahūt, nōnunquam fucato metallo uitiunt, ideoq; alchymistis plurimum amici sunt, artisq; illius ut plurimum sectatores, aut si desit ingenium, saltem fautores sunt. Verū cū dicat Cicero, mercaturā ipsam, si magna sit & copiosa, multa undiq; apportās, & sine uanitate importans, non esse admodum uituperādā. Mercatores aut & quæstores tunc posse optimo iure laudari, si

Quæstorū
artes ad
diuitias
comparan-
das.

Ciceronis
dictum in
quæstores

DE AGRICVLTURA.

aliquando satiati quæstu, tandem ad colēdos agros possessionesq; se contulerint. Ideoq; de agricultura quid sentiendum sit hic subiungemus.

De agricultura.

Caput LXXIIII.

**Agricul-
ta.**

Agricultura itaq; cui & pastio annexa est, & piscatio atq; uenatio, tanto apud priscos in honore fuit, ut nec Romanos impatores, potentissimosq; reges & duces puduerit agros colere, semina tractare, arbores inferere. Ad hanc se cōtulit deposito imperio Diocletianus, & dimissa regni administratione Attalus, Cyrus quoq; magnus ille Persarum rex gloriari plurimū solebat, cum uenientibus ad se amicis hortum ostēderet suis manibus confectū, & arbores sua manu in ordinem positas. Sed & Seneca plātauit platanos, sua manu piscinas effodit, aquas diduxit, nec alibi lubentius erat, quā in agris: hinc illa nobilissimarum familiarum cognomenta, Fabiorum, Lentulorū, Ciceronum, Pisonum, à multitudine uidelicet horum leguminū.

**Diocletia-
nus.
Attalus
Cyrus**

Seneca

De pastura.

Caput LXXV.

Pastura

Simili ratione à pecorū passionibus Iunij, Bubulci, Statilij, Tauri, Pomponij, Vituli & Vitellij, Porcij, Catones & Annij, Capræ orti sunt. Pastores fuerunt Romulus & Remus Romanæ urbis cōditores, è pastorib; ad imperiū assumptus fuit Diocletianus. Pastor fuit ipse Romanus potētis tremen-

DE PASTURA.

dus Spartacus. Pastores erant Paris & pater Aeneæ
 Anchises, & à Venere dilect⁹ formosus Endymion.
 Polyphemus etiā, & centū oculos Argus. Ex ipsis
 deniq; dijs Apollo Admeri Thessaliæ regis armen-
 ta paut, & Mercurius fistulæ inuentor pastor; prin-
 ceps fuit, atq; eius filius Daphnis. Pan q; pastor de-
 us, & Proteus pastor atq; deus. Atque (ut Hebræorū
 patriarchas, iudices, ac reges aliquos recēseam) ma-
 ximi inter eos uiri & deo gratissimi, pastores fuerūt,
 sicut Abel iustus, Abraham pater multarū gentium,
 & Iacob pater populi electi. Item Moyses legislator
 & ppheta deo familiaris, ac David rex secundū cor-
 domini electus: quin etiam apud ueteres Græcos, il-
 lustrissimus qsq; pastor erat. Hinc alios Polyarnas,
 alios Polymelas, alios Polybutas appellarunt, uide-
 licet à multitudine agnorum, ouium & bouum nomi-
 na illis imponentes. Sic etiam Italiam à uitulis nū-
 cupatam (quos antiqui Græci Italos uocabant) ne-
 mo ignorat. Atq; uterq; Bosphorus Cimmerius &
 Thracius, atq; Aegæum mare, & Argos, Hippion
 nonne à bouis transitu, à capris, ab equis dicta sunt?
 Et Numidia Aphricæ prouincia, à pascuis hoc no-
 men habet. Prima post Adæ lapsum hominū in ter-
 ris uita fuit pastorica, hæc nobis præter pecudū car-
 nes uarias etiam lac, caseum, butyrum, in cibum, ac
 pro uestitulanam, pelles & coria, omnia pfecto hu-
 manæ uitæ cum necessaria, tum utilissima largitur:
 quæ omnia sed post casum homini concessa sunt,
 cum antea ijs solis quæ à terra sponte prodibant fru-
 ctibus, deus illum in paradiso uesci iusserat,

Qui uiri
 illustres
 pastores
 apud Lati-
 nos.

Viri san-
 cti in uete-
 ri testamē-
 to pasto-
 res.

Qui apud
 græcos pa-
 stores.

DE PISCATIONE.

De piscatione, Caput LXXVI.

Piscatio

Nomina
familiarū
à piscibus

Augustus
piscator,

Modi pi-
scationū

Accedunt ad hæc piscatio atq; uenatio. Piscat-
tionis studiū apud Romanos tanto in pre-
cio & celebritate habitum est, ut peregrinos
& Italici littoribus ignotos pisces è lōginquis, puin-
ciis aduectos nauibus, in mari Italico tanquā in ter-
ra fruges seminarent, arbitantes nō modicā in his
reipub. utilitatem uersari. Præterea piscinas & uiua
ria preciosissimis piscibus referta magnis sumptib⁹
instruxerunt, è qbus demum pleriq; Romani prin-
cipes familiarūq; agnomina traxere, ut Licinii, Mu-
renæ, Sergii, Oratæ. Hinc & Cicero Luciū Philippū
atq; Hortensū piscinarios appellauit, uidelicet à pi-
scinis. Legim⁹ & diuū Octauianū Augustū hamo pi-
scari solitū, & Neronē (scribit Suetonius) piscatum
reti aurato, è purpura & cocco nexis funibus. Mo-
di autem piscationum non admodum multi, nam
retib⁹, hamo, nassa, iaculis, rastro, ueneno, q̄tq̄ sunt
pisces capiunt. Verum piscatio eo minus laudis ha-
bet, quo pisces duri alimentis, ne stomacho quidem
utiles, nec deorum oblationib⁹ accepti sunt. Nemo
enim unq̄ piscē in sacrificiis immolatū esse audiuit.

De uenatica & aucupio.

Caput LXXVII.

Similibus q̄q; qbus piscatio, ingeniis constant ue-
natio & aucupiū, additis insuper uiribus corpo-
ris & indagine, uariisq; laqueorū, pedicarum,

DE VENATICA ET AVCVPIO.

decipularūq; ingenijs: adhibitis etiam uisco, aqlis, accipere, canibus, ac lupo ceruario, & plerisque alijs mansueris feris, rapinæ, uenationiq; aptis. Ars pfecto detestabilis, studium uanū, certamen infelix, tantis laboribus & uigilijs de nocte ad noctem pugnare & sœuere in bestias: Ars crudelis & tota tragica, cuius uolupras est in morte & sanguine, quam ipsa refugere deberet humanitas. Hæc ab initio seculi semp pessimorū hominū peccatorūq; p̄cipuum exercitiū fuit: nam Cain, Lamech, Nimbrotum, Ismaelem, Esauum, robustos uenatores sacræ literę p̄didērunt, nec ullos in uetere lege uenaticā exercuisse legimus, nisi Ismaelitas, Idumæos, & gentes quæ non cognouerūt deum. A uenatione tyrannidi initiū fuit, q̄a commodiorem non reperit autorem, q̄ cum, qui in cæde & carnificio ferarū & uolutabro sanguinis deum naturamq; contemnere didicisset. Hæc tñ Persarū reges tanq̄ uerissimam rerū bellicarū meditationem coluerunt: q̄a habet in se uenatica bellicum quiddam & truculentum, dum rapacibus canibus obiecta fera, effuso sanguine, laniatis uisceribus uolupratem p̄stat, acerbissimamq; mortem tanquam iocum summa cū uoluptate spectat: interimq; ridet crudelis uenator, prostratamq; canum exercitu, aut laqueorum fraude, infelicem p̄dam, triumphātis instar magna comitatus caterua domum reducit, ubi tunc feralis instruitur carnificina, solenniūq; chironomia, præscriptisq; uocabulis (neque enim aliter fas est) belua laniatur. insignis profecto uenatorum stulticia, insigne bellum, cui dum nimium in-

A uenatione
ne initiū
tyrānidī

Venatio
cultā a
Persis.

DE VENATICA ET AUCVPIO.

Inuentores uenationis,

stunt, ipsi abiecta humanitate, feræ efficiuntur, morumq; pdigiola pueritate rāquam Actæon mutant in naturas beluarum. In tantam quoque plurimi illorum prorupere insaniam, ut hostes naturæ fierēt, quemadmodum de Dardano narrant fabulę. Inuentores tam infelicis artificij extitisse narrant Thebani, genus fraude, furtis, periurijs insignis, parricidijs & incestibus derestanda: a quibus eius exercitiij p̄cepta ad Phrygios transmissa sunt, gentem æque impudicam, sed stultam atq; leuem, quos idcirco contēpserunt Athenienses & Lacedæmoniꝝ populi grauiores. Postea uero q̄ Athenienses interdictæ uenationis legem soluisser, artemq; cum exercitio publice admittētes in rempublicam suam introduxissent, tunc primum Athenæ capte sunt. Hinc miror uenationem a Platone ipso Academiæ principis commendatam, nisi forte q̄ euentus aut, p̄positi honestas necessitasue hanc commendat, nō uoluptas: quemadmodū aprum Calydonię uastatorem confixerit Meleager, non uoluptati suæ, sed utilitati reipublicæ, patriam abs uastatrice belua liberans. Et Romulus uenabat ceruos, non uoluptatis causa, sed necessitate alēdi se & socios. Est & aliud uenādi exercitium quod aucupium dicunt, minoris quidem crudelitatis, sed nō minoris uanitatis, hinc aucupes dicti, qui uidelicet aut aues uenant, aut p̄ aues ludentes (quemadmodum ait Baruch propheta) in aui-
bus cæli. Autorem illius ferunt Vlysem, quem primum post caprum Ilium armatas edoctasq; in uenationem aues Græciam intulisse narrant, ut uideli-

Aucupij:

**Baruch. 9.
Vlyses au-
tor aucu-
pij**

DE VENATICA ET AVCVPIO.

cessent nouæ uoluptatis solatia his, qui amissis parentibus Troiani belli damna sentirēt: tñ filiū Thelemachum ab hac uiuere iussit expertem. Tandem hæc exercitia, in se reuera seruilia & mechanica, eusq; euecta sunt, ut positis quibusq; liberalibus studiis, hodie prima nobilitatis elementa sint atq; pgressus, illis ducibus ad summum nobilitatis gradū pueniatur: hodieq; ipsa regum & principū uita, ipsa etiam (proh dolor) abbatum, episcoporū, cæterorūq; ecclesiæ præfectorum religio, tota inquam uenatio est: in qua se potissimum experiuntur, uirtutemq; suam ostendunt.

Spumantemq; dari pecora inter inertia uotis
Optāt aprū, aut fuluum descendere monte leonem.

Et quos decet esse exempla patientis, quotidie q̄rūt habere quod uincant & uenent: & quæ naturalibera sunt animantia, & decernente iure occupantium sūt, nobilium tyrannides sibi temerarijs interditi usurparūt: à noualib⁹ suis arcentur agricolæ, subtrahuntur prædia rusticis, agri colonis, pcluduntur syluæ & prata pastoribus, ut augeantur pascua feris in sagimē & delicias nobilium, quos solos has edere licet: de quibus si colonus quispiam gustarit, aut agricola, is maiestatis reus factus, simul cum beluis illis fit præda uenatori. Scrutemur scripturas, certe in sacris literis, etiam in gentium historijs, nullum sanctum, nullum sapientem, nullum philosophum legimus uenatorem, pastores uero plurimos & aliquos piscatores. Et Augustinus artē hanc dicit oīra nequissimā, sacraq; Elibitanum & Aurelianen-

Ver. in 4.

Venatio
clero pro-
hibita.

DE VENATICA ET AVCVPIO.

Gene. 31.

**Antiquit
homini
cū feris
pax.**

Daniel. 6.

Actu. 28.

2. Reg. 17.

se concilia hanc in clero ꝑhibuerunt damnaruntqꝫ
in sacrisqꝫ canonibus nō modo prohibetur uenato-
ribus ascensus ad sacros ordines, sed etiam summi
sacerdotij gradus adimitur iam adeptus. In eisdem
legit, Esau uenator erat, quoniam peccator erat. Ne
que uero uspiam uenatiōis uocabulum scriptura sa-
cra in bonum assumit. Quare uenatiōem ipsam re-
probam esse, iam nemini in ambiguo sit, quæ om̃i-
um sapientum atqꝫ sanctorū turba explosa est atque
damnata. Antiquitus etiam cum in innocentia uiue-
rent homines, nulla illum animantia fugiebāt, nul-
la infesta erant, nulla noxia, omnia illi subdita obe-
dientiam ꝑstabant: cuius exempla etiam posteriori-
bus temporibus, in his qui optimam uitam agerēt,
manifesta sunt, quomodo feræ insidijs superiores
extiterunt, sicut Daniel leonibus, & Paulus aposto-
lus uiperæ. Heliam ꝑphetam, Paulum, & Antoni-
um eremitas nutriuit coruus, & Aegidium cerua.
Helenus abbas ꝑcepit onagro, & paruit belua, &
sancti uiri onera portauit: ꝑcepit etiam crocodi-
lo, & ab eo flumen transuectus est. Anachoritę mul-
ti habitabant in desertis, & stabant in spelūcis & ca-
uernis ferarum, non timentes nec leones, nec ursos,
nec serpentes. Cum peccato enim animalium noxa
simul & persecutio & fuga subintrauit, & artes ue-
nationum excogitatæ sunt. Non enim (ut Augusti-
nus ait tertio sup Genesim) animalia fuere à princi-
pio ꝑducta uenenosa, inimica, & molesta humano
generi, sed post peccatū infesta inimicisqꝫ constituta
sunt: qđ ex diuina sentētia in ꝑcnā iniustæ rebelli-

DE AGRICVLTURA RESIDV.

Onis primorum parētum factum est, cuiusmodi sententia lata est ad serpentem, dum diceret deus: Po-
nam inimicitias inter te & mulierem, & inter semen
tuū & semē illius: ex hac sentētia uenationū orta est
pugna, hoīm scilicet cum cæteris animalibus.

Genav

De agricultura residuum.

Caput LXXVIII.

SEd modo reuertamur. Scripserunt de his iam
dictis agriculturæ, pastionis, piscationis, uena-
tionis, aucupij artibus Hiero, Philometer, At-
talus & Archelaus reges: Xenophon & Mago du-
ces, & Oppianus poeta: præterea Cato, Varro, Plini-
us, Columella, Vergilius, Crescētius, Palladius, & ple-
riq; his recentiores. Cicero his nihil melius, nil hu-
berius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius ar-
bitrat. Non pauci summum bonum summamq; be-
atitudinem istic collocarunt. Hinc agricolas fortu-
natos Vergilius, Horatius beatos uocant. Hinc Del-
phicum oraculum Aglaum quendam felicissimum
pnunciauit, q in Arcadia paruum prædium colens,
nunquam id egressus est, sicq; minima cupidine mi-
nimū in uita mali expertus fuerit. Sed miseri hoīes
tam altū de agricultura sapientes, ignorant hāc esse
effectū peccati, ac summi dei maledictionē. Eticiens
enim hoīem de paradiso uoluptatis, in agros misit,
ad p̄uaricatorem Adam sic dicens: Maledicta terra
in ope tuo, in laboribus comedes ex ea oībus dieb;
uitę tuę: spinas & tribulos germinabit tibi, & come-
des herbas terræ: in sudore uultus tui nesceris pane

Residui
de agricul-
tura,

DE AGRICVLTURA RESIDV.

tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es. Sed nulli hoc magis sentiunt quàm agricolæ & uillici, qui dum arant, seminant, occant, putant, pastinant, metant, metunt, uindemiant, pascunt, tudent, uenantur, piscantur: post multos labores, hic agris à grandine tempestateq; uastatis amittit panem, huic oves moriuntur aut boues, aut à militibus abiguntur, ille perdit feram, alter piscem, & domi plorat uxor, illa chrymatur filij, & tota esurit familia, rursusq; spe incerta dubium redeunt in laborem. Ante hanc maledictionem nulla fuisset opus artificiosa telluris cultura, non pastione, non piscatione, non uenatione, non aucupio: nam sponte omnia productura erat terra hybernis æstiuisque frugibus, odoris suauitate, pratorumq; uestitu semper florens. Denique nil noxium terra progerminasset, non herbam ullam ueneno pestilentem, nullam arborē sterilitatis uirio inutilem, sequestrataq; etiam natrix & uiperarum ceterarumq; reptilium uirulentia (autor nobis Beda) ipseq; homo animantium omnium adeptus principatum, ipsis etiam feris ut iumentis pecudibusq; onera impositurus, impasset piscibus maris, aues ad nutum aduolassent: moxq; natus homo omnium membrorum usum, exercitiumq; consecutus fuisset, ac sine corporis tegumentis, sine tectis, sine conditis obsonijs, sine medicamentis felicissimam uitam egisset, cum sponte sua illi suppeditatura essent, ut ait poeta ille: Terra cibum pueris, uestem uapor, herba cubile.

Natrix serpens, quæ Lucano uolator aquæ appellatur.

Peccata homini omnia fecerunt inimica

Sed peccati noxa, mortisque necessitas omnia nobis infesta fecit, iam non terra ququam citra labores su

DE AGRICVLTURA RESIDV.

doresq; nostros producit: quin & lætifera & ueneno-
sa (ceu palam nobis q; uiuimus exprobrās) generat:
nec reliqua elementa nobiscum mitius agunt, mul-
tos mare sæuientibus pcellis obruit, monstrosaq;
beluæ absorbent, tonitruis, fulgure, tempestatibus
contra nos pugnat aer, & pestilentias: luc: cælū q; in
nostrum interitū conspirat. Iamq; etiam animan-
tia ex pfecto nobis infesta sunt, & ipse etiam homo
(ut est in prouerbio) homini lupus est, circumsistunt
nos innumeris scelerum illecebris tentātes immun-
di spiritus, quo nos in suppliciorum tenebrosa cōce-
ptacula protrahant, æternis ignibus ac diris crucia-
tibus ppetue cruciandos. Atq; hinc patet, non nisi
optimarum rerum iacturam, malorū inuētionem,
ac uitæ incommoda esse agriculturam, cum cæteris
illi adhærentibus, pascendi, piscandi, uenandiq; exer-
citijs, quo telluris infœcunditatem & uictus egesta-
tem, ac ex pellium amictu algorem, quibus mortis
fata admonita humanitas, saltem pro tempore ef-
fugeremus, uel potius mitigarem⁹. Haberet autem
agricultura hanc necessitatis seu calamitatis nostræ
laudem non modicam, si intra hos mansisset termi-
nos, nec ptergressa doceret tot prodigiosas planta-
rum fabricas, tot portentosas arborū infitiones ac
metamorphoses. Quin & equos asinis iūgere, & ca-
nibus lupos, sicq; mulas & lyciscas, aliāq; pter natu-
ræ legē monstrosa animalia procreare. Sed & qbus
natura, cælū, maria, terras libera assignauit, auarijs,
piscinis, uiuarijs & carcerib⁹ coercere, etiā exēptis lu-
minib⁹, mutilatisve mēbris in ergastulo saginare: tū

Prouerbi-
um.

Lycisca ca-
nis mon-
strosus, nō
mirum ex
lupi & ca-
nis coitu
proгна-
tus, unde
& nomen
habet,

DE ARTE MILITARI.

in lino, lana, pellibus, bombyce, & quę natura ad hominum uestitum largit, tot texturę, infectionũ, & similia non nisi ad luxum & fastum artificia, sæpissimę etiam ad hominum perniciem excogitata. Quod de uno lino conquerit Plinius tam paruo semine nato, quod nunc planta, mox uelum, leuissimo uentorum flatu orbem terrarũ ultro citroq; portat, hominesq; ipsos (ac si parũ sit in terra etiam perire) cogat in aquis, ac à marinis beluis uorari. Prætereo mille agricolarũ, pastorum, piscatorum, uenatorum, aucupum obseruantiarum decreta, non tam stulta & ridicula, q̃ supstitiosa, & diuinę legi aduersa: quibus tempestates auertere, sementa fecundare, noxia quęq; repellere, lupos & feras abigere, fugacia animalia sistere, pisces auesq; manibus phendere, morbos pecudum incriminare se posse autumant: de quibus cum magna credulitate, & seriose scripserunt sapientes illi uiri, quos supra nominauimus.

De arte militari.

Caput LXXIX.

Militia.
Gene. 4:

SEd iam ab agricolis ad milites transeamus, quę ex agris delectos aptiores pugne ait Vegetius: ex quibus etiã Cato uiros fortissimos, & milites strenuissimos gigni adseruit. Quin & testibus sacris literis, primus ille pugnator Cain, agricola fuit atq; uenator. Et Ianus atque Saturnus pugnacissimi dii & antiquissimi, hanc simul cum agricultura uitam in terris egerunt. Ars itaq; militaris minime contemnenda uidetur, quę (ut ait Valerius) principatum

DE ARTE MILITARI.

Italiae Romano impio pepit, multarū urbium ma-
 gnorumq; regum, ualidissimarum gētiū regnum
 largita est: fauces Ponti, marisq; sinus patefecit: Al-
 pium Tauriq; montis conuulsa claustra tradidit.
 Ipse Africā Scipio apud Ennium gloriat, quod
 p sanguinem hostium atque cædes, uiam sibi ad cæ-
 lum aperit: Cui & Cicero adsentit, ingens & Her-
 culem eadem uia cælos conscendisse. Hanc Lacedæ-
 monij primum tradidisse dicunt: hinc Hannibal Ita-
 liam periturus, Lacedæmonem quæsiuit armorū du-
 cem. Hac duce constituta sunt regna & impia, illa-
 que neglecta potentissima quæq; rursus demolita.
 In manibus em̄ temerarioꝝ ducum ceciderunt bel-
 licosa Numātia, ornatissima Corinthus, supba The-
 bæ, docta Athenæ, sancta Hierusalem, ipsaq; Ro-
 mani impij æmula Carthago, tandem etiam poten-
 tissima Roma. Hæc ars plurimo, & plusquam Dra-
 conis leges, humani generis sanguine scripta, docet
 pugnae ordinem eleganter constituere, aciem com-
 mode instituere, adoriri hostem, instare, premere,
 circumuenire, lēua dextrāque ferire, ad ducū signa
 dimicare, pferre gradum, sustinere impetum, resi-
 stere urgentibus, premere cedētes, ictus incutere, in-
 cussos euitare, aut clypeo excipere ac contemnere,
 acriusque in hostem consurgere, inuehi equo, urge-
 re stimulis, moderari frenis, & omnem in partē cir-
 cū flectere, ingerere tela, vibrare saccas, torquere ho-
 stium uultus, latera, terga, p loco & tempore ado-
 riri, nec priusquam despata uictoria de fuga cogita-
 re: fugientes autem inseq, mactare, cape, exarmare,

Inuentio
artis mili-
taris,

Militia
alca,

Militia
artes di-
uersæ.

DE ARTE MILITARI.

diripe, p̄fligere, suos reducere, recolligere, exerci-
tum instaurare, & despata uictoria ad spem uindi-
ctæ animum succendere, & quæ reliqua sunt mili-
tum ducumq; officia. Instruit quoque de apparan-
dis classibus, extruendis arcibus, muniendis castris,
locandis præfidijs, extruendis uallibus, compingen-
dis aggeribus, euacuandis fossis, suffodiendis cuni-
culis, fabricandis machinis, deligendis armis, oppu-
gnandis dolis mœnibus, cōportandis cōmeatibus,
confringendis dolis, locandis infidijs, uarijsq; scire uti
stratagematibus. Præterea obsidere ciuitates, iace-
re tela, fremere tormentis, admouere machinas, p̄fo-
dere muros, concutere turres, occupare mœnia, pa-
rare incendia, diruere arces, spoliare tēpla, diripe ur-
bes, subuertere oppida, uastare agros, conculcare le-
ges, adulterari matronas, stuprare uiduas, rape uir-
gines, ciues alios uulnerare, alios incarcerare, alios
deportare, alios trucidare. Tota denique disciplina
hæc non nisi in hominum p̄nicie occupata, hunc fi-
nem quærit, ut famosos orbis euerfores, strenuosq;
homicidas faciat, transformetq; homines in ritus fe-
ræ moresq; beluarum. Hinc bellum nihil aliud est,
quàm commune multorum homicidium ac latroci-
nium, nec aliud milites quàm stipendiarij, & in rei-
publicæ exitium armati latrones. Præterea cū bel-
lorum euentus semp̄ sint incerti, & fortuna, non ars
largit̄ uictoriam, quid prosunt stratagemata & infi-
diæ, & reliqua artis militaris præcepta? nūquid oīs
ars inanis est, ubi fortuna dominat̄? Atq; nihilomi-
nus laudauit hanc diuinus ille Plato, & pueros hanc

Militiæ ar-
tis finis &
scopus.

Bellum
quid.
Milites
quid,

Militiæ
encomi-
astes,

DE ARTE MILITARI.

discere, ad ultroq; statim armatæ militiæ tradi iubet. Et Cyrus inclytus ille rex, illam non secus atq; agriculturam summe necessariam aiebat. Ipseq; Augustinus atque Bernardus catholici in ecclesia doctores, hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Chrs & apostoli longe aliter sentiant. Tandē uel repugnante Chro non infimum in ecclesia gradum obtinuit, obortis tot sacrorum militum sectis & ordinibus, quorum omnis religio in sanguine, in cædibus, in rapinis, & piraticis sita est, prætextu defendēdæ & ampliandæ fidei: ac si Christus euangelium suum non prædicatione uerbi, sed armis: non confessione cordis & martyrio, sed ostentatione & comminatione armorum, ui bellorum, & hominum cædibus ac strage uoluerit innotescere. Nec satis istis militibus in Turcas, in Saracenos, in Paganos arma ferre, nisi etiā contra Chrianos pro Chrianis classes ducant. Deniq; bellū & militia multos gignunt episcopos, & non raro pro summo pontificatu pugnatū est, & (ut ait sanctus ille Camotensis episcopus) nō sine fratrū sanguine sancta sanctorum ingressus est pontifex, atq; hoc tunc uocat constantia martyrii, si pro cathedra magna Chrianorum cæde fortiter fuerit dimicatū: Scripserunt de arte militari Xenophon, Xenocrates, Onozander, Cato Censorius, Cornelius Celsus, Higinus, Vegetius, Frōtinus, Helianus, Modestus, & antiquiores multi: ex recētoribus Volturius, Nicolaus Florētinus, Iacobus comes Purliliarum, & alij pauci. Hi artis doctores, sed speculatiui, nō tam pe-

Christus
& apostoli
militiam
prohibēt.
Militū sa-
crorum se-
ctæ.
Arma
Christi.

Pugnæ
pro ponti-
ficatu,

Scripto-
res milita-
ris artis,

DE ARTE MILITARI.

Militi no-
mina ex-
re.

Iob. 4.

Militiæ
inſignia.
Militiæ
excidium

Militiæ
præmia.

riculoſi ut ſunt practici. Tituli uero ac dignitates di-
ſcipulorumq; gradus non ſunt baccalaureatus, ma-
giſtratus, doctoratus: nec modo etiam ſunt qbus di-
cunt ſimpatores, duces, comites, marchiones, equi-
tes, capitanei, centuriones, decani, ſigniferi, & confi-
milis nobilitatis nomina ex ambitione, aut iniuria
nata, ſed latrones, pſoſſores, raptores, ſicarii, fures,
ſacrilegi, gladiatores, ſtupratores, lenones, ſcortato-
res, adulteri, proditores, peculatores, abigei, aleato-
res, blaſphemi, uenefici, parricidæ, incendiarii, p̄do-
nes, pirata, tyranni, & eiufmodi. Quos omnes qui
uno nomine uelit exprimere, dicat milites, hoc eſt,
re uera barbaricas ſcleratorū hominū fæces, quos
mala mens, malus animus ad omne facinus extimu-
lat: quos penes dignitatis & libertatis nomē habet
licentia delinquendi & latrocinandi, undiq; queren-
tes ut noceant, ipſamq; innocentiam ueluti mortis
quandam imaginē odientes, oēs q; quaſi unum cor-
pus ſunt ex patre diabolo, cui⁹ illi ſunt membra, de
quo ait Iob: Corpus illius quaſi ſcuta fuſilia, & cō-
paſtum ſquamis ſe prementibus: una uni coniu-
git, & ne ſpiraculum quidem incedit p̄ eas: una alte-
ri cohæret, & tenentes ſe nequaquam ſeparabunt:
aſſiſtunt ſibi, quia conuenerunt in unum aduerſus
dominum, & aduerſus Chrm̄ eius. Inſignia autem
militiæ ſunt non purpura, torques, annuli, tiaræ: ſed
aduerſo pectore uulnera, & deformata cicatricib⁹
corpora. Exercitium non niſi cum plurimorū exi-
tio doloreq; cōiunctum, morum, legum, ac pietatis
p̄niciēs, cum Chro, cum beatitudine, cum pace, cum

DE NOBILITATE.

charitate, cum innocentia, cum patientia, ex diametro pugnans. Præmia eius sunt gloria nobilitatis humani sanguinis effusione parra, & impij ppgatio libidine dominandi & possidendi, cum multarum animarum pperua damnatione. Nam cum omnis belli finis sit uictoria, nemo potest esse uictor, nisi homicida: nemo cōtra uict^o, nisi male pierit. Mors igitur militum pessima, malum epitaphium sibi inducēte peccato. Qui autem occidunt, iniqui sunt, etiam si iustum sit bellum. Non em̄, ppter hoc, sed quia lueri & prædæ gr̄a militarunt, impij homicide in eos quos male occidunt. Si qui autem iuste ab illis perimunt, ipsi qui occiderunt, in carnificum ordinem se ipsos statuētes, nobilitatem hanc commeruerūt: quumq; leges alioqui in prædones, incendiarios, raptores, homicidas, sicarios pœnis sæuiant, tales nomine militiæ habentur nobiles & honesti.

Mil^{itum}
mors pess^{ima}.

De nobilitate.

Caput LXXX.

Nobilitas

EX militia itaq; ortum habet nobilitas, gentilitia uidelicet claritas, ex cruore hostiū & cadibus strenua carnificina acquisita, & publico p̄mio comprobata, publicisq; honore insignis cohonestata. Hinc apud Romanos tor coronarū genera, ciuiliū, muraliū, obsidionalīū, naualiū, tot militaria dona, armillæ, hastæ, phalæræ, torques, annuli, statuæ, imagines nata sunt, qbus prima nobilitatis iniria auspicabant. Apud Carthaginienses tot donabant annulis, q̄c interfuissent prælijs. lbc.

Carthagi-
nenses.

DE NOBILITATE,

Iberi
Scythæ
Macedo-
nes,

Germani
Denega-
rus honor
debit⁹, ad
uersus pa-
triam pro
priâ mul-
tos insti-
gavit,

Nobilitas
quid

Gen. 4,

ri tot circa defuncti sepulchrum eligebāt obeliscos, quot ille interemisset ex hostibus. Apud Scythas in celebri conuiuio ijs tantum circūlaram pateram accipe licitum erat, qui hostem occidissent. Apud Macedonas lex erat, qui nullum hostem interemissent, capistro cingi in opprobrium ignobilitatis. Apud Germaniæ populum neminem uxorem ducere licebat, qui non prius caput hostis occisi ad regem detulisset, ipsaq; indignatio nō dari debiti honoris, ijs qui strenue militauerunt, cōtra patriam multos induxit, ut subuerterent eius libertatem. Exemplo sunt Coriolanus, Gracchi, Sylla, Marius, Sertorius, Catilina & Cæsar. Si itaq; nunc nobilitatis primordia requiramus, compiemus hanc nefaria p̄fidia & crudelitate partā: si ingressum spectemus, repiemus hanc mercenaria militia & latrocinij auctā: quod si etiam regnorū & impij originem quæramus, occurrent impia fratrum parentumve parricidia funesta coniugia, & pulsi regno patres à liberis, aut trucidati principes, in cui⁹ uerba iurarū erat. Sed ipsam nobilitatem nunc à primis unguibus exploremus. Ipsa reuera nihil aliud est quàm robusta improbitas, atq; dignitas non nisi scelere quæsitā, benedictio, & hæreditas pessimorū quorūcunq; filiorum, Quod ita esse primum nobis sacræ literæ, deinde etiā antiquæ gentiū & reuētiores historiæ notū faciūt. Nam cum ab initio creationis mundi genuisset transgressor Adam primogenitum suum Cain agricolam, & alterum Abel pastorem ouium, in qbus humana familia biuium fecit, uidelicet in Abel plebis, in Cain

DE NOBILITATE.

nobilium : qui cum secundum carnem crudelis & supbus esset, de more psequens eum, qui secundum spūm humilis erat, interfecit Abel: sed reparata fuit plebeia familia in Zeth tertio filio Adg. Ipse itaq; Cain parricidio fratris primus militiae & nobilitati initium dedit, ac contemptis dei & naturæ legibus, confidēs autem in ppijs uiribus, usurpans sibi dominationem, primus condidit urbes, constituit impium, ac creatos à deo liberos homines & filios generationis sanctæ, ui, rapina, seruitute, & iniquitatis legibus opprimere cœpit: donec illi etiam contempto dei iudicio, & corrupta omni carne, p̄miscua libidine inquinati, genuerunt gigantes, quos interpretatur scriptura potentes à seculo, uiros famosos. Atque hæc est uera & commodissima nobilium definitio. Opprimebant em̄ inopes, extollentes se latrocinijs, & supbientes opibus, celebrantes nomina sua, imponentes ea regionibus, & urbibus, & montibus, & fluminibus, & aquis, & mari, quorū prim⁹ parens Cain natura malignus, intestino odio inuidus, à diuina correptione incorrigibilis, dissimulata ira p̄ditor, in p̄prium sanguinem parricida, maledictione uagus & pfugus, etiam maledictioni supaddēs blasphemiam. Atq; hæc sunt illa antiquissima & primæua nobilitatis munia, hæc uirtutes, hæc ingenia quibus usq; in hunc diē ipsa ornat nobilitas, cuius architectus p̄ ille gigantū, q̄s deleuit dñs in diluuiū aquarū, uno solo reservato Noha, uiro iusto in gnationibus Zeth, cū sua familia: cui cū tres essent filij, Sam⁹, Iapetus, & Chamus, atq; illi instaurato post diluuiū

Cain & Abel,

Gigantū
& Caincolatio,
Nobilium
cū Gigantibus,

Genes. 4.

Gene 6.

DE NOBILITATE.

- seculo, priscorum gigantum exemplo etiam urbes conderent, & regna constituerent, idcirco scriptura
- Gen. 10. 11.** à Noha usq; ad Abraamum nullā facit mentionem iustorum, omnes siquidem ad Abraamum usq; nobilitatis artifices extiterūt, robustæ uidelicet improbitatis, impietatis, confusionis, potentia, militiæ, uiolentiæ, oppressiōis, uenationis, luxus, pōpæ, & uanitatis, & similium nobilitatis stigmatū, quæ Nohæ filij huic impresserunt: ē quorum numero Chamus, eo quod cæterorum esset nequissimus, atque in parentem impius, primam & sup omnia regna domi-
- Gen. 10. 11** natricem monarchiam, pmeruit. Ipse genuit Nimbro-
trum, quem scriptura describit potentem in terra, & robustum uenatorem aduersus dominum: hic ædificauit Babylonem illam magnā, & linguarum confusiōi initium fuit, tradiditq; regnandi disciplinam, nobilitatumq; gradus, honores, dignitates, officia, imaginesq; discreuit. Exinde in plebē leges sancta, introducta seruitus, & exactiōes à populo, conscripti exercitus, gesta q; crudelia bella. Abs eodem
- Gen. 10.** Chamo, pcesserunt Chus, à quo Aethiopes & Mizraim, à quo Aegyptij & Chanaan, à quo Chananæi nobilissimæ quidem gentes, sed deterrimæ, reprobata, & à deo maledicta. Exacto tandē multo tempore, rursus elegit deus hominem iustum patriarcham illum Abraamū, ex quo suscitaret sibi semē ac populum sanctum, quem circūcisionis signaculo ab aliarum gētium multitudine distinxit. Hic duos ab initio genuit filios, unū ex ancilla spurium Ismaelem, alterum ex uxore legitimum, cui nomen Is-

DE NOBILITATE.

ac. Factus est aut Ismael homo ferus & sagittarius, Gen. 16. 26.
 uir nobilis & potens princeps, Ismaelitarū genti no-
 men suum ppetuum relinq̃ens, benedixitq̃ illi de⁹,
 & confirmauit nobilitatē eius in rapina & militia,
 ingens: Manus eius contra oēs, & manus oīam con- Gene. 16.
 tra eum, & ē regione fratrum suorū figet tabernacu- Gene. 25.
 la. Isaac aut p̃seuerans in iustitia patris sui, illius gre-
 gem pascebat, atq̃ hic ex Rebecca sua duos genuit
 filios Esau & Iacob. Esau itaq̃ odiosus deo, homo
 rufus & hispidus, uenator & sagittari⁹, heluo & uen-
 tri deditus, adeo ut pro uno pulmento uendiderit
 primogenita, factus est uir potens atq̃ princeps Idu-
 matorū, b̃ndictionem accipiens nobilitaris in pingue
 dine terræ & rore cæli, in gladio & excussione iugi.
 Iacob autem iustus, pfugus apud auunculum suum
 Laban, oues illius pascebat, cuius utraq̃ filias qua-
 tuordecim annorū seruitute cū p̃meruisset uxores,
 duodecim ex illis filios suscepit, uocatumq̃ est no-
 men illi⁹ Israel, quod posteris suis deinceps reliq̃t,
 ut uocaret⁹ populus Israel. Erant Iacob (quod dixi-
 mus) duodecim filij, uidelicet Ruben, Symeon, Le-
 ui, Iudas, Isachar, Zabulon, Ioseph, Benjamin, Dan,
 Nephthalim, Gad & Aser, ad q̃rū numerū duodecim Gene. 32.
 tribus Israel numerati sunt. Verū Ioseph a fratribus 39. 40.
 suis uenditus in Aegyptum, omni Aegyptiorū disci-
 plina imbutus est, & factus est somniorū interpres
 peritissimus, & augurabat in calicē: æconomica Gene. 41.
 disciplinā adeo peritus erat, ut ingenij calliditate no-
 uas artes parandarum diuitiarum, & uestigalis au-
 gendi inueniret, quā ob causam Pharaoni regi gra-

DE NOBILITATE.

Hest. 2.
Nobilita-
di mos a-
pud prin-
cipes.

Gene. 41.

Gene. 14.

tissimus, constitutus est ab eo princeps super omnem Aegyptum, atq; ex serui mancipio, solenni Aegyptiorum ritu nobilis creatus est. Posuit enim rex anulum in manu eius, & torquem in collo eius auream, & induit eum purpura, fecitq; ascendere currum, clamante preconem, ut omnes deinceps tanq̃ nobilem & principem reuererent illum. Similis per omnia nobilitandi mos erat apud Persas, sicuti de Mardochæo Hebræo nobilitato ab Artaxerxe rege, legimus in libro Hester. Inde in hunc usq; diem hæc nobilium creandorum consuetudo permansit penes reges & Cæsares, à quibus alij pro pecunia emunt nobilitatem, alij illam lenocinio, alij ueneficijs, alij paricidjs hanc commeruerunt. Multis, perditio nobilitatem conciliavit, simul atq; diuitias peperit, quemadmodum de Euthicrate, Philocrate, Euphorba, & Philagro historijs perditum est: Pleriq; adulatione, detractiōe, calumnijs, sycophantia: plures ob p̃stitutas regib⁹ & uxores & filias, nobiles facti sunt: multos uenationes, rapinæ, cædes, p̃stigia, & aliæ malæ artes ad nobilitatem, promouerant. Sed ad Ioseph reuertamur. Hic cū potens esset in domo regis, & suscepisset filiū primogenitum Manassen, elatus euentitia hac nobilitate, in iniuriam & contemptum paternæ domus, nō sine culpa locutus est, dicens: Oblivisci me fecit deus labor meorū & domus patris mei, quapropter in benedictionibus postpositus sum ita Manasse, & prælatus illi iunior Ephraim. Ipse denique Ioseph, licet esset filius Iacob, tamen propter hanc nobilitatis deo odibilem conditionem, nō me

DE NOBILITATE.

ruit ferre nomen tribus in Israel, sed datum est filiis
 suis Ephraim & Manasse. Neq; illi in tribubus suis
 habuerunt prophetam, & omnium minima benedi-
 ctione benedicunt, uidelicet in fortitudine, & mul-
 titudine familiæ suæ. Habitauit autem populus Isra-
 el in Aegypto annis multis, erantq; pastores pecoræ
 in terra Gessen: cum uero crescerent in gentem ma-
 gnā & potentē, suspecti & odibiles facti sunt no-
 bilibus & regibus Aegyptiis: quare affligebant eos
 opibus duris luti & laterum, & omni seruiture ope-
 rum terræ, & pueros eorū masculos occiderunt, mer-
 gentes in flumine, ut non superesset illis semen in ter-
 ra. Hic itaq; unus, eo quod esset puer elegans, sal-
 uatus est à filia regis, quæ adoptauit illum in filium,
 & uocauit illum Moysen, quia de aqua eripuit eum.
 Creuit itaq; Moyses in domo regis, omnib; Aegy-
 ptia doctrina imbutus, tanquam regis filius habitus,
 potens factus est, & dux militiæ Pharaonis contra
 Aethiopes. Desponsauit autem sibi filiam regis Ae-
 thiopum in coniugem, unde contracta Aegyptio-
 rum inuidia & odio, exulare coactus, profugit in Ma-
 dian, ubi apud puteum quendam contra regionis illi-
 us pastores, p̄ puellis quibusdam certamen suscipiens,
 eo beneficio unam ex illis meruit habere uxore filia-
 m sacerdotis: tandem, p̄fectus ætate & sapientia,
 agnoscens genus suū de gente Hebræorū, reuersus est
 in Aegyptū, & renūciata Aegyptia nobilitate, cōfor-
 tatus à deo, ducē se p̄buit populo Israel, & multis mi-
 raculis eduxit illū de Aegypto. cumq; peccasset po-
 pulus aduersus deū in uirgulo aureo, iratus Moyses iū-

Gene. 46.

Exod. 1.

Exod. 2.

Exo. 3. 4. 5.
 ita de in-
 ceptis.

DE NOBILITATE.

- Exod. 18.** xit sibi uiros fortes filios Leui, & præcepit illis, ingens: Ponite gladios sup femur uestrum, & euntes & redeuntes, occidat unusq; fratrem & amicum & proximum suum: factaq; hac memorabili cæde, quasi uiginti trium millium hoim, benedixit illis, inquit: Consecraftis manus uestras hodie in sanguine, unusq; in filio & fratre suo. completaq; est benedictio Iacob & Symeon & Leui uocantis eos uasa iniquitatis bellantia, quorum furor maledictus et pertinax, et indignatio dura. In hoc itaque insigni parricidio initium cepit nobilitas in Israel: tunc em constituit illis Moyles principes, & duces, & capita exercitus, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos uiros bellicosos, & pugnatores egregios per tribus & cognationes suas: e quibus q bello & fortitudine alios præcellere uidebatur, huic tribuerunt principatum, iudicandi potestatem, Regem non em habebant, sed iudicibus regebantur, a quibus Iosue uir nobilis, robustus & bellicosus, uictor regum, & non timens quenquam, post Moysen tenuit principatum: post cuius obitum sine principe sub democratia uixerunt, sed seditiosi facti pugnarunt in se inuicem et prope deleuerunt tribum Benjamin, ut non superessent nisi sexcenti uiri. Cumq; abiurassent illis filias suas, datae sunt illis quadringentæ uirgines captiuorum Iahis Galaad, reliqs ducentis permissum est rapere uirgines à Silo. Atque hoc modo impleta est benedictio nobilitatis Bëiamin, in imagine lupi mane rapientis prædam, et uespere diuidentis spolia. Post hæc rursus ad aristocratiam
- Gen. 49.**
- Exod. 18.**
- Dent. 17.**
Iosue.
- Gen. 48.**

DE NOBILITATE.

& principum regimen conuersi sunt, e quibus tan-
 dem Abimelech spurius Hieroboal de tribu Manaf-
 se, interfectis solenni parricidio super uno lapide se
 prauaginta fratribus suis legitimis, primus regnum
 obtinuit in Sichem. Porro uniuerso populo Israel
 petente sibi regē, in furore dñi dati sunt illis reges.
 paucissimi quidem boni, plures autem mali. Iratus
 em̃ est dominus, & dixit illis ius regis, q̃a tolleret fi-
 lios & filias eorum, faciens sibi aurigas, panificas, &
 agros, & greges, & prædia, & seruos, & ancillas, &
 optima quæq̃ illorum pro libito addecimaret sibi,
 & distribueret seruis suis, populumq̃ totum serui-
 tutis premeret iugo, & q̃ties rex peccauerit, & ini-
 que egerit, populus plecteretur pro eo. Cōstituit au-
 tem illis regem adolescētem de tribu Benjamin, no-
 mine Saul, uirum fortem robore, statura p̃cerum,
 adeo, ut ab humero sursum, altior esset omni popu-
 lo, incussitq̃ deus timorem oībus, ut eum quasi mi-
 nistrum domini uenerarentur. Hic antequā regna-
 re cœpisset, tanquam filius unius anni innocēs erat,
 et optimæ indolis: adeptus autem regni nobilitatē,
 effectus est uir nequam, & filius Belial. Sustulit er-
 go de^o regnum de domo Saul, & dedit illud Dauid
 filio Isai de tribu Iuda. Atq̃ hic ē pastore ouīū con-
 stitutus rex, eadem nobilitatis pestifera contagione
 infectus, factus est homo peccati, sacrilegus, adulter
 & homicida, ramen nō declinauit misericordia dei
 ab illo. Regnauit autē ab initio in Hebron, quum
 Hisboseth filius Saul regnaret post Iordanem, tan-
 dem confirmatum est illi regnū uniuersi populi in

Iudi. 91

1. Reg. 2.

Ius regum

1. Re. 91

1. Re. 11.

1. Re. 16.

1. Reg. 11.

2. Reg. 2.

DE NOBILITATE.

2. Reg. 16. Hierosolymis. Veruntamen pacificam Israelitarum
monarchiam non obtinuit : nam eo uiuente, filius
eius Absolon, regnum inuasit in Hebron, quo occi-
so, rursus inuasit regnum Siba filius Bochri. Porro
ambiuit regnum filius David Adonias. Ipse autem
David moriturus, heredem instituit minorem natu
Salomonem filium Bethsabeg adulteræ, atq; hic pri-
mus Hebræorum monarchiam obtinuit, quam Ado-
niæ fratris natu maioris parricidio confirmauit,
adeptusque rerum summam, etiam ipse à uia recta
declinauit post mulieres in fornicationes & idolo-
latrariam, derelinquens legem dei: successitq; illi fili-
us malus Roboam, etiam ille nequam & peccator
aduersus deum: ideòque scissa est ab eo monarchia
populi, & defecerunt ab eo decem tribus, & consti-
tuerunt sibi regem Hieroboam uirum nequissimum
de tribu Dan, qui uenenauit totum Israel, abducens de
cem tribus ad idololatrariam, erectis uitalis in Sama-
ria, ut impleret benedictio, inquiens: Dan coluber
super uiam, cerastes super semitam, mordens calcar-
neum equi, ut cadat sessor eius retrorsum. Tribus
autem Iuda quieuit sub semine David, quemadmo-
dum benedixit illi Iacob, non auferendū sceptrum
à Iuda, donec ueniret Messias. Erat autem ille Iudas
filiorum Iacob pessimus, & in nulum suam incestu-
osus, erantq; illi filij nequissimi & scelestissimi: quo-
circa benedictio nem nobilitatis accepit in scepro
regni & fortitudine leonis. tandem quoque recesserunt à regibus Israel populus Edom & Lobne, &
constituerunt sibi reges pro arbitrio suo, quemad-

DE NOBILITATE.

modum benedixit deus Esau de excutiendo iugo. Gene. 27.
 Inter omnes autem reges Iuda & Israel, uix quatuor ingenti sunt boni. Exactis itaque regibus, cum tota nobilitate, Iudæi in captiuitatem & seruitutē in 4. Reg. 25.
 Babyloniam traducti sunt: iterumque post multa tempora miserante deo reducti in Hierosolymam, aliquandiu sub sacerdotibus & optimatibus, & populari magistratu rempublicam suam feliciter administrarunt, donec Aristobulus Hyrcani filius dema sibi imposuit, regnumque Iudæorum & matris & fratrum parricidio refecit, quod deinceps per plures reges, postremo sub Archelao insolēti & ob-sceno rege finiuit, Iudæa tota in Romanorum prouinciam redacta, ac tandem sub Tito & Vespasiano deleta, uniuerso populo per uniuersum orbem ad hunc usque diem in perpetuam seruitutem relegato. Hæc ita ex sacris literis psequi libuit, ut ostenderem ab initio mundi nullam fuisse nobilitatem, quæ non sceleratum habuerit initium, etiam in populo dei: nec aliud esse nobilitatem, quam gloriam & præmium publicæ iniquitatis: in qua quo pollutior uita, ego præclarior: quo plus scelerum, eo plus præmij & gloriæ: sicut non inscite comprehensus Diomedes pirata ille ait ad Alexandrum, inquiēs: Ego quia uno nauigio latrocinor, accusor pirata: tu quia ingenti classe id agis, uocaris impator: si solus & captiuus esses, latro esses: si mihi ad tantum populi famulentur, uocarer imperator. Nam quoad causam non differimus, nisi quia deterior est, qui capit improbius, qui iustitiam abiectius deserit, qui mani-

Nobilitas
quid,

Diomedis
pirata ad
Alexandrum
responsio
ingenua,

DE NOBILITATE.

**Nobili-
tas nihil
aliud quā
improbi-
tas,**

**Prima
post dilu-
uium mo-
narchia,**

**Secunda
monar-
chia,**

festinus impugnare leges. Quos enim ego fugio, tu persequeris: quos ego utcumque ueneror, tu contemnis: me fortunæ iniquitas et rei familiaris angustia, te fastus intolerabilis & inexplebilis auaritia furem facit. Si fortuna mea mansuēteret, fierem forte melior: at tu quo fortunatior, negor eris. Miratus Alexander hominis constantiā, iussit adscribi militiæ, ut posset deinde saluis legibus militare, hoc est, latrocinari. Iam uero progredientes ad ethnicorum historias, similiter ostendamus ipsam nobilitatem non aliud esse quam improbitatem, furorem, latrocinium, rapinam, homicidium, luxum, uenationem, uolentiam, à pessimis ubique principibus ortam, peioribus persecutam, turpissimum semper habuisse exitum: quod in illis quatuor famatis monarchiis, deinde in cæteris quoque nobilium regnis constabit. Prima itaque post diluuium monarchia fuit Assyriorum, cui initium dedit Ninus primus, qui prior omnium non contentus suis limitibus, propagandi imperii libidine arma foras extulit, & cruenta bella uicinis inferens, totius orientis populos subegit, magnitudinemque quaesiti imperii, sequentibus semper nouis uictoriis, continua provinciarum accessione, adauxit, subacta Asia, perdomito Perso. Porro Zoroaster Bactrianorum regem parricidiali pugna oppressum interfecit. Vxor erat Nino nomine Semiramis, hæc (ut refert Dionysius historicus) petiit à uiro, ut quicquid dies imperitaret, quo concessio impetratoque, stolam ac coronam sibi aprauit, ac in sellam regiam conscendit, imperauitque satellitibus, ut Ninum uiuam suum regis ornamentis exutum interficerent, quo sic extincto, ipsa suc-

DE NOBILITATE. 33

cessit in imperio: nec cōtenta regni terminis, Aethi-
opiam imperio suo adiecit, in Indiam bella extulit,
Babyloniam muro augustissimo cinxit, postremo
à filio Nino secundo, quem flagitiose cōceperat, im-
pie exposuerat, incestuose cognouerat, occidit. His
itacq; parricidijs Assyriorū monarchia obtinuit prin-
cipatum, donec sub Sardanapalo rege uiro oīni mu-
liere corruptiore deficeret, quem Arbactus Mediæ
pfectas inter scortorū greges comprehensum inter-
fecit, ipseq; se constituens regē, imperium omne ab
Assyrijs transtulit ad Medos, idq; Cyrus tādē de-
tulit ad Persas, penes quos filius eius Cambyses no-
uæ Babylonis cōditor, adiectis multis regnis, secun-
dam monarchiam obtinuit, quam & fratris & filij
parricidio consecrauit: hæc tandem in Narsio Ochī
filio inclinauit, cui, interfecto eo abs Bageo eunu-
cho, surrogatus est Darius Persa Arsani filius, Gade-
mānus antea uocatus, q̄ abs Alexādro Magno deui-
ctus, Persarum monarchiam simul cum uita finiuit,
quam idem Alexander paternæ cædis unā cum ad-
ultera matre conscius & consultor, hoc ipso famo-
so parricidio transtulit in Macedonas: atq; hæc ter-
tia fuit monarchia, quæ extincto Alexādro, mox &
ipsa corruit. Successit q̄rta monarchia Romanorū,
qua nulla in rebus humanis potentior, sed si tēporis
series abs urbe condita reperat, illā inuenimus à pes-
simis inijs ortam, & à pessimis requētius gestam,
ideoq; hæc nobis paulo altius, & à primis urbis con-
ditoribus repetenda est. Vrbs Roma à geminis fra-
tribus Remo & Romulo, ex incestuosa Vestali ge-

*Reges et
monarchia
Tertia mo-
narchia.*

*Quarta
monar-
chia.*

s y

nitis, à meretrice educaris, in Italia primum condita est: cui⁹ regnum Romulus parricidio fratris instar, Cain uitiauit. Cumq^{ue} se deorum filium dici pateretur, collecta scelerator^{um} satellitum manu, promissa illis impunitate, rapuit filias Sabinorum, & constituens illis uxores ex omnibus quas elegerant, genuerunt gigantes, illos inquam Romanæ nobilitatis reges atque proceres, toto orbi formidabiles. Iamq^{ue} Sabinorum forminis & filiabus fraudulentò fœdere proditoriòque ludo pellectis nefarie raptis, crudelibus nuptijs sibi suisq^{ue} sociatis, parentum ac maritor^{um} nece obrentis, nouis insuper parricidijs defendit. Nam soceri sui sanguinis incontines, etiam Titum Tatium pium senem Sabinorum honestissimum ducem, in societatem regni assumptum misereabiliter occidit. Hæc fuere Romani regni primordia, quo per ducentos quadragintatres annos sub crudelibus regib^{us} rectum, sub Tarquinio Superbo flagitiosis stupratæ Lucretiæ defuit. Et quemadmodum successio Cain in septenaria generatione perit sub diluuiò aquarum: sic & isti Romuli successores in septenario regum numero à populari tumultu obruti sunt: & licet Romana urbs regum exuisset imperium, non tamen euasit tyrannidem. Exactis namq^{ue} regibus, cum post tumultuantis populi inundationes, regnum ad optimates translatum esset, Brutus quidam uir nobilis, primus Romanorum consul designatus est. Hic quo tantum stabiliret imperium, primum illius conditorem regemq^{ue} Romulum, non solum exæquare parricidio, sed &

Reges esse Romæ
sub Tarquinio de
fuerunt,

BRUTUS
ROMULUS
TATIANUS

DE NOBILITATE.

uindere studuit: quippe duos filios suos adoleſcen-
tes, totidemq; uxoris ſuæ fratres Virellios, medio
foro uirgis caſos ſecuri percuffit. Cumq; imperi-
um hoc ſub optimatibus & plebe per diuerſos ma-
giſtratus, priuataſq; tyrannides, per multa ſecula ſte-
tiſſet, ſub Iulio Cæſare, uiro difficile dictu an bello
fortiore aut libidine corruptiore, atq; deinceps ſub
Antonio identidem libidinis mæcipio terminauit,
totaq; Romani imperij ſumma uni Octauiano Au-
guſto imperatori collata eſt: in hoc quarta illa orbis
monarchia initium cepit. Neq; uero abſq; parrici-
dio, quanuis Auguſtus hic principum omnium mi-
ſiſſimus haberetur, tamen auunculi Cæſaris, à quo
adoptatus fuerat in imperium & hæres inſtitutus fi-
lium atque puellam ex Cleopatra ſuſceptas proles
interemit, neq; nomini, neq; beneficio, neq; affini-
tati, neque pueritię parcens. Iamq; Romanorū prin-
cipes orbis monarchiam tenuerunt, atq; Neronem,
Domitianum, Caligulam, Heliogabalum, Galie-
niam, aliâque crudelitatis & turpitudinis monſtra
produxerunt, ſub quibus totus orbis concuſſus eſt,
quouſque magnus ille Conſtantineſ interfecto Ma-
xentio, qui ob libidinem & crudelitatem Romano
populo inſenſus erat, à ſenatu Auguſtus declararet.
Hic cum Byzantium inſtauraret, urbemque Romę
æmulam faceret, atq; exinde nouam Romam, & ex
nomine ſuo Conſtantinopolim uocari iuberet, hæc
imperatorum ſedem eſſe uoluit, Romanumque im-
perium tranſtulit ad Græcos, ipſumque Conſtan-
tinopoli, quemadmodum Romę Romulus, duo-

Quartæ
monar-
chiæ ini-
tium.

Conſtan-
tinus.

Conſtan-
tinopolis.

DE NOBILITATE.

**Carolus
magnus**

Rum Licinioræ, sororis suæ uiri & filij, p̄p̄riæq; p̄lis & uxoris parricidijs sacrauit: p̄stititq; imperium apud Græcos usq; ad tempora Caroli magni, in quem nomen duntaxat imperij trāslatum est ad Germanos. Sed hæc de monarchis hæctenus. Cæterorū aliquot regnorum initia finesq; p̄scrutemur, & comperiemus auspicijs non melioribus incepta, nec inferioribus flagitijs parta, nec minori luxu rursus dissoluta. Præteream Dardani parricidia, & quo facinore ille p̄suasis in scelus Achivis, Græcorum regni initia dedit. Taceo etiam mulierum imperia uirorum parricidijs parta, quemadmodum de Amazonib⁹ narrant historiæ. Ad recentiora tempora nostraq; confinia uadamus. In Hispania tempore Theodosij imperatoris, prim⁹ regnauit Atanaricus Gothus, sed eo tempore etiam Alani & Vuandali Hispaniam possidebant. Primus autem ex Gothorū regibus Hispaniæ monarchiam adsecutus est Suytilla, quam postremo Rodericus rex, q̄ filiam Iuliam Tingitanæ p̄uinciæ p̄fecti stuprasset, amisit, finem adferēs Gothorum imperio, Saracenis Hispaniam occupantibus, deinde sub Pelagio rege, recuperatis aliquot locis, tūc primum Hispaniæ reges, at non ultra Gothorum dici cœperūt, titulo regni apud Legionem oppidum manente, usque ad tempora Ferdinandi Sanctij filij, qui primum se Castellæ regem pronunciauit, ac interfecto fratre Garfia, eo parricidio etiam Nauarræ regnum adiecit: illorum autem frater Ramirus, quem pater illorum ex concubina genuerat, uir bellicosus & ferus, primus Aragonensium

**Hispano-
rum re-
gnum,**

**Regnū
Nauarræ,**

DE NOBILITATE.

rex euasit. Lusitanorum autem rex primus fuit Alphonſus, Henrico Lothoringo, & Tyrefia Alphonſi Caſtellæ regis notha filia genitus, uir in armis strenuus, & qui quinq; Saracenorum regulos uno prælio ſuperauit: hinc quinque ſcutorum inſigne Luſitanorum reges ferunt in clypeis. Fuit ramen Alphonſus hic in matrem parricidalis animi, quam propterea quod ſecundario nupſiſſet, in perpetua uincula coniecit, nec ut dimitteret ullis precibꝰ flecti, nec eccleſiaſticis cenſuris impelli potuit. Deniq; omnia hæc Hiſpaniarum regna, aut ingentibꝰ ſceleribus parta ſunt, aut illis artibus confirmata. Iam uero & Anglorꝰ regni prima initia fere fabuloſa ſunt. Deinde hæc inſula uarijs ſub regibus, & à multis gentibus Piſtis, Scotis, Danis, Saxonibꝰ paſſim habitata, & ſubacta. Poſtremo ſub Guilhelmo Normanno monarchiam obtinuit quietam, quam ille Atoldi regis Vuetoſaxonum conſanguinei ſui parricidio, ſibi poſteriſq; ſuis confirmauit, cuius ſucceſſio manet in hūc uſq; diem, ſemp famoſis parricidijs admodum inſignis. Tranſeo Burgundiorꝰ & Lombardorum regna, ex penitiſſimis Germaniæ populis in Gallia & Italia, hinc rege Gondaicho, inde uero Alboyno primum incepta, crudeliſſimiſq; parricidijs ꝑꝑagata. Francorꝰ in Gallia potentiſſimum regnum ſpectemus. Huius prima initia à Pharamundo Merouei ducis filio ortum habent, q primus è Germania in Galliam migrans, primus rex cōſtitutus eſt Francorum, omni crudelitate & truculentia ſuperior. Huius ſeries durauit uſq; ad Childericum tertium,

Regnum
Luſitano-
rum.

Luſitano-
rum regū
qñque ſcu-
torum inſi-
gne.

Anglorū
regni ini-
tia.

Burgūdo-
rum & Lō-
gobardo-
rū regna.

Francorū
regnum
Pharamū-
dus.

Childeri-
cus.

DE NOBILITATE.

Pippinus.

Lodovic⁹
sextus.

Hugo Ca
petus.

qui ob segnitiam in administranda republica, & propter libidinem in matronas deiectus regno, in cornobium monachorum detrusus est, Pippino maiore domus in regnum surrogato, quod ille sibi posterisque suis prodicione partum, insuper Grifonis fratris parricidio stabilivit, usque ad Lodovicum sextum Lotharii filium, qui ob adulterij crimen à Blancha coniuge ueneno sublatus est, inuadente Franco rum regnum Hugone Capeto, uiro gladiatore, & sanguinolento, strenuoque pugnatore, & qui his artibus apud Parrhisiensem populum magnus habitus est, alias uero ignobilis, atque è lanione progenitus. Hic contra Carolum Lodouici patrum, ac uerum regni heredem rebellis, collecta sceleratissimorum nebulonum manu, acieque pessimorum satellitum, dictum Carolum apud Aurelianum sibi in manus proditum in carcerem coniecit, ibique mori compulit: quo nefandissimo, in regem & principem suum perpetrato parricidio, ipse sibi diadema imposuit, & carnicina pro regno commutata, Gallis deinceps cum posteris suis imperauit: cuius successio in hunc usque diem durat, donec illa rursus in aliquo meretricum & libidinis mancipio ruitura sit. Nimis longum foret hoc loci regnorum omnium initia recensere, & per omnes antiquitatum historias discurrere. Ego hanc rem, quam hic summario conceptu tetigi, ampliore uolumine descripsi alibi, ubi ipsam nobilitatem suis coloribus & lineamentis exacte expressi, ostendique non fuisse nec esse aliquod in orbe regnum insignemve principatum, quæ non inceperint parri-

DE NOBILITATE.

sidio, pditione, perfidia, crudelitate, strage, cædibus alijsq; horrendis sceleribus, artibus inquam nobilitatis, cuius cum talia sint capita, facile cognoscere poterimus cuiusmodi sint reliqua beluæ illius mēbra, eaq; omnia ad uiolentiam, ad rapinam, ad cædē, ad uenationem, ad libidinem & omnis generis luxum prona & exercitata. Velit quis nobilis fieri, primum uenator fiat: hoc primum elementū est nobilitatis, deinde miles mercenarius, & p̄cio locet homicidia, hæc uera nobilitatis uirtus, in qua si se fortem latronem exhibuerit, nulla maior nobilitatis gloria. Qui ad hæc ineptus est, hic nobilitatem emat pecunia: siquidem & ipsa etiam uenalis est: aut si id non poterit, parasitetur regibus, aut alia quauis aulica fraude se intrudat. & palatinæ meretricum lenonem agat, aut principi p̄stituat uxore uel filias, aut ipso dominæ expleat libidinem, aut regio scortis nubat, aut eorundē spurias filias ducat uxores: hic summus est nobilitatis gradus: unum siquidem corpus efficit cum illis. Hæc sunt itinera, hæc scalæ, hi gradus quibus ad nobilitatis apicem compendioso tramite conscendit. Qui uero cæteris gñosiores & in gñe suo nobilissimi omnium uideri uolunt, p̄genitores iactant eiusmodi, cuiusmodi nemo nō contēneret, uidelicet hoīes alienos, Troianos & Macedones incertis sedibus uagabundos ac transfugos, & mille scelestissimis facinoribus cooptos, atque adhuc (si diis placet) laudare oportet & extollere hanc eorū nobilitatem, quæ tam scelestissimos habuit ortus. Alij cum a meretriculis & scortis ortum habuerunt, tur

Gradus ad nobilitatē

Qui cæteris gñosiores
sunt genero
siores.

DE NOBILITATE.

Balduin⁹
comes
Flandriæ.

Quatuor
nobilium
munera

pitudinem hanc fabulis regunt, qualem de Melusina legimus. Sunt qui alios sceleratos habuere ortus, incestus, stupra, raptus, adulteria & eiusmodi. Sic Balduinus ob rapram Iudith filia, à Carolo Caluo primus Flandriæ comes creatus est. Sic marchiones illi Pedemontium, uidelicet montis Ferrati, Salutiæ, Senæ, & cæteri multi ab Othone imperatore ob rapram filiam instituti sunt. Solent enim nonnunquam reges & imperatores, quas sine summa uerecundia iniurias ulcisci nequeunt, dignitatis aliquo titulo perducere ad gloriam. Porro quatuor principalia sunt nobilium istorum munera, in quibus omnis eorum sita est felicitas. Primum illorum rapacitas, qua præter fas & æquum habent, capiunt & possident: altera uoluptas, qua omni luxus & libidinis genere insolescunt: tertium libertas, qua contemptis legibus, uiolentis uiribus stipati, omnia per libito agunt: quartum ambitio, qua intumefacti, supra sortem & statum suum nullo non scelere altiora petunt. Omnium denique nobilium sufficientia in eo probatur, si uenaticam noverint, si in alea fuerint damnabilius instituti, si corporis uires ingentibus poculis commonstrant, si naturæ robur numerosiore Venere comprobent, si audacter strenueque profundant, si fastu, si luxu omnique intemperantiæ dediti, uirtutumque hostes, obliuiscantur quod nati, quodque morituri sint. Nobiliores autem, si hæc perniciēs à patribus emanarit in filios, magnisque subintrarit autoribus, ut

Si damnosa senem iuuat alea, ludit & hæres
Bullatus, paruoque eadem mouet arma fritillo.

Hæ sunt nobilium insignes uirtutes. Sed habent p-
 terea alias quasdā nobilitatis artes, quibus cū maxi-
 me oīm nocentissimi sunt, id agunt, ut uiri pbi atq;
 boni esse uideantur, & prudētia, liberalitate, pietate,
 iustitia, insignes appareāt, adeo se p̄bent faciles, be-
 niloquos, affabiles & oīm uirtutū hypocrisi claros,
 molliunt sermones suos supra oleum, & ipsi sunt ia-
 cula, conquisitis quotidie conuiuiis epulantur splen-
 dide, in sermone & colloquijs liberiores disputāt de
 republica, aliorumq; sententias captantes, ex illis sa-
 pientiæ prudentiæq; famā in principū concilijs sibi
 aucupant. liberalitatis etiā famā sibi ex auaritia usur-
 pant, dū quod auferunt uni, dono dant alteri muni-
 fici prædones, & quod ueteres de Sylla scribunt, ali-
 os paliorū iniuriam locupletare studentes, ipsi inter
 quotidianas rapinas semp inopes. Proinde iustitiæ
 & pietatis nomē sibi uenant, dū pauperū quæstiones
 libenter suscipiunt, fouentq; eorundē causas contra
 ditiores, sed eousq; duntaxat afflictis illis succurrūt,
 donec interim exhauriūt loculos plenior. Neq; em̄
 animus est, pdesse pauperibus, sed nocere diuitib⁹,
 quod cuius illorū facilius est q̄ prodesse, atque hac
 iustitię pietatisq; umbra tantam sæpe licentiam sibi
 arrogant, ut ciuitatibus & potentioribus uim infe-
 rant, & publica hostilitate uexent: & unde legum au-
 toritate nullis sperare licet ueniā, isti nobilitatis p-
 textu assequunt gloriā, & tanq̄ antiq̄ gigātes glo-
 riant in peccatis suis, et cū ueluti mali demones un-
 diq; quærent ut noceant, tunc maxie pdesse putant,
 quando solum nocere desistunt, agentes ut omni-

Fucus pro
 bitatis no-
 bilium.

Psal. 45.

DE NOBILITATE.

**Aristo-
phanes
dictum.**

**Tyranni-
cida olim
grati po-
pulo.**

bus sint terrori, ament à nullo, cum sceleratis & flagitiosis oibus ponētes portionem: & q se custodiā eorū tradunt, depopulantur & opprimunt: nec ullū hoīm genus ciuitatibus pestilētius, q̄ nobiles isti, q̄ sibiipsis placentes, quasi cæteris generosiores, semp superbo spiritu turgēt. De quibus idcirco nō male consuluit Aristophanes, ingens, nō oportere in urbe nutrire leones: sin aut alii sunt, obsequi illis oportere. Horū tyrānide oppressi olim Heluetij, nobiles oēs occiderūt, & rotā eorū progeniem patria extirpauerunt: hac insigni nobiliū strage, nomen sua uirtute celebre cū libertate adepti sunt, qua plus quadringentis annis in hunc diē feliciter imperant atq̄ regnant, sempq̄ hoc nobiliū hoīm genus oderunt. Olim nulli erant populis gratiores, nec maiorib⁹ pmijs digni censebant, q̄ q tyrannos eorumq̄ stipatores & satellites etiam uel innoxios liberos interemerunt: qn & iurisperiti docēt nōnunquā innoxios recte occidi posse, si id magnopere proficit reipublice, ut extincto tyrāno, & liberos trucidare, ne repullulet noua tyrānis: quemadmodū & Græci post euersum Iliū, occiderūt Hectoris filiū Astyanactē, ne noui belli instaurandi occasio supersēt. Legamus liceat uetere tēporē historicos, Titū Liuiū, Iosephū, Egesippū, Quintū Curtiū, Suetoniū, Tacitū, Serenū, Tranquillum, & reliquos, semp licuit tyrannis insidiari, licuit decipere, honestissimum aut occidere, etiam uel ueneno tollere, cuiusmodi Tiberius à Iulio tertius imperator peremptus est: sed cum ueneficiū de restabile semper fuerit, uenenū quo ille extinct⁹ est,

DE ARTE HERALDICA.

orbis cēſuit eſſe uitale. Atteſtantur iſtis etiam ſacrę literę in Eglon, in Siſara, in Ho'loferne. q̄s interemerunt Aioth, Iahel, Iudith: q̄d etiã corā deo licuit, occiſis q̄q; facinore tyrānis iugū excutere: oēs q̄ illi q̄ facinore afflictiſ populus liberatus eſt, ſacris bibliorum annalibus pro miniſtris dei honorati ſunt. Iam uero nobilitatē non tā uſu & cōſuetudine, q̄ etiã natura malā eſſe nō ambigimus: ſiquidē inter aues & q̄drupedia nulla alia nobilitatis p̄rogatiuam habēt, pręter illa quę cęteris animantibus etiam hoīb; non tam infeſta, q̄ exitio ſunt, cuiuſmodi aqlę, uultures, falcones, accipitres, corui, milui, ſtruthiōes & fabuloſę harpyię, gryphi, ſyrenes, & huiuſmodi mōſtra. Simili ratione tigrides, leones, lupi, pardi, urſi, apri, dracones, ſerpentes, buſones. Ex arboribus uero nullę aut paucę dijs ſacrę & nobiles habent, niſi quę aut ſteriles ſunt, aut nullū hoīb; edibilem fructū ferunt, ut quercus, eſculus, fagus, laurus, myrtus. Inter lapides non marmora, non gđiles, non molares, ſed gēmę, q̄ nullum hominibus utilitatis uſum p̄bent, habētur nobiliſſimę. Sic & in metallis, argentum admodū p̄nicioſum, & ferro nocētiuſ aurū, nobiliora ſunt & digna habita, p̄ quibus tot cędibus & humani ſanguinis diſpendio populi dimicent.

De arte heraldica.

Caput LXXXI.

ATq̄ hinc p̄ceſſit heroica illa heraldowars et philoſophia ī cēſedis diſtribuēdis q̄ iſtis nobiliū clypeis admodū oꝛcupara: q̄s aut iumētū, aut

DE ARTE HERALDICA.

uitulum, aut ouem, aut agnū, aut caponē, aut gallinā, aut anserē, aut aliquod horū aīantiū, quę hominibus seruiture uel usui necessaria sunt, in armis gestare nefas est & infame: sed omēs à crudelib⁹ beluis & rapacib⁹ feris nobilitatis suę insignia auspicari oportebit. Sic Romani aqlam, auiū oīm rapacissimam sibi delegerūt, Phrygiū suem, pñciosum animal. Thraces mortē, Antiqui Gothi ursam. Alani Hispaniā inuadentes, catū, rapax simul & fraudulentū aīal. Franci ueteres leonem, eundē etiam Saxones: sed deinde sumpserunt Franci in Gallia commorātes bufones, Saxones uero equū, bellicosum animal. Cimbri taurum ferebant, fortitudinis & roboris signaculum. Antiocho regi aquila draconem unguibus deferēs in signaculū erat, Pompeio autem ensifer leo. Attile coronatus astur. Quin & Romani ipsi, quibus anseres pro capitolio uigilātes salutem contra Gallos pręstiterunt, ne tanto quidem beneficio induci potuerunt, ut anserē inter insignia referrēt. Forte gallū & hircum sunt q̄ admittunt clypeis, siquidē hęc aīalia constat superba & luxuriosa esse, q̄ etiam p̄cipue nobilium dotes sunt. Eadē ratione & pauonē recipiūt, ppter fastum: & upupam, q̄ ipsa etiam quid regium habere uidet, & coronā gerit: nec obest nobilitati, q̄ nidificat in excrementis: nā ipse quondam Vespasian⁹ impator etiā ex lotio uectigal accepit, ingens: lucri nō esse malū odorē. Iamq; etiā pleraq; minuta animalia in istis nobilium imaginibus pręrogatiuā habent, si mō exitij alicuius documēta sunt, aliās nō admittenda. Ex horū numero sunt cuniculi, talpę,

Vespasiani
sordidum
apophthe
gma,

DE ARTE HERALDICA.

ranæ, locustæ, mures, serpētes, salpegæ, scolopēdræ,
 à quib⁹ (Plinio autore) aliquñ abactos populos & de
 letas ciuitates creditū est, atq; eisdem rationib⁹ nos
 illis etiā culices, cimices, muscas, quin & si uelint uesti
 cas, tabes, hulcera, pestes, libēissime cōcedemus: q̃p
 pe istis olim Aegyptus sub Pharaone & Moysē fla
 gellata est, & hodie etiam nobiliores habent, qui p̃
 cæteris ornant scabie gallica. Sunt etiam qui enses,
 pugiones, machæras, bipennes, scorpiones, turres, ar
 ces, machinas, ignes & quæuis alia homicidiorū &
 pernicipi instrumenta clypeis suis ingerūt. Quin &
 Scytharū fulmen, Persarum arcus & pharetræ, coral
 lonæ rotæ insignia fuerunt. Similiter inter diuos, Iu.
 piter fulmē, Neptunus tridētem, Mars frameā, Bac
 chus thyrsū, Hercules clauam, Saturnus falcē sibi
 delegerūt. Atq; hæc armorū insignia, quæq; p̃ suæ cru
 delitatis, rapinæ, uiolentiæ, fortitudinis, temeritatis,
 cæterarūq; nobilitatis uirtutū expressione (heraldis
 decernētib⁹) alia alijs censent nobiliora. Quæ uero
 clypea ijs carent, & mitiora quædā, ut arbores, flo
 res, stellas & eiusmodi, exprimūt, ut Apollinis citha
 ra, & Mercurij caduce⁹, aut sola colorū uarietate di
 stincta sunt, hæc prioribus illis multo recentiora mi
 nusq; nobilia sunt, quia non censent hæc ulla militie
 fortitudine aliove sanguinis aut exitij artificio fuisse
 congita: mirū n̄ q̃ stulta sapiētia in istis astrologi
 cant, philosophant etiam & theologisant paluda
 ti isti heraldi, dum fuscū & nigrū Saturno assignāt:
 idcirco pseueratiam, taciturnitatem & patientiā illi
 adscribentes: sapphyreū autem & azurinū, fidem,

Diuorum
 insignia,

DE ARTE HERALDICA.

Colores
mixti.

aut iuxta Gallorū opinionē zelū significare uolūt, Io-
uem illi pponentes. In rubro iram uindictamq; ex-
ponunt, ob furibundi Martis dominiū. Auri flauus
color Soli dicat^o, hunc ob sui metalli preciū, atq; so-
lis lucidissimum splendorē, desiderium ac latitiā si-
gnificare dicant. Venerem p̄ficiunt purpureo ac ui-
ridi: purpureū roseo nitore arridentē amorē signifi-
care dicunt, sed Galli p̄ditionis astutiam illi adscri-
bunt. Viridis aut oīm consensu spem denotat: uire-
scentibus em̄ agris, fructus speratur. Albus color lu-
næ adscribitur, q cū sine mixtione simplex sit, oīs tñ
mixtiōis facile susceptiuus, puritatē, simplicitatem,
aptitudinem signare uolūt. Ceteros oēs mixtos co-
lores adiudicat Mercurio, q ut ipse uagus est & uari-
us, ita oēs illos uarietatem animi exprimere, nam ci-
neritius nigro uicinior, angustiam: carneus, quasi re-
missi sanguinis, occultū animi dolorem, uel secretū
absconditūq; cogitatū: palearis uero & clarus & ob-
scurus uelut decidētū foliorū, & arescentiū herbarū,
desperationē & suspicionē p̄ significatis habēt. Lō-
gū esset referre, cuiusmodi nārias ex humorib^o, ex
cōplexionibus & tēporibus anni, mensibus & die-
bus, mūdi angulis & uentis, signis, planetis, plantis,
lapidib^o, ipsisq; ecclesiæ sacramētis & mysterijs huc
affingunt, & fere totam Apocalypsim ad has fabu-
las suas demigrare cogunt. Atq; hæc est illa heroico-
rum heraldorū herōica philosophia. Hic finem fa-
cturus eram huius negocij, nisi occurrisset mihi p̄-
terisse me heraldorū originem: hunc itaq; sermoni
huic appēdere libet. Heraldos ab heroibus deducit

DE ARTE HERALDICA.

Aeneas Syluius. Erāt autem Heroes ueterani milites, q̄s solos heraldos esse decet, atq; sic herald Teutonicū uocabulum significat, uidelicet, senem in armis, siue ueteranum militem. Sed hodie seruales quidā homines, caduceatores & nunciij feciales, etiam qui nunquā militauerūt, id officij assequunt. Priuilegia autem officiaq; heraldorū ex antiquissimis seculis in hunc usq; diem durant. Primus eorū autor fuit Liber pater, qui subacta India illos in hæc uerba initiauit: Ego uos hodie militiæ laboribusq; absoluo, ueteranos milites esse uolo, heroasq; uocari: munus uestrum erit rei publicę consulere, fontes arguere, laudare probos, cæteris munerib; uacabitis: quocunq; gentium terrarq; ueneritis, uictum uobis reges uestitumq; dabunt, honoratiores apud omnes eritis: xenia uobis principes offerēt, suasq; uestes cōdonabunt: stabit fides dictis uestris, mendacia horrebitis, proditores iudicabitis: qui scēminas male habent, infames hos adseuerabitis: in omni terra libertas uobis esto, securusq; uobis transit & incolatus. Si quis uos, uestrumque uerbo facto ue angariauerit quēpiam, gladio ferietur. Adfēcit post multa tēpora istis heroum priuilegijs Alexander magnus, ut auro, purpura, coccineisq; uestibus & paludamentis uti possent: quin & arma regia & insignia deferre, quouis gentium terrarumq; loco fuerint. Si quis hos manu pulsasset, aut uerbo læsisset, eum proscriptis bonis etiam capitis reum esse. Sic Thucydidem, Herodotum, Didymum, Megasthenem & Zenophontem tradere idem Aeneas refert. Terio

Heraldorū origo.

Heraldorū autor.

Heraldorū munera.

DE ARTE HERALDICA.

Augusti
edictum
de Heral-
dis.

deinde Octavianus Augustus, constituta Romana monarchia, illos hac lege decorauit: Quisq; es qui p decennium nobiscū militaueris, si modo quadragenarius fueris, siue eques, siue pedes, stipēdia merueris, militia posthac uacato, heros esto, ueteranus que miles: nemo te ciuitate, foro, tēplo, hospitio, domo, phibeat: nemo tibi crimen adscribat, onus imponat, pecuniam ex te quærat: si quid peccaueris, solum Cæsaris uindictā expectato: qcquid turpitudinis admiserint hoīes, te iudicē, ppalatorēq; timeāt, seu priuati, seu principes fuerint: qd dixeris affirmauerisq; nemo falsum arguet: libera & apta tibi omnia itinera locaq; sunt, in ædibus principū mensa tibi cibi potusq; esto, stipendia quibus te tuāq; domum serues, ex publico quotānis habeto: quā legitima face duxeris uxore, cæteris fœminis pferat: quem expbraueris infamēq; dixeris, hic reprobatus homo & infamis esto: arma insignia, noīa & ornamenta heros ferto: quæ reges decēt, quæ dicere aut facere uelis, ubiuis gentium, locorū, nationumq; facito. Si qs iniurius fuerit, ceruice careto. Postremo Carolus Magnus translato ad Germanos imperij noīe, post deuictos Saxones & Longobardos Cæsar & Augustus appellatus, illos hoc honore donauit, inquit: Milites mei uos heroes uocabimini, socij regū & iudices criminum: uiuite posthac laboris expertes, cōsulite regibus publico nomine, turpia corripite, fauete fœminis, iuuate pupillos, cōcilio circundate principes, ab his uictum, uestitum, stipendiumq; perite: si quis negauerit, inglorius infamisque esto: si qs iniuriā uo-

Carolus
Magnus
de Heral-
dis.

DE MEDICINA IN GENERE.

bis intulerit, reū se maiestatis agnoscat: uos autem caueritis, ne tñ decus, tñq; priuilegium iusto bello rum labore partū, aut ebrietatis, aut scurrilitatis, aut alio quīs uitio maculetis, ne qđ uobis largimur ad gloriā, redūdet ad pœnam, quam de uobis sumendam, si forsitan exceſſeritis, nobis, & successorib⁹ nostris Romanorū regibus perpetuo reſeruam⁹. Atq; hæc est heraldorum magnificētia, quibus antiqua consuetudine temporū magnos sese æſtimant, quia impune maximis obſectare illis permiſſum eſt.

De medicina in genere.

Caput LXXXII.

Sed iam à militia & nobilitate ad medicinā proſperemus, quæ ipſa etiam quædam homicidiorū arte eſt, prorsus mechanica, licet philoſophiæ titulo ſe traduci poſſe præſumat, ac ſupra iuris prudētiā proximas theologiæ ſedes ambiat, unde maxima inter medicos & iuriſtas contentio eſt. Argumētantur enim medici: Cum triplicia ſunt bona ex ordine, animę, corporis, fortunæ, priora curat theologus, ſecūda medicus, tertia iuriſcōſultus: hinc medicis medias quoq; ſedes deberi ſupra iuriſcōſultos, quātum corporis robur & ſanitas, fortunæ diuitijs præſtat. Sed hæc litē nescio quis prætor lepida interrogatione diremit: quæſiuit enim ex litigātibus illis, q̄s mos & ordo ſeruaretur in adducēdis ad ſupplia reis: uter præcederet & ſequeretur, latronē an carnifex. Cumq; reſpōderēt, præcedere latronē, ſequi autem carnificem, dedit ille ſententiā: præcedant ex

Medicina

Lepidum
ptoris cu
iuſdā re-
ſponſum
de medicī
nē & iuris
inter ſe
prærogatiua,

DE MEDICINA IN GENERE.

go iuristæ, sequantur medici, horum insigne latrocinium, istorum temeraria homicidia notans. Sed ad medicinam redeam⁹, eius plures hereses sunt, nam est una quam rationalem, siue sophisticam, siue dogmaticam uocant, eamque Hippocrates, Diocles, Chrysippus, Caristinus, Paraxagoras, & Herosistratus secuti sunt: quam etiam Galenus his longo tempore posterior adprobauit: qui præ cæteris insequutus Hippocratem, totam medendi artem ad causarum agnitionem, signorum notitiam, rerum qualitates, & corporum diuersas habitudines gradusq; reuocauit. Sed hæc hæresis cum circa uoces potius quam circa res ipsas uersetur, naturalis philosophiæ fateor non infima pars est: medendis tamen ægrotantibus nõ admodum necessaria, ne dicam uel perniciofa, ut quæ hominum salutem sanitatẽque ad contorta quædam sophismata relegat potius, quam ad sincera, quibus morbis mederi possit, medicamina: & scholasticis syllogismis occupata, solitudinum & salutem horroremq; nescia, ignorat herbas & medicinam: quocirca Serapion hanc rationalem medicinam nihil ad medendi artem pertinere, pfectus est. Est itaq; alia medices factio, prorsus quæstuarial & mechanica, à qua usque in hunc diem medici suum nomen habent. Hanc idcirco operatricem uocant, in empiricam & methodicam dispartitam, de hac nobis hic sermo est. Empiricam itaque ab experimentis appellant, cuius principes Serapion, Heraclides, & ambo Apollonij fuere, quos postremo ex Latinis M. Cato, C. Valgius, Pomponius Lætus,

Operatrix
medicina
duplex.

DE MEDICINA IN GENERE

Cassius Felix, Aruntius, Cornelius Celsus, ac Plinius, & plerique alij secuti sunt. Ex hac deinde methodicam construxit Hierophilus Chalcedonius, & ex longa rerum omnium magistra experientia ad certas regulas adegit, quam postea ualidissimis argumentis pbarunt Asclepiades, Themison, ac Archigenes. compleuit autem Thefillus Italus, q (ut autor est Varro) cuncta superiorum placita sustulit, ac uelut rabie quadam in cunctos prioris aui medicos perorauit. Post istos uero complures externarum gentium barbari philosophi de ea scripsere, inter quos adeo creuit Arabum gloria, ut huius artis inventores plurimis uisi sint, facileque id se posse contendere uideant, nisi ipsa originalia græca & latina nomina ab illis usurpata, aliam artis originem indicarent. Hinc Auicennæ, Rasis, & Auerrois uolumina paricum Hippocratis & Galeni libris autoritate recepta sunt, tantamq fidem adepta, ut si quis sine illorum placitis cuiquam mederi psumat, is publicam salutem palam decoquere uideatur. Hæ autem medicorum factiones licet paucae sint, non tamen minor inter eos contentio est & opinionum pugna, quæ inter philosophos. Nam de spermate quod genitalle semen est, audite q anilibus ratiunculis certat. Pythagoras illud utilissimi sanguinis spumam, siue cibi utilissimum excrementum dixit. Plato autem spinalis medullæ defluxum, q a nimium coeuntes dorsum & renes dolent. Alcmeon autem cerebri partem adseuerauit, ex eo qd coeuntibus oculi dolent, q sunt partes cerebri. Democritus autem ipsum ab oibus

Arabes
medici

Contro
uersia me
dicorum
de sperma
te

DE MEDICINA IN GENERE

corporis partibus deriuatum ait, & Epicurus à corpore & anima conuulsum. Aristoteles alimenti sanguinei excremētum, quod ultimum in membra digeritur. Cæteri putant sanguinem esse testium calore decoctum & dealbatum, ea duntaxat moti ratione, quod ultra uires coeūtes, sanguinis guttas eijciant. Porro Aristoteles & Democritus nil dicūt mulieris semen ad generationem conferre, neq; germē illas, sed particularem quandam sudorem emitte-
re.

An mulie-
bre semen
conferat
ad gene-
rationem.

Galenus illas & sperma licet imperfectum germen, emitte-
re ait, & utrorunq; uiri & mulieris semen fœ-
tum constituere. Cæterum Aristoteles corpora ani-
malium ex sanguine proxime uult generari, & im-
mediate nutriri, sperma quoq; ex sanguine genera-
tionē habere. Hippocrates cōtrā, corpora aīaliū ex
quatuor humoribus primo coagulari. Sed & multi
ex Arabib⁹ putarūt animalia perfecta posse absque
maris & fœminæ permixtione generari, ac sine se-
mine p̄duci, & propterea dicebāt matrices nō esse
necessarias, nisi per accidens. De causis autem mor-
borum originalibus agētes, Hippocrates illas in fla-
tu sine spiritu collocat, Hierophilus in humoribus,
Erasistratus in arteriarum sanguine, Asclepiades ex
atomis per corporis inuisibiles poros illapsis illas ri-
matur, Alcmeon ex corporalium potentiarum exu-
perantia uel inopia, Diocles ex inēqualitate elemen-
torum corporalium aerisq; halitu. Strato ab alimen-
ti exuperantia cruditateq; & eius corruptione omēs
morbos fieri solummodo putat. De ciborum autē
conuersione non minus discrepant, Nā Hippocra

Contro-
uersiæ de
morborū
causis

DE MEDICINA IN GENERE.

tes, Galenus, Auicenna, in stomacho cibos per calorem concoqui affirmant, Erasistratus hæc in ventre fieri cōtendit, Plistonius & Paraxagoras nō cōcoqui modo, sed putrescere aiunt: gñ etiā Auicēna, & eius expositores Gentilis & Iacobus de Forliuio, non sine insigni errore stercus in stomacho generari tradunt, Alclepiades autem & eius æmuli nō cōcoqui cibos, sed crudos in corpus omne diuidi putāt, q̄ insuper omnium superiorum dogmata uana & superuacua esse dicunt. Transeo urinarū iudicia ab illis necdū perfecte cognita, pulsuumq̄ dieses incōprehēsas. Iam uero & Hippocrates, quem ipsi p̄ deo colunt, ab alijs in plerisq̄ nō tam diuersum sentit, quā turpiter errauit. Nam in libro de natura infantis ait: Generatur ex luteo oui auis, nutrimentū autem & augmētum habet album quod in ouo est: quod falsum probat Aristoteles in libro de animalibus, & in libro de generatiōe animalū disputās cōtra Alcmeonem, qui cum Hippocrate sentiebat, cōcludit: Origo pulli in albumine est, cibus per umbilicum ex luteo petitur: cui sententiæ adheret etiā Plinius in quibz: ipsum animal ex albo liquore oui corporatur, cibus eius in luteo est. Nonne etiā ille Hippocratis aphorismus mendax est? Mulier non podagrizat, nisi menstrua illi defecerint, cum multæ scemina, quibus etiam menstrua fluunt, podagras partiantur.

De ciborum
cōcoctiōe
dissensio.

Hippocratis
error

De medicina operatrice.

Caput LXXXIII.

DE MEDICINA OPERATRICE

**Medicina
operatrix**

**Pharma-
copola cū
medicis
colludunt
Vulgo q̄s
probetur
medicus,**

TOta præterea medendi opatrix ars nullo alio fundamento quàm fallacibus experimentis sup-
 extructa est, ac tenui ægrorantium credulita-
 te roborata, non minus uenefica q̄ benefica, ut sæ-
 pissime & fere semp plus piculi sit à medico ac me-
 dicina, q̄ ab ipso morbo: q̄d q̄dem & ipsi huius artis
 principes ingenue fatent, uidelicet Hippocrates, di-
 cens artē hanc esse difficilem, & experimento fallacē:
 & Auicenna, inq̄ens, fidem ac spem ægri erga medi-
 cum & medicinam, sepe plus efficere, q̄ ipsam cū me-
 dico medicinam: & Galenus, difficile posse repiri
 medicamen, quod plurimum p̄sit, ac non simul in
 aliquo obsit: atq̄ alius q̄dam ex illis ait, medicinæ
 notitia delectabilis est, ut reliquorū oīum quæ arte &
 regulis constant, opatio aut̄ secundū medicinā à ca-
 su est. Eant̄ igit̄ nunc fortunati ægri, ac periculosis
 experimentis & casui fidem habeant, sed tam blan-
 da est cuiq̄ pro se sperandi dulcedo, ut ait Plinius,
 ut cuiq̄q̄ se medicum p̄senti statim credat, cum
 sit piculum in nullo mēdacio maius. Hinc est quod
 sæpissime salus illic quærit̄ ubi mors est, q̄ppe medi-
 corum hic optimus creditur, quem parriceps lucri
 commendat pharmacopola, qui cum illo colludit,
 cuius seruulos etiam medicus sibi sub stipe deuin-
 cit, q̄ lenocinio fungētes, illum apud miseros ægros
 collaudando præferunt: magnę quoq̄ p̄stantiæ me-
 dicus est, quent̄ usurpara pomposa uestis, & intermi-
 cantes crebris hyacinthis digiti commendāt, & cui
 remota patria, uel longa pegrinatio, aut diuersa re-
 ligio (ceu Iudæus uel Maranus) & ad fallendū effica

DE MEDICINA OPERATRICE.

cissima frontis impudentia, magnorumq; remedio-
rum constans, cōcussis mendacijs, iactantia, autori-
tatem, famam fidēq; conciliarunt. Et cui ptinax con-
tentio, ac multæ semp in ore cum semigregularum
barbaræ uoces: & multa autorem suorum noia doctri-
næ fecerunt opinionē, atq; sic instructus, plus quàm
plūbea grauitate, sed audacia pene militari, meden-
di practicam tunc hac hypocrisi adgredit̃. Primum
inuisit ægrū, respicit urinā, tangit arteriā, inspicit lin-
guam, palpat latera, explorat retrimēta, scire uult
uict^o consuetudinē, & si qua etiā secretiora sunt in-
grit, ac si p hæc libret elementa, & ueluti in statera
expendar humores ægrotantis, fabulatq; egregie: de
inde magna iactantia p̃scribit medicamina, recipe
catapotia, mitte sanguinē, fiant clysteria, fiant pessi,
fiant unctiones, fiant cataplasmata, dent elinctoria,
dent masticatoria, fiant gargarismata, fiant sacculi,
fiant sumi, dentur condita, dent syrapi, dent aquæ,
exhibeantur teriacalia: quod si leuiusculus sit mor-
bus, & æger delicatulus, excogitabit blandimēta,
& quæcunque mulierculis effœminatisq; uiris gra-
ta atq; iucunda putat, magnæ autoritate p̃cipit, iam
suspensio molli grabatulo aut fontalis aquæ in pel-
lum stillantibus guttis, somnos allicit, iam fricatio-
nibus, stufis, cucurbitulis, morbum extenuat: iam
balneis, thermis, cibisq; delicatioribus, ac cæli muta-
tione extenuatum ægrum reficit: 10 autem magnæ
autoritatis habeatur, & simul admirationi sit, horas
obseruando, phisicas allegationes suspensionēsque
adnecti facit, nec nisi ex ephemeride mathematica

Ordo quo
medici æ-
gros tra-
ctāt,

DE MEDICINA OPERATRICE

pharmaca potionesq; ministrat: quin & in pharma copolam sibi imperium arrogat, & se coram omnia dispensari iubet, seseq; meliora aromata deligere simulat, cum sæpe nesciat sophisticata à ueris discernere, resq; ipsas nomine tenus penitus ignoret. Si uero diues sit æger, aut magnæ autoritatis, tunc quo plus sibi compendij atq; famæ accessurum sit, morbum q̃rum potest protrahit, ac nō nisi paulatim restituit, etiam si posset semel uno pharmaco morbū depellere: nonnunquā uero medicamentis suis exagitato morbo, priusquam illum tollat, hominem ad extremum uitæ discriminē adducit, quo illum tūc abs grauissima & periculosissima egritudine liberasse p̃dicet. Quod si quandoq; in manus suas æger incidat grauiori morbo conſictās, cognoueritq; perniciosum esse malum, & cuius dubius sit euentus, tūc istis ingrediē stratagematibus, austero uultu uiuēdi leges p̃scribit, iubet insolita, phibet consueta, arguit oblata, execratur exhibita, comminatur exitiū, & uitam pollicet, magnaq; poscit præmia. Si dubitat de euentu, suadet conuocari collegium, & postulat socium, quo securius medeat, aut nō raro cautius perimari, ne supueniens alius, q̃ ægrum solus restituar, famam sibi atq; laudem cum lucro p̃ripiat. Si ægro quid male cesserit, siue illum præter spem per insignem imperitiā occiderit, hic se aut per catarrhi p̃focarium defluxum, aut aliquod aliud simile subitaneum accidēs, immedicabilēq; casum apparenter excusat, & ægri inobedientiā, aut custodū negligentia acriter accusat, aut incusat collegas, aut in phar.

DE MEDICINA OPERATRICE.

macopolam culpam protrudit: sic enim efficit, ut nemo ægrotus nisi, propria culpa periisse, nemo nisi medici beneficio restitutus uideatur. Iam uero medicos plerunque nequam esse suorummet testimoniis comprobauimus. Ait enim eorum conciliator Petrus Apponus, artem medicinæ Marti esse adscriptam, qui planetarum omnium odiosissimus est, & ingrati tudinis, iurgiorum, omnisque iniquitatis & militiæ autor existat. Ideoque etiam medicos ut plurimum malorum esse morum, cum ob Martis Scorpionis influxum, tum quod ait, quæ ex uili stipite & sterili originē contraxerunt, intumescences demum & contumeliosi facti, cum fuerint incrassati: hæc ille, edoctus forte Aesculapij exemplo, quæ primum medicinæ reptonem ex mente Iouis genitum, & per solis uitam in terris destinatum fabulatur antrigras. Celsus uero hominem fatetur, sed in deorum numerum receptum. Complures alij asserunt illum meretricio incestu ex Coronide uenusta muliercula genitum, quam sacerdotes in Apollinis templo adulterinis amplexibus sæpe subegerunt, quæ finxerunt illum dei filium. Omnes autem in hoc conueniunt, tam scelestum fuisse hunc deum, ut Iouis fulmine in eo coercendo opus fuerit, de quo Lactantius ad Constantinum impatorem sic scripsit: Aesculapius, & ipse non sine flagitio Apollinis natus, quod fecit aliud diuinis honoribus dignum, nisi quod canauit Hippolytum? Mortem sanè habuit clariorem, quod à deo meruit fulminari: hæc ille. At sunt reuera medici homines omnium scelestissimi, discordantissimi, inuidētissimi, men

Medici
nequam,

Aescula-
pius medi-
cinæ inue-
tor.

Lactanti-
us de Ae-
sculapio.

DE MEDICINA OPERATRICE.

**Prouerbi-
um.
Medicorū
controuer-
sia,**

dacissimi. Sicenim omnes à seinuicem dissentiunt, ut nullus reperiat medicus, qui citra exceptiōem, additionem uel permutationem, præscriptum ab alio pharmacum comprobet: quinimo qui laceret, mordeat, ne uidelicet ipse non melior medicus uideatur, si alterius uel optimo consilio nihil detraxerit, uel his quæ etiam sæpe nimis multa sunt, non aliquid addiderit: unde tandem in prouerbiū abiit medicorum inuidia & discordia. Nam quicquid pbat unus, rider alter: nec quicquam apud eos certi, sed omnia promissa eorum nugæ uolatiles, & mera mendacia: hinc uulgus cum uult aliquem insigniter mendacem ostendere, ait illi, mentiris ut medicus. Summumq; ingeniorum suorum opus in hoc uersatur, ut in cogitandis nouis, ueterum recte facta negligantur, contemnanturque: tum quæ pauca sciunt, recondunt, aut monstrare nolunt, quasi neminem docere in autoritate scientiæ sit, inuidentēsque alijs, etiam uitam nostrā fraudāt alienis bonis. Sunt insup plurimum supstitiosi, arrogantes, malæ conscientiæ, supbi & auari, quibus illud semper in ore obuersatur, dum dolet accipe, facientes etiam, si suum ad compendium expedire crediderint, ut doleat quod sanum est: sicut legimus Petrum illum Apponium (quem conciliatorem uocant) cum Bononiæ artem medicam profiteretur, tantæ auaritiæ & arrogantæ extitisse, ut extra urbem alicubi ad egrotos uocatus, non minoris quinquaginta aureis in singulos dies se conduci pateretur, uocatusque aliquando ad Honorium tunc pontificem, quadrin-

**Prouerbi-
um medi-
corum,
Petri Ap-
ponij me-
dici auari-
tiæ.**

DE MEDICINA OPERATRICE.

gentos aureos in dies singulos sibi statui pact^o est. Quin & Aesculapium medicinæ parentem ait Pin-
 darus à Ioue fulmine adactum auaritiæ merito, eo
 quòd medicinam nocenter, & in damnum reipu-
 blicæ exercuisset. Iam uero si casu quouis fortuna-
 tus æger in manib⁹ eorum euaserit, fiet plausus in-
 tolerabilis, nemo sufficiet gloriam tanti miraculi
 decantare, Lazari è mortuis resuscitatum narrabūt,
 illius uitam suum munus esse, sibi deberi, sese illum
 ab Orco reuocasse (usurpantes sibi, quæ solius dei
 sunt) continuo iactant, nec ullo præmio se compen-
 sari posse, aiunt. Nōnulli illorum ad id tumoris eue-
 sti sunt, ut se p dijs coli paterent, atq; Ioues sese nun-
 cuparent, sicut Menecrates Syracusanus medicus, q
 quandoq; ad Agesilaum Spartæ regem in hæc uer-
 ba scripsisse legitur: Menecrates Iupiter Agesilao re-
 gi salutem: sed illius stultitiam subridens Agesilaus,
 respondit: Agesilaus Menecrati sanitatem. Quod si
 uero ægrotorum quispiam infelicior (quod pluri-
 mum fit) inter medicorum manus expirauerit, tūc
 naturæ inopiam, morbi malitiam, aut ægri inobe-
 dientiam inculpan, ac artis suæ remedia ad hoc na-
 turæ sæuentis arcanū non extendi: sese medicos es-
 se, non deos: curare posse sanabiles, non suscitare
 moribundos, nec quicquam se debere agris præter
 experientiam: & huiusmodi uerbis etiam in sinistris
 euentibus superbiunt, & ultro q perire, arguunt in
 temperantiæ, & simul precium poscunt cum occide-
 rint suis pharmacijs, qui sine illis uiuere potuissent,
 ægros pariter & fama, & pecunia, & sanitate, & uita,

Medici
 gloriæ am-
 bitiosi.

Medici
 dii, Mene-
 crates.
 Agesilaus
 Excusatio
 nes medi-
 corū ægro-
 to mor-
 tuo.

DE MEDICINA OPERATRICE.

Medici
cōtagiosi,

spoliantes, secuta interim cōscientia: cum, q̄a error
eorum (quod ait Socrates) terra tegitur: tum, quia
irremeabilis est mortuorū regio, quo minus redire
possunt, q̄s illi illusos inanib⁹ uerbis, & medicamen-
tis noxijs infectos, ante diem in tartara prēmittūt,
ut contra illos spoliata uita & pecuniā reperunda-
rum agant. Sunt p̄terea medici plerunq; cōtagiosi,
& ab obiectis urinis & stercorebus fœtulentis, lotio-
lenti, sterculēti, & ipsis obstetricibus sordidiores, ac
sensibus oībus infecti, dum oculis obscœna quæq;
& fœdissima conspiciunt, auribus pariter & naribus
ægoroꝝ ructus, uentrisq; crepitus, & infecti aeris
halitus, flatus, pedoresq; excipiunt, labris ac lingua
atras lethicāsq; potiōes præguſtant, manibus sterco-
ra & purgamenta explicāt, ægoroꝝq; horridæ
imagines & umbræ nocte dieq; phantasiæ eorū ob-
uersant, innumerāq; homicidia cōscientiam eorū p-
turbant: totū deniq; illorū studium, sermo, ratio, ora-
tio, spūs, & ingeniū non nisi circa tristitia, fœda, rabi-
da, horrida mortis & morboꝝ genera uersat: totūq;
eorū exercitiū est in locis fœtidis, squalidis, & uilib⁹
curis, & obscœno artificio constant, semper ægoroꝝ
matulas, cloacas, & latrinas infamis lucri causa
ambientes, atq; tanq̄ upupa avis sordida ex huma-
nis stercorebus nidificantes. An non uideris illos q̄
tidie quomodo obuinctis digitis, lutosis latifundijs,
uultu turbulēti & aur pallenti continuo obambulāt
ciuitatem, ac p̄cipiti incessu, uilissimi spe lucelli dis-
currunt ab apotheca in apothecā, quærētes & mēdi-
cantes, sicubi quis lotium inspiciendū, uel cōcham

DE MEDICINA OPERATRICE.

offerat stercorariā, atq; ut cucullati illi uultures ad cadauera, sic isti ad excrementa hoīes oīem sunt nasutissimi: quæ etiam p̄gustare solitum aiunt Hippocratem, ut inde morbi naturam melius persentiret: quod pleriq; etiam Aesculapio adscribunt, quē Aristophanes idcirco scatophagū uocat, quo uerbo significatur qui ciborum uescuntur superfluitatibus, quod nomē deinde ad medicos oīes deriuatū est, ut eos scatophagos & scatomanes, hoc est, merdiuoros, & merdarum inspectores uocemus. Hinc scatomania, oromania, drimymantia dicūtur, diuinationes seu prognostica medicorum ex stercore & urinis depra. Hinc apud multas nationes mechanici isti medici olim infames habebantur, atque adeo ut (teste Seneca) etiam grauissima infamia haberetur medici opus querere: & hodie adhuc pleriq; populi medicos pariter & obstetrices & carnifices a mensis & conuiuijs excludunt, aut non nisi seceris separatissq; patinis calicibusq; excipiunt: quocirca stomachari hic licet in detestabilem illum multorū principum morem, qui tam pestilentes homines nedum ad matutina cubicula, sed & quotidianis agorantium congressibus, recentibus semper pestilentis uaporibus infectos, etiam mēsis admittūt: quin adhibeat quis medicum conuiuiō, inter ipsos cibos & pocula de stercore, urinis, sudoribus, sanie, uomitu, menstruis disseret: atq; epilepsias, lepras, hūlcera, scabies, & pestes tractabit, totumq; alioqui laurissimis obsonijs paratissimum cōuiuium, sermonū suorum impuritate in nauseam cōuertet. Adhibere eti

Medicorū
cognomi-
na in uete-
re comæ-
dia.

Medici
mensis
quibusdā
gentibus
exclusi,

DE MEDICINA OPERATRICE.

Medicus am medicum, si multis, ciuilibus consultationibus,
ad nego- nihil illo ineptius, insultiusq; idq; forte, cū quia me-
cia ciuilia ditione disciplina (quod eorū ait conciliator) non est
ineptus, de uirtutib; nec bonis moribus, tum quòd (ut idem
 ait) naturaliter probus medicus, malorum morum
 esse debeat: & nos scimus apud multas ciuitates de
 cretis publicis & plebiscitis cautum esse, ne medici
 in concilium admittantur, nec magistratum gerāt:
 forte non tam, quia inepti, leues, male morigerati,
 quā qd semp sordidi, & agrotantium retrimento
 rumq; assidua attrectatione adeo cōtagiosi, ut non
 solum, ppinquantes sibi homines, sed etiam subsel-
 lia inquinent, & marmora inficiant, ut eleganter de
 quodam medico cecinit Lucilius græco epigram-
 mate, ab Ausonio sic latine reddito:

Alcon hesterno signum Iouis attigit, ille

Quauis marmoreus nim patitur medici.

Ecce hodie iussus transferri ex æde uetusta,

Effertur, quauis sit deus atq; lapis.

Medicorū
de ægro
consultati
ones.
Menādri
apophthe
gma.

Quando uero in suam medicam consultatiōem
 coeunt, quid ea nocte minxerit & cacauerit æger
 examinaturi, ac tanquam Laconum Ephori de ui-
 ta ac nece, pnunciaturi sententiam, mirum, sed do-
 lendum, quā tunc miseris altercationibus, nullo
 idem censente, circa ægri lectulum concertāt, quasi
 non ad curandū, sed ad disputandū conducti sint, ac
 que ægro ipso, cū (iuxta Græcum Menandri uersu-
 culū, latine autem ingentis: Medicus garrulus egro-
 tanti alter morbus) omnis ferè sermo molestus est,
 illorum oratione non opa opus sit, ac productis ad

DE MEDICINA OPERATRICE.

ostentationem suā scholastico more aliquot aphorismis, quos ad omnem usum semper eosdem paratos habēt, inuocatisq; Hippocrate, Galeno, Auicenna, Rasi, Auerroe, Cōciliatore, cēterisq; suis dijs quorū nomina & tituli illis pro doctrina satis sunt ad cōciliādū sibi apud imperitum uolgens fidē, doctrināq; æstimationem, ubi de causis, de signis, de affectibus, de humoribus, de die critica, aliquādiu seriose, sed indecisa discordia digladiatū est, tandē de adhibendo remedio, quod caput & cauda toti us negotij esse debuerat, frigidissimo decreto trāsigunt: atque ut est eorū inter se mutua inuidia, nullo illorum sua secreta (ut uocant) æmulis suis communicare uolenti, tanquam ipsis periturū sit quod tradiderint alijs, ad communem methodicā recurrunt: quæ si illos destituant, ad empiricam tanquā ad sacram ancoram confugiunt: ut quem ratio nō restituit, adiuuet temeritas, satius esse inquiētes, anceps experiri auxilium, quā nullum: uel ægrum ipsum, si minus sunt illi propicij, atque illos (ut ait Ecclesiasticus) lāguor prolixior grauet, prognosticis relinquunt, dicentes: quia desperatis Hippocrates uerat adhiberi medicamina: aut si paulo religiosiores sunt, morbum in diuorum aliquem reijciūt, uel extremum præscribunt pharmacum, quod erit: Recipe tabellionem unum, testes numero septem, adde sacerdotem cū aqua & oleo benedictis quantum sufficit, & dispone domui tuæ, quia morieris. Hinc Rasis conscius profecto, cum ægroantium credulæ stultitiæ, tum medicorū contentiosę

Eccī. 10.
Extremū
recipe me-
dicorum,

Rasis sce-
leratum
consilium

DE MEDICINA OPERATRICE.

inſcitia, utriq; & agro & medico non incaute conſulēs, ſuadet in aphoriſmis ſuis, in unū medicū fore eligēdum, q̃a unius (inquit) error, magnam infamiā non inducit: & unius utilitas, quam in agro efficit, collaudatur: qui autē q̃ plures medicorum adhibuerit, is in errorem incidit plurimū: hæc Rasis. Atteſtaturq; huic uetuſta illa monumēti inſcriptio, turba ſe medicorū periſſe, atq; illud Græcū puerbiū: Mul torū medicorū introitus egrū p̃di dit, illud etiā moribundi iā Adriani imperatoris dictū: Medicorum turba principē perdit. Nullum igitur p̃ conſeruāda nita ſanitateq; utiliſ conſiliū quā abſtinere à medicis. Corporis em̃ ſanitas deo debetur, non medicis: ideoq; Aſa rex Iuda corripitur à p̃pheta dñi, q̃a in infirmitate ſua non quæſiuit dñm, ſed in arte medicorum conſiſus eſt: quorum quidē conſilijs qui ſe tradiderint, ſani eſſe nō poterunt: nec enim uita ulla miſera magis, quā quę ſub eorum auxiliij fidutiā ducitur. Eſto uerū, ſciant medici, atq; utinā ſcirent, oēs vires & poeſtates elemētorū, radicū, herbarū, florū, fructuū, ſeminū, etiā animalīū & mineralium, oīmq; quę parens natura p̃ducit, tñ nō poſſunt omnibus hīs uirtutibus hoīem, nedum immortalē facere, ſed quod minus eſt, nec leui quouis morbo agrotātem ſemper ſanare. O quoties medicamen quod prodeſ ſe debuerat, non profuit: & quod debuerat excernere, non excreuit: quoties recidente agro remedicandū eſt, & tandē poſt multos labores & ſump̃s, uel tunc uel paulopoſt, etiam uel aſtantiſ medicis, moriendū eſt. Quæ ergo nūc ſpes nobis in me

Prouerbi-
um,

2, Para. 16,

DE MEDICINA OPERATRICE.

dicis reposita est, si (quod ipse eorum ait Hippocrates) experientia fallax sit? Quid certi possunt promittere medici, si uerū est quod Plinius scribit, nullam artem medicina inconstantiorē esse, etiamnum sepius immutari? Multæ gentes olim fuerunt & adhuc sunt absq; medicis degentes, quas uidemus ultra decrepitam ætatē robustas & supra centenarios annos uiuere: contrario istos delicates populos, qui medicorum promissis & opera uiuunt, ut plurimum media ætate senescere & occubere: quin & ipsosmet medicos plus cæteris hominib⁹ & quasi semper ægrotare, ac immaturore ætate decedere. Hinc ille Lacon cuidam dicenti, nihil mali habes, respondit, quia non utor medico, illoq; iterū dicēte, senex factus es, rñdit, qā nunq̃ usus sum medico, ostēdens nullam esse ad sanitatem & senectutem certiorē uiam, quā medicis caruisse: quod si dicat quis multos medicorum auxilio conualuisse, respondimus illi cōtrā plures etiam occubuisse, quibus medicorum opera nihil profuere, obijciemusq; illum. Ausonij uersiculum, inq̃uiētis:

Euasere fati ope, non medici.

Olim enim Arcades non medicaminibus utebant, sed (quod narrat Plinius) uerno lacte utebant, quoniam tūc maxime succis herbæ turgerēt, mederenturq; uberiores pascuē: eligebāt autē p̃ cæteris lac uacuum, quia ille omniuorā fūgit in herbis. Lacones, etiam Babylonij, Aegyptij, Lusitanij, Herodoto ac Strabone testibus, medicos omnes respuebant: languentes uero in forū & plateas efferebāt, ut q̃ simili

Multæ gentes sine medicorum opera diu uiuunt.

Laconis apophthegma.

Arcades medicis non utebantur. Experientia ad curandī rationē plurimū utilis.

DE MEDICINA OPERATRICE.

morbo tentati effugissent, aliumve euasisse nossent, illis expertis in se consulerent remedijs, arbitantes (quod etiam Cornelius Celsus adserit) ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre quam experientiam, qua constat doctissimos medicorum abs rustica anu sepiissime uictos, illamque unica planta seu herbula illa perfecisse, quæ famatissimi medici non potuerunt cum omnibus suis preciosis elaboratisque pharmacijs. Nam illi dum inexplicabilibus prodigijsque mixtionibus (cum tot dederit natura, quæ singula sufficiant remedia, confundentes per compositam diuersarum rerum complexionem) morbos pellere nituntur, coniectura magis quam causa aut ratione incedunt: totamque medendi artem, non nisi casum aut coniecturam faciunt. Hæc autem unius simplicis medicinæ uim & qualitatem cognoscens, solidis expertisque naturæ uiribus difficiles soluit ægritudines. Rursum illi per preciosa, & ab extremis Indis, aut Gadibus quesita, persuadentes nisi preciosa non prodesse, magno impedio uenalem sanitatem promittunt: hæc inuentu facilimis, uulgoque paratis, & quas in hortis suis quisque facile habet, domesticis plantis, sanitatem non tam promittit, quam restituit. Præterea hi ex fallacibus libris, & pictis codicillis edocti, difficilissimam medicandæ operam, audaci quadam temeritate, cultaque garrulitate ad quæstum usurpant: hæc est terris & agris singulas plantas, earumque colores, figuras, sapores, odores, uarietates, contemplata & edocta, & quid in morbis reliquisque casibus possint experta, gratis cuique certissima dare remedia.

DE MEDICINA OPERATRICE.

Ipsi etiam medicorum præcipui confitent se à mulierculis plurima excellentissima remedia didicisse, & digna quæ ipsi libris suis insererent, & ueluti posteriora posteris cōmunicarent, quale cōtra capitis dolorē extollit Auicēna medicamē à muliere traditū. Quod si medicina, quæ sanitatis temperamētum asferre debet, consistit in proportionē & tēperamento rerum adinuicem, cum inter se, tū etiā cum qualitatibus corporis cui tribuuntur, atq; antiquorū medicorū hæc diligentissima cura fuit in proportionandis & cōtemperandis medicaminibus, p iusta & harmonica pondera, relinquētes posterioribus hæc deinceps proportionanda agrotorū corporibus, quæ est ista audacia atq; impudentia, hæc non solum immutare, sed illis etiā supaddere, penitusve negligere aut ignorare? Vnde fit, q̄ sicut consonās pharmaci tempamentum sanitatem adferre deberet, ita illius dissonantia dolorem, horrorem, exaspationē morbi, & nonnunq̄ mortem inducit: ideoq; tutius medet̄ rustica anus, uno aut altero hortensi & naturæ opa absoluto medicamine, q̄ medicus ille cum suis prodigiosis, sumptuosis, & dubia coniectura conflatis pharmacijs. Fuerunt illius sententiæ multi & excellentissimi philosophi & medici, uidelicet non nisi simplicissimis reb⁹ medendū esse. Hinc simpliciū uires p̄scrutati expertiq; de illis posteris nobis egregia uolumina reliq̄runt, q̄le Chrysippus de brassica, Pythagoras de scylla, Marchion de rafano. Diocles de rapo, Phantias de urtica, Apulei⁹ de betonica, & multi alij antiq; de alijs cōscripserunt, Sed hos illi officii

Medici à
muliercu
lis multa
edocti.

Simpliciā
medica-
menta,

DE MEDICINA OPERATRICE.

nam medici non solū non curant, sed etiam irrident, simplices appellantes qui studeāt simplicibus. Hos igitur medicos (dico quidem qui p simplicia medētur) non rā consulēdos, q̄ etiam sequendos esse nulli dissuadeo. Verē illos officinarū cultores, tanq̄ sorti legos & maleficos consulo fugiendos & propellendos, q̄i suis prodigiosis compositionibus de malis nostris negociantur, & super uitam nostram mittūt sortes. Nam cū cōposita medicamina ex multis disparibus & pugnantibus speciebus conflare necesse sit, impossibile aut saltē difficilimū est in illis aliquid certi posse statuere medicum, nisi sola opiniōe, estimatiōe, coniectura: cumq; innumeræ sepe res sint, quę singulæ pdesse posse uident, ea sola cōgerit medicus, quæ fors uel casus memoriæ suę tunc obtulerit, aut in quæ alio quouis intrinseco siue occulto instinctu fuerit propensior. Vnde fit, ut cōpositum illud pharmacū non tam ab ingredientium simplicium potentia, q̄ a medici fausta uel infauista affectiōe sortiatur uirtutē & effectum, quatenus ille occulto quodam influxu, siue naturali siue cælesti, siue dæmonia co, siue fortuito plus ad hæc q̄ ad alia eligenda inducitur. Atq; hoc est quod cōiter dicitur, atq; ipsi fatētur, medicū unum esse alio fortunatiorem, ac sæpissime indoctū docto feliciorē. Quin & uidi ego, et noui medicū uirum literatissimū, tam infelicē, ut ē multis egris uix paucissimi ē manibus eius salui eaderent. Noui & alium semisciolum, q̄ oēs ferme ægros suos, plerosq; etiā ab alijs p deploratis derelictos, feliciter sanaret. Quin & memini me legisse de

Medicus
alius alio
fortunari-
or in curā
dis ægro-
tis,

DE MEDICINA OPERATRICE.

medico, in cuius manib⁹ quicunq; nobiles & magna
res incidissent, euaderēt, plebei omnes & rustici pe-
rissent, aut grauiter piclarentur. Videre igitur nūc
facile est, hanc officinariā medicinam, in qua pluris
potest medici fortuna q̄ doctrina, totā aut p̄ maxi-
ma parte sortilegam esse, ideoq; procul pellendam
atq; tanq̄ ueneficā & sicariam esse damnandā. Pro-
inde Romani quondam sub Catone Censorio me-
dicos omnes & urbe Roma & tota Italia pepulerūt,
eorum funesta mendacia, crudelitatemq; auersari, q̄
uidelicet multo plures occiderent q̄ sanarent: tū q̄
uenenorum peritissimi, odio, ambitione aut lucro fa-
cile adduci possent, ut uenenum ministrarent pro re-
medio, & pacta mercede hominum uitæ insipienti:
sicut Pyrrhi medicus, siue is Timochares fuerit (ut
uult Gellius) siue Nicias, ut alij, qui Fabricio promi-
serat se dominum interfecturum medicina: quod fa-
cinus auersatus Fabricius, Pyrrhum quanuis inimi-
cum monuit per epistolā, cauere a medico, de quo
Claudianus ita inquit:

Romani scelerum semper spreuere ministros,
Noxia pollicitum domino miscere uenena,
Fabricius regi nudata fraude remisit.
Infesto quem Marte perit, bellumq; negauit
Per famuli patrare nefas.

Similiter de Græcorū medicis apud Pliniū Cato scri-
bit ad filium, inquiens: Iurarunt q̄ter hæc barbaros
omnes necare medicina, sed hoc ipsum mercede faci-
unt, ut fides eis sit, & facile disperdant. Et paulo post
subiungit: Vnde testamentorū plures insidig, iam ue-

Romani
olim me-
dicos ur-
be pepule-
runt,

DE MEDICINA OPERATRICE.

**Socrates
apud Pla-
tonem,**

ro & adulteria in principū domibus etiā, ut euidēs
Eudemi in Liuiā Drusi Cæsaris, hæc Plinius. Ipse eti-
am Socrates apud Platonem ueruit, ne medici in ci-
uitate multiplicētur. Expediret & in hunc diem rei
publicæ, nullos esse aut paucissimos medicos, qđq;
lex extaret, quæ eorum puniret cum inscitia, tum
negligentiæ malitiam capitalem. Capitale em̃ est, ne
que refert imperitia an negligentia, stulticia an ma-
litia, perperam an studiose medicus pro pharmaco
uenenum porrexerit, hominemq; in uitę discrimen
adduxerit: atq; nō (quod Plinius ait) medico hoīem
occidisse summa esset impunitas. Qui certe unus
illis atq; communis cum carnifice honos est, homi-
nes scilicet accepta mercede occidere: atq; ex homi-
cidio, unde supplicium cūctis lex statuit, nulliq; con-
cessa impunitas, ij soli capiunt præmia. Hoc tamen
interest, quod carnifex non nisi ex iudicum senten-
tia necat noxios, medicus autem præter omne iudi-
cium perimit etiam insontes. Nō ergo insalubriter
pontificū constitutiones arcant à medicando cleri-
cos, cum ars medica res sit adeo cruenta, ut si fas sit
sacerdotib⁹ & clericis medicum agere, liceat etiam
agere carnificem. Neq; imprudenter Porcius Cato
medicis quōdam interdixisse putandus est: cū, quia
scientiæ huius famam semper nouitate aliqua aucu-
pañ: tum, & dum pudet noui nihil adferentes alioi
rum inhærere uesigijs, experimenta per mortes a-
gunt, & artē suā nostris periculis discunt, qua de ui-
ta nostra negociātur, malaq; hominum, quę breuis-
simo tempore tolli possent, producunt: nō raro eti-

**Medici cū
carnifice
collatio,**

**Clericis
exercitiū
medicinæ
prohibitū**

DE PHARMACOPOLIA.

Iam adaugent maiori pro compendio: cui fraudi ut obuiaretur apud Aegyptios, medici ante diem tertium aegrotorum corpora eorum periculo curabant, post triduum autem suo.

De pharmacopolia.

Caput LXXXIII.

IAmq; etiā a cocis suis apothecarios & pharmacopolas uocāt, quorū (ut est in puerbio) tituli re media habent, pyxides uenena, siue (ut canit Homerus) pharmaca mixta, salubria multa, & noxia multa, quibus cum damno esse minime uolunt, nos mortem nostram magna emere pecunia cōpellūt: dū illi aliud, p alio, p pinantes, seu putridum inueneratū ve & euanidū pharmacum miscentes, sēpe mortiferam potionem dant, p salutifera: dum facta iam pridem emplastra, collyria, unguenta, pastillos & alia pharmaca, non nisi in officinarū cōpendia ex ipsa specie fēce ac tabe conflata mercant: atq; hac oīa nesciētes discernere credūt barbaris mercatoribus, oīa fraudibus & sophisticatione corrūpentib⁹. Possem etiā hic ostēdere pncipiosas illorū discordias de simpliciū, quibus utunt, medicinarū cognitiōe, erroresq; eorū circa medicinaliū rerū noīa ab illis male intellecta, pessimeq; usurpata: quae plurima Nicolaus Leoniceus amplo uolumine ostēdit. Transeo etiam docere de, pdigiosis compositionibus, multarūq; externarum rerū mixturis, quibus dum oīa confundentes, unum qd oībus naturis quadret medicamentum sese effecturos nobis p̄suadere uolunt:

Pharmacopolia,

Pharmacopolia aliud pro alio propinant,

Mercatoribus barbaris in emendis simplicibus credunt,

DE PHARMACOPOLIA.

(sicut de compositione tyriacæ ac tyri fabula, deq; illo antidoto mithridatico statuerūt) nihil aliud efficitur, quàm poeticum illud chaos

Ovidius
Metamo.
primo,

Rudis indigestaq; moles,
Nec quicq; nisi pondus iners, congestaq; eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.
Vbi corpore in uno

Composi-
ta phar-
maca fere
à uera me-
thodo me-
dendi alie-
na.

Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
Esto, sint quædam cōpositiones ab antiquis medi-
cis excogitatæ & utiles inuentæ, quæ tanq; expta li-
ceat recipere, tamē à uera illa methodo sunt aliena,
& ab ipsismet medicis ppria cōscientia coactis da-
mnata, & omnibus modis explōsa à Plinio, à Theo-
phrasto, à Plutarcho, ab Hippocrate, Galeno, Dio-
scoride, Erasistrato, Celso, Scribonio, Auicenna, q-
rūm uerba hic subscribere nimis longū esset, nec ab
antiq; illis solū, sed etiā à multis recētorib⁹, ē qbus
unus Arnoldus de uilla noua inter aphorismos ait:
ubi in promptu habentur simplicia, dolū esse si q-
compositis uratur. At hodie neglectis & ne cogni-
tis quidem simplicibus, non nisi ex duobus illis apo-
thecariorum luminarijs, ac aromatariorum thesau-
ro, tum Mesue & Nicolai, cæterorūque antido-
tarijs, picturatis & inauratis titulis medicamina
promnutur. atque hinc fit, ut dum medici isti suo
ocio consulente, uirashominum apothecariorū fi-
duttia gubernant, atque illi sine literis, sine cognitio-
ne barbaris mercatoribus confisi, pro officinæ com-
pendio res permiscant, multo plus periculi sit à me

Notat er-
rorum ori-
gines per-
niciosas
in repub.
per medi-
cos &
pharmaco-
polas.

DE PHARMACOPOLIA.

dicamine q̄ à morbo. Iamq̄ etiam dicamus de preciosorū medicinalium sophisticatione, quæ tanto ingenio sepe adsimulata sunt, ut industrios etiā hoīes decipiant: plurimūq̄ conduceret saluti hoīm ac rei publicæ, peregrinis omnibus exoticisq̄ pharmacijs, quæ tanto præterea precio à prædonibus mercatoribus in reipublicæ detrimentū adauctæ sunt, oīno interdiceret: ac medicos oēs in ordinē cogere, pharmacopolasq̄ adstringere, ac legem illis præscribere, cuiusmodi olim Romæ (dū adhuc melior esset) Nero tulisse legitur, qua ijs dūtaxat quæ noster gignit orbis, pharmacijs uti compellant, cum hæc nostræ cuiusq̄ naturæ conueniant magis, tū longe recentiora, electiora, minoriq̄ difficultate ac sumptu haberi possunt, minoriq̄ periculo q̄ peregrina, quorū maxima pars suspecta est, ut quæ sæpissime sophisticatione, adulterata, reiectitia, uel in naui suffocata, uel immersa lacunæ, uel uetustate corrupta, uel nō debito tempore & loco (unde sepe plurimū imminet periculi) collecta sunt: nam coloquintida non matura sanguinem educit & interficit, & quæ sola uel unica nascitur, uenenū est. Similiter & agaricus masculus mortifer⁹ est, & q̄ antiquus, perniciosus. Scamonea oīs sophistica est, similiter & terra Lemnia: & fides sigillorum perijt. Iam quæso quæ necessitas est ijs uti peregrinis, si eadem similiue consimilistq̄ efficaciarū nostra terra producit? An nō egregie stultū est, male ex India petere qd̄ domi habemus? existimantes propriam neq̄ terram neq̄ mare sufficere, patrijsq̄ rebus peregrina, frugalibus sumptuosa, ac facile ac-

Cōsiliū
Agrippæ.

Lex pharmacopoli-
olim
Romæ præ-
scripta.

Coloquintida.
Agaricus.
Scamonea.
Terra Lemnia.

DE PHARMACOPOLIA.

quiflibet^o difficilia, & ab ipsis usq; terræ finibus im-
portata præferentes. An sine armoniaco spleni ne-
mo mederi poterit, nec epati absq; sandalis? An si
carem^o bdellio, hulnera interiorum nemo curabit: nec
capiti quis medebitur sine musco & ambræ: nec sto-
macho sine mastice & corallijs? Si hæc pegrina no-
stris corporibus conuenirent medicamina, procul-
dubio natura factum esset, quæ omnibus prouidit,
abundanter ut hæc apud nos quoque nascerentur.
Nonne absq; illis & salubrius uixerūt patres nostri?
Sunt ergo hæc desidiosorum medicorum q; nostra nō
inquirunt, nugamenta & pharmacopolarum com-
menta, q; non cōmunem salutē, sed suæ negociatio-
nis compendium quærunt, persuadētes nobis non
nisi preciosa quæq; plurimum pdesse, quibus idcir-
co improperat p leremiam: Nunquid non est resina
in Galaad, aut medicus nō est ibi? Suis quibusq;
terris & regionibus, suæ genti, suo climati, suo celo,
suo seculo natura herbas pducit atque contempe-
rat, esto: quædam alijs atq; alijs locis temporibusq;
acriores habeant uires, in quolibet tamen tēpore &
climate pro suo hominumq; temperamēto eadem
operantur, habeant liceat preciosa illa & exotica no-
stris plantis maiores uires, sed has non nisi in sui cli-
matis hominibus, quibus creata & producta sunt,
putabimus salubres. At sunt etiam empiricorum rapi-
næ, psuadentium nobis monstrosa quædam phar-
maca & à medēdi usu exotica plurimum posse con-
ferre, & sine ijs salutem nostram non posse consta-
re, impendio miserorum sua cōmentaria experiun-

DE CHIRURGIA.

tes. Hinc uiperas & serpentes & nocētissima quæq;
reptilia antidotis admiscunt, & uelut deficientibus
remedijs, humanam adipem in unctiōnes subligunt,
humanasq; carnes aromatibus adseruatas (quam
mummiam nuncupant) nefario naturæ piaculo ho-
minibus edendas præbent.

De chirurgia.

Caput LXXXV.

Restat chirurgia altera medicina pars, quæ
excuteanea corporis uitia curat, cuius opera
manifesta & securiora sunt remedia, nam reliquo-
rum medicorum cæca consilia sunt. Chirurgi ui-
dent & palpitant quod agunt, ac p̄ opportunitate
mutant, applicant & auferunt: hæc inter omnes
medicandi artes prima in usum uenit: Nam cū ho-
mines ab antiquo sese bellis exercerent, & uulnera
sibi inuicem infligerent, cœperunt illorum quærere
remedia. Nam quæ homo homini mala inflixisset,
ab hominibus quoque curari posse putabant: Cæte-
teros autem morbos & interiorum cruciatus, tan-
quam ira deorum genitos, incurabiles naturalibus
uiribus æstimabant. Primus itaque chirurgiæ in-
uentor, fuit Apis Aegyptiorum rex, uelut uult Cle-
mens Alexandrinus, antiquior illo Mizrai filius Ca-
in, nepos magni Nohe. Scripsit autem primus me-
dicinam uulnerum Aesculapius: deinde excellen-
tes in ea extiterunt Pythagoras, Empedocles, Par-
menides, Democritus, Chiron, Pæon. Narrat Plini-
us hanc Romæ primum exercuisse Archagatū Pe-

Chirurgia prima
inter me-
dicandi ar-
tes usur-
pata.

Chirurgiæ inuen-
tor,

DE ANATOMISTICA.

loponensem, illumq; ob secandi urendiq; sauitiam fuisse uulnerarium publice uocatum, mox transiisse nomen in carnificem, denique uniuersam arte dio habitam & explosam. Est itaque chirurgia non minus reliquorū medicorum factionibus excellentium uirorum autoritate clara, sed uirulentarū sordium immunditia & sanguinolenta crudelitate infamis.

De anatomistica.

Caput LXXXVI.

Anatomia

HAnc tamen crudelitate superat anatomia, utro runq; pharmaceuticorum & chirurgorū the attrica carnificina, qua dānatos publicæ morti reos, quondam uiuos ac remanente spiritu truculentissimis cruciatibus refecarūt. Sed hodie ob Christianæ religionis reuerentiam paulo mitiores effecti, interempto prius homine, ipsorū uel liētoris manu, in mortui cadauer deinde his piaculis grassant, humanumq; corpus dilaniātes, membrorum singulorum situm, ordinem, mensuram, opera, naturā & abdita quæq; perquirunt ac rimantur: ut inde q̄modo & quibus locis curandum sit addiscant: crudeli hac diligentia atq; spectaculo horrendo & abominabili, nec minus impio.

De ueterinaria.

Caput LXXXVII.

Veterinaria,

Est adhuc & alia medicinæ praxis, quam ueterinariam uocant, quæ brutorum morbis me

DE VETERINARIA.

detur, cæteris lōge certior & utilior, à Chirone centauro (ut fert) inuenta, & à Columella, Catone, Varro, Pelagonio, Vegetio, nobilissimis scriptoribus illustrata. Hanc tamen annulati isti medici nō tam uerecundiæ sibi ducunt, quàm penitus quoq; ignorant & aspernātur admodum delicatuli, ut tanquā upupa auis, non nisi humanis stercorebus oblectentur. Vnde si quis ab illis pro asino aut boue suo medicamen requirat, pro remedio mox iniuriam accepturus sit, quasi ad eos non pertineat scire, non solum hominibus, sed etiam cæteris animalibus (præcipue quæ hominibus commoda referunt) mederi: pro qua re Alphonsus Aragonū rex olim duos expertissimos medicinæ doctores, pro equis & canibus amplo conduxit stipendio, iussitq; sollicitos scrutari, quæ remedia, & quis medendi modus singulis bestiarum morbis conueniret: quod illi faciētes, librū de his rebus utilissimum ediderunt: fecit idē his temporibus Iohannes Ruellus Parrhisienfis, uir in utraq; lingua peritissimus, ac physicus primarius, qui de morbis equorum, eorūdemq; remedijs, ex uetustissimis autoribus Apſircho, Hierocle, Theomenesto, Pelagonio, Anatolio, Tiberio, Eumelo, Archedamo, Hippocrate, Hemerio Africano, & ex Acimilio Hispano & Litorio Beneuentano, delectū uolumē transtulit, ueterinarijs omnibus magna cum reipublicæ commoditate profuturum.

Medici
noſtrates
ueterina-
riæ indo-
cti,

Iohannes
Ruellus.

De diætaria.

Caput LXXXVIII.

x

iii

DE DIAETARIA.

Dietaria.
Asclepiades phar-
maca fuf-
tulis.

Dietarii q̃
alijs p̃scri-
bunt ipsi
nō feruāt

Ambrosi⁹
de medi-
cōrū dig-
ta.

Bernard⁹.

Supereſt adhuc medicina dietaria, cuius princeps p̃ cæteris extitit Asclepiades, qui ſublato magna ex parte pharmacorū uſu, totam medicinz artem ad uictus rationem, ad quãtitatem & naturam ciborū obſoniorumq̃ condimẽta reduxit: à quo ceteri medici non oĩno diſſentiunt, ſed ita putantes q̃ alter altero indigeat, uictus qñq̃ pharmacis, ac illa pariter uictus ratione atq̃ meſura: hinc iubent, in hibẽt, execrant, accuſant cibos & potus, q̃s deus creauit, inobſeruabileſq̃ uictus regulas conduunt: & q̃s alijs eſcas uel modeſte delibare prohibent, ipſime tanq̃ porci glandes deuorant: & quas alijs uiuendi leges præſcribunt, ipſi oĩm primi præuaricant, non tam negligenter q̃ conſulte: Nam ſi ipſi iuxta hæc ſua dietaria decreta uiuere deberent, ſanitaris non modicã iacturã facerẽt: ſi uero ut ipſi uiuunt, ſic ægros quoq̃ naturæ legibus uiuere permitterent, pecuniæ damnũ ſentirent. Verũ de his dietarijs ita ait Ambroſius: Cõtraria diuinæ conditioni p̃cepta medicinz ſunt q̃ à ieiunio reuocāt, lucubrare nō ſinũt, ab intentione meditationis abducunt: ita q̃ ſe medi cis dederit, ſeiſum ſibi abnegat: & Bernardus ſcribens ſup̃ cantica, ait: Hippocrates & Socrates docẽt animas ſaluas facere in hoc mũdo, Chriſtus & diſcipuli eius pdere, quem uos è duobus ſeq̃ uultis magiſtrũ: Manifeſtũ ſe facit, qui diſputat, hoc oculis, hoc capiti, hoc ſtomacho nocet, legumina uentoſa ſunt, caſeus ſtomachũ grauatur, lac capiti nocet, potũ aque peſt̃ nō ſuſtinet: quare hoc eſt, ut totis fluuijs, agris, hortis & cellarijs uix inuenire poſſis qđ comedas.

DE ARTE COQVINARIA.

Sed esto, hæc Ambrosii & Bernardi uerba ad solos monachos dicta sint, quorū forte non est debere tantam rationem habere de ualitudine q̄ de professione: ac ciuiles hoīes non dedecet cū ualitudinis ratione, etiam uictus & obsoniorum uarietas atq; mensę lauities: primum dietaria medicina pollicetur, alterum præstat coquinaria præparandorum ciborū & pororū disciplina. Quocirca Plato hanc medicinarū adulatricem uocat, plerique eam dietarię medicinarū partē adnumerant: quanuis Plinius & Seneca & residua medicorum schola fateantur, ab exquisitorū ciborū uarietate multiugos morbos generari.

Ars coquinaria medicinarū adulatrix,

De arte coquinaria.

Caput LXXXIX.

ARs itaq; coquinaria percommoda est, nec inhonesta, si modo discretiōis limites non egrediatur. Atq; hæc ratio etiam summos & continentissimos uiros induxit, ut de coquinaria & obsoniorum condimentis scribere non erubescerēt: Ex Græcis Pantaleon, Mithecus, Epiricus, Zophon, Egesippus, Pazanius, Epenetus, Heraclides Syracusanus, Tyndaricus Sicyonius, Symonactides Chius, Glaucus Locrensis: Ex Romanis Cato, Varro, Columella, Apicius: & ex recentioribus Platina. Asiatici autem his rebus tam luxuriosi atque intemperantes semper extiterē, ut ipsum nomen eorum in heluonum ac gulonum transierit cognomentum, quos inde Asotas nuncupamus: hinc (quod refert Titus Liuius) post Asiaticam uictoriam pe-

Ars coquinaria. Scriptores artis culinarię,

Asiaticorū luxuriosi

DE ARTE COQVINARIA.

regrinæ luxuriæ in Romanam urbem defluerunt, tunc enim primum epulæ cura & sumptu maiore apparari cœptæ: tunc coquus antiquis uilissimū mancipiū, & in æstimatione & in usu & in precio esse, atq; è culina adhuc iure madens, fuligine tinctus, cū ollis, parinis, tunstillo, mortario, ueru, in scholas receptus, & quod uile ministerium fuerat, ars haberi cœpit: cuius tota sollicitudo est undecūq; cōquirere inuitamenta gulæ, eduliāq; ciborum ad profundam ingluuiem satiandam undecūq; locorū inuestigare: cuiusmodi plura ex Varrone enumerat Gellius, uidelicet pauum è Samo, Phrygiam attragenē, grues Melicas, hœdum ex Ambracia, pelanum Chalcedoniā, Murgenā Tarrestiam, asellum Pessinuntium, ostreas Tarentinas, pectūculum Chiū, helopē, Rhodiū, scaros Cilices, nuces Tassias, palmas Aegyptias, glādes Ibericas, quæ omnes edendi institutiones ad improbā satietatis luxusq; lasciuia reperta sunt. Eius aut artis gloriā & famā sibi præ cæteris uendicauit Apici⁹. Apici⁹, ut ex ei⁹ noīe (teste Septimio Floro) cognomētum in coquos, quo Apiciani dicerent, quadam philosophorum imitatione propagatū sit: de hoc Seneca sic scriptum reliquit: Apicius, inquit, nostra memoria uixit, qui in ea urbe (ex qua aliquādo philosophi uelut corruptores iuuentutis abire iussi sunt) scientiam popinæ professus, disciplina sua seculum infecit. Plinius quoq; illum nepotum omium altissimū gurgitem seuerissime nūcupauit. Tot deniq; gulæ instrumenta, tot irritamenta libidinū, tot obsoniorū uarietates Apicianorū illorum ingenio

Apici⁹ cu-
linariæ ar-
tis caput,

DE ARTE COQVINARIA.

excogitata & cōficta sunt, ut tandem opus fuerit p̄scriptis legibus popinæ luxus coercere: Hinc ueteres illæ sumptuariæ & cibariæ leges latæ, uidelicet, Archia, Fannia, Didia, Licinia, Cornelia, lex Lepidi, lex Anrij Restionis: sed & Lucius Flaccus & collega eius censores, Durioniū senatu mouerūt, quod legem de coercendis conuiuiorū sumptibus latam tribunus plebis abrogare uellet. q̄ impudēter eīm Durionius rostra cōscendit illa dicturus: Freni sunt iniecti uobis Quirites nullo modo ppetiendi, alligati & cōstricti estis amaro uinculo seruitutis: lex eīm data est quæ uos frugi esse iubet, abrogemus igitur illud horridę uetustatis rubigine oblitum impium: eteīm qd opus libertate est, si uolentibus luxu p̄ire non licet: Erant & pleraq; alia edicta, quæ nunc oīa antiquata sunt penitusq; sublata, adeo ut nulla etas unquam maiori gulæ cura ac luxu indulserit, quàm hæc nostra, q̄ eius causa (ut ait Musonius, & post illum noster Hieronymus) terram pcurrimus & maria, & ut nullum uinū p̄ciosusq; cib⁹ fauces nostras transeant, totius uitæ opa desudamus: tot modo apud nos popinæ, tot ganeæ, tot gnatonū & lupanæ tabernæ, ubi hoīes edacitate, ebrietate, & libidine p̄dunt, ut sæpe nō absq; magno reipublicæ detrimento tota deuorēt absumentq; patrimonia, tot modo repta ferculorū genera, tot obsoniorum condimenta, tot mensarum leges, ritus & cæremonia, ut Astio torum, Milesiorum, Sybaritarum, Tarentinorū: p̄terea Sardanapali, Xerxis, Claudij, Tiberij, Vitellij, Heliogabali, Galieni impatorum, aliorūq; illorū ue-

Leges aduersus luxum popinæ,

Aetatis nostræ gula & luxus

DE ARTE COQVINARIA.

terum heluonū (q̄s om̄es delicijs, luxu ac uoluptate
 popinæ, cæteris natiōibus ac hoibus p̄stitisse narrāt
 historici) opipara cōuiuia penitus sordida, in condi-
 ta, rusticanāq; euasura sint, si cū ijs nostris conuiuio
 rū apparatibus conferant. p̄terea nihil actum est ci-
 bi & potus elegancia, nisi simul etiam adsit abūdan-
 tia usq; ad fastidiū, & quæ uel Herculē inebriet, q̄ ea
 dem sapius naui & uehebat & potabat: ac cibi sati-
 etate Crotoniensem Milonē, & Aureliani phagonē
 expleat, quorū ille triginta panes unā cœna p̄ter re-
 liq̄s cibos comedere solitus erat, alter uno die ante
 Aureliani Cæsaris mensam aprum integrū, centum
 panes, ueruecē & porcellam deuorauit: bibit aut̄ in
 infundibulo appposito plus orca: hæc hodie apud
 nos receptissima sunt in rusticanis illis publicis cō-
 uiuijs, & templorū dedicatiōibus, cæterisq; con-
 festis: diceretis Orgia bacchi celebrari, tā sunt illic oīa
 furore, cruore, & multiplicib⁹ gulæ ebrietatisq; fla-
 gitijs commaculata: tum Centaurorum conuiuia,
 a quibus sine cicatrice nemo reuertitur, illic specta-
 retis, & qualem de Eresichthone uoracitatem descri-
 bit Ouidius hoc carmine:

**Herculis,
 Milonis
 & Aureli-
 ani pha-
 gonis
 Crotonia
 ætæ uora-
 citas,**

**Metamor-
 pho. 2,**

Nec mora, quod pontus, quod terra, q̄d educat ær,
 Poscit, & appositis queritur ieiunia mensis,
 Inq; epulis epulas querit, quodq; urbibus esse,
 Quodq; satis poterat populo, non sufficit uni,
 Plusq; cupit, quo plura suam demittit in aluum.
 Utq; fretum recipit de tota flumina terra,
 Nec satiatur aquis, peregrinosq; ebibit amnes,
 Utq; rapax ignis non ulla alimenta recusat,

DE ARTE COQVINARIA.

Innumerâsq; faces cremat, & quo copia maior
Est data, plura petit, turbâq; uoracior ipsa est.
Sic epulas omnes Erisichthonis ora prophani
Accipiunt poscuntq; simul, cibus omnis in illo
Causa tibi est, semperq; locus fit inanis edendo.

Erât olim apud græcos, deinde etiâ apud Româ
nos athletæ hoies uoracissimi, sed horû infamia tan
dē etiâ a uiris cōsularibus & impatoribus uicta est:
nam Albinus q; quondâ rerû potiebat in Gallia, cen
tum pfica, denos pepones, qngentas ficus passurias,
trecentas ostreas, una cœna deuorauit: & Maximi
nus impator, q; Alexandro Mammeæ filio successit,
quadraginta libras carnis unâ die comedit, bibitq;
uini amphoram: cōtinet aut amphora quadragin
ta octo sextarios. Geta etiam impator tam pdiri lu
xus tradit, ut dapes p alphabetum inferri iusserit, se
scq; triduanis epulis ingurgitarit. Iâ uero (quod sce
lus impium magis) cum deus & natura cibum no
bis potumq; salutis ac fortitudinis causa præparēt,
nos contra uarijs obsoniorū artificijs illis abutimur
ad uoluptatem, & supra humanæ naturæ capacita
tem ingurgitamus corporibus nostris, immedica
biles morbos inde contrahentes, quo palam uide
mus uerum esse quod ait Musoni⁹, dominos seruis,
urbes rusticis, inopes opulētoribus, & quosque qui
uiliorib⁹ obuijsq; utunt alimētis, ceteris esse robusti
ores, ualētiore, fortiores, labores melius tolerātes,
minúsque in ijs defatigari, egrotari aut rarissime: ne
que ullos magis uexât graues illæ ægri tudines, putâ,
hydrops, podagra, morphea, colica & cōsmiles, q; q

Albinus
racitas.

Maximi
ni gula.

Geta
luxus.

Ægri
tudin
es ex
gula.

DE ARTE COQVINARIA.

Religioso
rum gula,
Ephe. 5.
simplicem uictum contemnentes, ex cognarum officinis uiuunt. contra uero q̄ simplici contēti uictu, magis incolumes cernimus. Ad stipulatur isti etiam Cornelius Celsus, q̄, homini, ingit, utilissimus cibus est simplex, ac eruatio saporum pestifera, & condita oīa duabus de causis inutilia sunt, quoniam & plus ppter dulcedinē absūmūt, quā modo par est, tum agrius cōcoq̄tur. Multi præterea grauissimi uiri autores q̄ hęc gulæ irritamenta obsoniorūq̄ artificiosam uoluptatem detestati sunt: sed sunt & alij q̄ religionis nomine, nedum gulam, nedum luxum, sed & cibos nonnullos quos deus creauit ad uescēdum, detestant, abstinentes carnibus: uino autem in quo (ut ait Apostolus) est luxuria, ipsis Epicureis capaciōres, abstinere & ieiunare se dicentes, cum se omni pisciū genere, & optimo quouis uino oppleuerint, ad quæ labra & linguas & dentes & uentres armata circumferunt, non autem oculos: sed de ijs satis, qn à cibaria hac ad gebericā, hoc est, alcumisticam cognam, quæ nō minores decoquit opes quāmpo pina, modo uadamus.

De alcumistica.

Caput XG.

Alchimia

Alcumistica itaq; siue ars, siue fucus, siue natura p̄fectio dici debeat, p̄fecto insignis est, eademq; impunis impostura, cuius uanitas eo ipso se facile p̄dit, cum polliceatur quæ natura nullo modo pati potest, nec attingere: cū tamen ars omnis non possit naturam supare, sed illam imi

DE ALCVMISTICA. 29

ratur, & longis passibus sequit̃, & multo fortior sit
uis naturæ quàm artis. Alcumistica autem,
Ars suspecta probis, ars ipsa inuisa que multis,
Inuisos etiam cultores efficit artis,
Mendaces adeo multi manifeste uidentur,
Qui seipso aliosq; simul frustrantur inertes.

Dum rerū uertere species tētant, ac bñdictum quen-
dā philosophorū, ut uocant, lapidem fabricare præ-
sumunt, quo Midæ instar contacta oīa corpora ili-
co in aurū argentumue pmurentur, quin etiā ē sum-
mis inaccessisq; cælis quintam quandam essentiam
deponere nitunt̃, qua iā non solū plures quàm Cræ-
si diuitias, sed & depulso senio reiuuenescentiā ppe-
tuamq; sanitatem, ac tantum nō immortalitatem,
unā cum ingentibus opibus nobis pollicentur.

At nusquam tantos inter qui talia curant,

Apparet ullus qui re miracula tanta

Comprobet.

Sed medendi aliquot experimentis, tum ex cerussa,
purpurissa, stibio, sapone, cōsimilibusq; pigmentis,
ac muliebribus fucis, uetularūmq; incrustatiōibus,
& cuiusmodi sacræ literæ uocant, unguenta mere-
tricia stipem corrogant, quo gebericam instituunt
officinam, unde in prouerbium demū abiit: Omnis
alcumista, uel medicus, uel saponista credulorū ho-
minum aures uerbis diuitant, pecunia inanes ut red-
dant loculos. Et qbus ipsis spondent diuitias, ab his
drachmas petunt, hinc se palam, pdit hanc artē esse
nullam, sed ingentes nugas, & insanę mentis inania
commenta, Inueniunt tamē tantæ felicitatis pcupi

2. Para. 16.

dos homines, quibus miro ingenio sese maiores di-
 uitias cōsecuturos in hydrargyrio, quā natura p-
 fteret in auro, psuadeant: & quos iam terq; quaterque
 deceptos semp nouis p̄stigijs incautos denuo fallāt,
 & p̄digiosa hae impostura cogant sollibus auram
 impellere fornacibus, nulla dulcior insania q̄ fixum
 uolatile, rū uolatile fixū fieri posse credere: sic deter-
 rimi carbones, sulfur, stercus ac uenena, lotia &
 oīs dura p̄na est uobis melle dulcior, donec p̄dij,
 mercib⁹, patrimonijs oībus decoctis, & in cinerem
 & in fumum conuersis, dum longi laboris p̄emia,
 & nascituros fortus aureos, perpetuamq; cum reiu-
 uenescentia sanitatem sibi molliter pollicent, deuo-
 raris multo tempore & sumptibus, tam primū ue-
 tuli, annosi, pannosi, esurientes, semper sulfur olen-
 tes, & inter carbones atra fuligine sordidi, assiduā
 que argenti uiui contrectatione paralytici, solius na-
 si affluentia diuites, cetera adeo miseri, ut p̄tribus
 assibus etiam animam uenalem habeant, quam me-
 tallis inferre conabant metamorphosim, in seipsis
 expiuntur, effecti iam ex alcumistis cacochemici, ex
 medicis mendici, ex saponistis cauponistæ, ludibri-
 umq; populi stultitiāq; patēs, & fabula uulgi, & qui
 iuniores in mediocritate uiuere contēpserunt, per
 oēm uitā alcumistæ fraudibus expositi, iā senes fa-
 cti, in summa paup̄tate mendicare compellunt, ac
 in tanta calamitate constituti, pro fauore & miseri-
 cordia, insuper contemptum risūq; reportāt, pau-
 pertatēq; coacti sepe ad malas artes, & monetæ ad-
 alterationē, aliāq; falsificia degenerant: ideoq; hæc

DE ALCVMISTICA.

ars non modo à republica Romanis legibus pulsa, sed etiam sacrorum canonum decretis in tota Chri-
 ana ecclesia prohibita est: quod si & hodie omnibus
 qui absque singulari principis indulto alcumisti-
 cam exercent, regno ac prouincijs interdiceres, ad-
 dita etiam bonorum proscriptione, corporisq; af-
 flictione, profecto nō tot adulterinos nummos ha-
 beremus, quibus hodie fraudant fermē omnes ma-
 gno reipublicæ detrimento. Hanc ob causam puto
 Amasim regem Aegyptijs olim legem tulisse, qua
 cogebatur unusquisq; destinato magistratui ratio-
 nem reddere, quo se foueret artificio, quod q nō fa-
 ceret, poena illi erat extremum supplicium. Per mul-
 ta adhuc de hac arte (mihi tamen non admodum
 inimica) dicere possem, nisi iuratum esset (qđ facere
 solent qui mysterijs iniciant) de silentio. Eoq; præ-
 terea à ueteribus philosophis atq; scriptoribus tam
 constantissimè religioseq; obseruato, ut nullus uspi-
 am probatæ autoritatis philosophus, ac fidus scri-
 ptor comperiatur, q huius artis alicubi uel solo uer-
 bo meminisset, quæ res plerosq; induxit, ut crede-
 rēt omnes eius artis libros recentiori æuo iam pri-
 dē confictos: cui nō modicum adstipulat ipsa auto-
 rum Geberis, Morieni, Gilgilidis, ac reliquæ eorum
 turbæ obscura & à nullis alijs celebrata noīa, cū res
 quibus utunt absona uocabula, tum sententiarum
 ineptitudo, philosophandiq; ratio peruersa. Sūt ta-
 men qui aurei uelleris pellem interpretentur fuisse
 librum alcumisticum, ueterum more in pelle con-
 scriptum, in quo auri conficiendi scientia contine-

Alchimi-
 stica ars
 uetita.

Nullus
 philoso-
 phorum
 alchimie
 nomina-
 tim me-
 minit,

Aureum
 uellus qđ

DE ALCVMISTICA.

Diocletia rétur, cuiusmodi libros apud Aegyptios, q̄ huius ar
n^o Alchi- tis pitissimi fuisse dicebantur, cum Diocletianus ma
mios li- gna diligentia congisset, omnes exussisse legitur, ne
bro exul comparatis diuitijs auriq̄ copia fidentes Aegyptij,
fit. Romanis aliquando bellum inferre auderent, atq̄
Myſteria exinde hanc artem publico Cæsaris edicto semp ha
Alchimie bitam flagitiosam: uerum nimis longum foret nar
rare oīa huius artis stulta myſteria, ac inania æni
gmata, de leone uiridi, de ceruo fugitiuo, de agla uo
lante, de stulto ſalrante, de dracōe caudam suam uo
rante, de bufone inflato, de capite corui, deq̄ illo ni
gro nigrius nigro, de sigillo Hermetis, de luto ſtulti
riæ (ſapientiæ dicere debui) ac ſimilibus nugis innu
meris: Deniq̄ de illo unico ſolo, præter quod nō eſt
aliud, ubiq̄ tamen reperibili benedicto, ſacraſſimi
Philoso- philoſophorum lapidis ſubiecto, uidelicet, penē no
phicus la- men rei eſtutiui, cum periurio ſacrilegus futurus, di
pis. cam tamen circumlocutione, ſed obſcuriore, ut non
niſi filij artis & q̄ huius myſterijs initiati ſunt, intelli
gant. Res eſt quæ ſubſtantiam habet nec igneam ni
mis, nec ꝑꝑſus terream, nec ſimpliciter aqueam, nec
acutiſſimam, nec obtuſiſſimam qualitatem, ſed me
diocrem & tactu leuem, & quodammodo mollem
uel ſaltem nō duram, non aſpam, qn̄ & guſtu quo
dammodo dulcem, olfactu ſuauem, uiſu gratam, au
ditu blandam atque iucundam, cogitatu latam, plu
ra dicere non concedit, atque ſunt tamen ijs maio
ra: ſed ego hanc artem (ob eam quæ ſecum mihi fa
miliaritas eſt) illo honore poriffime dignam cēſeo,
quo ꝑꝑbam mulierē definit Thucydides, illam in-

quiens optimam esse, de cuius laude uel uitupio mi-
nimus esset sermo. Illud dūtaxat addam, alcumistas
oīm hoīm esse puerissimos: siqdem cum præcipi-
at deus, in sudore uultus uescendum esse pane suo, *Gene. 3*
& alibi dicat per prophetam: Labores manuum tua *Psalm. 127.*
rum qā māducabis, ideo beatus es, & bene tibi erit:
hi diuini præcepti, pmissæq; beatitudinis contem-
ptores, pcul labore, & (ut aiunt) in opere mulier &
ludo puerorum aureos montes moluntur. Non
inficior ex hac arte multa admodum egregia artifi-
cia ortum habere, traxisseq; originem. Hinc azieri,
cinnabrii, mini, purpure, & quod aurum musicum
uocant, aliorq; colorū temperaturæ pderunt, huic
aurichaleum & metallorum oīm mixtiones, glut-
mina & examina & sequestrationes debemus: bom-
bardæ formidabilis tormenti inuentū illius est, ex
ipsa pdiit uitrificatoria nobilissimum artificium, de
qua Theophilus qdam pulcherrimum librum con-
scripsit. Narrat autem Plinius, Tiberij Cæsaris tem-
pore excogitarum uitri temperamentum quo flexibi-
le & ductibile fieret, sed ei⁹ officinam à Tiberio ab-
olitam, qn ipsum quoq; tantæ industriæ artificē (si
Isidoro credit) neci datum, idq; factum, ne aurum, p
uitro uilesceret, & argento atq; æri sua præmia de-
traherentur. Sed de ijs satis.

Alchimia
multorū
artificio-
rū inuen-
trix,

De iure & legibus.

Caput XCl.

REstat nūc de iuris scientia dicere, quæ solam *Iura & le*
se iactat inter uerū & falsum, æquū & iniquū, *ges.*

DE IVRE ET LEGIBVS.

Leonis p
ceptum.

fas & nefas scire discernere: cuius facultatis hodie principes sunt papa & imperator, qui gloriantur se habere iura omnia in scrinio pectoris sui recondita, quibus pro ratione sufficit sola uoluntas, cuius arbitrio omnes scientias, & artes, & scripturas, & opinioniones, & quaecumq; hoim opa iudicare & regere psumunt. Hinc firmiter precipit Leo papa omnibus Christi fidelibus, ut nemo in ecclesia dei quicquam uel quenquā iudicare, iustificare, aut aliqd discutere psumat, nisi sanctorum conciliorū, canonū, & decretalium (quorum caput est papa) autoritate: atq; ne nobis uti liceat nec doctissimorum, nec quorūcūq; etiam sanctissimorum theologorū determinatiōe, nisi in quantum papa pmittit & suis canonibus autorizauerit: sed & alibi adhuc precipit canon, ne aliud uolumen uel quicūq; liber per theologos (imō per uniuersum mundum, ait) recipiatur, nisi ille qui p ecclesiam Romanam papæ canonibus comprobet. Simile ius p̄tendit impator in philosophiam ac medicinam cæterasq; scientias, nulli disciplinæ permittens aliquid autoritatis, nisi quantum illis cōcedit p sui iuris peritiam: ad quam (ut ait) quorquor sunt scientiæ & artes si comparent, sunt tanquam uiles & parum utiles. Hinc Vlpianus ait: Lex est rex oim humanarum & diuinarū rerū, cuius uirtus est (ut ait Modestinus) impare, pmittere, punire, uetare, quibus dignitatibus nullum munus maius inuenit: & Pomponius in legibus definit eam esse inuentum & donum dei, & dogma sapientum omnium: quia prisce illi legislatores q̄ decretis suis apud rude

Lex,

DE IVRE ET LEGIBVS.

uulgus auctoritatem conciliarent, finxerunt se à dijs edoctos illis p̄scribere. Sic Aegyptijs Osiris à Mercurio, Zoroastes Bactrianis & Persis ab Oromaso, Charinundas Charraginesibus à Saturno, Solon Atheniensibus à Minerua, Zantrastes apud Arimaspos à bono numine, Zamolxis Scythis à Vesta, Minos Cretēsisibus à Ioue, Lycurgus Lacedæmonijs ab Apolline, Numa Pōpilius Romanis à nymp̄ha Aegeria. En uideris modo cuiusmodi hæc iuris scientia in omnes alias sibi imperium arrogat, exerce atq; tyrannidem, ac quomodo se omnibus reliquis disciplinis tanquam deorum primogenitam præferens, illas tanquam uiles ac inanes aspernat, cum tamen ipsa tota atq; omnis non nisi ex caducis infirmisq; hoīm commentis & placitis constituta, oīm quæ sunt tenuissima, & ad omnem tēporis, status principis mutationem, conuertibilis existat: quæ primā suam ab ipso primi parentis (oīm malorū nostrorū causa) peccato traxit originem: A quo lex corruptæ naturæ (quod ius naturale dicunt) prima, p̄diit, cuius egregia illa decreta: Vim ui repellere licet: Frangenti fidem, fides frangat eidem: Fallere fallentem non est fraus: Dolosus doloso in nullo tenet: Culpa cum culpa compēsari potest: Male meriti nulla debent iustitia nec fide gaudere: Volenti nō fit iniuria: Licitū est cōtrahētibz se decipere: Tantum ualeat res quantum uendi potest. Item, ut liceat sibi consulere cum damno alterius: Ad impossibile neminem obligari: Item si te uel me cōfundi oporteat, potius eligā te confundi quā me: Et eiusmo-

Leges à dijs ortæ fingeantur.

Legis origo à peccato,

Leges aliquot alienæ à sacra scriptura.

DE IVRE ET LEGIBVS.

**Lex natu-
ra.**

di plura, quæ postea scripto inter leges relata sunt. Deniq; lex naturæ est, non esurire, non sitire, non al-
gere, non uigilijs, nō laboribus macerari: Quæ oēm
religiōis pœnitentiam pœnitentiæq; opa depellēs,

**Ius gen-
tium.**

Epicuræam uoluptatē p summa statuit felicitate.
Exinde uero ius gentium emerfit, ex quo primum

Ius ciuile

bella, cædes, seruitutes, orta distinctaq; rerum domi-
nia sunt. Porro ius ciuile, pdisit seu populare, qd po-
pulus aliq; sibi p prium constituit: Ex quo tot ema-
narunt in hoīes litigia, ut testibus ipsīmet legibus
plura facta sint negocia, quā reꝯ habent uocabu-
la. Nam cum hoīes pni essent ad dissentiendum, ne-
cessarium (ut dicunt) erat iustitiæ obseruandæ p le-
ges, p pulgatio: ut malorū sic coerceret audacia, & in-
ter improbos innocentia tuta redderet, & boni ge-
te uiuerent inter malos. Atque hæc sunt illa tam in-
signis iuris principia, in quo legislatores fuere penē
innumeri: Quorum primus Moyses, q leges scripsit
Iudæis, quo tempore etiam Aegyptiis leges tulit Ce-

**Legisla-
tores di-
uersarum
gentium**

crops: post Pheroneus primus omnium leges de-
dit Græcis: rursus Aegyptiis leges dedit Mercurius
Trismegistus: deinde Dracon & Solon Atheniensī-
bus, & Lycurgus Lacedæmoniis: & Palamedes pri-
mus leges tulit bellorum, ad iudicandū exercitum:
Romanis uero primus leges tulit Romulus, quæ cu-
riatæ appellatæ sunt: post quē Numa Pompilius le-
ges tulit religionū, & cæteri per successum Romani
reges suas leges dederūt, quæ omnes Papyrii libris
postea descriptæ fuerunt: unde ius ciuile Papyria-
num nomē sumpsit: Post hos ius duodecim tabella

**Ius ciuile
Papyria-
num,**

DE IVRE ET LEGIBVS.

rum, pdijt: item ius Flavianū, ius Helianū, lex Hortensia, Honorarium ius p̄toris: item plebiscita, senatusconsulta, ius magistratuum & consuetudinis, deniq; uis iuris constituendi principi data: prætereo iurisconsultos illos innumeros, quorū bonam partem recenseret lex secunda de origine iuris. Qui uero ius ciuile in uolumē redigere conati sunt, ex his primus hoc attentauit Cneus Pompeius, deinde Caius Cæsar, sed p̄uentus uterq; bellis ciuilibus immaturā que morte, non potuerunt perficere. Tandem ueteres illas leges innouauit Constantinus, sed & Theodosius minor in codicem ab eo nuncupatum rediguit, tandem Iustinianus hunc qui hodie in usu habetur, codicem edidit. Iuris autem ciuilis tota autoritas penes populum ac principes est, neque aliud est ius ciuile, quā quod hoīes communi consensu uolunt. Hinc Iulianus ait, leges non alia de causa nos ligare, quā quod iudicio populi receptæ sunt: qui communi consensu omne imperium ac potestatem in principem contulit, unde si quid populo ac principi placuerit, hoc tum per consuetudinem, tum per constitutiones iuris habet uigorem, etiam si error uideatur uel falsitas: nam communis error facit ius, & res iudicata ueritatem. Quod Ulpianus nos docuit his uerbis, uidelicet ingenuum accipi debere etiam cū de quo sententia lata est, quanuis re uera fuerit libertinus, quia res iudicata, p̄ueritate accipitur. Apud eundem legimus Barbarium quendam Philippum, cum seruus fugitiuus esset, Romæ præturam petiisse: qua functus, ac tandem agnitus, rece-

Ius ciuile
quid,

y in

DE IVRE ET LEGIBVS.

ptum fuit, nihil eorū immutari quæ feruus in tantæ dignitatis uelamēto gesserit. Et alibi senex rusticus impatoris autoritate intantum ueneratur, quod iurispitus ex uerbis illius argumentari iubetur, Paulus quoque Romanorū iuriconsultissimus, hodie (inquit), ppter usum impatorum, si in argento relatum sit candelabrum argenteum, argenti quoque esse, non autem supellectilis, quoniam error ius facit: Idem de legibus & senatuscōsultis palam fateat, non oīm quæ à maioribus constituta sunt, rōnem reddi posse. Hinc ergo scimus iam omnē iuris ciuilis prudentiam, ex sola hoīm opinione uoluntatēq; dependere, nulla alia rōne urgente, quā uel honestate morū, uel commoditate uiuendi, uel autoritate principis, uel ui armorū: quæ si cōseruatricis bonorū & malorum uindex existat, bona disciplina est: sin aliter, pessima res, ppter iniqua q̄ magistratu ac principe negligente uel tolerante uel probante fiunt. Quinimo Demonaētis sententia erat, leges oēs inutiles & supuacuas esse, ut quæ nec bonis nec malis rogētur, cum illi non egeant legibus, hi uero p easdē nihilo fiant meliores. Præterea cum apud Lium fa teat Caro, uix ullam legem ferri posse, quæ oīmib; commoda sit, & ex qua non sapiissime cōringat æq̄tatem cum rigore iuris pugnare: ipse etiam Aristoteles in ethicis suis definiens æq̄tatem, uocat illam correctionem in æq̄ legis, qua parte deficit, q̄ generatim lata est: nonne ergo iam hoc ipso satis ostendit, totam iuris iustitiæq; uim non tam à legibus, q̄ à iudicis p̄bitate æq̄tateq; dependere?

**Demonæ
ētis sen
tentia,**

**Æquitatis
quid.**

DE IVRE CANONICO.

De iure canonico.

Caput XCII.

A Iure civili demanauit ius canonicū siue pō-
tificium, quod plerisq; sacrosanctissimū ui-
deri posset, tam ingeniose auaritiæ suæ p̄ce-
pta ac rapiēdi formulas specie pietatis adūbrat: cū
tamen paucissima in eo statuāt ad pietatem, reli-
gionem, ac dei cultum, sacramentorūmq; ritus spe-
ctantia: taceo quod nōnulla dei uerbo cōtraria aut
repugnantia. Cætera oīa non nisi iurgia, lites, fast⁹,
pompe: tum quæstus, ac lucri negocia, pontificūq;
Romanorum placita: qbus neq; satis sunt q; olim à
sanctis patribus conditi sunt canones, nisi his conti-
nuo accumulēt noua decreta, paleas, extrauagan-
tes, declaratorias, cæcellariæ regulas, ut nullus sit cō-
dendorū canonū finis neque mensura, quæ una oīm
Romanorū pontificū ambitio atq; libido est, cōden-
dorū scilicet nouorū canonū: quorū eousq; excreuit
arrogantia, ut angelis cælorū p̄ciperent, & ex infer-
no sublata p̄da rapinā facere p̄sumerent, & in mor-
tuorū manes manū mitterēt, etiā in diuinā legē, in-
terp̄tando, declarādo, disputādo nonnunq; tyrāni-
dem exercerent, ne qd plenitudini potestatis suæ
posset deesse aut derogari. Nōne Clemens papa in
bullā, q̄ hodie adhuc Viēnæ Limonis Pietaui in pri-
uilegiorum scrinijs plumbata seruat, p̄cipit angelis
de cælo, quod animam pegrinantis Romam, p̄ in-
dulgentijs & decedentis, à purgatorio absolutam
ad gaudia perpetua introducant: insuper inquit:

Ius cano-
nicum.

Angelis
p̄cipit
papa.

Clemētis
bullā.

DE IVRE CANONICO.

Parrhisi-
ensis scho-
la Papæ
temerita-
tem corri-
pit

nolumus quòd pœna inferni sibi aliquatenus infligat: concedēs insup cruce signatis ad eorū uota, tres aut quatuor animas quas uellent è purgatorio posse eripe: quam erroneam intolerabilēq; temeritatem, ne dicam, ppe hæresim, tunc Parrhiensis schola palā detestata est atq; corripuit: sed fortassis pœnitēs hodie, quòd non hypbolicum illum Clementis zelum pio aliquo commento interpretati sunt, ut res ualeret potius quàm periret, cum propter eorum affirmare uel negare nihil mutat in re, & auctoritate summi pontificis: cuius canones & decreta ipsam theologiam totam sic adstrinxerūt, ut nullus quantumcunq; contentiosissimus theologus quicq; audeat statuere, nedum opinari aut disputare à pontificum canonibus diuersum, absq; protestatione & uenia, ceu de Rufo canit Martialis:

Quicquid ait Rufus, nihil est nisi uenia Rufo:

Si gaudet, si stet, si tacet, aut loquitur,

Cœnat, propinat, poscit, negat, innuit, una est

Venia, si non sit uenia, mutus erit.

Ex horū præterea canonibus & decretis didicimus Chri patrimonium esse regna, castra, donatiões, fundationes, allodia, opes, ac possessiones: ac sacerdotium Chri ecclesiæq; primatum, esse impium & regnum: & gladium Chri esse iurisdictionem ac potestatem temporalem: & petrā ecclesiæ fundamentum, esse psonam pontificis: episcopos esse ecclesiæ nō ministros modo, sed capita: & bona ecclesiæ esse nō modo doctrinā euangelicā, ardorē fidei, cōtempnū mūdi, sed uectigalia, decimas, oblationes, col

DE IVRE CANONICO.

lectas, purpuram, mitras, aurum, argentū, gemmas, prædia, pecunias: potestatem summi pontificis esse gerere bella, dissolvere fœdera, soluere iuramēta, ab soluere ab obedientia, & domū orationis facere speluncam larronū: ita q̄ papa potest deponere episcopum sine causa, q̄ potest dare rē alienā, q̄ nō potest committere Simoniam, q̄ potest dispensare cōtra uotum, contra iuramentum, contra ius naturale, & nemo habet illi dicere, cur ita facis? posse insup graui, ut dicunt aliqua de causa dispensare contra totū nouum testamentum, etiam uel tertiā partē & ultra fidelium animas in infernum protrahere. Episcoporum uero officiū esse iam nō p̄dicare uerbū dei, sed daris alapis confirmare pueros, conferre ordines, dedicare templa, baptizare campanas, consecrare aras & calices, benedicere uestes & imagines: quibus uero supra hæc altius ingeniū est, ij relinquentes illa nescio quis titularibus episcopis, ipsi regum fungunt legationibus, illorū præsunt oratorijs, aut comitant reginas, magnam satis & grandē ob causam excusati, ne seruiāt deo in templis, si magnifice uenerentur regem in aulis. Ex eisdem fontibus prodierunt cautelæ istæ, quibus hodie citra Simoniam episcopatus & beneficia emunt, uendunturq̄, & quicquid præterea est nundinationum & monopoliorū in gratijs, in condonationibus, in indulgentijs, in dispensationibus, & similibus rapiorū formulis, a quibus etiā in gratuitis ab ipso deo factis peccatorū remissionib⁹ preciū statutum est, & in inferorū pœnis inuentum est lucrum. Insup huic iuri debet emērita

Mar. 11.
Luc. 19.

Episcoporum hac tempestate officia

Venditio beneficiorum.

DE IVRE CANONICO.

Constanti
ni dona-
tio,

Capita ali
quot de-
cretalium
tyrannica

illa Constantini donatio, cū re uera atq; contestan-
te uerbo dei, nec Cæsar sua relinq̃re, nec clerus q̃ Cæ-
saribus sibi debeat usurpare, sed ex multis admo-
dū ambitiōis, supbiæ ac tyrānidis legibus duntaxat
aliq̃s uobis referā, q̃ ijs q̃ nūc dixim⁹ faciūt fidē. Scrū-
tamini igitur, si lubet, in antiquis decretalibus capi-
tulū, Significasti & c. uenerabilē de elect. c. solite de
ma. & obed. c. cū olim de priuileg. c. Si summus pō-
tiffex de sent. exc. c. Inter cætera de off. iud. ord. De-
inde in sexto decretalium quē compilauit tyrannus
ille pontificū Bonifacius octauus, uidete qd loqua-
tur in illius prologo: & in c. i. de immunitate eccle-
siæ, neq; cedit istis illa arrogantissima Clemētina
pastoralis de sen. & re iudi. cum extrauagante. Ioh.
xxij. q̃ incipit, Ecclesiæ Romanæ: & alia eiusdē sup-
gēres, Et extrauagans Bonifacij viij. unā sanctā. Ex
cōpilatiōe deniq; Gratiani occurrūt nobis c. Si cui⁹
d. xiiij. c. Si oīs. d. xviij. c. Sic oēs, & c. Enimvero, c. In
memoriā. c. Si Romanorū, d. xix. c. Oēs, d. xxij. c. tibi
dñō, d. lx. c. Cōstantin⁹, d. xcvi. & c. Qñ. d. lxxxvi. &
gl. ibid. & c. Si papa. d. lx. Porro etiā accedūt istis ix.
q. iij. c. Cūcta. & c. Conquestus. xv. q. vi. c. Autorita-
tē. xviij. q. iij. Nemini. xxi. q. v. Sūt q̃ xxij. q. v. Oīm
& q. viij. c. Oī. xxx. q. i. c. Oīa. Hos & horū similes ca-
nōes q̃ diligēter examinerit, cōpiet cuiusmodi sunt
illa magna & admirabilia & abscondita mysteria, q̃
aliq̃ Romani pōtiffices in suis canonib⁹ fructificant,
etiā ea q̃ alicubi dicunt in scripturis sacris cōuerren-
tes, & nōnunq̃ adulterātes, atq; illis suis figmētis ad
simulātes & adaptātes; hinc illæ quas uocāt cōcor-

DE IVRE CANONICO:

danças bibliæ & canonũ, natæ sunt. Accedunt istis
tot rapinæ tituli de pallijs, de indulgētijs, de bullis,
de cōfessionalibus, de induitis & rescriptis, de testa-
mentis, de dispensationibus, de privilegijs, de ele-
ctionib⁹, de dignitatibus, de p̄bēdis, de religiosis do-
mibus, de sacris edibus, de immunitatib⁹, de foro, de
iudicijs & eiusmodi reliqs, deniq; totum ipsum ius
canonicū oīm est inconstantissimū, ac ipso Proteo
atq; chamæleonte mutabilius, ac Gordio nodo ma-
gis implicitū. ipsaq; Christiana religio à cui⁹ origine
Christus finē imposuit ceremonijs, nūc hoc canonū
iure plures habeat, q̄ unq̄ olim habuerūt Iudæi, q̄
pondere addito ipsum leue ac suaue Christi iugum
nūc redditū sit oīm grauissimū, cogunturq; Christi-
ani plus canonum p̄scripto q̄ ex ipso uiuere euan-
gelio. Tota aut̄ utriusq; iuris p̄ria non nisi circa ca-
duca, fragilia, fluxa, inania, ac p̄fana negocia vulgicq;
commercia atque contumelias, tū circa hominum
cædes, furta, compilationes, grassationes, factiones,
conspirationes, iniurias, p̄ditiones, uersatur. Acce-
dunt ad hæc piurationes testium, falsificia scriptione,
preguaricationes causidicorū, corruptiones iudicum,
ambitiones consiliariorum, rapinæ p̄sidum, quibus
opprimuntur, uidetq; prosteruntur pupilli, exulant
probi, proculcantur pauperes, damnantur innocen-
tes, atque ut est apud Iuuenalem:

Dat ueniam coruis, uexat censum columbas.

Et cæci homines quæ putauerunt se per leges & ca-
nones posse euitare, sibi p̄tinus parauerunt & incur-
rerunt, q̄a nō sunt hę leges & canones à deo, nec ad

Tituli ra-
pinarum.

Ius cano-
nicum in
constans.
Vtrunq;
ius circa
quæ uer-
satur.

DE ARTE ADVOCATORIA.

deum, sed à corrupta hominum natura ingenioque profecta, & ad quæstum & auaritiam excogitata.

De arte aduocatoria.

Caput XCIII.

Ars aduocatoria,

IVris autem adhuc aliud est exercitiū, quam artem uocāt placitatoriā siue aduocatoriā, ut aiūt, maxime necessariam: ars uetustissima & fraudulentiſſima ſuaſorio cooperimento ſubdole adornata. Quæ non eſt alia, q̃ ſcire iudicem p̃ſuaſione de mulcere, & ad omne arbitrium uti: ſcire iuribus uel inuentis gloſſis ac commentis, leges quaſcunq; p̃ libidine fingere & reſingere, uel iniquis quibuſq; diuerticulis illas ſubterfugere, aut fraudulentā litē p̃rogare. Sic citare leges, ut p̃uertat æquitas, ſic gloſatorum adſtruere auctoritatem, ut ſubuertatur ſenſus legis, mēſq; legislatoris. In hac arte plurimum momenti habet altum uociferari, audacemq; & in litigando clamoſum & improbum eſſe. Iſq; habet aduocatorum optimus qui plures allicit ad litigandum, & p̃miſſa ſpe uincendæ litis in iudicium impellit, ſtimulatq; impijs conſilijs, qui uenatur appellationes, quiq; eſt egregius rabula, ac iurgiorum autor, qui garrulitate ac linguæ uiribus nihil non poſſit clamare: ſed & quanuis cauſam altera iudiciorum præſtiſſijs præferre, ac uera & iuſta iſto modo dubia & iniqua facere: iuſtitiāq; ipſam ſuiſmet armis proſtigare, peruertere, proſternere: apud quos Iuſtitia nihil eſt niſi publica merces, At iudex in cauſa qui ſedet, empra probat.

Quis optimus aduocatus,

DE ARTE NOTARIATVS ET PRO.

Sed & ea etiam quæ non sunt rerum, scilicet priuationes & silentia, precio exponunt: nam ut nullus eorum loquitur nisi ad mercedem, ita nec tacet nisi ad premium, exemplo puto Demosthenis, qui cum Aristodemum fabularum autorem interrogasset, quantum mercedis uti ageret accepisset, & responderet ei talẽrum: At ego, inquit Demosthenes, plus accepi ut tacerem. Causidicorum siquidem lingua tam damnifica est, ut nisi uinciatur muneribus, fieri non potest ut non noceat.

De arte notariatus & procuratoria.

Caput XCIII.

Quibus tum ad hoc ipsum adsunt procurato-
res & notarij, quos uocant tabelliones, quor-
um iniurias & damna, & nequitias, & falsificia,
omnes patienter ferre oportet, cum oĩm fidem & li-
centiam ac potestatem apostolica & imperiali auto-
ritate se obtinuissẽ uidentur. Atq; inter hos illi sunt
præcipui, qui norint forum egregie perturbare, misce-
re lites, confundere causas, supponere testamẽta, in-
strumenta, rescripta, diplomata: tum egregie fallere,
decipere, & ubi opus est peierare, & falsum scribere,
oĩa audere, & construẽdis dolis, fraudibus, technis,
calumnijs, laqueis, capriunculis, insidijs, tricis, amba-
gibus, circumuentionibus, Scyllis & Charybdibus se
a nullo uinci patiant. Nullus præterea notariorũ tam
integrum quod uocant instrumentum præscribere
potest, quin rursus litem contestari necesse sit, si qs
uelit contradicere aduersarius. Nam aut aliqd omis-

Ars procuratoria.

sum dicet, aut falsum, aut fraudem subesse, aut aliam exceptionem opponet, qua instrumenti aut notarii fidem impugnet. Atque hæc sunt illa iuris remedia, ad quæ litigantibus confugiendum esse docent: hæc illæ uigiliæ, quibus iura subuenire dicunt, ni sit qui malit pugnare quàm litigare. Is enim tantum iuris habebit, quârum potentia sua poterit defendere, dicente lege: quoniam potentioribus paresesse non possumus.

De iuris prudentia,

Caput XCV.

Iuris prudentia,

HVc spectant etiam uastissimi illi gigâtes, qui nobis cõtra Iustiniani edictum, tot glõssæ, commentariorum, expositionum, ingentia innumeraq; uolumina, unoquoq; illorũ aliter & aliter interpretante genuerunt. Præterea tot opinionum procellas, tot uaserrimorũ consiliorũ ac cautelarũ syluas infelicissima fœcunditate parturierunt, quibus aduocatorum instruuntur nutriturq; nequitie, qui tam celebri illorum iurisperitorum p singulas periodos, & (ut uocant) paragraphos, nomenclatura pudorem suum obstringunt, ac si non potius rationib; cõstet ueritas q̃ cõfuis testimonijs, ex tam nugantium opinatorũ colluue adductis, penes q̃s tanta laus est contentio atq; discordia, ut qui nō dissenserit ab alijs, qui nescierit nouis opinionibus aliorum dictis contradicere, ac iudicata omnia in dubium reuocare, & bene inuentas leges per ambiguas expositiones ad sua figmēta adaptare, is parũ uel

*Iurisperiti
contentio
num ama
tores,*

DE IVRIS PRVDENTIA.

nihil doctus habeatur. Hinc tota illa iuris prudentia facta est consilium peruersum & subdolum rete iniquitatis: hæc sunt ingenia, hæc artes quibus hodie regitur orbis Christianus, quibus constituuntur imperia & regna, & principatus populorum, atque ex his nebulonibus deligunt principum pōificumq; officiales atque parlamentarij isti senatores & presides, ac si, qui iniqui hæcenus fuerint aduocati, æquiores futuri sint iudices, atque tandem capita regnorum sunt. Hi etiam regibus suis, ut Ioui quondam Titans, formidabiles. Porro ex his prodeunt tandem Cæsarum regūque uentricosi isti archiscribæ, ac circumpurpurati cællarij, quibus rerum **Cancellarij.** summa commissa est, qui principum placita, dona, beneficia, officia, dignitates, rescripta, diplomata: præterea ius, fas, leges, æquum & honestum, omnia uenalia habent, & abs se mercari compellunt. Ex quorum arbitrio regum numerantur amici & inimici, quos pro libidine sua nunc fœderibus iungunt, nunc rursus funestis bellis committunt. Atq; cum ipsi ex infima plebis fœce sordidissima uocis prostitutione ad tantum dignitatis culmen conscenderint, ad tantum simul audaciæ scelus euehuntur, ut audeant nonnunquam proscribere principes, & uel abique senatusconsulto, ac uel indicta causa damnare capitis, mutâdisque regnorum statibus autores sunt, ipsi interim tumentes furtis & latrocinij suis.

**Audacia
iurispru-
dentium,**

De arte inquisitorum.

DE ARTE INQUISITORVM.

Ars in-
quisitoria.

Caput XCVI.

Ordo in-
quirendi

Spectant ad hunc cœrum etiam ordinis prædicatorum hæreticorum inquisitores, quorum iurisdicção cū tota in theologicis traditionibus & sacris scripturis fundata esse deberet, ipsi tamē hanc omnem ex iure canonico & pontificijs decretis, ac si papam errare impossibile sit, crudelissime exercent, ipsam scripturam sacrā uelut mortuā literam, & non nisi umbrā ueritatis à tergo relinquentes: quoniam & ueluti hæreticorum, ut aiunt, ictum & propugnaculum procul reijciunt. Neque etiam antiquorum doctorum patrumque traditiones recipiunt, dicentes: quia falli possunt & fallere, sed unam Romanam ecclesiam quæ, ut dicunt, errare non potest, cuius caput papa est, eiusque curiæ stylum sibi scopum fidei præfigunt, non aliud cū inquirendo expostulantes, quam si credat in Romanā ecclesiam: quod si affirmarit, illico dicunt: ecclesia Romana hanc propositionē aut hæreticam, aut scandalosam, aut piarum aurium offensiuam, aut ecclesiasticæ potestatis derogatiuam damnat, moxque ad palinodiam & reuocationem compellunt. Quod si tūc inquisitus opinionem suā scripturę testimonijs alijsue rationibus tueri conetur, interruptentes strepitu iratis buccis, dicunt non esse illi negocium cum baccalaureis & scholaribus ad cathedram, sed cum iudicibus ad tribunal, non esse ibi litigandum & disputandum, sed simpliciter respondendum, si uelit stare decreto Romanę ecclesię & opinionem suā reuocare: sin minus, fasciculos & ignem ostendunt, inquietes cum hæreticis non argumen-

DE ARTE INQUISITORVM.

tis & scripturis, sed fasciculis & igne decertandū, ho-
 minemq; nec p̄tinacię alicuius conuictum, nec me-
 liora edoctū, cōtra cōscientiā suā sua abiurare com-
 pellunt: qđ si nolit, ueluti ecclesię desertorē seculari
 foro tradūt, ut cōburat, dicētes cū Apostolo: Aufer
 te, malū de medio uestri. tāta olim fuit ecclesię man-
 suetudo pōrificūq; clementia, sicut in quarta distin-
 ctione de cōsecratiōe cōpilauit Gratianus, ut nec re-
 lapsos in Iudaismū capite punirēt, nec blasphemos
 supplicio afficerent: ipseq; Berengarius in abomi-
 nabilem h̄eresim relapsus, non solum non occisus
 est, sed nec archidiaconi dignitate priuat⁹ est. At ho-
 die in minimum errorē, plapsus, plus q̄ capitis reus
 agitur, & ab istis inquisitoribus nonnunq̄, p̄ mini-
 mo crimine tradit incendio: forte expedit hodie ec-
 clesię tam seuera animaduersio, modo interea non
 occidat germana pietas: sunt h̄ereticę prauitatis in-
 quisitores nonnunq̄ ipsimet prauī, possuntq; etiā esse
 h̄eretici, quę res nouę constitutionis Clementi oc-
 casionem prębuit: debent ergo inquisitores contra
 h̄eticos, non per tenebricosā argumenta & rixo-
 sos syllogismos, sed p̄ uerbum dei de fide catholica
 disputare, & h̄eticum per sacras literas conuin-
 cere: deinde iuxta canonum documenta & sacrarum
 conciliorū constitutiones negociū terminare, & in-
 quisitū ad fidem orthodoxā reducere, aut h̄eticū
 declarare: neq; em̄ h̄etic⁹ est q̄ uenerari nō est,
 nec fautor h̄eticorū cēsendus est, qui innocentē cri-
 minis & indemnātū h̄eseos defendit, quo minus
 ad iniquorū aliq̄ inquisitorū, imō rapacium lupo-

1. Cor. 5.
 Ecclesię
 & pontifi-
 cum pristi-
 na inerrā-
 tes man-
 suetudo.

H̄etic⁹
 quis,

DE ARTE INQUISITORVM.

rum tribunal, & in locum non tutum trahatur discerendus. Iam uero etiam cum iure expresse cautum sit, inquisitores nec cognoscendi potestatem nec iurisdictionem ullam habere super quauis hæresis suspicione, defensione, receptatione uel favore, ubi & quando non constat manifeste quod ibi sit hæresis expressa & explicite condemnata: tamen isti sanguis tribundi uultures, ultra priuilegia officij inquisitionis sibi concessa, contra iura & canones sese iurisdictioni ordinariorum ingerunt, arrogantes sibi iurisdictionem pontificum in ea quæ non sunt hæretica, sed duntaxat piarum aurium offensua, aut scandalosa, aut alio quouis modo circa hæresim erronea: & in rusticas mulierculas crudelissime faciunt, quas sortilegij, aut maleficij accusatas denunciatasue, sæpe nullis iuridicis iudicijs præcognitis, atrocibus enormibusque tormentis exponunt, donec extortis nunquam cogitatis confessionibus, habeant quod condemnent: & tunc uere inquisitores sese agere putant, quando non desistunt ab officio, donec misera sit combusta, aut inquisitori manum inaurarit, quo misereatur & tanquam tormētis sufficienter purgatam absoluat: potest enim inquisitor non raro pœnas mutare de corporali in pecuniariam, & suo inquisitionis officio applicare, unde illis non modicum lucrum est, habentque ex miseris illis non paucas quæ annum censum illis pendere rogantur, ne denuo rapiantur ad inquirendum: præterea cum bona hæreticorum Fisco proscribuntur, etiam inde non parua præda est inquisitori, sola denique accusatio aut denunciatio, uel

Inquisitorum in rusticas mulieres crudelitas.
Inquisitores corrupti.

Inquisitoribus annuum censum pendunt mulieres rusticane.

DE ARTE INQUISITORVM.

leuissima etiā suspicio hæresis aut sortilegij, ipsaq; inquisitoris citatio, infamiam annexam habent, cuius integritati non nisi data inquisitori pecunia, consulitur, atq; illud nonnihil est. Hac cautela dum essem ego in Italia, pleriq; inq̃sitores in ducatu Mediolanensi multas honestissimas matronas etiā ex nobilioribus uexarunt, ingentemq; pecuniam à timidulis territisq; clam emunxerūt. Tandem cognita fraude à nobilibus male mulctati sunt, uixq; gladium & ignem euasere. Possem hoc loco referre famosi illius Hochstrati cæterorumq; Coloniensium meorum subtile admodum & plusquam Scotisticū inuentum de inquirendis Iudæis, omnemq; illam Capnionis tragædiam, & decennale bellū, in quo oīs Coloniensium magistrorum nostrorum nomen & fama & doctrina irreparabile naufragiū fecerunt, nisi hæc omnibus notissima essent, & Capnionis triumpho omnibus seculis clara historia. Fuit mihi olim cum apud Mediomatricos reipublice à consilijs aduocatus præessem, grauis admodū cum inquisitore pugna, qui rusticā mulierculā ob futes quasdam & iniquissimas calumnias in suā carnificinam & in locum non debitum homo nequam nequiter traxit, nō tam inquirendam quā trucidandā: hanc ego cum tuendā suscepissem, ostendissemq; in ipsis actis nihil esse indicij quod ad quæstionem faceret, ille in faciem resistens: Est, inquit, unum sufficientissimum, nam mater huius quondam pro sortilega excremata est: hunc articulum ego cum impertinentem & de facto alieno citatis iuribus etiam ex

Hochstrat^{us}
inquisitor

Disputatio Agrippe cum inquisitore quodam.

DE ARTE INQUISITORVM.

iudicis officio renūciandum esse ostenderem, illi mox contrā, ne sine ratione locutus uideretur, ex mallei maleficarū penetrabilibus & peripateticę theologię fundamentis, talē eduxit inquires: ideo id esse, cum quia solitę sint maleficę mulieres forē suos ilico natos sacrificare dæmonibus, tum quia solent illos ex incuborum dæmonum concubitu plurimum concipere, quocirca contingit tunc in hac prole ueluti ex hæreditario morbo radicatam remanere malitiam. Infero ego, ficcine puerse pater tu theologissas: hisce figmentis ad torturā prahis insonres mulierculas, istis sophismatib⁹ alios iudicas hereticos, tu ipse Fausto Donatoq; hereticis ea sentētia nō inferior esto ira ut dicis, nonne euacuas gratiam baptismi: ac frustra dixerit sacerdos, exi immunde spiritus, da locum spiritui sancto, si ppter sacrificiū impię parētis proles remansura sit diabolo: quod si tibi libeat etiam illorum opiniones tueri, qui incubos dæmones generare posse fatentur, certe nullus eorū qui hoc asserunt, adeo desipuit unquam, ut sentiret dæmones illos unā cum suffurato semine aliquid de natura sua extra mittere ingenitum: quin ego tibi dico, inquam, ex fide, quod ex ppria natura humanitatis nostrę, sumus omnes nati una massa peccati & maledictionis æternę, filij perditionis, filij diaboli, filij irę dei, & hæredes inferni, sed per gratiam baptismi eiectus est de nobis sathanas, & effecti sumus noua creatura in Iesu Christo, a quo nemo potest nisi per peccatum proprium separari, tantum abest ut obsit illi factum alienum, Vides nūc quā

**Baptismi
nis & gra
tia.**

DE THEOLOGIA SCHOLASTICA,

sit hoc tuum quod ais sufficiētissimum, iudicium & iure irritum, & ratione uacuum, & adsertione etiam hereticum: incanduit super ijs crudelis hypocrita, & comminabat sese aduersum me, ut cōtra fautorem hæreticorum, causam acturum: uerū ego misellam illam defendere non destiti, ac tandem iuris potentia ab ore leonis illius saluā eripui, restititq; sanguinolentus ille monachus coram omnibus confusus, & crudelitatis nomine perpetuo infamis, etiam calumniatoribus illis qui mulierem traduxerant, ipsi Metensis ecclesiæ capitulo, cuius subditi erant, insigni multa condemnatis.

De theologia scholastica.

Caput XCVII.

Postremo nunc restat de theologia dicere. Præteribo autem gentiliū theologiam à Muscō, Orpheo, Hesiodo, quondam descriptam, quam oīno poeticam & fabulosam esse in cōfessio est: quam Eusebius & Lactantius & aliorum Christianorum doctores iamdudum ualidissimis rationibus profligarunt, neq; etiam de Platonis ceterorumq; philosophorum, quos oēs errorum magistros ostendimus superius. Sed de Christianorū theologia nobis duntaxat hic sermo esto, hanc certū est non nisi à doctorum suorum fide dependere, cū nullā sub artem cadere queat. Primū aut dicamus de theologia scholastica, quæ à Parrhisiensī Sorbona mixtione quadā ex diuinis eloquijs & philosophicis rationib; tanquam ex centaurorū genere biformis disciplina cō-

Theologia.

Theologia scholastica.

DE THEOLOGIA SCHOLASTICA.

Autores
theologiæ
scholasti-
cæ.
Theolo-
gia sophi-
stica.

flata est: insuper & nouo quodā ac ab antiquorum
usu alieno tradendi genere per quæstiunculas & ar-
gutos syllogismos absque omni sermonis elegantia
conscripta, alioquin tamen iudicio & intellectu ple-
nissima, & quæ ad reuincendos hæreticos non mo-
dicum attulerit ecclesiæ emolumentum. eius auto-
res & qui in ea excelluerunt, fuerunt Magister sen-
tentiarum, Thomas Aquinas, Albertus cognomē-
to Magnus, & multi alij excellentes uiri: porro Io-
hannes Scotus doctor intellectu subtili, sed in con-
tentione procliuiori. Hinc tandē scholastica theo-
logia in sophismata paulatim delapsa est, dū recen-
tiores isti theosophistæ, ac uerbi dei cauponatores,
qui non nisi empro titulo theologi sunt, ex tam sub-
limi facultate quandā logomachiam fecerunt, cir-
cumeuntes scholas, mouentes quæstiunculas, fabri-
cantes opiniones, & scripturis uim inferentes, intri-
catis uerbis alienum sensum illis obducentes, parati-
ores uentilare, quā examinare, multa admodum
iurgiōæ seminaria excogitare ausi, quibus litigiosis
sophistis contendendi materiam præbent, dum for-
mas abstrahunt, dum discutiunt intellectus, dum uo-
ces ipsas genera dicūt & species, dum alij rebus, alij
solis nominibus inhærent, & quod uni subtrahunt,
alteri adscribunt, alij indifferenter hoc accipiunt, &
student quisq; quibus suam hæresim possint confir-
mare. Atq; ipsam fidē nostram sacrosanctam apud
sapientes huius seculi (quod etiam Thomas Aquinas
conqueritur) risui ac diffidentię exponunt, dum
relictis post terga canonicis spiritus sancti scripturis,

DE THEOLOGIA SCHOLASTICA.

multas admodum aptas iurgijs de diuinis quaestiones sibi delegerunt, in quibus ingenium suum exercentes, & ætatem consumentes, totius theologiæ doctrinam in illis solis collocarunt: quibus si quis sacrarum literarum autoritate resistere uelit, mox auditurus est: *litera occidit, perniciosa est, inutilis est:* 7 sed quod latet in *litera*, inquirendum dicent, moxq; ad interpretandum, ad exponendum, ad glossandum, ad syllogizandum conuersi, quemuis potius aliam quàm proprium literæ sensum illi induunt: si instas acrius, si urges, contumelias recipies & asinus diceris, qui quid latet in *litera*, non intelligas, sed tãquam serpens sola terra uescaris: adeo nulli penes eos pro theologis habentur, nisi qui norint egregie contendere, & ad omne propositum instantiam dare, pröpte fingere, & novos sensus inuenire, ac monstruosis uocabulis sic obstrepere, quo non præ rei difficultate, sed præ uerborum portentis intelligantur à nemine. Arque hi tunc subtiles, angelici, seraphici, & diuini doctores uocant: cum id effecerint, ut intelligantur quàm minime, his tunc auditorum circumstrepit multitudo, qui quicquid ex istis hauserint, ex intimis theologiæ abditis de promptu putant, iurantq; in uerba magistri, & inopinabile putant, si quid illi fuerit ignotum, illiusq; opinionibus sic captiuantur, ut nullis aduersis rationib; uincantur, nullis scripturis acquiescant, sed ad sinū matris suæ in quo geniti sunt, more Antæi uires reparare contendunt, suosq; doctores in subsidium uocant: tunc

DE THEOLOGIA SCHOLASTICA.

Iuuenalis
saty. 14.

Vultur iumento canibus trucibusq; relictis,
Ad suos properat, partemq; cadaueris affert.
Hic est ergo cibus magni quoq; uulturis, & se
Pascens propria cum facit arbore nidum.

Hæreses
ex theolo
gica con-
tentione,
Philip. 1.

Hinc effectum est, ut scholasticæ theologiæ subli-
mis gymnasiiorū facultas, ab errore malitiæq; nō sit
immunis, tot sectas, tot hæreses introduxerunt pra-
ui hypocritæ temerarij; sophistæ, qui (ut inq; Pau-
lus) non ppter bonam uoluntatem, sed propter cō-
tentionem Christum predicant, ut facilius inter phi-
losophos conueniat q̄ inter theologos, qui omnem
illam antiquæ theologiæ gloriam humanis opinio-
nibus nouisq; erroribus extrinxerunt, ac uarijs expo-
nendi institutis ceu labyrinthis excogitaris, fucatis
titulis detestandā doctrinam, p̄fessi, sacrę theologię
nomen sibi furto & rapina usurpant, ac sanctorū do-
ctorum nominibus & institutis abutentes, sectas in-
troduserunt, sicut olim in ecclesia dictū: Ego Apol-
lo, ego Pauli, ego Cephæ, p̄tendentes studia eorum
quorum opera initiati sunt doctrinis, & iurantes in
uerba magistri, cæteros spernunt, & non quid, sed à
quo quid dicat attendentes. Hinc nullus theologo-
rum nunc uere doctus habet, qui non in sectam ali-
quam iurauerit, illamq; mordicus teneat pertinaci-
terq; defendat, illiusq; nomen & stigmata nusquam
non ostendet & in ore habeat, ac eius titulo se saluta-
ri & p̄ferri gloriēt, ut Thomistam, Albertistā, Scori-
stam, Occanistam. Nam purum Christianum dici
tantis magistris nostris non est honestum, cum co-
gnomentū illud quilibet lani, coci, pistoris, sutores,

1. Cor. 1.

Sectarum
theologi-
carum no-
mina,

DE THEOLOGIA SCHOLAS.

tonsores, lixæ, sed & mulierculæ quæq; indoctæq;
plebecula cum illis habere queant commune. Atq;
hi sectatores insup inter se multifariam secti sunt.
Nam aliq; eorū qbus sublime ingenium est, q; pi-
tiores pphetis & apostolis uideri uolunt, ea quæ so-
la fide credunt, etiam suis syllogismis sese inuenire
& demonstrare posse præsumunt, atque de diuinis
philosophantur deploratis quæstionibus, conten-
duntq; p digiosa confidentia, uarijs nonnunquam
etiā absurdis opinionibus, ut cum diuinam essenti-
am à relationibus, alijs re ipsa, alijs duntaxat ratione
distingunt: alijs infinitas (ut loquunt) realitates tan-
quam Platonicas ideas adstruunt: illas rursus alijs
negant atque rident: tot præterea de deo portenta,
tam uarias diuini numinis formas, tot phantasma-
tum cogitationumque suarum de diuinis idola fa-
bricant, Christumque saluatorem opinionum sua-
rum prauitate discerpunt: atque tam uarijs sophi-
smatum laruis uestiunt, ac tanquam cereum idolum
in quauis uolunt figuram, suis absurdis suppositio-
nibus formant atq; reformant, quod eorū doctrina
mera uideri posset idololatria. Transeo cæteras co-
rum hæreses contentionesque, de sacramentis, de
purgatorio, de primatu, de pontificum pceptis &
eorundem obligationibus, de indulgentijs, deq; fu-
turo Antichrō, & multis alijs, in qbus suam osten-
dunt insanam sapientiam, cuius psumptione tumi-
di & inflati, uelut q fabulis referunt gigantes, que-
stiones quæstionibus, argumenta argumentis adge-
nerantes, extollunt sententias suas aduersus deum,

DE THEOLOGIA SCHOLAST.

Legenda sup quorū impietatem ira dei de cælis reuelat. **Cate**
rum scri- ri uero quibus ad tam alta non est ascensus, hi diuo
ptores, rum construunt historias, pie nonnihil admentien
Exempla res, supponunt reliquias, fabricant miracula, con
 finguntq; (quæ exempla uocant) uel plausibiles uel
 terribiles fabulas, numerant preces, ponderant me
 rita, meriunt ceremonias, nundinant indulgentias,
 distribuunt uenias, uendunt sua benefacta, ac men
 dicando populi deuorant peccata. Atq; de appariti
 onibus, adiurationibus, responsisq; defunctorū ue
 luti certa lege pronunciant, atq; ex Tundali Branda
 nijs libris, aut ex Patricij antro edocti, ludunt pur
 gatoriorum tragædias, & indulgentiarū comædi
 as, & à suggesto ueluti scena, tam militari audacia,
 tam Thraſonica iactantia, tam arrogātib; oculis,
 commutato uultu, protensis brachijs, multiformi
 bus gestibus, cuiusmodi Proteū describunt poetæ,
 sese transformantes, uentosa lingua ac stentorea uo
 ce ad plebem detonant. Qui uero ex his ambitiosi
 ores, cyclicæ doctrinæ pariter & eloquentiæ deco
 rē sibi arrogant, hi in clamando (declamando dice
 re putaui) canūt poëmata, narrant historias, dispu
 tant opiniones, citant Homerū, Vergilium, Iuena
 lem, Persium, Titū Liuium, Strabonē, Varronē, Se
 necā, Ciceronē, Aristotelē & Platonē. Atq; pro eu
 angelijs, pro uerbo dei meras nugas & humana uer
 ba crepant, p̄dicantēs euangelium nouum, adulte
 rantes uerbū dei, qd annunciant nō ad grām, sed ad
 quæstū & ad precium. Viuentes autem non ad uerū
 tatem uerbi, sed ad uoluptatem carnis, & cū inter

Ose. 4.
 Fabulæ in
 concioni
 bus,

Conciona
 tores do
 ctiores at
 que ambi
 tiosiores,

Vita à uer
 bis discre
 pat,

DE THEOLOGIA SCHOLAS. 59

diu è suggestio de uirtute uario errore loquuti sunt, sero in latibulis clunes agitant lat ore nocturno. At que hæc est uia cor, qua irur ad Chrm. Denique ubi uitia reprehendenda occurrunt, mirum qua linguæ maledicentia irascant, qua gestuum insolētia debacchentur, qua sermonis turpitudine incandescant, q̄ uocis impudentia exclament, ac si Christus sui uer Math. 41. bi præcones non attrahentes à dextris molli reticulo piscatores, sed persequentes à sinistris sagittarios ac uulnerarios uenatores esse uoluerit: aut ipsi etiam nō homines sint, atque ijs ipsis uitijis quæ insectantur, uel maioribus obnoxij sint, aut aliquando fuerint, uel adhuc obnoxij fieri possint, ita isti pisces hominum, quibus lingua pro reti est, ut trahant malos ad salutem, facti sunt uenatores etiam bonorum in exitium: os habent quasi arcum mendacij, sagitta uulnerās lingua cor, sed de istis satis: neque em̄ tutum est, eos liberiori loquendi ratione redarguere: solent siquidem quories exacerbantur, conspire: & redarguentes eos, coram inq̄sitoribus suis in ins rapere, & ad palinodiam adigere, nonnunq̄ fasciculis tradere, aut oblato toxico secrete è medio auferre: habent enim & hoc inter arcana religionis symbola, si qs scandalum moliatur religioni, fas piūq̄ esse illum clam dato ueneno tollere, ne diffametur ordo, si quis illorum publice puniretur. quare dimissis istis ad ueram theologiam nunc prope remus, atque hæc etiam bifariam partita est: nā una prophetica est, altera interpretatiua est, De posteriore prius dicemus.

DE THEOLOGIA INTERPRETA.

De theologia interpretatiua.

Caput XCVIII.

Theolo-
gia inter-
pretatiua

PVtant em̄ interpretatiui theologi, quod quem
admodum naturæ liberalitate, uuæ, oliuæ, fru-
menta, linum, & huiusmodi plura crescunt &
maturant, è qbus tandem hoīm ingenio & adiu-
to formant uinum, oleum, panes, tela, & sic reliqua
naturæ opa humanis artibus complent, ita etiam
diuina oracula admodum obscura & abscondita da-
ta, nostris interpretationibus explicanda, non qdem
ex nostris uiribus aut adinuentionibus, quasi dei ora-
cula sicut naturæ opa opus habeant nostro adiu-
mento, sed ex ipsomet scripturarum illarum sancto
spū, qui distribuit dona sua omnibus secundum qd
uult, & ubi uult, faciens alios qdem pphetas, alios
pphetarum interpretes. Hæc itaq; diuinorū interpre-
tandi theologia, non pipateticorum more defini-
endo, aut diuidendo, aut componendo, quorum mo-
dore nullus ad deum attingit, cum ille nec definiri,
nec diuidi, nec componi possit, pgregitur: sed alia
constat cognoscendi uia, quæ inter hanc & ppheti-
cam uisionem media est, quæ est adæquatio uita-
tis cū intellectu nostro purgato, ueluti clauis cum
sera, qut est ueritarum oīm cupidissimus, ita intelli-
gibilium oīm susceptiuus est, atq; idcirco intellectus
possibilis uocat, quo etsi nō pleno lumine percipimus
ea quæ depromunt prophetæ, & hi qui ipsa diuina
conspexerunt, apitur tamen nobis porta, ut ex con-
formitate ueritatis perceptæ, ad intellectum no-

1. Cori. 12.
Interpra-
tio sacra-
rum lite-
rarum

DE THEOLOGIA INTERPRETA.

strum, & ex lumine quod ex ipsis penetralibus aper-
tis nos illustrat, multo certiores reddimur quàm ex
philosophorū apparentibus demonstrationibus, dif-
finitionibus, diuisionibus, & compositionibus, da-
tūq; nobis ut legamus & intelligamus, non oculis
& auribus exterioribus, sed percipiamus melioribus
sensibus, & ablato uelamine & reuelata facie hauri-
amus ueritatem à medulla sacrarū literarū emanan-
tem, quam sub uelaminibus tradiderunt hi q; uero
intuitu conspexerunt, quæ à sapientibus huius mun-
di & philosophis cognitionibus abscondita est, eāq;
nos tanto certitudinis iudicio apprehendimus, ut oīs
amoueat pplexitas. Atq; cum hæc ueritas in sacris
litteris multiplex lateat, hinc sancti & spūales uiri ua-
rias & multiplices sacrarū literarū expositiones ad-
orti sunt: nam alij p corricem literarū leni decursu in-
cedentes, scripturas concordantes, & literam p ali-
am literam exponentes, ex uerborum ordine, ety-
mologiis, pprietatibus, atq; ex uocabulorum uiri-
bus, & similibus sensum aliquem conuincentes, scri-
pturæ ueritatem uenant, quam expositionem idcir-
co literalem uocant. Alij quæcunq; scripta sunt, ad
animæ negocium & iustitiæ opa referūt, quorum
expositio idcirco moralis dī: Alij hanc p uarios tro-
pos siue figuras ad ecclesiæ arcana reuocant, quo-
rum sensus pptererea tropologicus uocatus est. Alij
supnæ uitæ contemplationi dediti, omnia ad cæle-
stis gloriæ arcana referunt, quam expositionē Ana-
gogicam nuncupant. Atque hæc sunt quatuor in ec-
clesiā exercitatæ theologorum expositiones: præ-

Exposi-
tio mora-
lis.

Tropolo-
gica.

Anagogi-
ca.

DE THEOLOGIA INTERPRETA.

Typica.

ter quas sunt adhuc aliæ duæ, quarum una ad temporum uicissitudines, regnorum mutationes, & seculorum restitutiones omnia referens: idcirco typica dicta est, in qua excelluerunt Cyrillus, Methodius, & Ioachim abbas, atque ex recentioribus Hieronymus Sauonarola Ferrariensis. Altera in ipsis sacris literis ipsius uniuersi & sensibilis mûdi totiusq; naturæ ac mundanæ fabricæ uires uirtutesq; exqrit,

Phyfica.

quam expositionem inde physicam siue naturalem appellant: in hac excellunt Rabi Symeon, Ben Ioachim, q sup Leuiticum amplissimum uolumen scripsit, in quo penè oîm rerum naturas discutiens, ostendit quomodo Moyses secundû triplicis mundi cõuenientiam & rerum naturã, arcam, tabernaculum, uasa, uestes, rit⁹, sacrificia, & reliqua mysteria ad deum & uirtutes cælestes placãdas, & ad expiandum horum imaginem hominem ordinauit: & hanc expositionem mulci cabalists sequuntur, illi uidelicet q de Bresith, hoc est, de creatis tractant: Nam illi q de mercana, hoc est, de tribunali dei differentes per numeros, per figuras, per reuolutiones, per symbolicas rationes, omnia in ipsum referunt archetypũ, hi anagogicum sensum scrutantur. Hi igitur sunt sex famosissimi sacrarum literarum sensus, quorum autores, expositores, & interpretes omnes communi uocabulo theologi nuncupati sunt. Eiusmodi itaque ex nostris fuerunt Dionysius, Origenes, Polycarpus, Eusebius, Tertullianus, Ireneus, Nazianzenus, Chrysostomus, Athanasius, Basilus, Damascenus, Lactantius, Cyprianus, Hieronymus, Augusti-

DE THEOLOGIA INTERPRETA.

nus, Ambrosius, Gregorius, Rufinus, Leo, Cassi-
 anus, Bernardus, Anselmus, & multialij sancti pa- Theologi
 tres, quos illa prisca tempora protulerunt, nonnul- errare
 li etiam posteriores, ut Thomas, Albertus, Bona- possunt
 uēra, Aegidius, Henricus Gandauensis, Gerson,
 & plerique alij, sed priscis illis longe inferiores. Ve-
 rum omnes hi interpretatiui theologi homines cum
 sint, humana quoque patiuntur: alicubi errant, ali-
 cubi contraria, aut pugnancia scribunt, nonnunq̃
 à seipsis dissentiunt, in multis hallucinantur, nec o-
 mnes omnia uident. Solus enim spiritus sanctus ple-
 nariam diuinorum scientiam habet, qui distribuit
 omnibus secundum certam mensuram, multa sibi
 reseruans, ut semper nos habeat sibi discipulos: Omnes
 enim (ut ait Paulus) non nisi ex parte cognoscimus 1. Cori, 13
 & prophetamus. Tota igitur hæc interpretatiua
 theologia in libertate spiritus uersatur, & separa-
 ta quædam à scriptura sapientia est, in qua unicui-
 que iuxta suum sensum abundare datum est, per
 multiplices illas quas recitauimus expositiones,
 quas Paulus unico uocabulo mysteria siue mysteri-
 orum locutiones uocat, ubi ait: Spiritus loquitur 1. Cor, 14
 mysteria, unde Dionysius hanc mysticam & signi-
 ficatiuam theologiam uocat, à sanctis illis doctori-
 bus ingentibus uoluminibus, sed non etiã sine mul-
 tis erroribus tractatam. Neque uero uos seducat il-
 lorum sanctitas autoritas, ut illis per omnia creda-
 tis, nam multi illorum perseuerauerūt in multis er-
 roneis opinionibus de fide, quæ per ecclesiam, p hæ-
 reticis reprobatae sunt. Sicut manifestum est de Pa-

DE THEOLOGIA INTERPRETA.

pia Hieropolitano episcopo, de Victorino Pictauiensi, de Hirenæo Lugdunensi, de beato Cypriano, de Origene, de Terruliano, & multis alijs, quos constat in fide errasse, & opiniones illorum, p hæreticis damnatas, cum tamē ipsi habeant in canone sanctorum. Hic tamen altiore opus est spū qui diiudicet atq; discernat, qui uidelicet nō ex hoibus nec ex carne & sanguine, sed desuper datus sit à patre luminum: de deo em̄ sine eius lumine nemo rite quicquam effari potest, lumen autem illud est uerbum dei p quod omnia facta sunt, illuminās omnem hominem uenientem in hunc mundum, dans illis potestatem filios dei fieri, quotquot receperunt & crediderunt ei: neque uero alius est qui possit enarrare quæ sunt dei, nisi pprium ipsius uerbum, quis enim alius cognouit sensum domini? aut quis alius consiliarius factus est, nisi fili⁹ dei uerbum patris? De hoc nunc mox dicturi sumus, si propheticam theologiā prius absoluerimus.

Dd theologia prophetica.

Caput XCIX.

Theologia prophetica.

Psalm, i.

Quemadmodū pphetia est sermo pphetarū, sic theologia nō est aliud q̄ traditio theologorū, hoc est, cū deo loquentiū: neq; etiam q̄ pphetiam aliquam memorauerit siue interpretari nouerit, is protinus propheta est, sed ille qui in diuinis cum scientia pietatis uirtute ac sanctitate est præditus, qui cum deo loq̄tur, & in lege eius meditatur die ac nocte: sic nanque Iohannes autor Apo-

DE THEOLOGIA PROPHETICA.

calypsis, in literis Dionysij nominat⁹ est theologus.
à diuina scilicet locutione, qbus dixit ipsa ueritas: q
uos audit, me audit: & q uos spernit, me spernit: qd Lucæ, 10,
uerbum non ad magistros nostros, non ad conten
tiosos theosophistas, nō ad indulgentiarū caupona
tores dictū est, sed ad ueros theologos, ad aposto
los, ad euangelistas, ad nuncios uerbi dei, q dicunt:
Nō audeo aliqd loq quod p me nō efficit Chr̃s. Ho
rū itaq; theologorū de fide & pietate sanctæ traditio
nes, theologia sunt. Horū dictis atq; scriptis creditur,
tanq̃ fundatis non in contentionibus syllogismorū
aut opinionibus hoīm, sed in doctrina sana (ut ait
Paulus) diuinitus inspirata: nō philosophorū more
diuidendo, definiendo, cōponendo, speculando acq
sira, sed essentiali quodam diuinitatis contractu, per
claram ipso diuino lumine uisionē cōphensa: cui
us uisionis plures admodum species in sacra scriptu
ra dephendimus, iuxta pphetarum diuersas recipi
endi dispositiones: nam quosdam legimus deū siue Diuersæ
ppheta
rum uisi
ones,
angelos in forma hoīs uidisse, alios in forma ignis,
alios in forma aëris ac uenti, alios in forma fluuij &
aquæ, alios in forma uolucrum, alios in forma lapi
dū p̃ciosorum & metallorū, alios in forma literarū
ac characterū aut manus scribētis, alios in sonitu uo
cis, alios in somnijs, alios in spū qdam habitāte intra
se, alios in energia intellectus: q̃ circa scriptura sacra
pphetas oēs uidētes uocat. Sic legim⁹: uisio Isaie, ui
sio Ieremiæ, uisio Ezechielis & reliq̃rum. Et in no
ua lege Iohannes ait: Fui in spū in illa dñica die, in Apos. 1,
qua subuectus uidi thronum dei. Et Paulus testatur

DE THEOLOGIA PROPHEtica.

se uidisse quæ non licet hoī loq. atque hic intuitus à plerisque raptus uocatur, siue extasis, siue mors spūalis: fit eñ tunc separatio quædam animæ à corpore, sed nō corporis ab anima. De hac morte dictum est: Deū non uidebit homo & uiuet. Et alibi: Precio sa in cōspectu dñi mors sanctorū eius. Et clarius adhuc p Apostolum exp̃ssa est, ubi ait: Mortui estis, & uita uestra abscondita est cum Ch̃ro, hac igit̃ morte mori oportet q̃cunq; ingredi cupit ad pphetice theologie penetralia. Huius autē tam deificæ uisionis duplex est intuitus: Vnus quo uidet̃ deus facie ad faciem, atq; tunc uident pphete (quod ait Paulus) quæ non licet hoī loq. atq; quæ nulla nec hoīm, nec angelorum lingua potens est exprimere, nec calamus referare. Est siq̃dem q̃dam diuinæ essentiaē contactus & unio, & sine omni imagine & similitudine puri & separati intellectus illustratio: ideoq; interpretantur hāc theologi uisionē meridionalē, sicuti de ijs late differunt Augustinus sup̃ Genesim, & Origenes cōtra Celsum. Alter intuitus est q̃ uident̃ posteriora dei, qñ uidelicet claro intuitu intelliguntur creaturæ, quæ sunt creatoris posteriora & effectus, p quarū cognitionē cognoscit creator opifex, & prima causa agēs oīa, sicut ait Sapiēs: A magnitudine speciei & creaturæ, poterit cognosci eorū creator. Et Paulus de eodē inq̃: Inuisibilia dei p ea q̃ facta sunt, intellectū cognoscunt: qñ & apud pipatēti cos usitatus dicēdi modus est, ut arguētes ab effectibus ad causas, dicāt arguere à posteriori. utraq; hac uisione fruebat̃ Moyses, testantibus id sacris literis,

Exod. 33.

Psal. 115.

Coloss. 3.

1. Cor. 12.

Gene. 33.

Sapien. 15.

Roma. 1.

DE THEOLOGIA PROPHETICA.

nam de priore legimus q̄ uidit Moyses dñm facie
ad faciem, de altera legimus illi dictum à dño: Vide-
bis posteriora mea. & iuxta hanc posteriorū uisio-
nem condidit Moyses legem, & instituit sacrificia
& caeremonias, & ædificauit arcam, ceteraq; myste-
ria ad ipsius uniuersi exploratissimū exēplar, oīaq;
dei & naturæ opum secreta in illis cōplexus est, atq;
hæc uisio rursus bifariam incedit: nam aut creatu-
ras in ipso deo intuet̄, & uocat̄ à theologis uisio ma-
tutina: aut deū ipsum conspicit in creaturis, & uoca-
tur uisio uespertina. Est p̄erea alia quædā prophetica
uisio, uidelicet quæ in somnijs fit, sicut legimus apud
Matthæum: q̄a apparuit angelus dei in somnijs Io-
seph. Et alibi, q̄a magi adorato Ch̄ro in somnijs ad-
moniti sunt, ut per aliam uiam reuerterent̄ in regio-
nem suam. Sunt & in ueteri testamento multa illi-
us exempla, qualis deniq; fit hæc uisio, exponit ipse
Iob, ubi dicit: In horrore uisionis nocturnæ, quādo
cadit sopor super homines & dormiunt in lectulo,
tunc aperit aures, & erudiens, instruit eos disciplina.
Et hæc tanquam quarta uisionum species, uocatur
nocturna. Sunt adhuc alia duo prophetiæ genera,
unum quod expressa uoce recipitur, quo genere il-
lustrati & docti fuerunt Moyses in mōte Sina, Ab-
raam, Iacob, Samuel, & plerique aliq; ueteris legis p̄-
phetæ: in noua autem lege apostoli, & Christi disci-
puli omnes uiua & uera uoce à Christo edocti fue-
runt: Alterum genus prophetiæ fit ægitatione spūs,
quando uidelicet anima à numine aliquo correpta,
illi tūc annexa & ab aīali hoīe abstracta, ab eo sapi-

Exed. 33.

Visio ma-
tutina &
uespertina

Matt. 1. 2.

Iob. 1.

Visio no-
cturna.

DE THEOLOGIA PROPHEtica.

entia & cognitione ultra omne humanum ingenium & vires replet, quæ quidem correptio, puenit non solum ab angelico numine, sed nonnunquã etiam a spũ domini, sicut legit de Saul, quia insiluit in eum spũs domini, & pphetauit, & mutatus est in uirum alterum, & numeratus inter pphetas. Et in Actibus apostolorum, spũs sanctus insiluit in baptizatos in flamma ignis, atq; hic spũs sæpe etiam corripit homines peccatis obnoxios, qn multigẽtilium uates, ut Cassandra, Helenus, Calchas, Amphiarus, Tiresia, Mopsus, Amphilochns, Polybius Corinthius. Item Calanus Indus, Socrates, Diotima, Anaximander, Epimenides Cretensis. Item Magi Persarũ, & Asiatici Brachmani, Aethiopum gymnosophistæ, & Memphisitici uates, Gallorum Druides, & Sibyllæ eo ipso excelluerunt. Ad quam quidem propheti cam spũs correptionem nonnunquam præuix quædam cæremoniæ, & officij autoritas, sacrorũq; communio plurimum pstant: sicuti de Balaam exõplificat scriptura. Et alibi de applicatione ephodi: & euangelista testat de Caipha, qæ pphetauit cum esset pontifex anni illius. Atq; hinc Hebræorum Mecubales etiam pphetandi artificium commentari ausi sunt. Transeo quæ circa ista Hebræorum theologi de triginta duabus semitis intelligentiæ pfun da conrẽplatione tractat, & quæ Augustinus de gradibus terigit, Alberrus de receptiõibus formarum, quarum ille septem modos refert in somnijs, & totidem in uigilia apparitiones. De quibus unum hoc duntaxat admonemus considerandum: Non sem-

1. Re. 10.
& 11.

Actu. 2.

Num. 21.
1. Re. 30.

Iohan. 11.

DE THEOLOGIA PROPHETICA.

per diuina numina prophetis forinsecus occurrere in conspectum aut colloquum, sed sapissime illa intrinsecus causari, cum uidelicet mens propheta diuinum lumen concipit, cuius illustratio effusa radijs suis p singula media usq; in hoc crassum corp⁹, etiam sensus ipsos suæ felicitatis reddit participes, & ex intellectu p rationem & imaginationē ac passim p totam animam usq; ad sensuum instrumenta intrinsecus pgređiens, in illis euadit obiectum, ut uox uel lumen uel uisio uel sermo unumquēq; sensuum ppropria sua conditione mouēs: & id qdem multis pphetis contigit, alijs qdem in uigilijs, alijs uero in somnijs. Sic legimus apud Platonem & Proculum de Socrate, illum non solum intelligibili influxu, sed etiam per uocem & colloquium inspiratum fuisse: multo tamen facilius hæc in somnijs proueniunt, sed de hoc tractemus. Quin ad propositum nostrum reuertamur. Est itaq; prophetica theologia, quæ ex intuitiua inspiratione inconcussum uerbum dei docet: ^{Theologia} ~~Autoritas~~ autem & argumenta qbus corroborat illius ueritas, non sunt hoim placita, nō longi temporis usus, non sapientum excogitata commenta, non sectarum magnifica decreta, non syllogismi, non enthymemata, nō inductiones, non obligationes, non insolubiles consequentiæ, sed diuina oracula sibi inuicem cōsonantia, in uniuersa ecclesia unanimi ac stabili consensu recepta, miraculis, prodigijs, portētis & omimoda sanctitate nitēq; discrimine, ac ipso effusi sanguinis testimonio probata: doctores autem huius propheticae theologiae habe

Theologia pphetica qd.

DE THEOLOGIA PROPHEtica.

mus Moysen, Iob, Dauid, Salomonem, & plerosq;
 alios veteris testamenti canonicos scriptores & p-
 pheras: Noui autē testamēti doctores habemus apo-
 stolos & euangelistas, atq; uero hi oēs licet spū san-
 cto repleti fuerint, omēs tñ alicubi à ueritate defece-
 runt, & secundum qd fuerunt mendaces, non q sci-
 enter, quòd astu aliqd mentiti sint, hoc enim dicere
 perniciosissimus, atq; Arrii ac Sabellij heresibus ma-
 ior & piculosior error est, totius canonicæ scripturæ
 subuertens autoritatem, in quo tamen tam maxi-
 mo errore fuit olim magnus ille ac sanctus Hiero-
 nymus, de reprehensione Petri, disputans aduersus
 Augustinum: dixerat em̃ Hieronymus Paulum astu
 mentitum. Quod si cōcessum fuerit, & in sacra scri-
 ptura tale mendacium admissum fuerit, mox (ut ait
 Augustinus) tota sacrarum literarum certitudo cor-
 rueret. Cui sic monenti post plures contraditiōes
 & erroris sui defensiones, tandem agnito errore, &
 cognita ueritate cessit Hieronymus: quod ergo di-
 co, sacros scriptores secundum quid alicubi fuisse
 mendaces, intelligi uolo, non sponte errantes, sed
 aut humanitus lapsos, aut murata dei sententia de-
 ficientes. Sic defecit Moyses q pollicitus erat popu-
 lo Israel, ut educeret eum de Aegypto, & introdu-
 ceret in terram promissam: & eduxit quidem de
 Aegypto, sed ad terram pmissam non pduxit. Defe-
 cit Ionas, Niniuitis cladē in quadragesimum diē p-
 nunciāns, quæ tamen dilata est. Defecit Helias pdi-
 cens mala uentura in diebus Achab, quæ etiam usq;
 in obitum Achab dilata sunt. Defecit Isaias prædi-

Canonici
 scriptores
 alicubi se-
 cundum
 quid erra-
 uerunt.

Hierony-
 mi error.
 Exod. 6.
 Numc. 2.

Isaia. 8.
 Iona. 3.

DE THEOLOGIA PROPHETICA.

cens mortem Ezechiae in crastinum, quæ usq; ad annos quindecim prorogata est. Defecerunt & alij prophetae, & ipsorum oia uaticinia reperiuntur aliquando sublata aut suspensa. Defecerunt etiam apostoli & euangelistae. Defecit Petrus quoniam reprehensus est à Paulo. Defecit Matthaeus quando scripsit Christum nondum mortuum, dum lancea latus eius aperuit. Verum iste defectus non est defectus spiritus sancti, sed aut defectus prophetiae, non bene percipientis, quid suggerat spiritus, uel indicet uisio, aut ex aliqua mutatione facta in ijs de quibus uaticinabatur, unde contingit oraculi sententia aut mutari, aut differri. Hinc contingit omnes prophetas & scriptores in aliquibus uideri mendaces iuxta scripturam, dicentem: Omnis homo mendax. Solus autem Christus deus & homo, nunquam repertus est, nec reperietur mendax, nec uerba eius mutabuntur aut deficiunt, quia solus expers mendacii & erroris, oracula nunquam irritanda protulit, sicut ipse dixit: Caelum & terra transibunt, uerba autem mea non praeteribunt. & quia omnis ueritas est per spiritum sanctum, solus Christus hunc spiritum sanctum firmiter possidet, & nunquam dimitteretur ab eo, sed requiescit in illo. Non sic est de alijs: nam uenit spiritus super Moysen, sed in percussione petrae ablatum fuit. Venit super Aaron, sed in peccato uiruli recessit. Venit super Annam sororem illorum, sed in murmuratione contra Moysen reliquit illam. Venit super Saulum, Dauid, Salomonem, Isaiam, & reliquos, sed non requieuit in illis. Neque uero prophetae semper sunt prophetae siue uidentes, praedicantesque: neque habitus continuus est

Gala. 21

aa iij

DE THEOLOGIA PROPHETICA.

prophetia, sed donum & passio & spūs transiens:
 & cum nullus sit q non peccet, nullus est à q non re-
 cedat spūs & ad tempus saltem relinquat, nisi à solo
 filio dei Iesu Christo, de quo ideo dictum fuit ad Io-
 hannem: Sup quem uideris spūm descendantem &
 manentem in eo, hic est filius dei, qui baptizat in spi-
 ritu sancto, potens illum etiam alijs impartiri. Vn-
 de (quemadmodum ait Simonides) solus deus ha-
 bet hūc honorem quod sit metaphysicus, ita & nos
 uere dicere poterimus: Solus Chr's habet hunc ho-
 norem quod sit theologus: neque tamen propter
 ea q's putet ueteris testamenti scripturas, post na-
 tum ex illis diuino partu Chr'i euangelium, idcirco
 tanquam effœras & mortuas: uiuunt enim semper
 summa in autoritate: ex illis apostoli sua probarūt
 dogmata, & sine illarū testimonio loquuti sunt ni-
 hil, ad illas nos remittit ipse Chr'us scrutandas, cui-
 us euangelium scripturas illas non soluit, sed adim-
 pleuit, usque ad minimum iora & apicem. Sed de
 hoc latius differemus inferi^o. Illud adhuc aduer-
 tum est etiā, ipsam sacrā scripturā multis uolumi-
 nibus suis deficere, qd ex ea ipsa facile conuincit. Nā
 Moyses citat libros bellorū dñi, & Iosue librum iu-
 storū, Hester libros memorabilium, & Machabæorū
 liber citat libros sanctos de Spartiatis, & Paralipo-
 menon cōmemorat libros lamentationū, libros Sa-
 muelis uidētis, libros Nathan, Gad, Semeig, Haddo,
 Ahiz Silonitis, & Iesu filij Hammoni, pphetarū. Ci-
 tat Iudas in epistola canonica librum Henoch. Ci-
 tat à fide dignis liber Abraæ patriarchæ, qui omnes

Iohan. 5.
 Sacra scri-
 ptura
 multos li-
 bros desi-
 derat,

DE THEOLOGIA PROPHE TIC.

periere & nusquā sunt. Iam uero & q̄ habent in mā
nibus, non oēs æqua lance recepti sunt. Nam mul
ta hinc inde capitula, atq; totus Machabæon liber
inter apocrypha sunt. Idē etiā in euangelij & epi
stolis accidit. Nam Dionysius euangelii citat Bar
tholomęi, & Hieronymus meminit euāgelij secu
dū Nazaræos, & Lucas in p̄fatione euāgelij sui, plu
res ait euangelii scribere adgressos, q̄ oīa perierunt
& amplius non sunt, & plura illorū, q̄a ab hæreticis
deprauata sunt, aut incertis autorib⁹ inuulgata, nec
à patribus recepta sunt, nec ab ecclesia adprobata.
Taceo interim pseudoprophetas, q̄ subintroierunt,
p̄pter uanā gloriā, p̄pherantes q̄ spiritus sanctus nō
suggerit, sed inaudita quadā mēdacia, quæ nō sunt
de ueritate scripturæ, nec ad unitatē spiritus, nec ad
pacē ecclesiæ, sectas introducūt, & q̄si dei cōsiliarios Psal. 49.
sele, p̄caci temeritate cōstituētes, audēt testamen
tū dñi assumere per os suum, & scribere uaticinia &
euāgelia, q̄ oīa aut heretica sunt, aut apocrypha, nec
sacro canoni inserta, quēadmodū de apostolorū ca
nonibus manifestū est. Sed & ipsa Salomōis cantica
in sacro Hebræon canone inserta non fuerunt, nisi
prius castigata & cōprobata ab Isaia propheta. Iam
ex his facile patet, quō ipsa etiam uera theologia, sa
cra uidelicet scriptura, multis uoluminib⁹ suis priua
ta, & quodammodo manca uideri posset, ac pauci ad
modū ex multis ueris ac certi supersint, qui tāquam
libri uitæ sacrum canonem constituent.

De uerbo dei,

Caput C.

aa

v

DE VERBO DEI.

Verbum
dei,

ENaudistis modo quod sint omnes disciplinae ambiguae, quod bifurcatae, quod incertae, quod plenae periculo, ut quantum ex ipsis est, nescire cogamur ubi non quiescat ueritas, etiam in theologia, nisi sit quod habeat clauem scientiae & discretionis, (clausum enim est ueritatis armarium, uariisque obductum mysteriis, atque ipsis etiam sapientibus & sanctis praecclusum) quoad tantum, tam incomprehensum thesaurum nobis pareretur ingressus. Clavis autem haec sola est (nec quicquam aliud) quod uerbum dei, hoc solum discernit omnium speciemque uerborum, & quis sermo ex arte philosophica ueniat, non ueritate, sed eius quandam praefrens imaginem: & quis sermo ueritatem non in specie & furore, sed in esse & ratione possideat, diiudicat in ipso omnis ars malitiae & mendaciorum superatur, neque argumentationes, neque syllogismi, neque ullae philosophiae uersiones contra ipsum stare possunt. Qui illi non acquiescit uel ab illo dissentit, is (ut inquit Paulus) superbus est, & nihil sciens. Igitur ad ipsum uerbum dei oportet nos omnes scientiarum disciplinas & opiniones, tanquam ad lydium lapidem aurum examinare, atque in omnibus eo ceu ad solidissimam petram confugere, atque ex eo solo omnium rerum ueritatem uenari, ac de omnibus disciplinis, de omnium opinionibus & commentis, iudicare, nec ullorum quorumcumque doctissimorum aut sanctissimorum dogmatibus, glossis, commentis caeterisque dictis alligari, quicunque citra uel ultra diuini uerbi auctoritatem loquuntur. Quodcumque enim, ut ait Gregorius, ab eo auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnit quae probatur: huius autem uerbi

Omnia
scripta ad
uerbum dei
examina
da,

DE VERBO DEI.

scientiam nulla schola philosophorum, nulla theologorum sorbona, nec quorumcunque scholasticorum gymnasia nobis tradidere, sed solus deus atque Iesus Christus per spiritum sanctum in illis scripturis quæ canonicæ vocantur, quibus iuxta diuinum præceptum nihil addere licet nihilque detrahere. Quisquis enim, etiam si angelus de celo, id egerit, anathema est, & à lege domini maledictus est. Huius scripturæ rara maiestas est, tanta enargia, ut nulla externa commentaria, nullas humanas nec angelicas glossas pariat: nec tamquam cerea ad humanorum ingeniorum placita se flexi permittat, nec more humanarum fabularum in varios sensus se tamquam Proteus aliquis poeticus transformari aut transfundi patiatur, sed sibi ipsi sufficiens, se ipsum exponit & interpretatur: & omnes iudicans, à nullo iudicatur. Maior enim est eius autoritas, ut ait Augustinus, quam omnis humani ingenii perspicacitas. unum enim constantem, simplicem & sanctum sensum habet, qui solo constat ueritas, quo solo pugnatur & uincitur. Ceteri uero extra hunc sensum morales, mystici, cosmologici, typici, anagogici, tropologici, & allegorici, quibus plerique illam varijs ac peregrinis coloribus depingunt, docere quod nos & persuadere ad plebis edificationem recte & uere aliqua possunt: uerum ad auctoritatem uerbi dei confirmandam, probare aliquid uel impugnare siue reprobare non possunt. Nam adducat quis in certamen horum aliquem sensum, citet etiam eius quantumcunque grauem autorem, citet interpretem, citet glossam, citet expositionem quorumlibet sanctorum patrum, non ita nos adstringunt, quin

Scripturæ
sacrae sensus
unicus

DE VERBO DEI.

liceat eluctari. Ex litera autem scripturæ, ex illius du-
 ctu & ordine uincula neſtuntur, quæ nemo præ-
 rumpere, nemo euadere poteſt, quin oēs argumen-
 tationū machinas elidens ac diſſipans, dicere ac fa-
 teri compellat, quin digitus dei eſt, quin nunq̃ ſic lo-
 cutus eſt homo, quin non ut ſcribæ & phariſæi lo-
 quitur, ſed ut poteſtatem habēs. Eius uero autores
 diuinitus inſpirati, canonem nobis ſaluberrima au-
 toritate fecerunt, cuius ea magnificentia eſt, ut cun-
 cta ei credamus oportet, & quicquid pronunciaue-
 rit & docuerit, hoc abſq̃ ulla reraſtatione firmum
 & ſanctum teneat. Sicut de hoc loquutus eſt Augu-
 ſtinus ſe ſolum eis libris, q̃ canonici appellant, hunc
 honorem deferre, ut nullum ſcriptorum eorum er-
 raſſe firmiſſime credat. Cæteris autem quantalibet
 doctrina ſanctitateq̃ polleant, ſe nolle credere, niſi
 euidenti ratione ex diuinis literis, quod à uero non
 abhorreat pſuadeat. Ad has nos relegat Chriſtus,
 docēs ut ſeruemus ſcripturas. Ex illis iubet nos apo-
 ſtoli omnia probare, ut teneamus quæ bona ſunt,
 atq̃ p̃bare ſpiritus, utrum ex deo ſint, ac in illis po-
 tentem eſſe de omnibus rationē reddere, & contra-
 dicentes redarguere, ut ſic ſpirituales effecti, omnia
 diiudicemus, à nullo diiudicemur. Harum autē ſcri-
 pturarum (dico canonicarum) ueritas & intelligenti-
 a à ſola dei reuelatiſis autoritate dependet, q̃ non
 nullo ſenſuum iudicio, nulla ratione diſcurrente, nul-
 lo ſyllogiſmo demonſtrante, nulla ſciētia, nulla ſpe-
 culatione, nulla cōtēplatione, nullis deniq̃ humanis
 uiribus comprehendere poteſt, niſi ſola fide in Ieſum

Auguſti-
 n⁹ de ſcri-
 ptura ca-
 nonica.

Ioh. 5.

2. Theſſ. 1.
 2. Ioh. 4.

1. Cor. 2.

DE VERBO DEI.

Christum, à deo patre per spiritum sanctum in animam nostram transfusa. Quæ tãro quidem superior est atq; stabilior omni humanarum scientiarum credulitate, quanto deus ipse hoibus est sublimior & ueracior: sed quid ueracior? immo solus deus uerax, ois homo mendax: omne igitur quod ex hac ueritate non est, error est, sicut quod ex fide non est, peccatũ est. Deus em̃ solus fontem ueritatis cõtinet, à q̃ haurire necesse est, qui uera dogmata cupit, cum nulla sit nec haberi possit, de secretis naturæ, de substantijs separatis, deq; ipsorum autore deo scientia, nisi diuinitus reuelata, diuina em̃ humanis uiribus non tanguntur, & naturalia quouis momento sensum effugiant: quo fit, ut quã nos de his scientiam putamus, is error sit & falsitas, qđ ita Isaias impropere Chaldaeorum philosophis & sapientibus, ad eos dicens: Sapientia tua & scientia tua ea ipsa decepit te, defecisti in multitudine adinventionum tuarum. Cauet summa uigilantia grammaticus, ne qđ peccet in sermõẽ, incultũq; ac barbarũ uerbũ, pferat, uitæ autem sordes atq; peccata interim contemnit: similiter & poeta mauult uita claudicare, quàm carmine: & historicus regũ & populorũ gesta temporũq; series literis & memoriæ mādāt, ppriæ uitæ nullam tenet rationẽ: & si teneat, nolit, pudetve confiteri. Rhetor plus horret oratiõis inelegantia, q̃ uitę deformitatẽ: dialecticus mauult manifestã ueritatem abnegare, q̃ ab aduersario una syllogistica cõclusiuncula discere. Arithmetici & Geometre omnia numerant et metiuntur, animæ autem & uitæ numeros mensu-

Psal. 115.
Rom. 7.

Isaię 47.

DE VERBO DEI.

rasq; negligunt. Musici quoq; sonos atq; cantus tractant cōtemptis moribus animiq; dissonantijs, cuiusmodi Diogenes Sinopeus cirabat, qui lyre chordas ad harmoniā congrue aptirarent, animi autem mores incōcinnos & incompósitos habuissent. Lustrant cēlos & sidera astrologi, & quid uenturū sit in mundo, prēdiuinātur alijs: quæ aut sibi ipsis quotidie p̄sencia imminēt, nō attendūt. Cosmometræ notitiā dant terræ, formas montium, cursus fluminum, limites puinciarum, ceterum neq; meliorē hominem faciunt, neq; saniozem. Philosophi rer; causas & principia magna iactantia inuestigant, ipsum autem deum oīm creatorem negligunt & ignorāt. Inter principes & magistratus nulla est pax, & alter in alterius exitium ducitur leui compēdio. Curant agrotorum corpora medici, & proprias negligunt animas. Iuristæ humanarū legum obseruantissimi, diuina præcepta transgrediuntur: quocirca prouerbio cessit, Nec medicum bene uiuere, nec iuristā bene mori, q̄ medici genus hominū sit intemperatissimum, iuristæ aut omnium qui uiuunt nequissimi, atq; quod continuo uidemus, & unus illorū non infimæ famæ Bald⁹ iuris interpret testatur, subitanea morte frequēter extinguūtur. Theologi aut dei m̄a data sacraq; dogmata nobis clamando p̄dicant, uiuendo aut longe destitunt, malunq; dei cognitores uideri q̄ esse amatores, atq; uinā non etiā multi illorū sub prætexit theologiæ defenderent doctrinam sathang, ueritatem uerbi dei conuulcantes atq; damnantes. Nunc igitur qui cætera nouit om̄ia re-

DE VERBO DEI.

esse loqui & scribere, carminisq; vires, seculorum ui-
 ces, argumentandi rationes, oratiōisq; ornatu, rhe-
 toricosq; colores & multarū rerum memoriam te-
 near, numerorum pportiones atq; sortes, uocum
 omnium harmoniam saltationumq; modos, quan-
 titatum oīm mensuras, radiorū oīm inflexus atq;
 reflexus, terræ marisq; situs, ac magnitudines & di-
 ctionū oīm, machinarūq; varias structuras, bellorum
 certamina, aruorū cultus, animalū capturas, pasto-
 nes & sagmina, & omnem speciem rusticationis,
 oīm mechanicarum artium & opificum industri-
 am, picturā, statuariā, fusoriam, fabrilē, institutiā &
 nauigatoriā, astrorum cursus, atq; in hac inferiora
 influxus, fatōiq; ingeniosas pditiones, & quęcunq;
 futurorū occultorūq; diuinacula, & inexpugnabilia
 magicarū artū portēta, & plusq; magica, cabalistica
 arcana, rerumq; oīm naturalū causas, transcēdenti-
 umq; altissimas sedes & naturas, morum censuras,
 reipublicæ varias administrationes, domesticasq;
 disciplinas, remedia morborū, medicaminum vires,
 illorumq; agnitionem & mixtiones, obsoniorumq;
 lautissimos adparatus, uertere rerū species, & ex oī-
 bus elicere mundi spiritum. Sciat etiam utraq; iura,
 aduocationūq; forenses tragœdias, forbonicas con-
 tentiones, cucullionum hypocrises, & sanctorū pa-
 trum pias de diuinis traditiones, is inq; q; hæc & nō q;
 reliqua sint oīa norit, tamen nihil scit, nisi sciat uo-
 lunratē uerbi dei, & fecerit illam: qui omnia didicit,
 & hoc nō didicit, frustra didicit, frustra scit oīa. In di-
 uino uerbo uia, in illo norma est, in illo meta est, q; re,

Sine uer-
 bo dei oīa
 scire, est
 nihil sci-
 re,

DE VERBO DEI.

tendere oportet, qui nolit errare, & ueritatem attingere: oēs reliquæ scientiæ rēpori & obliuioni subiectæ sunt: quin nō solū hæ scientiæ & artes, sed & hę literæ & characteres & linguę quibus utimur, peribunt, & resurgent aliæ, & fortasse iam sæpius extinctæ fuerunt, & sæpius iterū resurrexerūt. Neq; ipsa orthographię ratio semp eadē fuit, nec similis apud oēs uel eodē seculo, & latinæ linguę genuina pronuntiatio hodie nusquā est, & prisci Hebræorū characteres pierunt, & nō est eorū memoria, sed q̄s nouos adinuenit Esdras, & lingua corū à Chaldęis corrupta est, quod oībus ferē linguis contigit, ut nulla hodie sit quæ suā antiquitatē agnoscat uel intelligat, subnascētib; uicissim nouis uocabulis, deiectisq; ueteribus, illisq; porro rursus restitutis: adeo nihil stabile, nihil diuturnum. Deniq; Terentiana sententia est, nihil esse iam dictum, quod non sit dictū prius: ita forte nec factum, quod non sit factum prius: quin & bombardam, cuius recens Germanorum inuentum putant fere omnes, nonnulli (inter quos est Volaterranus) prisco æuo usitatam fuisse, uel ex Vergilij uersiculis conuincere uolunt:

Lingua
omnes cor-
ruptæ.

Vergilius
in 6.

Vidi & crudeles dantem Salmonæ pœnas,
Dum flammæ Iouis & sonitus imitatur Olympi,
Quatuor hic inuectus equis, & lampada quassans,
Per Graiūm populos, medięq; per Elidis urbem
Ibat ouans, diuūsq; sibi poscebat honorem
Demens, qui nimbios, & non imitabile fulmen
Aere & quadrupedum cursu simularer equorum.
Nonne de hoc locutus est Ecclesiastes, inquiens:

Eccēs, 1.

DE VERBO DEI.

Quid est quod fuit, ipsum quod factū est. Quid est
 qđ factum est, ipsum qđ faciēdum est. Nihil sub so- Nihil no-
uum est.
 le nouum, nec ualet quisquā dicere: Ecce hoc recēs
 est, iam eīm prācessit in seculis, quē fuerūt ante nos.
 nō est priorū memoria, sed nec eorū qđ ē postea
 futura sunt, erit recordatio apud eos qđ futuri sunt
 in nouissimo. Et paulo inferius ait: Moritur doct'
 simul & indoct'. qđ ergo hic dicemus: nisi qđ oēs
 sciētiā & artes obliuioni & mori subiiciūtur, nec
 pperuo manebūt in anima, sed unā cū morte transi-
 bunt in mortē, dicēte Christo: qđ oīs plāratiō quā
 nō plārauerit, pater cālestis eradicabitur, & in ignē
 æternū mittetur, tm̄ abest ut sciētiā cōducatur in
 mortalitātē, solū aut uerbū dei manet in æternū. Cu- Eccle, 2.
 ius qđem cognitio nobis tā necessaria est, ut qui cō- Marci, 7.
Matt. 15.
 tēpserit, qui neglexerit, qui non audierit (teste ipso
 mer uerbo in scripturis sacris) inducet super illū de-
 maledictionē, & pditionem, & iudiciū æternū. Nō
 est ergo, ut putetis ipsum ad solos theologos perti-
 nere, sed ad oēm hoīem, siue uir, siue mulier, siue se-
 nex, siue iuuenis, siue puer, siue indigena, siue adue-
 na, siue p̄selytus, oēs ad eius cognitionē, p̄ data sibi
 capacitatis gratia obligari, & ab illo nec ad festucā
 discedēdū. Hinc in uetere lege p̄cipitur: Erūt uerba Leui, 6, 11.
 hęc in corde tuo cūctis diebus uitæ tuę, & narrabis
 & mādabis ea filiis tuis & neporibus custodire & fa-
 cere ea, meditaberis ea sedēs in domo tua, & ambu-
 lās in itinere, dormiēs ac cōsurgēs, & ligabis ea tāq̄
 signū in manu tua, eruntq̄ & mouebūtur inter ocu-
 los tuos, scribesq̄ ea in limine & ostijs domus tuę. Ios, 1, 8.

DE VERBO DEI,

Esdra 3.

Mat. 16.

Mat. 10.

Acta. 10.

Ephe. 6.

Mat. 13.

Sic Iosue legit oīa uerba & cuncta q̄ scripta fuerāt in legis uolumine coram omni multitudine, mulierib⁹ & paruulis & aduenis. Et Esdras attulit librum legis coram omni multitudine uiroꝝ & mulierꝝ, cunctisq; qui poterant intelligere, & legit in eo aperte in platea. Et Christus iubet euāgelium suum p̄dicari omni creaturæ, per uniuersum orbem terrarꝝ, idq; nō in tenebris, non in aurem, non clancularie, non in cubiculis, nō ad aliquos segregatos magistros & scribas, sed palam in lumine, sup̄ tecta, ad populum, ad turbas. Sic em̄ ait ad apostolos: Quod uobis dico, oīb⁹ dico: qđ dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in auribus auditis, p̄dicare sup̄ tecta. Et Petrus in actib⁹ ait: Præcepit nobis p̄dicare populo. Et Paulus iubet educari pueros in institutiōe & admonitiōe Christi, qn̄ ip̄e Christus increpauit discipulos, phibētes paruulos ad illū accedere, q̄rū simplicitatē & humilitatē, ut nullis prauis opinionib⁹ puentum, nec ullis humanis scientiis inflatū habentes animum, diuinorum uerborū auditori adeo necessariam esse docet, ut nisi qs sicut paruulus effect⁹, ominno ineptus sit regno dei: Hinc Chrysostomus in quadam homilia uult pueros præcipue diuinis literis occupari debere, quin etiā domi atq; priuatim uiros cum uxorib⁹ & liberis inuicem de sacris literis disputare, ac uultro citroq; & ferre & inquirere sententiam. Et Nicenā synodus decretis suis cauit, ne qs ē numero Christianorum sacris Bibliorū libris careret. Scitote ergo nunc nihil esse in sacris literis tam arduū, tam profundum, tam difficile, tam abscondi-

DE SCIENTIARVM MAGISTRIS.

rum, tam sanctū, quod ad omnes Christi fideles, non pertineat: quodve sic concreditum sit istis sesquipedalibus magistris nostris, ut id Christianum populum debeāt possintve celare: quin tota ipsa theologia omnib⁹ fidelibus communis esse debet, unicuiq^{ue} autem secundum capacitatē & mensuram donationis spiritus sancti. Boni itaq^{ue} doctoris est, unicuiq^{ue} secundum id quod confert, quantum capere potest distribuere, illi quidē in lacte, alteri aut in solido cibo, & neminē necessarię veritatis pastu defraudare.

Tota theologia oib⁹ fidelibus cōmunis,

De scientiarum magistris.

Caput C I.

Tandē ut me aliquando recolligam, audistis ex his quę ab initio hucusq^{ue} dicta sunt, nihil aliud esse scientias & artes, q^{uam} hoīm traditiones, a nobis bona in illos credulitate receptras, easq^{ue} oēs constare nō nisi ex reb⁹ dubijs & opinionib⁹, per apparentes demonstrationes: esseq^{ue} oēs nō tam incertas q^{uam} fallaces, q^{uam} simul etiam impias. Quocirca credere omnino impium est, illas posse nobis aliquam diuinitatis adferre beatitudinē, gentium hęc olim supstitio erat, qui rerum inuentores, & q^{ui}s scientia uel arte aliqua pręstare reliquis intuebantur, eos diuinis honoribus uenerabantur, atq^{ue} in deorū suorum referebant numerum, templa, aras & simulacra illis dedicātes, & sub uarijs imaginib⁹ illos colētes. Quēadmodū Vulcanus apud Aegyptios, cū esset prim⁹ philosophus, & naturę principia in ignē referret, ipse deinceps p^{er} igne cultus est: & Aesculapius (ut ait Cel

Gētes nouarum rerū inuentores, p^{er} dijs colebant.

DE SCIENTIARVM MAGISTRIS.

Gene. 30

proverbi-
um.

Alia sci-
entia crescen-
te uerbo
diuino ce-
ciderunt.

sus) quia rudem adhuc medicinā paulo subtilius ex-
ercuisset, in deorū numerū ob id receptus est. Atq;
hæc est illa nec ulla alia scientiarum deificatio, quā
antiquus ille serpens huiusmodi deorum artifex pri-
mis parentibus pollicebatur, inquiēs: Eritis sicut dij
scientes bonum & malū. In hoc ergo serpente glo-
rietur, qui gloriatur in scientia, Nemo siquidē possi-
dere poterit scientiā nisi fauore serpentis, cuius do-
gmata non nisi præstigia sunt, & finis semper ma-
lus est, ut etiam apud vulgus in prouerbiū cesserit,
Oēs sciētes insanire: cui adstipulatur etiā Aristote-
les, dicens Nullam magnam esse scientiā absq; mi-
xura demētiæ: ipseq; Augustinus testatur multos
sciendi desiderio amisisse sensum. nulla res Christia-
næ religioni atq; fidei tam repugnat q̄ scientia, mi-
nusq; se inuicem compariuntur. Scimus em̄ ex Eccle-
siasticis historijs, etiā experientia ipsa edocti, q̄ mo-
do inualecente fide Christi ceciderint scientiæ, ita q;
maxima & potior earum pars penitus perierit: nā
magicæ illæ potentissimæ artes sic abierūt, ut nec ue-
stigia sup̄sint: è tot philosophorū sectis uix una re-
stitit Peripatetica, nec ea q̄dem integra. Neq; uero
unq̄ melius habuit securusq; genuit ecclesia, q̄ dum
scientiæ illæ oēs in arcū deductæ erāt: cum grāma-
tica nō esset nisi apud unū Alexandrū Gallum, diale-
cticæ præesset Petrus Hispanus, rhetoricæ sufficeret
Laurentius Aquilegius, historijs Fasciculus tēporū
satisfaceret, pro mathematicis disciplinis cōputus
Ecclesiasticus, reliqs omnibus unus satis esset Ildo-
rus: nunc uero ubi linguarū peritia, dicēdi ornatus,

DE SCIENTIARVM MAGISTRIS.

& autorū numerus reuiuiscunt, inualescuntq; scienti-
 a, turbat ecclesiæ tranquillitas, & nouæ insurgunt
 hæreses: neq; uero est ullum hominum genus susci-
 piendæ Christianæ doctrinæ minus idoneum, q̃ qui
 scientiæ opinionibus mentem iam imbibitam ha-
 bent: Hi em̃ tam pertinaces & obstinati in suis opi-
 nionibus sunt, ut spiritui sancto nullum locum relin-
 quant, ac pprijs uiribus, pprioq; ingenio sic innitū-
 tur atq; confidunt, ut nulli ueritati cedant nec ad-
 mittant, nisi quam syllogisticis rationibus possunt
 ostendere: q̃ aut̃ pprijs uiribus & industria inuesti-
 gare aut intelligere nequeunt, rident atq; aspernant:
 Ideoq; Christus abscondit hanc a sapientib⁹ & pru- Matt. u,
 dentibus, & reuelat eā paruulis: quidelicet sunt pau-
 peres spiritu, nullos scientiæ thesauros possidētes:
 q̃ sunt mūdi corde, nullis scientiæ opinionib⁹ inq-
 nati, & in q̃r corde tanq̃ in tabula rasa nihil adhuc
 depictū est humanæ traditionum: q̃ sunt pacifici, Sapi. 6
 non sectatores, non contentiosi, nec rixosis syllogi-
 smis ueritatē expugnātes: & q̃ psecutionē patiunt̃
 ppter ueritatē & iustitiā, ab illis cōtentiosis sophi-
 stis p beanis & asinis rident, & traducunt in scholis,
 phibent a pulpitis, eiiciunt gymnasiis, nonnunquā
 calumniant heretici: etiā piculum capitale in eos sta-
 tuit, & diris supplicijs uita priuant. Sic Athenis olim
 Socrates ueneno sublarus, Anaxagoras ultimo sup-
 plicio adiudicatus, Diagoras capitis libello accusa-
 tus, sed ille instantē necē celeri fuga euasit: Inter He- Daniel. 6
 bræorū etiā pphetas, Isaias in partes dissectus, Iere- 2. Par. 14.
 mias lapidib⁹ obrutus, Ezechiel cæsus, Daniel ad be-
 bb iij

DE SCIENTIARVM MAGISTRIS.

1. Reg. 19.

stiasdānat^o, Amos fuisse occisus, Micheas in p̄cipitiū
datus, Zacharias apud aram trucidatus, Helias à le-
zabele persecutus, quæ & ipsa plurimos occidit p̄-
phetas: Quin & sanctus ille patriarcha Abraam in
Chaldaicā fornacē p̄ieci^o. Sic & Christi apostoli &
discipuli, in finitibus martyres diuinitatis Chr̄i testes,
multiplicibus tormētis occisi sunt. Oēs aut̄ isti non
alia ex causa, q̄ q̄ isti sancti^o de deo sentirent, quā
isti mundi sapiētes. Ecce hi q̄ sic in paup̄tate spirit^o,
puritate cordis, & pace cōscientiæ paruuli & humi-
les sunt, parati etiā sanguinē p̄ ueritate effundere: hi
in q̄ sunt, q̄bus solis dat̄ illa uera & deificās sapiētia,
q̄ nos in deorū beatorū choros refert, ac in similes
beatos deos transformat, sicut hæc nos clare docet
Chr̄s, ingens: Beati paupes spiritu, qm̄ eorū est regnū
dei: Beati mūdo corde, qm̄ ipsi deū uidebunt: Beati
pacifici, qm̄ filij dei uocabunt: Beati q̄ p̄secutionem
patiunt̄ p̄pter iustitiā, qm̄ ipsorū est regnū celorum.
Melius est ergo & utilius, idiotas & nihil om̄ino sci-
entes existere, & p̄ fidē & charitatē credere, & p̄xi-
mum fieri deo, q̄ per subtilitates scientiarum elatos
& sup̄bientes cadere in possessionē serpentis. Sic le-
gimus in euangelijis, quomodo Christus ab idiotis,
à rudi plebecula & simplici populorū turba suscept^o
est, q̄ à principibus sacerdotum, à legisperitis, à scri-
bis, à magistris & rabinis respuebat, contemnebat,
& ad mortē usq̄ p̄secutus est: hinc & Christus ipse
apostolos suos non rabinos, non scribas, non magi-
stros, nec sacerdotes elegit, sed ē rudi uulgo idiotas,
omnis literaturæ penē expertes, inscios, & asinos.

Mat. 19.

Mat. 21.

Lu. 17. 19.

Christus
Idiotas p̄
apostolis
elegit.

AD ENCOMIUM ASINI DIGRES.

Ad encomium asini digressio.

Caput CII.

Sed ne qs me calumniet, q̄ apostolos uocarim
 asinos, ipsius asini mysteria paululum q̄dem,
 sed nō extra, ppositū digredientes, paucis explicabi
 mus: Hūc em̄ Hebr̄orū doctores fortitudinis acro
 boris excelsi, patiētiaq̄ & clemētis symbolū esse ex
 ponunt, eiusq̄ influxū à sephiroth, quod hochma,
 hoc est, sapientia dicit, dependere. Eius nanq̄ condi
 tiones, sapientis discipulo necessariæ maximæ sunt.
 Viuit enim exiguo pabulo, coq̄ qualicunque con
 tentus, tolerantissimus penuriæ, famis, laboris, pla
 garum, negligētiæ, omnisq̄ psecutionis patientissi
 mus, simplicissimi ac pauprini spiritus, ut ne inter
 lactucas & carduos discernere sciat, corde innocen
 ti ac mundo, ac bili carens, cū omnib⁹ animantibus
 pacem habens, omnibusq̄ oneribus patienter dor
 sum supponens, in quorum remunerationem caret
 pediculis, raro morbis afficit, tardiusq̄ quā ullum
 armentum deficit. Plurima, inquit Columella, asini
 & necessaria opera supra portionem respondent,
 cū & facilem terrā aratro proscindat, & nō minima
 pondere uehicularum trahat, iam uero molarū & confi
 ciendi frumētī penē solēnis est huius pecoris labor,
 om̄e rus tā necessariū instrumentū desiderat asellū,
 q̄ pleraq̄ utensilia, & uehere in urbē, & reportare col
 lo uel dorso cōmode potest. In augurio etiā q̄ salu
 taris nūci⁹ sit asin⁹, testat Valeri⁹ de C. Mario, q̄ olim
 Austri & Aglonis domitor, tā dē patrię hostis decla

Ad enco
 minū as
 ni digres
 sio,

Columel
 la de asi
 no.

Asinus iā
 auguriis
 salutaris,

Exod. ix

AD ENCOMIUM ASINI DIGRES.

Zach. 9.
Mat. 21.
Ioh. 12.

Gene. 22.

Prouerbi
um.

Apo. 9.

1. Pet. 5.

ratus, & à Sylla psecutus, cōsultore ac duce asino Syl
læ minas euasit, asinū autorē fugę & salutis habuit.
Iamq; etiā in uetere lege sic asinum deus ipse hono
rauit, ut cū iuberet om̃e primogenitū occidi in sa
crificiū, solis asinis cū hoibus pepercit, uidelicet per
mittēs hoīem precio redimi, & p asino ouem com
mutari: hunc (quæ constans fama est) Christus suæ
natiuitatis testē esse uoluit, in hoc à manib⁹ Herodis
saluari uoluit, atq; ipse asinus etiam contactu corpo
ris Christi consecratus est, crucisq; signaculo insi
gnitus: nam Christus ipse p redemptione humani
generis triūphaturus, ascendens in Ierusalē, testibus
euangelistis, hūc uectore cōscēdit, sicut id magno
mysterio p Zachariæ oraculū p̃dictū fuit: & ipse ele
ctorum pater Abraam asinis tantum equitasse le
gitur, ut non inane sit illud apud uulgus uetus pro
uerbium quo dicit, Asinum portare mysteria: quo
nunc ego uos egregios illos scientiæ professores,
quinimo Cumanos asinos admonitos uolo, q̃ nisi
humanæ scientiæ depositis sarcinis, ac leonina
illa (non quidem à leone illo de tribu Iuda, sed ab il
lo qui circuit rugiens & quærens quem deuoret) mu
tuata pelle exuta, in nudos & puros asinos redierit
is, esse uos portandis diuinæ sapientię mysterijs oī
no penitusq; inutiles: neq; uero Apuleius ille Mega
rensis ad Iūdis sacra mysteria unquam admissus fu
isset, ni prius ē philolopho uersus fuisset in asinum.
Legimus diuersorum animantiū miracula, elephan
tem Græcos pinxisse characteres, eundem etiā Ari
stophani grammatico riualet Stephanopolidem

AD ENCOMIUM ASINI DIGR.

puellam adamasse, tradit Plutarchus: quoniam & draconem adamasse puellam Aetholidem apud eundem autorem legimus, eundem etiam suum seruasse nutrimentum, & ad agnitam uocem accurrisse, à multis creditum est. Et apud Plinium legimus aspidem ad mensam cuiusdam quotidie uenire solitam, cum sensisset ab uno catulorum suorum hospitis filium interemptum, in uiolati hospitij poenam necem intulisse catulo, nec postea præ pudore in tectum id reuersam. Recenset idem pantheram ob educatos è fouea catulos retulisse hominibus gratias, & extra solitudines educatum in uiam publicam restituisse. Iam uero & Cyrenæ à cane, & Romanæ urbis conditores à lupa nutritos, cum Isaia 39. essent expositi, celebratum est. Transeo delphinarum miracula, & leonum agnita beneficia relatasque gratias. Taceo ursam Dauniam ac bouem Tarëtinum à Pythagora mansuefactos, horumque similia permulta: sed quod omnino prodigiorum uincit admirationem, Ammonius Alexandrinus summus suo tempore philosophus, diui Origenis & Porphyrii præceptor, asinum sapientiæ auditorem illis condiscipulum habuisse legitur: quin etiam ex sacra biblicorum historia scimus asinum aliquando prophetico spiritu donatum: nam cum Balaam uir sciens & propheta exiret, ut malediceret populo Israel, angelum domini non uidit, uidit autem asinus & humana uoce ad sessorem Balaam locutus est. Sic inquam sapientissime uidet simplex & rudis idiota, quæ uidere non potest deprauatus humanis scientiis scholasticus doctor. Nonne Samson Iudic. 15. in maxilla asini, in mandibula pulli asinorum per-

bb v

AD ENCOMIUM ASINI DIGR.

cussit & deleuit uiros Philistæorum: sitiensq; ora-
 uir dominum, q; apuit molarem dentem in maxilla
 asini, & egressæ sunt aquæ uiuæ, qbus haustis refo-
 cillati sunt spūs & uires eius. Nonne Chr̃s in bucca
 asinorū suorū simplicium & rudium idiotarū aposto-
 lorum & discipulorū suorū, uicit & percussit oēs philo-
 sophos gentium & legispositos Iudæorū, oīemq; hu-
 manam sapientiam, pstrauit atq; confecit, ppinans
 nobis ex illorū suorū asinorum maxilla aquas uitæ &
 sapientiæ æternæ: Iam uero in Ecclesiasticis histo-
 rijs & sanctorū gestis, uaria & multa legimus illorū
 precibus in diuersa animalia collata diuino mune-
 re beneficia: uerum nullum unquam animal à mor-
 tuis suscitatum legimus, præter asinum illum quem
 B. Germanus Britonum episcopus in uitam reuoca-
 uit, quo insigni miraculo ostensum uidetur, asinum
 ipsum etiam post hanc uitam participare immorta-
 litati. Ex his igitur quæ iā dicta sunt, sole clarius liquet,
 nullum animal tam esse diuinitatis capax quàm asi-
 nū, in quē nisi uersi fueritis, diuina mysteria porta-
 re non poteritis. Propriū id olim apud Romanos
 Christianorū nomē erat, ut uocarēt asinariū, ipsamq;
 Chr̃i imaginē asininis aurib⁹ pingere solebāt: testis
 horū est Tertullianus. Quocirca iam nō indignent̃,
 nec sibi opprobrio reputent nostri pōriffices & ab-
 bates, si apud istos scientiarū giganteos elephantes
 asini sint atq; uocent̃: hec miret Chr̃ianum uulgus si
 apud istos ecclesiarum præfectos & sacrorū nostro-
 rum mystas, quo q̃q; doctior est, tanto is inter reli-
 quos fiat paucioris: non em̃ faciunt ad asinorū au-

AD ENCOMIVM ASINI DIGR.

res lusciniarum cant^o & moduli, atq; nec asinorum
insuauem & minime musicum ruditū ad lyram cō- Proverbiis
sonare in puerbio est, atq; tñ ex asinorū offibus ex-
empla medulla oīm optime fiunt tibiz, quæ spū in-
flata, sicuti oīm auiū eloquentissimā canoritatē, ac
cuiusq; lyrae aut citharae elegātiſsimos sonos lōgissi-
me supant atq; uincūt, ita religiosi isti idiotæ suo asi-
nino clāgore oēs loq̄cissimos sophistas supant atq;
p̄cellunt. Sic legim^o nōnullos gentiliū philosophos
ad Antoniū uisendū uenisse differendi grā, & breui
sermone ab eo captos, cū rubore & uerecūdia abs-
cessisse. Legim^o etiā simplicē & idiotā hoīem quen-
dā, in literis exercitatissimū ac x̄surissimū hareticū
paucis uerbis deuicisse, ac reduxisse ad fidē, quē do-
ctissimi uiri & episcopi, q̄ ad Nicenū conciliū cōue-
nerant, diuturna & anxia admodū disputatiōe non
poterāt supare. Interrogatus aut̄ postea ab amicis,
quō idiotæ cessisset, qui tantis restitisset doctissimis
episcopis, respondit se episcopis facile p̄ uerbis uer-
ba dedisse, huic aut̄ idiote qui nō ex humana sapien-
tia, sed ex spū loquebatur, resistere nequiuisse.

OPERIS PERORATIO.

Vos igit̄ nunc o asini, qui iam cum uestris filiis
subiugalibus iussione Christi per eius apostolos ue Mark. 16.
ræ sapientiæ nuncios prælectoresq; in sancto eius Luc. 19.
euangelio soluti estis à caligine carnis & sanguinis,
si diuinā hanc & uerā non ligni scientiæ boni & ma- Gene. 2.
li, sed ligni uitæ sapientiā assequi cupiris, pietis
humanis scientiis, omniq; carnis & sanguinis indagi

OPERIS PERORATIO.

ne atq; discursu, qualescunq; illæ sint, siue in sermo-
num rationibus, siue causarū perscrutationibus, siue
in operum & effectuum meditationibus uagentur,
iam non in scholis philosophorū & gymnasijs so-
phistarū, sed ingressi i uosmetipsos, cognoscetis oīa:
concreata est em̄ uobis oīm rerū notio, quod ut fa-
rentur Academici, ita sacræ literæ adstantur, quia
creauit de⁹ oīa ualde bona, in optimo uidelicet gra-
du in quo cōsistere possent. is igitur sicut creauit ar-
bores plenas fructib⁹, sic & aīas ceu rōnales arbores
creauit plenas formis & cognitionibus: sed p. pec-
catum primæ parentis uelata sunt oīa, intrauitq; ob-
liuio mater ignorantia. Amouete ergo nunc q. po-
testis uelamen intellectus uestri, qui ignorantia te-
nebris inuoluti estis. Euomite letheum poculum,
quosmetipsos obliuione inebriastis, euigilate ad ue-
rum lumen, qui irrationali somno demulsi estis, &
mox reuelata facie transcenderis de claritate in cla-
ritatem: uncti em̄ estis à sancto (ut ait Iohannes) &
noctis oīa. & iterum: Non necesse habetis ut aliq;
uos doceat, q. unctio eius docet uos de oībus. Ipse
em̄ solus est q. dat os & sapiētiam. Dauid, Isaias, Eze-
chiel, Ieremias, Daniel, Iohannes Baptista, multiq;
cæteri pphetæ & apostoli literas non didicere, sed
ex pastoribus, rusticis & idiotis effecti sunt rerū oīm
doctissimi. Salomon in unius noctis somnio oīm
superiorum & inferiorum sapientia repletus est, si-
mul atq; rerum gerendarum prudentia, adeo ut
nullus ei par extiterit. Et oēs hi hoīes fuerunt mor-
tales, sicut & uos estis, q. & peccatores. Diceris for-

Gene. 1.

Gene. 3.

1. Iohan. 1.

1. Reg. 3.

OPERIS PERORATIO.

san paucissimis admodum hæc contigisse. Et pauci
 q̄s æqu^a amauit Iuppiter, aut ardēs euexit ad cithera
 uir^o, Dijs geniti potuere. Sed nolite desperare, non
 est abbreviata manus dñi omnibus inuocantibus eū,
 q̄ illi fidele præstant obsequium. Antonius & Barba-
 rus ille seruus Christianus triduanis precibus plena
 riam diuinorum notitiam (quod testatur Augusti-
 nus) consecuti sunt. Qui autem non potestis cum p̄-
 pheris & apostolis & sanctis illis uiris claro & reue-
 lato intellectu ea intueri, p̄curetis intellectu ab his
 q̄ uero intuitu ea conspexerunt: hæc uia quærenda
 superest (sicut ait Hieronymus ad Ruffinum) ut q̄d
 prophetis & apostolis sp̄s suggerit, uobis studio
 literarum quærendū sit, earum inquam literarum,
 quæ diuinis oraculis traditæ, & ab ecclesia unanimi
 consensu receptæ sunt, non quæ humanis ingenijs
 excogitatæ sunt, q̄a hæc non illustrent intellectu, sed
 obtenebrescere faciunt. Igitur ad Moysen, ad p̄phe-
 tas, ad Salomonem, ad euangelistas, ad apostolos
 recurrendum est, q̄ omnimoda doctrina, sapientia,
 moribus, linguis, uaticinijs, oraculis, p̄digijs, & san-
 ctitate coruscantes, de diuinis ex ipso deo, de inferio-
 ribus aut supra hoīes locuti sunt, oīa dei & naturæ
 secreta nobis clara luce tradiderunt. Oīa cū dei &
 naturæ secreta, oīs moræ & legum ratio, oīs p̄terito-
 rum, p̄sentium & futuroꝝ notitia, in ipsis sacris bi-
 bliorū eloquijs tradunt. Quod ergo præcipientis ruitis
 uos q̄ quæritis scientiam ab illis, q̄ ipsi in inqrendo
 oēm ætatē suam consumpserunt, & tēpus & indu-
 striam p̄diderunt, nec ullam ueritatem inuenire po-

Ver. in 6.

OPERIS PERORATIO.

tuerunt? O stulti & impij, qui posthabētes dona spi-
 ritus sancti, laboratis ut à perfidis philosophis & er-
 rorum magistris discatis ea, quæ à Christo & spiri-
 tus sancto suscipere deberetis. An putabatis nos pos-
 se ex Socratis ignorātia haurire scientiā, ex Anaxa-
 goræ tenebris lucem, ex Democriti puteo uirtutē,
 ex Empedoclis insania prudētiam, ex Diogenis do-
 lio pietatē, ex Carneadis & Archelilai stupore sen-
 sum, ex impio Aristotele & perfido Auerroë sapiē-
 tiam, ex Platoniorum superstitiōe fidem? erratis
 admodum ualde, & decipiēmini ab his qui fuerunt
 decepti. Sed reuocate uosmetipsos qui ueritatis cu-
 pidi estis, discedite ab humanarum traditionum ne-
 bulis, adsciscite uerum lumē. Vox ecce de cælo, uox
 desursum docens, & sole clarius ostendēs, quid uo-
 bis iniqui estis, & sapientiam suscipere cūctamini?
 Audite oraculum Baruch: Deus, iniqui, est & nō exi-
 stimabitur alius ad illum, hic adinuenit omnem uia
 disciplinæ, & tradidit eam Iacob puero suo & Israe-
 li dilecto suo, dans legem & præcepta, atq; ordinās
 sacrificia: post hæc in terris uisus est, & cum homini-
 bus conuersatus est, uidelicet factus caro, & aperto
 ore docens quæ in lege & prophetis enigmatice tra-
 diderat. Et ne putetis ad diuina duntaxat, & nō eti-
 am ad naturalia hæc referri, audite qd de seipso te-
 statur sapiens: Ipse, inquit, mihi dedit eorū quæ sunt
 scientiam ueram, ut sciam dispositiones orbis terra-
 rum, & uirtutes elementorum, initium, consumma-
 tionem, medietatem, & uicissitudines temporū, an-
 ni cursus, stellarum dispositiōes, naturas animalū,

Bar. 3.

Sapi. 7.

OPERIS PERORATIO.

iram bestiarum, uim uentorum, cogitationes hominum, differentias uirgultorum, uirtutes radicum, & quæcūq; sunt abscondita & improuisa didici: omni enim artifex docuit me sapientiam. Indeficiens em̄ est diuina scientia, cui nihil elabitur, nihil accedit, sed comprehendit omnia. Scitote ergo nunc, quia non multo labore istic opus est, sed fide & oratione: nō longi temporis studio, sed humilitate spiritus, & munditia cordis: non librorum multorum sumptuosa supellectile, sed expurgato intellectu, & ueritati ueluti clauis cum sera coaptato: nam librorum turba onerat discentem, non instruit: & multos sequitur autores, errat cum multis. In uno sacro bibliorum uolumine omnia continentur, & traduntur: ea autem lege, ut non nisi ab illustratis percipiantur, cæteris sint parabola & ænigmata, multisq; signaculis præclusa. Orate igitur ad dominum deum in fide nihil hæsitantes, ut ueniat agnus de tribu Iuda, ac librum uobis aperiat signatum, q̄ agnus solus est sanctus & uerus, qui solus habet clauem scientiæ & discretionis, qui aperit, & nemo claudit: q̄ claudit, & nemo potest aperire. Hic est Iesus Christus uerbum, & filius dei patris, & sapientia deificas, uerus magister, fact⁹ homo sicut sumus nos, ut nos perficeret filios dei, sicut est ipse, qui est benedictus in omnia secula. Sed ne diutius sermocinando ultra clesydram (ut dicitur) declamem, hic orationis nostræ finis esto.

Apoca. 5.

F I N I S.

Joannes Rimeri Nissen me
me tenet

Joannes Rimeri Nijmegeni juris doct.

Joannes Vindobonensis

WIMB

Opole

a

b

